

DE VITA MORIBVS AC REBVS PRAECIPVE ADVERSVS TVRCAS, GESTIS, GEORGII CASTRIOTI, CLARISSIMI EPIROTARVM PRINCIPIS,

qui propter celeberrima facinora, Scanderbegus, hoc eſt, Alexander Magnus, cognominatus fuit, libri Tredecim, per Marinum Barletium Scodrenſem conſcripti, ac nunc pri-mum in Germania caſtigatiſſi-me æditi.

ARGENTORATI APVD CRATONEM MYLIVM,
MENSE OCTOBRI, ANNO
M. D. XXXVII.

ILLVSTRISSIMO AC NOBILISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, Domino Alberto Marchioni in Baden ac Hochberg &c. Caſpar Hedio S. D.

ILLVSTRISSIME PRINCEPS, CVM IMMANItate Turcarum tot ſeculis affligatur ac atteratur res Chriſtiana, & in pręſentia, ſi famę nimium inauſpicatę credendum eſt, in utranq; Siciliam uires omnes conuertat hoſtis truculentiſſimus, operępretium me facturum arbitratus ſum, ſi ſub tuę illuſtris claritudinis nomine, hanc Scanderbegi hiſtoriam emitterem. Non paucæ uero mihi cauſæ fuerunt Illuſtriſſime Princeps, quibus ut hoſce libros tuo nomini inſcriberem, adductus ſum. Primum enim iſtorum lectionem tibi uehemēter iucundam fore nihil addubito, quem pro eximia eruditione & prudētia ſingulari, quę pauciſſimis in hac ętate, hoc deniq; loco quò tu es, contigit, rerum geſtarum cognitione imprimis delectari certò ſcio. In ſpem præterea ueni, multos Principes ac heroas lenocinio nominis tui (ſub quo iam primū hiſtoria hęc in ſua, hoc eſt Latina lingua, apud Germanos in publicum exit) inuitandos, ut nō tantum hanc & alias eodem argumento ſcriptas legant, ſed & Scanderbegi exemplo, cogitare tandem ſerio incipiant, quibus conſilijs hoſti tam crudeli, atq; adeò ſitientiſſimo Chriſtiani ſanguinis, obuiam eatur, ne cum tanto Chriſtianorū principū dedecore (liceat enim uera loqui, quando res ita cogit) & excidio nobiliſſimarū nationum, adde & quod grauiſſimū eſt, religionis noſtræ ſanctiſſimę abolitione pomeria ſuę ditionis, aut ut rectius dicam tyrannidis perpetuo proferat. Scanderbegi ætate ingeminabatur una omnium uoce, dulce LIBERTATIS nomen, quo tanquam claſſico animi hominū excitati, eam uindicare conabantur, ac pro ea non aliter, q̃ pro aris & focis depugnabant. Nos ipſos certe niſi mala ſemel concilient, quæ impendent toti orbi Chriſtiano, ut aduerſus tantum hoſtem, qui irreconciliabili odio ac deſiderio extinguendi Chriſtianum nomen nihil intentatum relinquit, nos accingamus, uereor ut breui Epitaphium ſimus conſcripturi LIBERTATI. Verum hæc alterius ſunt loci. Cæterum de fide huius hiſtoriæ non eſt quod dubitemus, cum de Scanderbego pręclaram mentionem & honorificam faciant Aeneas Siluius, Volaterranus, & Paulus Iouius in commentario de rebus Turcicis ad Carolum quintum Imp. conſcripto, quorum teſtimonia adijcere libuit.

Tu quicquid id eſt, Princeps Marchio patrone ſtēmatis illuſtriſſimi, ſed ornamētis animi longe illuſtrior, ab Hedione clienti benigno animo ſuſcipe, & Marchionatū patriā, ex qua & mihi natale ſolū eſt Ettelinga, in clientelā & fidē tuā admitte, imò totius Germanię LIBERTATEM ac ſolidam & uerā utilitatē Chriſtiani orbis, tactus cogitatione cōmunis boni, q̃commendatiſſimā habeto. Chriſtus Opt. Max. te & tui ſimiles nobis cōplures uelit exiſtere. D. Gerbelius, & D. Vlrichus Chelius Pfortzēſes Illuſtri D. T. ſe cōmendant. Argentorati An. M.D.XXXVII. menſe Sept.

INDEX

EORVM QVAE HOC opere continentur.

A

ABſceſſus Mahumetis urbe Dyrrachina. 364
Acris Tyranni adhortatio ad ſuos, ſuper bello cōtra Scanderbegum decernendo. 102
Aduentus Scanderbegi ad præfectum urbis Croiæ, & uafra ſucceſsio eius in præfecturam & urbis cuſtodiam. 18
Adhortatio Scanderbegi ad uniuerſum cōcilium pro tuenda orthodoxa fidei. 39
Adhortatio Scanderbegi ad milites ſuos, ad agrum hoſtilem diripiendum. 53
Aduentus Amurathis in Europam centū millibus 62
Aduentus Feriſij cum exercitu in agrū Albanū. 71
Adhortatio imperatoris Veneti exercitus ad ſuos 79
Adhortatio Scanderbegi ad milites moderata. 80
Adoleſcentia haud capax conſilij. 87
Adhortatio Vranacontis ad Croienſes. 166
Adhortatio Caſtrioti ad proceres, ac omnium militū ordines 202
Adhortatio Debreæ ad ſuos ad fortiter pro uictoria pugnandum. 209
Adhortatio Caſtrioti ad milites, ut fortiter pro uictoria certent. 210
Adulatores appoſitiſsimi ad regum uanitatem. 214
Adhortatio urbis præfecti ad Belgradenſes, ut urbē munirent, fidem ſeruarent. 223
Adhortatio Caſtrioti ad ſuos. 335
Adhortatio Scanderbegi ad milites ante profectionem ſuam contra Ballabanum. 344
Adhortatio Scanderbegi ad milites. 347
Alebria oppidum in Macedonia. 30
Alybaſſa contemnit exercitum Scanderbegi. 52
Alphonſus princeps uenit in Appuliam, & à regina adoptatur. 283
Alphonſus moritur, Ferdinandus ſuccedit. eodem.
Ameſa adiutor conſiliorum Scanderbegi. 22
Ameſa baptizatur cum ſocijs. 30
Amurathes ſolicitatus à ſuis, ut bellum Scanderbego inferret, pacem ab eo literis fraudulenter doloſeq; fruſtra petit. 64
Ameſa Turca capitur 205
Ameſa petit Scanderbegi nomine deditionem urbis Didraſti. 88
Amurathes parat reditum in Adrianopolim 147
Amurathis copiæ coguntur ad obſidionē Croiæ. 162
Amurathes Oratorem ſuum ad Caſtriotum pro pace petenda dirigit. 184
Ameſa fit rex Epiroticus per Baſſam. 263
Ameſa celebratur rex Epiri 266
Ameſa Scanderbegi nepos capitur. 270
Ameſa iuſſu patrui ad Alphonſum in carcere ſub arcta cuſtodia habendus mittitur. 275
Ameſa remittitur in Epirum. 280
Ameſa Conſtantinopoli ueneno ſublatus. 281
Amici, præſidia ſunt regni. 368
Andreæ optimatis Didraſti adhortatio ad ſuos milites & ciues. 88
Anno 1449. nono anno imperij Scanderbegi, bellum Sfetigradenſe. 115
Antiqua monumenta in Dyrrachio. 363
Apparatus belli Amurathis contra Epirenſem. 103
Appuli cum ſuis & cū hoſtibus manus cōſerunt. 301
Ariannites dat tributum Scanderbego. 43
Aſianus miles in Europam tranſportatur. 107
Aſianus Moſis manibus confoditur. 112
Aſſanbegus cum 30. millibus ſuperatur. 307
Aſtra patent bona & mala agentibus. 265
Auxilia Scanderbegi in Amurathem. 85
Auro peruia mœnia, quæ genus ferri cōtēpſiſſent 138
Auaritia ingenioſa ad tuendas opes. 206

B

BAlſium oppidum. 86
Barbari oratio ſuper modum Tyranni uires efferens. 117
Barbari ad pugnam contra oppidanos ſeſe accingunt. 165
Barbari necantur in fuga. 212
Baſſa Iſaac ſupremus capitaneus exercitus Turcici. 256
Baretis oppidum. 291
Barbari Venetorum agrum depopulantur 313.
Barbari & Scanderbegi mutua munera. 364
Bellum ortum inter Iohannem Caſtriotum Scanderbegi patrem, & Amurathem Turcarum principem. 5
Bellorum uarij euentus, & nullibi inſtabilior fortuna. 131
Belgradi oppidi deſcriptio. 203
Bellorum neruū Scanderbego à Chriſtianis principibus 108
Belgradenſes à Scanderbego petunt inducias. 224
Bellum Ferdinandi cum Iohanne Renati filio 284
Bellum Scanderbegi cum Gallis. 300
Boſa mulier Scodram confugit, & Venetis ſe tradit, hinc fortuna parat Scanderbegū Veneto bello. 75

C

CAſtriotus accuſatur affectati regni. 12
Caſtrioti oratio ad duces, præfectos et milites ſuos 29
Caſtriotus Mocream uenit. 73

Caſtriotus cladem Hungaricam ægreferens, agrum Deſpoticum diripit atq; incendit. 63
Caſtriotus à Venetis ciuitate donatus, totius rei Venetæ in Epiro, Illyricoq; ſummus creatus eſt imperater. 101
Caſtrioti oratio ad præfectum Sfetigradenſem & oppidanos. 107
Caſtriotus rurſus tentat Sfetigradum oppugnare, ſed non ſuccedit. 156
Caſtriotus irrupit in caſtra Turcæ. 168
Caſtriotus cum Moſe, uti pater cum inſolenti filio agit. 243
Caſtriotus mouet ſigna in hoſtem. 276
Caſtriotus reſpuit Tyranni fœdera. 278
Cadauera excoriare, & cutem palea implere. 234
Calapinus Amurathis filius necatur à Mahumete. 197
Captiui Epirenſes Conſtantinopolim ducti. 336
Capti quidam cõſilia Scanderbegi aperuerunt. 264
Carolus Hungariæ rex contra Iohannam. 282
Catalogus malorũ quæ Scãderbeg intulit Turcæ. 65
Cædes Turcarũ, & fuga Scanderbegi è caſtris Barbarorum in Epirum. 16
Cædes Barbarorum. 53
Cæſa Chriſtianorum quinq; millia. 234
Certamen inter Italos & Gallos. 284
Celebre Fabij dictum. 334
Chriſtianorum in Belgrado prudentia 224
Chriſtianorum inter ſe diſcordia. 329
Clementia Scanderbegi iuncta prudentiæ. 19
Colloquium regis Ferdinandi & Scanderbegi. 304
Colloquium legati Turcici cum Vranaconte ſolo. 183
Colchinium maritima Venetorum urbs. 204
Colloquium Scanderbegi cũ Hamur & Synam. 279
Colloquium Scanderbegi & Picenini. 294
Comes Iacobus à fuga latitat in Italia uiliſsimo habitu. 302
Comparatio duorum animalium, quorum alteri plura capita, alteri unum eſſet. 308
Conditiones pacis inter Turcã & Scanderbegũ. 311
Cõditiones pacis fucatæ per Barbaros propoſitæ 157
Conflictus Scanderbegi cum duobus Perſis. 9
Coniuratio principum Chriſtianorũ in Turcam. 325
Conſilium in Imperatore ſpectandum, nõ manus. 68
Conſilio bella gerenda. 87
Conditio pacis obſeſsi Dayni. 100
Croia occupatur. 11
Croia obſidetur à Turca. 164
Croienſes norant ſpernere ferrũ, nõ tantũ uerba. 183
Cupiditas imperij et gloriæ facit omniũ obliuiſci 215

D

DAniel Iurich Sebencinus, Imp. Venetorũ. 79
Daniel dux Venetorum fugit. 84
Daynum oppidum. 38
Daynum in coronæ ſpeciem obſidetur à Scanderbego. 77
De aduentu Moſeos contra Scanderbegum cum exercitu. 242
De aduentu legatorum ex Conſtantinopoli ad Scanderbegum, pro Sanzacho, cæteriſq; captiuis redimendis. 273
Debreas iuſſu Tyranni inſtauratis Ameſæ copijs, & ſuppleto militũ numero, in Scanderbegum ſigna mouet. 207
Debreas transfigitur à Scanderbego. 212
Debreas uenit in Epirum. 208
Decem millia hominum electa contra Turcam. 104
De cæde Barbarorum, & triumpho Caſtrioti, Epirenſiumq;. 267
Decernitur auxilium Hungaris. 57
De fuga Ameſæ ad Turcam. 253
Demetrius & Nicolaus, ex Beriſsiorum familia. 236
Deſcriptio urbis Croiæ. 14
Deſcriptio Dibræ ſuperioris. 17
De militibus in Dauniam tranſportatis. 289
De morte Scanderbegi. 370
De morte Alphonſi regis. 279
De pace inter Mahumetem & Scanderbegum. 313
Deprecatio Scanderbegi ad Deum. 290
Deſcriptio Dibrarum. 139
Deſcriptio urbis Raguſinæ. 285
Deſcriptio Vrſaræ, Nuceriæ, Troiæ, Segiani montis. 297
Deſpotes uendicat ſibi regnum à Tyrannide Amurathis, à quo iterum expellitur. 15
Deuaſtatio ſegetum, incendium &c. rabies uerius, quàm ultionis commodum. 264
Dolor Amurathis ob cædem Baſſæ, ſuorumq;, & eius indignatio aduerſus Scanderbegum. 31
Dolor & conflictatio Ottomani principis, ex morte Ballabani, & diſſolutione obſidionis Croiæ. 362
Dotes bonæ & malæ Mahumetis. 197
Driuaſti urbis oppugnationem induit Ameſa. 86
Driuaſtenſes uincunt Ameſanos. 90
Duellum Pauli & Caraguſij. 95
Duodeuiginti hominum millia collecti, ut Sfetigradũ obſideretur 151
Duo tempora probandæ amicitiæ. 199
Duo Ameſæ: alter præfectus Turcarum, alter Epirenſis. 205
Dux Iohannes conſulit ſibi fuga. 302
Dyrrachij deſcriptio. 363

E

EDictum ſummi Pontificis contra Turcam. 319
Edictum de cogendis quinquaginta equitum millibus. 256

Epirenſis ſermo ad milites. 209
Exclamatio in ignauiam principũ Chriſtianorũ. 271
Ex fortißimis bellatoribus abactores pecorum, & ouium cuſtodes facti. 54
Exercitus conſtans octo equitum, & ſeptem peditum millibus. 45
Exhortatio Epirenſis ad ſuos, pro uictoria. 291
Exhortatio Picenini ad ſuos. 299
Expoſtulatio Scanderbegi cum Ameſa. 91

F

Ferdinandus Scanderbego obuiam procedit. 291
Feribaſſa hortatur ſuos ad pugnam. 133
Feriſius cum nouem millibus mittitur contra Scanderbegum. 70
Feribaſſa occurrit Caſtrioto. 133
Forma circuncißionis Macomethanæ ſectæ. 6
Forma literarum, & reſponſio Scanderbegi ad regẽ Vladislaum. 60
Forma literarum de tollendo Scanderbego. 215
Fortißimus exercitus confluit ad Scanderbegũ. 359
Fortiter uictis mors malorum & miſeriarum finis. 50
Fortitudo ſola inter uirtutes ſæpe ſæuientes impetus habet. 232
Fortunæ poſſeßio non eſt perpetua. 191
Fraus excogitatur à Scanderbego contra Mahumetem. 173
Fuga Feriſij. 72
Fuga Scanderbegi in obſidione Begradi, 341
Fuga inhoneſta, ſtante Imperatore. 269
Fuſianus abit in Siciliam. 303

G

Gallorum laus. 298
Gaudium Croiæ à uictoria Scanderbegi. 360
Georgius Streſius nepos Scanderbegi. 51
Georgij Thopiæ caſus. 232
Germani neſcij cedere. 254
Girocaſtrum oppidum uicinum Belgrado 228
Grata lautaq́; oratio Caſtrioti ad Venetorum legatos, qui cum pace ad eum uenerint. 100
Gratulationes ad Scanderbegum ab externis gentibus. 193

H

Hellena Regina Myſſorum & Illyricorum. 90
Hortatur Turcã pro ſuſcipiẽda fide Chriſtiana. 325
Humanæ imbecillitatis deploratio. 192
Hungari uincunt. 16
Hungaricæ res Scanderbego ad conſultandum commiſſæ. 59
Huniadis magnanimitas. 62
Huniades Turcarum uictor. 46

I

Iactura apud Belgradum. 258
Iacula præuiſa minus feriunt. 266
Imperatoris partes magis in conſulendo, quàm dimicando ſitæ. 134
In ducibus non laudatur prodiga uitæ uirtus. 228
Ingenium Scanderbegi quale fuerit ad diſcendas linguas. 7
In Italos facete dictum & ſalſe. 218
In quibus periculis Scanderbegus fuerit. 24
In rebus bellicis timidiora & cautiora conſilia probantur. 263
Inſigne reſponſum Daynenſium liberorum ciuium. 85
Inſtauratio urbis Croiæ. 198
Inſtructio acierum Scanderbegi. 51
Inſtructio acierum à Ballabano ad pugnam. 315
Inundatio ſanguinis Albulæ nomen mutauit. 271

L

Lapſus & penè abolitio Ottomanorum imperij eiuſdemq́; reſtitutio & augmentatio. 4
Laureatæ literæ. 55
Leccha Zacharias obtruncatus, hinc cauſa belli. 75
Legatio Ottomani ad inducias ab Hungaris in decennium petendas. 33
Legatio Turcæ ad Moſen non uerbis ornata, ſed muneribus & auro. 216
Legatio Scanderbegi ad Alphonſum Appuliæ regem. 216
Legationes Principum ad Scanderbegum. 241
Legati Pontificis ad Scanderbegum. 285
Libertas uindicanda. 19
Libertas aduerſis Dijs non eſt defendenda. 183
Literæ Vladislai Pannoniũ regis ad Scanderbegũ. 55
Literæ Amurathis Ottomani ad Scanderbegum. 65
Literæ Caſtrioti ad Turcam de pace. 312
Literæ Mahumetis ad Scanderbegum. 322
Literæ à Tauſio miſſæ. 350
Locus ſepulturæ Scanderbegi. 370
Ludus in Raguſio. 289
Lyſſum oppidum ciuium Romanorum. 36
Lyſſa Venetorum urbs. 364

M

Macedonia Principum altrix. 2
Macomethi leges. 66
Mahumetes fratris occiſor. 318
Mahumetis crudelitas. 270

Mahumetes diſcedens è Croia & Epiro re infecta, Ballabanum cum innumeris copijs in Croiæ obſidione reliquit. 353
Mahumetis conſilia contra Scanderbegum. 173
Mons Garganus. 306
Mores & ciuilia Raguſinorum. 286
Mos gentis, cingulo circa collum conuoluto. 251
Moſes Scanderbego adeſt ſocius laboris. 21
Moſis obiurgans exclamatio in ignauum militem. 84
Moſes perfidus, arma uertit in patriam. 235
Moſes prouocat Scanderbegum ad ſingulare certamen. 245
Moſes ut belli, ita & fugæ dux. 248
Moſes tacite laceratus. 249
Moſis dotes. 250
Moſes redit in gratiam cum Scanderbego. 251
Moſis ſtudium, ignominiam ſuam inſigni aliquo facto abſtergere. 252
Moſes fortiſsime exhortatur ſuos. 270
Motus atq; tumultus in Adrianopoli ex morte Amurathis. 195
Mulier ſocia conſiliorum Scanderbego. 240
Muſachius Topia ſororius Scanderbegi. 199
Muſachij fuga & interitus. 230
Muſtaphas diſſuadet bellum cōtra Chriſtianos. 76
Muſtaphas apud Amurathem ſe excuſat non ſine laude Scanderbegi. ibidem.
Muſtaphas obtinet ab Amurathe, ut cum Scanderbego confligeret 92
Muſtaphas cum alijs duodecim captiuis 20. millibus aureorum redimitur. 99

N

Neceſsitas non fert conſilia longiora. 157
Nicolai Duchagini celebre factum. 59
Nomen Turcarum deletum in Epiro. 21
Non fidendum fortunæ primordijs. 67
Noua nomina Scanderbego & fratribus indita. 6
Noui ex Adrianopoli motus, & fama belli Mahumetis in Scenderbegum. 204
Nuncius mittitur Belgradum à Sebalia, ut dubios confirmet. 228
Nuncius Barbari ad Caſtriotum. 277

O

Obſides dantur Turcæ Iohannis Caſtrioti filij. 5
Obſidio Steluſij, eius deſcriptio & deditio. 25
Obſidio Petralbæ, deſcriptio ac deditio eius. Ibidem
Obſidio Sfetigradi. eiusq; deſcriptio. 26
Obſides dati et Chriſtianis. 222
Octo millia hominum occiſa. 172
Odium Turcæ in Caſtriotum. 182
Omnis generis ſpolia miſsa regibus Chriſtianis. 275
Optimum ſi ab uno ſapientiſsimo Principe cuncta regantur. 305
Oratio Ameſæ, qua defectionem ſuam excuſat apud Ottomanum. 254
Oratio Angeli pro bello aduerſus Mahumetem inchoando. 317
Oratio Ballabani ad Ottomanum. 339
Oratio Caſtrioti ad duces & milites, in profectione ad urbem Belgradi oppugnandam. 219
Oratio Epirenſis ad Principes & uniuerſum exercitum. 360
Oratio Ferdinandi plena laudum Scanderbegi. 304
Oratio noui Imperatoris Scanderbegi ad Albanum militem. 46
Oratio Oratoris Tyranni ad Epirenſem. 185
Oratio Pauli Angeli ad ciues Raguſinos. 287
Oratio Perlati ad Dibrenſes, ne ſe Ottomano dedant. 140
Oratio Picenini ad Caſtriotum. 295
Oratio Picenini ad exercitum. 297
Oratio Scanderbegi ad milites prima. 22
Oratio Scanderbegi antequam Muſtapham aggrederetur. 74
Oratio Scanderbegi, qua auget ferociam ſuorum, & minuit hoſtium. 96
Oratio Scanderbegi ad Principes & confœderatos. 353
Oratio Scanderbegi ad duces caſtrorum. 365
Oratio Scanderbegi ad milites nocte pugnaturos 128
Oratio Scanderbegi ad ſuos, oſtendentes paratum ſe ad duellum cum Feribaſſa. 135.
Oratio Scanderbegi ad ſuos, ante congreſſum cum Barbaris. 245
Oratio Scanderbegi ad congregatum exercitū. 257
Oratio Tyranni ad duces & præfectos ſuos. 326
Oratio Veneti oratoris Pauli Angeli ad Caſt. 314
Origo & genus Caſtriotæ familiæ. 4
Origo & nomen Albanæ ſeu Epiroticæ gentis. 36
Oronicheum, locus in Dibra. 261
Ottomanum imperium male partum. 333
Ottomani aduentus in Epirum. 164

P

Papa uult Scanderbegum regem facere. 304
Parthinorum gens inter nobiles populos Epiri habetur. 163
Pater Scanderbegi moritur. 11
Pauli Duchagini oratio. 58
Paulus uincit Barbarum in duello. 96
Paulus ſecundus Pontifex maximus. 355
Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiſcopus. 287
Pax inter Turcam & Scanderbegum. 281
Philippi uox in Alexandrum regem. 368
Peicus Emanuel. 265

Perfidia & feritas deſtruunt regna. 146
Periculis aſſueta uirtus. 166
Petrella urbs obſidetur. 24
Perlatus præbibit Dibrenſibus. 144
Per pelues & uaſa ærea inſidias hoſtis experiri. 180
Pius ſecundus contra Turcam. 319
Pius ſecundus Papa Anchonæ moritur. 331
Præcepta pro principe formando. 368
Præſidium Tyranni in Belgrado. 221
Præclara, ſudore & labore perficiuntur. 175
Principum ira plumbea 353
Prouentus Scanderbegi in Epiro. 44
Prouerbium, Digitum ad fontem intendere. 238
Pugnæ ſatietas fit in rebus aduerſis. 76
Pugna Caſtrioti cum Venetis apud Drinonis ripam. 83
Pyrrhus Epirotarum rex. 296

Q

QVæ Caſtriotus ad ſalutem regni procurauerit, audito Tyrãni aduẽtu in Epirũ 104
Quæſtio de Scanderbegi ceſsione. 261
Quæ Turca promiſerit Ballabano, ſi uincat Scanderbegum. 337
Quantũ ſpes poßit in uariandis mortaliũ animis. 229
Quid Scanderbegus cum ducibus & præfectis ſuis ſuper auxilio ferendo Vladislao regi ſenſerit. 57
Quo animo Scãderbeg cõtra Chriſtianos bellârit 11

R

RAguſina urbs Epidaurum dicta. 287
Raguſina altera Roma. 288
Redeunt uictores ad regiam urbem Croiæ. 54
Reditus Caſtrioti ad urbem Croiæ. 218
Regni libido dulce malum. 75
Reſponſio Scanderbegi ad epiſtolas Amurathis. 69
Reſponſio Ameſæ ad admonitorem Marinum. 87
Reſponſum Perlati datum Turcæ petenti deditionẽ Sfetigradi. 116
Reſponſio, & ingreſſus in urbem regiam Scanderbegi. 350
Reſponſio Epirenſis ad Oratorem Tyranni. 187
Reſponſum Caſtrioti ad Piceninum. 295
Res ſecundæ obtuſiora efficiunt hominũ ingenia. 83
Ruſtica dona quæ Scãderbegus miſit Ballabano. 334

S

SAnguinem pluit 265
Sanzachi dignitas apud Turcas. 7
Scanderbego committitur exercitus Turcicus. 7
Scanderbegi duellum cum Scytha. 8
Scanderbeg uictor honoratur muneribus. 10
Scanderbegi conſilium de regno paterno recuperando. 14
Scanderbeg conſcribit exercitum Hungaro auxiliaturus. 60
Scanderbegus caſtra Turcæ inuadit & fugat. 74
Scanderbegus aciem inſtruit contra Venetos. 82
Scanderbegus ad obſidionem Daynenſem ſe conuertit. 99
Scanderbegus Croiam exit. 106
Scanderbegus Dibrenſes & Sfetigradenſes in gratiam recepit. 246
Scanderbegus ſua manu 30. millia Turcarum occidit. 305
Scanderbegus elapſus cum uno miniſtro. 343
Scanderbegus moriturus, filium ſuum Iohannem ſocijs ſuis commendat. 366
Scanderbegus uixit annos 63. 365
Scanderbegus alloquitur filiũ ſuum moriturus. 367
Scanderbegus cum copijs ad Iſmum flumen ſe recipit. 274
Scanderbegus excipitur à Croienſibus. 192
Scanderbeg concedit ad Dibras. 238
Scanderbegus Tumeniſtum occupat.. 268
Scanderbegus reſpuit pacem cum Turca. 274
Scanderbegi pugna cum Picenınis & Gallis, eiusq; uictoria. 292
Schiſma Vrbani ſexti, & Clementis Papæ. 281
Scodrenſes Baleſium incendunt, funditusq; euertunt. 93
Sebalias cum 16. millibus mittitur ad ludificandum Caſtriotum. 175
Sebalias magnis copijs mittitur contra Scanderbegum. 227
Sebalias uictoriam celebrat. 233
Sebalias munit Sfetigradum. 236
Sedendo uincere. 198
Seditio populi Romani contra Bonifacium nonum Pontificem. 282
Sententia Turcæ de Scanderbego. 180
Sermo Ameſæ ad Scanderbegum, de uxore & liberis. 280
Sfetigradenſes erumpunt in Turcas. 125
Sfetigradum oppugnatur. 151
Signa quædam naturaliter in corpore Scanderbegi 5
Simpontium urbs. 306
Simultates peſtiferum malum in rerum adminiſtratione. 86
Situs Sfetigradi. 116
Statura Ameſæ & dotes. 253
Stratagema Scanderbegi, ad alliciendum hoſtem ad pugnam. 111
Stratagema Scanderbegi cum duobus Turcis. 233
Subornati occiſores Scanderbegi. 352
Summa bellorum, quæ geßit Scanderbeg intra annos decem & octo.. 399

Syna præfectus Turcæ cum 20. millibus uult Scanderbegum inuadere. 307

T

TAcita Ameſæ querela. 94
Tanuſius cum tribus millibus equitum præit iuſtum exercitum. 221
Tellus ſanguinis profluuijs humida. 269
Tempus fortibus uiris ſicut nautis expectandū. 204
Tria millia cum Muſachio oppreſſa. 232
Triumphus Scanderbegi & regis Ferdinandi. 302
Triumphus Sebaliæ, quo uenit Conſtantinopolim. 240
Triumphus Caſtrioti euntis Croiam. 272
Tubicines, cornicines, bellica ſunt inſtrumenta. 267
Tumeniſtus mons. 162
Turca ex aſtris colligit, orbis imperia ſibi promiſſa. 330
Turcæ qui, & unde. 48
Turca ingratitudinis accuſat Scanderbegum. 66
Turca receptui canit infœliciter pugnans 172
Turca exprobrat infœlicitatem ſuam Dijs. 184
Turca cladem imputat Ameſæ. 206
Tyranni conſilium & inſidiarum genus, pro morte Caſtrioti. 13
Tyrannus audita Belgredi obſidiōe, omiſſa omni alia cura, totus in eam ſoluendam eſt conuerſus. 366

V

VArij rerum motus & ſucceſſus, diuerſiq; bellorum euentus, atq; mutationes ſtatus regni Neapolitani. 282
Vaticinia, ſiue prodigia de Scanderbegi natiuitate 4.
Variæ apud Ottomanum ſententiæ ſuper bello cum Hungaris renouando. 32
Velox conſiliū Scanderbegi in recuperādа Croia. 16
Venetorum exercitus ad urbem Scodram. 78
Venetiæ columen & propugnaculum fidei Chriſtianæ. 35
Venetorum laus. 368
Verſis proris, prouerbium. 212
Victoria Hunniadis, qui & Iancus dictus. 15
Victoria Scanderbegi contra Seremetium. 331
Victoria oppidanorum aduerſus Tyrannum. 176
Victoria Scanderbegi & triumphus. 248
Vincere non ſemper decorum. 308
Vires Scanderbegi trifariam diuiſæ. 78
Vladislaus Pannonum rex contendit ad reſtituendum Deſpotem in regnum. 13
Vladislaus occiditur, ſpreto Hunniadis conſilio. 63
Vladislaus rex, dictus Lancilagus, ueneno ſublatus. 283
Vltima Amurathis uerba, cum proximus eſſet morti. 190
Vranacontis heros Epirenſis urbi Croiæ præficitur. 106
Vranacontis reſponſum datum Scanderbego. 119
Vranacontes deſignatur dux Aemathiæ. 193
Vranacontes reſpondet Scanderbego. 203
Vrbs Trani. 302
Vrbs ciuibus commiſſa, non ciues urbi. 166
Vrſara Appuliæ oppidum. 293
Vulgi mos præclare mentiri. 235

Z

ZAcharia Groppa. 152
Zacharie Groppæ, & Barbari certamen. 244

FINIS.

DE SCANDERBEGO IN HAEC VERBA SCRIBIT Volaterranus lib. viij. Geographię in deſcriptione Macedonię.

Tres præcipuę familiæ hæc omnia loca ſimul cum Epiro poſſidebant, quas omnes Romę uidimus à Turcis expulſas. Inter illas ſecunda eſt Caſtriotarum, è quibus Iohannes Dibras, ſiue Doberienſis Troiam, nõnullaq́ alia loca interius obtinebat. Quumq́ ab Amurathe Turca bello peteretur, tributi conditione liberatur, obſide filio Georgio puero nouem annorum dato. Hic igitur & indole & uirtute creuit heroica, & robore corporis incomparabili, quapropter Amurathes eum in ſuam ſectam aſciuit, uocauitq́ Scanderbech, quod lingua Turcarum Alexandrum Dominũ, ſiue Magnum ſignificat. Hic plures ei prouincias acquiſiuit, inter quas & Mœſiam adſecutus, Georgio Vncheruch Deſpoto ac Nouomonte eius regionis metropoli expugnato, ubi auri argentiq́ fodinæ dicuntur eſſe. Extincto patre ac fratre Caraguſio natu maiore, qui erat obſes apud Andrinopolim, Amurathes ei regnum paternum tradidit. Interea Eugenius quartus audita fama, hunc per nuncios & literas ad noſtros, & fidem priſtinam traducere conatur. Ille conſeſtim obtemperat, ac rebellans tot pro religione res geſſit, quot antea contra, ac de improuiſo Croiam, Sfetigradum, Stelluſium, Modriſiam, & Ternacium, oppida in ea regione occupat. Amurathes contra eum Ameſambech fratris eius filium primo, deinde Vranum ducem cũ copijs mittit. Croiam quatuor iam menſes obſidebant, cum moritur, ac filius eius Mahumetes miſſis totidem ducibus, quos Baſſas uocant, fruſtra uires inſtaurat, cum ille ſemper parua manu ingentes hoſtium cateruas funderet ac fugaret. Sed & uno tẽpore Venetos quoq́ bello laceſſebat. Cauſa fuit, quod illi pactam pecuniam maioribus ſuis ob ablata Albanię oppida pendere negabant. Itaq́ Dyrrachienſem, deinde Damnienſem, Scodrenſem, & Driuaſtenſem agros late populatus eſt. Venetorum exercitũ ad Drinum fluuium occurrentẽ fugauit, tandẽ inter eos conuentum ſequeſtra pace per Antonium Venerium Albaniæ prouiſorẽ, ut illi Scodra & agro, quẽ ceperat, cedenti mille quingentos aureos quotannis tribuerent. Poſthæc cũ Pij ſecundi Pontificis nuncijs ſolicitatus auxilio Ferdinandi regis in Italiam traijceret, eum Baroli à Io. Antonio principe Tarentino, Ioanne quoq́ Renati regis filio Andegauię duce, ac Io. Picinino obſeſſum eueſtigio liberauit. Romã deinde cũ ueniſſet, mox domũ remeauit, ubi paruo poſt tẽpore ueneno abſumptus dicitur. Vir Pyrrhi quidẽ ſucceſſione, aut Alexandri cognomẽto ſine cõtrouerſia dignus, in tot periculis & prę lijs mirũ nullũ in corpore uulnus repertũ, prętereq́ humerum effractum. Vxorem filiam Arianitis duxit, quæ adhuc Neapoli uiuit, ex qua filium ſuſcepit, qui poſt mortem patris pulſus & ipſe à Mahumete peregrinatur. Hęc ille.

Aeneas

AENEAS SYLVIVS IN DESCRIPTIONE Europæ, Cap. xv.

QVæ nunc Albania dicitur, olim Macedoniæ portio fuit, ad occidentem uerſa, inter Dyrrhachium & Appolloniam fuiſſe prodidimus, nõ incelebres priſco ſeculo ciuitates. Sermo genti neq; Græcis, neq; Illyricis notus. Credimus hoc genus hominum ex Albania quondam ueniſſe, quæ uicina Colchidi in Aſiatica Scythia memoratur, ut ſæpe Barbarorum inundatio nationum, Græciæ atq; Italiæ prouincias occupauit. In hac terra potens Camuſa fuit, qui Chriſtianis parentibus ortus, parum tenax Catholicæ fidei, ad Mahumetis inſaniam declinauit. Sed quàm leuiter Chriſtum deſeruit, tam facile Mahumetis ſacra contempſit, rediit enim ad paternam legem. Et quamuis utranq; religionem contempſerit, neutri fidus, Chriſtianus tamen mori quàm Turca maluit. Paul opoſt Conſtantinopolitanam cladem, morbo extinctus. Georgius Scanderbechius eius hæreditatem accepit, nobili loco natus, qui ętatem penè omnem in armis pro Chriſti nomine pugnando conſumpſit, multas & magnas Turcarum turmas bello uicit atq; deleuit. Solus q; quodammodo regionem illam in Euangelio Chriſti continuit, quamuis hodie toties hoſtili ferro petita, magna ex parte deſerta feratur. Rex Alphonſus ſæpe milites in Albaniam miſit, & Croiam urbem in poteſtatem receptam, à Turcis defendit. Nepos Scanderbechij ex fratre, cum Turcarum parti fauens, inſidias patruo moliretur, ab eo captus, & ad Alphonſum miſſus, in carcerem coniectus eſt. Calixtus quoq; Romanus Pontifex auxilia pecuniaria Scanderbechio non pauca miſit. Valona in Albania nõ magna ciuitas eſt, in portu maris ſita, qua breuiſſimus eſt in Italiam tractus. Hanc Pazaites primus ex Turcis occupauit. Rebellantem Amurathes recuperauit. Neſcio quod malum minatur Italiæ.

PAVLVS IOVIVS EPISCOPVS NVCERINVS in Commentario rerum Turcicarum, ad Carolum V. Imp.

VErum enimuero quum poſt hæc omnia Scanderbechus Albaniæ prę̃fectus, ab Amuratha, cui aliâs inſeruierat, defeciſſet, Amurathes ipſe maximo exercitu, ac Mahumete etiam proprio filio ſecum ducto, Croiam uenit, atq; urbẽ ipſam diu machinis bellicis impetiuit. Verum cum eius capiendæ nulla facultas daretur, amouit quidem inde caſtra: ſed tantum dolorem, uel potius rabiem ex ea re contraxit, ut mala ualetudine correptus, Andrinopoli demum è uita exceſſerit, Anno ab inſtaurata ſalute M.cccel. Menſe Nouembri.

MARINI BARLETII SCODRENSIS DE VITA ET REBVS GESTIS SCANDERBEGI

Præclariſſimi Epirotarum Principis, ad Donferandum Caſtriotum eius nepotem, Liber Primus.

PRAEFATIO.

QVVM ET PRAESENTEM RERVM EPIROTA-
rum ſtatum, & qualis olim is fuerit, mecum ipſe repu-
to, Donferande Princeps illuſtriſſime, uix poſſum
(me hercule) animo conſtituere, an ſcribendi ſuſce-
ptum de illis negotium aggrediar, an potius ante o-
mnem conatũ re adhuc integra id totum relinquam,
ueritus præſertim, ne quod maxime hiſtoria quærit,
modicum fidei mihi ipſi pariam apud animos hominum, præterita forte
magis ex præſentium habitu iudicantium, quàm hęc ad illorum formam
cum tanta admiratione conditionis humanæ referentium, ut quod pro-
fecto me ipſum licet domeſticum ueteris fortunę ſpectatorem primo nõ
ſegniter mouit, & prudentiſſimum quemq; ſanè falleret, Quippe quum
nõ ſatis crebiblle uideatur, ut tam repente ex priſtinæ illius fortunæ poſ-
ſeſſione ad tantum ſordium, & calcem (ut ita dixerim) miſeriarum ſit de-
curſum. Nam & ſi Gręcorum quoq; atq; aliorum nihilo illachrymoſior
ſtatus eandem adducere admirationem, & miſerationẽ poſſit, utpote qui
olim ex orbis terrę dominis in ſempiternam nobiſcum ſeruitutem hodie
ſint delapſi. Tamen uix ullius ſatis populi, gentisue tam repens præcipi-
tatę fortunę mutatio unq; apparuit. Sed ſenſim paulatimq;, ac per gra-
dus illorum fuit lapſus, ueluti Græcia ipſa cũ tacita imperij diminutione
iugum accepit, Romanis quinetiam (ut miſcere noſtra tam antiquis &
magnis audeam) paulominus fermè temporis in amittendo quàm acqui-
rendo imperio conſumptum eſt, Epirotica uero fortuna ac gloria omnis
ex eo faſtigio, momento fermè temporis corruit, & libertas ita obtrita ia- *Libertas.*
cuit, ut nulla iam prorſus tantę uirtutis ueſtigia, uel priſcę nobilitatis mo- *Nobilitas.*
numenta cernantur. Quod ſi reuiuiſceret Alexander ille, qui primus gen-
tis nomen, ſceptrumq; per tot ora, & ceruices populorum tranſtulit: Si *Alexander*
rediret belli artifex Pyrrhus, non agnoſceret profecto Macedoniam ſuã, *Pyrrhus.*
Principum altricem, locum degenerem fugerent, & aſpernarentur, quẽ
libertatis domiciliũ reliquiſſent. Sed ut omiſſis tam uetuſtis lachrymis, *Macedonia*
ad recentiora (quod pollicitus ſum, & iam pridem propoſui mihi) ani- *Principum*
mum intendam. Quæ Imperij, quæ uirorum, quę rerum omnium facies *altrix.*
nuper uiuente Scanderbego erat? Quum (quod maximũ cenſeri ſolet
in rebus humanis) bellica uirtute toties confractis penè orientis animis,
uiribusq; totius orbis oculos in ſe cõuerterent. Neq; contenti intra ſuos
tantũ fines eam gloriã alere, funeſtiſſimos illos, ſicut uaſtiſſimos Hunga-

rię motus iuuare properarunt, Et in Italiam poſtremo aduecti, Gallico fu rore inhibito, Neapolitanum regnum tanta uirtute ſeruarũt, Lęta ubiq; feſtiua omnia erant, cunctis reſonabat locis dulce illud nomen libertatis, hincinde principes, reguliq; concordibus iuncti animis, atq; parere, ex imperare iuxta parati, ueteris formam decoris, ac imaginem fortunę pulchra contentione effingebant. Nunc illo ſublato confuſa repente ueluti dolore immodico omnis abijt fortuna, uirtusq;, Ex quo non locum, nõ corpus (ut ſæpius repetam) non animum non uocem liberam in ea prouincia contigit inuenire, Et eò calamitatis eſt deuentum, ut mirer ſępius quo modo aut ipſi ad ea patienda ſufficiamus, aut nõ aliqua ſatietas fortunam teneat, & ſatis penſum à nobis ſuppliciorum uideatur. Quare nõ temere forſan dixerim, mortalem rem Epiroticam cũ eo principe fuiſſe, ſeu is fatorum ordo popoſcerat, ſeu ea hominis uirtus fortunàq; fuerat: uerum enimuero dum tam excelſum eum conſtituo, onus me ſuſceptę rei grauat magis deterretq;, cũ & uires meas metior ipſe, & eam magnitudinem operis, ac tam uaſtam ſcribendi materiam intueor, quę fœliciori ſtilo condiri debebat, & uocaliorem (ut de ſe cõqueri olim auditus eſt Alexander) pręconem exigebat, tamen uel inuitum me iampridem hoc rapit deſiderium, non iniquum fortaſſe, utpote quod & patriæ præcipua pietas, & ſeruatum mihi ad hunc uſq; diem ſilentium excuſat, conpeſcui (uerũ ingenue fateor) multos iam annos iſtã ſcribendi libidinem, reieci plura uota amicorum idipſum ſedulo poſcentium, expectans ſpe, deſiderioq; pari, ſi tam ampla materia ſcribendi ſcriptorem aliquem excitaret, Qui eo me exoluens onere, ſimul & ipſi mihi, & excellentiſſimi uiri glorię conſuleret, Et ab ſurrepente iam, ac inualeſcente tacite obliuione eum uindicaret, ſed nemo tam pium laborẽ hucuſq; maluit, qui tamẽ nouas quotidie orationes (abſit uerbo temeritas) & innumera commentaria uſq; ad abuſum edere non ceſſant, tanq; non ſanctius profecto pulchriusq; ſit, quæ fortiter fecerint alij, q; quæ ſenſerimus ipſi tradere poſteris, ut certiora ex illorum experimentis exempla, q; ex noſtris pręceptis documẽta ad res publicas, populosq; gubernandos appareant. Non potui igitur ipſe diutius in ijs ingrati animi ſordibus (ut liberius loquar) iacere cum cæteris, & malui impudens fortaſſe potius, q; ſubruſticus ita exiſtimantibus uideri. Neq; labor me iã uel timor ullus remouebit à ſcribendo, quũ à gerendo illum non perterruerit, preſertim q; hoc maxime omnium me tangit, q; alioquin ad ſe quemcũq; inuitare poteſt, Nam licet non uſq; adeò ingratitudinis rei cenſeri ſoleant, qui externorũ populorũ, & urbiũ res geſtas literarũ monimentis negligunt cõmendare, Nullũ tamen maius ingrati animi opprobrium uidetur mihi, quàm ita cum patria agere, ut quum poſſis illam à mortalitatis, & temporum iniuria aliquo uindicare modo, id ipſum inani pudore detentum omittere, Quod digitum (ut aiunt) nequeas ad fontem ipſum intendere. Quamuis enim cauendum acriter ſit, ne ſtilum materia ſuperet, imparq; uiribus extollatur pondus,

Dulce nomen LIBERTATIS.

Mortalis res Epirotica.

Sanctum, quæ alij fortiter fecerint, tradere poſteris.

Ingratitudo in patriam.

æqũi iudicis tamen erit reputare, quantum cupiditatis patriæ cauſa attulerit quiſpiam, nõ quantum dignitatis, nam per deum immortalem quæ grauitas eſſet, dignitasq́ꝫ ſermonis, quæ tanta rei mole, tantoq́ꝫ rerum geſtarum ambitu & uarietate non opprimatur? Quoquo me uerto, ingentia facta uiri obſtrepunt, uocant undiq́ꝫ maximarum uirtutũ monumenta, & præcipuæ admirationis omnia, ut tantæ rei cogitatione dubius reſtet animus. Sed eadem ipſa cauſa, quæ me ad ſcribendum impulit, ſcribentes quoq́ꝫ ſolabitur. Nam quũ nemo (quod ſciam) adhuc rem hanc attigerit, ſolus ſicut nec placere multum, ita nec ſperni omnino ab hominibus potero, quando nulla alia ſcriptorum uarietas, grauitasq́ꝫ reperiatur, quæ iuxta poſita, conatui officiat meo, & ſuo ſplendore uelut tenebras aliquas his ſcriptis inijciat. Hinc & illud non minus fortaſſe ſolatur quod me legentium animis, & curioſæ conciliet poſteritati. Quod nullum uſquam habui in hoc curſu ducem, quem nunc ſequerer, imitarer, nunc pro ingenij appetitu ſuperare contenderem, ad cuius exemplum & meipſum componerem, & ordinem dicendorum formarem, non annales uetuſtos ullos, non recentes hiſtorias licuit inſpicere, quæ nouo homini, & tantum pelagus ingredienti, adiumenta aliqua præberent. Veruntamen haudquaq́ꝫ dubito futuros poſtmodũ multos, qui patefactã ſibi uiam fœlicioribus auſpicijs, & indulgẽtioribus dijs inire tentabunt. Cæterum, hæc quidem in fortunæ ſita ſunt manu. Iſtud uero, quod ad me attinet, bona certe fide præſtabo, contendam, ut nemo, uel infidelem, uel ſegnem operam meam in hoc iure poſſit arguere. Non enim cõmenta in ijs, ſed à maioribus diligenter relata, & à quibuſdam etiam, qui interfuerunt, uiſa, memoriæ mandaui, fidemq́ꝫ plurimorũ & ueracium uirorum, nõ leuem tantummodo & futilem traditionem ſum ſecutus. Ad hęc itaq́ꝫ mihi pro ſe quiſq́ꝫ liberaliter applicet animum, ut greſſi tandem è ſtadio (ſi dijs placet) rem tamdiu tot mortalium petitam uotis, Superis bene iuuantibus, ordiamur.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi, Epirotarum Principis, Liber Primus.

Lapſus & pene abolitio Ottomanorũ imperij, eiuſdẽq; reſtitutio atq; augmentatio.

POST ANTIQVAtam Turcarum imperij gloriam, & abolitum penè Ottomannum nomen ſuperato in finibus Armeniæ Puiazete ſeniori Scytharum armis, Amurathes nepos ex eius liberis, qui ita forſan poſcentibus fatis ſeruati Græcorum leuitate tot Chriſtianorum futuris malis fuere, poſt multas ſuorum contentiones, & domeſticum effuſum ſanguinem, primus auorum regnum fœliciter obtinuit, reſtituit fortunã, & uiribus auctis, Turcarum nomen formidabilius quàm antea unquam fuerat, effecit. Tamen dum nũc in Aſiaticis rebus firmandis, nunc in perſequendis Græciæ populis, & extorquendo eorum imperio occupatur, aliquot annis abſtinere à Macedonia & finitimis regionibus eſt coactus.

Origo & genus Caſtriotæ familiæ.

Per id tempus (ne nimis alte exordiendo alienas hiſtorias percenſere uelle uidear) in Epiro inter cæteros regulos principesq́; ſatis nobile nomen Iohannis Caſtrioti, tum cæterarum urbium, tum Croiæ præcipue imperio erat. Et quia neq; latere penitus Scanderbegi genus æquum duco, neq; omnem auorum eius ſeriem perſcribere in animo eſt, illud unum attigiſſe contentus ero, auctores gentis Caſtriotæ ex

Aemathia.

Aemathia nobili ortu fluxiſſe, imperitaſſeq́; pari gloria fortunaq́; in Epiro, eos omnes (ut iam orſus ſum) Iohannes prudentia, grauitate, ac animi inuicti magnitudine, cæteriſq́; deinceps uirtutibus, atq; egregio etiã

Voiſaua uxor.

(ſi quid ad rem facit) corporis decore facile ſuperauit. Vxori Voiſauæ nomen erat, non indignam eo uiro, tum pater nobiliſſimus Tribalorum princeps, tum forma moresq́;, ac inſignis ſuper muliebre ingenium animus faciebat. Poteſt & à prole illi, à quo merito cõmendari fœminæ conſueuerunt, non minor fortaſſe fieri acceſſio laudis, nouem nanq; liberos pepeiiſſe, educaſſeq́; narratur, quinque fœminas, Maram, Iellam, Angelinam, Vlaicam, Mamizã, mares reliquos, Repoſium ſcilicet, Staniſam, Conſtantinum, & Georgium. Minimus natu Georgius fuit, cui poſtmodum apud Barbaros (ut ſuo loco dicemus) Scanderbego nomen in

Vaticinia ſiue prodigia de Scanderbegi natiuitate.

ditum eſt. Sed anteq; progrediar ulterius, omittendũ non cenſeo, quod uel prodigijs ipſis oſtenſum, & à pleriſq; uaticinatum de hominis gloria accepi. Licet id antiquis ſimillimum fabulis aſpernaturos plurimos non

ignorem

ignorem. Ferunt enim, quod quum concepiſſet eum mater, ſerpentem ſe enixam eius magnitudinis ſomniauit, qui totam fermè operiens Epirum, caput inter Turcarum fines protenderet, & cruentis faucibus eos abſorberet, caudam uero teneret in mari inter Chriſtianos, & Veneti maxime imperij terminos, narratum id ſibi, Iohannes, quum non eius generis res eſſet, quæ extis ullis ſcrutaretur, uel Apollinem exigeret interpretem, ingenti lætitia ſolatus uxorem, naſciturum ex ea uirum ominatus facile eſt, clarũ bello, factisq́;, qui Turcarũ ſimul hoſtis accerrimus, idemq́; dux fœliciſſimus, & Chriſtianæ fidei propugnator, ac Veneti cultor imperij perpetuus exiſteret. Nihil ſefellit ſe, uel alios ſolicitus parens, ſed aucta magis eſt uaticinio fides puero nato, nanq́; aliud pulchrius longe clariusq́; bellici decoris ſignum in dextro infantis brachio uiſum, forma enſis ita expreſſa, ut manu facta uideretur. O inſignem naturæ liberalitatem, uel naſcentibus nobis ſubijcit documenta, & in corpore ipſo figit inſignia, quæ poſtmodum ſint ſequenda. Infans deinde protinus cũ paſſa eſt ætas, ad arma & arcus reptauit, atq́; in ipſis puerilis ætatis rudimentis id ſpecimen præbuit ſui, ut ſatis cuiq́; futuræ uirtutis dilucerent indicia, is poſthac in dies uiſebatur in adoleſcente uitæ cultus, ea morum elegantia, & Chriſtianæ fidei promiſſa religio quædam, ut omniũ in ſe ora oculosq́; conuerteret. Vnum parentes, unum fratres, unum cæteri illius regionis homines cum tacita admiratione ſuſpiciebant, de eo omnes ſermones, & læta ubiq́; uulgi murmura erant, uelut rarũ illud ea ætas ſpecimen protuliſſet. Nam ad ea præſagia naturæ gratia quoq́; quędã corporisq́; ſpecies, quæ condit omnia, non deerat. Sed non ex tam fælici (ut ita dixerim) palmite fructus ullos colligere ſollicitis parentum uotis, fata conceſſere. Nam quum impoſito Græcis iugo Amurathes in Macedoniam conuertiſſet ſigna, eamq́; ſatis longo afflictam bello contriuiſſet, Ioannes diutino defeſſus bello, ac longis exhauſtus incommodis, pacem ab eo petere coactus, ea lege impetrauit, ut obſides filios omnes traderet, uix poterat ſeruitus maior, aut funeſtiora, & fœdiora uincula parentibus inijci. Quod enim pacis, quod imperij eo pacto ſeruati, ſolatium parẽtibus ſupereſſe poterat? Tamen quid non miſera uitę cupido, & regni ſolicitus amor timidis mortalibus ſuadet? Maluere infœlices ſenes cruentiſſimi hoſtis fidem ſequi, & tot ſimul ſe pignoribus exuere, q̃ diutius collabentis iam fortunæ ruinam expectare. Datus proinde cum fratribus Georgius eſt, qui præ cæteris nimis multum ſecum priuati, publiciq́; luctus tulit. Sed non ideo patrem concepta iampridem de filio ſpes deſeruit, multis oſculis amplexibusq́; in eum præcipue prolapſus, ac deorum fidem appellans, ne inanem expectationem ſuam redderent, à ſe dimiſit. Atq́; aliquis ex uulgo protenſam, uitam uirilesq́; annos precatus puero, domeſticum ſibi hoſtem, incendiumq́; educaturum Amurathem dixit. Deducti ad Ottomanum adoleſcentuli, primam perfidiam eius in eo ſenſere, Quod abiecta, quæ eorum parentibus præſtita erat, fide, circuncidi

Signa quędã naturaliter in corpore Scanderbegi inſita mẽbrisq́; eius manu uelut impreſſa.

Quæ ſtudia et exercitia Scanderbeg in ipſis puerilibus annis exercere, & quod morũ uirtutis ac fortitudinis ſpecimen in eo dilucere ceperit.

Bellum ortum inter Ioannem Caſtriotũ Scãderbegi patrẽ & Amurathẽ Turcarũ principem, paxq́; inter eoſdem inita.

Obſides dantur Turcæ Iohannis Caſtrioti filij.

Macometano ritu ilico iuſſi ſunt, Quare de re, quoniam ſcitu non eſt iniocundum quædam hoc in loco recenſere non malum eſſe duco. Haud abſimilem omnino in hoc morem à Iudæis ſeruant Turcæ, preterquam illud quod Macometo ſanciente additum eſt, Quod prius ꝗ̃ circuncidatur quiſpiam, ſi capax rationis eſt, ductus in medium turbæ, monente eorum ſacerdote, quos Dreuiſſas appellant, digitũ indicem exerit, & rectus cœlum ſpectans altiori uocis ſono, ut bene audiri poſſit, La, Ila, La, inquit, Mehmet ruſelam. Idem quod, Deus, Deus, Deus, unus, & Macomethus ſuus Propheta. Poſtea à perito quopiam circũciſus offertur populo, eiq; aliud, oblitterato priore, inditur nomen. Aſtantes autẽ omnes ſi Chriſtianus prius, uel alterius ſectæ erat, promtiſſimis animis, & maxima lætitia ſtipem conferũt, laudant, deoſculantur, & domus ei poſthac uictuſq; ex publico decernitur. Sed hinc parumper digrediens, deſcribam qui & quales ſint in Macomethana & Turcaica religione ordines, conditiones, & ſaberdotum, ſiue religioſorum gradus. Primi enim, qui & ſtrictioris ordinis & religionis apud eos ſunt, Daruiſſæ appellantur. De quibus paulo ante meminimus, qui ijdem haberi poſſunt, ut apud nos fratres, qui obſeruantes appellantur. Hi autem (regnante Pazaite eorum principe, Mahumetis poſtremi filio) multifariam delinquenteſq; & exorbitantes, ob eorum ſcelera & delicta perpetrata, omnes ad unum ab eo deleti, extirpatiq; fuere. Hi enim ſub ſpecie ſanctimoniæ & religionis tanquam mendicantes ſe ad ſolitudines ponebant, compita, uias, & itinera, qua mercatores, peregrini, & uiatores tranſituri erant, obſidebant, quos capta occaſione tanquam craſſatores & latrunculi irruentes, illos opprimebant, interficiebant, & bonis ſpoliabant. Quæ res cum ad Otiomani principis aures perueniſſet, is ægreferens, omnes, ut dictum eſt, ad unum tolli iuſſit, ita ut eorum memoria prorſus extingueretur. Hos uero & ſecundo loco Hoze (ſic eos Turcaica lingua appellat) ordine conſequuntur, quibus apud nos pares æqualeſq; eſſe cenſeri poſſunt fratres, quos conuentuales nuncupantur. Poſt hos uero & tertio loco Talaſmani ſequuntur, qui ſacerdotibus, Secularibus appellatis, ſimilem ultimum locum tenent, Hi etenim tantummodo tres ordines, gradus, & conditiones ſacerdotum, ſiue religioſorum, in Turcaica ſecta eſſe reperiuntur, qui in omni eorum religione, ſacerdotio, ceremonijs, & ſacris ſuis, inſeruiunt & famulantur. Nunc ad propoſitum reuertar. Epirenſibus uaria nomina, prioribus mutatis, indita ſunt, ex conſuetudine gentis. Georgius, ſeu caſu, ſeu quod nobilior inter cæteros indoles, egregium neſcio quid præſeferre uidebatur, Scanderbeg appellatus: idem quod apud nos Alexander Dominus. Maxima lætitia ea res apud Amurathem celebrata, ut facere apud nos uulgo ſolent, quum aliquem ex Iudaicis ſordibus emergentem ad lucem & ad ſalutem redire uident Decreta ſunt eis copioſa, honorificaq; alimenta, ſed Scanderbegum præcipue, cum indoles ipſa tum ætas (uix dum enim nonum attigerat annũ) Tyranno con

ciliabat

Forma circumciſionis Macomethanæ ſectæ, ac ea quæ ipſi Turcæ obſeruãt circa illos, qui ad eorum ſectam tranſeunt.

Daruiſſæ.

Hoze.

Talaſmani.

Noua nomina Scanderbego, et fratribus in eorum circũciſione iuſſu Tyrãni indita, & prouiſio circa eoſdem facta.

ciliabat. Præceptores (ut aptior eſt ea ad diſcendum ætas) uarij generis nō negati. Breui itaq; temporis ſpacio, promptum ad omnia ingenium, linguam, literasq; Turcaicas, Arabicas, Græcas, Italicas, Illyricas didicit. Creſcentibus uero paulatim cum ætate uiribus, adoleſcentem illa unica inceſſit libido, nullum ſanè penus bellicæ uirtutis intentatum tranſire, ac nunc gladio, nunc arcu, iaculoq;, tum eques, tū pedes, incredibilia propè omnia promptiſſimi corporis experimenta ędere, audere aliquid ſemper maius annis. Et priuſq; uis ipſa membrorum ferociam æquaret animi, ac nondum pares bellicis ſudoribus ſpiritus uiderentur, amor fuit uario certaminum genere æquales quotidie prouocando, crebris ſpectaculis fauorem ſibi apud omnium animos, Principisq; præcipue ipſius conciliare, & ſemper aliquid ferre laudis, ac iam inde uiam ad futurum decus, & alimenta ad famam præſtruere. Mox ingentibus lacertis, confirmata iam ætate, ardua quæq; fortiſſimi uiri munia obire, pati famem, ſitim, algorem, æſtus, uigilias, quibus ex rebus aſſidua exercitatione optimū pro fecto ſe ad omnem militiam breui præſtitit. Quare non paſſus Amurathes diutius priuatum eum apud ſe uerſati, Sanzachi inſignibus primum decorauit. Gradus autem is eſt dignitatis apud Turcas ſecundus poſt Baſſas, maior tamen minorq; auctoritas ineſt officio, prout latius ei ius liberalitas ipſa Principis tribuit. Scanderbeg igitur tunc quinq; equitū millibus præpoſitus fuit. Cæteri quoq; fratres ijſdem ornati dignitatibus, atq; ad uaria munia, & bellorum neceſſitates in diuerſas partes miſſi ſatis nominis quotidie promerebantur. Cęterum is non multo poſt uix dum octauum & decimum egreſſus annū, in Aſiam iuſſu Tyranni profectus, ac cæterorum ſigna lætiſſimis ſecutus initijs, ibi prima belli auſpicia ſumpſit, & hoſtili cruore auidam iampridem tinxit dexteram. Tum ibi conflatis alijs (ut fieri ſolet) & alijs bellis pluribus expeditionibus cū copijs ſuis ſemper interſuit, & uictor cum ſocijs ad Ottomanū reuerſus eſt, quibus in expeditionibus opera ſemper eius, uirtus, fortunaq; præcipue, tum priuatim, tum publice laudata. Omne uictoriæ decus, omnis euentus belli ad eum aſſeueranter relatus, de duce exercitus, quaſi non facta mentione, ſoli ei triumphū ac uicti gloriam hoſtis militaris fauor, clamorq; adiudicauit. Nondum inuaſerat Tyrannum æmula uirtutis inuidia, & licet tum ingenium, tū fortuna hominis obnoxia ei eſſet malo, conciliabat tamē fauorem potius apud omnium animos ſibi rudis, atq; ſimplex, & ſicut cupida, ita non auara gloriæ adoleſcentia. Honoratus itaq; uerbis donisq; egregie eſt ab Amurathe. Paulum quietis datum homini (& ut nunq; Turcis bella deſunt) nunciati ſunt noui motus ex Aſia, electus ad id certo decreto, & ſine uariatione Scanderbeg, delataq; ad eū totius exercitus ſumma, ac imperatorijs faſcibus ob res priore bello bene geſtas decoratus. Ad quod delatus bellum fuſis pari celeritate fortunaq; hoſtibus priorem gloriam omnem facile ſuperauit. Nam præter ingentia militum teſtimonia, alia quoq; certiora longe eius gloriæ & fortunæ

Ingenium Scanderbegi

Sanzachi dignitas apud Turcam.

Iuuentus Scanderbegi.

Scanderbeg dux exercitus Turcici.

monumenta ad Ottomanum attulit, captiuorum magnum numerum, cæſorum hoſtium ſpolia, ac ſigna militaria complura, cæteraq; bellica instrumenta uſq; ad abuſum, exercitus præterea ita integer, ac penè illæſus reductus eſt, ut uicti quidem apparerent, in uictoribus autem nulla concertationis ueſtigia cernerentur. Admirata magis fermè prudentia eius eſt ab Amurathe, quàm rerum tam fœlix ſucceſſus. Quum is non ſolius laus, ſed cum fortuna quoq; communis eſſet. Prudentiæ uero atq; conſilij fructum, ſolum ſibi ingenium uendicaret. Proinde auctis ſtipendijs, copijsq;, miſſus denuo ad ea ipſa loca, ac relegatus quaſi eſt, donec quoſdam populos urbesq; ſubegiſſet Tyranno. Sed nunquam uel ſefellit, uel diſtulit fortuna ullum deſiderium iuuenis. Expeditis ex animi ſententia omnibus, atq; imperio Ottomano latius etiam quàm iniunctum fuerat ampliato, famam iam ſibi ingentem apud exteras etiam gentes peperit. Reuerſo Adrianopolim, quũ foris ſublatus eſſet hoſtis, domi nõ defuit.

Scanderbegi duellum cum Scytha.

Venerat nanq; ex Scythia quidam ferox magis & inſanus, quàm fortis bellator, qui familiam omnem Tyranni prouocabat, ſi quis ferro ſecum uellet decernere. Genus uero certaminis id propoſuerat, ut in anguſto loco nudi ambo relicti, ſingulis tantum gladijs fortunam experirentur. Ceperat tam ſtolidum conſilium Barbarus, uel quod prodigus uitæ & ſanguinis ſui eſſet, uel ea fortaſſe inani ſpe, quod nullum tam ancipitem impendentis periculi ſortem petiturum credebat. Indeq; & laudem eam ſe & præmia ſine certamine laturum ſperabat. Nam propoſuerat non indigna quoq; munera uictori Amurathes, ut illorum ſaltem ſpe excitaretur aliquis, quum nudæ tantum gloriæ fructus ſegnius alliciat homines. Omnes in tam funeſtum decus, prǣmiaq; eodem tenore aſpernabantur.

Epirenſem uocat Scanderbegum.

Sed ſurgẽs, ſtupẽtibus ſingulis, plenus animi Epirẽſis: Non incruentus, inquit, Scytha, hæc præmia laudemq; domũ feres, aut honoratior me occiſo, & ijs quoq; ſpolijs onuſtior ibis. Agedũ igitur, accipe tamdiu quæſitum hoſtem. Licet accommodatius feris beſtijs hoc certaminis genus, ſperni à fortibus uiris, ſaluo pudore, & poſſit, & debeat: ueruntamen liceat ſemel & mihi hoc corpus contemnere, quippe quum par membrorum & ſanguinis ſeruandi ratio tibi eſſe debuerit: ſed nihil uilius eſt homini quǣrenti laudem. Donabo proinde hoc & ipſe cruoris hodie Amurathi, ſocijsq;. Scytha nihil territus, ferocioribus adhuc uerbis inijcere pauorem ei conabatur, puerum appellans. Adhuc enim in annis pubertatis erat, neq; dũ hiſpida prorſus lanugo grata ora exaſperauerat. Tum deducti ad Tyrannum ingenti clamore uulgi ſunt, & aſſignatus, ut petierat Barbarus, certamini locus. Depoſita ocius ambo ueſte, ultimiſq; tunicis, nudi proſilientes in medium, no' ò genere ſpectaculi omnium oculos hauſere. Et quamuis fiduciam ingentem uultu, uerbiſq; oſtenderet

Filum corporis Scanderbegi.

Caſtriotus, ingens tamẽ cura mixto dolore ſpectantium animos inceſſit. Et ſimul ætas, ſimul pulchritudo ipſa corporis, ac decor membrorũ ſubiectus, oculis multum & pietatis & fauoris excitauerant. Statura celſa,

proceraq;

proceraq́ꝫ, brachia in homine pulchriora nõ uiſa, collum robuſtum obſtippumq́ꝫ, ut laudatur in Athletis, humerorum mira latitudo, color candidus, latenti uelut purpura ſuffuſus. Aſpectus oculorum non toruus, non uanus, ſed gratiſſimus. Adiuuabant hæc multum cæteras uirtutes, atq́ꝫ animi bona augere uidebantur. Intrepidi acceptis breuibus gladijs, non enim longiores loci anguſtia patiebatur, ingreſſi locũ, ac ibi dimiſſi ſunt maximo populi ſilentio. Non conſilio ullo ibi, non multum animo, ſed impigra quadam & ueloci dextera agendum erat. Erecti ad ictus ambo, Scytha prior incubuit in hoſtem, & punctim intenſo ferro ilia eius petijt. Scanderbegus toto maxime corpore inflexus, ac uelut in arcum deductus, & leua ſimul apprehẽdens barbari dexteram, ictum inhibuit, & adacto cæſim gladio, guttur illi cum ſingulis arterijs impigre abſcidit. Balbutienti adhuc lingua, ille collapſus humi locum ferme totum corporis mole compleuit. Sublatus repente ab his, qui ſpectaculo aderant, & accurrentes regij iuuenem illæſum inuiolatumq́ꝫ læti ad Amurathem perducunt. Caput cæſi hoſtis cruentis ipſe manibus Tyranno alacer obtulit. Præmia inuitus accepit, quum nõ argenti auriúe cauſa, ſed domeſtici decoris tuendi, & reprimendæ barbaricę arrogantię, ſuſceptũ ſibi id oneris diceret. Magis itaq́ꝫ ea modeſtia acuebat in ſe ſtudia. Et quod apud ſui generis homines plus nimio eniteſcens uirtus parturiebat inuidiæ, liberalitas naturæ & dexteritas ipſa ingenij amouebat. Haud pigebit referre & illud, quod nihilo minori laude dignum ijſdem animis armisq́ꝫ edidit, nam profectus cũ Amurathe in Bythiniam magis ſolatij, q̃ꝫ belli cauſa. Quum in Burſa ciuitate eſſent, quæ nunc eſt Aſiatici imperij caput, duo ex Perſide uiri, tum ex more gentis inſigni ueſtimentorum habitu, tum egregia figura corporis, ad Tyrannum aduolarunt, Iaia & Zampſa eorum nomina erant, ſtipendium ab eo petiere, impudentia magis quadam, q̃ꝫ fiducia uirtutis, agentes alter alterius cauſam, & facta extollentes ſua, ac mutuis ſe iuuantes teſtimonijs. Poſtremo Zampſa minor natu, ne appoſitis tantũmodo inquit ad hoc ipſum uerbis: Magne rex, ſtipendia tua petituri ueniſſe uideamur, & in ea incertitudine rerum inanis aliqua arrogantia in nobis, & ſordida temeritas arguatur. En daturi ultro tibi ſumus experimentum cupidorũ ſaltem, ne dicam magnorum animorũ. Quotquot homines fortiſſimos uiros inuitamus, ut ferro iudicent nos dignos, indignóſue, qui tuis uiuamus auſpicijs. Equum tantum gladiũ, lanceam, ſcutumq́ꝫ, ac reliquum corpus omnibus armorum pręſidijs nudatum oſtentantes, ita ſe dimicaturos dixere. Amurathes (ut facilis erat) allocutus benigne homines, promiſit, nihil eis apud ſe defuturum. Deinde circunſpectans hinc inde, expectabat, ſi quis eam prouocationem acciperet. Sed ubi uelut obmutuiſſe omnes uidit, & tacitã præberi à ſuis confeſſionem ignauiæ, ignominiam ratus ſuam, ſi ita inulta ea Perſarum inſolentia abiret. Conuerſus ad Scanderbegum, non ignorans quæ eius ferocia atq́ꝫ ingentes ſpiritus erant, licet pręcipuam periculi ſortem omni

Scanderbegi conflictus cũ duobus Perſis, Iaia & Zampſa.

no tamen petiturum ratus: Quid expectas macte uirtute, ait, fili? Tua hæc laus, Hæc te manent præmia. Age inſignem adoleſcentiam hanc, & inuictam dexteram hodierno quoq; ſpectaculo redde. Nihil moratus Caſtriotus, deoſculatur ex more Principis pedes, equum & arma popoſcit, eductusq; maximo plauſu uulgi in patentem campum, qui deſtinatus certamini erat, hoſtes ad ſe uocatos, intrepide interrogauit, quem ordinem uellent ſeruare in dimicando. Statutum eſt, ut Iaia prior experiretur fortunam, qui uictor, finem certamini faceret, uictum uero ſocius in quencunq; caſum ſequeretur conditionem. Non recuſauit Scanderbegus, licet circunfuſi regij iniquũ dicerent, ut idem, ſi uiciſſet, feſſus & ſaucius fortaſſe, recenti atq; integro ſubijceretur. Summota poſtmodum ex loco turba, præco ſignũ dedit, Concurrunt concitatis equis uiri. Perſa infixa ſcuto hoſtili cuſpide magna ui incumbens, ut ex equo illum deijceret, haſtam perfregit. Epirenſem capiti tantummodo hominis intentũ ictus omnis feſellit. Itaq; uterq; eluſi, gladijs tum demum congreſſuri, hinc inde abibant. Sed impatiens animi Zampſa, non expectato ſocij euentu, infenſa cuſpide Caſtrioto occurrit. Ille non ignaua uerborũ contentione eo periculi tempore perfidiam hoſtis accuſandam ratus, impigre ad nouos ſe ictus accingens, iugulum uenictis ſcrutatus lancea tranſfixit. Vix eo humi collapſo, aduolans Iaia, horrenda uoce compellans hoſtem, ſtricto gladio fermè oppreſſit. Victor gyrato ocyus equo ad eum conuerſus, nudato & ipſe ferro impetum uenientis excepit. Et dum triplicatis hinc inde ictibus, alter alterius cruorem haurire contendit. Scanderbegus dexterum uiri humerũ, qua collo iungitur eodem tenore ictus ea ui cecidit, diuiſitq;, ut duplex, quaſi domini cadauer ea die infœlix traxerit equus. Sic duo fortiſſimi uiri ſub unius manu maximo ſpectantiũ gaudio cecidere. Sed & ſi eo fato erepti forent, Amurathis certe indignationem nõ effugiſſent, qui tam perfide, & proditorum more, militem ſuum circũueniſſent. Ductus ad regem Caſtriotus eſt, ſicut duplici ouans uictoria, ita duplici capite onuſtus. Iam priores res omnes bello geſtæ, Iam recens Scythæ memoria præ noua gloria euanuerat. Rex, purpurati, ac ſocij deinceps omnes uarijs donis cumulatiſſime honeſtarunt, uindicem atq; auctorem publici decoris eum appellantes. Nimio plus fortaſſe in hæc facta hominis incubui, ſed hæc potiſſima mihi bellatorũ laus ac tota prorſus ipſorum eſſe uidetur. Nam quæ in bello gerimus, communia ſunt cum alijs: hæc Caſtriotus peculiaria ſibi peperit manu. Malui proinde, ſi ita neceſſe ſit, ut redundans potiùs, q̃ ingrata noſtra notetur oratio, maxime quod in alijs huiuſce generis, quæ ab eodem geſta ueniunt non procul dicenda mihi moderatiore prorſus ſtilo ſum uſurus. Haud cedit his periculi præſentia, uel magnitudine ipſa rei illud, quod in expugnatione Nicomediæ, Pruſiæ, Otreæq; non ignobilis Aſiatici oppidi ſpectante Amurathe patrauit. Primus nanq; murum conſcendit, ſigna uictricia fixit, urbem fermè ſolus intrauit, ac cepit. Miſſus poſtmodum in

Scanderbeg uictor muneribus honoratur.

Luxuries orationis in autore.

dum in Europam, ſæpius contra Chriſtianos, nunc Græcos, nunc Hungaros, prudentis magis quàm audacis Imperatoris nomen tulit. Nam quũ eam bellandi neceſſitatem iniunctam ſibi uideret, quã neque præter ſuſpicionẽ recuſare, neque exequi ſine maximo dolore poterat, ante omnia Deum orabat, ut id laudis genus á ſe auerteret, neque in eo ſanguine hauriendo atroci ſibi eſſe liceret. In cute enim tantummodo & exteriori habitu Macumetanas ineptias, intus Chriſtiana præcepta tenaciſſime ſeruabat. Tamen quando ſic exigente fato aduerſus eos progrediebatur, quęrebat aſſidue, qua ratione & illos minus læderet, & exercitum ſibi traditum incolumem ſeruaret. Ita igitur tum in omni cura caſtrorum, tum in ipſo ingreſſu pugnę cuncta exequebatur, & modũ quendam cauti ducis ac optimi Imperatoris ſeruabat, ut neque Chriſtiano eſſet infenſus, & modeſtia illa eius, cunctatioque diſciplinæ prudentiæque militari, quàm fraudi cuipiam, ſeu imperitiæ, uel timori propior uideretur. Gerebat nanque ſe ita ſemper, ut neque ſuperari ipſe quoad poſſet, pateretur, & Chriſtianis ſalutis opportunitatem omnibus modis oſtenderet. Vel ſi aliter non poſſet, uiuos caperet, tolerabiliorem ſeruitutem eorũ ratus, quàm necem. Ita ſuos tum in caſtris, tum in ipſo belli ardore hortabatur, ut nũc pudorem ſingulis, nunc metum uideretur incutere. Ita deinceps crudeſcente prælio maximo ingenio rei ſuæ atque exercitus ſtatum in quandam deducebat difficultatem, ut maiori poſtea laudi ſibi apud Amurathem conſeruatus exercitus foret, quàm alijs multiplices atque inſignes uictoriæ. Exin nullius maior uel gratia uel autoritas ferè apud regem erat. Militum animis nemo acceptior. Idem mitis, facilis, clemens, laudem non ex communi ad ſe trahens, ſed in medium conferens. Pecuniarum quantum colligebat, tantum erogabat. Efficaciſſimam ad conciliandas amicitias merito exiſtimans, & aptiſſimũ ad uulgi ingenia liganda uinculum. Nõ inuitatus ultro quiſque ſigna eius ſequebatur, & illius gratia uel in apertum tendebat diſcrimen.

Quo animo Scanderbeg contra Chriſtianos bellarit.

Sed non tardata diu fortuna uenenum deprompſit ſuum. Moritur interea in Epiro Iohannes pater. Auditum id à Scanderbego, Qui, quàmuis (ut par erat) acerbiſſime lugubre nuncium percepiſſet, non tamen apertis lachrymis, aut manifeſto dolore ocultum animi ſenſum indicauit, quũ Amurathem uere patrem & principem appellaret. Tyrannus, uelut ſucceſſor regni, nihil moratus, ualidiſſimum præſidium ad Croiam & alia oppida occupanda miſit. Sicque facile arrepta locorum omnium incruenta fuit poſſeſſio, quum neque exhauſtæ populorum uires idoneæ ad tuendam libertatem eſſent, neque negare poſſent Ottomano ius in rebus Ioannis, filios eius omnes apud ſe habenti, quos idcirco (ut arbitror) acceperat, ut uacans demũ ſine hærede ſceptrũ ad eum deuolueretur. Voiſaua, quæ uiro ſuperſtes, cum Mamiza filia domi ſola ex eius infelicis regni reliquijs reſtabat, in Aemathia agri neſcio quid ad alimenta & ſuſtentationem anilis ſpiritus aſſignatum iuſſu Tyranni. Hanc ante aduentum filij in Epirum ſenio confectam, obijſſe quidam narrant, relicta filia, quę fratri reduci

Scanderbegi pater moritur.

Croia occupatur.

tri reduci atq; Victori eodem uirginitatis tenore innupta ſeruata, ab eo dem poſtea uiro tradita & reſtituta omni priſtinæ dignitati eſt. Diſſimu lauit hæc omnia ferox iuuenis pari animo, atq; dolorem ex morte patris diſſimulauerat. Amurathes ſatis coniectans moleſtiſſimum id ei & fratri bus apud ſe degentibus uiſurum, utpote qui debitum ſibi imperium nõ iniquis uotis tacite expectarent, perfidiam ſuam ſecutus, fratres primum Scanderbegi (ut fama eſt) occulte ſtructis inſidijs ueneno abſumptos, ſuſtulit de medio. Deinde ad Scanderbegum conuerſus, multa uerſabat animo, quomodò & eo uiro, quo tanq; Alcide ad ardua quæq; & diffi cilima obeunda utebatur, imperium ſuum nõ exueret, & eo ſe onere atq; ſuſpicione leuaret. Quare illum ad ſe uocatum fertur longo ſermone, & pluribus uerbis ad idipſum appoſitis ſolatus, tum ob patris mortẽ, tum miſerabiliorem fratrum fortunam. Obtuliſſeq; regnum auitum, uel di tius longe imperium in Aſia, quando ſui iuris eſſe uellet, rogaſſe tamen, ut nondum ſe relinqueret, in ea præſertim mole bellorum. Parata maxi ma quæq; ei apud ſe fore, quę uel gloriam, uel fortunam condiant huma nam. Cognita fraude Iuuenis nõ minori conſilio, uultuq; uerbis accom modato, ſic Amurathi reſpondiſſe dicitur: Viuunt in te fratres mihi, ui uit Iohannes pater ſupreme regũ, ac indulgentiſſime Amurathes. Neq; dum ita mihi apud te eſſe licebit, ullum uel patriæ deſiderium, uel regnan di libido animum inceſſet meum. Itaq; licet cogas hodie me ad hæc mu nera, uel uerius onera, accipienda, Libenter accipio ingentem animi tui munificentiam, amplector gratiſſimi Principis liberalitatem. Sub huius tamen umbra capitis uiuere nunc certa ſtat ſententia. Vix tum forte mu taturus conſilium, quum emerita bello atq; inutilis ſenecta inuictum ab hac cupiditate reuocabit animum. Aptior ad militiæ ſubeunda onera, q̃ ad imperij pondus ſuſtinendum, hęc eſt ętas aptior gladio, quàm ſceptro dextera. Quam ob rem da hoſtem nobis Amurathes, ut lætiores uirtute noſtra partum, q̃ te dante regnum accipiamus. Lætus audiuit eum Ty rannus, & tum etiam atq; etiam augens promiſſa, ſpe ingentiore credu lus onerare ſtuduit. Cepit iam inde latenter morbum, atq; erumpẽs pau latim malum ſentire Epirenſis, Et licet omnia ſumma ratione diſſimula ret, diligenter tamen uitæ ſuæ cuſtos eſt factus. Et quo magis timebat re gem, eò plus cõciliare ſibi multitudinem atq; militum animos ſtudebat. Semper tamen aliquo bello occupatus, alimenta quotidie ad famam, ſed non minora ad inuidiam addebat. Nam nõ potuit ita elaborata ingenij modeſtia & quotidianis obſequijs perfidiæ humanæ uias occludere, ut hoſtes ſibi tandem uirtus ipſa non pareret. Namq; exciti purpuratorum nonnulli, quũ tantam indolem creſcentis indies peregrinæ uirtutis ęquo animo ferre non poſſent, Vbi promptiorem aliquantulum ad credendũ uidere Amurathem, occultis ſermonibus apud eum aſſidue criminaban tur hominem, affirmantes ex nimia largitione in multitudinem, & ambi tione popularis fauoris potentiam illum ſibi aſtruere, ſuſpectumq; dicen

Caſtriotus affectati regni accuſatur.

tes in aula

tes in aula merito id ingenij ſpecimen eſſe debere, facile cuncta perſuaſit Tyranno, præſertim quod de largitione uera omnia dicebantur, & ſenectus ipſa ſuapte natura timida, cætera ſtudioſe in peius interpretabatur, ut non de Epiro tantum, ſed ipſa ſumma imperij tacitus quidam ſuboriretur timor, mensq; forſitan ipſa proprijs ſceleribus obruta, & regni male quæſiti ſollicitus amor, cuncta inter ipſos etiam domeſticos penates infida atq; infeſta reputabat. Quare aucta ea ſuſpitione odiſſe ex oculto cepit, & intentior inuigilare, ſi quo efficere poſſet modo, ut eum latenter de medio tolleret. Non quo deeſſet ſcelerato conſilio licentia, & poteſtas omnia patrãdi, ſed nec cauſa hominis perdendi, nec ulla ſubeſſet ratio. Verebatur aperta ui immeritum opprimere, quum tam acceptum uideret omnibus, ne & pluriũ aliorũ animos ab ſe alienaret, & eo peſſimo exemplo in poſterum externæ uirtuti ſuum clauderet regnũ, qua maxime ſemper Otomanum creuerat imperium. Sed per id tempus orta alia maiora negotia foris, eas domeſticas ſuſpitiones exhauſere. Decretum nanq; bellum eſt in Georgium Myſiæ principem, Deſpotem Seruiæ uulgo appellant. Non inuitus Tyrannus id onus ad Scanderbegũ detulit, uel quod nullius opera fœliciore in rebus ſuis utebatur, uel uidẽs adeò militię cupidũ, & promptũ ad pericula, ſperabat aliquo hoſtili caſu, quos plurimos afferunt bella, planè caſurum. Facto itaq; delectu, Caſtriotus in Myſios profectus eſt, præter morem ſuum iniquior tum aliquantulum Chriſtianis fuit, ne ſi tergiuerſando oblata uictorię occaſione in eum hoſtem uſus non fuiſſet, fomenta ad ſuſpicionem præberet Amurathi, inclinato iam pridem ad omnia credenda illius animo, quem maxime cõciliare ſibi ſtudebat, donec pulchra aliqua opportunitas effugij affulſiſſet ſibi. Itaq; ſæpius Deſpotem bello fudit, & uictor Adrianopolim eſt reuerſus. Rurſusq;, quũ idem Deſpotes, recuperatis uiribus, cornua erigere cœpiſſet, denuo exercitu aucto miſſus aduerſus eundem Caſtriotus, ſuperatũ prælio, fugatumq; pluribus caſtellis exuit, ac militem multa hoſtili gaza diuitem reduxit. Sedato foris tumultu, ſenex in auctorem ipſum uictoriæ, ocijq; eodem ſcelerati propoſiti tenore conuerſus eſt. Hinc audio ingentibus præmijs propoſitis multa ſingularia per id tempus certamina edixiſſe, quum ſatis ſciret Scanderbegum nihil unquam detrectaturum, ut ita periculis eum exponeret omnibus. Sed hæc conſilia ſicut impia, ita uana irritaq; apparuerunt. Nam quum plures tum ex domeſticis, tum externarum gentium uiri fortiſſimi ad eam præmiorũ & gloriæ ſpem ac cenſi indies confluerent, conſurgerentq;, hic ſemper maximo animo, nec minore fortuna, ſingulis ſeſe obtulit, & uelut fatalis quidam uictor ſuprema omnium admiratione atq; fauore, & præmia, & laudes ſolus reportauit. Vni tamẽ Ottomano tanta uiri uirtus, quę uel hoſtis ſęuos atq; ſuperbos animos fregiſſet, nunq; aliquid poterat clementiæ inurere, quin magis quotidie creſcẽte ſuſpicione, eius animus iritabatur, excandeſcebatq; perſeuerantius ad quærendum aliud tacitæ ultionis genus. Sed cur tam

Scanderbeg pluries ab Amurathe in Myſiam cũ exercitu aduerſus Georgium ſiue Deſpotem miſſus, uictor inde Adrianopolim ſemper reuerſus eſt.

Tyranni conſilium, & inſidiarũ genus, pro morte Caſtrioti.

credulus ipſe inanes has ultiones Amurathis & ſtolida conſilia Scanderbegiq́; econtra prouidentiam uane ſequor, & non ad Deum potius unico uerbo ſeruati ſalutem hominis refero? Hic profecto mentem ademit Tyranno. Hic bellorũ impedimenta, & nouos ex Myſia motus. Hic demu Hungarorũ arma excitauit, ne deuotũ Chriſtianæ dignitati caput tã fœde extingueretur, ut priſca aliquando libertas illa reſurgeret in Epiro. Nam ſi nulla fuiſſet hic diuini numinis ratio, compos certe ſuæ ſententiæ Ottomanus extitiſſet. An deerant mille alij necis modi, quibus præter minimam ſeditionis ſuſpitionem eum potuiſſet circumuenire? ubi uenena, ubi inſidiæ, ubi conficte criminationes, regum arma, erant? Caſtriotus his inſidijs paulatim detectis, quum difficile uideretur, ſi diutius manſiſſet apud Tyrannum, tot laqueos deuitare, decreuit tandem paterni regni uirtute aliqua & ingenio uendicaudi conſiliũ expedire (id quod olim non immemor libertatis animus concoquebat) tacite occaſionem quærens, ut Amurathe relicto, in optatã tamdiu patriam ſe recipere poſſet, ubi ingenti ſtudio, ac omnium uotis expectabatur. Sed nulli unquã mortalium ea conſilia ſua patefecit, non uerbo, non indicio ullo tacitum eius deſiderium à quopiam eſt deprehenſum, licet & plures ibi eſſent maxime Epirotici generis, quibus propter familiariſſimam uitæ conſuetudinem non iniuria fidere potuiſſet, & poſt Iohannis patris mortem exciti tum fama eius, tum cupiditate amiſſæ libertatis recuperandæ aliqui ad ipſum diuerſis temporibus ab optimatibus Epiri mitterẽtur, offerentes facultatem, occaſionemq́; adiuuantibus populis extorquendi paternum imperium ab Amurathe. Conſcius tamen ipſe humanæ leuitatis, & magnitudinem periculi perpendens, prudenter diſſimulabat, præſertim q̃ facilem cæterarum rerum poſſeſſionem ratus, de Croia recuperanda, cuius præcipua erat ſollicitudo, anceps animi erat. In ea enim ualidiſſimum præſidium impoſuerat Tyrannus, ut neq; armis, aut ui ulla, ſed præclara aliqua arte ingenioq́; uendicari poſſet. Eſt enim Croia Epirenſis imperij caput, in excelſa & prærupta montis crepidine ſita, inuia undiq; & inacceſſa penè, adeoq; inſigni naturæ opere munita, ut præter famem reliquum omnem hoſtilem furorem facile poſſit contemnere. Quare Scanderbegus, ſi quando tentaretur, laudabat omnium uoluntatem, & non abolitam ex pectoribus gentis memoriam libertatis. Sed magnas uires Amurathis dicebat, neq; durum imperium, non eſſe excitandos ſtolidẽ motus ad quos non ſufficiant uires: neq; curandum de tam momentanea poſſeſſione libertatis, ut poſtmodum nõ in eandem ſeruitutem, quæ ſatis tolerabilis erat, detruderentur, ſed in grauiora longe uincula compingerentur, & uictimarum more ab indignato ex ea rebellione Tyranno poſtea iugulentur, & inter cætera cõſolans ſemper eos quantũ gratia ipſe poſſet, & auctoritate apud Amurathem annixurum ſe pollicebatur, ut quo rei natura pateretur, lene id eis iugum atq; moderatiſſimum illius imperium efficeretur. Ita prudentiſſime & illis & ſibi uſquequaq; conſulebat,

Libertas Epiri.

Scanderbegi conſiliũ de regno paterno occupando.

Deſcriptio urbis Croiæ.

lebat, expectabatq́ quotidie, ac ſtruebat tacite ſibi occaſionem ad erumpendum, non alio certe ſimilitudinis modo, quàm ſi quiſpiam concluſus ſeditionem in urbe, & conſternationem rerum omnium tacitis uotis expoſcat, ut conuerſis eo in caſu ad id incendium extinguendũ ciuibus ipſe difractis uinculis pariter & cupitam tamdiu libertatẽ uendicet, & duras prætoris ſecures effugiat. Neq; tamen diu fortuna deſiderium eius fruſtrata eſt. Deſpotes namq; Myſiæ, de quo retro diximus, interea partim rebellantibus ſuis ab Amurathe, partim uicinorum armis, & opera amicorum adiutus, nunc eiectis, nunc cæſis quibuſdam Turcarum præſidijs priſtinum ſtatum recuperauerat. Ottomanus itaq; acriter in eum accenſus, non amplius rem per alios, uel duces, uel exercitus gerendam ratus, ipſe delectu ingenti habito ad opprimendum Georgium, & exuendum regno contendit. Et æque facile, ut conceperat, ex animi ſententia peregit omnia. Nam impar Tyranni uiribus Deſpotes, primo fermè impetu præſidijs omnibus nudatus, confugiens ad Hungaros, relicto imperio illi incruentus ceſſit. Scanderbegi conſilio operaq; in ea expeditione potiſſimum uſum fuiſſe Amurathem dicunt, quoniam pluribus antea bellis ibi fœliciter geſtis, locorum & regionis peritior erat, ſed nulla tum uſq; uoti ſui explendi occaſio homini affulſit. In propinquo tamen aderat, quia uix Adrianopolim reuerſus Amurathes dimiſerat exercitum, quod alij motus increbreſcere ab Hungaris, & alia uis periculi inſtare cepit, Quũ Deſpotis fortuna Iuliano Cardinale ſancti Angeli agente, quem ad idipſum Eugenius Pontifex miſerat, Vladiſlaum regem ad arma excitaſſet, ut eũ in regnum Myſiæ reponerent. Tyrannus eo audito, inſtauratis impigre copijs lxxx. hominum millia confecit, & non expectans eorum aduentũ in Myſiam Baſſam Romaniæ, & Scanderbegum cũ xx. millibus in Hungariam maxima celeritate uenietibus occurſuros præmiſit. Ipſe de more cum reliquo robore exercitus & impedimentis eſt ſecutus. Chriſtianæ quoq; copiæ tum numero, tum militum ducumq́ uirtute inſignes erãt, xxxv. armatorum millia. Hunniades præterea ille, Iancus uulgo dictus, ingentis nominis bellator, cuius uel ſolo nomine uictos ſæpius Turcas audiuimus. Repreſſerat tamen illud ferociam hominum, quod deficiente pane, quum frumẽto cocto ueſcerentur milites, maior pars illorũ ægritudine ſubita fuerat oppreſſa, cauſato ex eo genere cibarij immodico quodam uentris profluuio. Aduolans igitur ocyus Baſſa, non longe à Moraua flumine caſtrametatus eſt. Impatiens eius rei Hunniades, ſpectatores primum occulte ad contemplandã ſingula, & perſcrutanda de Amurathis aduentu miſit, Vbi de numero copiarum, & Tyranni conſilijs certum iudiciũ tulit, ut x. millibus ex toto exercitu ſuo utilibus ad arma electis, relicto in caſtris rege Moraua ſuperato, maximo impetu contra barbarũ proceſſit. Ille animi dubius, primo retroceſſit aliquantulum, mox paucitate contempta, expectato Hunniade pugnam inijt. Scanderbegus contemplatus tempus, quo initum iampridem conſilium deſideriumq́

Simile.

Deſpotes uendicat ſibi regnum à Tyrannide Amurathis, à quo iterum expellitur

Vladiſlaus Pannonũ rex, exhortationibus Eugenij Pontificis, maximis copijs cõtendit ad reſtituendũ Deſpotem in regnum, cui Amurathes ualido exercitu occurrit.

Victoria Hunniadis, qui & Iancus dictus.

Vladiſlai pugna cõtra Baſſam.

ex animi ſententia exolueret ſummo ſtudio cladem Turcis procurabat. Et primum cum legionibus ipſe ſuis paulatim hoſti cedere, atq; terga dare cepit. Deinceps alijs eo exemplo metum incutere, ac fugam quaſidam ſuadere. Baſſa quoq; concepto inde timore, uel quod prӕter morem tam peritum militiæ uirum ad fugam magis q̃ ad pugnam paratum uideret, uel proditum ſe ab eo crederet, ſegnius intulit pedem. Ex quo Hungari creſcente (ut fit) ex alieno metu audacia, haud magna cum re, ac incruenti fermè hoſtem fuderunt, profligaruntq;. Turcæ relictis impedimentis pallati ſine ordine, ſine ſignis, nullo ducum, nullo ſociorum reſpectu, fuga qua ſola poterant, ſe ſaluabant. Hunniades uictoriam ſecutus, finē cædi nō fecit, donec quippiam ſuperfuit reliquiarū. Strages ubiq;, et omnia pauoris ac tumultus plena erant, prӕſertim in direptione ipſa caſtrorum. Vnus ex Satrapis Tyranni, magnæ uir autoritatis, uiuus captus, cæterorum quatuor millia, Baſſa uix cū paucis euaſit. Tum Scanderbegus, qui ſedulus obibat omnia, cōicata ante re cum amicis, inter quos & Ameſa nepos fuit egregiæ indolis adoleſcens, quem Repoſius, poſtea Caraguſius dictus, à Turcis ante inſidias Ottomani uxore ducta ſuſceperat, Vbi inclinatam Turcarum fortunam, & ſtratas ſuorum acies uidit, aſſecutus ſcribam Auricularium Baſſæ, quem ad id ſumma ratione obſeruabat, apprehenſum hoſtili animo coniecit in uincula, ab eoq; confeſtim mortis timore nihil quicq; recuſante, fallaces literas ad Croiæ magiſtratū extorſit, quibus iubebatur nomine Amurathis Scanderbego nouo præfecto deſignato, præfecturam & urbis curam omnē tradere. Aliaq; multa ſcribendo addita, quӕ probabili quadam ratione rem fulcirent, & ad credendum magis inuitarent. Literis exaratis, ſcriba repente cum cæteris comitibus fugæ obtruncatur, quo diutius ea res lateret Amurathem. Neq; in eos tantū ſæuitum, ſed quotquot tum in Caſtrioti ditions uenere omnes necati. Ita ille exercitus pene ad internecionem cæſus eſt. Nam qui militarem furorem ſubterfugere, in incolarum poſtea manus incerta fuga delapſi, eodem fato ſunt abſumpti. Milites plures Epirotici generis, qui in eo prælio fuere, ubi id factum Scanderbegi audierunt, ut pallantes ex fuga hac illac oberrabant, tum hoſtis fugiendi cauſa, tum patriæ præcipue deſiderio tacti, circa eum ſe collegerūt, factumq; ſubito eſt trecentorum non ignobile agmen. Hunniades uictor cū ſuis ingentibus ſpolijs onuſtus, ad ſocios ſe recepit. Non omittā hoc loco, quod multi dicunt, Scanderbegū ea conſilia cōicaſſe cum Hungaris, Hunniademq; prius de ſingulis latenter per nuncios ab eo inſtructum, atq; accerſitum maximo ſtudio cum copijs. Quicquid extiterit, ut pro comperto nō habeo, ita haud quaquam magnopere affirmare contendo. Id autem crediderim, omnia ſumma ratione acta, quum alioquin rei euentus non iniquus ſæpenumero conſiliorum iudex huic ſuffragetur ſententiæ. Cæterum in præſentia relicta pauliſper Hungaria, dū tanti fama mali, & eius cladis nuncius graditur ad Amurathem, in Epirū reuertamur. Expleta igitur hinc inde ira & exolutis

Hungari uincunt.

Scanderbegi uelox conſiliū in Croia recuperanda.

Cædes Turcarum, & fuga Scanderbegi e caſtris barbarorū in Epirū

& exolutis uotis omnibus, Caſtriotus uictor non ignobili & ipſe præda ornato magis quam onerato milite cum agmine ſuorum inde maximis itineribus diſcedens, ſeptimo die Dibram ſuperiorē peruenit. Locus autem is eſt in finibus Triballorū, lxx. millibus paſſuum diſtans à Croia, celebris multum apud Epirotas, eò quod fortiſſimos uiros gignat. Fide præterea & multis rebus egregie geſtis pro Iohannis patris imperio, dum is ab Ottomano uexaretur, Scanderbego non ignobilis gratiſſimusque erat. Vrbem aliam uel Caſtellum non habet, præter Sfetigradū in limitibus ipſis ad Macedoniæ ora. Sed tū per ualles, tum per montes, nullis ſeptos muris, circunfuſi incolæ ſolo munimento naturali locorum ab iniurijs hoſtium ſeſe tutantur. Primo itaque hic conſtitit Caſtriotus, neque ulterius procedere illi uiſum eſt, donec quædam, quæ in rem ſuam erant, ordinaſſet. Accerſitis igitur ad ſe maximo ſilentio optimatibus quibuſdā loci (nam noctem quoque ad aduentū ſuū obſeruauerat, ut exactius cælaret omnia) apertis ſuis conſilijs hominibus, ſingula ex animi ſententia peregit. Nemo autem (ut perhibent) tunc repertus fuit, qui uel timore Ottomani, uel tam audacis facti diffidentiæ, uel ita (ut fit) proprio ſuadente ingenio de poſtulatis eius aliquid demeret, quum potius & tamdiu alitum deſiderium, & ingens uiri fama per tot annos percepta (quod maximum erat) præcipuum libertatis ſtudium, eum mirum in modum ſingulorum animis conciliauerat. Circunfuſi igitur omnes in ipſum contentione quadā, nunc feſtiui & geſtientes, nunc manantibus ex nimio gaudio per ora lachrymis, hi manus, hi faciem, caputque, hi pedes, ac totū deinceps corpus longis amplexibus deoſculabantur, gratulantes iam inde fortunæ, gaudentes imperio, nominique Epirotico, ac res extendentes ſuas, ſimulque ei corpora, filios, animos, & ſi quid melius in anima latet tradētes deuouentes. Prouiſum id primo, ut diſponerentur maxima diligentia cuſtodiæ, ne interim aliquis ueniret à Tyranno nuncius ad detegendam eam fraudem præfecto Croiæ. Deinde ſtatutum de delectu habendo, ut quū ab eo accepiſſent ſignum, omnes quam maximis poſſent uiribus, conſurgerent ad arma. Ex trecentis equitibus quos ſecum duxerat, paucis retentis, cū quibus Croiam iret, ad tradendas præfecto literas, & accipiendum magiſtratum, reliquos omnes cum totidem fermè Dibrenſibus peritis regionis præmiſit occultiſſime ad latitandū per ſyluas & ſaltus uicinos Croiæ, donec ipſe urbis poſſeſſionem occupaſſet. Tunc latenter introducturus eos intra mœnia, ad Turcarum præſidium opprimendum. Hæc omnia per eam noctem perbelle procurata, nam in exitu Autumni erat, quū ſatis protenſæ ſunt noctes, mane nondū clara luce ipſe deſiderij impatiens, & cui maxima uis periculi in minima morula uidebatur. Accepto equite impedimentisque, ſequentibus nonnullis Dibranis, Croiam maxima feſtinatione perrexit. Et cum approximaret loco, ut ea re fidem maiorem facto adderet inter equitandum Ameſam, cū duobus uelut ſeruulis ſe præire ad urbem iuſſit, qui ſingula nunciaret præfecto, diceretque ſe cum impe-

Deſcriptio Dibræ ſuperioris

Triballi populi Moeſiæ, vide Plinium libro 3. cap. 26.

Maxima periculi uis in minima morula.

dimentis, & reliqua familia in propinquo eſſe. Iuuenis (ut ſagaciſſimi erat ingenij, & ſermonis, oris, ueſtimentorumq́ue habitu uere Turca apparebat) ubi primum urbem ingreſſus, adijt præfectum. Salutatione de more facta, tum ad Scanderbegi mentionem appoſitiſſimis uerbis deſcēdit, ſe ſcribam eius ſingens, & multa modeſtia ſubijciens, illum iamiam cum comitatu ſuo affore. Credita ſunt, ut narrata omnia, permittentibus ita Dijs. Et iam expedire ſe barbarus, iam ſarcinulas componere cœpit ſuas, priusq́ue literas uidiſſet, & Tyranni uoluntatem noſſet. Tum superueniente Scanderbego, illis reſolutis, inſpectisq́ue, adhibita abunde fides, & mox imperio ceſſum. Ingenti lætitia omniū exceptus in urbem eſt. Tum præſidium ipſum hoſtium, tum ueteres ciues, & omnis ferme ætas obuiā (ut fieri ſolet) proceſſit. Ingens fama uiri quæ ubiq́ue ferebatur, tunc expectatiorem ſingulorum animis honorabilioremq́ue reddebat. Adamabāt Turcæ populare ingenium uiri, quare lætus quiſq́ue imperium eius accepit. Croieſes uiſa principis ſui prole, ueluti ex profundis emerſi ſordibus iam inde ſpiritum & ſanguinem recepere, Tacitis ſubinde uotis occulta Scanderbegi conſilia reputantes. Atq́ue aliquis ex ſenioribus, ſeruato uſq́ue ad eam diem antiquo deſiderio indolem infantis omnem educationis ſeriem, ac primordia ipſa naſcendi, & ſollicita parentum uaticinia memoria repetebat. Nullus tamen audebat animum ſuum aperire duci, & tam iuſta arma capere, niſi ultro ipſum auctorem ad uendicandam libertatem proſilientem uidiſſet. Scanderbegus cū pauciſſimis repertractata, ut cū opus eſſet, iuuentutem excitaret ad arma, aliud quippiam mouere prohibuit, donec præſidium illud armatorum accepiſſet in urbem. Eo autē nocte clam accerſito, & accepto, obſcratis portis uici omnes, ac tutiora urbis loca impleta armatis, ignaris adhuc Turcis, uel timore diſſimulantibus, augente pauorem nocte. Tum à Caſtrioto ſignum ad cædem datū. Primo procurſu militum, ſtationes uigilum petitæ, qui per muros contextis (ut fit) caſis, oportuni iniuriæ, iacebant. Cæſi itaq́ue facile omnes, & iiſdem locis mox alij ex noſtris ſuffecti. Eodē tenore impetus in domos priuatas factus, præeunte agmine Croienſium, Scanderbegoq́ue, tum militis, tum ducis officiū egregie obeunte. E fractis clauſtris multi in lectulis oppreſſi, ac iugulati ſunt. Sed ubi is rumor alius ex alio ad reliquos peruaſit, exciti magno numero ad arma, prout furor noxq́ue concedebat, prodeuntes in forum conflare aliq́ue agminis formam conabantur, ut uel laudabilius caderent, uel inhibito paulisper hoſte, prorumpentes ad portam, fuga ſe ſaluarent. Occluſis tamen uijs omnibus, re utraq́ue fruſtra tentata, paſſim iumentorū more mactabantur. Tum quando neq́ue fuge ſpes ulla, nec ſpecioſæ mortis occaſio aderat, ad compreſſos tamdiu gemitus, & inuiſas fortibus uiris lachrymas conuerſi, compellare nomine Scanderbegum, orare, obteſtari, ut iam finē cædi faceret, neq́ue ulterius fœlicis auſpicia regni ſanguine humano pollueret, malletq́ue uiuos ſaltē ſeruatos ſeruili fortuna ſpeciē triumphi ſui augere, q̄ fœdare omnia cadaueribus occiſorum

Aduētus Scanderbegi ad præfectum urbis Croiæ, & Vafra ſucceſſio eius in præfecturā & urbis cuſtodiam.

Scanderbeg ſignum dat ad cædem.

occiſorum,& tam lætum diem ea inclementia dehoneſtare,ac innoxio il=
lorum ſanguine imperium ſibi licet iuſtiſſimum uendicare: nihil ſe tale
meritos,non infenſos ciuibus,non iniurios ulli extitiſſe. Commiſſam ſi=
bi urbem ab Amurathe uelut amicos,non hoſtes, incoluiſſe, necꝙ nunc
obſtaturos repetentibus libertatem: iam ferrū & arma deponere ſe, atꝙ
ſupplices uictori tendere dexteras. Ingens conſternatio rerum, clamor,
gemitus,querelæ,minæ lachrymæ confuſę ubiꝙ reſonabant. Quantum
potuit in illo furore ſuorum,& ardore cędis Caſtriotus,nunc uerbis ipſe
reuocans milites,nunc ſigno dato deprecantium rationem habuit, & in
ortū diei rem diſtulit,ſperans occluſos undiꝙ,& tot oneratos malis ho=
mines,tum blanditijs,tum minis allici forte ad Chriſtianam fidem poſſe.
Tamen ordinato ſumma ratione milite,& aſſignatis ſuis quibusꝙ locis
obſeruare iuſſit,ne aliquid per fraudem moliretur hoſtis: ipſe cum Ame=
ſa & alia multitudine ſequente extemplo ad portam perrexit,& inde cum
cū Dibrenſibus nonnullis Dibram miſit,ut nunciarent participibus con
ſilij recuperationem urbis,& cætera quæ acta erant, monerentꝙ omnes
capeſſere arma,ac ſollicitare ſocios,& populos uicinos,ad libertatem uin=
dicandam,atꝙ in eo tumultu rerum,& improuiſo pauore, opprimerent
hoſtium præſidia,præſertim dum Amurathes partim ignarus rerū,par=
tim Hungarico bello occupatus eſſet: ſe nanꝙ expurgata urbe Turcis,
ac pacato ciuium ſtatu, cum inſtructis copijs, & quammaximo poſſet
robore uirorum illico aduolaturum. Conuerſus deinde, orto iam ſole,
ad reliqua in urbe peragenda,uoce prǽconis, præmoneri iuſſit,ut qui ba
ptizari,& Chriſtianam fidem profiteri uellent, abiectis armis ad ſe irent,
uim nullam eis fieri paſſurū,ſed ad munus ipſum uitæ, alia quoꝙ officia
cumulatiſſime additurum. Qui id negligerent,in hoſtium numero cen=
ſerentur,& omne in eos ius ſupplicij permiſſurum. Non multū tam hor
rida uox obſtinata pectora,& perdita ingenia mouit. Pauci ſana conſilia
accepere,ita uetuſta præcepta auorum,teneris infixa animis, coaluerant,
& oſſibus ipſis fixa inhęſerant. Maluere infœlicia corpora ſontes potius
ſequi animas,ꝙ cū ſuperū,tum hominū præſtanti perfrui clementia. Di=
miſſis itaꝙ iam præcibus Turcæ,quū nimis durę uiderentur conditio=
nes noſtris propoſitæ,ad inanem prorumpentes fugam, differebant ma=
gis ſupplicium ꝙ fugiebant. Nanꝙ diſpoſiti per omnes urbis aditus ar=
matorum ordines,facile pauidas opprimebant, licet multi uelut in rabiē
uerſi,quum oppetendę iam mortis ſpecies ante oculos obuerſaretur, ſtri
cto ferro uiam ſibi quibuſdam locis per medios hoſtes aperirent, tamen
non omnes manus effugere poterāt,uel decurſantes hac illac, ſicut cauea
occluſæ aues,ſingula urbis compita oberrabant, & non inuenta effugij
uia,aut á ſuperueniente hoſte opprimebātur,aut ſuis ipſimet gladijs con=
cidebant. Accipio nanꝙ aliquot manibus ſuis perijſſe, alij per phana &
delubra peruagātes,latitantesꝙ ab auido ſanguinis milite extrahebātur,
& uelut uictimę pro libertate immolabātur. Libertas in omniū erat ore.

Clemētia Scan derbegi iuncta prudentiæ.

LIBERTAS uindicanda.

Libertatis dulce nomen.

Libertatis dulce nomen undiq; reſonabat,multi illorũ in domos adhuc ti
more non egreſſi,& ibi ſe continentes,ea ipſa loca ſanguine ſuo replebãt,
niſi qui in intimis receſſibus,& penetralibus latitantes, Sagacitatem mili
tum pauliſper feſellere. Ad Scanderbegum quoq; ſatis magnus confuge
rat numerus,non quod tam funeſti ſpectaculi timore propoſitum, mu-
taſſent homines, ſed ad prorogandos, quoaduſq; liceret, infœlicis uitæ
terminos. Nam quum ſedato eo furore,& ſublata in urbe belli materia,
Caſtriotus ad baptizandos intendiſſet animum,maior pars ad preces &
obteſtationes uerſa rogare,ne inuitos cogeret ad eã rem,ſimulare ſe poſſe
præſenti eo mortis pauore Chriſtianos futuros,ſed nunq; ueteres ſuorũ
ſanctiones obliuioni tradere poſſe,nihil recuſaturos,ſi ad ſupplicium ſpe
ctent,nihil tamen ad animum tranſmiſſuros: uolentibus ea tradi,non co
actis debere,obſecrare tamen per iniunctam eius dexteram, per ſatis iam
ultos patris,& fratrum manes,ut ſe nuncios ſaltem eius cladis,& tantę rei
geſtæ dimittat ad Amurathem. Depoſita iam cum armis ira, Scanderbe
gus,licet indignam aliqua miſeratione,ſceleratam cenſeret gentem, con-
ſpectans tamẽ inermes & ſupplices tendentes dexteras, facile uita pariter
& libertate donauit.Sed paucis (ut audio) uti eo munere licuit. Nam ur
bem egreſſi,in libidinem aliorum,& auidas uulgi manus incidere. No-

Caſtriotus oppreſſo Croiæ præſidio Tyranni urbeq; recepta, Chriſtianos principes de iis certiores facit, eosq; ad arma excitat.

uis Chriſtianis (nam aliquot fuere) ad ingentes gratulationes,affatim de
omnibus prouiſum ſtipendia,domus,uictus, & reliquum famulatus ex
publico decreta : tamen cuſtodiri iuſſi, donec nouę caracter religionis re
centibus animis coaluiſſe cognoſceretur,præcipueq; in ea nouitate rerũ,
ne aliquid fraudis molirentur. Qui poſtea ex uariis latebris emerſere,alij
prout in mitiora incidere ingenia,ſeruati in uinculis,quum ingentem pe
cuniam pro uita pepigiſſent; alij occiſi extemplo. His perfectis, & reno-
uatis omnibus ac ordinatis in urbe, uexilliſq; Tyranni ac ſignis, ſicubi
ſunt inuenta,laceratis,incenſis,& abolita penitus eius memoria, atq; ue-
ſtigiis deletis,primores quoſdã urbis Caſtriotus per uicina loca Croien
ſis nominis,ad nuncianda omnia,& excitandos ad arma q̃plurimos im
pigre expediuit,ſed nullo opus uel nuncio uel hortatore erat. Armati fe-
rè omnes inuenti,ducem tantummodo & auctorem aliquem certis ani-
mis expectantes. Quare confectæ confeſtim non ignobiles copiæ, tum
longius progreſſi, alios ſollicitare pergebant, Præſidia Turcarum quæ
inuenta fuerunt,omnia ad internetionem cæſa. Vbi hincinde ſatis auctæ
uiſæ ſunt uires,itum ſine mora ad urbem.Nihil tardatus Caſtriotus,mo
Dibra. tis ſignis,maximis itineribus Dibram contendit,inſignis armatorũ nu-
Ameſa. merus ibi circa Ameſam inuentus,ac quieta omnia: nam præſidia hoſti-
um quæ fuerant,iam pridem ſublata. Præfectus quoq; uetus Croiæ, &
familia omnis,ad unum occiſi,ac direpta impedimenta. Primum omniũ
Scanderbegus,antequam ad uendicandum ſibi reliquum imperium per
geret,duo amplius fortiſſimorum hominum millia ibi in finibus nõ lon
ge à Sfetigrado oppido & Mocreo monte locauit, tum ad occludendos

exitus

exitus hoſtibus, qui in prouincia erant, tum ad obſidendos aditus, ſi qui ab Amurathe interea mitterentur. Nam inde magis commodum & triſtum iter in Epirum ex Macedonia Thraciaꝗ erat, ipſe cum reliquis copijs in Dibram inferiorem deſcendit. Obtulit ibi inter cæteros fortuna Moſem Golentum Petri generis, atꝗ animi nobilitate inſignem uirum. Quo præcipue comite omnis tum uirtutis, tum laboris Scanderbegus in cunctis magnis atꝗ difficilimis rebus eſt uſus. Tum alia loca & oppida circunadiacentia permeauit, Quæ quũ neꝗ muris circundata eſſent, neꝗ magnis hoſtium præſidijs munita, facilem profecto aggreſſum & aditum præbebant, & iam omnis fermè ætas cęterorum uelut omiſſa cura, armis tantummodo acceptis, eum ſequebatur, ac uindicem libertatis conclamabat, libertas in omniũ ore pectoreꝗ reſonabat. Dum hæc agerentur, multi (ut audio) pluribus ex locis collecti in unum Turcæ, facto agmine occurrunt noſtris, tentaturi fortunam, ſed nihilo difficilior eorũ ꝙ aliorum uictoria. Tum cæteri, uidentes inania iam conſilia per uim ei reſiſtendi, dedentes ſe, armaꝗ ante eum proijcientes, malebant fidem ꝙ dexteram experiri. Ille tum ne inermes, ac ſubdentes iugo colla ſæuiendo crudelitatis ſibi nomen aſciſceret: tum ut animos ſuorum ea humanitate ac ingenij dexteritate conciliaret, omnes militibus delegabat, ac totũ ius clementiæ ſupplicijꝗ ad eos transferebat: inanes preces, inanes uociferationes apud eiuſcemodi ingenia erãt, ſurdæ ad omnia militum aures. Nemoꝗ ſeruatus præter paucos, à quibus aliquid magnum pro redemptione ſperari poterat. Scanderbegus neꝗ approbabat palam, neꝗ eam damnabat crudelitatem. Tacitè tamen idipſum cupiebat, & ita agebat omnia, ut penitus nomen Turcarum in prouincia deleretur. Cęterũ quia ubiꝗ ipſe adeſſe non poterat: ratio enim ſuſcepti negotij celeritatem exigebat, diuiſis copijs, nonnullos ex principibus iuuentutis cum uarijs agminibus hincinde ad cætera expedienda, ac excitandos ſocios, & ad præoccupandos hoſtes, præmiſit. Ameſa cum ducentis ferè uiris (quia non ſatis idoneum præſidium ibi, neꝗ præſidij caput relictum uidebatur) Croiam ire iuſſus, ipſe nunc hac, nunc illac pererrans, ac perluſtrans omnia, aliquot dies in recuperandis reliquis locis, ac conciliandis præſentia ſua populorum animis conſumpſit, unum reſtabat, ſed pręcipui laboris, ac difficultatis opus, oppugnatio reliquarum urbium, in quibus potiſſimum ſtabat recuperati imperij momentum: tamen quum præualidis Tyranni præſidijs omnia tenerent, maioribus uiribus aggrediunda ea res, & non ſine conſultatione aliqua agenda uiſa. Quare impetratum, ut omnes qui diffuſi paſſim, & ad uaria miniſteria miſſi ab eo fuerant, auctis ꝙmaxime poſſent copijs, ꝙprimum integrum, ſorte Croiam conuenirent, ipſe quoꝗ cum ſuis urbem petijt, ibi eos expectaturus. Non multum inter eius & illorum aduentum interceſſit moræ. Sed & fama ipſa rei plures alios exciuerat: aduolarunt enim ad eum pleriꝗ nobiliſſimi duces, præſertim eius affines, cum præclara militum manu: inter cæteros

Moſes Scanderbego adeſt ſocius laboris.

Nomen Turcarum deletum in Epiro.

Oppugnatio urbium in Epiro magnæ molis erat.

Muſachius Angelinæ,ita uulgo dictus,ex Angelina ſorore nepos, Goicus,ac Georgius Streſij fratres ambo ex Iella, item ſorore. Ginus Muſachius Vlaice maritus,nam Iohannes pater priuſquam uita ceſſiſſet, filias omnes diuerſis principibus ac optimatibus prouinciꝫ in matrimonium collocauerat,præter Mamizam, quæ recuperatum à Scanderbego poſt imperium,ac pacatum prouinciæ ſtatum, Muſachio Thopiæ nupſit. A Stephano quoq; Cernouichio,qui Maram uxorem,& ex ea liberos habebat. Gratulationes cum parte & militum & pecuniarum nõ defuerũt Colluuio. Præterea uulgus cõfluxerat,& in omnes horas confluebat, ut xij.iam millia hominũ numerus armatorum excederet, erectus maxime eo ſuorum fauore Caſtriotus in procinctu habitis omnibus, & ad proficiſcendum paratus, priusq̃ moueret ſigna,ſimul de ratione agendorum conſultans,& milites adhortans ſuos, in hanc maxime ſententiam exorſus fertur: Neq; nouum,neq; inopinatum quippiam hic uideo, Duces ac Milites fortiſſimi,quod non iampridem animus meus præſagierit, & ſibi promiſerit,quum & ueterem gentis nobilitatem,& publica ueſtra ac priuata in Iohannem patrẽ officia mecũ ſedulus repeterem. De me enim (uerbo abſit audatia) nullo unq̃ uitæ tempore dubitaui,quũ hanc mentem,hanc pietatem in patriam ſeruarem,hos gererem pro libertate ſpiritus,eadem ueſtra quoq; deſideria paria mecum uota erant, ut ſæpius (id quod libenter memini,& nunc audacter refero) degentem apud Tyrannum omnibus ſtudijs atq; officijs ad hoc muneris inuitaſtis, oblitus fortaſſe tum patriæ,oblitus mei decoris,& immemor prorſus libertatis uiſus ſum uobis,quum nulla ſatis certa ſpe,nullo præclaræ cogitationis indicio mæſtiſſimos domum remitterem, conſulebam certe mihi uobiſq; eo ſilentio, Ciues,ea ſimulata animi remiſſione,quippe quum & eius generis res eſſent,quæ prius fieri q̃ dici debebant,& uos freno potius quã calcaribus indigere uideremini. Cælaui,fateor,conſilia mea uos,ſupticui tam diu uoluntatis rationem omnem: non quod uel fides ueſtra mihi ſuſpecta,uel animi non ſatis noti eſſent,quum priores ipſi in ea rerum alea cogitatus ueſtros præmonſtraſſetis,ſed deterrebat mortalium fragilitas, & inconſtantia humana, quæ quum ad omnia præceps feratur, ad libertatem rapitur magis q̃ ducitur,nihil penſi,nihil ordinati habet: & ſi minimum occaſionis ad eam nõ modo uendicandam,ſed tentandam arriſerit,non mille (ut aiunt) enſes,mille pericula, non manifeſta mors, & apertum fortunarum uitæq; diſcrimen à propoſito auertere poteſt. Verum ubi fruſtra tentata re inanes conatus detexeris, aut funeſtiſſimũ ſupplicium,aut deterior longe ſeruitus manet,omniſq; in poſterum abſcinditur ſpes,ac lapſa ſemel occaſio in perpetuum euaneſcit,ſemel tentatur ea res: quod ſi perperam ceſſerit,imperpetuum facultas amittitur. Proinde (uerum ingenue fatebor) uix mihi ipſe ſatis tutus eius conſilij particeps uidebar,timebam ne lingua tantæ impatiens rei, ne parietes ipſi domus me proderent; teſtis eſt Ameſa nepos, præcipuus poſtea adiutor conſilij & comes

Oratio Scanderbegi ad milites.

Periculoſum libertatẽ appetere.

Ameſa adiutor conſiliorũ Scanderbegi.

& comes laboris, & alij perpauci, quorum opera & fideli & impigra in exequenda ea re ſumus. Quod quum eadem mihi cum illis uitæ intercederet conſuetudo, idem uictus, idem proprie animus eſſet: nemo tamen me patriæ memorem, niſi in Hungarico bello deprehendit: nemo Chriſtiani & liberi hominis uocem, niſi tum cum impune potuit, audiuit. Poteratis alium uos Epirenſes (non enim deerant præclara ingenia in hac prouincia) auctorem libertatis, & ampliatorem rerum ueſtrarũ atq; animorum inuenire, maluiſtis tamen (ita forſan uolentibus Dijs) libertatem hanc licet ſeram à me expectare, ꝙ uel per alios quærere, uel ipſimet uobis conficere. Non eſt pertęſum tam egregios ſpiritus in libertate educatos, animos barbaricis ſubiectos ſordibus tam diu tenere, ut me hunc aliquando uideritis. Sed quorſum iſtud liberatoris nomen patientia ueſtra uſurpo mihi? Non attuli libertatem huc, inueni, uix ſolum ueſtrum tetigeram, uix nomen meum audieratis, cum aduolaſtis, occurriſtis quadam contentione omnes, uelut patres ueſtros, fratres, filios, à mortuis remeaſſe, uelut Deos omnes acceſſiſſe audiſſetis. Præoccupaſtis illico, obruiſtis ea magnitudine officiorum, ea animorum alacritate, ut tantum ſeruitutis uidear uobiſcum cõtraxiſſe mihi, quantum acquiſiuiſſe apud uos libertatis, non imperiũ ipſe uobis, non urbem hanc dedi, uos tradidiſtis mihi, armatos inueni, non arma tradidi. Libertatem in pectore, in fronte, in enſibus, in haſtis, ubiq; geſtantes comperi, & tanꝙ opprimi tutores à patre relicti ſeruatũ mihi ad hunc uſq; diem ſceptrum, pari fide atq; diligentia reſtituiſtis, & in maiorum meorum poſſeſſionem labore atq; induſtria ueſtra incruentum deduxiſtis: nunc in cæterorum * (Dijs iuuantibus) ducite. Maiorem uel maximam iam partẽ operis abſoluimus. Croia recuperata, agro omni ſubacto, Dibris & reliquis deinceps populis nobis adiunctis, ac hoſtium nomine ex campis ſublato, oppida ſuperſunt. Si ad incommoda illorũ ſpecto, uidens omnibus à nobis obſeſſis, præoccupatis, nuda tantum mænia incluſis relicta, bono ſum animo: ſi ad locorum difficultatẽ & præſidia intus à Tyranno poſita, maximo uel ingenio aliquo, uel pertinacia utendum uidetur. Sed melius hæc præſentes in ipſo hoſtis conſpectu, & ferrum ardenti dextera tenentes, ꝙ nunc abſentes, & ſuſpenſis animis, conſultantes iudicabimus. Mouenda itaq; impigre ſigna, & induendi ubiq; uincentium animi, adiuuabit conatus noſtros fortuna, quæ hucuſq; in ſingulis nos egregie eſt & comitata & ſecuta. Petrella tamen prima omnium petenda nobis, nõ quod alijs ſitus difficultate, uel munimento naturæ id oppidum cædat, ſed ex eo quod uicinior eſt huic urbi, maiorẽ famam, & timorẽ Croienſis ſortunæ, eo nos credo inuenturos, multa ſpectacula tum uirtutis ueſtræ, tum calamitatis ſuæ in oculis habuere, mouere poterunt hæc non parũ ſortaſſe, & in quo non mouebunt, pertinacia certe noſtra ſupplebit, unum illud fixũ omnibus, obſtinatumq; eſſe debet, niſi ea expugnata ſit urbs, & uoti compotes ſimus, domum non reuerti, experiundum eſt omne artis, laboris, patientiæ

Liberatoris nomẽ Scanderbeg ſibi uſurpat.

Libertas.

** Intellige poſſeſsionem.*

Fortuna comes.

Petrella oppidum.

tientiæ,ferri,auri,argentiq́ꝫ genus,ut inde prima huius uictoriæ auſpicia ſumantur, ſi per uim capere eam annuent Dij, nullus relinquendus obſtinatis apud nos miſerationis locus, ſed uel inſolentiſſime utendum uictoria,ut cæterorum frangamus animos. Si dedentibus oppidanis potiri ea incruentis nobis licuerit,magna modeſtia tum priuatim, tum publice agendum erit,ad inuitandos alios ad deditionem animos. Hac oratione cognita maxime modeſtia Scāderbegi,& laudata eſt ab exercitu, neqꝫ de conſilio eius quicquam mutatum,aut grauate acceptum. Moſes cū tribus equitum millibus uelut anteſignanis primum ad urbem miſſus, Caſtriotus cum reliquis copijs iuxta ſecutus. Nonnulli dicunt eum machinas quaſdam Croiæ inuentas ſecum duxiſſe ad oppidanos deterrendos, alij ſine tormentis & tentata & expedita omnia. Ego (ſi concedendū eſt quod omnes clamant) per integrum ferè menſem totum ab eo imperium recuperatū,egre aſſentiar,ea deducta fuiſſe impedimenta,præſertim quū hiberno tēpore concreta gelu,& glacie omnia uix expeditis equis uirisq́ꝫ iter tutum præberent. Deductis ſub muros copijs Epirenſis,partitis ordinibus,urbē impigre qua melius potuit,ratione cinxit. In Tyranna maiore,ſic dicta,propter aliam minorē,quę prope Croiam iacet,quia aptior ad caſtrametandum locus erat,maior pars militum expoſita, idem obſidens & obſeſſus cogitabat. Prior tamen Caſtriotus alloquendi benignitate & munificentia promiſſorum animos hoſtium præuenit, electoq́ꝫ uno fidelis & expertę operę uiro,quem ex Hungarici belli reliquijs ſecū in Epirum illum ad oppidanos miſit. Deditionis præmio, præter uitam bonaq́ꝫ priuata,ſi mutata cū imperio fide manere apud ſe uellent, ſtipendia abunde oblata. Si ad Tyrannum mallent reuerti pecuniæ ſingulis, & non uilia munera pręfecto promiſſa. Pronos iampridem ad deditionem homines, Vafer miles appoſitis ad idipſum uerbis facile quocūqꝫ uoluit, impulit: non à Scanderbego primum exorſus,ſed à malis,& Amurathis occupationibus, ex Hungarica clade ac conſpiratione Chriſtianorum in Turcas,tum ad ipſa mandata ducis præclara quadam fiducia uenit, ſubijciens crebro audientium animis Croienſis præſidij fortunam,ac cęterorum calamitatem,qui paſſim per omnes prouinciæ angulos lupis canibusq́ꝫ relicti iacebant,ea omnia partim ab alijs audita,partim uiſa, credita facile ſunt,acceptæq́ꝫ conditiones,dummodo ſaluis rebus ſuis abire liceret,ceſſuros urbe,de alijs præmijs non curatum. Miſſi itaqꝫ à præfecto,qui rem cum Scanderbego agerent,& iureiurando ſancirent,firmatis omnibus,& barbari egreſſi ſunt ſine mora, & pręſidium nouum acceptum in oppidum. Cæterum non immemor conſilij ſui Caſtriotus, honoratos uerbis hoſtes,pecunijs quoqꝫ equis,& cibarijs adiuuit. Dein de Moſem,& nonnullos equites cum eis miſit, uſqꝫ ad imperij fines, ne alicubi uel inſidijs,uel aperta ui à ſuis uiolarentur: ſicuti pleriſqꝫ in alijs, ita hic quoqꝫ non minus admiranda ducis noſtri fortuna, qꝫ uel uirtus, uel prudentia occurrit mihi. Et ſicut in ſeruando eo apud Amurathem

Parcere ſubiectis,& debellare ſuperbos.

Petrella obſidetur.

In quibus periculis Scanderbegus fuerit.

præſto

præſto fuere, ita hodie in reſtituendo illi imperio Deos omnes non affuiſſe ſolum, ſed contendiſſe non ab re dicere auſim. Petrella oppidum, licet non amplum circuitu, inexpugnabile tamen, propter loci naturam, & altitudinem montis, in cuius uertice ſtat, armis, uiris, commeatu affatim munitum, hyeme præſertim alieniſſimo ad obſidionem urbium, tempore tam facile imperium eius accepit, ut non ſolum militem ullum in ea potiunda, ſed ne uerbum quidem (ut aiunt) fruſtra amiſerit, laudanda tam non inanis in hoc patientia eius, indefeſſumq́ corporis robur, quàm indefatigabilis uigor animi, omnia celeriter obeuntis. Recuperata enim ea urbe, & ordinatis intus ac procuratis quæ neceſſaria uiſa ſunt, non modo die, horáue, ſed ne momento quidem temporis ibi moratus eſt, quin extemplo collectis uaſis, militem ad alia oppida uelut fugiētia deduceret, operta niue omnia erant, exhauſti frigore hominum uultus, gelatæ manus, indurata & ueluti concreta omnium corpora, neminem tamen præter præſidium tecta uel muros urbis intrare paſſus eſt, neq; ipſe uoluit ingredi, ut pudorē quendam eo exemplo inijceret alijs. Sed neq; illud longe maius, quod de eo fertur, ſilentio prætereundum cenſeo, quod à primo ſcilicet die, ex quo in Epirum uenit, uſq; ad uendicatū imperium, uix duabus horis quaq; nocte ſomno indulſiſſe memoriæ proditum eſt, miraculū diuini proprie corporis, ac inexhauſtæ fortitudinis. Ideo fortaſſe patientia illa laboris, uigilijs, ac exercitatione aſſidua, & uirium magnitudine conſecuta eſt, quod in Papirio illo Curſore, excuſant antiqui, cibi uiniq́ capaciſſimus dicitur fuiſſe. Brachio nudato ſemper pugnabat, nullo frigoris, nullo æſtus diſcrimine habito, rem auſus plus fortaſſe habituram ad poſteros admirationis, q̄ fidei. Nos tamen eó, unde diſceſſimus, reuertamur. Recto itinere Petram Albam itum eſt, quæ à Petrella xxx. millibus paſſuum, à Croia xxx. millibus diſtat, Petrella à Croia xxv. Oppidum hoc in Aemathia eſt in ſublimi montis cacumine ſitum, paruum ſitu tamen, præter famē nullam uim hoſtium timens. Præterea ad ipſas montis radices præterfluens Aemathus fluuius, non minus pulchritudine, q̄ munimenti, & commoditatis loco illi addere uidetur. Vix fixis humi ſignis conſedit ſub muris miles, & miſſi ad Scanderbegū quidam ab oppidanis ultro deditionem urbis fecere. His etiam quæ Petrellenſibus ante fuerant omnia promiſſa & ſeruata, ac miſſi quidam ex noſtris cū pręſidio hoſtium, qui ab iniurijs prouincialium eos tutarentur. Firmata rebus neceſſarijs urbe, uix data facultate reſpirandi, Stelusium eodem ardore petitū, xxv. millibus paſſuum oppidum hoc à Petra Alba diſiungitur, à Petrella xl. à Croia L. ferè. Hoc quoq; oppidum, licet ab amplitudine iure laudari non poſſit, à naturali tamen ſitus munimento, amœnitate, ac cœli ſalubritate non immerito extolli poteſt. Mons eſt in Aemathijs campis, excelſus, in medio ſpecioſę cuiuſdam uallis uelut de induſtria poſitus, iugum ipſum pulcherrime muris ſeptum id caſtellum facit. Huc quū ſolis occaſu aduenissent noſtri, nihil ea die actum, ſed in craſtinū dilata res.

Deſcriptio Petrellæ.

Scanderbeg pauciſsimi ſomni.

Obſidio Petralbæ, deſcriptio ac deditio eius.

Obſidio Steluſij, eius deſcriptio & deditio

Mane miſſis ad oppidanos legatis Caſtriotus, primo nihil præter uerba tulit, nullumq́ certum reſponſum datum. Nam uariatū maxime ſententijs inter barbaros eſt, & res propè ad ſeditionem deducta propter pertinaciam, uel ut uerius dicam, conſtantiam præfecti diſſentientis à cæteris de deditione ac excitantis multitudinem ad arma. Victus tamen à maiori ſuorū parte, quū æquū conditionis genus acceptare noluiſſet, coactus eſt poſtmodū ſordidius longe, & funeſtius iugū ſubire; nam milites flectere uerbis eum nequeuntes, uinctū cū alijs eius ſententię ſocijs ad Scanderbegum deduxere, & conditionibus acceptis, tradidere urbem. His plusq́ cæteris liberaliſſime de ſingulis prouiſum à noſtris. Maior pars ob patratum facinus Ottomani timore domum redire noluit, ibiq́ mota ſit. Eorum quidam baptizati: alijs liberum arbitrium eius rei relictū, uictus tamē ex publico nemini negatus. Sfetigradum reſtabat, quod idē apud Illyricos ſignat, quod ſancta ciuitas, nihil moratus in Stelluſio Epirenſis, copias illuc ſumma celeritate traduxit. Hoc oppidum in ſuperiore Dibra ad fines imperij iacet, in excelſo monte, ut de cęteris diximus, uelut aquilæ nidus, conſpicuum, ambitu pari fermè cum Stelluſio. Hęc omnia quæ numerauimus oppida, nullum antiquæ memoriæ conditorem habent. Nam illa, quæ ueteres, Macedoniæ & Epiri reges, ac externi principes conſtruxere, ut Meandria, Heraclea, Toglus, Nicopolis, Echinus, Leucas, & alia nonnulla quum Latini nominis hoſtes, uel totius magis humani generis incendia & peſtes, Gotti, ac Gallogręci, orbem inuaſere, diruta ab eis omnia, atq́ ſolo æquata fuerunt. Vnde prouinciales, & locorum reguli, longo poſt tempore cupientes diſperſam ſordide multitudinem in unum colligere, & aliquam effingere prouinciæ formam, quū difficilem ueterum reliquiarū reparationem uiderent, & æque ſi fuiſſent reparatæ illæ urbes omni priſtinę calamitati, & hoſtiū iniurię obnoxias, quia maiori ex parte campeſtris erat, in altiſſimis montium iugis ſedes ſibi eligentes, hæc caſtella condidere, puſilla ideo, quod neq́ locorum habitudo maiorem circuitum murorum patiebatur, & ut facilior foret eorum defenſio, quum aliqua uis hoſtium ingrueret. Licet Croia, ut imperij caput, ſicut pulcherrima omnium, ita ampliſſima ſit, conditorem eius fuiſſe Carolum inuenio, diuitem uirum, ex nobili Thopiarum genere, qui tempore quo Scanderbegus Epiro potitus eſt, in Scuria, haud ignobili Epiri parte, inter Tyranam & Dyrrachium imperitarunt, ubi ſub hoſtium oculis Caſtriotus cōnſedit, diſpoſitis ordinibus, ſtationibusq́ extemplo agere cum oppidano de deditione cœpit. Et ut facilius exemplis moueret homines, commemorari eis iuſſit ſingula quæ Croiæ, Petrellæ, Petręalbæ, Stelluſio acta erant, præcipue de liberalitate eius, officijsq́ in pręſidium Stelluſienſe collatis econtraq́ ac pręfecti uinculis, quē iamiam ante illorum ora cum alijs obſtinatis mactari uiſuri eſſent. Mouit ea legatio ſingulos, præfectum præcipue propter alienæ fortunæ documentū ſubiectum oculis. Quare timens prior ipſe ſuam efferre ſententiam, & reſpondere

Obſidio Sfetigradi, eiusq́ deſcriptio.

Petrella, Petralba, Stelluſius, Sfetigradus, conditorū nominibus carent.

Gotti. Gallogręci.

Croiæ conditor Carolus.

reſpondere hoſti propter multitudinis inconſtantiam, & mutabilia uulgi ingenia, accepto, habitoq; honorifice legato, conuerſus ad ſuos multa modeſtia. Quid iubetis, ait, fortiſſimi uiri, & fideliſſimi milites, aut quid ad hæc hoſti reſpondeamus? Tum unus ex aſtantibus ſatis coniectatus ex uerbis ipſis tacitam ducis uoluntatem, Poſtquã fortes, & fideles ſe hoſtem Scanderbegum appellauit ſublatum ſtrictum enſem dextera concutiens. Hic, ait, fortiſſime Dux pro nobis reſponſum ferat. Nihil oportuit appoſitis ad idipſum uerbis, nunc ex Croienſi, nunc ex Stelluſienſi fortuna libera pectora perterrefacere. Sicut diuerſi uultus, uariæ mortalium facies, ita diuerſi ſunt hominibus habitus animorum. Vnuſquiſq; ſuo ingenio ſapit, furit ſuo quiſq; facto. Nos leges non Petrellenſibus, non Stelluſienſibus dedimus, neq; ipſi dent nobis. Non tranſeant tam ſordida mancipiorum exempla ad fortium uirorum animos. Dedignantur ſublimia ingenia in honeſtis, nedum in turpibus aliena facta imitari. Suo quiſq; more uiuit. Agedũ mactetur ante ora noſtra Stelluſiẽſis præfectus, immolentur ſocij: creditis ne in eorum nos corporibus interituros? Nunquid noſter ibi extinguetur ſpiritus? Nunquid noſter inde effluet cruor? Sed ô fœlicia corpora illa, ô uerẽdos mihi ſemper manes, qui præclaro libertatis & fidei ſeruandę ſtudio, aurũ, argentũ, ferrũmq;, & quicquid uel cupit, uel timet miſera mortalium conditio, perinde contempſere. Fer tu itaq; hæc uiciſſim priuati militis mandata ad ducem, ſi imponere nobis has conditiones quærit. Nudet iam brachium illud nõ adeouſq; formidatum fortibus uiris. Cogere fortaſſe nos ad ſuas leges aduerſis Dijs poterit perlicere: certe non poterit. Cæterum, neq; tamen is eſt Scanderbegus ueſter, quem olim audiuimus, ſublimi ingenio, uirũ facilem in ignoſcendo, & non minus hoſti, q; ſibijpſi æquum. Cur enim Stelluſienſis pręfectus, qui libere, quod fortiter, quod iuſte pro rege ſuo, pro fide, pro libertate ſenſerit, in uinculis tenetur? Cur parãtur ſecures? Non meruit gladium, non mortem, qui tam præclare eam, ut libertatem ſeruaret, appetijt. Ingenti admiratione omnium auditus eſt miles, neque interpellatus, donec ultro uerbis finem fecit. Tum circunfuſa undiq; turba, Scuta, gladijs cõcrepuere, & iuxta id ſignum clamor approbantium ſublatus. Præfectus auctus maxime, & confirmatus animo in ea ſuorum uoluntate, dimiſſo ex urbe legato, mox ad cuſtodias cõuerſus, milites ad ſua quenq; miniſteria tranſmiſit. Per muros licet ordinata pleraq; antea eſſent, tum augens, tum renouans omnia ſumma ratione collocauit, multa interferens hortamina inter apparandũ, & inueniſſe ſe dicens in omnium animis, quod certa prius ſpe concœperat, Augeri magis deberi eorũ conſtantiã exemplis aliarũ urbium, quę tam fœde iugũ hoſtile ſubijſſent: cogitarent quæ eſſent præmia laturi ab Amurathe, ſe ſoli inter tantam reliquorum perfidiam libertatis, & Ottomani imperij nomen ſeruaſſent in Epiro. Contraq; ſi animos ſummiſiſſent, grauiora ſe omnia quàm Petrellenſes, Stelluſienſesq; timere merito debere, quum excuſabilior illorũ Petrellenſes. Stelluſienſes.

perſidia uideatur, quod in uiſceribus ipſius prouinciæ conſtituti obſeſſi undiqꝫ ab hoſte circumuallati, uelut coacti fuiſſent ad deditionem, ſe in limitibus ipſis hoſtilis imperij collocatos, & fortiori adhuc oppido munitos, eas inanes excuſationes, factasqꝫ cauſas allegare nõ poſſe, quũ adeſſe ſubſidium à Tyranno, & ſolui obſidio momento temporis poſſit. Solabatur præterea breues eos labores futuros, propter incommodiſſimum ad obſidionem hybernum tempus, ac credere facile ſe hoſtem ubi pertinaciam eorum nouiſſet, nihil quicquam moliturum in muros, ſed ſtatim conuerſis ſignis abiturũ. Ad ea uerba conſiliaqꝫ illud quoqꝫ non minus prudens factum addidit, quod Chriſtianos omnes, & ueteres ciues, quorum nonnulli ibi ſicut & in alijs oppidis ab Amurathe fuerãt relicti, eductos ex urbe, ne proditioni ullus eſſet locus in ſuburbia miſit. His ita paratis, hoſtis intrepide expectabatur. Caſtriotus interea audito oppidãnorũ reſponſo, & elaborata barbari oratione, riſu ſibi obiecta diſſoluẽs: Inſignem apprime militem, inquit, ſi ita facere ſicut dicere nouit: ſed ſi facultas aderit nobis, fœlicẽ cum quoqꝫ fœlicibus Stelluſienſium manibus addemus. Mox duci præfectum ante ſe cum captiuis illis iuſſit, & oblata crucis imagine, aliquos credentes & confitentes baptizauit. Deſdrotus cum cęteris in cõſpectu omnium necatus. Sublatus ilico clamor ex urbe & multis conuitijs noſtri ſunt cõciſi. De ratione oppugnandę urbis tres fuere ſententiæ: Alij nihil tentandum in muros cum opertis glacie ac niue locis omnibus inacceſſum eſſe montẽ, & uix pedibus conſiſtere poſſe militẽ dicerent. Quare relicta prorſus obſidione propter hyemis incommoda, in uernum tempus differendam eſſe oppugnationem. Alij faciendum militum eſſe delectum, apparandas ſcalas & machinas, cæteraqꝫ id generis inſtrumenta, & pertinacia aduerſus pertinaces utendum, neqꝫ dũ reſpirare cuperent ipſi, & uelut aues uernam temperiem expectare, relinquendũ tempus hoſti ad ſubſidiũ ab Ottomano capiendum & reparandas uires. Moſſes inter utroſqꝫ neqꝫ tentandam oppugnationẽ, neqꝫ deſerendã obſidionẽ ſtatuit, alio tamẽ modo ꝙ ipſi ſentirent: nam per pręſidium quod ibi ad confinia ad alias neceſſitates paratum tenebatur, optime & conſuli exercitui, & non interpellari obſidionem poſſe, & incluſos teneri intra muros hoſtes, atqꝫ ita paulatim rem protrahi in commodius anni tempus, neqꝫ illis ſpaciũ concedi ad reſpirandum. Hęc ſententia quę media erat, accepta, & ad autorem ipſum id onus à Scanderbego delatũ, accinctumqꝫ pręſidium illud duum millium, quod non longe aberat, & mille additis relictus ibi cum eis Moſes, reliqui ſublatis ſignis Croiam petiere. Ibi quoqꝫ uariatum ſententijs eſt de totius rei ſumma, & belli ratione, multis ægre deponentibus arma, ſuadentibusqꝫ ſequendam uictoriã, & inferenda in hoſtilem agrum ſigna, ac aliquid de imperio Amurathis abradendum. Alijs alleniſſima tempora allegantibus, niues, glaciem, imbres, uix ſuſpecturum tot incõmodis militem. In campis præterea exuſta gelu omnia nõ præbitura iumentis alimẽta. His aſſentiens Caſtriotus, ut

Sententiæ de ratione urbis oppugnandæ.

& aliquam

& aliquam ſuorum rationem habere uideretur, & recuperatũ imperium interim melius firmaret inter dimittendum exercitum, his uerbis militi gratiarum actionem exoluit: Neſcio quid prius, quid poſterius laudandum ſit in uobis milites, uirtus ne, an fortuna: hanc illa inuitauit, hæc iuuit illam, & (quod maxime in hoc genere rerum gerendarũ oportebat) conſilia, conatusq́ ueſtros celeritate æquauit. Quare maximum præſagium hinc futuri Epirotici ſplendoris, & dignitatis ueſtræ cœpi. Quid negatura impoſterum fortuna nobis? Quid nõ ſuperatura patientia ueſtra non uideo? Vix trigeſimus hic dies eſt, ex quo ſecundis auibus poſſeſſum à barbaro ſolum poſſeſſam patriam animi dubius, ac penè ex tam longa peregrinatione ignotus tetigi. Hodie Sfetigrado excepto, non nomen eſt, non odor (ut aiunt) eius in prouincia relictus: gratiæ imprimis agendæ ſunt Deo, qui ita mentem hoſtibus ademit noſtris, ut tot fortiſſimorum locorum poſſeſſionem incruentam etiã in uos tranſtulit. Tum patientia ueſtra ſuis non fraudanda laudibus, quæ non cœli minas, non hybernam intemperiem, non ſubiecta tot oculis aſpexit incommoda, nõ caput detorſit, donec conceptum iampridem deſiderium ex animi ſententia exoluiſſet. Nunc utrorumq́ uoluntatem laudo, & qui ſequendam, & qui differendam uictoriam ſentitis. Quippe quum nihil debeat fortem uirum tardare, per aquam (ut aiunt) per ignem, per inuia quæq́ permeabile iter habere conſueuit uirtus. Tamen ſi nihil hæc dilatio iniqui eſt allatura, poteſtis citra iniuriam meminiſſe, humana quoq́ uobis corpora eſſe. Ite proinde fœlices, & uictrices dexteras, ac quod ſupereſt, ſpiritus refocillate, ſolidiores poſtea in nouos actus ad clementius anni tempus reuerſuri. Tunc arma condico, tunc ſudores omnibus, tunc perpetuam belli materiam, tunc ſtipendia eſtis, quæ nunc promeruiſtis, cumulatiſſime accepturi. Nam ſi ita per ſilentium Ottomani licebit nobis ſine obſtaculo bellum, ut cœpimus, gerere, depopulandus eſt ager hoſtilis, diripiendus, incendendus, ac tentanda quædam præſidia locorum, ſi adiungere nobis poſſimus. Sed ſi bellum (id quod propius uero puto) aduerſus nos decernet Tyrannus, accommodanda erunt ex tempore, & conſilijs ipſis hoſtium conſilia noſtra. Quicquid tamen de alijs ſumus acturi, in Sfetigradum primus quiſq́ impetus, prima arma depromenda. Turpe æque ac moleſtum uidetur mihi, ut ibi radices adhuc per ſummam ignominiam Epirotici nominis teneat hoſtis. Sed cedendum nunc tempori fuit, ne ſi pertinaciam Sfetigradenſem maiore pertinacia ſuperare contenderemus, fruſtra re tentata, turpius uicti abiremus, & inſolens hoſtis paulatim conatus noſtros contemnere aſſueſceret. Non enim cum uiris tantum, ſed cum cœlo ipſo pugnandum eſſet. Vitio datum accipio priſcis quibuſdam Imperatoribus, quod per imprudentiã, reiq́ militaris ignorationem paratiſſimos exercitus magis incõmodis rerum, q́ hoſtili gladio amiſerint. Cæterum adeſt etiam præ foribus natalis Chriſtianus, nõ puto aliquid tentandũ in hoſtem hoc tempore, non uitam alicui auferen

Oratio Caſtrioti ad Duces, præfectos, & milites ſuos, p rebus bene geſtis, ac imperio recuperato.

Fortem uirum nihil remoratur.

dam, quo ipſi uitam & lucem accepimus tempore, ſed crebris uotis (ut ſępius repetam) ubiq; gratiæ ſuperis perſoluendæ pro libartate, pro imperio, pro uxoribus, liberisq;, pro iiſdem ipſis recuperatis. Ego uobis, ſi ob aliud quippiam impar ſim, milites ad gratias referendas, ob id præcipue eſſe confiteor, quod tot præclara nepotum pignora, tot gratiſſimorum, & inuictorum ducum aſpectum reſtituiſtis mihi. Magna quæq; his ducibus, his adiutoribus animus ſpondet ſibi, dabunt occaſionem, dabunt materiam ipſi, unde uobis quoq; olim ingentes gratiarum actiones habeam. Nunc ſi quid in me eſt, quod ad uos uel ornandos, uel illuſtrãdos attineat, efferte audacter deſideria ueſtra, nanq; (ut arbitror) eam pro magnitudine ueſtrorum in me meritorum debeo uobis animi gratitudinem, in me nunquam deſiderabitis. Vulgum non tenuit pudor, & honeſtiores etiam quoſdam, quin ſumpta ex eo ſermone fiducia, uelut timens unuſquiſq;, ne alius prior poſceret, undiq; circa eum effuſi, ut uaria pro habitu ingeniorum expoſcerent, hi equeſtria, hi pedeſtria ſtipendia, pecunias alij, equoſq;, alij quarundã uectigalia uillarũ, multi quibus in mutatione imperij arrepta patrimonia fuerant à barbaris, & ad alios translata, reſtitutionem ueteris fortunæ. Quæ tum expediri præter contentionem potuere, facile omnia conceſſa relicta, quæ annexam alicuius iniuriam habebant, in aliud tempus reiecta. Dimiſſo exercitu, Scanderbegus urbem ingreſſus cum ſuis, nam multi manſere cũm eo, præſertim nepotes, & principes conſanguinei, primum omnium Ameſam cũ ſocijs quibuſdam, qui illum ex Hungaria fuerant ſecuti, lauacro baptiſmatis fidei Chriſtianæ reſtituit, & barbaros plures ſimul qui tum Croiæ, tum alijs locis inuenti fuerant, intermiſſa prius re in ea celeritate belli gerendi. Hęc lætitia ad Natalitiam feſtiuitatem addita, pluribus diebus eſt celebrata, Scanderbego à prouincialibus tũm priuatim, tum pub. de more geſtis multa Xenia miſſa, principes uicini ſicut nuper apta ad bellum, ita nunc pacem, & otium ornantia uarij generis munera dedere ueſtimenta egregia, & aliam pręcioſam ſuppellectilem, non ignari in eo habitu rerum, & bellico tumultu, nihil eum præter arma attuliſſe. Breue id ocium Caſtrioto fuit, nam inter epulas fermè ipſas nuncius à Moſe aduolauit barbaros qui ex prouincia in loca uicina confugerant, facto nõn ignobili agmine ſociorum, & collectitia multitudine ad ſe opprimendũ properare. Quare feſtinaret ipſe, nam uereri ſe uel longius ab hoſte protractum deſerere cogi Sfetigradenſe negotium, uel ſi ſub muris tentare fortunam uelit, medius ab oppidanis & illis introcludatur. Hæc omnis eius motus cauſa fuit, nam reliquiæ illæ Turcarum, quæ manus noſtrorum effugerant, præſertim Petrellenſe, Stellufienſe, & Petralbenſe præſidium poſt eam fortunam collecti circa Alchriam oppidum id eſt Ottomani nominis in Macedonia, quũ uiderent Scanderbegum miſſo exercitu Croiam in hybernia cõceſſiſſe, & ſedatos iam uelut per ocium omnis belli tumultus. Tum ultionis ſtudio, tum cupientes præclaro aliquo facinore ignominiã ſuã, & per-

Ameſa baptizatur cũ ſocijs

Xenia miſſa Scanderbego.

Alchria oppidum Turcæ in Macedonia.

& perfidiæ errorem apud Ottomanum excuſare, excitata alia multitudine, Sſetigradum ire pergebant, ubi audierant Moſem cum pręſidium ad cuſtodiam finium, & urbis obſidionē relictum. Caſtriotus licet nō multum eo nuncio moueretur, quod nunquam eam colluuiem fines ingredi auſuram credebat. Tamen ne aliquid negligenter in noua poſſeſſione imperij ageret, uel Moſi deeſſe uideretur, ocius conſcenſo equo, cum conuiuis ipſis & ſocijs epularum, ac centum fermè militibus ex urbe ductis, ad eam periculi ſuſpicionem exorientem extinguendam, contendit: ſed nihil uel timore, uel feſtinatione illis dignum inuentum. Nam ubi aduentare Scanderbegum ſenſere hoſtes, ſicut timide proceſſerant, facile retroacti uix ueſtigia ſui reliquerunt. Tamen hæc res malorum ipſis cauſa fuit, nanq; indignatus Epirenſis, quod & data ſibi eius incommodi uicéq; cauſa, & ſublata per eorum fugam materia laudis foret, acceptis mille equitibus ex Moſis præſidio, hoſtile ſolum ingreſſus, ut ea iniuria, ſi poſſet, laceſſitum hoſtem prouocaret ad pugnā, multa hincinde procurſans per campos ſubuertit, deuaſtauit, depopulatus eſt, atq; allectum ea prædę dulcedine militem, totius deinceps hyemis cibaria doluit.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS HISTORIARVM Scanderbegi Liber Secundus.

QVAE GESTA IN HVNGARIA SVNT (VT IAM perfectis rebus noſtris ad aliena reuertamur) quum certis nuncijs cognouiſſet Ottomanus, licet fama quoq; ipſa prior, ſolito pernicior, quum male quippiam affert, uario tumultu, metuq́;, & luctu ſimul publico, ſimul priuato omnia impleſſet, Scanderbegi opera Baſſam profligatum, deletumq́; exercitum, ac propè ad internitionem cæſum, unum cum Ameſa illum, & adiutoribus conſilio è prælio incruentum euaſiſſe, moxq́; in Epirum profectum, ſummo dolore eo Amurathes nuncio perculſus, percunctandi ſtudio ubi rei ſeriem omnē, & Scanderbegi conſilia edidicit, in extorquēdis pręſertim à Scriba fallacibus literis (neq; enim uel id latere diutius potuit) primum illi tam audacis facti, & inſperati (ut fit) mali admiratio uocem incluſit. Deinde mitigato paulatim dolore, in uerba prorumpens, uox nunc minax, nunc querula, uim eam omnem fermè indignationis exhauſit, nunc ingratum Scanderbegum, nunc ſceleratum appellans. Venenū iamdiu ſeruatum, euomuiſſe dicebat. Idem fuiſſe facturū iampridem, ſi ei furori atq; ſcelerato conſilio modus adſuiſſet, tempus captaſſe, quo tutior im-

Dolor Amurathis ob cædem Baſſæ ſuorũq́; & eius indignatio aduerſus Scanderbegũ.

punitiorꝗ nefandi uoti cōpos exiſteret, propter grauiores ſuas ex Hun-garica clade belli neceſſitates, & maiora rerum momenta. Quærebat nūc callidus Princeps, quo magis in eum ſuorū animos excitaret, ſibiꝗ conciliaret. Quæ eum ratio (ꝗuis nullam rationē ſcelus habere diceret) ad tā impium facinus impuliſſet. Quum liceret apud ſe illi & ditiſſimo & maximo eſſe, nihilꝗ penitus eorū deſiderare, quę inſatiabilis quiſꝗ hominis animus ad omnem uel domeſticæ, uel militaris rei gloriam ſibi ipſe uotis expoſcere poteſt. Nunquam alienigenum hominem maiori apud ſe cura habitum, educatumꝗ, & peregrinæ uirtuti ingentiora prēmia propoſita ficta quadam rei indignitate, ac doloris impatientia principum ſuorum fidem appellans, iterato ſępius ſermone clamabat, bene nunc actum ſecum atꝗ cum Ottomano impio dicebat Amurathes, maximo ſe onere domeſtica fraude atꝗ inſidijs liberatum, aliam fortaſſe uim ueneni, aliud pernicioſum incendium futurum fuiſſe, ſi ea peſtis intra parietes ſuos diutius coaluiſſet. Illud ſe tantum dolere, de eo arbitris dijs pariter atꝗ hominibus conqueri, neꝗ unꝗ id ſceleris inultum fore, pati poſſe, quod in Hungaria ab illo præter ius omne, fasꝗ, nefario conſilio hoſtibus uictoriam traditam audiebat. Si enim aliqua ſuberat contra eum ulciſcendi ratio, & iuſti doloris ſpecies, quod paternum eius regnū poſſideret. Quid exercitus meruerat per oēm fœditatē crudelitatemꝗ uelut uictima hoſti oblatus? Quid innoxius ſuorum ſanguis? Quid ſcriba tandem innoxius, qui neꝗ ipſe impias manus effugere potuit? His ſermonibus Ottomanus incitatos per ſe barbarorum animos magis accendebat, ſed attulere maiora, ac maxima quæꝗ additamenta ad eum dolorem alij, atꝗ alij ex Epiro nuncij captam Croiam à Scanderbego, capta eodem tenore cætera oppida, cæſa præſidia dicentes, ac regnum auitum eius omne in illius poteſtatem miro totius gentis fauore redactum. Cæterum cum hęc Ottomani animum ſumme mouerent, omiſſa tamen aliarum ferè omnium rerum cura, in Hungarum bellum mentem conuertit. Id unum certamen ſingulis propoſitū uidebatur. Id omnium conſilia, atꝗ deſideria ſingulorum, & publica uota expoſcebant; uariæ purpuratorum ſententiæ ægrum ſenis animum hincinde diſtrahebant. Nonnulli qui nihil periculi putabant, donec penitus debellatū nō uiderent, tendendum omnibus copijs aduerſus Hungaros cenſebant, neꝗ pro parte uictoribus totius belli euentum, atꝗ triumphum per ſummam ignauiam & ſecordiā cedendum, præſertim quod & idipſum ſine domeſtica proditione ac perfidia factum non fuerit, aliud præterea eſſe Baſſam cum xx. anteſignorū millibus, aliud totius Ottomanum robur exercitus, & florem Europæ Aſiæꝗ, ac inſuetam uinci regiam cohortē expectare. Quibus alia mens erat ab his, & maiorem ruinam uerebantur, quantū illi propter Scanderbegi perfidiā Baſſę fortunā excuſabant, tantū onerabāt iſti propter paucitatem hoſtium, quod Hunniadem cū minoribus dimidio copijs, ꝗ ſuis rem tantum uel incruentum peregiſſe dicerēt. In eo quod illi regia ſigna,

Variæ apud Ottomanum ſententiæ ſuper bello cum Hungaris renouando.

Hunniades.

&mag

& magnitudinem copiarum ad Baſſam referentes extollebant, adduce-
bant hi Vladislaum cum totius Hungariæ ac Poloniæ nomine, iuxtaq́ꝫ
Italorum auxilia cum Iuliano Romanorum legato, ac Germanorum ar-
ma, qui omnes adhuc nulla belli eius auſpicia ſuſcepiſſent, ſed cupidiſſi-
me pugnandi copiam expectarent. Deſpotis præterea ſatis fauorabilem
cauſam nuncq́ꝫ deſerturos Chriſtianos, donec illum auitum reponant in
regnum Scanderbegum. Demum nouum hoſtem exortum contemni
non debere, noſſe omnes, quo uir ingenio, qua ſortuna, qua rerum belli-
carum peritia eſſet. Iam temporis momento paternum imperium omne
deleto hoſtium nomine, ſine matris (ut aiunt) dolore uendicaſſe. Quid
deinceps firmatis imperij rebus, & conciliatis populorum animis factu-
rum? Excitaturum profecto ad arma quoſcūq́ꝫ Chriſtianos Principes,
& nō labori, non periculis, non uigilijs ullis parſurū, ut aliquid quotidie
de imperio eius abradat, ſtultū fore inter tot hoſtes à tergo, à fronte, à late
ribus, inter tot arma, euentū aliquem niſi infœlicem expectare. Satius eſſe
ſummittere ſemel animos fortunę ne ſępius ſummittantur, & aliam cor-
poris partē detegere, ut aliam magis iniurię obnoxiam tegas, tēpore ma-
gis geri bella, q́ꝫ armis. Haud grauate reſtituendam Myſſiam Deſpoti, ut
à tot incōmodis bellorū aliquantulum reſpiretur. Sed quid reſtituendā?
mutuandam potius, auferri enim quoquo tempore uel facilius q́ꝫ data ſit
poſſe. Mouere hęc multū ad ea iampridem inclinatū ſenem tamē ne tam
facile ad eam ſententiā prorumpens timoris indiciū aliquod prę ſe ferent
multis hincinde de induſtria dictis quaſi inuitus ad id applicare uiſus eſt
animū. Quare decreta legatio ad Hungaros, & oblata Myſſia Chriſtia-
nis, ac inducię belli in x. annos petitę. Hunniades qui tunc maxime ęgro
tantibus cęteris, omnia tū belli tum pacis munia obibat, uidens inutiles
copias ſuas ad arma, oblatas cōditiones à Turcis nec recuſauit, nec diſtu
lit. Quidā tamen dicunt purpuratū illū Tyranni, quē diximus eo pręlio
à Ianco captum, ad xl. millia aureorum, quę pro ſe redimēdo promiſerat,
admonuiſſe eum, ut Myſſiam peteret ab Ottomano, nihil enim negaturū
propter Baſſę fortunā, pręſertim quod & in apparatu ipſo belli id ipſum
ſuis ſe conceſſurū diceret. Et ita factū, atq́ꝫ prius ab Hunniade miſſos le-
gatos ea cuncta, ut retulimus, tranſegiſſe. Sed ferūt Amurathē, ubi poſt-
ea de noſtrorū ęgrotatione audiuit, multū indoluiſſe, & defleuiſſe quaſi
apertis lachrymis, tam certā uictoriā propter inanē timorē è manibus ela
pſam ſibi. Ab Epiro nihil amplius per eos dies auditū, niſi excurſiones
quędā, & ludificationes militares ad fines imperij. Itaq́ꝫ Tyrannus tum
propter incōmoditatem hyemis, tum q́ꝫ nō ſatis Hungaricę pacis fidem
ad animū tranſmiſerat, quos adhuc audiebat ſtantes in armis, donec im-
perium recepiſſet Georgius, ex tempore capturus conſilium Epiroticas
res diſtulit. Iam feſſus ſumme equidem, tot cauſas quotidie, tot rationes
excogitare, allegare, quæ noua ſubinde nectentes impedimenta hoſti re-
rum noſtrarū ſtatū augeri, indies firmari, quieſcere tam fœliciter ſinerēt.

Polon. Romani. Germani.

Legatio Ottomani ad inducias ab Hungaris in decenniū petendas, quibus etiam Myſiam ſine bello offert.

Acceptio conditionum pacis ab Hungaris.

Purpuratus Tyrāni qui apud Pannones captiuus erat, quadraginta millibus aureorum redimitur.

Nam ea

Caſtriotus immunis à bellorum turbine, hyemem pene totã tranſegit.

Nam ea hyberna intemperies ſuſpecta Hungarorũ fides tum materiam quietis præbuit nobis. Quid poſtea cõſtitutis Myſiæ rebus, abſcedẽtibus Hungaris? Quid bruma fugata tardauit Amurathẽ, ne aliquod tamdiu coctæ ultionis genus in Scanderbegũ depromeret? Ante enim idus Iunias nulla belli auſpicia aduerſus eũ ſumpta inuenio, niſi fortaſſe ex Hungarica clade fractum animis ſenem magis ocium ſuum, quàm Epiri iacturã, & omnes iniurias à Scanderbego acceptas, æſtimaſſe dicamus. Relicto Moſe, Caſtriotus Croiam rediјt, ibiq́ immunis à bellico labore (tempus enim prohibebat) in ciuilium rerum procuratione, & componendo priuatorum ſtatu hyemem traduxit, ſed non totam: nam in propinquo ueris accepto Ameſa & paucis equitibus, ad conquirendum militem, profectus confecto exercitu ſex millium hominum, Sfetigradum petiјt. Quid faciat? Sicut difficultatem locus, ita pertinaciam hoſtium animi nõ mutauerant, non minæ, non lenia uerba proderant, tormenta non aderant: quæ ſi affuiſſent, aliquid fortaſſe ad terrorem ualuiſſent, modicum certe ad urbem potiundam. Experiri uerò fortunam cum tam aperto ſuorum diſcrimine, & certa quaſi militum pernicie temerarium uiſum eſt. Proinde & quæ melior, & plurium erat, ſententiam ſecutus, intermiſſa aliquantiſper cura Sfetigradenſi, in alia loca imperium ampliaturus intulit ſigna, primum tamẽ quicquid frugiferi circa urbem fuit, corrupit, deuaſtauit, & agrum omnẽ obſeſſis ademit, ac nihil ferè præter nuda mœnia reliquit.

Scanderbeg ampliat imperium ſuum.

Ferunt tamen ueniſſe occulte ad eum colonos quoſdam loci, eos præſertim, qui in ſuburbiјs morabantur, rogaſſeq́, antiquorum officiorũ memoriam recolentes, quæ in Ioannem patrẽ olim contuliſſent, ne ſe quoq; eo pacto, nihil tale meritos, euerteret, parceretq́ uaſtationibus eius agri, quando inde uerius illis quàm hoſtibus auferrentur alimenta. Non deeſſe tempus, non defuturam uiam meliorem, qua ſumi ultio de præſidio Tyranni, & extorqueri è manibus eius ille locus poſſet, ſe captaturos occaſionem, futurosq́ maxime adiutores eius rei, ſi quid uſquã affulſiſſet ſpei. Audita hæc libenter Caſtrioto & credita etiam ſunt. Quid enim dubitaret tum de Chriſtianis hominibus, tum de paternis olim ſubditis? Quare ſublatis ſignis, eam ſæuitiam aliò tranſtulit. Tractus enim quidam eius regionis erat pulcherrimus, habitantiũ multitudine refertus, & frequentibus inhabitatus uicis Mocrea accolæ appellant Triballos uerſus. Huc cũ exercitu proficiſcens, imperiј ſui terminos latius extẽdit, ampliauitq́, quàm Iohannes pater poſſidet. Hoſtes nullibi inuenti, nam Turcæ aut iampridem ſublati fuerant, aut aufugerant. Incolæ & reliqui Epirotici generis, mox abiecta Amurathis memoria, nouum ducem, & nota olim ſigna, aquilasq́ (nam rubea uexilla nigris, & bicipitibus diſtincta aquilis (id gentis inſigne erat) gerebat Scanderbegus) uel non inuitati ſequebantur. Tum ex iјs in alia & alia loca, nunc mitis, nunc terribilis irrumpens, quotidie aliquid imperio ſuo addebat, ordinabat ſemper aliquid per prouinciam, diſponebat præſidia, cuſtodias collocabat. Reuiſebat crebro Croiam

Mocrea, Triballi. Vide Plin. li. 3. cap. 26.

Vexilla & inſignia Caſtriotæ gentis & familiæ.

Croiam,ac cætera loca,oppidaq;,Nunc hac,nunc illac oberrabat ſedulus,perluſtrabat,contemplabatur ſingula, montes, colles, ſyluas, ſaltus, ualles,& latebras quaſq;, quo pacto minima ſuorum iactura olim cum tanto hoſte belligeraret,quod ſupererat temporis omne excurſionibus aſſiduis,& deuaſtationibus hoſtilis agri impendebatur. Nolebat enim milites ſuos otio marceſſere, afferens ſemper in medium id Fabij Maximi,negantis utile eſſe loco uno ſedere exercitum: itineribus, & mutatione locorum nobiliorem ac ſalubriorem eſſe. Latuerunt non diu hæc Amurathem,iam alij atq; alij ab Alchria & reliqua Macedonia nuncij ueſtibula eius replebant,direpta omnia,& deformata clamantes, nihil uſquam prҫter mortem & ſeruitutem conſpici,non contentum paterni imperij recuperatione Epirenſem,tota die infeſtis agminibus cæteros regios colonos infeſtare,agros diripere,& multarum iam rerum poſſeſſionē adeptū,nihilq; indies deſolita ferotia ſęuitiaq; remittere. Dibrā utranq; iampridē uoluntarias ſe imperio eius addixiſſe cæſis propria manu Turcarum præſidijs,aut uinctis nouo duci traditis. Hæc loca olim Iohanni patri ſubiecta fuere, tamen (ut iam dictum eſt) ab Amurathe oppreſſus, pacem ab eo petitam tuliſſet, una cum filijs obſidibus, Dibras quoq; ei pactis conditionibus tradidit. Sſetigradum inde dicebant iam propiorē ut caperetur,fore,quū in Dibra inferiore poſitum, omnibus undiq; ab hoſte poſſeſſus,nihil reliquum habeat ad belli ſubſidia, uel alimenta uirorum. Mocreas deſciſſe,& pleraq; alia loca,quæ nunq; Caſtriotæ gentis imperium ſenſiſſet,aut incolarum rebellione,aut timore, aut longis coacta malis,iugum eius ſubijſſe. Pepulerunt hæc nedum ira,ſed neceſſitate potius quadam Tyrannum ad arma,quare celerrime,& cōſultationibus habitis,& lato decreto delectum ingentē fieri iuſſit,quo ſine ancipiti certamine,& integro exercitu ſuo Scanderbegi nomen penitus deleret, Epiriq; defectionem,& tot ab eo illatas iniurias ulciſceretur, ille nedum obſcuris nuncijs (ut non deſunt quotidie in tanto motu rerum) ſed à certis hominibus & amicis,quorū plures adhuc illi iampridem conciliati apud Amurathem erant,quos mutata fortuna mutare non potuerat, certior de ſingulis factus,ſicut ad pericula capeſſenda multum præbuerat audaciæ,ita etiam inter ipſa pericula plurimū conſilij adhibuit,cogitans enim quantam rem animo conceepiſſet,quodúe ſuſcepiſſet humeris pondus, & ueritus non ſatis idoneas ſuas uires ad tot quotidie renouanda & perferenda fore bella,quæ iamiam in uiſceribus Epiri ſe uiſurum non falſus uates ominabatur,externa quærere auxilia ſtatuit, quo & ſecurius rebus conſuleret ſuis,& iminentis impetum procellæ multis adiuuantibus propulſaret. Primum igitur omnium ineundam ſocietatē,& genus aliquod perpetui fœderis cum uicinis Principibus reguliſq;,tam Epirotici,q; Illyrici generis decreuit,difficilem certe rem aggreſſus,quū natura ad diſſentiendum q; ad conueniendum aptiores ſint homines, facillimam uero expertus,ut mox aperuit euentus,& omnis deinde rerum tenor declarauit,

Dictum Fabij Maximi.

Auxilia Scanderbegi in Amurathem.

Conſiliū de ineundo fœdere cū uicinis principibus.

rauit. Id autem uel priuatè cum ſingulis per literas, uel nuncios, uel per ſe ipſum commode agi non poterat, pulcherrimum uiſum eſt, ut commune concilium in aliqua Epiri parte omnibus indiceretur, ubi & præſens uirorũ aſpectus, & in medium collatæ ſententiæ expeditius conſultiusqꝫ quid utile eſſet, quid honeſtum, inuenirẽt, in electione quocꝫ ipſa loci pari prudentia & moderatione uſus eſt: non enim uel Croiam inuitati fuere Principes, ne magis propriæ ꝗ̃ alienæ dignitatis rationem habuiſſe uideretur, & ſuſpitionis etiam aliqua ſubeſſet cauſa, uel Apolloniam, Daynum, Xabiacum, aut aliquod Epirotici nominis oppidum, ne aut inuidiæ foret, aut aliqua tergiuerſationis cæteris cauſa, cum uel moleſte quidem in aliena traherentur loca, uel (non indigniora ſua, aut etiam magis digna exiſtimantes quod eſt hominum genus, ſua præ cæteris extollentium) ad aliena accedere loca dedignarentur, Lyſſum oppidũ erat, Aleſſium communiore uocabulo dicimus, duobus & uiginti paulo plus milibus paſſuum à Croia diſtans, inter eam & Scodram urbem ſitum, nõ ineptus ad id negotium uiſus eſt locus, cum ob cõmoditatem ſui, tum ob Venetorum gratiſſimum æquę omnibus ac acceptiſſimum imperium: illorum enim ditionis id erat oppidum. Miſſi igitur undicꝫ qui inuitarẽt uiros, & locum diemqꝫ conuenturis prędicerent. Nemo ſelectorum tardatus eſt, nemo quippiam cauſatus, nullum publicum, nullum domeſticum (ut fit) impedimentũ quempiam tenuit, cõtentione quadam omnes & promptiſſimis aduolarunt animis: ſatis efficax id fuit ſignum, quales ſe ad reliquos deinceps belli uſus præſtaturi eſſent, hunc concedant aliquantulum mihi legentium animi, concedat hiſtorię grauitas, euagariqꝫ paululum ſinat: Quippe cum nimis curioſe fortaſſe, uelut in albo quodã referre illorũ nomina ſtatuerim, qui id concilium tunc præſentia ſua, ſed longe magis Epiri dignitatem honeſtarunt, ut doleant poſteri, & mirentur tam ſubitam Epiroticæ rei calamitatem, & ſordes noſtras, ex illarum rerum imagine commonefacti, licet nihil forſan ab re, uel factum uel dictum uideri debeat, quod patrię, quod tuis pia ratione & officioſe impendas. Verum priusqꝫ eorum referam nomina, qui ad concilium conuenere, non incongruũ mihi uiſum eſt, hoc in loco recenſere, remqꝫ à pleriſqꝫ exoptatam, ueluti ſub oculis ponere, unde ſcilicet origo Epiroticæ ſeu Albanæ gentis exordiũ habuerit. Epirotæ, qui & Albani appellati ſunt, ex Albanis priſcis, & nobilibus olim Italiæ populis, qui Colchidis etiam portionem incoluerunt quandam, originem traxiſſe dicuntur, à quibus ſermonem Albanum, ſeu Epiroticum fluxiſſe (ut mea fert opinio) non male fortaſſe quis dixerit, quum ibi ſex & decem linguas uigere Strabo referat: de eorum quocꝫ origine cũ Pius Pontifex, diuini humaniqꝫ iuris peritiſſimus, tum nonnulli recentiorũ, qui Trogum Pompeium ſunt ſecuti, eadem ferè ſenſerunt. Trogus enim Pompeius Albanorum originem Italicam eſſe dicit, aſſerens Albanos Herculem ex Italia abſcedentem ſecutos fuiſſe, cum is Gerionis armenta in Italiam deducta, in Albano monte

Comitia in Lyſſo oppido.

Lyſſum oppidum ciuiũ Romanorum ab Epidauro centũ mill. paſſuũ Pli. lib. 3. c. 22.

Origo & nomen Albanæ ſeu Epiroticæ gentis.

In Strabone libro 11. legis, linguas habẽt 26.

monte paſcui fertilitatē pellectus aliquantiſper habuiſſet. Ab his igitur Albani orti ſunt, quorū pars hodie in Peloponeſo, pars in Macedonia, ſiue Albania & Epiro ſedet. Horum autem princeps eſt Georgius Scanderbegi, magnanimus & inuictus Princeps, qui multa per ætatem noſtram aduerſus Turcas pro Chriſti nomine prælia geſſit, qui ætatem penè omnem in armis pro fide catholica pugnando cōſumpſit, qui multos & magnos Turcarum exercitus parua etiam manu bello uicit atq; deleuit, cuius conſpectum nunq; ferre Turcarū acies potuere, qui ſolus quodammodo regionē illam in Euangelica Chriſti fide continuit. Sed nunc ad propoſitum noſtra recurrat oratio. Ariānites Thopia Golemus, ſiue Latiniore uocabulo Commatus, magni uir nominis & autoritatis, tum propter longam generis nobilitatem, tum ob maximam rerum bellicarū peritiam, & dignitatem præcipuam oris, uultusq;, quod non ultimo loco ſpectat uulgus, inſigni equitū peditumq; comitatu cōuolans, cæteros omnes præuenit. Hic oppreſſus olim ab Amurathe, tributum ab illo imperatum non negauit, ſed nunc oblata occaſione erectus, animo concepta iampridem odia, & ſeruatos glorioſe ſpiritus egregie deprompſit, nemoq; ardentius ſe aut pro libertate pepigit, aut in caput illorum iurauit, neq; modus deerat ad eam animi cupiditatem explendam, & ſat idoneæ eius uires cum aliјs iunctæ, ad reformandam fortunā Epiri uidebantur, quæ ſolæ aliquando integra tyranni bella ſuſtinuiſſent: nam à flumine Aoo, ſiue Acante, licet ei incolę aliud ſuperindiderint nomen, Vauiſſam appellantes, ad ſinum uſq; Ambratium ferè per omnem maritimam Epiroticæ regionis oram imperium eius extendebatur. Hic eſt ille Ariamnites, qui apud Macedones & Epirotas cognomēto Magnus & dictus & habitus eſt. Nam magna profecto & præclara in Turcas pro Chriſti fide & Euangelio geſſit, uarias ac ingentes de eis clades, ſtragesq; edidit, & quoad uixit ſemper inſecutus eſt. In Meumethem eorum principem in Epirum irruentem irruit, quem fœdauit atq; afflixit. Nam eius caſtra aggreſſus ſignis regiјs uexillis, atq; tabernaculo ablato priuauit, illumq; è prouincia & regione ſummo cum dedecore, clade, & ignominia abſcedere cōpulit. Secutus eſt eum Andreas Thopia, clarus uir genere, factiſq;, nec minus ætate uerendus, cū duobus filiјs, Comino, & Muſachio, Tanuſioq; nepote, quorum maiores fundatores Croiæ & Petrellæ fuiſſe diximus. Horum quoq; non pœnitendę uires, & ſat amplum imperiū in Epiro inter Tyram minorem & Epidamum fuit, tamen præter eorū locorū dominium, quę abolitis penitus antiquis nominibus, Scuria, Muſachiema, Cherabi, Farca uocant Accolæ, Cimeræ, Vlixeæ, imperio noti erant principes. Montanus is eſt locus, Corcyræ oppoſitus. Indomita gens habitat, feroxq;, ne bellicoſa dicam, Cimerotas uulgo dicimus, nullius rei, artisue auxilio, præterq; naturæ, & locorum munimento tuti. Inſolentiam Turcarum poſt ſubactam Epirum, mortuo Scanderbego ſemper fœliciter contempſere, & egregia quadā libertate naturę, ignari alieni

D imperij

Georgius Scanderbeg.

Ariānites Thopia Golemus.

Aous Aeas dictus à quibusdā Pli. lib. 3. cap. 23. Strabo lib. 7

Andreas Thopia.

imperij uſq; ad hæc tempora uixere, nunc (ut audio) ultro acceſſitis ex Apulia Hiſpanorum pręſidijs ſignisq;, & ducem norunt, & policiorem formulam uiuendi accepere. Inter eos & Georgius Streſius nepos uenit, Balſæ filius, Iohannes & Boicus fratres domum relicti, nondum ætatis gratia, uel ad conſultandum, uel belligerandum idonei: horum ſedes intra Croiam & Lyſſum tam amplæ q; amœnę erãt. Ex Muſachijs quoq; plures affuere, id nomen eſt genti: his ſicut idem uoluntatis, idem etiã habitus animorum erat cum Scanderbego, ita neq; imperium ab illo ulla ex parte ſeparatum, diſtinctumúe habebant. Quinetiam magnanimi præſto fuere principes Nicolaus, & Paulus Ducaginus, ſpectatus armis ambo, ſed eximio quodam præ cæteris religionis cultu notior Paulus, qui agrum ultra Drinum flumen, Xadrimam ſuperiorem appellant Epirotę, uſq; in ſuperiorem Myſiam poſſidebant, regionem amplam, & frugibus fœcundam, fontibusq; ac riuulis ſaluberrimis irriguam, & ferociſſimis inhabitatam uiris: ibi multa uetuſtatis ueſtigia uiſuntur, oppida, ędificia, templaq; notiſſima Dei, proſtrata nunc undiq; & diruta ante oculos iacent multa, quin etiam in eo tractu marmorea uiſuntur monumenta, in quibus pleraq; Romanorum & aliorum Imperatorum nomina licet intueri: inter hæc & ueſtigia quædam, quibus ſatis percipitur, Paulũ Apoſtolum ibidem fidem Chriſti populis annunciaſſe. Acceſſit & Lucas Zacharias, quo nemo unquam impenſius, eodem fidei & beneuolentiæ tenore, Scanderbegi partes eſt ſecutus. Hic licet latiori dignus imperio, tamen ſatis amplam Xadrimæ partem ſuperioris, necnon Dayni oppidum à maioribus ſuis & conditum, & per manus ſibi traditũ tenebat. Puſilla ciuitas eſt in edito monte, prout omnes ferè urbes Epiri, ſita, agrũ tamen habet campeſtrem uberem, ſaluberrimumq;, uenationibus, apiũ, ac omni frugum & arborũ genere refertũ. Amœniſſimus amnis Drino à parte, qua occidentẽ ſpectat, eam alluit, quę ita contentione quadam ueteres celebrarũt ſcriptores, ut uix loci quippiam ad dicendũ relictũ uideatur poſteris. Tamẽ quia multa ad hunc uſq; diẽ ex ueteri rerũ facie (ut fit) immutata ſunt, nõ malum erit fortaſſe, ſi ipſe aliquid etiam hodie dixero. Epirum à Dalmatia atq; Illyrico, ut nonnulli uolucre, diſterminat amnis Drino, & haud multũ Eridano magnitudine inferior exordium ſumit à Macedonicis populis ſeptentrionali plaga, Lyſſiq; urbẽ celeri curſu pręterfluens, in ſinu Rizico iuxta Acroliſſum mari Adriatico ſeſe immiſcet, ubi & inſulam facit, cuius ambitus ſeptem millia paſſuum complet, hac tempeſtate Lyſſi nomen retinens, eò q; ueteri oppido, quod in ulteriori fluminis ripa poſitum erat, à Turcis incenſo, multitudo illuc confugiens domicilium perpetuum ſibi tanq; tutiore loco fixit, & nomen ipſum urbis ad inſulam tranſtulit. Aderat præterea tam fœlix pater, quàm fortunatus princeps Petrus Hiſpanus, cum Alexio, Boſdario, Vruoo, & Mirco, filijs ferè inter ſe ęqualibus, & pari figura corporũ, ac indole animorũ q; ſimiles, Leccasq; deinceps Duſmanus cum Petro, & alij reguli uicini, quibus

Georgius Streſius.

Poſt ſinũ Rhizicum, Liſſus oppidum eſt et Acroliſſus & Epidamnus. Strabo lib. 7.

Plinius habet Drinus lib. 3. cap. 26.

Paulus in Epiro Chriſtum annunciat.

Lucas zacharias.

Daynum oppidum.

Pli. lib. 3. cap. 22 Amnis Drilo ſuperq; cum oppidum ciuiũ Rom. Scodra à mari 18. miliũ paſſuum.

Petrus Hiſpanus.

Leccas.

quibus Peones, Pelagonesq́; ſuperiores uſq; in Myſiam Sardonici, & oppidula quædam, ac loca circa Driuaſtum & Baleſium parebant. Progrediebatur non longe poſt hos Stephanus Zernouichius, cum Georgio & Iohanne filijs tanto patre nihil indignis, qui in Illyrico ſiue Liburnia ad ripas lacus Xabiacum & Falconem munitiſſima oppida cũ agro latiſſimo poſſidebat, non defuere Chriſtianiſſimi & inuictiſſimi Principes Veneti, quorum tunc imperio (ut de Scodra mea taceam) pleraq; haud ignobilia oppida, & non minima Epiri pars poterat gloriari. Traxit poſtremo ea conſultatio alios principes iuuentutis, qui tum propria, tum communi cauſa operam ſuam contra Turcas pro publica ſalute & dignitate fortiſſime ſunt polliciti. Nunc ad Scanderbegi orationem me conuerto, qui poſtq; omnes, qui ad concilium euocati, in templo maiori in unum congregati ſunt, ſic orſus eſt:

Adhortatio Scanderbegi ad uniuerſum Concilium, pro tuenda orthodoxa fidei.

Vtinam, Patres & Principes optimi, aliquis ſit credendi finis Chriſtianis noſtris, & Ottomanę nos fidei ſatietas tandẽ aliqua teneat, immo perfidia plusquàm punica palam fiat. Neq; enim ego hodie quietum patriæ ſtatũ inuiſus fortaſſe noui belli autor turbarem, & uos ad haſce belli incommoditates, & maximarum rerum pericula ſollicitarem, niſi Iohannes Caſtriotus pater ille meus, Princeps alioqui prudentiſſimus, tantum olim perfido huic Amurathi fidei habuiſſet, dum funeſtę pacis prętextu, uelut certa pignora obſides ab eo filios non difficilius quàm petierat, impetraſſet. Sed quid de parente meo diutius conqueror? Communis eſt hic error. Commune fatum omnium Chriſtianorũ Principum. Quid de Gręco dicam? quid de Myſorum & aliorum deinceps Chriſtianorũ imperio? Omnes profecto nimia iſta credendi facilitas perdidit, nihilq; iam illis à perfido Ottomano relictũ eſt, niſi ut tantũ eos pœnitere poſſit. Quare nihil eſt Patr. Con. quod uobis in hac parte orationis à me dici poſſit, quũ ſatis alieno malo utili exemplo edocti eſſe debueritis. Dum tamen hæc cõqueror, & Ottomanas ipſe fraudes mecũ diligentius repeto, & ante oculos pono, pariterq́; uos intueor, prudentiam æque & concordiam ſpecto, illud me maxime cõfirmat, & bono iubet eſſe animo, quod uix ullam ab eo gentem, prętereq́; dolis & inſidijs ſubactã, uel ſua ipſa credulitate, & domeſticis euerſam ſimultatibus cerno. Age tamen dicat quiſpiam, multa quoq; ab Ottomano uirtute parta, innumeras prouincias plura hac ętate imperia armis eius ſub iugo miſſa, numeret longos triumphos, irrupit ferox in Aſiam, percurrit nõ ſemel Gręciam, Myſiamq́; incruentus toties penetrauit, ſic ne igitur indomitã Albaniam inuictã Epirum iniuriæ illius opportunam putauerimus? ubi tot duces, tot principes inuictiſſimi, tot bellicoſiſſimi populi unà concordes uigent in armis, quanti enim faciant barbari, uirtutiq; ueſtræ tribuant, huiuſce rei certiſſimum ipſe teſtimonium afferre poſſum, qui cum illis domi militięq; plures annos traduxi, inuiti, coactiq; cõtra uos bellandi neceſſitatem omnẽ ſubeũt: inuitus uero atq; timidus animus quid boni, quid magni gerere

A perfidia Turcica.

Ab alieno exemplo.

A ſucceſſu Turcæ per dolos & inſidias.

A fortitudine Epirenſium heroum.

poſſit, dicat mihi ſtrenuus atq; optimus miles. Sed dũ me cupiditas iſta dicendi, & iuſti doloris cauſa longius protrahit, non defuturos multos fateor, qui doleant, quod ſe tamdiu paci, licet non omnino honeſtæ aſſue tos, nunc ad hęc belli incommoda euocem, dicantq;, quencunq; euentũ paret fortuna, nihil tamen poſſe ſine cruore ſuo expediri. Dolebunt iden tidem matres, filios in belli diſcrimina miſſuræ, conquerentur uxores de uirorum ſalute ſollicitæ, & orbitatem ſibi timentes paruuli domi relicti li beri. Appellabunt me omnes fortaſſe crudelem, & deteſtabuntur (quod ominari horret animus) nouum belli periculorum, & ſanguinis aucto rem, quanq; libertatis potius (abſit uerbo temeritas) aſſertorem & con ciliatorem uocare deberent. Vix ſuppetit oratio mihi ad eam legitimam & iuſtam defenſionem, auertat hoc tamẽ Deus optimus maximus: non eſt ita publici boni oblitus animus, ut unus tot ueſtras undiq; querelas audire, tot communia omnium mala unus uidere poſſim, quin ſi mei ali quem conſilij pœnitet, P.C. neq; è Repub. & ex omnium dignitate hæc belli capiendi à me oſtenſa occaſio uidetur, & Croiam ſum Amurathi (ſi ita conducibilius uidetur uobis) & haſce omnes infœlicis regni reliquias mox reſtiturus, priuatoq; periculo ſaluti proſpecturus meę potius, quã regnaturus publico ueſtrum. Illud unum tantum ſubditi mihi populi, & innoxij ciuium ſanguinis uicem doleo, quos ſine duce, ſine tutore, uelut uictimas hoſti offerri nõ patitur animus haud immemor fidei illius, quã nuper in me ſibi reſtituendo omni ætati teſtatam reliquerunt. Sed quid per Deos immortales (ut uobiſcũ iam liberius loquar.) An igitur ęquũ erat ciuem ueſtrum à patria ſemper extorrem in ſeruitute apud Amura them inter tot pericula in damnata religione degere, potius q; in Epiro in natali ſolo apud Chriſtianos, apud uos, quicquid ętatis erat reliquum exoluere debuiſſe? An in Epiro preterea eſſe, & Auorum ſedes, paternũ imperium, ſepulchra, templa, Deos ipſos in barbarorum poteſtate per omnem fœditatem & ignominiam aſpicere diutius potuiſſe? Quid de Croia demum (ut nulla ſit patriæ pietas) an urbs tam munita, tã opibus clara ualidiſſimaq; in hoſtium manu relinquenda fuit? Cor Albani im perij, & una ad omnes bellorum & pacis commoditates à maioribus no ſtris condita, negare iſtud quidem (ni nimis ipſe blandior mihi) uix po teſtis, Patres Iuſtiſſimi. Mitius tamen cum Amurathe agi potuiſſe quiſpi am dixerit, non ita iritandum barbarum, non per tot ſcelera uel patriam recuperandam fuiſſe, ſi modo ſcelus id potius, quàm neceſſaria uitę defen ſio appellanda ſit, quæ non homini ſolum iure gentium, uerũ brutis ani malibus lege ipſa naturæ eſt cõceſſa, ſi tamẽ ſcelus hoc appellamus. Quid de tot eius in me odijs, tot ſimultatibus dicendum erit? Quid de inſidijs illis? quæ non ſolum uobis, ſed uniuerſo fermè terrarum orbi uulgatæ, uel cruentiſſimo hoſti aliquid potuiſſent lachrymarum elicere. Quid de mum de miſerabili fratrum meorum cæde? quos omnes eodem fermè temporis momento apud eum funeſto fato abſumptos his oculis uidi.

Confutat argumẽta detrectantum bellum in Turcã.

A publica utilitate.

A religione.

A patriæ pietate.

Croia cor Albani imperij.

A crudelitate hoſtis.

Parum

Parum ne hoc igitur (proh dolor) meme ad hunc uſq; diem imbutas ſan
guine meorum manus aſpicere potuiſſe, & apud homicidam impiũ tam
certo uitę periculo omnes fermè dulcioris ætatis annos tranſegiſſe? Sed
quid in his immoror? Oſtendet propediem omnia an probe, an impro
be facta, euentus belli iuſtus iudex: unum illud polliceri auſim omnibus, *Euentus belli iuſtus iudex.*
uos militem me uel ducem inuicta patiẽtia ad omnes labores ſubeundos,
ad quęq; obeunda pericula habituros, non dies, non noctes, non aliquo
tempore, ueſtrę pariter & Chriſtianæ rei ſum defuturus: & quamuis ani *A fide Scanderbegi & diligentia.*
mi hanc mei cupiditatem uirtus, & rerum gerendarum gloria ęquare nõ
poterit, æquabit certe diligentia, & fides ſingularis longeq; ſuperabit, ta
men nõ pœnitendum ſaltem in eo conſilium noſtrum eſſe poterit: nam
quũ hoſtis ingenium, artes, dolos, moresq; deinceps omnes (quod ma-
ximum cenſeri ſolet in rebus bellicis) tã diutino uitæ uſu optime norim,
nihil incaute ſum, nihil temere, nihil nõ conſiderate acturus, ni fatum ali- *A præſidio Dei.*
quod urgeat, quod nulla uis humana uincere poteſt. Cur autem hæc le-
uia commemoro? quum maiora uel maxima planè omnia belli huiuſce
fomenta Deus uobis optimus dederit. Habetis uobiſcum Senatum, po *Senatus populusq; Venetus.*
pulumq; Venetum, unicum Chriſtianæ fidei columen, terra, mariq; hac
ætate longe potentiſſimum, & qui cum omni hominum memoria trium
phos ſuos comparare, & de uniuerſo laudis genere certare queat. Habe- *Ab auxiliaribus potentiß.*
tis hoſce principes eius Reipub. non minimam partem, qui tum ſua, tum
patrum uoluntate, atq; decreto, nobis omnia (quid nobis? Chriſtianæ
certe Reipub.) pollicentur, iuſtiſſimum bellum non recuſant, grauibus
& ipſi à perfido barbaro iniurijs laceſſiti. Timendum ne quicquã eſt his
ducibus, his autoribus? Quid amplius, quæſo Albani principes, à Dijs
immortalibus petere poteſtis? Pudeat iam nos (ſi Dijs placet) fortunæ
noſtræ, turpe tum nobis, tum Veneto nomini turpiſſimum, eos diutius
(ita me mala noſtra dicere cogunt) dominos ferre, quos patrum noſtro-
rum memoria infamis ille Scythiæ uicus uix ſeruos perferre poterat, qui-
bus nihil contemptius fuit, & latrocinijs tantum, ac rapto uiuere aſſueti
eò creuerunt hodie, ut extrema quæq; nomini Chriſtiano audeant mini
tari. Dies me deficeret, ſi omnia enumerare uellem: pudet hoſtis humili- *ab hoſtis humilitate.*
tatem referre, cũ quo bellum gerendum ſit uobis. Agite dum igitur prin
cipes, patriam, uxores, liberos, fortunasq; ueſtras per ſummam gloriam *A libertate patriæ, uxoris, liberorum &c.*
uobis uendicate, defendite, & ad ueram libertatis tranquillitatem reuoca
te. Ecquid ſentitis, in quanto contemptu uiuatis? Qui libertati idem, &
uobis finis ſit. Si tamen tolerabilis uidetur fortuna ueſtra, ſumite pro me
arma iuſtiſſima, non Albano, non principis filio, non conſanguineo ue-
ſtro, ſed Chriſtiano, ſed transfuga. Nõ loquor apud recuſantes iuſta bel
la, Principes, defendite eum, quem Iohannes Caſtriotus princeps ille, de *A meritis Iohãnis Caſtrioti.*
uobis non male meritus, fidei uirtutiq; ueſtræ ſi poſſet, cõmendaret. Sed
ſi adhuc nihil uos mouet fortuna mea, & uel ignominioſam pacem huic
bello præponitis, ad gentis ipſe meæ, populorũ, & ciuium fidem confu-

 giam,

giam, quancunque dederit ſortem fortuna unà cum illis æquo animo ſubiturus, qui tam magno æque ac grato animo ſuam ſalutem pro mea ſalute deuouerunt. Defenſuri tamen (ut arbitror) & uos eſtis P.C. Ad quid enim iſtuc conuocati tanto ardore conueniſtis, niſi ad bellum, quum nullus alius uobis mei uſus eſſe poſſit, niſi in bello ſit? Cæterū uideo iam ita omnium animos concitatos, & in cōcitatis animis hoſtiles ſpiritus. Contemplor ſuperbos uultus, ut armatos iamiam aſpicere uidear mihi. Defendetis inquam uel inuiti, quum ſolum ab Amurathe oppreſſum auxilium ueſtrum implorans audieritis, quum hoſtem impatientem, ac uictoria elatum, libertatē atque imperia ueſtra euertentem, & rabido cruentoque ore, pollutis atque ſacrilegis manibus ad ſanguinem ueſtrum hauriendum prorumentem uideritis. Non expectetis tamen (obteſtor) eas rerum difficultates, non expectetis quouſque ſerum forſan iſtud à uobis auxilium petatur. Sed nunc nunc uires uiribus, arma armis conferentes, uel expectemus quamprimum erupturum hoſtem, uel in eum ultro irruamus, quū coniunctos uiderit, uel pœnitebit eum conſilij ſui, uel ſi ire perget luctuoſam fortaſſe uincendi cupiditatē malo ſuo eſt depoſiturus. Timet adhuc forſan quiſpiam ueſtrum, & in ancipiti ſententia nutat animus, non unū, neque debilem aduerſus nos Amurathem exercitum miſſurum, ſed & plures & ualidiſſimos, uel ipſum forſan uenturum ad eam iniuriæ atrocitatē ulciſcendam: parem autem non eſſe exercitum noſtrum aduerſus eas uires. Fateor iſta omnia quidem, & libenter fateor, magna tamē omnia animus meus præſagit, ſed uereor ſpondere quippiam incertis animis, quū futura in oculto ſint, & omnis lateat euentus. Quod uero ad humanum ingenium & conſilium attinet, promptum uobis rerum omnium remedium oſtendam, quippe quum nihil tam difficile ſit, quod non hominis conſilio expediri poſſit. Ingenioſa eſt ad ſui tutelam natura, & quicquid iuſte geritur, fœlices ſortiri ſolet euentus. Sed quid hoc pacto difficultatem augeo? Nonne (ut de armis taceam) ſitus ipſe locorum, & Macedoniæ ſuapte natura tutiſſima regio, uos ſatis aduerſus quoſque impetus tutabitur, qua nihil ad propulſandam iniuriam omnem aptius, nihil commodius eſſe poteſt. Nonne præterea loca ſingula, oppidaque, ante hoſtis aduentum muniri poterunt uiris, armis, commeatu? Quid ipſe poſtremo cum exercitu à uobis commiſſo, intra muros ne & tectis incluſus eo modo oportunam calamitati prouinciam relinquam? & agrorū ueſtrorum direptiones, uillarū incendia, & publica id genus mala ex tuto loco, & alta aliqua turri, cum pueris ueſtris degener aſpiciam? Non patietur quidem animus tantæ ignauię ſibi eſſe neſcius. Adero ſemper in hoſtis conſpectu, cum copijs, cū militibus meis, & licet non iuſto prælio, & aperta ui impetus eius periculo ultimo tentaturus. Ita tamen utiliori alio militiæ genere, & incruentis fortaſſe legionibus meis Amurathis uires pariter & animos propitijs Dijs frangam, ut relictis poſthac omnibus, uaſarijsque (ut aiunt) abiectis, omnē uobis prędā ſit relicturus, niſi maluerit in

Ab hypotypoſi hoſtilium ſpirituum.

Ab extenuatione potentiæ Turcicæ.

A natura iuſti belli.

A ſitu Macedoniæ tutiſſimo.

hoſtili ſolo & alienis campis exercitum ſuum in tantis rerũ omnium incommodis conſeneſcere, & obſeſſo q̃ obſidenti ſimilior eſſe. Vobis nihil quicq̃ defuturũ eſt, ipſe enim ſemper in oculis ueſtris ero, omnia obibo, ſingula peragam, quæ ad oppidanorũ & exercitus mihi traditi uitam non ſuſtentandam, ſed laute quoq; alendam facere uidebuntur. Sed cur tantũ uobis me oſtento hodie? & ſuperbas minas iſtas, fortia dicta, ac feroces impetus non hoſti potius ſeruo? Quid item de Amurathe nunc timidis mẽtibus obloquimur? Nihil eſt quod de aduẽtu eius terreamur, ſatis de hoc ſum ipſe à domeſticis eius tum in recenti illo rerum mearũ tumultu, tum proximis diebus admonitus, ita barbarorum quoq; animos mihi adhuc cõciliata iampridem beniuolentia, & iuſtior cauſa ſeruat, ingentem tamen exercitum aduerſus nos, ſi quo intentius fieri poſſit, parari quotidie, tum fama ipſa, tum omniũ ſermones affirmant. Quare tollenda eſt omnis mora, P. C. abijciendæ iam noſtrę iſtę conſultationes, quas bellorũ neceſſitates expectare non poſſunt, peragenda omnis prouincia, edictum proponendũ, percenſenda capita, exercitus impigre ſcribẽdus, ne quũ hoſtis in conſpectu erit, & tubarum clangor ad milites euocandos auribus obſtrepet, nos tum ſera belli cõſilia quęramus. Surgite iam igitur Patres inuictiſſimi, dignos tandem iuuantibus Dijs, uos Chriſtiano imperio omni deinceps futurę ætati oſtendite, gratiarum tamen à me actiones pro hodierno beneficio armati ſub galeis ante ſigna in ſudore in puluere expectate, tales deniq; habituri, qualia belli præſidia dederitis. *A fugienda mora.* *A debito.*

Poſtquam dicendi finem Scanderbeg fecit, Principes omnes in eum, ut libertatis, & totius glorię autorẽ, uerſi, ex omni parte uno ore, claraq; uoce ſententiam eius cõprobantes, maximis laudibus efferebant. Singuli itaq; ultro iuribus ſuis, populis, armis ei cõmiſſis, ac uelut per manus traditis, totiusq; rei ſumma ac belli cura demandata, unum ſibi imperatorẽ illum atq; ducem elegerunt. Ad unum cuncti eos imperij faſces ingenti fauore & clamore ſatis idoneũ rati, cuius uel nomine ſolo tanq̃ fulgure quodam omnis Macedonię angulus aduerſus quoſcq; hoſtium impetus defendi poſſet. Adhęc & illa rerum bellicarũ peritia, & imperatoria conſilia omnia, longus præterea cum barbaris morum, ac uitæ uſus, & diutina conſuetudine, experientiaq; iudicium firmatum, animos omnium certiore ſpe uictoriæ accendebãt. Sed & illud poſt multa promiſſa, oblationeſq; maximum fuit, quod Ariamnites ſurgens primus omnium, quũ multo decore uerborum, & Iohannis patris imperium, & inſtitutum filij ac fœlicia tum uirtutis, tum fortunæ auſpicia laudaſſet, tributũ annuum ei inſigni & prompto animo obtulit, quod accepit: hucuſq; inquiẽs Amurathes, dum funeſtiſſimis ipſe armis ignominioſam pacem præpono, & fœdam libertatẽ q̃ infœlix bellum malo. Accipe tu approbantibus Dijs hominibusq; macte uirtute uir, accipe hoc non ingrati ſaltem, ſi non magnifici animi pignus, quod pro Epirotica, pro mea libertate, dignitate, imperio, liberis, populis tuendis ultro decerno tibi. Licet cõmunia iam *Scanderbeg cõſtituitur imperator et dux belli.* *Ariãnites dat tributum Scanderbego.*

tibi mecum eſſe uelim milites, arma, equos, & quicquid aliud uel fortuna mihi, uel pertinax uirtus ab impio hoſte ſeruauit, Sed hoc non pacis, non belli diſcrimine habito ſtatuimus tibi inuictiſſime (ut hoc te primus nomine appellem) Albanorum princeps, ac uindex libertatis, tum alij plures ęmulatione quadā ſatis ampla tributa pro habitu fortunarū ſibi ipſi imperarūt. Andreas cū Tanuſio nepote inſigni liberalitate nemini ceſſit, magna uis pecuniȩ hoc modo ad belli uſus inuenta, hinc forte fama diuulgatum eſt, Scanderbegi prouentus in Epiro ducenta annua aureorū millia exceſſiſſe: nam licet latius imperiū ꝙ alius princeps poſſideret in prouincia, tn̄ nimis oneroſum fuiſſe ſubditis fatendum eſſet, ſi eam ſummā à ſuis tantummodo exegerit populis, ardentibus quotidie omnibus bello, & uiris altera manu (ut ſic dicā) colentibus agros, altera ferrum tenentibus, ni in ſalinis forſan magnum huius rei momentum fuerit, quas longe pulcherrimas habebat, in loco qui Campupeſcupi dicitur, inter montē, & locum cui Selita nomen eſt ex altera parte, ex altera ſanctū Nicolaum à petra notiſſima tellus, uel infamis potius Senatus olim Romani obſidione, atq; fortuna. Reliqui quibus nō ea uis erat, nō facultas ut tributorū onera ſubirent, corpora ipſa, & perpetuam operam uoluntarij ſpopondere. Venetorum magnificentia non annua tributa cum cęteris, ſed quotidiana fomenta & prȩſidia, ſatis & fortunȩ, & dignitatis ſuȩ memor, nō recuſauit. Quū igitur omni genere laudis atq; officiorū alius alium ſuperare cōtendentes, hominē ſibi deuiciſſent, mox diuinis ſupplicationibus ad icti robur fœderis, ac tam inſignis ſocietatis ornamentū peractis, pars Croiam cū ipſo petijt. Alij in loca quiſq; ſua ingenti gaudio, ſpe ingentiore ſunt dilapſi. Moſes primus omnium cū prȩſidio de finibus Croiam reuocatus, relicta tantū prȩexigua manu, & per iuga quȩdā diſpoſita, quæ cuſtodias ageret, uenit. Quinq; paulo plus hominū millia in eo præſidio erāt. Nam proficiſcens inde Caſtriotus ad conciliū, multos domū dimiſerat, tū edictū impigre propoſitū, & miſſi plures ex proceribus ad delectū habendū. Sed neq; Amurathes cōcitatis iampridē ſuorū animis ocia ducebat. Deeratúe ulla ex parte in omnibus peragēdis, quȩ ad eā belli materiam tantis odijs animisq; conceptā facere uidebantur. Coactoq; exercitu xl. milliū lectiſſimorū equitū, Alybaſſam unū ex prȩfectis ſuis ſtrenuū & armis & cōſilio uirū, ac multis eā ętate apud barbaros bellorū titulis inſignē ad id muneris ducē elegerat. Neq; difficilē futurā uictoriā, tum copiarū robur, tū imperatoris uirtus ſperare faciebat. Iam his ubiq; rumor erat, ea Turcarū ſpes cogitatioq;, ut captū crederes Scanderbegū, ſupplicium de eo ſumi diceres, uelut in obſeſſa quādoq;, nec dū capta urbe, temeraria, & prȩpoſtera militum cōſilia prȩdā ſibi nec cruentā futurā uictoriā promittunt, ac ſpolia diuidunt iam cōtentione quadā inter ſeſe id agētes. Ita ſunt humana ingenia ſecum tantum colloqui aſſueta, & ad maxima quȩq; ſpondenda ſibi nimio plus facilia, & prona. Itaq; in Epiro etiā iam omnia uario tumultu miſceri, & maximi quidam rerum motus inſtare

Scanderbegus albanorū princeps, uindex libertatis.

Prouentus Scanderbegi in Epiro.

Salinæ in Campupeſcupi.

Selita Selitæ populi. Plin. lib 4. cap. 11.

Timor in Epiro propter Turcas

uidebantur

uidebantur. Fama prǽterea de Alybaſſę aduentu omnia adhuc in maius uero extulerat, timor quidam nouus ac inſuetus multorum occupauerat animos, & uana etiam quędam trepidis credere & uereri ſuadebat. Agreſtes paſſim cum pecoribus ad urbes uicinas confugere, Oppidani muros munire, ac pro portis, tanꝗ uiſus eſſet hoſtis, excubare: ſenes ubiꝗ trepidi, patriam, uxores, liberos, Deos ipſos cōmemorantes, iuniorum uirtutem appellabant, accendebantꝗ: mulieres quoꝗ quas publicus pauor per uicos omnes extractas armatis immiſcuerat uiris, quæ nunc ſuorum animos miſerabili ac iuſto fletu excitantes, nunc per templa & delubra ſollicitæ aris omnibus patriæ ſalutem commendabant, ſtupentibus etiam ad parentum lachrymas, unaꝗ plorantibus paruulis filijs. Scanderbegum uerò unum neꝗ auditus Alybaſſæ aduentus, & hoſtilis fama exercitus, neꝗ uulgatus ſuorum timor ulla ex parte mouebat, ut nedum periculum ullum, ſed uel periculi ſuſpicionem maiorem crederet, quam ſemel animo induxiſſet. Ridebat autem tum hoſtis uanos conatus, tum uaniorem ſuorum trepidationem. Itaꝗ quum omnia prius prudentiſſime per uniuerſam prouinciam diſpoſuiſſet, ne nimia hoſtis contemnendi licentia ſuorum ingenia ab ea belli cura laxaret, auerteretꝗ, multis tum dictis, tum factis omnium animos tanta fiducia erexit, ſpeꝗ uictoriæ accendit, ut nihil unquam deſiderio maiore, quàm hoſtis aduentum expectare ſint uiſi, ut quiſꝗ certatim enixam fortitudinis prǽliando oſtenderet operam, fidemꝗ principi ſuo tum priuato, tum publico merito modis omnibus teſtatam relinqueret. Fuit & illud longe maximum in eo inuicti animi, atꝗ admirandæ fiducię exemplum, quod & ſingulorum in ſe oculos ingenti admiratione conuertit, & Alybaſſam quoꝗ ipſum, ſi id Scanderbegi factum contemplari potuiſſet, tam ingentem ducis fiduciã maxime admiraturum crediderim: nam quum tot ad eum gentes & populi ferociſſimi undiꝗ aduolaſſent, ut non unus, nec ignobilis exercitus confici poſſet, & ante oculos eius ſtarent, iuſſa tantummodo expectantes & petentes arma, ille omnium animisꝗ æque collaudatis, lectiſſimorum hominum opera accepta, & octo tantummodo equitum, ſeptem peditũ millibus ſecũ manere iuſſis, alios tam ex ueteri præſidio, ꝗ nouo delectu domos remiſit, ex quibus etiam nonnullos ad diuerſas belli neceſſitates per loca quędam diſpoſuit: mirati ſunt omnes tam audax conſilium uiri. Sed puto præclarum, & expertum bellis ducem cogitaſſe: Si uictus aduerſis Dijs cum ampliore exercitu fuiſſet, non ita ſe idoneum poſtea ad reparandas uires, & inſtaurandas nouas copias futurũ; & ideo diſpoſita credo pluribus locis præſidia ab eo fuiſſe, ac uelut ſeruata ſubſidia quædam, ut aliquid eſſet reliquiarum, quod & fortunam recuperare, & incaute alioquin propter rem bene geſtam hoſti uictoriam extorquere poſſet, licet nihil tale ipſe dicere ſit auditus, ſed pręclaro, eodemꝗ oris habitu, & uocis ſono certam quaſi uictoriã, & expedita ex animo omnia polliceri. Itaꝗ non unicam illam rationẽ credo fuiſſe, cur ampliores nõ ſint retentę

copiæ

Timor in Epiro propter Turcas.

Scanderbegi magnanimitas et confidẽtia.

Exemplum inuicti animi et admirandæ fiduciæ.

Exercitus conſtans octo equitum et ſeptem peditũ milibus

copię,ut aliquid ſcilicet ſpei,ſi quid durius incidiſſet,in reſtituenda fortu na eſſet,ſed egregiam quandam ac mirabilem propè hominis fiduciam, id quod uidere etiã ſæpenumero licet in magnis præſertim ingenijs, quę raro admodum feſellit fortuna, & hoc laudant potiſſimum & admirantur homines in Scanderbego,quod toties, ac ferè ſemper cũ minoribus longo interuallo copijs tot incredibiles penè ex hoſte tulerit uictorias, unde ipſe plerunq; nõ ſine hæſitatione quadam multa ad poſteros tranſmitto prius ferè q̃ illa ad animum admiſerim meum. Cæterum non iniquum fortaſſe credere,quod & ſeculis noſtris natura aliquid cõceſſerit, ut & ipſi haberemus quod miraremur,age nanq; potiſſimum huius uirtutis & fortunę exemplar,Huniadem ante oculos noſtros ponamus,qui toties Turcarum uires fermè ſolus contudit,& ſępius uictor cum paucis euaſit,q̃ cum pluribus alij exceſſere. Sed omittamus tam ſollicite fidem nobis ad hanc rem ambire,præſertim quod tam recentia, & quæ penè ui dimus ipſi,negare niſi impudenter non poſſimus. Caſtriotus ubi ſinguli nomina dedere,percenſito,perluſtratoq; exercitu, mouens ſigna multis remanentium ſupplicationibus,uotisq; populi in diſcedentes nuncupatis Croiam reliquit, & non procul à Dibra inferiore inhibitis uexillis, quũ aduentare hoſtem magis magisq; audiret, imperato per præconẽ ſilentio,nouus Imperator nouos milites nõ iniuria alloquẽdos eſſe duxit.

Huniades Turcarum uictor.

Oratio noui Imperatoris Scanderbegi ad Albanum militem.

Vellem milites fœlicioribus meis rebus,atq; meliori imperij tempore & uos me ducem nacti eſſetis,& ipſe hoc tam præclaro fidei ueſtrę ſpectaculo perfrui poſſem,quippe quum nec tanta ſingulis hodie uerecundia obſtrictus uos ad hæc noua belli incommoda,cæteraq; id genus mala in uitarem,& gratiſſimus nũc ciuibus in quiete & ocio gratias agerẽ, quas olim cruentiſſimis militibus non incruentus dux pro ſudore,pro periculis,pro hoſti dando ſanguine referẽdas præparaui. At quando ita urgentibus fatis mea tulit fortuna,ut neceſſitatis ſim uobis index,& periculorũ magis q̃ ocij autor,ferenda omnia ſunt uel æquo,uel forti animo, & ſubeunda quantalibet belli huiuſce magnitudo,ut in pace aliquando & ocio uiuere poſſimus,ſumenda libenter & propere arma, ut præciſis tandem tam diutinæ ſeruitutis nexibus,fugatoq; ex ueſtibulis hoſte, fœliciorem poſthac degamus uitam,& imperpetuũ libertate fruamur. Sed dum uos alloquor nunc,intueor,omnium in me animos pertracto,ſingulorũ beneficia ſpecto,uix ipſe mei compos,nunc doleo,& lachrymis fermè temperare non poſſum, quum ſubit recordatio miſerrimi temporis illius, quod apud Amurathem impium longo à uobis,longo ab oculis ueſtris interuallo ſeiunctus,per omnem indignitatẽ & iniuriam pertraxi, nunc ſeruitutem ipſe meam,nunc omnes ætatis annos recolo,pariterq; deploro,quum metior ex habitu animorum ueſtrorum,quis libertatis, qualis imperij mei ſtatus apud uos fuiſſet,atq; nunc, nunc planè ſentio, & barbari maleficia,& omnem malorum meorum ſeriem,quotq; amiſerim bona,priuatus tamdiu dulciſſimorũ ciuium conſuetudine. Ex altera tamen parte,

Exordium à tempore.

A neceßitate.

Bellum ſuſcipitur pacis gratia.

A fine ſuſcepti belli.

A calamitate anteacti temporis.

A ſpe fœlicitatis futuræ.

parte,quum me diligentius colligo,& tacitus ipſe mecum nunc huius exercitus formam contemplor,omnia æquo animo fero milites,neq; fortunę iam meæ,neq; tot perfunctorum malorum,neq; longiſſimæ pœnitet ſeruitutis,quando nunc ex ea tot bonorum, & perpetuę forſan nobis libertatis occaſio eſt oblata,quando (ut cætera taceam) tam ſpecioſæ fidei ueſtræ agnoſcendæ conceſſa mihi eſt cauſa. Quid enim perferendū non fuit,ut tot nunc ardores ueſtros ſpectarem, tot in me uobis reſtituendo uota audirem,totius deniq; Epiri florem ante oculos hodie haberem, arma tantummodo petentem,& pro me attrectantem? Quid illo ſpectaculo pulchrius? Omne Epiroticum nomen,& tot Venetos Senatores, ac Senatorum filios ad hanc fortunam meam,uelut ad communem periculi ſortem conuocatos fuiſſe,præſto uidiſſe,quod non Iohanni Caſtrioto parenti meo illi,animis ueſtris tam acceptiſſimo, non ulli (ut ita dicam) hac ætate Principi contigit.

Amplificatio à uoluntate ſuorum per comparationem.

Et ut ad uos iterum noſtra ſe conuertat oratio,quid illud rei nouæ miraculum,totam fermè Macedoniam uacuam uidiſſe? dum ex omni parte uoluntarij ad me milites cōcurritis, & cōtentione quadam,arma quiſq; bellumq; poſcitis,ut nemo patriæ, nemo magis ſuorum deſiderio tangeretur,ita me defenſo unà domos,focos, uxores,liberos,Deos ipſos defendiſſe uidemini: approbet cōſilia ueſtra Deus optimus maximus.

Incrementum.

Quod igitur ad uos hortandos dicendum erat,nihil eſt quod à me agi poſſit,quū & ita animatos uideam,& uerba fortiſſimis uiris uirtutem non addant: quid prætere a armatis uobis, ferrumq; tenentibus,armatus & ipſe dixerim,ſatis ſcire debetis, & hoſtis uos admonet,quem iamiam in conſpectu habetis: admonent tot rerū indignitates,& armant omnes,ſingulosq;,tū priuata,tum publica ira. Dicam tñ quod & ſi non dicerem,res ipſa palam uos docere poteſt,quæ hęc noſtrę (quęſo) ſeruitutis ſpecies? Neq; Chriſtiani iam ſumus, neq; barbari, ſemel aut fortiter moriendum,aut arripienda poſſeſſio fidei pariter & libertatis,quod hoc mali genus? Quotidie capitur, quotidie diripitur Epirus,in manu tantū ſalus poſita nobis,aliud nullum effugium.

A miſeria ſtatus preſentis.

Quē nunc barbarum in nos creditis uenire, quæ mandata defert? ad quod ultionis genus properat? Iam ſingulis ſuum ſtatuit ſupplicium, nō iuſto belli odio,nō ueri hoſtis more,ſed furore,ac rabie quadā ad ſanguinē ueſtrū hauriendū fertur.

Exaggeratio crudelitatis Turcicæ.

Quare ſi cui patrię pietas,ſi cui ſua uirtus,ſi cui parentū ſplendor ſubdere ſpiritus poſſunt,ſumite arma,acuite iuſtiſſimū ferrum, Croiam,& auorū ſedes,quas tā fortiter autore me incruēti recuperaſtis, cruenti (ſi ita res ferat) defendite,& regnū quod hucuſq; tanta fide ſeruaſtis mihi,& ſeruatum tanta uirtute reddidiſtis,in poſterum ſeruate. Maior debet eſſe animus,maior ſolet dici uirtus arcentis, q̃ inferentis iniuriam.

Concluſio.

Prędam illi poſcunt,regnandi ſola cupiditate ducti in nos ruunt: uos ne prędа ſitis,& ut ciues patrię debitum exoluatis, pro qua nunq̃ nimis ſanguinis datum uideri debet,omnia fortitudinis ſigna demonſtrate,nunquam pro ea ſatis pugnatum,cuius pietas omnem ſuperat pietatē.

Ab honeſto.

Sed (ut

A facili. Sed (ut hæc iam libens omittam) quid defuturũm eſt uobis ad ſummum uictoriæ & gloriæ calcem, ſi oblato beneficio uti uelitis, quum non modo quicquid eſt uſquam Albani nominis uobiſcũ in hac cauſa uideatis, ſed Venetos quoq; principes illos, quos uniuerſa pariter colit & formidat Italia, pro ueſtra libertate ſtare cõſpiciatis, nunc recuperandæ tamdiu amiſſæ patriæ, nunc ampliandæ fortunæ ueſtræ ſpes & occaſio adeſt, inducite in animum, quod non induxerunt patres auiq; ueſtri (pace illorũ *Macedonia principum altrix.* dixerim) ut concordia hac Macedoniæ, principum altricis, priſtinum illum ſtatum effingatis, & ex ignominia hac propicijs dijs Epirum imperpetuum uendicetis, ipſi præterea uel cõmilitonem, uel ducem habere me *A ſua perſona* malitis, ad omnes labores periculaq;, uos non ultimus ſequar. Et ſi in cæteris non ita fœlix audacia erit mea, hoſtis tamen ingenia, mores, artes omnes uobis ſub manu dabo, qui cum diuino ita forſan agente fato, maximum uitæ tempus ad ſacietatem uſq; tranſegi funeſtiſſimo exemplo, pro *A perſona hoſtis.* prio malo edoctus. Piget me referre hoc loco eius humilitatem, quamuis alacriorẽ faciat militem facilioris ſpes promiſſa uictoriæ. Vix dicere audeo nunc ne langueant uires, euaneſcant animi nimia eius cõtemnendi licentia, quippe quum ſæpe contemptus hoſtis ancipitem fecerit uictoriã, *Occupatio.* & cruentum ediderit certamen, quare ita cum fiducia ſui & ſine contem*Primũ præceptum militiæ.* ptu alterius gerenda eſſe bella, primum fore præceptum antiqui militiæ conditores ſtatuerunt. Videbitis tamen ipſi, q; primum cõtemnetis perditiſſimum hominum genus, quos & antehac ferociter æque ac fœliciter uel pauci contempſiſtis. Ecquis non contemnat, pariterq; abominetur uiliſſimam gentem? quæ omnis eſt ex ſeruorum colluuione collecta, fur, tis, & latrocinijs potius, q; ueris aſſueta prælijs. Nonne (proh pudor) *Turcæ qui & unde.* quorum hodie nomen tantum apud timidos mortales inualuit, Turcæ ſunt iſti ſerui, ex Scythis fugitiuis, qui (ut fertur) ſedes patrias ultra Riphe*Vide Strabonẽ lib. 1.* os montes, & Taracontas inſulas, etiã Aquilonis hubera ad Septentrionalem oceanũ habuere? Gens fœda, ignominioſa, in luſtris ac lupanaribus educata, quæ non luporum, non uulturum carne, non abortiuis hominum fœtibus abſtinet, & cætera cuncta appetit, quæ uel ipſa fugit natura. Eos, fama eſt, Magnum Alexandrũ tanq; pecora in ouile, & ſepem intra Hyperboreos montes ferreis clauſiſſe repagulis, qui uix aliquid unquam à ſe iuſto prælio partum, gloriari poſſunt, dolis tantum & inſidijs magna ſibi imperia adepti, & maiora indies adeptuti, ſi eius exercendæ perfidiæ materia præbeatur. Ecquid creditis de uobis Albani? Videor iam uidere mihi Amurathem, quum arma aduerſus uos non proficient, ad funeſtiſſimas artes tendentem. Adeſt, adeſt in oculis ſobdolus Ottomanus cum ingentibus ad uos promiſſis aſſueta ductus aliorũ fortuna. Vbiq; Græcos & Triballos, ubiq; Myſos fore putat, quos magis etiam q; homines decet, fati ſui ignaros bona fide ſibi traditos bonus princeps omnes aut internitioni dedit, aut luminibus priuatos, cęteriſq; membris mutilatos deformauit. Libenter horum meminit animus, Milites, non

quod fides

quod fides me ueſtra ulla ex parte dubium habeat, cuius nullum unquã principem ueſtrum ad hanc ætatem potuit pœnitere, ſed ut admoneam (ut par eſt) quos ſtudeo conſeruare, quibus uitam ſanguinemq́ omnem deuoui, cum quo uobis hoſte manus ſint conſerendæ. Vidiſtis nanq; omnes, uidiſtis quantum fidei, quantum uirtuti ueſtræ tribuant, quos ex tot gentibus, & uoluntario milite ſolos ad rerum omnium ſummam gerendam delegi, alios mœſtiſſimos domũ remiſi. Vos omnes expectant quos laudent, aut accuſent. Ego nunc nec laudandum quempiam, nec uituperandum cenſeo: quid enim fidei minaci in caſtris militi haberi poteſt? Sed quum fumantes ſanguine hoſtili enſes ueſtros aſpiciam, quum prodigam uitæ uirtutem ſpectator ipſe & hortator imitabor, tunc omni laudis & munerum genere cumulabo. Quæ autẽ maior laus, quę ingentiora prẹmia unicuiq; ueſtrũ eſſe poſſunt, q̃ ſeruata patria, quam omnes & ſinguli uobiſcum fertis? Conſiderate igitur uiri fortiſſimi, quantum momẽti hodie ſit in uobis. Hoc prælio uicti, toto bello uicti ſumus: contra, uictores, tum prẹſens à nobis Amurathis excutiemus iugum, tum paci tranquillitatiq; perpetuæ in poſterum conſulemus. Proponite uobismetipſis iugum hoſtile, & ludibria uictoris & ſuperbos uultus. Proponite & illud, qua frequentia omnium generũ multitudinis proſcquente à noſtrorum conſpectu profecti ſimus, q̃ omnia uotorum & lachrymarum plena reliquimus, in qua nunc expectatione, coniuges, parentes, liberosq́ ueſtros eſſe credamus. Stant omnes ſollicitis ac pendentibus animis, proſpectantes quem belli euentum uobis uirtus ueſtra dederit. De fortuna enim nihil eſt quod timeat uir fortis. Pudet aliquam fortunã fateri, quã non in manu atq; enſe poſitam habeatis, Dij nanq; ibi eſſe conſueuerunt ubi ipſa quoq; ſtat æquitas. Veſtrum eſt igitur, ut conceptam omnium ſpem de uirtute ueſtra factis æquetis: quo numeroſior hoſtis, eo ſpecioſior laus ueſtra, eo grauiores hoſtilibus ſpolijs domum reducã. Verum enimuero ſi quisq; eſt timoris ſibi ipſe cõſcius, qui uires noſtras ex hoſtilis fama exercitus metiatur, & à quibus ſuperatur numero, uirtute quoq; ſe credat ſuperatum iri, hinc bona cum uenia faceſſat, ne impedimentum magis illum, q̃ auxilium mecum traham. Reuertatur propere ad uxorem, ad liberos, quem uictor poſtea exercitus domi intra muros ac tectis clauſum inueniat. Si uero ea omnium uoluntas & cõmunis iſte eſt timor, exercitum hunc, niſi pudeat Deorũ pariter & hominũ maioribus firmemus copijs, uel potius extemplo cõuerſis ſignis abeamus. Qui enim cũ hiſce legionibus in Macedonicis prẹſertim tutiſſimis ſuapte natura campis Amurathis prẹfectum timeat, indignus mihi uidetur eo quẽ gerit enſe, indignus aura qua ueſcitur. Inuitus in hac parte orationis moror apud uos milites, nedum fortes uiros, ſed principes etiam fortium. Agite dum igitur priſtinam excitate uirtutẽ, generoſos ſumite animos, omnium rerum reſpectum, preterq; uictorię, uobis abſcindentes (ut cuncta uno uerbo abſoluã) morte ſola uinci deſtinate. Si uicerimus, omnia in

Occupatio. *Occupatio.* *A fortuna.* *Ab equitate.* *A loci natura.*

Fortiter uictis mors malorū et miſeriarum finis. poſterum fœlicia futura uobis credite, fortiter uictis idem erit malorum & miſeriarū finis. Hoc ſi fixū omnibus deſtinatumq́ eſt, fruſtra me iam ardor iſte dicendi ulterius prouehit, quãquidem nullus acrior homini ſtimulus perſpecta uirtutis conſcientia ad uincendum à natura eſt datus.

Vix hæc dixerat Scanderbegus, cū ab uniuerſo exercitu clamore elato, eius approbata fuit ſententia, claraq́ uoce undiq́ conclamatū eſt: properandum in hoſtem, & caſtra contra eum ocyus mouenda, ultroq́ irruendum. Vbi tandem cupidiſſimorum militum animi, fidesq́ erga optatum tamdiu Imperatorem certo aliquo experimento comprobetur, confirmenturq́ in poſterum uix dum tuta Scanderbegi conſilia, quum tam prompte corpora ſuorum, hoſti tanto ardore, contentioneq́ paſſim obijci cerneret, & uoluntatem ſaltem uitæ prodigam laudet, ſi uirtutem nō poſſet. Sed neq́ uirtutē ſuis carituram laudibus, ſi hic hoſtis hæc optata tantum gloriæ materia ardentiſſimis animis tunc, tunc daretur nec differetur amplius, euaneſcere parua mora, elangueſcereq́ uiuaces ſpiritus illos, ac cōcitata militum ingenia, ſeneſcere dilatione belli uires. Maximus ubiq́ ſtrepitus pugnam poſcentium multus ardor erat. Ita ſocios, ita ſe ipſos exhortabantur uiri, ita æquum quiſq́ ſuum (ut fit) enſem, dexterã alloquebatur, & manus ad ictus aptabat, ac mille conſumebat uulnera, ut uiſi iam hoſtis ſpecies ante oculos omniū obuerſari uideretur. Tanto undiq́ tumultu miſcebantur caſtra, ut pugnantium ſimilia omnia magis q̃ pugnam poſcentium diceres, uel erupturum q̃primum crederes auidū ſanguinis militem ſine duce, ſine ſignis, nullo diſciplinæ militaris ordine, uel tenore ſeruato. Scanderbegus itaq́ quum eum totius exercitus ardorem cerneret, & æque omnes ſuorum ordines, omnem ætatem, omniū ingenia ad id accenſa inflammataq́ animaduertiſſet. Primū impenſius gauiſus, tacita lætitia ſingulorum feroces minas audiebat, ſuperboſq́ uultus, & feroces ſpiritus, ingentem molem irarum ex alto animi cientes contemplabatur, certa uictoria concepta hoſtilis rei formam metiebatur, deinceps contemnebat. Poſtremo nō ſatis tutum uiſum tam iuſta militum deſideria ſedari, tardariq́ amplius. Vbi donatis illis ſacra Deo optimo pro uictoria alia uouit, alia peregit. Mox ad hoſtem caſtra mouens, quē non longe abeſſe certis exploratoribus nouerat. Deficiente iam ſole in Dibra inferiore octuaginta millia paſſuum procul à Croia iuxta collem quendam dumoſum, uel uerius ſyluam, denſiſſimis refertam arboribus, caſtrametatus eſt. Ibi primū omnium cognito idoneo inſidijs loco, præſertim q̃ hoſtem cum maximis copijs aduentantē audiebat. Et ut incruentiorem ſibi eam uictoriã faceret, ſumma ratione obequitans prius ipſe ac perluſtrans ſingula: Gneum Muſachium, & Ameſam cum tribus millibus locauit, iuſſos, ne prius exirent, q̃ ſe totis ſignis implicitum hoſti, et cruentatum utrinq́ militem uidiſſent, tum obſeruato tempore, à tergo hoſtium improuiſi erumpentes pari clamore & impetu, timidos exanimarent, ac introcluſos cæderent. Barbari nō multū tardati, uix his diſpoſitis, ad

Exhortatio mutua ad pugnam.

Fortaſſis uicti.

Ardor exercitus Scanderbegi.

Caſtra Scanderbegi in Dibra inferiore.

Stratagema.

ſitis, aduolarunt, & ignari omnium non longe à Caſtrioti copijs fixis ſignis, conſedere. Noſtri mox ignibus extinctis, ſomnum capere alij, alij uices excubiarum agere iuſſi. Turcis ex eo animi magis aucti. Quare accenſis ipſi undiq; luminibus, turpes noſtrorum tenebras deridebant, timida ſilentia interpretabantur. Atq; quum ſub ipſo fermè uallo ſtreperent, dictis factisq; ſimul odium explentes, per totã noctem occurſabant portis, ingerebant probra, ęgre abſtinuerunt, quin caſtra oppugnare aggrederentur: At Scanderbegani ſemper ſilentium obſeruarunt, reſponſum nullum reddebant, ꝙuis nõ deficeret quod recte reſponderi poſſet: neq; deerat cupiditas ardorq; erumpendi, quum tot contumelias, tot inſultationes hoſtium ferre amplius non poſſent, ſed imperatoris edicto caſtris taciti ſe tenebant, Barbaris itaq;, quod detrectaret pugnam Chriſtianus, animi accedebant. Properante iam aurora, Scanderbegus ſuos ante omnia curare corpora iubet, ne ſi pugnam aliqua belli (ut fit) fortuna præter ſpem ludificando longiorem feciſſet, ieiunus miles uictus fame, quam ſola natura humana uincere non poteſt, ſegnius uictoriam ſequeretur. Cibo igitur per ocium capto, alacres animis corporibusq; atq; irarũ, ſpeiq; plenos è caſtris educit, quos ibi quoq; ubi ſtatim uerba res erat ſecutura, enixe pro uictoria exhortatus eſt. Dehinc ut prius noſceret hoſtiũ uires, ꝙ diſcrimine ultimo tentaret, leuibus certaminibus equitibus ſępius ꝙ peditũ periculo facto iuſto pręlio ſe accingit. In leuo cornu Tanuſium cũ mille quingentis equitibus, totidẽ peditibus locat. Diſponebat autem ita equitatum, Primo loco interſertis quibuſdam ſagittarijs peditibus, ut prima auſpicia pugnæ ab equite ſumerentur, neq; reliquo peditatui ad erumpendum, & recipiendum ſe ad ſuos ubi labor poſceret impedimento equeſtris pugna foret. Moſes autẽ à Dibris præfectus eius à dextro cornu eodem tenore ſingula peragebat. Extendebat & ipſe legionum ſuarum primam frontem equeſtri turma, ita ut liber pediti ex omni parte exitus, ac tutus receptus foret, quamuis nõ multum momenti fieri debuit ad Dibrenſes milites in acie dirigendos, ita uel primo uel ſecundo loco uel equitẽ uel peditem loces, omnia tuta ſunt apud eos, nunquam fallit fortuna, nuſꝙ fugit uictoria conſcias manus, ſic & ordinem ſibi & fortunam quocunq; adſit, fortiſſimus miles facere & trahere ſecũ conſueuit. Inter ipſa cornua, acie uelut ſinuata, medium locum Caſtriotus ipſe cum reliquis copijs obtinebat. Ibi quoq; equitum mille amplius in fronte diſpoſiti. Nam quum hoſtis pedites nullos haberet, nõ ſatis tutum uiſum eſt, peditatum primo furori equeſtris procellę obijcere. Iuxta totidem fermè ſagittarij appoſiti, hos equitẽ ſequi iubebat, quo poſt terga eius tutiores, neq; ita hoſti expoſiti eſſent, & barbaro haud huiuſmodi quippiam timenti, cruentiorẽ facerent pugnam. Inter hos & illos, ipſe cum Georgio Streſio nepote feroci iuuene ſtationẽ fixerat ſibi. Vtrinq; Croienſis nominis miles, utrinq; Croienſis eum iuuentus circundabat. De induſtria nanq; ciuium ſuorũ & ſpectator eſſe, & hortator elegerat.

Caſtra barbarorum.

Silentium nocturnum in exercitu Scanderbegi.

Inſtructio acierum Scanderbegi.

Moſes à Dibris.

Georgius Streſius nepos Scãderbegi.

Gnœum Muſachiū intelligit, de quo ſupra.

Sagittarios mox reliquum robur peditatus, & ſcutatorū, ac haſtatorum agmina cum Aidino Gnei fratre ſequebantur. Vranacontes prudens æque ac fortis bellator, cum cæteris equitibus extremam aciem, ac ſubſidiariorum munia obtinuit. Iuſſi tamē pedites qui ante cum erant, ut quū primum proſilientes ſuos ex inſidijs uidiſſent, ac oneratū à tergo hoſtem & exceptum inter cornua, mox pateſactis ordinibus, uiam equiti darent, qui recens alio iniecto pauore hoſti turbaret pariter feſſum, cęderetq́ꝫ. Pedites uero ipſi iterum denſati loco uelut ſubſidiarij, atqꝫ triarij milites, aciem firmarent, neqꝫ penetrari exercitum paterentur, donec certum uictoriæ indicium, & irreparabilem hoſtium formā aſpexiſſent. Ita inſtructa acie Scanderbegus ſtabat, neqꝫ ut ſignum daret ad progrediendum in hoſtem unquam à ſuis impelli poterat, anteq̄ꝫ & barbarum ipſum more ſuo compoſitum procedentē in aciem uidiſſet, ne indigeſtum hoſtem effuſe erumpentes milites inſtandi ſtudio ordine uiolato totius exercitus

Alybbaſſa contemnit exercitum Scanderbegi.

ſtatum in diſcrimen aliquod traherent. Alybaſſa quum exercitus noſtri formam contemplaretur, pauciores ſemper, pauciores, periculo propiores iterans, deridebat ordinem illum, & pompam ignari militis ad propria funera tam compoſite procedentis. Vna erat Ottomana legio ante

Pugna utriuſq́ꝫ exercitus.

alias audacius progreſſa, in hanc Anteſignani acriter feruntur. Barbari mox ordine turbato, anteq̄ꝫ totius exercitus fortunam expectarent, uera fuga, neqꝫ ſimulato pauore, primo impetu uſqꝫ ad ſtatiua ſe pelli patiebantur. Sed Scanderbegus extemplo fraudem metuēs hoſtis, ac inſidias ratus, partem equitatus immiſit, qui & ſuorum ardorem inhiberent, & in aciem quenqꝫ ac ſuos ordines reuocarent. Idem & à leuo cornu factū. Itaqꝫ & hi & illi ad ſuos recepti, rurſus ad pugnam parantur, iuſtiori totius exercitus dimicatione. Creuerant autem animi barbarorum, quod militem noſtrum uelut ludificati eſſent pauci multos. Renouato igitur iterum pręlio Tanuſius & Moſes hoſtium cornua inter ſe partiti, pugnā acriter inierunt. Eodem tenore Caſtriotus aſſumptum ſibi agmen, conci-

Eruptio Albanu militis ex inſidijs.

tato impigre equite, aggreditur. Non tardatus ex inſidijs eques, priuſq̄ꝫ totis copijs in noſtros irrupiſſet, hoſtis maximo tumultu erupit: & antequam deſcendiſſent equi in campo omnes, plura ac extrema quæqꝫ Turcarum agmina repentino pauore conſternata, relicta pugna caſtriſq́ꝫ, fugam iam inde arripiunt, primi quiqꝫ inter noſtrorum cornua intercepti, mediæ legioni cedendi traduntur. Vnus erat cuneus hoſtilis, quem neqꝫ dimouere poterat loco Scanderbegus, neqꝫ penetrare audebat, ita in eo loco uelut munimenta quædam fecerat numeroſior barbarus. Alybaſſā ibi (ut mox apparuit euentus) totius exercitus robore, ac fortiſſimorum quorumq́ꝫ armis ſtipatus, iamdiu inclinatam belli fortunam ſuſtinebat: Aidinus quoqꝫ in media acie iam cuncta barbarorū cruore repleuerat, ferocior hic q̄ꝫ alibi Mars incrudeſcebat. Nam quū obſeſſus fermè hoſtis nihil ſibi præterq̄ꝫ arma ſupereſſe uideret, in ferrum quo poterat acrius, ne inultus caderet, ruebat. Traxerat præterea illuc & alios fortuna, atqꝫ

infœlix belli error, pleroſq; etiam auditus caſus ſuorum ad ſocijs ferenda auxilia impulerat. Itaq; quo denſior barbarus erat, eo longior pugna, magiſq; ambigua fuiſſet, ni Vranacontes mox irruptione facta, & uiribus pariter animiſq; recens feſſo iam & labanti hoſti ſe immiſcuiſſet, & quicquid erat reliquiarum, hauſiſſet. Segnior autem idcirco eques eſt barbarum adortus, ac laborantibus fermè ſuis ſuccurrit. Nam quum cornua utraq; & prætoriam cohortem totis ſignis implicita uidiſſet, ne ſubſidijs omnibus acies nuda penitus remaneret, tutius erumpendi tempus captauit. Ad unũ itaq; conciſi ſunt omnes, præter trecentos, in quos inermes tendentes dexteras, ac uulneribus propè confectos belli iure ſæuire Caſtrioto nõ uiſum eſt. Victrices igitur poſt hæc confecta, legiones, eo belli labore peracto, ad Scanderbegum ingenti gaudio atq; clamore tendebant, ubi læta omnia inueniunt. Perfregerat nanq; cuneum omnẽ Croienſis miles, & ingenti ędita ſtrage, Turcarũ ducem in fugã conuerſum late ſequebatur, ubiq; ſanguis & cædes, ubiq; gemitus morientiũ audiebatur. Alij uincula captiuis inijciebant, alij deformem truncum relinquentes, ſpecioſum Imperatori munus hoſtile caput ſeruabant. Diripiebãt caſtra plures, prout cupidiora ſunt prædę mortalium ingenia. Itaq; uictor ex omni parte exercitus tam præclaram uictoriam recenſebat uix ipſi credibilem uicto, & ingentem tam exigui temporis operam mirabatur. (pugnatum eſt enim à ſole orto ad tertiam horam diei) Cæſa ſunt eo prælio barbarorũ ad xxij. millia, uiuorũ duo millia capta: ſigna militaria xxiiij. Ex uictoribus pauci cecidere, uix cxx. feruntur, licet uulneratorum maior longe fuerit numerus. Ita tam magnã uictoriam illo die Chriſtianus tulit iuxta omnium ſpem atq; expectationem, quum nihil defuerit eo prę lio, quod non ſolum inuitare ad res bene gerendas fortunam, ſed cogere quoq; poſſet, non tempus, non locus, nõ rerum omnium exactus ordo, non iuſtior pariter, eademq; neceſſaria pugnandi cauſa. De ducibus poſtremo, militeq;, id auſim dicere: Leonum eo die leones ductores fuiſſe. Veterani horum non minima pars fuit, qui cum patre quondam ipſius Scanderbegi militauerant, ut non milites, ſed præceptores quoſdam militiæ electos crederes. Ita debellatum uidebatur, ſi eo uiciſſent prælio, & ſemel hoſtis animos fregiſſent. Parta uictoria Scanderbegus totam eam diem noctemq; quietiſſime in caſtris tranſegit: mane uictoria inflatus, ad alia intendit animum. Cruentum adhuc militem ad non minus gratũ opus hoſtilium agrorum direptionem alliciens his uerbis:

Cedes barbarorum.

Direptio caſtrorum.

Numerus cæſorum, captiuorumq;.

Leonum ductores Leones.

Veterani, non milites ſed præceptores militia.

Pugnaſti hucuſq; mihi miles, pugnaſti patriæ, nunc tua te euocat militia, nunc propria inuitat fortuna. Vides late ſtratas uirtute tua hoſtium legiones, recenſes ingentia facta, & quanta apud me pro ſudore hoc, pro ſanguine, pro his belli laboribus exhauſtis uos præmia expectent taciti fortaſſis uobis ipſi reſpondetis. Non fallam quidem expectationem ueſtram quantum in me erit. Ita & publica & priuata quenq; apud me laus manet, ſi modo laude ſola (ut nunc liceat iocari uobiſcum) militũ ingenia

Adhortatio Caſtrioti ad milites ſuos ad agrum hoſtilem diripiendum.

paſcuntur. Aliud nihil adeſt hodie mihi, quo fortes honorem dexteras, ſed & ſi affati eſſent omnia & manu ipſe mea darem uobis. Quid gratius lætioresq́ (arbitrio alieno) accipere poteſtis, quàm quod quiſq́ ſua captum manu domum ouans retulerit? En iacet non longe hoſtilis ager, rerum omnium opulentiſſimus. Præſidio per uirtutē exuiſtis, nunc prædam uobis dimiſſam, per ſummum captate ocium: & quos nunc uidet hilares patria, ſentiat late uictores hoſtile ſolum, quandoquidem non minima eſt hæc tam bene geſtæ rei acceſſio futura. Vt tamen hodierno prælio & à me aliqua ex parte uos honoratos dicant mortales, neq́ miles militi inuideat, quum omnium æqua fuerit in bello uirtus. Occiſorum hoſtium equos pedes habeat ſibi, & omnes equites eſſe iubeo. Læti nunc igitur me ad hæc dulciora perfunctæ militiæ præmia ſuperis bene iuuantibus, ſequimini. Adhortationem hanc miles iampridem intentus clamore undecunq́ proſecutus eſt. Ruunt omnes in partes, nullo diſcrimine habito, ſine ordine, ſine duce, contemptu ac negligentia quadam orta ex re (ut fit) bene geſta. Sed cautus princeps nunquā ſatis fortunæ fidens, diſtulit euſq́ deſideria ſuorum, donec miſſi exploratores, tuta omnia ab inſidijs nunciarunt. Tum libera populatione permiſſa, effuſus paſſim eques hoſtili terræ, agreſtibus bonis, pecori, ipſis deniq́ arboribus recenti inflatus uictoria inſultat, nulli rei parcit, cui ferro aut igni noceri poſſet, præterquam ſexui, ac ætati. Præda undiq́ ea contentione agebatur, ut alter nūc belli tumultus ac pugnantium plena omnia uiderentur. Non quenquam uulnera tardabant (plures nanq́ & eorum qui ſaucij exceſſerant prælio, ea cupiditas traxit.) Euanuerant recentes ſudores uiris: non labor ullum, non onera grauabant: nulli copia ſaltem (ut fit) faſtidium faciebat. Ita mœſtior miles quædā quæ ferre nō potuit, reliquit, quàm alia lætior tulit. Quum ſatis populationibus datum eſſet, & per agrum hoſtilem ad ſatietatem uſq́ ſæuitum, Scanderbegus ſignum proficiſcendi dedit, onuſtus prǽda miles, nulla facta mora, ingenti gratulatione ſequebatur. Deridebant duces ignauiam ſuorum, quod ex fortiſſimis bellatoribus abactores pecorum, & ex Albani nominis propugnatoribus, ouium cuſtodes facti eſſent, accuſabantq́ ultro nunc hos, nunc illos alternis cauillantes uerbis. Quid ſi Alybaſſa cū fracti exercitus reliquijs uos tales nunc ex aliquo loco aſpiceret, tam ſordida trahētes impedimenta, & auari præmia militis? nonne puderet magis magiſq́ eum tam pudendi uictoris? & crebro ſuorum ignauiam increparet, quod ab huiuſmodi ſuperati fuerint, & bellicam laudem ceſſerint uobis? Ita iugi lætitia feſtiuus miles per multiplices iocos cantuſq́ uiæ labores leuabat, donec caſtrorum ſuorum cuſtodias pro uallo prodeuntes, ingenti clamore ſalutarunt. Nocte illa in caſtris tranſacta, uix dum ſatis certa luce, Scanderbegus uaſa colligere iubet, & ad regiam urbem Croiæ cum uictore exercitu pergit ire, multitudo per uias omnes affuſa uictores tū publice omnes tum priuatim ſingulos appellabat, prædę magnitudinem quiſq́ admirabatur,

A militum ingenijs.

A præda opulentiſſima.

A uirtute militum.

Ex peditibus facit equites.

Feſtiuitas ducum exercitus Scanderbegi.

Ex fortiſſimis bellatoribus abactores pecorum & ouium cuſtodes facti.

Redeunt uictores ad regiam urbem Croiæ.

batur, noui equites uix à ſuis cognoſcebantur, gratulationes factæ per multos dies, & laureatæ literæ, ac ſigna quædam militaria ad omnes Epiri regulos miſſa, alia affixa templis ſunt, ex quo inſignis iam ille annus ea parta uictoria erat, multo tamen inſignior futurus illa Chriſtiana clade ad Varnam accepta, ſub idem nãq; tempus quo hæc in Epiro geſta ſunt, Hungari cladum omnium antiquarũ, ac recẽtium obliti arma, bellumq; aduerſus Turcas ſumma ui parabant. Ita nõ contenta tot ſpectaculis fortuna ſeruatos nuper, ac uix reſpirantes prioribus malis homines ad funeſtiora euocabat pericula, & in ſtatutũ iampridem diſcrimen ſuũ quenq; fatum rapiebat. Vladiſlaum itaq; regem, cum omni propè Hungaria, Polloniaq;, ad id certaminis inſtructum ſequebatur, & Iulianus Sancti Angeli Cardinalis cum militibus cruceſignatis eam periculi ſortem tam cupide, quàm fortiter ſubiturus. Aderat & cum Valachis ſuis Hunniades, totius regij exercitus ductor. Mouit tamen omnes in tanti belli apparatu Scanderbegi fama, recensq; de barbaris uictoria, maximum rati nõ incrementũ ſolum copiarum, uerum certiſſimã fore tamdiu cupitæ rei ſpem, ſi ipſum cum exercitu ſuo hoſtili adhuc ſanguine cruento Hungarici belli apparatus habuiſſet. Quare ſummo æque deſiderio omnium, atq; celeritate, quam & ingruentis propè mali ſpecies, & res quæ iam inde uidebantur dubiæ futuræ poſcebant, Literæ ad eum in hanc ſententiam datæ:

Laureatæ literæ.

Pugna ad Varnam.

Iulianus S. Angeli Cardinalis.

Vladiſlaus Hungariæ & Polloniæ Rex, Scanderbego Albanorum principi S.P.D. Diſtulit fortaſſe in hoc tempus fortuna feram iſtam gratulationem noſtram, quo non tantum hodie tibi ob recuperatum fœliciter imperium, ſed pari etiam prudentia fortitudineq; defenſum duplici rei proſpere euentu gratularemur. Et gratulamur itaq; nec tibi tantũ, uerumetiam Chriſtianis omnibus, quod tanta ſit benignitate Deum per uirtutem nunc tuam rei Chriſtianæ acceſſio facta. Quandoquidem non minima ſemper inter cætera mala noſtra clades illa ducenda fuit Epiroticæ gentis amiſſio. Quum iniquis ſublatus fatis Iohannes Caſtriotus pater tuus princeps (ut audio) de omnium animis optime meritus, neq; tibi in aliena degenti poteſtate regnum auitum filio tradere, neq; aliter, ab Amurathe oppreſſus, imperio ſuo conſulere potuit: Et uiueret utinam nunc fœlix eo nato parens, qui omnium ſuperaſſet fortunam, ſi te ante uidiſſet, quàm à uita diſcederet, Ita unus plane uideris mihi (pace omnium dixerim) hac tempeſtate princeps ſicut omnibus animi corporisq; bonis, ita diuino quodam fato prædítus, cuius auſpicijs non ſolum tuta impoſterum omnis Epiroticæ terræ ora futura ſit, ſed cuncti præterea populi à corpore Macedoniæ imperij nefario Ottomanorũ latrocinio iam pridem direpti in antiquam formam iuris ac ditionis ſuę redituri. Quid enim (ut cætera taceam, quæ & apud barbaros uel puero tibi olim tanta indies creſcente inuidia maximũ nomen prodiderũt) uictoria illa ſpecioſius? quã nuper Alybaſſa cũ tot copijs cæſo, fugatoq; partam tibi ingẽti

Literæ Vladislai Pannonum regis ad Scanderbegum.

Laus Scanderbegi à patre.

A uictoria Alybaſſæ.

admiratione æque audiuimus, ac credidimus. Sed adeſt nunc Scanderbegi Dijs agentibus, qui te exacto quodā conſilio in hęc difficilima tempora Chriſtianę Reipub. reſeruarunt, maioris penitus tibi gloriæ materia. Subeſt occaſio contra Amurathem omnes ueteres nouasq́ tuas ac tuorum iniurias ulciſcendi, nec priuatas iſtas tantum, ſed & publica id genus mala, atq; tot oppreſſæ, ne dicam extinctæ iam fidei ludibria. Si cum uictore exercitu tuo iſto nondum deſperatis rebus noſtris adeſſe uelis, Inuitant te ad hoc omnes Hungariæ & Polloniæ principes, ac uiri fortiſſimi: inuitat Iulianus Sancti Angeli Cardinalis, cum pijs illis Chriſtianæ ſalutis militibus, iamdiu nobiſcum in armis inſtructus: nihil præter tua ſigna expectamus. Quam ſi nūc oblatam ultro à Dijs immortalibus occaſionem non rejcis, debellari poſſe penitus palam omnes affirmant, expelliq; Turcas, & à tam diutina Europæ poſſeſſione deturbari. Omittendum itaq; hoc loco apud te omne adhortationis genus cenſeo pro ea cauſa, quæ defenſa, ſalutem, lucem, libertatē, omiſſa omiuari horreo quæ ferat. Satis nos hucuſq; tandē deſeruiuimus Chriſtiani, conflagrauimus iam omnes, dum nemo incendium ad ſe traiecturū putat. Quid de Græcorum cernimus, quantum de Triballorum imperio? Iacturas demum ipſas meas, totq; exhauſta ac exhaurienda indies mala, quis recenſeat? Quis fortiſſimos principes Hungarici imperij propugnacula, per oēs ætates amiſſos, & tot ualidiſſimos exercitus eodem funeſto belli fato abſumptos, ac occidione fermè occiſos? ita ut nulla ſit in Hungaria iam domus, nulla matrona luctus expers. Audiunt hęc Chriſtiani principes, nec mouet ullum miſerabilis ſociorū fortuna. Sic nos uelut piacula quædam luendis omniū periculis hoſti paſſim obiectari patiūtur. Vnus Eugenius Sanctiſſimus Romanæ rei Pręſul, & Philippus Burgundię dux, afflictæ fortunæ onus nō detrectarunt. Alter Iulianum hunc cū pręclaro nobis milite adiunxit: Philippus claſſe inſtructa, & in Helleſpontū uſq; miſſa, Turcis tranſitū, quantū in ipſo fuit, fortiter prohibuit. Alia nunc nobis ſpes propinqua ſubeſt, auxilij optandi: quare ultro nūc te ad tam neceſſarium bellum euocare, tum uirtus tua in primis cognita ſuaſit, tum rerū omniū noſtrarum periculum diſcrimenq; coēgit. Cęterū cūignoret nemo, q̄ id nunc ſis incōmodo acturus tuo, propter recentē adhuc domeſticarum rerū tumultum, & uix dum pacatū nouiter redempti imperij ſtatum. Id te mouere non debet, cum & tibi præclariſſimum nomē hac expeditione ſis pariturus, & hoc pręſens beneficiū apud minime ingratos animos ſis collocaturus. Quod enim prior tu hodie pro ſalute noſtra dignitateq; feceris, id nos pro tua laude, et imperij incremēto ſemper faciemus. Vale ex Buda regia noſtra. iij. Nonas Iulij Anno M.cccexliij.

Vber gloriæ materia eſt Scanderbego pugnandi contra Amurathē

Libertas.

Veriſsima ſententia, utinam Germania haberet aures audiendi.

Eugenius papa.

Philippus Burgundiæ dux.

Alybaſſa iam ad Amurathem (licet plures eum cladis nunciq; præceſſiſſent) fracti exercitus reliquias traxerat. Grauiter eum reprehenſum ferunt ab Ottomano, quod nequaquam credibile dicebat, tam ualidū exercitum penè deletū, ſine aliqua uel ignauia eius, uel temerario in fortunę ſe

commi tten-

committendo conſilio, nunc proditum fuiſſe exercitum, nunc hoſtium inſidijs oppreſſum, ob ducis uecordiam clamare, nunc in conferenda manu tutiorem locũ hoſti relictum, unde ſic facilè tanta ſuorum ſtrages edita eſſet. Alybaſſa licet hoſtium ſe inſidijs præuentum, quę prudentiſſimũ quencꝙ fallere potuerint, negare non poſſet, excuſare tamen ſe, in alijs militum fidem implorans, nihil in eo præter fortunam reprehendi poſſe, nõ ordinem, non diſciplinam militarem, non ducem militi, non militem duci defuiſſe. Non aciem iniquo loco locatam, nõ è caſtris importuno tempore eductam, non fugæ memorem fuiſſe, niſi caſtris ab hoſte direptis, & ſalute penitus in armis deſperata. Sed experiretur iterum fortunã eius contra Scanderbegum, excogitaſſe ſe uiam, qua luctuoſam eam uictoriã illi eſſet facturus. Mouebant iam Amurathem uana Alybaſſæ uerba, & maiori in Scanderbegum ira concitatus, iubebat delectum protinus fieri, inſtaurari꜔ eius exercitum, ni Satrapæ, ac Purpurati eius, Calybaſſa prę ſertim, cõſilia illius, & animum eò labantem reuocans, aliam belli molem inſtare diceret, Epiroticam expeditionem tuto & differri, & omitti poſſe, Nunc Hungaricos inſtare tumultus, in quibus curã ipſius omnẽ exhauriri debere conduceret. Allatæ interim regię literæ, mouerunt maxime Caſtriotum, necꝙ belli uncꝙ aut iuſtior cauſa, aut pulchrior materia uiſa eſt: tamen ne quid inconſultis his ageret, quorum maxime opera in gerendis rebus uſurus erat, coactis ordinibus optimatium ſuorum, frequenti conſilio regias literas coram illis legi iuſſit, ubi nemo omnium eſt iuuentus, qui id bellum recuſandum ſentiret, quum accenderet ęque cunctos ingentibus irarũ ſtimulis, & pauidas fermè maioris cuiuſpiam mali mentes ſollicitaret tanta indies creſcentis Ottomanæ rei magnitudo, & moneret ſingulos miſerabilis rerũ Chriſtianarũ ſtatus, & inuicta quondam Hungarici imperij fortuna, quam ſi oppreſſiſſet Amurathes publicum priuatumcꝙ quiſcꝙ ſibi fatum ante oculos proponebat, quum nihil foret uſcꝙ uirium, quæ melius tamdiũ inclinatam rem Chriſtianam ſuſtinerent, & datum tot uictorijs hoſtem tam ęterno bello, paricꝙ odio reprimerent. Spes præterea hominum ita proſpero illo belli euentu aucta fuerat, ut traderent ubicꝙ ſe ea fortuna uſuros, quum necꝙ ducem, necꝙ hoſtem ſibi, ſed locum tantum mutandum cernerent. Conciliare poſtremo ſibi potentiſſimum ea ętate regem, ad pleraſcꝙ fortunæ & caſuum humanorum uarietates, unuſquiſcꝙ uel aperto uitę diſcrimine cenſebat. De auxilijs itacꝙ dandis ſine uariatione decretum. De numero militũ, & quantitate copiarum ducendarum uariatum aliquantulum, & conſultatio ad noctẽ tracta. Multæ hincinde dictæ fuere ſententiæ: aliqui quincꝙ millia militum, alij octo, pauciores plures decernebant: necꝙ exhauriendam armis prouinciam, quum omnia bello arderent, & adhuc forſan infenſus hoſtis in limitibus Macedoniæ eſſet: necꝙ depugnatum crederent Alybaſſa ſemel uicto, Amurathis necꝙ uires fractas, necꝙ animos ulla ex parte diminutos, ſed iritatos magis. De Scanderbegi quocꝙ profectione dubitatum

Amurathes ignauiæ arguit Alybaſſam, accepto cladis nuncio.

Quid Scãderbeg cum ducibus & præfectis ſuis ſuper auxilio ferendo Vladislao regi ſenſerat.

Publicũ, priuatum fatum.

Decernitur auxilium Hungaris.

De Scanderbegi profectione dubuatur. bitatum à nonnullis, actumq́ue ingenti contentione auxilia tantũ mittenda regi. Ipſum ſine multo ſuorum incommodo, ac diſcrimine rerũ omnium, uix dum firmati regni, curam relinquere nõ poſſe. Maximum fore domi, militiæq́ue, ſi opus ſit, in eo momenti, neſcire populum Albanũ alij parere principi, augeri indies omnia, florere præſenti eius conſilio, abſentem plena omnia ſqualore ciuium, & lugubri quodam ſitu animorum omnium generum multitudinis habiturum. Scanderbegus quamuis nihil erat de priſtina ſententia mutaturus, cum tamen neq́ue his de profectione ſua, ne ciuium amorem, ſuorumq́ue beniuolentiam ſpernere uideretur, diſſentire palam poſſet, neq́ue illis de paucitate militum contradicere, ne inuitos ad bellum alienum trahere, & periculi alicuius autor eſſe uideretur, tacendum ſibi tunc è re non minus communi, q̃ ſua, eſſe duxit. Suſtulit tamen eas omnes contentiones, ſedauitq́ue tot uno tempore motus animorum, auditus tum Pauli Duchagini ſermo, & cõcitatus in primis, & tanto principe dignus.

Oratio Pauli Duchagini regul i Epiren. Quo ſim genere uobiſcum orationis hodie uſurus, Principes Albani & in quam ueſtrum ſententiam iturus, expectatis omnes cupidis fortaſſe animis, ſed fruſtra id quidem, quum neq́ue ex Scanderbegi, neq́ue Epirotici imperij dignitate mihi quicquã elocuti uidemini (cum præfatione honoris ueſtri dixerim) licet primę ſint leges conciliorũ, ſicut libere loquendi, ita patienter audiendi. *Leges Conciliorum ut libere loquẽdi, ita patienter audiendi.* Quoniam (quantum ad haſce Hungarici belli conſultationes attinet) illam ego & probatiorem longe ſententiam dicerem, & æquiori animo audirem, quæ nullum penitus regi auxilium accreuiſſet, ſed uicina incendia, periculaq́ue aliena domeſticis malis, ac proprijs neceſſitatibus poſthabẽda cenſuiſſet. *Ab alienis periculis.* Quid enim magis ridiculum, quæſo, q̃ nunc octona millia hominum, nunc quinq́ue, nunc pauciora (ſi Dijs placet) ad tanti belli molem computari à uobis? *A tenuitate auxily.* quaſi tanta contentione potentiſſimum regem ad ultimum fermè certamen eam militũ paucitatem ab Epirotico nomine exigere credatis? Sequetur is miles Scanderbegum in Varnenſes campos? ubi tot omnium publicis & priuatis uocis expectatur. Videbunt tot proceres Hungariæ, & Chriſtiani exercitus ducem principem ueſtrum, quem tanta ubiq́ue fama præceſſit, non cum aliqua exercitus ſpecie, ſed quadam potius prædonum ſimiliori manu è cornu ſuo prodeuntẽ. Nanq́ue ſi (quod Dij omen auertant) uinci illum contigerit, uictum merito aduerſis fatis hoſtes irridebunt, & ſui magis, quod in alienis locis eum hominum numerum duxiſſet, qui uix domi eſſet tutus. Victorem modica laus, minora manent præmia. *A perſona Scãderbegi non preſtituenda periculo.* Sed mittenda alius auxilia nouo cõſilij genere hortatur, tenendũ domi Scanderbegũ, habendã ciuium rationẽ, habendã multitudinis inconditæ, quæ ægre alterius imperium ſit paſſura. En eó iam uertitur omnis diſputatio noſtra Principes (ut nunc dicebam) ut aut denegetur omne penitus auxilium regi, aut alium uos animum induatis. Mittemus ſcilicet Hungaris præclara hæc belli præſidia ſine Scanderbego, in cuius nomine ſolo plus

eſt illis

eſt illis præſidij futurum, ꝙ ſi omnes ſecum nos habeant cū coniugibus,
liberisꝗ noſtris, quem pręcipue inuitant omnes, quem ſinguli expoſcūt.
Mittamus igitur, ſi quiſquam eſt qui proficiſci uelit. Non poteſtis ciues
in ocio ſine Scanderbego diem unum trahere. Poterit armatus miles alie
na ſequi auſpicia? Non domus, non patria tuta ſine eo uidetur uobis, tu
tus erit in alieno ſolo miles procul ab aſſueto Imperatore? Quid igitur
agendum? abhorrent Hungariam copię ueſtrę ſine Scanderbego. Vos
patrię amor ac ciuium beneuolentia mordet. Illud non uultis, hoc nō po
teſtis Principes. Oportet itaꝗ uos aliter animatos eſſe, ſi Vladiſlai deſi-
derium nō reſpuitis. Ego & maximum delectum, quo celerrime fieri po-
teſt modo, habendum cenſeo, & propoſiti belli occaſionem ſuſcipiendā,
neꝗ formidandum cuipiam de patrię ſtatu, quū alijs nunc Ottomanum
imperium diſtineatur curis. Victoriam præterea indubiam ex huius prę
lij euentu quis non audacter ſpondeat ſibi? niſi cui ſuum ita edoctum in
genium pauorem facit. De Scanderbego uero id unum nemo ueſtrum
negauerit, facilius uos inuenturos uirum, qui ciuibus ueſtris in pace, &
iure reddendo, ꝙ ferrum tenentibus militibus, præſit. Sed ne ad hoc ma
gnifica tantum uerba attuliſſe uidear uobis, ecce cum quinꝗ millibus ar
matorū me ipſum Hungarico bello pro Chriſti fide in primis, & ueſtra
omniū, ac Scanderbegi dignitate offero, & ſi ita res ferat, deuoueo. Mu-
tauit repente omnium animos cū acris Pauli oratio, & liberalis promiſſa
opera, tum magna uiri autoritas apud omnes Epiri principes, & Scan-
derbegum præcipue, qui & ipſe omniū primus in eam ſententiam diſce-
dens, laudare tūc palàm eum de omni acta uita, & unum illa die uere pro
decore omnium loquutum, fœlicem dictitans rem Albanam, ſi multos
eius propoſiti principes haberet. Erat hic Paulus (ut retulimus) tūc Epi
ri non ignobilis, neꝗ pœnitendarū uirium regulus, religionis pręterea,
exactiori quodā inter cæteros cultu maximo in honore apud oēs, pręcla
ra illa familia ortus, ex qua tot bellicoſiſſimi duces proceſſere, Nicolaus
pręſertim Pauli filius, qui in bellica laude paternos auitosꝗ honores lon
ge ſuperauit. Huius extat adhuc inuictę uirtutis, ac nō mortalis (ut ita di
cam) dexteræ monumentū illud in Peneropoli urbe Thraciæ, quæ nūc
uulgo Pręſerem ab incolis dicitur, ubi affixę reliquię hoſtilis ſcuti, quod
in prælio quodam recenti hominū memoria eodem gladij ictu ita tranſ-
uerſum ſecuit, ut & pugnantis barbari manum inutilem deinceps bello
reddiderit. Non ab re uiſum eſt hoc loco parumper à propoſiti negocij
tenore diuertiſſe, ut & patrē laudatiorē in filio oſtenderē, & tam inſigne
uiri facinus edaci obliuione, ac ingrato ſiletio nō aboleretur. De Hunga
ricis rebus cura omnis ac poteſtas ad Caſtriotū delata, ageret, iuberetꝗ
omnia, quæ è ſua, generisꝗ Epirenſis dignitate, utilitateꝗ cenſeret. Qui
ne diutius Vladiſlai deſideriū in ea rerū neceſſitate remoraretur, anteꝗ
edictū aliquod de habēdo delectu propoſuiſſet, regiū nunciū traditis hu
iuſce generis literis, mox à ſe dimittit, maximis itineribus proficiſci iubet.

A præſidijs ſi ne Scanderbe go infirmis.

Pauli Duchagini pietas & liberalis promiſſio.

Pauli Duchagini dotes.

Nicolai Duchagini celebre facinus.

Hungaricæ res Scanderbego ad cōſultandum cōmiſſæ.

Scander-

Forma literarũ & reſponſio Scanderbegi ad regem Vladiſlaum.

Scanderbegus Epirenſium princeps, Vladiſlao Hungariæ ac Polloniæ Regi, S.P.D. Accepi literas tuas lætia, deſiderioq́; pari, Inuictiſſime Regum, quas quum in maxima ducum meorũ frequentia legi iuſſiſſem, nemo omnium eſt auditus, qui tam iuſti belli occaſionẽ à te oblatam, non ultro adeundã cenſeret. Ita & publice omnes, & priuatim ſinguli dicere, gratius quicq; hodie à Dijs immortalibus ſibi tribui non potuiſſe, q̃ ut & optimũ regẽ aliquo ſibi nõ ingratorũ animorũ officio deuincirent, & rei Chriſtianę ſimul tã oportunã operã pręſtarent. Gauiſus ſum maxime ipſe in ea meorũ uoluntate, tũ tua in primis, tũ cõmuni cauſa, quũ ita animatos pro Chriſti fide, & affectos tibi milites noſtros, & omniũ generũ ordines uel ſine ulla adhortatione mea uiderim, quanq; quis niſi Dijs pariter & hominibus inuiſus tam iuſtiſſimũ bellũ recuſauerit, ut nullus ſit religionis pudor, nulla cõmunis periculi ratio, pro eo rege, ad quẽ q̃ regnamus Chriſtiani, q̃ uiuimus, q̃ ſpiramus, q̃ loquimur, unice referre & poſſumus & debemus. Quis nõ arma libens ſumpſerit? & in apertũ etiã ruat diſcrimẽ pro Hungarię populis, quibus tanto malo ſanguineq; per oẽs ętates Chriſtianę ſalutis defenſio ſtetit, qui uel ab ipſis propè incunabulis ęterni hoſtium noſtrorũ hoſtes, Chriſtianę ſeſe dignitati iam inde deuouerũt. Vtinam uellet Deus Opt. Max. Vladiſlai, ut poſſim ipſe ad hoc pręclarũ bellum tibi tantũ afferre uirium, quantũ ſum animi & cupiditatis allaturus, non iaceret diutius fortaſſe in eo ſqualore Europa, ab impio oppreſſa Amurathe: non uelut piaculo quodam aliorũ fumarent totiens Hungarico cruore Baſilienſes ac Varnenſes campi, & Epirotico ſanguine omnis Macedonię angulus. Perijmus iam omnes, dum quiſq; ſibi ſe tantum natum exiſtimat. Sed quid nunc ipſe mecum has inutiles querelas iacto, & nequicq; conqueror? Profecto neq; uirium me mearũ pœnitet omnino, neq; ſi ſecundis Dijs acies tecum mihi ad tam fœlix bellum coniungere licuerit, fortunę noſtrę Chriſtianũ nomen (ut arbitror) unq; pœnitebit. Ad ea nanq; xv. millia militum, quę in Macedonię finibus nuper Alybaſſam ſuderũt, totidẽ adijcere in animo eſt. Cum quibus q̃ primum integrum fuerit ad uos iter arripiam, ſigna tua in omnẽ euentum ſecuturus. Vale. Ex Croia, pridie Nonas Sextiles, M.ccccxliij.

Scanderbeg operam ſuã offert Vladiſlao

Baſilienſes à Baſilia aliàs dicta Baſilia. Vide Pli. li.4. ca. 12. de inſulis Põti

Scanderbeg cõſcribit exercitũ Hungaro auxiliaturus.

Datis ad Regẽ literis, ipſe toto animo ad delectũ faciendũ ſe cõuertit. Copias quas cõtra Alybaſſam habuerat, primũ omnium iubet inſtaurari, multi integri quoq; abſtinere ab eius belli apparatu, nihil prohibiti ab ipſo, ita neq; inutili alicuius, & omni uoluntariorum opera uſurum ſe ad eam rem ſtatuerat. Decreto inde per prouinciam interpoſito, mox decẽ millia hominum ſcripta. Paulus quẽ nuper in concilio uerbis declarauerat animum, factis tunc pulcherrime aperuit. Nam procedens inter primos, quinq; millia lectiſſimorũ militum, ſeq; cum illis Scanderbego tradidit. Tunc domeſticis rebus, ac prouincialiũ negocijs prius cõpoſitis, omni recenſito exercitu, Caſtriotus ordines diſtinguit, ac diuiſis, ut operępretium uidebatur legionibus, ſuos quibuſq; ductores dicit, uelut iam inde bellum

inde bellum Hungaricũ eſſet auſpicandum. Deinde pro uictoria ſuppli- *Supplicatiões factæ pro uictoria.*
cationes ab omnibus factę. Nunq̃ ab Epirotico bellicoſiori magis, q̃ re
ligioſiori populo tot precibus Deus fatigatus. Ita ab ituro extra patriam
milite nullis uotis pro reditu parſum. Sic diuinis humanisq; rebus rite
peractis, abſtractus à patria miles, alium iam ſibi animum induerat. Sola
Hungarici belli, ſola aſſueti, ac fœdi nuper in ſanguine hoſtis ſpecies ante
oculos obuerſabatur. Magno itaq; gaudio iam Myſiæ fines intrabat ſi-
gnifer, quando uel fortuna immitis, uel immotus fatorum ordo, uel ſup- *Irato Deo pu-gnare contra Turcam.*
plicio quidem propior apud ſuperos ſordium Chriſtianorũ indignitas.
Vnius hominis perfidiam excitet ad ea omnia impedienda, turbandaq;,
& ſimul perpetuos Hungaris luctus, ac tam inſignẽ cladem nomini Chri
ſtiano infligendam. Erat hic Georgius Vuchouichius, de quo ſæpius *Georgius Vuchouichius atheos.*
mentio facta nobis eſt, tum eius prouinciæ princeps Deſpotes Seruiæ
uulgo dictus, ita ſumpto uocabulo, uir (ſi quicquã iſta ad bonos mores *Pernicies Hungariæ.*
prodeſſent, & corporis decore, ac maieſtate oris nõ uulgari, facundia ue-
ro, ac ſermonis grauitate, ſi quis alius uenerabilis, familia nobili, uetuſtiſ-
ſimaq;, ætate quidem prouecta. Religionis autem & fidei (ne id ſcelerũ
eius omittamus) neglector, ut nullus fermè deorũ cultus in pernicioſiſſi-
mo hominis caderet ingenio, æque & Chriſtiana præcepta, & Macome
methi leges ſpernebat. Semel quum diu poſt hoc Varnenſe prælium no
nagenarius ſenex, Meumethem fugiens, in Hungariam ad auxilia peten
da ueniſſet, agenti multa ſecum de Chriſti fide, Iohanni illi Capiſtrano *Iohannes Capiſtranus.*
reſpõdiſſe fertur, Laqueo citius uitam finire perſuaderi ſibi poſſe, quàm
imbutas patrum traditiones relinquere: ſicq; abijſſe è conſpectu iteran-
tem ſępius, malle ſe à ciuibus ſuis infœlicem principem, quàm delirum ſe-
nem dici. Is igitur Turcarum tunc enixe partes fouebat, tum ob colloca
tam in matrimonium Amurathi Cathaguſinam filiam, tum propter odi
um in Hungaros, Iohannem præſertim Ttranſiluanum. Cuius quum *Iohannes Tranſiluanus.*
opera olim (ut in liberatione Scanderbegi ſupra retulimus) contra Amu
rathem adiutus eſſet, & in regnum reſtitutus, quædam Seruiæ oppida,
quæ Hunniades in uirtutis mercedem retinuerat, non reddita ſibi, ęquo
animo perferre non poterat. Quare audito Hungarici belli apparatu, &
Scanderbegi aduentu, tranſitus ei omnes, uias & itinera præcluſit. Cona
tus eſt nequicquam Scanderbegus monere per nuncios Deſpotem, & le
nioribus uerbis agere. Ne maleficio præoccuparet ſe, quando nulla ſub-
eſſet iniuriæ cauſa, & hoſtẽ uellet ex amico, uicinoq; ſimul, & totius Hun
gariæ, & Epirotica in ſe arma ſollicitare, à tergo, à fronte hoſtẽ omni tem-
pore habiturum, niſi nunc ad ſe cum Vladislai copijs iungendum, liber
legionibus ſuis pateret aditus, ne patiatur grauem aliquam iacturam rei
Chriſtianæ, quæ & ſe pariter cum omni imperio exhauriat. Dum tantũ
filiæ eum amor Amurathi conciliat, ſatis & generi perfidiam, & Hunga-
rorum beneficia expertum. Quum nihil prodeſſent hæc apud perditum
hominem, neq; ullam niſi in armis ſpem erumpendi cerneret Caſtriotus,

quamuis moleſtum erat, & periculoſum uidebatur iam inde belli labores ordiri, qui recentes ſuorum uires aduerſus regium ſeruabat exercitum, uiam tamẽ ferro aperire ſi poſſet, pulchrius eſt uiſum. Dum ſic in Myſſię finibus irritatus Epirenſis exercitus per multa incõmoda moram trahit, & Scanderbegi iter Deſpotes tardat magis ꝙ impedit. Erupiſſet enim tandem, quamuis non incruento milite, & uiciſſet omnia pertinax ducis uirtus. Vladiſlaus interim tũ literis Scanderbegi erectus, tum magis fa-

Valachia. to trahente ductus Valachia tranſmiſſa, Danubioq́ʒ ſuperato, cũ copijs

Varna. Chriſtianis Varnam attigerat, ut inde per plana locorum itinere faciliori

Romania. in Romaniam ſignis infeſtis pergeret, campeſtris is locus eſt in Myſſię finibus ab alia parte ſitus, nobilis iamdiu tot exercituũ ſtrage, & inuiſum uel fortiſſimis bellatoribus ſolum, Amurathem tamẽ cum hoſtilibus copijs interim Hungarus alacribus animis, & ingẽti cupiditate expectabat, nullo loco ſatis temporeúe detrectaturus pugnam, ubi hoſtis facultas adeſſet. Turcarum exercitus ſegnior aliquantulum, præter ſpem omnium Chriſtianis occurrit: nam quum Amurathi Græcorum, & ſuorũ etiam, qui in Europa manebãt, fides ſuſpecta eſſet, exercitũ ex Aſiatico milite cõparauerat: ſed quia claſſis Romana, Philippicǭ, freti traijciendi ſpem abſtulerat, diu inops animi trepidabat, magisq́ʒ conſulebat, donec Chriſtiani quidam (ſi uera eſt fama) ea Ottomanum cura exoluere, polliciti nauibus ſuis, accepta mercede, copias in Europam tranſportare, ſicq́ʒ in an-

Propontis. Vide Pli. li. 4. c. 12 guſto quodam loco, quod inter Propontidem, & Euxinum pelagus ſpacij interiacet, Europam ab Aſia diſcriminans, Aſianus tranſuectus eſt, au-

Euxinum pelagus. reo nummo à ſingulis uectori tradito, centum millia fuiſſe ferunt. Quũ tam immenſis copijs Amurathem aduentare fama præmonuiſſet, Vladiſlaus, cæteriq́ʒ auxiliarij principes de fuga agere cum ſuis ceperunt, &

Aduectus Amurathis in Europam centum millibus. dum integrum eſſet, conſulendum ſaluti omnium, barbaro cum ea multitudine uenienti, ſine maxima totius exercitus pernicie occurri nõ poſſe. Vnius tamen Hunniadis ſententia uicit, qui per maximum cõtemptum hoſtis omnem ex ſuorum animis fugę memoriam aboleuit, quum exper-

Hunniadis magnanimitas. tum ſe totiẽs Turcas diceret: Plus nominis ſemper, ꝙ uirium ad bellum afferre conſueſſe, demptoq́ʒ eo nominis fulgore, fœminas certe fore, atq́ʒ

Nota Turcas ſemper plus nominis quàm uirium adferre ad bellum. longo interuallo Hungaris impares. Expectatus itaq́ʒ hoſtis eſt, quo uiſo, Hunniadem, qui cæterorum prius arguerat timorem, pręſenti tamen re & periculo perculſum, fugam ſuaſiſſe regi ferunt. Multaq́ʒ hic de illo ſiniſtra uulgata ſunt fama, & quod in ipſo pugnę ardore, dum Vladiſlaus fermè uictoriam è manibus Amurathi extorſiſſet, cum decem ſuorũ millibus aufugiſſet, nonnulli auſi ſunt affirmare. Ego in re tam incerta maluerim ſequi illorum ſententiam, qui nuncij poſtea, & reliquię eius cladis ad Scanderbegũ in Macedoniam uenere. Hunniadem ęque uiſas ac auditas Turcarum copias contempſiſſe, in bello pari animo ac uirtute uſum, primoq́ʒ ferme impetu Europæ atq́ʒ Aſiæ præfectos maxima edita ſtrage, in fugam conuertiſſe, cosq́ʒ terga hoſtiũ cędendo late inſecutũ, donec

ex alia

ex alia parte Vladiſlaus ſpreto Ioannis conſilio, qui illum è caſtris egredi prohibuerat, niſi ſe cum uictoria reuerſum uidiſſet, tum ſuorum quorun dam funeſta adhortatione impulſus, qui dicerent Iohannem regis gloriæ inuidiſſe, & idcirco ab eo in caſtris relictum, ut omnis uictoriæ laus apud ſe foret, tamen ob ætatem impatiens. Adoleſcens enim erat caſtris infœli ci auſpicio egreſſus in Amurathis cohortem impetu alacriter facto, aliquandiu circa munimenta hoſtiũ acrius quàm cautius dimicans obtruncatus eſt, caput eius haſta infixum, uiſumq́ꝫ, tum deſperatam iam uictoriam Turcis reſtituit. Tum Hungaros, Hunniademq́ꝫ hoſtium tergo inſtantem, terga dare mutata fortuna coëgit. Fugientem eum poſtea in Seruiam, Georgius cepit, fœdeq́ꝫ in uincula coniectum, non prius dimiſit, quàm illa, quæ diximus, imperij ſui oppida habuit. Hic euentus fuit tam memorabilis belli, quod uictoris certe q̃ uicti maiori emptum ſanguine perhibetur. Quamobrem Amurathem poſt exhauſta iam hæc pericula mœſtiorẽ uiſum, obiurgatum à ſuis dixiſſe ferunt: Nollem ſæpe ita uincere, poterunt merito me equidem cõqueri ſemper Chriſtiani de Deſpotis perfidia, qui Epirotica auxilia è prælio ſubtraxit. Vt nulla enim futura fuerit tot milliũ hominũ opera. Quid non excellens præſtitiſſet? Quam non traxiſſet belli fortunam à Scanderbego, adiuta Hunniadis uirtus? Quid eo præterea pulchrius ſpectaculum ulla uidiſſet ætas? Fortiſſimi milites ambo quando opus erat, idemq́ꝫ optimi imperatores: Virium ui maxima, uigore animorũ pares. Fœlicior hic noſter bellator, fortunæq́ꝫ maiori afflatu ſemper uſus, ut ex omni deinceps uitæ tenore apparuit. Prouectior Hunniades, & militia, & ætate iunior: hic prælia licet pauciora, ſecundo tamen omnia fecerat euentu, ſingulari certamine non minus quàm ordinario Marte aſſuetus, & fœlix. Militũ animis accepti ambo, ſed lætiori ingenio Scanderbegus. Hungaricũ ille ac Valachum militem nunquam fermè mutauit. Hic Italicorum opera frequenter uſus in rebus gerendis, & eorum conſilijs armorumq́ꝫ uſu delectatus. Hoſtem niſi barbaricum non nouit Hunniades. Caſtriotus ex Italo bello, & Neapolitani regni liberatione non minus fermè quàm ex barbaricis triumphis nominis ſibi & gloriæ uendicauit. Poſtquam fama Chriſtianæ cladis iam ubiq́ꝫ peruagata eſt, & Hungarorum exercitũ fuſum, deletumq́ꝫ, Scanderbego adhuc in Myſiæ finibus degenti, nunciatum eſt, dolore penè confectus, multaq́ꝫ diu uoluens animo, iam conuerſis ſignis abire conſtituit. Ne tamen inultus ex omni parte foret dolor, & Georgij perfidia aliqua ulciſceretur re, mox infeſto exercitu, Deſpoticũ & hoſtilem agrũ irrumpens, lateq́ꝫ depopulatus, omnia igni, ferroq́ꝫ abſumpſit. Reuertenti in Epirum, paſſim Hungari, Polloniq́ꝫ, qui ex ea ſuperfuerant clade, ut quoſq́ꝫ fuga fortunaq́ꝫ ſua contulerat, occurrebant, quos liberaliter habitos, cultoſq́ꝫ, & ut in calamitate tali pecunijs, ac multorum cibarijs dierũ adiutos, nauigijs impoſuit, qui Raguſium tranſportati inde in Hungariam reuerſi ſunt.

Vladiſlaus occiditur ſpreto Hunniadis conſilio.

Caſtriotus cladem Hungaricã ægreferens agrum Deſpoticum diripit atq́ꝫ incendit.

Scãderbegi humanitas erga reliquias cladis Varnenſis.

F ij Marini

MARINI BARLETII DE
VITA ET GESTIS SCANDERBEGI,
Liber Tertius.

Amurathes ſollicitatus à ſuis, ut bellum Scanderbego inferret, pacem ab eo literis fraudulenter doloſeq́; fruſtra petit.

AMVRATHES HVNGARICO EXERCITV DELE
to,neq; uictoriam eſt ulla ex parte,neq; arridentē for
tunam proſecutus, ita ut diminuti potius ex eo belli
euentu, q̄ aucti animi eius uiderētur,& toc uno tem
pore clades alia ſuper aliam, abſtinere tam uictores
ab omnis belli cupidine cogebāt. De Epiroticis itaq;
rebus,quæ dilatæ fuerant,eo conſilio,ne duplici one
re res Ottomanæ aggrauatæ eſſent, nihil actum eſt omnino: interrupit
tamen omnia,accenditq; ſopitos,& ueluti oblitos iam iniuriarū animos
recentibus irarum ſtimulis,nouus ac frequens nuncius,nunc à Deſpote,
nunc à Macedoniæ finibus. Hoſtilibus undiq; armis, atq; Scanderbegi
exercitu omnia deleta,deſertaq; ferebantur. Iam non agrorum,non uilla
rum eſſe,non cæterarum rerum ueſtigia, cuncta ferro abſumpta, incen
dioq; arſiſſe,agreſtes trucidatos,niſi quos fuga ſeruauerat,Chriſtianum
exercitū præter ſubitaneas quaſdam& leues excurſiones iam bis totis ſi
gnis impune irrupiſſe,& tantum abactum prędę,agreſtisq; patrimonij,
quod ex ea ſola pecunia cōmode ſit Caſtriotus Ottomanum longo bello
pulſaturus: Res Chriſtianorum florere indies magis, ocioſos agreſtes,
nuncq; culturam agrorum omiſſam,omnium rerum illis affatim copiam
exhiberi,ſe præter hoſtem aſſiduum, famem quoq; iamiam imminentē
timere,quia tot excurſionibus ſementem facere prohibiti ſint. Georgius
Georgius Deſpotes. quoq; querelis cuncta repleuerat, & generi auxilium implorauerat, ſe
deſperatis fermè rebus Turcarū nō defuiſſe,eorumq; pericula ſuo diſcri
mine & ſanguine propulſaſſe,quibus uix ope deorum omnium conſuli
potuiſſet,& imminens exitium Ottomano imperio,imperij ſui corpore
protexiſſe,Epiroticas copias diutius translato in ſe bello, ne Hungaris
ab altera Myſiæ parte expectantibus iungerentur,maximis prouincialiū
incommodis ſuſtinuiſſe,arcuiſſeq;,ac corpora ſuorum pro munimentis
Scanderbego oppoſuiſſe. Cogitaret in quo ſtatu res Turcarum nunc,
niſi Epirotica auxilia Hungarico bello eius diligentia fuiſſent ſubtracta,
quando ſolę Vladislai copię tam cruentam ſibi uictoriam fecerint: nunc
ſe quod miſeratus fuerit eius fortunam ad Hungarorum odia, ueteresq;
ſimultates Scanderbegi quoq;,& uicinorum in ſe omnium arma conci
taſſe,pœnamq; immerito eius beneficij luere,Scanderbegum non Amu
rathem uictorē uideri ex Hungarico prælio,ita compoſito agmine nunc
ſuis,nunc eorum finibus inſultare,nihil iam ſe uſq; pręter omnia hoſtilia
aſpicere. Medium quodammodo inter Hungaros, Epirotasq; bellico
ſiſſimos populos imparem fore eorum uiribus,ni gener curam eius ſuſci
peret,quem ipſe in anguſtiſſimis rebus tanto beneficio præoccupaſſet.

Mouerunt

Mouerunt maxime omnes tum prouincialium querelę, tum Deſpotis recens meritum, Scanderbegi pręterea uires tunc opprimendas, & opprimi tutius poſſe rebantur, ne ſenſim per ruinas illas agrorum, & tot oppidanorum uexationes totius uendicandæ Macedoniæ occaſionem quæreret. Odium eius in ſe, ac efferatam rabiem ſatis ex eo nuper percipi potuiſſe omnes dicebant, quod omni fermè præſidio prouinciam exhauſerit, & uacua omnia cuſtode reliquerit, ut ad eorũ nomen delendum Vladislao cum copijs ſuis præſto eſſet. Ni cito reprimatur ea ferocia, cæterorum Chriſtianorum continuo arma in ſe ſollicitaturum. Propior itaq; ad bellum erat Amurathes, & è ueſtigio delectum, armaq; iuſſiſſet: ſed quia tum magna ex parte militaris ætas Hungarico bello exhauſta erat, & Alybaſſę fortuna recentis adhuc cladis memoriã refricabat, tum quia iam ſenior ipſe in quiete reliquũ uitę tempus tranſigere cupiebat, tã uanũ q; nouum conſilij genus eſt meditatus, quo notis artibus, ac fœlici totiẽs apud alios mendacio, captaret hominem, quẽ armis ſuperare non poſſet. Non extraneum me equidẽ fore duxi, neq; ingratum forſan legentium animis characterem literarum Ottomani hoc loco contexuiſſe, quibus Scanderbegi ingenium ſollicitare, & in oẽs partes uerſare conatus eſt.

Literæ Amurathis Ottomani ad Scanderbegum.

Amurathes Ottomanus Turcarum princeps, atq; Orientis Imperator, Scanderbego alumno ingratiſſimo nullam ſalutem D. Officia, quibus te ornarem omni tẽpore, dum apud me ageres, nunq; defuerunt mihi, Scanderbege hominum ingratiſſime. Verba nunc quibus alloquar, deſunt, ita multiplici tu ſcelere perfidiaq; animum meum offendiſti, læſiſti dignitatem, ut quo ſim genere orationis apud te præſertim domeſticũ uſurus, nec conſilium, nec modus ſuppeditet. Neq; enim uel atrocior ſermo demoliturus eſt ferox ſuapte natura ingenium, uel mitiori tu dignus oratione, qui feritatem omnem longe ſuperaſti, & nequam mei iritandi omitteres, eo es nuper amentiæ progreſſus, ut uel propria incommoda, & ciuium tuorum ſalutem Hungaricis contra me ſumptis armis poſthabueris. Piget proloqui alia, & uelut uulnera quædam attingere, ſi modo obliuiſci unquam pateretur animus, uel ſilentio tegendæ forent tot nefariæ tuæ fraudes, & ingratiſſimi animi exempla. Monendum tamen aliquando, licet ſero fortaſſe duxi, ne ea te ferocia præpropere cum tuo iſto funeſto imperio pręcipitem agat, & tunc diutini huius erroris confeſſionem exhibere uelis, quum iam nullam tibi opem deſperatis rebus omnibus reliquam feceris. Satis tot tuas hucuſq; iniurias pertulimus: ſat multis Ottomanum imperium contumelijs laceſſiſti, & tot ad mala patientẽ me ſatis præſtiti. Impune tibi proditus ille in Hungaria exercitus ceſſiſſe exiſtimas? Impune tot direpta in Epiro à corpore imperij mei oppida, & cæſa præſidia? impune & hæc (recentiora loquor) ceſſura credis? deletum Alybaſſæ exercitum, tot agrorum uaſtationes & incendia? Nouiterq; adiutos, quantum in te fuit, Hungarici belli tumultus, ac Georgij ſoceri, quod te abſtinere ab imperij ſui limitibus noluiſſet, late depopula-

Catalogus malorũ quæ Scanderbeg intulit Turcæ.

tus ager? Reſipiſcas tandem aliquando improbe, necꝙ expectes diutius quorſum ſit hæc indignatio mea eruptura. Ne leuiuſcula hæc ſecundarum rerum incrementa eo ſtolidum deſiderium prouehant, & acuant libidinem, ut miſerabilior poſtea fortuna tua uel infenſo cuicꝙ atꝙ ipſi mihi miſerationem commouere queat. Memineris aliquando (ſi quid iam reſidet in perdito ingenio humanitatis) meorum officiorum, ne tam male in te locata longius deplorem. Quamuis non ciuilis ſit animi, commemorare ea, quæ in aliquem liberaliter contuleris: Ingratiſſimi tamen eſt, præteritorum meritorum ſic facile obliuiſci potuiſſe. Quare nõ poſſum non dolere hoc loco ſortem tuam Scanderbege, & miſeratione quadam affici rerum tuarum. Vt enim omittam animæ ſalutem (id quod tu ad extremum perditus homo pro nihilo habes) ut ſpretas Macomethi leges, & contemptum à te diuinum Prophetam, pręChriſtianis ſuperſtitionibus taceam. Quid eorum, quæ magis cæca hominum ingenia delectant, defuit uncꝙ à me tibi, haſce pauperis regni tui ſordes tanti hodie æſtimanti? An arma, an equi, an longus ſeruorum ordo, an pecuniarũ, rerumcꝙ cæterarum ſuperfluentia, quę omnem ætatem ſolent allicere, an exercendæ uirtutis, & totius glorię materia tibi deerat? An domi militiæcꝙ negatę dignitates, pręfecturæ, & cuiuſuis generis pares tuę ætati honores, in aula demum quis te uncꝙ charior mihi? quæ acceptior indoles non peregrina tantum, ſed magis intima domeſticacꝙ uncꝙ fuit? Qua diligentia, inſtitutionecꝙ infantem fermè ad me delatũ, educare curaui, & bonis artibus, ac optimis moribus alui, auxicꝙ creſcentem indies uirtutem, tum præmijs, tum omnimodis laudibus, & ita bellico decore (quo nihil pulchrius eſt in rebus humanis) omni tempore exornaui, ut nullo certaminis genere, uel notior apud me miles, uel dux clarior haberetur. Pro hiſce tu beneficijs eum te exhibes hodie Scanderbege, ut non modo non quem putaram uirũ, ſed peſtem quandam intra parietes meos aluiſſe uidear. Sed age patriæ te amor ſollicitabat, quam ſi à me petiſſes, negaturus ne tibi eram, quum iam toties, ſi meminiſſe potes, ultro eam tibi promiſerim? Maluiſti tu tamen eam per maleficium ipſe, ꝗ̄ à me beneficio habere. Habeas igitur Dijs approbantibus, necꝙ me reprobante, & profecto qua ſum animi clementia erga quoſcuncꝙ mihi aliquo tempore familiares, & cognitos, omnium nunc ipſe tibi ueniam trado, non tuo præſenti merito, quod nullum eſt, ſed quia & in hoc publico odio, tum priuatim in te collati officij, tum præſtitę tuę olim in rebus meis fidei libet meminiſſe, quandoquidem multo diururnius tempus fuit, in quo ſeruiuiſti, ꝗ̄ in quo offendiſti. Croiam & regnum paternum tibi, licet nefaria fraude uendicaris, concedimus ea lege, ut cętera Epiri oppida, quę nullo ad te iure pertinent, ſed uirtute ipſe quondam mihi, ac belli fortuna quæſiui, ultro reſtituas. Myſſorum res ſocero meo incorruptas, quoad magis fieri poteſt, quamprimum reddas, & cætera, quæ abſunt, æſtimata pecunia rependas. Deincepſcꝙ in omne tempus, tam eum, quem nos amicum habuerimus

Turca ingratitudinis accuſat Scanderbegũ.

Macomethi leges.

buerimus

buerimus, uiolari à te, quàm hoſtes meos aliqua iuuare opera, nefarium cenſeas. Sic & Turcarum odia effugies in perpetuum, & idem erit apud me tibi amoris, & beniuolentiæ locus, qui antea fuit, niſi malueris malo edoctus tuo, tum pœnitentiæ fruſtra locum quærere, cum audacia iſtęc tua & ferocia me præſentem implacabilem ultorē habeat. Noſti iam uires meas, noſti exercitus robur. Habes ante oculos Hungaricæ fortunæ non leue documentū, quare longiori admonitione non indiges. Cęterū quicquid es ipſe facturus, ſcribere te ad ſummum uelim. Poteris etiā cū Ayradino noſtro coram agere, homine & certo & fideli, à quo & alia plura audies, quæ non ſunt literis commiſſa. Vale, ſi ſapis. Ex Adrinopoli xvij. kalen. Iulij, à generatione Ieſu M.cccexliiij. *Ayradinus.*

Inanibus literis fides non habita à Scanderbego, ſed ſpretæ ęque cum ipſo autore ſunt. Non defuerunt tamen, qui dicerent, à præſenti Amurathis conſilio, dolum omnem abſuiſſe, neceſſarióq; id timori aſcriberent: coactum tyrannum ad haſce pacis conditiones propter Hungaricū metum, & grauiorem iam ſenectam deuolutam fuiſſe. Meumethis quoq; ſi lij ætatem imperij oneribus imparem ſollicitudinem patris intendiſſe. Scanderbegi præterea uires ex recenti illa Alybaſſæ clade metiri, ſimulq; fidem tot Epiri populorum in illum, ac gratiam eius apud Chriſtianos principes indies creſcentem, uereri, mentiri tamen illum, dum reſtitui ſibi oppida illa, & Epiri partem, dum refici damna ſociorum à Scanderbego diſſimulato pauore petit: multa propoſuiſſe iniqua, ut aliqua ęqua ferat: eam habiturum pacem, eas conditiones ſubiturum, quas dederit Caſtriotus: neq; de amiſſa iam Epiri poſſeſſione, aut Myſiorum rebus mentionem facturum amplius, dummodo ab armis abſtineat Epirenſis. Componi autem eo modo cum Ottomano, & inducias aliquas fieri, nec inutile, nec indecorum fore, quū ipſe pręſertim prior ad hoc inuitaſſet, & alioquin ad multas prouincialium commoditates id facere, bellorū euentus incertiſſimos eſſe, ſtolide arma paci præponi, nō fidendum fœlicibus primordijs fortunæ, & Hungaros plura q̃ ſe aduerſus Ottomanum fœlicia prælia geſſiſſe, nunc tamen recenti illa obrutos clade ingentia damna fruſtra recenſere. Occupandum potius hoſtis animum, beneficio aliquo q̃ iritandū longius, ſi pax ab eo ultro quęſita ſpernatur. Scanderbegus tamen in ea paucorum ſententia (licet & uera aliqua dicerentur) improbare audacter eorum conſilia, conqueriq́; q; Ottomanas artes Epirotica gens omnium ultima, maximo ſuo malo ſcitura foret, Amurathes inanes literas, inaniorem quę ſibi haberetur, fidem inueniſſe, Spectatorem Ayradinum apud ſtolida ingenia ſuorum oratorem cenſeri, & caduceatorem miſſum, adhuc & ſi nihil eorum timeatur, & omnia ſint propiora uero, quid tantę leuitatis eſſet, q̃ hoſti magis etiam q̃ rebus ſuis credere, & ab aliena fortuna, belli, pacisq; conſilia mutare, quū à ſua poſſent: Fateri ſe, & Amurathem effœta iam ætate, & Turcarū perniciem, in Varnenſi prelio, & alia, quę ad deponenda tunc barbarorū arma maxime inuitent, ſed

Inanes literæ.

Per Epirēſem Scanderbegū intelligit.

Non fidendum fortunæ primordijs.

nunquid ea ad deprimendos Epiri animos proficerent, uel tollendos magis? An ad eas pacis conditiones ſubeundas, quas uictus hoſtis uictoribus offerre audeat? Neq; momentum fieri, q admittendas quaſdam, reſpuendas alias dicerent, utroq; modo fœdiſſimā pacē futurā, neq; effici poſſe, ut Ottomanus pauorem animorum & diffidentiam eorum nō cognoſceret. Agerentur tñ, quieturum crederent aliquantiſper Amurathē, dum nondum omnino ſedatos Hungaricę cladis tumultus, & exorietes iam ignes extinguat, pace interim ſua gauiſuros Epirotas, quouſq; plenis uiribus, totoq; bello in eos uerſo, nequicq; uiolatum fœdus prætendentes opprimat, neq; tñ eam eſſe ętatem Ottomani, quę adhuc ad bella gerenda nō ſufficeret, conſilium ſpectari in Imperatore, nō manum, prudentiamq; ducum ſe magis, q promptam bello dexterā, ac ſtultam, inſoelicemq; temeritatem ſemper timere cōſueſſe. Manere in effœto corpore uegetū ingenium, hoſtileſq; ſpiritus, ſed & ſi nulla eſſet Amurathis opera, nō hoſtem ſibi ideo defuturum. Breue prętera cōmodum pacis cum morti propiori ſene fieri poſſe, erupturum in maiores apparatus ſerox Meumethis ingenium. Se igitur pacē, quū arma utiliora eſſent: bellum, quū ocium mallent, habituros. Nihil tunc, niſi Turcarum cōmodis conſuli ab Epirenſibus, quę ratio eſſet expetendę pacis, quū uictoriam in manibus haberent, quum hoſtis apertam confeſſionem cernerent? Cur nō fortunę ſequerētur afflatus, & oblata ultro fruerentur occaſione? Cuius ſi præteruolaſſet opportunitas, omiſſam poſtea, nequicq; ſint dolituri. Turpe tum de pace fieri mentionē, quum uix uulnera ex recenti illo Alybaſſę prœlio coaluerint uiris. Recuperarent prius auorum ſedes, & tot populorum ſuorum libertatem uindicarent. Tum demū pacis conſilia honorifice, uel proponi, uel admitti poſſe. Adeóne Vladiſlai clades tam inſigne illis documentum pauoris dediſſet, ut magis Epirotarum animos, q Hungarorum ea belli fortuna ab armis alienaſſet (ferebantur nanq; incertę quędam uulgi uoces, Hunniadem ad delendam illam Varnēſem ignominiam, animum conuertiſſe, & tacite de inſtaurando exercitu cogitare). Commoti ſunt maxime ex eo omnium animi. In hoc igitur, ſicut & in alijs rebus obtemperatum Scanderbego, quin pœnitebat homines aliquid eſſe eloquutos, quod ipſe non probaret, ne cuius belli conſilia ſecuti eſſent, ea in ulla rerum ſuarū fortuna aſpernari uiderentur. Caſtriotus itaq; primum omnium Ottomani nuncio ad ſe uocato, pluribus cū eo egit, nunc omni teſte ſemoto, nunc palam ſuorum audiente concione multa, tum publicarum, tum domeſticarum cladium enumeratione de Amurathis perfidia eſt conqueſtus. Dehinc illo perbenigne habito, lautiſſimeq; per aliquot dies accepto, & pari animo, fiduciaq; (ne timoris alicuius ſibi ipſe conſcius exploratori, quem putabat, uideretur) ducto per ocium ſecum ad munimenta ſingula, & militum ſtationes uiſendas, ac omnem caſtrorum formam contemplandam, cum huiuſmodi ſententiæ literis illum à ſe dimiſit.

Conſiliū in imperatore ſpectandum, non manus.

Athleta

Athleta Chriſti Georgius Caſtriotus, aliâs Scanderbegus, Epirotarũ *Reſponſio Scã*
princeps, Amurathi Ottomano Turcarum principi S. D. Superaſti *derbegi ad epi*
olim tu me (ut ſcribis) multiplici genere officiorum, Ego te hodie mode *ſtolas Amura*
ſtia, & linguæ temperamento uincam. Neq; enim quicq; tam ſeruilis in *thes.*
genij eſſe puto, q; uel apud infeſtiſſimum hoſtem ea fœditate ſermonis, *Vult modeſtia*
& petulantia dicendi abſtinere nõ potuiſſe. Quare & literas tuas, & nun *ſuperior eſſe.*
cium æquo animo accepimus, uidimusq;, & riſum (ut uera fatear) magis
excitarunt mihi tuę literæ, quam mouerunt ſtomachum, dum uel in ipſo
ſtatim dicendi ingreſſu tantæ ingratitudinis & perfidię audes me inſimu
lare, & rurſum leniori quodam ingenio ductus animæ meę iacturam re-
cenſes, miſerrimi fati tui ignarus, ac longi erroris ſtudioſus defenſor. De
mumq; nullo belli iure ordineq; rerum ſeruato imprudenter, ne dicam
impudenter, tanq; uictor uicto multas pacis cõditiones proponis, & eas
pręſertim, quas libere aures uix queant audire. Ego quidem Amurathes,
quamuis tot tua maledicta poſſent, uel patientiſſimum quenq; ad male-
dicendum armare, concedo tamen aliqua ętati, & liberiori ſenis ingenio,
dolori reliqua, quem difficile eſt temperare, præſertim quod ipſe non iur
gijs tecum, conuitijsq;, ſed armis, & iuſta belli ira certare inſtitui. Quid
tamẽ, quæſo Ottomane, ita Deos hominesq; accuſas, quaſi prior ſis à mę
hoſtilia paſſus, non prior intuleris? ita ne neceſſariam à te defectionẽ per
fidiam appellas? Scelus obijcis mihi, recuperatam ingenio & uirtute pa *Diluit obiectio*
triam? Sed age obijcias, nihil enim recuſo, ut horum me reum criminũ *nem de ſcelere*
in omnia ſecula efferas. Officia quoq; in me tua, quæ longo ordine recen *& ingratitu*
ſes, cõmemorasq;, recordarer & ipſe libenter, ni ingentium omnium ma *dine.*
lorum memoriam hæc traheret ſecum cognitio, quę ſi forent inuicem cõ
penſanda obrueretur ſanè maioribus undecunq; maleficijs tanta magni
tudo tuorum meritorum, reputare tamen ea tecum te ipſum, q; me refe-
rente erubeſcere malo. Miretur ſanè illud unũ unuſquiſq;, qui ſciat, quo-
modo aut ipſe ad ea patienda ſuffecerim, aut te non aliquo tempore tantę
crudelitatis, odiorumq; ſatietas ceperit. Abſtuleras regnum paternũ mi-
hi, necaueras fratres, meq; ipſum nihil tale timentem, iampridem nefariæ
morti deuoueras, & nouum adeò nunc uidetur Amurathes, quod tunc
non immemor libertatis animus tantę ſeruitutis effugium aliquod con- *Libertas.*
quiſiſſet. Quouſq; tandem dominationẽ tam ſuperbam laturum me pu-
taſti? Pertuli tamen multa diutius, neq; iugum apud te ullo tempore de
trectaui. Pericula publica æque ac priuata, tum ultro ipſe, tum iuſſu tuo
adij per omnem ætatem. Serebantur colloquia de te quotidie, & frequẽs
apud me erat de inſidijs tuis ſermo amicorum. Ego tamen & uerbis & fa
ctis tuis fraudem omnem abeſſe diutius credidi, donec improba ſeſe con
ſilia late aperuerunt. Diſſimulaui tunc & ipſe totus in tuas artes uerſus,
quouſq; aliqua uendicandæ libertatis occaſio affulſiſſet. Nihil eſt igitur
quod doleas nunc, quum tuo (ut aiunt) perieris exemplo. Parua tamen
hæc Ottomane ſunt inſtar eorum, quæ ſpe ac animi cupiditate concepi.

Omitte

Omitte itaq; impoſterum acres iſtos minarum aculeos, & Hungaricæ fortunæ nobis toties ſubijcere deſiſtas exemplum, ſuum quiſq; animum habet, mi Princeps, ſuum genium, & nobis ea fortuna, quam Dij dederint, patienter erit ferenda: interim tamen neq; conſilia rerum gerendarũ petimus ab hoſte, neq; pacẽ ex te, ſed uictoriã Dijs propicijs quærimus. Vale. Ex caſtris noſtris, pridie idus Sextiles. M.cccc xliiij.

Victoria.

Quum literas Caſtrioti inſpexiſſet Ottomanus, & ab Ayradino reliqua eius conſilia didiciſſet, nihil quidem eorum, quæ nunciabantur, læto animo audiuit, ſed tum ferox, ac libera uiri oratio, tũ fiducia ingens, quã non ex nihilo conceptam putabat, magis pauorem quendam iniecit, q; irritati eouſq; animi indignationem acuit, & difficultatem belli Epirotici iam inde ominatus eſt Amurathes. Ne tamen ſuis tunc aliquod trepidationis ſignum præbere uideretur, dixiſſe ferunt ſenile mentum ſæpius demulcentem, ac ridenti ſimilem: Cupis cupis improbe ſpecioſum aliquod læti nomen. Dabimus, dabimus (mihi crede) aderimus ipſi alumni exequijs, & præſentes iniuſſi pompam funeris, maxime rex Albanorũ proſequemur, ne unquam apud inferos ignobili te ſunctum fato conqueri poſſis. Hærebat tamen conſilium tyranni in ea rerum difficultate. Nam orientes quotidie rumores de Hunniade, & frequentes à perfido Deſpote nuncij, quem duplici iam inſignẽ proditione, nimis inuidioſe fata tanto Chriſtianorũ malo eouſq; pernicioſum ſenem ſeruauere, aliò eius animum trahebant, & integrum in Epirum bellum conuertere prohibebãt. Ne tamen inulta tum foret omnino, ſpreti recẽter fœderis iniuria, ſtatuit interim ocium ſaltem, & pacem turbare Scanderbegi, ſi tollere nequiret, opportunum maxime ex eo id genus conſilij ratus, quod negligentiam quandam ortam apud Chriſtianos ex tot benegeſtis rebus audiebat, & Scanderbegũ dimiſſo exercitu toto milite populabundum, tota die à caſtris procul intrepide ſolitum uagari percipiebat. Accerſito itaq; Feriſio, uno ex præfectis ſuis (id erat nomen barbaro uiro) & ferocis ingenij, & ad omnia impigro, nouem millia lectiſſimorum equitum ei tradit, multiſq; oneratum promiſſis, ſi uoti cõpos uictoriam retuliſſet, in Epirum, quo maturius poſſet, & cautius, ut prius hoſti uiſus, quàm auditus foret, proficiſci iubet. Idcirco neq; delectum tunc maiorem haberi uiſum Ottomano, ne uel diſpendium eſſet in mora, uel rumore præeunte excitatum Chriſtianus conſilio adhibito periculum caueret, ac nouas (ut poſtea docuit euentus) artifici tenderet inſidias. Verumenimuero dum hæc ipſe tã affirmo audacter de uarijs conſilijs Amurathis, tum in bellorũ externorum cura, tum de ipſa imperij gubernatione, non defuturos multos reor qui mirentur de eo hanc noſtram ab alijs uarietatem ſentiendi, & ſedulo quærant, unde in tam alienum opinionis genus mutuatus. Quum recens multorum aſſeuerantium ſit memoria (id quod ſcriptis etiam aliorũ poſteris teſtatum licet intueri) ſeniorem Amurathem mox illo ad Varnam expedito bello plura tum de incommodis regnantium, tum fortunæ temeritate

Negligentia apud Chriſtianos ex rebus bene geſtis.

Feriſius cũ 9. millibus mittitur cõtra Scanderbegum.

Sententiæ uariæ de imperio Amurathis.

meritate conquerentem, cõpoſitis tamen prius rebus domeſticis, ac Meumethe filio maiore natu re ſub Calybaſſæ cura conſtituto, imperio ſe penitus abdicaſſe, & Adrianopoli relicta, in Aſiam profectum, ibi pondere omni rerum publicarũ omiſſo, religioni cuidam patrio ritu, retentis paucis ſecum, eius conſilij ſocijs, ſe abdicaſſe, neq; abſceſſiſſe prius, quàm auditus Tranſiluani ad Sophiam fuerit aduentus, & crebræ populi querelæ eum reuocaſſent, quum imparem ob ætatem ei oneri Meumethem iactarent, & Calybaſſæ priuatis ſanè auſpicijs defutura obſequia militũ, & obedientiam in bello dicerent. Ego quidem miror præcipue, unde tantus error in re præſertim tam recenti habuerit originem. Neq; enim ita temerarium in eo nonnullorum ſermonem, & grauiſſimorũ ſcriptorũ conſiliũ omnino uanũ dicere auſim. Vnum tñ illud intrepide poſſum affirmare, & meo iure contendere, & ſuperiores fuiſſe ex Adrianopoli Amurathis nomine miſſas literas, & Feriſium, ac plures alios præfectos poſt tentatã nequicꝗ pacem, eo decernente, in Epirũ irrupiſſe, ſed nõ ex eo eius erroris proceſſit uis. Nullus enim temporũ cõfunderetur ordo, ſi iſta quoq; ab Amurathe, anteꝗ renunciaſſet imperio, tranſacta cõcederemus. Illud profecto quieſcere non ſinit animũ, ꝙ uel mortẽ ipſam tyranni ex Epiro in Aſiam tam imprudẽter uideo translatã, quo quid uero alienũ magis? Quum Croienſem obſidionẽ ſeniles hauſiſſe ſpiritus mortalium inficiatur nemo, & extincti ob doloris impatientiam Ottomani laudem omnis deinde ad Scanderbegum ſine uariatione retulerit ætas. Legentium tñ æquitas hæc ſingula libet, & ueri totius ſimilitudinem ex diligenti adinuicem computatione temporum eliciat. Nos interea ad Feriſium reuertamur, qui ſilenti admodum agmine Macedoniæ fines intrarat, & cõceptæ iam uictoriæ præmia tumido ex tanta ſpe animo nequicquam partiebatur, hoſtem ubiq; circunſpectans obibat; omnia prædoni ipſe magis, quàm hoſti ſimilior, non tamen potuit famam aduentus ſui præuenire. Admonitus nanq; Scanderbegus de ſingulis à locorum cuſtodijs repente (utpote qui ſemper agmine ad omnes caſus compoſito ibat, & temporis & loci captata occaſione uallem quandam anguſtam Mocrẽam appellant, ſolus barbaro tranſitus patebat, prior occupat, & armato implet milite. Appropinquabat iam Feriſius, & denſior equorum inceſſu oriens puluis ſignum iam uicini hoſtis erat. Noſtri eodem ſilentij tenore expectabant, donec intrantem iam feſtiue barbarum, & à dumoſis ſyluarum iugis, ac ſaxorum undiq; crepidine implicitum equitem conſpexere, tum unà omnes eruptione facta, inſperati ſeſe offerũt hoſti. Pedites, quorum mille & quingentorum erat numerus (iam & equitum duo amplius fuere, ſed horum tum ad aliud utilior ſeruabatur opera) ſatis fermè uel loci ſolius incõmodis uictũ hoſtem, à tergo, à fronte, à lateribus adoriuntur, cæduntq;. Turcæ nihilo gradu dimoti, quem primo hoſtis impetu tenuerant, enixe aliquandiu pugnantes retinuerunt, donec uictoriæ aliqua ſpes affuit. Equorum tamen impedimentũ maius ꝗ auxilium erat uiris, qui tandem

Computatio temporum.

Aduentus Feriſij cum exercitu in agrum Albanum, cædes exercitus eius, eruptio Caſtrioti in agrũ hoſtilem.

Mocrea.

qui tandem & ſibi & dominis exitio fuere, ita uelut obſeſſi plura multo
uulnera accipiebant, quàm dabant. Et quum nullum iam periculi effugi-
um appareret, obſtinationibus ſemper animis ad mortem uſq; ab illis cer
tatum eſt, omnisq; ferè poſſeſſum ſemel locum moriens occupauit, præ-
ter paucos, quos uel fœda uitæ cupido, uel neceſſarium magis in re conſi
lium, quum eum ſtolidę potius quàm honeſtę mortis appetitum ſpernerent,
ſupplices abiectis armis ſaluauit, & cōciliauit uictori. Capti igitur ſeptin
genti ſexaginta: Occiſorum maior pars fuit. Ita barbarus dum ad præ-
dam properat, prædę ipſe fuit, & lętum præbuit hoſti male conceptæ ui-
ctoriæ documentum. Feriſius cum reliquis copijs, quū interceptam pri-
mam ſuorum aciem, & occupatum interim ea gloriæ materia hoſtem ui-
diſſet, immemor præceptorum Ottomani, & inſitæ ſuopte ingenio fero

Fuga Feriſij cum reliquis copijs.

ciæ, ſtatim terga dedit Chriſtiano, maiorem adhuc uim periculi, & nume
rum hoſtium in re tam ſubita, & eo locorū habitu ratus, laudabilius uo-
ciferans peritus belli dux aliquos ſaluare, quàm perire omnes, & ubi præſer-
tim uelut iumenta præberent iugulum hoſti. Non tulit tamen uel fugam
eius incruentam Caſtrioti eques, ſed inhęrens ſemper fugientium tergo,
plures moratorum occidit, lateq; ſecutus eſt, donec magis laſſitudo uires
hauſit, quàm inſtandi ſacietas animum cepit. Ita expeditis omnibus, & fu
gatis hoſtibus, ſine multis ſuorum uulneribus, tunc in hoſtilem agrū to-
to agmine irrumpens Scanderbegus, aſſueta prædę dulcedine, militū de

Muſtapha.

ſideria expleuit. Feriſij euentum nihilo lætior Muſtaphæ fortuna exce-
pit, nam Ottomanus percepta cæde ſuorum, & auditis Scanderbegi inſi
dijs, quum neceſſariam, nedum utilem fugam ſuorum fuiſſe uideret, &
nullum ſibi reprehendendi ius in tam opportunis eorum conſilijs fortu
na faceret, acriori percitus in Scanderbegū ira, neq; dies, neq; noctes pa-
tiens quietis animus, odium omne, & conſilium in unius uiri perniciem
uerterat, ac nihil magis, quàm Epirenſes campos, ubi tot ueterum & recenti-
um iniuriarum cupitæ tamdiu ultionis materia adeſſet, ignara proprij
mens mali optabat, ita occulta quædam uis fati timidam ſuopte ingenio
ſenectutem trahebat. Quia tñ exoluendi doloris propter uulgatos Hun
garorū motus facultas tū omnino nō ſuberat tenore eodem indignatio-

Ottomanus glorioſus ſenex maledicit Hunniadi.

nis Hunniadi glorioſus ſenex maledicebat, pariterq; minabatur, ſalutare
dictitans Epiroticis rebus, id genus belli Hungarici nō ſemel fuiſſe. Sed
ne inulta iacerent penitus fortiſſimorum militum corpora, & recens ſuo
rum ſanguis, præſertim quod ab inſidijs utili priorum exemplo ſatis prę
caueri poſſe exiſtimabat, & non ulla hoſtis uirtute, ſed locorum iniquita
te, uictam nuper ſuorum aciem, ac Feriſij copias dicebat. Muſtaphę prę-
fecto (cuius frequenti poſtea & infœlici in eis locis opera ſæpe uſus eſt)
eius rei curam demandauit. Supplementū ad Feriſij copias habere, & au
geri numerum iubet ſex millibus additis. Mandat deinde ſedulo, ne inte
riora Epiri loca, ubi ſtatiua hoſtium, & certius periculū eſſet, ullo uel con
ſilio, uel bene gerendæ rei ſpe ductus adiret, fines tantum prouinciæ ho-
ſtilis deua-

ſtilis deuaſtaret, Satis gloriæ cenſere relatum iri, ſi arbores interim, agerq; Epiroticus ferrũ uictoris ex aliqua parte ſentiat, & igni deuaſtetur. Mo‐nebat ita Ottomanus, quaſi prædici poſſent audientibus, quæ armatis poſtea eſſent agenda. Nihil tamen eorum diligens poſtmodum præfecti cura omiſit, quin opportune plura adiecit, ſitu locorum, & regionis natu‐ra inſpecta: ut primum enim hoſtili ſolo ſigna ſunt illata, ipſe aperto nuſ‐quã campo digrediens, trecentos equites ad obequitanda & perluſtran‐da late loco ſingula, ac rimandas inſidiarum latebras nihil moratus, præ‐mittit, iuſſos, ut ſi quid inuenirent periculi ab hoſte, reciperent ſe mox in‐ter ordines, uel paulatim decepto eo inſtandi ſtudio pelli ſe uſq; ad deſi‐gnata loca caſtrorum paterentur: ita & caute agi, & hoſtem tacite ad pu‐gnam extractum opprimi poſſe, ratus, quem neq; pauciorem iure time‐re poterat, neq; numeroſiorẽ in re tam ſubita exciri poſſe credebat. Quũ igitur ſollicitus eques ſingula perluſtraſſet, & tuta omnia, ac uacua peri‐culo nunciaret, barbarus quatuor equitum millibus ſecum retentis, ſpe‐cie quadam caſtrorum, locum ipſum quo cum ſignis erat moraturus, tũ ad prædam conuehendam, tum ad omnem uarietatẽ fortunæ undecunq; ſeptum munimentis & armatorum robore firmat. Editior ibi aliquantu‐lum terræ tumulus in collem aſſurgens, ualidiora eorum munimenta, ac difficiliorẽ hoſti aſcenſum faciebat. Sic habita cura caſtrorum, cuſtodias deinde per quædam mõtium iuga cũ certis ſignis diſponit. Tum reliquũ equitatũ intrepide ingentẽ rerum omnium ruinã ſecum trahentẽ in cam‐pos hoſtiles immittit, admonitis prius omnibus per præconem, ut qui ad tubæ ſignum auditũ, cum receptui caneretur, in caſtra nõ cõuolaſſet, per‐inde haberetur atq; hoſtis. Diripiebatur iam pulcherrimus ager, & ſub barbarico ferro arbores et ſata omnia late cadebãt, gemebantq; uelut pra‐ta, ac fumantia uillarum incendia patentia late ultorẽ aliquẽ appellare ui‐debantur. Semente omni equitis ungula pertuſa (autumni nanq; tẽpus erat) iam inde miſeros agricolarum labores innoxia tellus fruſtratura ap‐parebat. Nihil integrum relinquebatur, quod ferro poſſet igneq; abſu‐mi. Vilioris agreſtium patrimonij præda abunde ſuperaret, hominũ mo‐dica, rarus nanq; ibi cultor, propter hoſtis uicinitatem habitare audebat, & eorũ plures cũ coniugibus & liberis, omniq; familia, precioſioriq; pe‐culio, in oppida uicina cõfugerant, dum ſic ferox Barbarus id genus ui‐ctoriæ Dijs ipſis infeſtus ſequitur, & nullo ſatis digno precio, modo huc, modo illuc excurſans prædæ cupiditate tempus conterit. Caſtriotus in‐terim, licet ſerius aliquantulum de his admonitus, cũ quatuor equitũ mil‐libus, mille peditum, Mocream attigerat, & notas ualles adhuc hoſtili ſan‐guine madentes, lætus miles intrârat, ubi dum aſſueta undiq; hoſpitia ta‐citus perluſtrat, & incerti fermẽ cõſilij, hæret in ea ſolitudine locorũ, ac re‐rum oĩm ſilentio, ducis animus. Stupentibus omnibus, magnæ uir auda‐ciæ, melioris fortunæ, Epirota quidam, qui manus effugerat barbarorũ, multis inſignis uulneribus, ac recẽti cruore decorus ante pedes Caſtrioti

Exercitus Barbari.

Caſtriotus Mocream uenit.

ſtetit,fidē eius appellās,ac feroci omniū animos adhortatione incendēs, deſolatū agrū,euerſa omnia à barbaris, eosꝙ fuſos, & palātes paſſim uagari,prꝗda quenꝙ funeſta occupatū,poſſe de ſingulis paruo negotio incruentaꝙ uictoria,quod ipſi uoluerint ſupplicium ſumi. Erecta ſunt prima facie tā opportuno nuncio ducis conſilia: ſed quū diligētius hominē de omni rerū habitu,& caſtrorū ſitu percōtatus eſſet,Muſtaphę prudentiā eo ipſo admiratus laudare cepit.Cautius proinde cū eo hoſte agendū ratus,qui neꝙ ipſe aliquid temere ageret,audiente omni ſuorū corona.

Oratio Scāderbegi antequā Muſtapham aggrederetur. Conſueui,inquit, ego milites rebus ipſis dare conſilia, nunc ea me ab illis,& uos mecum unà accipere oportet, quæ & tutiora eſtis ſinguli, & honeſtiora (ut nulla ſit uis rationis) uel ex ipſo euentu omnium magiſtro iudicaturi. Populatores audieramus Barbaros ſine ordine,ſine ullo rerū reſpectu,per agros fuſos,palantesꝗ,ac omnia magis alia, ꝙ hoſtē timentes,ſicꝗ me autore ſententiæ,& comite,utili tam propoſito cuncti in eos ferrū ſtrinxiſtis. Nunc oportunus iſte uiri aduentus,quid noui attulerit cōſilij nobis,nihil eſt quod agam uobiſcū, illum enim quę apud hoſtem agerentur recenſentem audiſtis. Vnū illud negare nemo poterit,ſi Barbari propoſitū in caſtrorū locatione, & tot armatorū prꝗſidijs conſiderare uelitis,Non prædonis (ut creditis forte) illum, ſed callidiſſimi hoſtis animum aduerſus uos gerere intelligetis. Quamobrē cautius eſt uobis (ut arbitror)& conſultius cōtra hoſtes agendum,ꝙ in prꝗdones acturi uidebamini. Abſtinendū primo impetu à populatoribus, ne intento duci ex caſtris prorūpendi ſimul,& uictorię materiā prꝗbeamus,ubi dum uagos ipſi uagi inſequimur,duplici obruti hoſte indigne obteramur.Irruendū omni robore in ipſa munimēta caſtrorū,quæ ſi pertinax (ut ſolet) perſregerit uirtus,& uel ducē in fugā cōuerterit,uel occiſi caput reliquis barbarorum turmis poterit offerre (quod Deus optimus maximus nobis prꝗſtet) omnia profecto incruentis uobis expedientur. Cætera nanꝙ prædonum manus tum à ſuorū auxilijs excluſa,tum à uobis per gradus ſingulos obſeſſa,uel mortua,uel uiua ſi malueritis,in poteſtatem ueſtrā eueniet. Cęterum caueatis comilitones,ne in caſtris diripiendis ſordide uos prædę cupiditas detineat,quę ſæpe uel uictoribus manifeſto exemplo iacentis gloriā hoſtis è manibus per ſummū dedecus extorquere cōſueuit.

Cupiditas prædę ſæpe obeſt.

Scanderbeg caſtra Turcæ inuadit et fugat. Aſſenſu militum ingenti,id ducis conſilium approbatum. Diſtincti itaꝗ ut operęprecium uidebatur ordines,iam egredientes ex occulta ualle copię cuſtodijs barbarorū apertiore campo ſe ipſas prodebāt, tū manipuli ſublati è montibus ſignū prꝗbuere caſtris. Exin perſtrepens mox tubarū ſonus,diſperſo per agros ac præda occupato equiti moleſtior auditus.Reuocati ſunt plures,& recepti inter munimēta ante hoſtis aduentū. Recipiebātur alij ſimul,& uicini iam fremitus militis Scāderbegi nomē pauidis auribus inculcabat. Multi excluſi, quos uelocior Epirenſis in ipſis caſtrorū portis onuſtos prꝗda uulneribus inſuper onerabat.Oppugnabantur undiꝗ munimēta,diſiecta primo fermè impetu impedimēta

equorum

equorum,& ſcutatorum præſidia,tumultus ingens intrantium ſimul & excluſorum. Promiſcue recepti omnes,plena cuncta hoſte, pilorũ miſſilium que nullus uſus in ea locorum anguſtia,cominus gladijs res gerebatur,& clauis ferreis quibuſdam cõmodius, breue eſt teli genus,quo Turcæ,maxime in bello utuntur. Nouum ſpectaculi genus barbari pugnantis,manu altera gladium,altera prædã exitialem tenentis,ita auidiora ſunt Turcarum ingenia,& prædę cupidiora. Ferocior ſemper inſtabat Chriſtianus,urgebat que undique,& omnia conſternatione,cędibus que replebat, donec deſperata in armis ſalute Muſtaphas,qui in tutiori caſtrorum parte hortator magis aderat quàm pugnator,per eam, quæ à pugnantibus maxime auerſa erat,portam,citato equo,terga dedit hoſti,tunc remiſſior ubique Mars,& paucior aliorũ effuſus eſt ſanguis. Hi nanque inermes,hoſtile iugum non dedignabantur: illi in fugam effuſi,neceſſariũ ducis conſilium conſequebantur. Multi quos prędandi ſtudium à caſtris longius traxerat,à longinquo hoſtili clamore audito ſociorum fortunam conijcientes,fuga & ipſi qua ſola poterant,ſe ſaluabant,ſed uix fermè ullus integer euaſit,intenta enim undecunque ſagittariorum manus in fugientium terga iacula conijciebant,& qua poterant,odiũ late explebant. Sunt qui affirment eo prælio barbaros ad unum occiſos, præter Muſtapham, cũ paucis optimatibus. Propior tamen uero illorum mihi uidetur ſententia qui quinque millia cecidiſſe dicunt,captorum paucior numerus, uix ccc. ad ſummum fuiſſe dicuntur,& hi fermè omnes uulneribus deformes & inutiles. Irritati nanque præter modum eo in prælio,& pronio res ad ſæuitiam fuerunt militũ animi aſpectu prædę ſuorũ,& deuaſtati euſque agri. Victorum ex equitibus uiginti deſiderati,pedites quinquaginta, qui ab equis obtriti ſunt potius,quàm gladijs interempti. Sic caſtris, ſignis, & impedimentis omnibus potitus Epirenſis,tũ hoſtiles campos ingreſſus, certiori prędа illata damna lætior compenſauit. Per eoſdem dies,quibus hæc fœliciter geſta cum barbaris fuerunt,Leccham Zachariam, de quo aliqua ſupra diximus,à Leccha Duchaino Pauli filio indigne obtruncatum audio. Inſignis hic uir fuit multo euentu proſpero malorum conſiliorum,patre tamen longe optimo natus. Rationẽ aliam ſimultatis, & cauſam inſidiarum nullam,niſi perditam regni libidinem, dulce mortalium ingenijs inſitum malum inuenio fuiſſe. Nam quum uicini eſſent inter ſe principes,& ſine liberis Zachariam uideret Duchainus,nulla legitimi hęredis ſpe ſubſiſtente,facile omnia primo occupantis futura ratus,ſimul et illum de medio abſtulit,& non minimam imperij eius partem mox ſibi nefario iure uendicauit,non tamen potuit omnino male ceptum deſiderium explere. Daynenſes nanque (ea erat urbs regni caput, robur que) peremptum principem fidei pertinacia,qua ſola poterant, proſequuti ſunt, & Boſam defuncti matrem grauem iam annis,ac mœſtam filio ſuperſtitem enixe tutati,donec ipſa conſilijs quorundam, ac ſuaſionibus amicorum impulſa,quũ imparem curã ſenilem, & muliebre ingenium imperij oneribus

Claues ferrei teli genus.

Leccha Zacharias obtruncatus, hinc cauſa belli.

Regni libido dulce malum.

Daynenſes.

Boſa mulier Scodram confugit & Venetus ſe tradit, hinc fortuna parat Scanderbegum Veneto bello

oneribus,in ea pręſertim rerũ uexatione cerneret,Scodram confugiens, Venetis ſe cum uniuerſo tradidit regno,belli mole omni uicinorũ principum in eos tranſlata. Parabat iam hinc fortuna Caſtriotum præclaro quoq; Veneto bello,& Italicorũ armis nobilitare.

Muſtaphas apud Amurathem ſe excuſat nõ ſine laude Scãderbegi

Inde Muſtaphas apud Amurathem non iniquus,quamuis inuiſus hoſti iudex, tum ut ſuam pariter,& ſociorum fortunam excuſaret, inuictam uiri uirtutẽ, exactamq; unius rerum bellicarum peritiam,multo ſermonis decore commendare, alijs uiribus opus,& grauiore bello dictitans, ad eam ferociam comprimendam,fruſtra tentari eo modo hominis ingenium, & excurſionibus

Muſtaphas diſſuadet bellum contra Chriſtianos.

eiuſcemodi,ac uaſtatione agrorũ acui magis ſuperbę ſuapte natura Epirotæ gentis ſpiritus.Inſidias quoq; omnes aduerſus ipſos inſidiarum artifices inaniores ſemper futuras.Contemptum potius quendã rei Ottomanę apud Chriſtianos tot indies cumulo uictoriarũ tacite excitari, uel abſtinendum cenſere penitus ab armis, uel ſemel debellandi cum hoſte, animum induendum. Non poterãt Amurathi,licet mœſtior hoſtilibus laudibus aures pręberet,timida uideri Muſtaphę dicta,quũ eandẽ ſuorũ omniũ fortunã,quos Caſtrioti armis obiecerat, in oculis haberet. Hinc Alybaſſa,hinc longe uenia dignior Feriſius,cladium maiorum memoriã ſubijcientes,infœlicẽ ducis uirtutem principi excuſabant.Quare mutato

Pugnę ſatietas fit in rebus aduerſis.

& ipſe conſilio (ita ſæpe aduerſis in rebus cito homines pugnę ſatietas capit) reſpirare aliquantiſper ab armis ſtatuit, neq; ulterius nouo ſuorum ſanguine paſcere hoſtẽ,ſed ſuperſedere eouſq; à bello, donec promiſſam ſibi nequicq; gloriam,& conceptę inaniter uictorię præmia,minacior q; bellicoſior ſenex pergeret ipſe iniquo fato petiturus. Iuſſo tamen interim Muſtapha copias denuo inſtaurare, & proficiſci in Epirum iubet. Sed prohibuit in primis hoſtilem agrum ulla oblata occaſione infeſtare, uel tentare aliquo modo Caſtriotum, fines tantum ſubditorum populorũ tutaretur, & ſeruaret ab hoſte, caueretq; maximo ingenio ad ullum genus dimicationis elici ab eo,ſed porrectæ ſpem uictorię omnẽ æque ſperneret. Dijs profecto curæ fuiſſe dixerim Scanderbegum, qui in ipſis Veneti belli auſpicijs,eum Amurathi animum dedere. Eodem fermè tempore & Muſtaphæ aduentus inde,& hinc Daynenſis fortunę nuncius,Caſtrioti animum diſtraxerant,& curam omnẽ hauſerant ſolliciti in re tam

De Lecchа Zacharia obtruncato loquitur.

ſubita ducis. Mouit tamẽ ſegnius barbarus aſſuetus uinci. Horrendum amiciſſimi principis fatum,& tam crudelis,q; præacerba uiri mors mirifice Caſtrioti cõmouit animum,& dolore penè confecit. Acceſſio quoq; ad eam moleſtiam maior facta,quum Boſæ conſilium, & nouam in ea re curam Venetorum adiectam audiret (firmauerat nanq; omnia Dayni præſertim oppidum ualidiſſimo præſidio urbium uicinarum præfecti.) Hæc omnis diſſidij cauſa inter eos,& belli origo fuit. Quærebatur Epirenſis, Venetos in defuncti regno principis ius ullum prętendere,& ſibi id uendicari uelle,quum uana præſertim fuerit matris tranſlatio in illos bonorũ ad ſe à uiuente delatorũ filio,neq; præceps Boſę conſiliũ debere

quicquam

quicquam legitime officere ad nati uoluntatẽ uiolandam. Pactũ nanq; apparebat inter eum & Zachariam olim confectum, ut quis eorũ ſuperuixiſſet, alterius imperio potiretur. Dictamq; inter eos legem iuramenti uinculo firmatam. Iuris ego quid in ea re fuerit, iuriſconſultis relinquo, quamuis iudex omnium Mars nõ inique forſan diremerit. In ea animi fluctuatione Caſtriotus intentior ſemper Muſtaphę copias obibat, paſſimq; raro procurſans milite, nunc periculoſe progreſſus, nunc fugam ſimulans incompoſite inter ſuorũ ordines receptus cauto hoſti nequicq; infœlicia ſemel arma ſuadebat. Vbi uero neq; pugnę ſpem ullã, neq; hoſtis fallẽdi arte modũ uidiſſet, copijs omnibus, quas ſecũ habebat, ibi ad nouos rerũ tumultus & barbarorũ impetũ ſuſtinendum in hoſtilis agri limitibus relictis, ipſe ad Daynẽſis belli apparatũ cõuerſus animo, confeſtim paucis admodũ equitibus Croiam petijt, & ubi ius omne in armis uidit, mox & edicto ad delectũ habendũ propoſito, & ipſe cum nõnullis optimatium ſuorum uniuerſam prouinciam ad conquiſitionẽ militum obequitans, & exercitum ualidum confecit, nihilq; moratus priuſq; frumenti curã habere potuiſſet hoſtis, Daynum obſidione ingẽti in coronæ ſpeciẽ undiq; cinxit, nihilq; omittens, nunc leniter, nunc aſpere agendo, omni cura ad deditionẽ oppidanos ſollicitabat, ueritus ne ſi tum ea urbis potiundę occaſio pręterlaberetur, allatus interea Venetias nuncius, patrũ animos ad eam belli curã, & maiora ex Italia pręſidia mittenda excitaret. Abſtinuit tñ à uaſtatione agrorum (quod primum obſeſſarum urbium malum eſſe ſolet) ne Daynenſium irritaret animos ad ſeruandã tenacius hoſti fidem. Neq; expugnatio oppidi uſq; per uim tormentorum, & murorum ruinas, aut ſcalis tentata, interclusis tantummodo ciuibus facultate undecunq; annonę, & commeatus habendi præciſa, famem aſſuetum diuturnæ incommodum obſidionis iamiam imminentem minabatur, quum coacti ad deditionem ſero eius clementiam implorantes, hoſtilia omnia eſſent paſſuri. Præſides prouinciarum Veneti nominis, & ciuitatum adiacentium præfecti, audita urbis obſidione, abmonuere de ſingulis Senatum, & decreto accepto, coactis undiq; ſubitarijs auxilijs, tam ex Epiroticis militibus, quàm Illyricis & Italis, quorum præſidia ſemper in propioribus locis hoſti, à patribus haberi ſolita, mox ad eam obſidionẽ ſoluendam impigre ſe accinxere. A duobus quoq; uiris Epirotici nominis adiuti ſummopere ſunt, & auctæ eorum copiæ, Leccha Duſmano, & Petro Hiſpano, qui licet contra Turcas Scanderbego perpetuam operã polliciti eſſent, neq; unq; illi defuiſſent, antiquior tamẽ longe cum Venetis neceſſitudo, præſertim quod uicini etiam Driuaſto, & quibuſdam eorum oppidis erant, & ueteri ingentium officiorum uinculo aſtricti illis, ut præſto eſſent, fecerunt eum apparatũ. Scanderbegus nihil tanta exorientis undiq; belli mole territus, lætis auribus accepit, ſimulq; impigre diuiſis copijs ſuis, quæ xiiij. millium hominum numerum excedebant, ſeptem equitum millia, tot enim nõ amplius erant, & duo peditum nouo

Scãderbeg apparat ſe ad bellum Daynenſe

Daynum in coronę ſpeciem obſidetur à Scanderbego.

Abſtinet à uaſtatione agrorum.

Fames aſſuetũ obſidionis incommodum.

hoſti deſtinata, reliquum agmen ſuorum relictum ad urbis obſidionem, quã nulla ſatis hoſtilis fama exercitus omittere decreuerat, cura omnium habita diſpoſuit. Ita trifariam diuiſerat uires inuicti prudentia ducis, & aucta ſtolide audacia inani ſingulorum animos benegerendæ rei ſpe crexerat.

Vires Scanderbegi trifariam diuiſæ.

Daynenſes nanq; ſublata Caſtrioti præſentia, obſidione ipſa ſoluti uidebantur. Segnior pro portis excubare miles, rarior in muris aſpiciebatur numerus armatorum, patentibus portis ſæpe hoſtis cum ciue recipi potuit. Negligentius rerum omnium interpoſita cura, fames ſola iam uicina uexabat animos, quę neq; cõtemni poterat per audaciam, neq; ferro uinci. Firmabat tamen uires, & ad quæq; aſperrima ferenda cogebat promiſſæ ſemel fidei pudor, & paſcebat uelut uicina ſpes quædam hominum animos quod ſuorum copias ad ea mitiganda mala, & leuandã obſidionem maximis itineribus aduentantes audiebant. Neq; parem Caſtrioti militẽ eis uiribus credere, ſed certum iam conceptę uictorię nuncium ſolliciti undiq; proſpectantes expectare. Sic omnium fermè ingenia, qui quum plus tribuunt fortunæ, eidem fidelius parent. Muſtaphæ quoq; in eo rerum Epirenſium tumultu, & Scanderbegi abſentia inſignis lætitia erat. Creſcebant iam fracti eouſq; animi, & prioris fortunæ memoriam omnem tacita quædam inuaſerat obliuio, libenter relicta ibi hoſtis præſidia tentare Barbarus, & debiliorem ſine duce militem amiſſis nuper ſocijs immolare, libenter cupiebat, & cum Venetis inuiſi capitis uictoriam partiri peroptabat, oblatæ occaſionis penè ſtudioſior, q̃ mandati. Verum dubiam mentem ſeuera Ottomani mandata reuocabãt, & plura aliorum uiolatæ obedientiæ documenta. Exin (quamuis non improbaturum forte Amurathem tam opportuna conſilia crederet) tutius uiſum ei ſegnem imperio alieno, quam propria temeritate fœlicem dici.

Venetorum exercitus ad urbem Scodram.

Venetorum interea exercitus contractus ad urbem Scodram, quę eſt caput gentis, dum in apparanda belli eius materia moram trahit, Scanderbegus inſtructis iampridem copijs, Drinonem fluuium ſuperauerat, & (quod maximum erat audaciæ, ac fiduciæ ſignum) præoccupatis prior ipſe hoſtium conſilijs, uel in ipſis hoſtilis ſoli uiſceribus ad congrediendum cum hoſte pergebat ire. Non tulit id Venetus, ſed motis ocius caſtris infeſtis ſignis illi occurrit, Iam & clamor undiq; armatorum, & late auditus clangor tubarum aduentantes hincinde hoſtes prodebat. Tunc uere hoſtiles animi, & feroces ſpiritus reuocabãtur uiris, ardere iam oculi militum, & index irarum fremitus paſſim exaudiri.

Index irarum fremitus.

Vota tum publice à ducibus, tum à ſingulis priuatim, & omnis generis ſupplicia nõ omiſſa, Iuſtiora quiſq; arma ſua, & æquiores partes credebat. Omniũ una mens ad iniuriam propulſandam, parq; belli ratio uidebatur. Epirenſis ad obtinendam ablatæ iniuria poſſeſſionem urbis, hi ad tuendam deditorum fidem. Maiorem illis animum tot indies cõtra Barbaros bene geſtarum rerum, & parti nuper aduerſus Muſtapham decoris memoria faciebat. Venetus, & ſi procurata eſſent omnia, quę uel ad maioris uſum belli ſuffi

cerent,& non ſtolidam ſibi præ bere poſſent uictoriæ ſpem,tamen etiam ſi uictus eo prælio aduerſis Dijs fuiſſet,haud ſummiſſurus animos uidebatur,necꝙ ceſſurus in omni belli euentu hoſti, quum inuictas patrum uires ad inſtauranda & præparanda perpetua arma aptiores longe uiderent,quin omnia magis bello arſura,& exitialem futurã Daynenſem oppugnationem Caſtrioto,augebat tamẽ curam miſerabilior obſeſſorum fortuna (audierant nancꝙ ibi ad obſidionem maximam uim armatorum relictam). Apparebat iam certior aſpectus hoſtium,& propius erat pugnæ tempus. Tum ſubito ſilentio quies utrincꝙ mira inſequuta eſt, et ſigna humi fixa,caſtriſcꝙ momentaneis loca opportuna capta ſunt ducibus,ubi & corpora curaret miles,& ducum hortamina tum præuenirẽt fortes uiros,tum aliquem timidis adderent uirtutem. Danieli Iurich Sebencino, uiro impigro, & militiæ perito, Veneti exercitus cura tradita reat (Vaiuodam uulgo dicunt). Is ubi certos ſingulis ordines ſtatuit,& parata quæcꝙ uidit in hoſtem, ita cœpit.

Daniel Iurich Sebencinus imperator Venetorum.

Omnia ſibi licere ſtatuit ſtolida mortalium temeritas,ubi ſemel aliquo ſecundarum rerum incremento delinitus eſt animus. Inde uix ſui compos mens,& præſentis iam impatiens fortunæ,modo hac,modo illac per errans,ocia aliorum turbat,& pro libidine aucupat bella, donec miſerrimo tandem exitu inanium luat cogitationũ pœnas. In oculis exemplum eſt milites. Tam uanus iſte quàm ſuperbiſſimus hoſtis,quem eo iam funeſta audacia,& indulgentior prouexit fortuna, ut audeat indies ex bellis bella ſerere,eoſcꝙ laceſſere principes,quorum ſi recenſeat in ſe officia, nihil eſt ſibi, temeritate excepta,reliquum futurũ,quod ad illos nõ poſſit referre. Sed ſubuertit ita iam rerum omnium diſcrimen, ferox hominis ingenium,ut non publicis nos tantum hodie,ſed priuatis quocꝙ ſingulorum odijs in eum hoſtem armatos eſſe oporteat. Obſeruetur nancꝙ ante omnium oculos Daynenſium fortuna,irritet animos iuſtiſſima ira, ſociorũ cura,ſunt ibi liberi ueſtri Scodrenſes,urbis præſidio poſiti, ſunt multorum fratres,ſunt conſanguinei,& affines in ea obſidione, tam Illyrici, quàm Itali nominis ſtrenui, quibus iampridem à perfido præoccupatis hoſte in rerum omnium naceſſitate nulla ſpes alia, niſi in uobis relicta. Vos late ſollicitis ac pendẽtibus animis mœſti proſpectãtes è mœnibus expectant,ueſtra hodie uirtus uel libertatem eorum uindicabit,uel præciſa ſpe omnium rerum fœde iugum hoſtile ſubire illos neceſſe eſt, & ad ſuperbos Caſtrioti uultus ſpiritum precarium trahere. Quo nemo intolerantior in uictoria,nemo inclementior facile inueniri poteſt, utpote qui cum Barbaris diutino uſu educatus,omnem ſuperat feritatem. Vt enim taceam cætera, quid hac temeritate maius? quid ſtolidius? quod dum nefario iure cuncta occupare nititur, & inani colore pactorum ſceleratam regni libidinem excuſat, prohibet perdito exemplo mortalibus rerũ propriarum deditionem,& aufert iura ipſa libertatis. Indignatur Venetos ſibi à Daynenſibus præpoſitos,oppugnatcꝙ liberũ matris cõſilium in

Adhortatio Imperatoris Veneti exercitus ad ſuos.

A ſucceſſu qui erigi criſtas.

A temeritate & magnitudine hoſtis.

A cura ſociorum & cõſanguineorum.

A periculis libertatis amittendæ.

A crudelitate hoſtis.

defuncti bonis filij. Sed excæcauit (ut uidetis) eouſq; ea cupiditas hominem, & ſtudium indignationis, ut uel in perniciem ipſe ſuam amens ira, odioq; ruat. Non potuit tantum huiuſce belli curam differre, donec pulſo barbaro hoſte, quē in imperij limitibus aſſidue habet, integras ad odium Venetorum uires afferret: non in obſeſſæ urbis aſpectu maioribus copijs congredi nobiſcum melior ratio uiſa. Diuiſit uires ubiq; peritus belli dux, uobis quàm ſibi æquior iudex. Dumq; hinc Muſtaphæ, inde Daynenſis obſidionis cura mordet animum, uobis uictimam potius q̃ hoſtem ſuum reſeruauit exercitum. Agite dum igitur multi paucos bellatores prædatorum turbam cædite, urgete, & inflatis ſtolide animis extorquete iniuſti belli confeſſionem, quibus profligatis, nihil eſt quod de reliquis copijs hoſtilibus, quæ Daynum obſident, uos noua cura terreat. Sequentes nanq; rei bene geſtę modū, tenore eodem infeſtis ſignis, pręoccupatis eorum conſilijs, priores ipſi petemus hoſtem, ubi euocato prę ſidio, ex urbe interclusis his, undiq; uictoria omnis per ſummum ocium expedietur. Scanderbegi oratio neq; ita hoſtilis, neq; crimine alieno læta, ſed moderata, leniorq;, & in hanc fermè ſententiam dicitur fuiſſe.

Adhortatio Scanderbegi ad milites, moderata et lenis.

Honeſta necne uideatur ſuſcepti belli ratio, milites, neq; diſquirendū hodie armatis, neq; decernendum nunc in ipſo hoſtis conſpectu fuerat, pręſertim quū à me ipſo uobis arma tradita uideatis, quē uel iuſtiora recuſaſſe, uel appetiſſe iniquiora nullo ſatis tempore cōqueri potuiſtis. Ac quādo illud maxime in rebus omnibus agendis torqueat mortalium ingenia, & ſollicitudinem augeat militarem, priuſquam gladij cominus in hoſtem ſtringantur, ſcire unde iuſtior eſſet cauſa, & utrum cū hoſte tantum, an cum Dijs quoq; pugnandum ſit uobis. Non recuſo ciues, uel quocunq; ueſtrum iudice, ſi uelut temerarium conſilium meum damnatis, & nimis ſtudioſus belli autor uideor, ſtatim conuerſis ſignis abire.

Belli ſit iuſta cauſa, ne ſit opus θεομαχεῖν.

Neq; enim is ſum, qui uel ignaros uelim ad periculum trahere, uel in eo imperij mei ſtatu, & rerum Epirenſium tumultu nouas cum Venetis obſtinato propoſito ordiri ſimultates. Sed ubi uacet huiuſcemodi reprehenſione conſilium, & iuſta æque ac neceſſaria præſentis belli ratio uideatur, Nullius magis intereſt, quàm ueſtrum efficere uirtute ipſa, ac animi pertinacia, ut fœlix quoq; euētus arma ueſtra iuſtiora oſtendat. Quandoquidem nihil eſt turpius uiro forti, nihil magis contra regium decorem, quā per ignauiam pati iura ſua occupari ab alijs, & compreſſis (ut aiunt) manibus ſedere, ubi ius omne in armis uideas. Noſtis ad unum omnes, quę beneuolentiæ uis, ac idem prope uitæ uſus fuerit mihi per omnem ætatē cū Lecca Zacharia, cuius hodie tam crudelis, q̃ pręacerba mors, tot undiq; arma concitauit, & quod uehementi illo affectu impulſi inter nos legem mutuo conſenſu dixerimus: Qui noſtrum prior deceſſiſſet ſine liberis, regnum eius ſuperſtes iure pacti haberet. Sublatus eſt ille prior, ita agentibus fatis: Veneti imperium obtinent, ego lachrimarum tantū relictus hæres, renunciaueram olim rebus ipſe meis in illa pactione, quum

Fœlix euentus arma iuſtiora oſtendat.

Familiaritas Scāderbegi cū Lecca Zacharia.

& priori

& priori mihi caſus aliquis finem uitæ afferre potuerit ob communem
mortis fortunam. Nunc bello renunciare, niſi uel uictus aduerſis Dijs,
uel Dayni recuperata poſſeſſione apud animum meum non ſtatui. Ne-
mo ſanus belli huiuſce culpabit me, quod ſuadet tam pulchra ratio. Ne-
mo illata mirabitur arma Chriſtianis, Venetis, uicinis, quorum ipſi iu-
ſtam dederunt occaſionem, & quæ ipſi fermè nobis in manu tradide-
runt. Obſidemus conſanguineorum & ſociorum urbem, non infeſtis
adeò, ut ipſi putant, animis, non regni, non ſanguinis hauriendi libidine
ulla, ſed ut eam pariter è manibus hoſtium, ac ingratis ciuibus obſtinati
erroris confeſſionem extorqueamus. Deſcendimus in aciem cum hoſti-
bus, priores ipſi hoſtilia paſſi. Quamobrem certis iam animis ſinguli pul
chrum tuendæ dignitatis ueſtræ propoſitum induite. Satis amplam bel
li materiam ſuppeditare uidebatur Daynenſe imperium propoſitum ui-
ctori, ſed nulla (quæſo) talis uos armet ratio, cupidorum hęc animorum
uota, & ignobilis uulgi irritamenta eſſe ſolent. Conceptæ duntaxat deſi-
derium laudis, ſtimulos ingerat fortibus uiris, quamuis omnia ſint ue-
ſtra, ſi uiceritis hodie. Pulſo nanque hoc hoſte, oppidanus tum ſpe ſocio-
rum deſtitutus, tum fame ipſa uictus, mox patentibus portis uictores eſt
accepturus. De uictoria autem nihil eſt quod agam uobiſcum aſſuetis
uincere uiris: nouus hoſtis eſt, nouum gloriæ genus. Sed multitudine
ſuperat Venetus? eſto, nonne pauciores ſemper uos ad hunc uſque diem
belli laudem ex hoſte tuliſtis? Indignatur eo modo uincere pręclarus mi
les, ubi nec ſingulorũ uirtus ſpectari, nec priuatą multũ laudis domũ aſ-
ferri poteſt. Quid prętereamomẽti in maioribus eorũ copijs? quibus ſi
cui diuerſa lingua, alius ueſtitus, alius armorũ uſus, ita nec idem habitus
animorum. Confectus eſt exercitus ex multarum gentium colluuione,
Illyrici, Itali, Epirotæ, ibi uario ritu, eadem ignari ſigna ſequuntur, diſſo-
nus erit in bello clamor uirorum, inaniores ducum adhortationes. Qua
re agite, primo impetu ad fugam quàm ad pugnam paratiores impellite,
diſſipate, & renouate hodierna quoque laude tot cõtra barbaros uictoria-
rum ſpecioſam memoriam. Remiſſiore tamen ira in hunc hoſtem uten-
dum, & pronioribus ad pietatem animis, captiuos ducite, neque per intem
perantiam belli, & ſtudium indignationis, ſanguine deditorũ uictrices
dehoneſtate dexteras. Non enim res eſt nobis cũ barbaris, aut efferatis
gentibus, ſed cũ Chriſtianis, quibus iure decertamus, ut propulſemus in
iuriam, & in pace uiuamus. Acuit magis Scanderbegus militũ ſtudia, &
ſuorũ animos deuinxit ea modeſtia ſermonis, quod raro exemplo, ſimul
& eorũ rationem, & curã hoſtium habere uideretur. Tunc ordines circa
eum effuſi, laudare conſilium ducis, animatum quiſque ſe dicere in omnẽ
euentũ, ad eius augendã, nedum ſeruandã gloriã pugnare. Venetorũ ar-
ma nõ eouſque fore expaueſcenda, ut dũ nimis multũ defertur illis, proprij
decoris obliuiſcatur animus. Communẽ ſubditorũ populorũ iniuriam
eſſe, ſi per ſecordiã inulta Daynenſis ignominia omittatur, neque cadendũ
animis

Extenuat obiectionẽ cur in Venetos Chriſtianos uicinos bellum moueat

Eleuat quod Veneti multi contra paucos Scanderbegicos agant.

Venetorum arma quatenus expaueſcenda.

animis in ea rerũ uexatione,& duplicis mole belli. Nihil acturos mortales,ſi retardet ſemper feroces ſpiritus,quęuis cõſultatio,& ſingula ignaua cogitatione metiantur,Audendum fortibus uiris,tendendũ recto in pericula uultu.Necꝙ ſemper retro aſpiciẽdi cura, augendũ ſibiipſis timorẽ, & ſollicito conſilio recõdita mala homini interpretanda,Condiri neceſſitate uirtutem,Pluracꝙ irritatis ſemel mentibus,& militum furore ſuperari,quæ liber alioquin,& quietus nunquam auſurus eſſet animus. In diis præterea nonnihil debere eſſe momenti, qui iuſtiori aſſidere bello conſueuerunt. Sed & ſi in enſe uiris tantum poſita ſit ſalus,munitam ſatis fore rem Epirenſem ipſo fidei præſidio,& concordia populorum.Amurathem demum Hungarico bello occupatum, Venetorum uires magnas noſſe,ſed Italicorum gentem ſegnius ſequi,quanto longius à domo trahatur. Iactabantur hæc paſſim incondite à militibus, & alia plura,uelut inſtinctum,cuius ꝗ erat ingenium, & ut priuato officio audienti ſe duci conciliarent. Ipſe ſingulorum uoluntate,æque collaudata ilocalariter mixto riſu dixiſſe auditus.Reprehendi merito poſſe naturam, ꝙ tam præclaros Epiroticę gentis ſpiritus non altiori incluſerit fortuna. Tum iuſſis curare corpora,omnibuſꝙ procuratis alacer animis,atꝙ fiducia ingenti ſexta fermè hora diei in aciem procedit,ſagittarios,& leuiorem armaturam ante ſigna locat. Deinde grauiorem armis, peditem diſtinguit per cornua. Duo equitum millia in utranꝙ partem ſtatuit, media acies Tanuſio tuenda data. Ibi quoꝙ equitatui pedites aliquot immixti. De ſubſidiariis non multum curatum,quum certam uictoriam,& faciliorẽ longe armis ſuis hoſtem,ꝗ inito prælio incrudeſcens Mars, & obnixi Venetorum uultus oſtendere concepiſſet. Tantundem de caſtrorum pręſidio procuratũ: uacua nanꝙ relicta raro cuſtode,qui uix ab inermi prędone ea tutari potuiſſet. Non abſuiſſet à reprehenſione temeritatis tam ſecura fiducia ducis,ni uerius præſidium ſibi in obſidentibus Daynum copiis ſtatuiſſet. Nam ſi præter ſpem ſuperiorem uidiſſet hoſtem,ad eos ſe recipere deſtinauerat,quum neꝙ militum numerus, neꝙ habitus ipſe locorum ad firmanda ibi caſtra ſuaderet. Sed indignius adhuc iſtud conſiliũ tanta prudentia uiri,quum pernicioſior magis uictis eo modo fuga futura,ꝗ pertinacior reſiſtendi animus fuerit. Nam tum inſequens palantes Venetus uictor,tum difficilior in tam præcipiti tumultu tranſitus Drinonis,quicquid erat reliquiarũ hauſiſſet. Quare eò decurritur, ut inſuetam uinci uirtutem in ſe tantum ſpem poſitam habuiſſe dicamus. Venetus quoꝙ Italis haſtatis præmunt ſigna,cornua hoſtili exemplo diſpoſita. Daniel in dextro Illyricorum ualidiſſimo cinctam præſidio, ſtationẽ ſibi eligit,Italicos nonnullos equites grauis armaturæ in fronte,& poſt ipſum cornu diſponit. Colla Humoi Scodrenſis,cuius ſecundæ erant in ea belli cura partes à leuo cum ciuibus ſuis Moſi & Dibrano militi oppoſitus. Andreas frater cum Simeone Vulcathanio mediam aciem obtinuit,promiſcue ibi uario militum genere, & inutiliori præſidio onerati magis,

Daynenſis ignominia.

Scanderbeg aciem inſtruit cõtra Venetos

Secura fiducia Scanderbegi.

magis quàm firmati ordines.xiij.paulominus millia Veneta fuere,his co pijs concurſum eſt. Prælium ab haſtatis inceptum auertere primo impe tu ſagittarij eos. Sed ubi inaniores propinquitas ipſa ſagittas effecit,qui ſcutati erant obnixis clypeis cum reliqua leui armatura ſtrictis gladijs cõ minus hoſtem petunt. Cæteros Caſtriotus extemplo circundedit equiti bus,& retractatos aliquantulum utiliorem illis reſtituit telorum uſum. Haſtati,quia tuta ferro pectora, & loricis tecti audacius ſe obijcientes in hoſtem incubuerant,dederunt reliquis ſpem bene gerendæ rei,tũ omnis circunfuſa acies,clamorꝗ; utrinꝗ; ingens ſublatus. Epirenſis equitum & numero & uirtute ſuperabat. Locus non uni ęquior quàm alteri,pugna tum eſt enim in lata planitie,& ampla,non procul à Drinonis ripis. Par uiribus aliquantiſper magis quàm animis Venetus fuit, Et circa Illyrici ſtationem ducis uariante fortuna diu pugnatum, donec Scanderbegus concitato ibi equo cum paucis equitibus in medium agmen hoſtium in uectus,uulneratis pluribus,multis pauore diſſipatis, extorſit ſpem uicto riæ Veneto. Illyrici undiꝗ; mox in unum conglobati (ut egregia eſt gen tis eius uelocitas) denſiori præſidio munita ſtatione ducis, excluſerunt hoſtem,defenbebant tamẽ magis quàm pugnabant. Media acies utrinꝗ; ſpectatrix potius,quàm pugnatrix eouſꝗ; aderat, dum uario ahuc euen tu res agerentur à cornibus, tum Tophia ubi oneratum ſatis dexterum cornu hoſtium uidit,erectus & ipſe Caſtrioti exemplo,confeſtim lectio ri equite,& parte peditatus in medios præterlatus hoſtes,nouum iniecit pauorem. Illyrici nanꝗ; qui in fronte expoſiti fuere hoſti, non tulere im petum,ſed mox in cornu dextrum deducti,ac ſeipſos tutati, & hinc pro didere ſocios,& inde interuentu ſuo auxere difficultatem Scanderbego ſtationem oppugnanti. Idem reliquus peditatus fecit. Impar nanꝗ; Epi renſi equiti,paſſim effuſus in fugam ſe ſaluauit,quę res effecit,ut nudatus præſidio Scodrenſis eques,ac oppreſſus ab hoſte circumueniretur,capti enim ſunt ambo pręfecti,cum alijs pluribus,qui à pedeſtri robore relicti, deſperata in armis ſalute,ſeſe tradiderunt hoſti, reliquis quoꝗ; turmis in cuſſerunt pauorem,timentibus,nẽ penetrata acie Epirenſis à tergo adori retur cornua,& interclusos ferocius premeret. Sed non id ſuccurrit ui ctori,quod pauebat uictus(ita uel obtuſiora ingenia hominum efficiunt res ſecundæ) Nihil enim quęrens ultra lætus ea uictoria animus,gratum duntaxat ſuis ſpectaculum uinctos hoſtes offerebat. Caſtriotus quoꝗ; rerum aliarum omiſſa cura,gregarioꝗ; omni milite præterito,uelut dedi gnans ſanguinem cæterorum ad ducem tantum animum intenderat,ſed fortiſſimorum agmen militum difficilem ei aditum faciebat, ac inanẽ red debat ferociam uiri. Cõuerterat omnium animos in ea dimicatione Mo ſes,& Scodrenſis à ſiniſtro cornu. Multus ibi labor,periculumꝗ;. Ita ue lut ipſi de ſumma rerum decertarent,obnixi ingentibus ſine reſpiratione odijs,mutuis uulneribus incumbebant,haud impares equis uiribus ali quandiu pugnauerunt. Sed hauriente iam laſſitudine Dibrenſium ictus fatigati

Pugna Caſtri oti cum Vene tis apud Dri nonis ripam.

Res ſecũdæ ob tuſiora effici unt hominum ingenia.

ſatigati equi,uiriq́ꝫ,ac uicti propè ſenſim ceſſiſſent hoſti, ni referentibus gradum Moſes increpando ſimul timorem,ſimul ignauiam pudore laſſitudinem excuſaſſet,& uinci fermè paratos uincere docuiſſet,clamans:

Moſis obiurgans exclamatio in ignauum militem.

Quæ ignauia uiri? quod perditum inſueti pauoris exemplum? Potuit Dibrenſis aſſignatum ſemel locum uiuus relinquere? Potuit bellicã laudem uendere hoſti? Vbi miles ille qui Alybaſſę copias deleuit? Feriſij inhibuit ferociam? Muſtaphæ uires contudit? ac barbaricis ſpolijs Epiroticas domos dicauit? Quo tumor ille animorum euanuit? Quo minaces illi in caſtris uultus,ac fortia promiſſa abiere? Sic Daynũ Scanderbegio reſtituitis? Sic obſeſſæ urbis hoſtium intrare paratis? Nuſq́ꝫ ne alibi hoſtium uirtus? nuſq́ꝫ fortis dextera? nuſquã radians enſis niſi hic? At ubiq́ꝫ iam ſocij ueſtri uictores parti decoris fructus recenſet. Tanuſius captis ducibus,ac iunctis poſt terga manibus deductis in caſtra, mediam hoſtium aciem omnẽ aut deleuit, aut diſſipauit. Scanderbegus perfracto Illyricorum robore,iam ſingulis per ocium inijcit uincula.Hic pauor tantum,& fugæ memoria relicta.

Coacervatio factorum exercitus Scanderbegici.

Iniecit ea obiurgatio militi tam acres ſtimulos uincendi, ut alij repente facti uiri,equiq́ꝫ uiderentur. Tum recenti renouato prælio mutata fortuna,iam pelli paulatim Scodrenſis,reſiſtebat tamen magis numero quã animis.Donec Humoi,cõiectata ex hoſtili ſermone fortuna fratris, quũ uix præ impatientia doloris armorum tenendorum potentia eſſet, oblitus ſociorũ ad ſerum germano auxilium ferendum progreſſus,& in medios illatus hoſtes,certam Moſi uictoriam reliquit, docuitq́ꝫ quantum ordinibus in duce ſit momenti,mox nanq́ꝫ effuſi in omnes partes terga ferienda prębebant hoſti. Daniel quoq́ꝫ ex altera parte iampridem omni præſidio anteſignanorum exutus pudore magis q̃ uiribus ordine ſeruato ſuſtinebat hoſtem,ſed ubi haud dubiam ſuorum fugam,& eandem omnium fortunam aduertit,citato & ipſe equo fuga conſuluit ſibi. Sparſos paſſim per agros Epirenſis ſegnius eſt inſecutus, impediebat nanq́ꝫ laſſitudo uiros,quum dimicatum ſit uſq́ꝫ in ultimam defatigationẽ. Nõ tamen licet feſſi,liberam fugam fecere hoſti. Miſſum enim præconium à Scanderbego,ut totis ſignis inſtaretur agmini fugientium uſq́ꝫ ad urbẽ Scodram. Pulchrum fortaſſe uiſum duci ſimul ira,ſimul gloria elato conſpici uictorem à mœnibus hoſtium,quę ingenti multitudinis turba completa erant. Carpebatur in multis locis poſtremũ agmen, & magna pars moratorum capti,prohibuerat nãq́ꝫ quenq́ꝫ occidi. Mox in propinquo urbis conſpectu inhibita ſigna & acies firmata. Tum uictores conglobati circa ordines ingenti clamore,lætitiaq́ꝫ mœſtę urbi publico,priuatoq́ꝫ dolore captiuos ſuos ſubijciebant oculis. Ingerebat ciuibus hinc nouos irarum ſtimulos tã miſerabilis aſpectus,& fortuna ſuorum. Hinc recens iam clades ſpiritus omnes hauriebat. Cura præterea captiuorum maior iniecta hominibus prohibebat uiam ullam hoſtis irritandi tentare. Caſtriotus ubi uel ad ſacietatem militi uictoriæ laudem explendam permiſiſſet,ſigno

Daniel dux Venetorum fugit

ſiſſet,ſigno dato,parum nanq̧ ſupererat diei,collectis hinc inde uaſis, ad Daynenſem obſidion dirigit iter. Sed feſellit omnino inanis ſpes ducē, quum recluſis portis,oppidanos fortunam omnem legemq̧ deditionis ſub ſe uictore confeſtim ſubituros cōcœpiſſet. Daynenſes nanq̧ licet & ſubita legionum ſuarum clades, & intus creſcentia indies incōmoda annonæ (prohibuerant nanq̧ ſemper frumentationem obſeſſis Epirenſes copiæ ad idipſum locatę) dolorem ſimul & curam auxiſſent,nulli tamen ſatis tot undiq̧ malorum effugij fœda cogitatio ſuccurrit, ſed omnia in ea rerum neceſſitate conſtantiſſime procurata,diſpoſitaq̧ ſingula exacto iudicio ac parcior militi præbitus cibus,quo fidelis tantū ſpiritus ſeruaretur,ſeniorum nulla cura uiris,utpote qui & præualido urbis ſitu,& ualidiore multum fidei munimēto tutabantur. Caſtriotus nanq̧ ut primū uictricibus ſignis reliquis copijs ibi commorantibus ſe adiunxit, multa nequicq̧ uani irritamenta pauoris obſtinatis animis ac oculis obſeſſorū ſubiecit. Oſtentata ingēti militū clamore,& inſultatione capta ex hoſte ſigna,ductū circa muros mœſtū captiuorū agmen,fixis in terrā oculis pudore ſociorū intuendorū,quibus circūfuſis per mœnia lachrymarū uim magnā excutiebat tam fœdū ſuorū ſpectaculū (erāt nanq̧ in eo numero multi obſeſſorū cōſanguinei,ut intelligi potuit ex ijs quę ſupra retulimus

Daynenſis obſidio fruſtra tentata per Scanderbegū.

Agmen captiuorum Daynē ſium circa muros ducitur.

Tum ubi admonitos ſatis credidit oppidanos,Scanderbegus de deditione cum illis agere cœpit,& præſidium Venetū certa iam fiducia petere tradi ſibi. Inſigne tamen tulit pro inanibus poſtulatis liberorum ciuium reſpōſum. Deſineret eiuſcemodi ſpectaculis oculos & aures nimis territare. Non eſſe tam leui momento fidem ſuam fundatam,ut ſe potius ex recenti rerum aduerſarum euentu,q̧ ex ueteri habitu animorum metiantur. Fixum omnibus,deſtinatumq̧ eſſe,ſi aliter non poterunt, laceratione corporū ſuorū infœlicē fidē bonis principibus teſtatā relinquere. Neq̧ eam fore beniuolentiam ſuorum, & ſociorum uincula, ut tam fœdam illis pietatem extorqueant,quod nec ipſi capti, ſi interrogentur,ſibi præſtari cupiant. Sperare præterea ſub Venetis patribus neq̧ perpetua uincula eorum,neq̧ longam ſuam obſidionem futurā. Exemplum hoc uere pro documēto habendū: Non eſſe gerendam populis mutabilem fidem,cū inſtabili principum fortuna. Fuit & in Scanderbego illud nō indignum admiratione liberalitatis,& ingenitę pietatis indicium. Quod quū ſpreta conſilia ſua ab oppidanis uidiſſet, & ſublatā ſpem oēm haben de urbis in ea pertinacia animorum,non ad aliquā indignationē conuerſus (ut procliuia ſunt principum ingenia) nō ad rabiem ultionis procurrit, ſaltem in captiuorum terga ſæuiendi,quū omnia illi in eos ſolutiſſima eſſent,ſed demi protinus uincula iuſſit,& liberaliter habitos, cultoſq̧ ad domos ſuas quenq̧ remiſit. Ni fecerit fortaſſe callidus princeps,id quod licet nō ita elegāti propoſito actū,laudari tñ omnino debuit,ut quū aliter Daynenſiū animos ſuperare nequiret,eo uinceret beneficio, & quos metu nō poterat,humanitate ſibi tacite conciliaret. Duos tantū uiros hone-

Inſigne reſpōſum liberorum ciuium.

Conſtantia obſeſſorum.

Argumenta liberalitatis & pietatis Scanderbegi.

ſtiores, Andream & Vulcathanium uelut quędam futuri fœderis pignora, & Scodrenſis ferocię inanem cautionem apud ſe tenuit, quos in arce Petræalbenſi ſub cuſtodia, benigne tamen lautiſſimeq́ haberi iuſſit, His ita tranſactis, noua illi urbis potiundæ cura inceſſit. Inde quo celerius cu pitæ tamdiu rei compos fieret, utile conſilij genus eſt agreſſus ad eam obſidionem & Veneti belli commoditates.

Baleſium oppidum. Pli. lib. 3. cap. 22. Baleſium oppidum fuit, tunc monumentum tantum urbis, nullo ſatis conditore, ſed uetuſtate ſola notum, ſitũ in radicibus montis Sardonici, Maranai uulgo appellant. Iuxta ager, & locus quidam, quẽ accolæ ſupra Scodram uocant, diſtans à Scodra xij. à Driuaſto v. à Dayno uero xv. ferè millibus paſſuum. Reſtaurare eam urbẽ Scãderbegus olim à Barbaris euerſam, animo concœpit, ubi impoſito pręſidio, copijſq́, cõmodius in de & Venetũ agrũ late infeſtari poſſe, & prohiberi obſeſſis ſubſidia, à tot undiq́ uexationibus occupato hoſte putabat, ſicq́ partim muro, partim lignis ociſſime renouauit locum. Et quum urbis ſpeciem quandam effin xiſſet, relicto ibi pręſidio Ameſam nepotẽ, Marinumq́ Hiſpanũ Epirotam notę uirum fidei, ad reliqua peragenda præfecit operi. *Ameſa nepos. Marinus Hiſpanus.* Procuratiſq́ his, ipſe ad obſidionem Daynenſium nullis ſatis temporum uel bellorũ incõmodis omiſſam, in ulteriorum ripam Drini eo die ſe contulit. Ameſa abſoluto murorũ munimento, & quibuſdam ſtationibus militaribus prout operępretium uiſum. Ipſe impatiens ocij adoleſcens (acuebãt nãq́ iuuenile deſiderium tum omnes laudes domeſticę, tum recens in oculis patrui uirtus) quum multas ſecundas populationes & uaſtationes agrorũ feciſſet, maiora quæq́ cogitatione aggreſſus, Driuaſti uicinæ urbis oppugnationem toto animo induerat. *Driuaſti urbis oppugnationẽ induit Ameſa.* Itaq́ expedire iam tota die copias, & exhaurire nouã urbẽ pręſidio, ratus ampliorẽ eam ſibi laudẽ futurã, ſi priuſq́ pręſtitiſſet eum apparatũ patruus, inſcio adhuc illi ſubitũ tã egregiæ geſtę rei nunciũ cũ ipſis captę urbis ſpolijs mittere poſſet, taciteq́ conſceſcentẽ eius uirtutẽ ſub Dayni mœnibus argueret. Ita feruens adoleſcentis ingeniũ intumuerat fortunę inani ſpõſione. Sed Marinus, cuius ęque induſtria in nouę urbis cura à Scanderbego electa fuerat, & cõiuncta per dito exemplo prudentia cum temeritate, doctior longo rerum uſu, & uenerabilior ętate uir, ne aperta cõtentione refragando iuuenis uoluntati, ſimultates ſibi cum illo (peſtiferum in rerum adminiſtratione malum) aliquas pararet, *Simultates peſtiferũ malum in rerum adminiſtratione.* primum impedire ex occulto eius cõſilia, & abire tacite militum fauorẽ ad ludificandos ipſius conatus. Deinde ubi propenſiores illi uulgi animos, & militarẽ libidinẽ uidit propalam libera uoce ſe omni alieni conſilij euentu exonerans, his uerbis adoleſcentẽ dicitur admonuiſſe.

Verius hoſtẽ te mihi Ameſa, q̃ Venetos Scanderbegus reliquit, quo cum hodie quando omni bello flagrante prouincia longe aliæ cõſultationes nobis ineundę erant, nouas ordirer cõtentiones, et latẽtia aliqua odia excitarem, dum ſtudio aduerſandi, & iuuenilis gloriæ inuidia diſſuadere iſtuc ipſum fortaſſe uideor tibi. Sed quid de me doleo? qui Dijs homini

busq́

busq̃ abunde uidebor ſatisfeciſſe,ſi conſiliũ in hac re meũ neq̃ omiſſum deſiderari,neq̃ impenſum reprehendi poſſit. Veſtra eſt iactura,te ipſum patruumq̃ hodierno bello nõ Driuaſti urbem oppugnare paras, ad ciuium ſanguinẽ hauriendũ & exaturandũ militũ tuorum cruore hoſtile ſolum properas. Siccine inſtaurauimus hanc nouã urbẽ, firmauimus copijs,ac robore armatorũ,ut tam cito præſidio exutã interito ad id hoſti, ac nihil magis optanti,dum alias ſtulte appetimus, uelut in manibus tradamus? Siccine (ut nulla ſit huius loci cura) ea militum paucitate oppugnari urbes quiſquam duxerit? Qui uix ſufficerent ad tutandas,Driuaſti præſertim oppidum, quod ſicut amplum eſt, & numeroſum ciuibus, ita (liceat hæc in hoſte quoq̃ laudare) & armis, ac fortiſſimis uiris refertum. Idem (ni fallor) & tu & hoſtis expectat. Irridebunt è muris ſenes, & imbellis multitudo leues apparatus & inania urbis capiendæ conconſilia. Iuuentus uero certaminis auida uel facta eruptione ad fugam ab oppugnatione per ſummum dedecus nos conuertet, uel patentibus late portis, deceptos intra muros, per ſecurum ocium recipient, & ulciſcetur recentes ſuorum clades, ac Scodrenſium iniurias tollent, tum animos cæteræ urbes, inſurget ferocia uictis. Depone igitur, quæſo, dum integræ ſunt res, pernicioſam audaciam iſtam, neq̃ adoratũ patrui nomen ea indignitate per hoſtium ora trahi patiare. Expecta ſecundis dijs laudis ampliorem & tutiorem materiam, tunc arma ſuadebo ipſe, & in manu tradam. Nemo inuitus fœlicia ſigna ſequetur, cohibe nunc feruorem iſtum & ſi difficile ſit cohibere. Diſce prior ipſe pati iugum à ſenioribus, quod hoſti cupis imponere. Adoleſcentia nanq̃ haud capax cõſilij (ut liberius iam tecũ loquar) nõ ſibi q̃ hoſti ſæpenumero æquior eſt, trahitur magis q̃ ducitur. Nullum ea pernicioſius onus mortalibus datũ, conſilio bella ſunt gerẽda, & uix, ubi omnia caute, recteq̃ egeris, fœlix reſpõdet euẽtus. *Adoleſcentia haud capax conſilij.*

Fregiſſent animum adoleſcentis prudentia dicta uiri, ſed quũ iampridem omnia præcipiti conſilio ad eam belli curam uelox temeritas expediſſet, turpius uiſum arrepta ſemel arma prudenter deponere, q̃ infœliciter exercere. Spreta itaq̃ ſalutaris adhortatio, & utilis pudor inani pudore uictus. Militum præterea receptus fauor, & uulgi promptior opera iuuenis deſiderium magis acuebant, prohibebantq̃ dubias aures, ſani quicquam ſermonis haurire. Ad ea igitur, quæ egerat Hiſpanus, primũ inſolenter dicere, Aequatum ſibi cum eo à patruo imperium, nõ eſſe cur alieno arbitrio uel bello, uel pace utatur, retineret ſibi ille milites ſuos, poſſe de copijs ſuis quoduis ipſe uelit ſtatuere. Verum ubi loquendo ira aliquantulum reſedit, & quieuit immodicus animi motus, tum modeſtior lingua, & lenior oratio adoleſcentis fuit. Laudaturum ſe eſſe collegæ conſilia, ni ſimul tum & Baleſij, & Driuaſti cura poſſet expediri, neutram alteram impedire. Sat eſſe copiarum, quæ & præſidio hanc firment, & oppugnent illam: neq̃ ita ſtolide ſpem eam conceptam ſibi, aggreſſurum improuidos ciues, & inermem iuuentutem inuenturũ, nullis cuſtodijs *Conſilio bella gerenda.* *Reſpõſio Amesa ad admonitorem Marulli*

portarum, nullis murorum ſtationibus diſpoſitis, plures prætereа fore oppidanos, qui agentem ſe de deditione libēter audiant. Et ſi difficiliora cuncta prǫter ſpem uiderit, nō immoraturū longius ibi obſtinato propoſito cū militum ſuorum pernicie. Tum apprehenſa Hiſpani manu, ut bono eſſet animo hortatus, Deoſq́ȝ inſuper precatus, ut fauſtā ſibi eam oppugnationē faceret, copias impiger educit. Prǫſidio Baleſij ǫgre duo millia cum Marino relicta, non ꝙ quiſq́ȝ inuitus duceretur, ſed quia tum pa-

Vrbium oppugnationes gratæ militibus.

tientiora periculi, ꝙ ocij Epirotarū ingenia, tum nullum familiarius, gratiuſq́ȝ militi belli genus, ꝙ urbium oppugnatio erat. Verū Ameſa, ꝙuis ſilenti admodum agmine improbum deſiderium cǫlaret, nō potuit tamē nuncium aduentus ſui anteuertere. Admoniti nanq́ȝ oppidani (utpote qui à Daynenſis primordio belli ſemper circa quaſdam ſtationes urbis diſpoſitum tenebāt armatorū numerū primo ſoliciti progreſſi in muros neceſſaria ad propugnationē parare, & conuehere undiq́ȝ ſaxa, ac omnis generis miſſilia. Deinde ubi ex propinquo uiſus hoſtis, negligētius acta res, & cōtemptà paucitas cum ipſo duce. Nihil tñ minuit fiducia eorum

Ameſa petit Scanderbegi nomine deditionē urbis Dirrhaſti.

inſignē adoleſcentis fiduciam, quin extemplo ciues ingentibus oneratos promiſſis ad uoluntatriam deditionē pelliceret, & urbem patrui nomine peteret. Repulſus acriter ab eis, incertus adhuc animi grauiq́ȝ indignatione percitus, duodecim pauloplus ſtadijs à muris abſceſſit, ibi multas nequicq́ȝ uario militum aſſenſu oppugnādǫ urbis rationes uerſare, tormentorum uis nulla aderat, ita conſultabat ſimul & obſidebat. Diſpoſitis tamen circa cuſtodijs, ne alicunde impetus, præſertim à Scodrenſi agro in ſe fieret. Interim oppidanos egregia eius obſidionis ſoluēdǫ cura inceſſerat, qui priuſq́ȝ motus aliquis in muros moliretur ab hoſte, fortunā certa-

Andreas Angelus.

minis experiri ſtatuerant. Autor eius rei erat Andreas Angelus, unus ex optimatibus, clarus uir factis, & emeritæ in bello laudis, qui ad portam inferiorem, quǫ planum, & occidentem uerſus ſpectat, inſtructa acie, ubi & diſpoſita per muros de induſtria armatorum agmina, & firmata præſidia portarum uidit, priuſquam eruptionem faceret in hoſtes, his uerbis ſuorum animos ad pugnam accendere adortus eſt:

Andreæ optimatis Dirrhaſti adhortatio ad ſuos milites et ciues.

Si unq́ȝ, inquit, milites, ſuperuacua ulla eſt habita fortibus uiris adhortatio, hic planè dies, ueſterq́ȝ omniū hilaris, & prōptus acceſſus idipſum mihi nunc clariſſime oſtendit. Quū quiſq́ȝ ueſtrū à parentū, ab uxorū cōſpectu, ab ipſo amplexu liberorū huc alacriter ſponte ueſtra cōueneritis, & omnia ea uobiſcum feratis. Quum pugnandum, & ſub mœnibus, & pro mœnibus inſigni ſpectaculo obtulerit fortuna. Nonne uultis, cōmilitones & ciues mei amantiſſimi, urbē ueſtrā, patriā, lares, & Deos penates exēplo maiorum tueri, defendere, atq́ȝ ſeruare? Quid oēs nūc trium-

A pietate in patriam.

phos, quos de hoſtibus reportarūt, ſcientibus gnariſq́ȝ cōmemorē? ſat erit de multis paucos in mediū afferre, longā enim narrātis orationē anguſtū nō patitur tēpus. Memini me audiuiſſe à maioribus noſtris, quemadmodū Barach ille Turcarū prǫfectus Amurathe imperante cū uiginti

millibus

milibus equitum in agrum noſtrum irruens pactis quibuſdam & conditionibus urbē à ciuibus noſtris primum petere aggreſſus eſt. Cui quū hi minime obtemperaſſent, is quoque ſata omnia, & quicquid frugiferi in campis erat, igni ferroque dare cœpiſſet, ciues noſtri & populus Driuaſtenſis in unū coacti agmen, hoſtes hincinde per agros & campos ſparſim diffuſos, & palantes aggreſſi, partim eorum trucidarunt, partim uiuos cepęrunt, & in fugam cōuerterunt. Eoque modo præclaram ac memorabilem uictoriam reportarunt, & ueluti triumphantes urbem uictores ingreſſi ſunt. Quid præterea de Stephano, cognomine Herceco, duce Boſnæ dicam? Qui quum & ipſe cum uiginti quinque millibus militum in agrum noſtrum irruiſſet, ſimilemque expeditionem aduerſus urbem noſtram tentaſſet, & prius illam in ſuam ditionem poteſtatemque petijſſet, quum ei populus noſter Driuaſtenſis parere noluiſſet, is in furorē & indignationē uerſus, per omnē agrum & campos ad illum depopulandum, incendendumque, effuſus eſt. Noſtri præclaro admodum agmine tam equitum quàm peditum facto, hoſtem adorti in fugam conuerterunt, atque profligarunt, de eoque inſigni uictoria potiti, quàm plurimis ſpolijs & ſignis militaribus captis, ouantes ad urbem reuerſi, patriam decorantes incolumem egregie ſeruarunt. Quare agite præclarū hoc obſtinatę ciuitatis reſpōſum ſolido hoſti afferamus & extorqueamus prædonibus impoſterum inanē ſpem urbium capiendarum. Pudeat deorum hominumque tam ignauū agmen diutius nos intra muros, & ſub tectis clauſos continere. Quid Daynenſis pertinacia? in quā tamdiu Scanderbegus totis uiribus incubuit. Nonne omniū animis graues inijciat ſtimulos pudoris? Nepoti uilis ueſtrū tradita cura cum ea hominū paucitate, quæ mox uix ad tutanda propria caſtra idonea erit, ſi uiri eſtis, quum uobis in promptu omnia ſunt, quū nihil roboris ibi ſit, non gnarus dux, non certus ordo, promptiſſimus quiſque cum patruo obeſt. Colluuiem tantū multitudinis, impatiens ocij adoleſcens, ad hanc obſidionē traxit. Mouit hęc oratio militum animos, omneſque fremere cœperunt, & in hoſtem duci conclamarunt. Tum dato ſigno, omnes ingenti ſublato clamore erumpunt. Reliqui per muros undique ad ſua quiſque miniſteria diſcurrentes, augent ſuperne & ipſi clamorem. Iniecit primum ſtationibus hoſtium tam repentinus tumultus, & clamor inſuetus, unde minime fuerant ſuſpicati. Dehinc ubi excurſare ubique armati uiſi, & tenore eodem impeti caſtra ab oppidanis, inſiliēs uelociter in equum Ameſa, cum expedito agmine ſuorum impigre illis occurrit, ut ludificaret euſque hoſtem, donec reliquæ copiæ, quæ paſſim uagabantur per agros coactæ, & quæ in caſtris aderant, cōmodius inſtructæ prodeuntes cum ſignis in unum aggregarent ſeſe. Sed turbauit peritus dux ſerum iuuenis cōſilium. Tripartito nanque milite quoſdam Italici generis, quod ibi præſidium Venetus poſuerat, cum parte equitatus ad aggredienda ſuperne caſtra præpropere mittit. Alteram partem, in quà maior uis agreſtium ſagittariorū erat, obſidere uiā caſtrorū iubet, qui &

A triumphis maiorum contra Turcam.

Stephanus Herceeus dux Boſnæ.

A pudore, ne iuuenuli hoſti & paucis ſe dedant.

hos auerterēt,& interciperet illos. Ipſe cum tertia parte expedita ferocius
Ameſę obnixus,diſiecit primo impetu omne agminis robur,& ducē exa
ctum pręſidio trepidū auertit in fugā. Cui penetrata ſagittariorū acie (ut
dat plerunq; uires nimius timor) tutus cū ſocijs in liberos cāpos euaſit.
Tum renouatus undecūq; clamor,& hinc ducis fortuna,hinc ſubitus in
teruentus hoſtium præcidit ſtationarijs oēm facultatem inſtaurandę pu
gnę. Exin tota acie in caſtra incumbēte,ibi quoq; aliquādiu dimicatum,
Driuaſtenſes uincunt Ameſanos. uincentibus egregie Driuaſtenſibus. Quare ubi proniora omnia ad ui-
ctoriā hoſti uidere Ameſani,relictis munimentis,per oēs partes effuſi fu
gientes ſimul & reſiſtentes decurrunt in planum. Angelus nō inſecutus
palantes,neq; occupatus in caſtris diripiendis, ſed ſat indulſiſſe uictoriæ
ratus,mox reuocato milite,urbē ouans ingreditur,non tamen diu lęta ea
uictoria Driuaſtenſibus fuit. Ameſa enim cū collecto ex fuga milite,eam
Ameſa agrū Driuaſtenſiū pernicioſe uaſtat. ignominiam uerius ꝙ cladē perpendere,ſimul & ademptā ſpem omnem
cerneret urbis habēdę,temerariam irritati animi ultionē aggreſſus, quic
quid fructiferi,amœniúe circa urbem erat,deuaſtauit, tecta omnia diru-
ta,incenſaq;,olearū,quibus maxime laudatur illa ciuitas, uſus fermè nul-
lus relictus,ſed non idcirco oppidanos fœlix ſemel audacia extraxit ex ur
be,quā procul á portis ſæuiret hoſtis,ueriti ne longius progreſſi à ſuis ex
Driuaſtenſis oppidi deſcriptio. cluderentur, uel in inſidias aliquas inciderēt. Opportunum mihi uiſum
eſt hoc loco Driuaſtenſe oppidum nullo ſatis conditore uel uetuſtate no
bile quoquo modo ſubijcere legentium oculis, ꝙuis ad Romanos urbis
conditæ originē credulus ciuium error cōtumaciter referat. Hinc & glo
riabundos audiſſe memini Romanorū Colonos ſe appellantes, &inde
originem ſuam traxiſſe contendentes.Ignoſcendum id tantum cupidio-
ribus glorię ciuibus potius,ꝙ credendum cenſeo, quum nullis uſq; uel
Antibarum. ſcriptorum,uel rerum monumentis id comprobetur. Quod etiam Anti
baro notiſſimo hac ætate in ea regione oppido accidit,quod de ueterum
ingrato ſilentio non immerito conqueritur. Cæterum nō indignus qui
dem uidetur locus (ſi rationē ſequamur) qui uel amœnitate,uel commo-
ditate omnium rerum Colonia fieret, & ad ſe habitandum colendumq;
homines allieeret. Eſt enim ager ipſe omnium quæ ad uitam pertinent fe
raciſſimus.Scaturientes undiq; fontes,& colles uelut manu diſpoſiti,pla
niciem exornant.Aër quoquo uerſus ſaluberrimus beat omnia,cōditq;.
Vrbs in monte poſita,qua parte meridiem ſpectat,in planum uergens, à
Torrens Clyrus. torrente Clyro alluitur,quē uerius fluuium dixerim quantalibet æſtatis
intemperie indeficientibus aquis. Murorū ambitus duo millia paſſuum
amplius cōplectitur. Arx in montis uertice natura humanoq; opere mu
nitiſſima tuetur urbem. Diſtat à Scodra viij.à Motri vij. & xx. milli-
bus paſſuum. Ita eam in hanc formam poſt inclinationem Romani im-
Helena regina Myſſorum & Illyricorum. perij euerſam à Gallogręcis,Helena regina Francigena,fœmina Chriſtia
niſſima,Simeonis Nemagnę,Myſſorum & Illyricorum regis uxor,poſt
modum erexit atq; inſtaurauit,quę & alia uicina oppida æque diruta re-
nouauit.

nouauit. Cœnobia & loca religioſa pleraq; in Epiro atq; Illyrico conſtru
xit, ut ex his in marmore inciſis, alijsq; monumentis licet intueri. Exple-
ta ad ſatietatem ira Ameſa, & deſolato hoſtili agro, non Baleſij repetendi
amplius illum cura inceſſit, pudore fortaſſe collegæ quem integra re non
audiuerat, & ob illius ſpreta conſilia ſero tum dolebat, cum ſtolida teme-
ritate ſe etiam nouiſſet infœlicem. Sed Daynum conuerſis ſignis pergit
ire, imprudens dum Hiſpani reprehenſionẽ fugit, grauiorẽ patrui iram
ſubiturus. Inſtructus enim de omnibus à nuncijs locorum Scanderbe-
gus, ubi de eiuſdẽ aduentu cognouit, uocatum ad ſe protinus plenus ira-
rum propalam in uulgus (quod acerbiſſimum fuit adoleſcenti) omnium
criminum reum inſimulauit, & debitorem poſtulauit ſanguinis ſociorũ,
temerarium clamans, quod tam ſtolidum conſilium iniſſet ſine manda-
to, ſe quum à Baleſio diſcederet, nihil horum ei præcepiſſe, interpretandã
conticentis fuiſſe uoluntatem, ut prohibuiſſe intelligeretur. Deinde qui
proximi erant milites ſciſcitatus, ubi tranſacta omnia cõtra aſſenſum col-
legæ cognouit infeſtius exarſit, & perſtabat in incœpto immitis animus,
dolerecq; ſe ex eo non minus dicere, quod eam temeritatem grauiore alia
& longe immaniore culpa auxiſſet in deuaſtandis nefario exemplo oppi
danorum agris, ignicq; & ferro in arboribus ædificijsq; deſæuiendo. Ad
ea Ameſa quum haud facile eſſet reſpondere, uocẽ non emiſit. Illud tantũ
ad ſocios cõuerſus, Nihil, inquit, uicto turpius eſt, Dij boni, quũ & hinc
hoſtium ſuperbas inſultationes, & hinc moleſtiores tuorum uultus expe
ctes. Tum circunfuſi omnes deprecare Scanderbegum, ut modum indi
gnationi faceret, caſtigatam ſatis adoleſcentiam nepotis eſſe, & oneratam
triſtibus uerbis illius fortunam. Se quocq; unà cum eo eius cri-
minis reos damnari. Mitigauere itacq; ſubito mi-
litares preces populare ingenium Ducis.

Scanderbegus grauiter expoſtulat cũ Ameſa.

Milites intercedunt pro Ameſa apud Scãderbegum.

*

MARINI BARLETII SCO DRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI,

Liber Quartus.

DVM SIC INTER CHRISTIANOS TVMVLTVA-
tur potius quàm belligeratur, & ſub Dayni mœni-
bus Scanderbegus conſeneſcit, Amurathes de ſingu
lis,, tum à Muſtapha iam inde certaminis auido, tum
fama ipſa admonitus, multa uario conſilio agitabat.
Nunc pulchram opprimendi hoſtis occaſionem lau
dare, nunc inuictã eius fortunã admirari, demumq;
quod magis dubiam mentem detinebat ficta Chriſtianorum odia, & ua
nos tumultus uereri. Ita dum inops conſilij princeps ſolicite alia ex alijs
interpretatur, præterlabebatur paulatim è manibus occaſio miteſcente

iam Venetorum ira. Sed perpulchre ad infœlicia arma Ottomanum frequentes Muſtaphæ adhortationes poſcentis bellum, ad delendam priorem ignominiam tendebant. Quamobrē laudata ducis uoluntate, mox nuncium ad eum cum eius generis literis mittit.

Muſtaphas obtinet ab Amurathe, ut cum Scanderbego confligeret.

Bellum quod tantopere poſtulas Muſtapha, en dedimus tibi, laudem ex eo (ſi uera ſunt quæ ad nos de Venetorum armis afferuntur) tua tibi uirtus ac dextera pariet. Caute tamen agendum eſt cum eo hoſte, neq; ſumenda credule arma, quę ubi non credas, per ſummam fœditatem deponas. Fallacis forſan inter Chriſtianos belli ſpecies, & inanes ſimultates te tantum capiunt, quippe quum (ut aiunt) nulla ſit breuior contentio, ꝙ inter patrem & filium. Nos neq; monere abſentes pręſentem poſſumus, neq; ſtolidam pugnæ libidinem laudamus. Obeunda ſunt tibi omnia, & diſquirenda ſingula inermi, quę armato poſtea ſunt agenda. Militem habes inſignem numero uiribuſq; integrum, hoſtem tum feſſum tot prælijs, tum exhauſtum. Reliqua ages pro arbitrio tuo. Nihil enim ut facias prohibemus, quod è dignitate noſtra cenſeas futurum.

Poſtquam facta eſt belli copia ab Amurathe Muſtaphę, inſtructo agmine, ingentibus animis eo certamine totius belli labores finire concepit, neq; inſidiantis more cum celabat apparatum, ſed palam hoſtis animum præſeferens ubicunq; ſui copiam faceret Epirenſis, iuſta acie collatiſq; ſignis omnem fortunam ſubiturus uidebatur. Interea nuncius à pręſidio, quod ibi ad Macedoniæ fines Caſtriotus reliquerat, Daynum miſſus magnis itineribus illũ inſtruxit, qui de ſingulis & omnia prout erant, expoſuit. Quare intrepidus princeps, & impiger belli artifex alium recentem uiribus nuncium celeriter ad ſuos expedit, qui moneret eos, ut cauerent omnino aliquã pugnæ facultatem prębere Barbaro, ſed uel per montium ſaltus, & inacceſſa fermè loca ducentes agmen ludificarent. Interim hoſtem uel quadam fugæ ſpecie paulatim deciperent, differrentq; eouſq; fortunam certaminis, donec ipſe cum copijs ſuis opportuno aduentu reformaret ſingula. Quem ubi uidiſſent, mox eodem tenore ſequerentur, ibi ſigna, ibi acies, ibi robur belli foret, ubi ipſe eſſet. Dehinc ꝗuis moleſte à Daynenſi negocio abſtraheretur, accito Ameſa, obſidionis curam illi tradit, non conſilio ſolum, ſed prece etiam agens cum iuuene, ne aliquid ſe abſente moliretur in obſeſſos, ſatis proprio edoctus malo, neue pedem uſq; à mœnibus referret, quo uel reſpirãdi copia fieret oppidanis, uel frumentationis faciendæ facultatē haberent. Ipſe diminutis ibi copijs quingentos equites, mille quingẽtos lectiſſimos pedites ſibi ad uetus præſidium augendum contra nouos Barbari motus elegit. Driuaſtenſes copiæ ad obſidionem cum adoleſcente relictæ ægreſtulerunt. Cupiebat nanq; quiſq;, & Scanderbegum orabat, ut concederet ſibi recenti contra Barbaros uirtute culpam priorem corrigere, & abolere ignauiæ memoriam noua gloria. Nemo tamen acceptus, quum neq; omnes ducere ex re ſua eſſet, neq; alios poſſet ſine cæterorum moleſtia & diſcordia quadam ſeligere, dum

Scanderbeg format ſuos cõtra Amurathẽ

gere, dum

gere, dum nullus ſe ſocio deteriorē credit. Veteranos tantum, & emeritæ militię uiros totius robur exercitus elegit, nō ignarus optimus belli dux, aliud eſſe muros obſidione cingere, & ſub ignauis mœnibus compreſſis manibus ſedendo uincere hoſtem, aliud cominus furentibus gladijs, & cruento Marte difficilem laudē appetere. Vix abſceſſerat Scanderbegus, cum Scodrenſes & de Turcarū motu, & de ducis conſilijs pariter & profectione non ignari ſumma diligentia copias & magnam uim tormentorum ad nouę urbis oppugnationem parabant, ueriti niſi inde Caſtrioti pręſidium expelleretur, & expurgaretur locus ille hoſte, ſe in uiſceribus ipſis bellum ſemper habituros, neq́ facultatem unq́ reſpirādi futuram. Quare uelut auidum luporum agmen, ubi abeſſe paſtorum curam nouerunt, irrumpunt intrepidi in imbellē gregē, & indefenſa ouilia rapiunt, diſijciuntq́, ita intenti iampridē hoſtes, poſtq́ profectum ad aliam belli molem Caſtriotum aduerterunt, ſtatim infeſtis ſignis, infeſtiori apparatu Baleſium petentes, inde acceptarum iniuriarum ultionem ordiuntur. Nihil abſuit, quin pręſidiū ibi ppprimeretur, ſi expectatus fuiſſet hoſtis. Sed Hiſpanus ubi afferri machinas & reliqua quatiendorum murorum inſtrumenta cognouit, collecto milite, cęteriſq́ impedimentis, Daynum ad ſociorum copias ſilenti agmine iter arripuit, uacuis tantum munimentis hoſti relictis. Superauerat iam Clyrum Scodrenſis, & duobus fermè millibus paſſuum diſtabat ab oppido, cum tacita omnia ſubito uiſa, non clamor uirorum, nō prępſidij ſignum aliquod pro muris auditum. Iniecit pauorem primo & horrorē quendā animorum uiris tam improuiſa res & ſuſpectum ſilentium. Deinde ubi exploratores miſſi, uacua omnia cuſtode nunciarunt, audacius proceſſere ſigna inſidiarum ſublato timore. Moleſtior tn̄ ea res & hoſtium fuga fortibus uiris fuit, quod ſibi tantum cum ignauis mœnibus, & inanima urbe pugnandum aſpicerēt. Humoi prępſertim duci illi, qui ſeruitutē fratris pręclaro aliquo facinore ulciſci cupiebat, indignatus q̄ tamdiu libertatem illi apud Caſtriotum exorare nō potuiſſet, ni fecerit fortaſſe (ut ingenioſos reddit homines amor) eo conſilio, q̄ expugnato Baleſij prępſidio ſperaſſet habere efficax aliquod pignus captiui hoſtis, quē poſtea cum fratris corpore permutaret. Subiere itaq́ muros undiq́ milites, ad quos diruēdos nō ſatis neceſſarius uſus tormētorum fuit. Recēti enim ferè adhuc cemēto inutilis cōpago lapidū uectibus tantū ferreis acta paruo impulſu ſua ſpōte ruebat. Diſiecta igitur pauco momento omnia, reliqua lignea materies, & ſtipitum robora iniecto igne arſerunt. Stationes militares, & cætera munimēta pariter ſolo ęquata. Ita inanimo ultionis genere Scodrenſes odio expleto deformem urbis aſpectum reliquerunt duci ulciſcendum prępropere maximo ſuo malo, & grauiore longe calamitate. Non deerant ibi, qui ducendas recta uia copias ad Daynenſem obſidionē ſoluendā dicerēt, & tentandā ibi fortunā, quū omnia eſſent ad uictoriā proniora, Scāderbego abſente. Sed tū paucitas ipſa ſuorū minuebat audaciā, tum moliri quicq́ noui conſilij in hoſtes

Scodrenſes Baleſium incendūt, funditusq́ euertunt.

Amor ingenioſos reddit.

Inanimo, quod anima caret, ſicut Vergilius exanimum corpus. Iam enim dixerat de muris dirutis.

hoſtes præter mandatum præfecti urbis cæteri prohibebant. Signa itaq; conuerſa Scodram,& retro actæ domum copię nullo ſatis ſpecioſo gloriç genere,non captiui ſpolijs,non hoſtile ſanguine decorę.

Marinus quoq; Daynum reducto præſidio,& dolorem Ameſæ propter publicã ignominiam,& riſum quendã ob priuatã eius fortunã excitauit,ne ſolus ignaue repulſus à Driuaſtenſibus uideretur, cũ & collega ſocius mœſticię ac fortunç eſſet,tũ publice ad milites cõuerſus adoleſcẽs.

Tacita Ameſæ querela. Age nunc,inquit,miſereamur poſthac miſereamur euſq; hoſtium, donec funeſta pietas iſta nos ipſos pręcipitet. Soluamus pernicioſo exemplo Scodrenſium uincula,reddamus libertatẽ captiuis, ut facilius poſtea in capita noſtra deſęuiant. Quis animus patruo erit? Vbi deformem urbis aſpectũ cernet,ubi diruta mœnia aſpiciet ab illis, quos captos nuper in Drinonijs campis tam ſpecioſo omnium ſpectaculo libertate donatos patriæ reddidit,ut noua hodie aduerſus ſe arma ſumerent, & feroces inſtaurarent ſpiritus. Ignoſcamus Driuaſtenſibus,abſtineamus ab hoſtili agro,hoſtiliaq; æque in corporibus noſtris paſſuri. Iam eò decurritur, ut dum tam faciles in ignoſcendo ſumus,omniũ in nos arma exciteinus, & dum aliorum uincula rumpimus,nobis iugum ipſi imponamus. Habendus ita eſt hoſtis, quum in poteſtatem uenerit,ne dum pij magis ſimus quàm par eſt,pietatis ius omne amiſſum in eum transferamus. Nemo conqueri poterit de nobis,ſi belli iure utamur: nemo crudeles appellare eos,cum quibus pari odio de uita,de ſanguine decertet.

Muſtaphas non facta ſibi copia pugnandi à Scanderbegano præſidio, agrum incendit atq; deuaſtat. Gerebantur hinc res ignauis querelis. Inde Muſtapha immiſſo agmine Scanderbegi præſidium quieſcere non permittebat, ſed aſſiduis procurſationibus laceſſebat magis q̃ terrebat hoſtes. Ipſi nunc q; æquo Marte congreſſi,defendebant ſe nunc munimentis caſtrorum & locorum potius quàm proprijs uiribus,nunc modico agmine educti, ſimulata fuga, per ludificationem Barbari diem extrahebant. Ille itaq; ubi inanem ſpem præſidij opprimendi uidit,neq; oppugnare ſtationes eorum aggreſſus, neq; palantes longe inſecutus timore inſidiarum cuſtodijs tantũ diligenti conſilio diſpoſitis in deuaſtandis adiacentibus agris, reliquum operæ conſumebat,donec admonitus de Scanderbegi aduentu retractis copijs non multo minus quàm duo millia paſſuum procul ab hoſte firmatis ſignis conſedit. *Oronochius locus.* Locus ipſe quem ad id certaminis elegerant,Oronicheus, uel notiori uocabulo Oronochius appellatus,in Dibra ſuperiore eſt, in quadã planicie haud multum lata.vi. millibus paſſuum procul à Croia. Caſtriotus quoq; cum nouo milite receptus in caſtris, primũ omnium edicto admonitos,ne quis iniuſſu exiret ſtationes,ſingulos ad opus muniendorum caſtrorum traducit,neq; à barbaro motus aliquis exortus. Quieta igitur utrinq; ſtatiua fuere. Dehinc Epirenſis ubi procurata eſt ſatis caſtrorum cura,& arma munimẽtis firmata,tum armis firmare munimenta cœpit,& ordinum habere rationem. Veteres copiæ trium millium & quingentorũ equitum numerũ cõplebant,peditũ ſexcentorum.

Nam licet

Nam licet Caſtriotus haud multo minus q̃ v. hominum millia ibi reliquiſſet, quum ad Veneti belli apparatum proficiſceretur, plures tamẽ inde ab eodẽ poſtea diuerſis rationibus euocati ſunt. Computatione itaq; omnium habita, ſex hominum millia inuecta, qui eo prælio Barbaro opponerentur, & inſignis gloriam certaminis ſubirent. Neq; tamen omnibus copijs pugnatum: uacuas nãq; cuſtode reſtare ſtationes (quæcunq; euentum dediſſet fortuna) non paſſa eſt ſolertia ducis, ſed trecentorum uirorum lectiſſima corpora ei cuſtodiæ addixit. Copias ſumma ratione conſilioq; deduxit in alas, equitum robora in frontibus locauit, mille & quingentos utrinq; diſpoſitiones, ueritus imparem peditem primo impetu hoſtium facile pelli poſſe. Circũfuſi itaq; pauci poſt alas, nam in medijs ordinibus maior uis peditatus reſeruata. Ibi quoq; munita quingentorum equitum robore, ut prima eruptione undiq; eques cum equite, ſi ordines turbati non eſſent, concurreret. Dum ita inſtructa acie Caſtriotus immota ſigna, & ſilentio militem contineret, expectans ut hoſtis moueret, Barbarus à reliquis copijs euectus (Caraguſio nomen erat) in medium, quod uacui interiacebat campi prouocationis ſignum dedit. Deinde progreſſus ante ipſas ſtationes, inſigni uoce fortiſſimum quenq; popoſcit, qui ſecũ ſingulari certamine decerneret. Tenuit ſilentium primo uiros, quippe quos ſicut à detractando pudor, ita ab accipienda conditione metuendum pugnę genus impediebat. Non tulit tamen diutius inſultationẽ Barbari Paulus Maneſſi, notus equeſtri gloria bellator, quum & ad idipſum omnes ordines ſpectabant, uelut potiſſimum illum ea appellaret prouocatio. Sed ſurgens ingenti ferocia lętitiaq;, ad Scanderbegum, uoluntatem eius ſciſſitaturus, ire perrexit, à quo laudatus egregie eſt, & accenſus grauioribus ſtimulis irarum ſimul ſpeiq;. Pergeret ſecundis Dijs, tum ad priuatum decus petendum, tum ad inſignem ſociorum uictoriam, eo pręclaro facinore auſpicandam, quem cęteri poſtmodum imitentur, & lætus exercitus pulchra recentis eius gloriæ auſpicia ſequatur. Circunfuſi igitur undiq; turmales, uelut iam inde uictorem laudare. Ille tãtum moratus, dum arma, & ſolitos ad id genus certaminis apparatus expediretur, mox equũ cõſcendit, & in ſubiectum prouolans cãpum, expectantẽ hoſtẽ infeſta uoce cõpellat, & ad ictus ſe parare iubet. Barbarus autẽ tantulum more petens, dum loqui pauca ſibi cũ eo liceret.

Copiæ Scanderbegi.

Duellum Pauli et Caraguſij

Victoriam, inquit, dextera & fortuna decernet, leges ipſæ uictorię nobis ſunt ſtatuendæ. Si gloriam de me hodie tibi promiſere fata, nihil recuſo uictus belli iure, & opima ſpolia tibi, & cruentum cadauer auferas. Sin ipſe ſub manibus meis occumbes, idem iuris ſeruari mihi in captiuo corpore poſco. Idq; ratum habeant duces, ne uel in ipſo certaminis ardore, uel poſt decretum duellum motus aliquis oriatur à ſtationibus adiuuandam alterutrius fortunam.

Leges duelli.

Ad ea Paulus comprobatam eſſe eius pugnæ legem, quam ipſe uelut timido deſiderio ſeruari poſtulet ſibi, cedere aperto iure uictori reliqua, ubi ferox

Deſcribit Paulum et Caraguſium et horum Panopliam.

ubi ferox ſpiritus ceſſerit. Pugnaret intrepide, hoſtem niſi ſe tantum habiturum, quē ubi ſpoliaſſet uita, inulti quoq; cadaueris liberam poteſtatem futurā. Nam uel ſi ipſe concedat eas inanes reliquias militum lachrymis, non paſſurum Scanderbegum, ut ignaua membra ad ſe deferantur. Mouit Barbarū audax uiri reſponſum, & facilis uitæ contemptus, adeo, ut prouocaſſe fermé pœniteret. Tum ubi firma omnia & rata ſanxere duces, deſtituti in medio ambo, omnium in ſe oculos conuerterunt. Defixerat pauor mixta ſpe homines, qui ad ſpectaculum aderant, ſolicitos euentorum. Pares nanq; uiſu ambo ac ſpecie erant, media uirorū ſtatura, ætas fermè eadem, neq; patiens ignauię, neq; iuuenili calore uana. Idem ambobus habitus armorum, haſtæ equeſtres, clypei laminis ex calybe in umbilico diſtincti, enſis utriq; de more recuruus, & ferrea claua, corpora loricis, & capita galeis tecta. Addebant præterea decorem quendam (licet nihil ad uictoriam facerent) fulgentes ex ſerico tunicæ. Citatis itaq; ociſſime equis, trucibus oculis ſimul & animis campum diuerſi rapiunt. Et

Paulus uincit Barbarum in duello.

quum infeſtis cuſpidibus concurriſſent, Paulus ſupra ſcutum, dextrum oculum rimatus, Barbaro haſta transfixit. Delapſumq; humi cum uulnere, ex equo deſiliens, armis corpus, & capite truncum priuauit, ac cæſi hoſtis onuſtus ſpolijs, equum conſcendens, ad ſuos redibat, quem effuſi undiq; ex ſtationibus milites ingenti gratulatione perducunt ad ducē. Collaudatum eum Scanderbegus mox inſigni clamyde ex auro contexta, ac uilla quadam opulenta publice donauit. Tum cæterorum ordinum animos (pugnæ nanq; & iaciendæ congreſſus illius aleæ tempus inſtabat) ſolitis de more adhortationibus accendit.

Oratio Scanderbegi, qua auget ferociā ſuorum, et minuit hoſtium.

Animatos ſatis uos ſingulos præclaro hoc priuatæ uirtutis ſpectaculo (ſi facta quicq; uiuaces fortium uirorū ſpiritus mouent) eſſe exiſtimo milites, quippe quum nullum acriorē ſtimulum ſubijcere Dij hodie potuerint uobis, q̄ fœlicia hæc uictoriæ delibamenta, quæ & augerent ferociam ueſtram, & minuerent hoſtium. Quare agite factam ad laudem uiā audacter ingreſſi, fumātes adhuc cruore hoſtili militis ueſtri manus, pulchra omnes contentione imitamini. Vouit pro uobis, uouit pro uictoria ſolicita ſocij cura. Immolauit uictimam pro uobis fortis dextera, quo incruenti uos poſtea ſecundo Marte deuota uobis corpora conficeretis, & promiſſa peteretis ſpolia. Irrumpamus igitur nunc nunc in hoſtem, prouocauit prior extra ordinem uos ille, prouocemus priores nos tota acie ipſum, extrahamus inuitos in funeſtum campum, dum ignauus dolor uires hauſit, & torpor animorum homines mœſto ſilentio cōpreſſit. Sub ijs dictis curatis iampridem corporibus, ſigna canere iubet, & quinta fermè diei hora in aciem educit. Inſignis ſanè ferocia uiri, & digna inuictę uirtutis fiducia, quam omnis ætas admiretur. Auſus eſt ea hominum paucitate unicus belli artifex, contempto egregie hoſte æquo campo, collatisq; ſignis tanti fortunam certaminis ſubire. (Nulla nanq; tum ignauę fraudis, nulla inſidioſi ſtratagematis ratio procurata.) Auſus eſt prior

relictis

relictis monumentis libero euectus campo ei hoſti inſultans uelut reni-tentem educere ad pugnam. Iamq; ad ipſas hoſtium ſtationes ingenti mi litum clamore pergebat, ni Muſtapha tumultuario primum agmine, de-hinc totis uiribus illi occurriſſet, ſed ſicut timide progreſſi, ita facile pri-mo impetu pellebantur, & uix dum omnes è caſtris educti iuſtam aciem compleuerant, quod plures ſubita fuga iam recipiebātur inter ſtationes. Id ubi aduertit Barbarus, neq; ſigna ſuorum, neq; militem uſquam con-ſiſtere, quo accenderet audaci exemplo uiros, clamitans ut ſe ſequerētur, & ubi eum uidiſſent, conuolarent ſigna. Concitato repente equo, primā hoſtium frontem inuadit, pertinaci conſilio aut uictor ad Amurathem reuerſurus, aut non inultus caſurus. Secuti ſunt plures ordinum ducto-res, & turmalium non ignobile agmen. Reliqui quoq; pudore ducis re-linquendi paulatim inferentes pedem ora hoſti ferienda præbebant, & ua rijs locis conſerti, obnixius quo poterant, ſuſtinebāt aciem. Ita ubiq; iam ordines inſtaurati, ac renouata pugna erat. Sed nullum uſquam indiciū uariantis (ut ſolet) fortunæ uiſum, perdita æque ex omni latere uictoriæ ſpes, uincentibus perpetuo tenore Chriſtianis. Adeò duorum militum euentus fortunam quoq; uniuerſi exercitus iam inde formauerat, & ſin-gulorum animis impreſſerat audaciam & pauorem. Moſes à ſuo cornu nunc equite immiſſo, nunc ſubiecto pedite, & deducto pro ſignis turba-bat barbaros, ac diuiſos acrius prēmebat. Illi uelut fato quodam magis, q̄ ab hoſte ſuperati, & uix ad deuitanda uulnera idonei, uinciri magis, q̄ uincere aptiores uidebātur. Paulum in media pugnantem acie, maxima undiq; hoſtium ſtrages ſequebatur. Turbati iam hincinde ordines erāt, non equitis, non peditis locus, promiſcue ęquata omnia, & maior fermè ibi Turcarū numerus confoſſis ſibi equis ab Epirenſium peditibus, ue-rutis, pedes pugnabat, ſed tum inaſſueta corpora pedeſtri pugnę, tum in incommodiora arma pernicioſe perpediebant uiros. Augeri ſemper ho ſtium illis uidebatur acies, rareſcentibus copijs ſuorum. Stabant tamen cæci pudore, expectantes ducis euentum altera parte, quē cum nobiliſſi-mis quibusq;, & omni exercitus robore ad Scanderbegi ſtationem præ teruectū reformare cunctorū ordinū fortunā poſſe credebant. Pauli aſpe ctus nunc urgebat, quū metirētur timidis animis maiorē queq; in hoſte, ex perempti nuper uiri gloria. Nunc irritabat ardentibus ſtimulis homi nes, quū deformis militis ſui ſpecies, & inulta ſocij umbra ob oculos uer-ſaretur. Ingentia præterea (quod maximum irritamentū erat) præmia à Muſtapha pro inuiſo capite propoſita uictori auidiora periculi militum ingenia faciebāt. Denſati itaq; plures circa unū totis uiribus incubuerāt, & uelut obliti cæterorū, obnixis uultibus unū appetebant. Per cędes, per uulnera ſuorū emere quiſq; precioſi capitis munus non recuſabat, ſed ſto lidum hominum deſiderium pernicioſum ipſis etiā reddebat pertinax ui ri uirtus, qui ſtipatus quorumcūq; fortiſſimorū caterua propellere ſatis eam uim poterat, & cōtemnere inanes conatus. Tum cōſpiciens Barba-

Chriſtiani uictores.

Veruta pila di cuntur, quod uelut ueruahabent præfixa.

Perpedire, pro impedire.

rorum exercitum à reliquis copijs inceſſantem infeſtius agmen ſuorum tacite conſecutus obliquũ uiri caput gladio perſtrinxit, & uno ſubinde alteroqꝫ ictu præcipitem deiecit ex equo. Stratum humi ubi uidere ſocij, retracto protinus pede, neqꝫ ulciſci iacentem, neqꝫ corpus à reliqua hoſtium uexatione tutari curabant. Inſtare tum acrius Epirenſes, ac ſine reſpiratione urgere turbatos, donec pulſi penitus omnem laudem ceſſere uictoribus. Fugientes Paulus quantum maxime poterat, carpebat poſtremos, mordacibus ſubinde uerbis in illos cauillatus:

Quo fugitis ignaui? Itá ne omnis ſociorũ memoria abijt? Nullús ne hic Carapuſij frater? nõ conſanguineus? nõ neceſſarius iacentis quiſpiam in tanto numero, qui deformem truncum ultione ſaltem, quæ ſola ſuperest auxilio proxima, honoret? En ipſe ipſe nunc uos appello, prouocoqꝫ, quẽ priores uos nuper ad malę conceptam gloriæ ſpem euocaſtis. Siſtite gradum, accipite cruenta ſocij ſpolia, quę ultro uobis ipſe offero.

Illi nullius rei pręterqꝫ fugę memores, turpi ſilentio hoſtis increpationem neqꝫ approbabãt, neqꝫ reprobabant, ſicqꝫ liberiori paulatim euecti campo, ex oculis euaneſcebãt, ut uix fremitũ inſequentium audirent. Sagittariorum tantũ obſtinatior ſæuina in eos fuit, cęteri ordines abſtinuerunt fugientiũ tergo, nanqꝫ tum laſſitudo, tũ ſatietas hębetauerat hominum uires, animoſqꝫ. Abiecta tñ ubi ſigna, & ſparſas paſſim lunas (militaris id genus eſt ſigni Turcarũ populis) collegiſſet, læti milites pulchro clamore, & iactatis incõditis carminibus, ad Scanderbegi ſtationẽ cõtentione quadam afferebant. Læta nanqꝫ ibi omnia iampridẽ erant, hoſtes uel cęſi longo ordine iacebant, uel ſeruati belli iure inutilibus poſt terga manibus, & proprię ignauię & hoſtilis clementię confeſſionem faciebãt. Muſtaphas quoqꝫ ipſe cum xij. purpuratis ſimiliter conſpiciendus cantherio ducebatur, augebatqꝫ ſpectaculum, & leuabat uelut fortunam cæterorum. Nam quũ præter latus pernicioſo gloriæ appetitu in Caſtrioti cohortem eſſet, & obſeſſum ſe ibi, ac omni ſuorũ robore exutũ uidiſſet, neqꝫ aut effugij, aut pulchri interitus facultas ulla adeſſet, maluit infœlix dux omnia, libertatem quoqꝫ ipſam pro uita paciſci. Neſcio an pulchrior res, & magis ſecundis Dijs toto belli tempore cum Amurathe geſta, ita ſpecioſa omnium eo die opera fuit, non dux, non miles, non ordo aliquis onuſtior priuatæ ſimul & publicæ laudis antea redactus. Cæſa ex hoſtibus referunt x. millia, captos lxxxij. ſigna militaria xv. Scanderbego modica militum iactura ea ſtetit uictoria, uix trecentorum (ut aiunt) hominum. Caſtra quoqꝫ non ignobili pręda ditarunt militem, nam quũ Barbari aliquot menſibus ibi moram traxiſſent, peculium quoddam ſibi quiſqꝫ conſtituerat, cæſorum ſpolia pulcherrima inuenta, equorum inſignis numerus. Non tamen licet pręda militẽ oneraſſet, exaturauerat ira ferocem ducis animũ, quin extemplo refocillatis corporibus, quod reliquum ſupererat diei, ad deuaſtationem agrorũ militem traduceret. Sicqꝫ uictoriã recentẽ ſecutus, iniecto late igne, quę ferro nõ potuit, abſumpſit.

Lunæ militare ſignum Turcis

Mos. Manus poſt terga ligatæ captiuis.

Cantherius equus, cui teſticuli amputantur. Sex. Pom. F[illegible]

Decem millia ex hoſtibus cæſa.

Neqꝫ

Necq́ inde tamen uulgi manus uacuæ receſſere,& non ſolum ſi quid pre cioſi fuit,nihil relictum,ſed pecorum quoq́ magna uis abacta. Ita dũ feſſos præda etiam iſta magis tardat,uix prima noctis uigilia recepti ſunt in caſtris. Reſiduum noctis ibi quieti datũ,tranſactumq́ tacite ſine iocis, ſine clamore,& nullo fermè uictorię indicio,mœſtiorē nanq́ ducē uiſum propter auditam Baleſij ruinam,modeſtiora quoq́ militum ingenia, & ad idipſum compoſiti uultus imitabantur,nunc conſolantes leniter, nũc priuato odio frementes in hoſtem. Sed non poterat ęger animus ſomnũ capere,dum Scodrenſium ferociam,dum ſua in illos beneficia collata crebro retractat. Mane itaq́ dubia adhuc luce relicto ibi ut conſueuerat pręſidio duobus equitum millibus,& mille peditum cum reliquis copijs ad Daynenſem obſidionem conuertit ſigna. Captiui quoq́ omnes abducti,& prædę fermè quicquid precioſi fuit. Vbi quũ ab Hiſpano ſingula magis certo ordine didiciſſet,tantum moratus,dum renouaret militem, mox recentibus copijs,multa ſimul damna importãs Scodrenſibus,Drinum traiecit,immiſſoq́ paſſim equite, quicquid ſati in campis fuit (Autumni nanq́ in ipſo exitu altiori tum herba ornabantur prata) deuaſtauit, uites uniuerſæ internetione deletæ. Omnis fermè fructifera arbor æquata ſolo,agreſtes qui inuecti fuere occiſi plures,dum arceret hoſtem, reliqui omnes male habiti, exutiq́ patrimonijs. Subinde ad alia loca & oppida Venetorum progreſſus,eandem omnium fortunã faciebat. Villani,& ſi quid præſidij reliquum in agris erat, cuncti ad ipſum defecerũt, priusq́ ruinam ſentirent. Culpauit Scanderbegus Ameſæ indignationem,ſuam non cognouit,execrauit adoleſcentis ferociam, præferuidam in ſe iram cohibere non potuit. Tum ubi procurſata omnia, & inſolenti dominatione ſubiecta ſibi uidit,urbibus quoq́ ipſis incipiebat eſſe terribilis. Sed appetens iam frigoris uis,& increbreſcentes quotidie pluuiæ, inuitum ſub aſſuetis mœnibus in hyberna compulerunt. Veneti interea prouinciæ præſides,& Scodræ magiſtratus ſoliciti de rebus omnibus, præſertim de Dayni præſidio,ubi ad ultimum inopiæ uentum ſciebant, literas ad Senatum de ſingulis decernunt. Sub idem quoq́ tempus & Barbari cum ingentibus donis ac magna ui pecuniæ pro captiuis redimendis ad Scanderbegum acceſſerant.xxv.numum aureorum millia ſu iſſe nemo diſſentit.Datus itaq́ Muſtaphas cum cæteris,& honorati hoſtes,habitiq́ liberaliter ſunt,uelut omne odium reſediſſet. Exin & duces dati,regionis periti,qui ignaros regerent,& ſeruarent ab inſidijs ſuorũ. Captiua pecunia omnis militibus erogata,ut penes eoſdem præmia, penes quos pericula eſſent. De Dayni oppugnatione nihil per eos dies tentatum,prohibebat nanq́ moleſtia frigoris quicquam moliri in muros. Oppidani rerum omnium,pręterquam fidei,immemores,de aſſueta pertinacia nihil mutabant. Hauſerant uires hominibus tot undecunq́ incõmoda,ſed idem feruor animorũ erat,uegetiorq́ indies in diminutis corporibus ſpiritus. Ita puſilla urbs fortiſſimi ducis impetus retardabat, &

Scanderbeg mœſtus propter Baleſij ruinam.

Scãderbeg ad obſidionẽ Daynenſem ſe conuertit.

Muſtaphas cũ alijs 12. purpuratis captiuis, 20. aureorum millibus redimitur.

Puſilla urbs fortiſſimi ducis impetus retardat.

tot ſimul bellorum uictorem ſola conſtantia uincebat. Nunquam tamen Caſtriotum pudor ullus ab incœpto auertit, ſed dedendo, ſi aliter non poſſet, uincere deſtinauerat. Ferebantur iam obſcuræ, quædam uulgi uoces, & incerta murmura de propenſioribus ad pacem patrum animis. Quare & mitius Scanderbegus agebat cum hoſte, leniusq; in procurſationibus aſſuetis indultum iræ, nunciatur extemplo ſibi legatos decreto Senatus miſſos, qui noua pacis conſilia inirent, iamiam adeſſe. Præmiſſo itaq; de more obuiam nobiliſſimorum ordine uenientes honorifice excepit: deinde habitos lautiſſime, poſtero die exhibuit copiam dicendi ea, quæ à patribus afferrent. Propoſita ſimul & accepta ſine uariatione inter eos eſt unica illa pacis conditio, ut ſoluta Dayni obſidione Epirenſis, acceptam ſemel in ſuam fidem urbem cum omni iure Venetis cederet: Ipſi ager quidam iuxta Drini flumen, & locus quem Buſegiarpeni appellant, ad inuicem conſignatus. Nihil negauit Scanderbegus, ſed quæ ſtatuiſſent ipſi, lætus tulit. Firmata igitur pace, & rite peractis omnibus, tũ ſilentio facto (parabat nanq; generoſus animus inſigne indicium liberalitatis oſtendere) ita exorſus eſt:

Conditio pacis obſeſſi Dayni.

Buſegiarpeni.

Grata lautaq; oratio Caſtrioti ad Venetorum legatos qui cum pace ad eũ uenerint

Viueret utinam nunc bonus Princeps ille, cuius mors & præcipuum ſimul dolorem mihi, & moleſtiſſima uobiſcum arma excitauit: neque enim dum impij belli auſpicijs, ac domeſtico ſanguine cruentam Dayni poſſeſſionem à uobis quæro, cernerem hodie prouinciam Chriſtianorum, & ſociorum, tot immerſam malis, & inuiolata cum optimo Senatu pace gloriarer, quam læſam nunc tam leui cauſæ momento uix unquam conquerere poterit animus, ſed alia contentionis huiuſce origo. Excuſabilem ueſtram ſumpti belli rationem illorum perfidia fecit, quibus auctoribus primum Daynenſis deditio facta uobis, dum & iniquis conſilijs facile mulieris ingenium à me abalienaſſent, & quę acta iam pridem inter me & Leccham fuerant, doloſe, & aſſentationis ſtudio quodam reticuiſſent.

Non ſum igitur ſuccenſus euſq; uobis, nõ arma ſumpſi, ut iniuſtos arguerem, non ut regni libidinem imputarem Venetis, quos unquam iniqui alicuius belli auctores nulla ſatis ętas uidit. Illud tantum moleſtiſſime tuli, quod minus mihi, quàm par erat, credidiſſetis, & dum à uerbis illorum non diſceditis, contentionis me ſtudio motum, & cupiditate aliqua impetrandi arbitrati eſſetis. Inij tum ipſe belli occaſionem, quam in manibus fermè mihi traditam uidebam, quum ius omne in armis reſideret. Depono nunc ultro poſcentibus Dijs, & ſi uos non poſceretis, agrũ & campos, quos in Dayni compenſationem decreto Senatus attuliſtis mihi ad fœderis huiuſce firmitatẽ, & libenti animo accipio uoluntatẽ patrum, liberaliſſimorumq; Principum amicitiam amplector, aliud quippiam neq; peto, neq; accipio. Sed & quicquid agri eſt mihi, ſi oporteat, regnum, fortunas, uitam deniq; pro uobis, liberiſq; ueſtris, & imperij dignitate deuoueo.

Laudat Venetos.

His dictis

His dictis, præconia per uniuerſam regionem decerni iubet, & cupitam tamdiu pacem lætis populis annunciari. Obſidio tum diſſoluta ocius, & demolitis oppugnationis operibus, alacres ordines excipere oppidanos, ac inuitare ad ſtationes, deleto odio omni ſimul publico, ſimul priuato. Andreæ quoq; & Vulcatanio libera abeundi poteſtas data, reſtitutaq; cætera legatis, uillæ, & caſtella, quæ Scodrenſibus nuper ac uicinis urbibus adempta fuerant. Poſtridie editis de more uarijs ludorum ſpectaculis, cum ingentibus donis legatos à ſe dimiſit.

Excurſio atq; deuaſtatio agri Amurathis à milite Epirenſe facta

Ipſe impatiens ocij cum omnibus copijs ad Barbarorum fines deuaſtandos, & aſſuetam prædam, ire perrexit. Collectoq; ibi ueteri pręſidio, ac coactis in unum ordinibus, iuſti cuiuſdam exercitus formam expleuit, ut non ad depopulationem agrorum, ſed ad ingentis alicuius belli morem inſtructam aciem diceres. Ita lætus quiſq; ſequebatur ad accipienda promerita diutinæ militiæ ſtipendia. Aliud enim nihil tum à duce poſcebat militaris cupiditas, niſi quod quiſq; ſua manu cæpiſſet. Hinc iocula-riter ſæpe uicini principes Aerarium Scanderbegi agrum hoſtilem appellabant. Tum tripartitis copijs Turcarum fines ab omni parte ingreſſus biduum in depopulando conſumpſit, colonorum magnus numerus cæſus, niſi qui Chriſtianum nomen profitebantur. His quoq; nihil præter uitam & libertatem relictum. Ignis poſtea tectis immiſſus, deformauit omnia, ac in cineres uertit, ita ut ſi exercitus hoſtilis eo tempore ueniſſet in Epirum, niſi conuecto ſecum commeatu, uix unius diei alimenta in deſperare potuerit. Vbi igitur nuda tantum tellus, & ſola cladis ueſtigia relicta, tolli ſigna Caſtriotus iubet, & retracto intra ſuos fines exercitu, collaudata ſingulorum opera, milites omnes exauctoratos domum dimiſit, præter tria millia, quod pręſidium nunquam à ſolita cuſtodia reuocatum, ipſe cũ reliquo ciuium agmine, & ſtationarijs ſuis, Croiam petijt.

Aerariũ Scanderbegi, hoſtilis ager.

Caſtriotus à Venetis ciuitate donatus, totius rei Venetæ in Epiro, Illyricoq; ſummus creatus eſt imperator.

Quum relatum eſt in Senatu de Epirotica pace, & Scanderbegi munificentia, ac laudes celebratæ publice à legatis, ingens patrum gratulatio exorta, quod reſpiraſſet eo bello prouincia. Tum ut decorarent eam uiri uirtutem ac libertatem aliquo gratorum animorum exemplo, primum habitis ſuffragijs ſine uariatione abſens cum omni poſteritate ciuitate donatus, & inter clariſſimas familias receptus eſt: deinde & unus electus ingenti patrum cõſenſu, cui in ea regione totius rei Venetæ ſumma demandaretur. Datæ itaq; mox literæ ad eum cum regijs muneribus. De Barbaris & aſſuetis eorum excurſionibus nihil per eos dies auditum. Deſixerat nanq; pauore quodã eos Muſtaphæ fortuna, ac prohibebat Amurathem ſolita agmina decernere in Epirum, & eiuſcemodi copijs augere magis, quàm oppugnare hoſtis uires, quum omnes exercitus ſuos, qui ad id tẽpus ad Scanderbegum laceſſendum Macedonię fines intraſſent, uel maiori ex parte deletos, uel fœde fugatos, aut redactos in ſeruitutẽ cerneret. Maioribus proinde uiribus, & alio apparatu, ad id peragendum opus eſſe ratus, terebat dies cõſultationibus, & laudis materiam ſibi olim

inani propoſito reſeruatam differebat. Sed ubi & fama Venetæ pacis,& prouinciæ deuaſtatio,ac clades alia ſuper aliam audita, pronus iam inde ad bellum animus,acrioribus ſtimulis impulſus eſt. Solicitus itaq; ſenex priuſquam decretum aliquod de habendo delectu interpoſuiſſet, accitis purpuratis quibuſdam,qui propiores tyranni lateri aſſidere ſolent (conſiliarios illi uocant) amens ira furoreq; nutritum tamdiu odium his tandem uerbis explicauit:

Acris tyranni adhortatio ad ſuos ſuper bello contra Scanbegum decernendo.

Fouimus iam hucuſq;,optimi duces,auximusq; nefarij rransfugę ſcelicem ſemel audaciam,dum nouis ſemper Hungarici belli neceſſitatibus, præpediti inuiſi capitis ſupplicium diſtulimus,ut tot ſubinde iniurijs,cõtumelijsq; Ottomanũ imperium impune laceſſiuerit, quas neq; audire iam aures, neq; uidere oculi poſſunt. Creuit (proh pudor) proceſſit eo ferox inſania,ut audeat hodie prior totis nos armis impetere,& aperte timorem ſimul & ignauiam ueſtram arguere. Quid Alybaſſæ nunc fortunam,aliorumq; ducum eundem euentum narrem uobis? Sumamus ex

Macedonia deuaſtata.

Macedonia imaginem conditionis noſtræ,quam ita aſſiduis euerſam excurſionibus,& hauſtam incendijs audio, ut nulla iam ſimus prouinciæ, ſed ſola hoſtium ueſtígia uiſuri. Ita integros dies nuper populabundus ingreſſus,compoſitis ad idipſum copijs,ſignisq; in dauaſtanda ea regione conſumpſit. Quouſq; tandem ſcelerati hominis propoſitum paſſuri ſumus? an dum uincula nobiſipſis circundet? Extinguendi ſunt improbi conatus,ne ſenſim per negligentiam noſtram creſcat incendium,& ſerum (quod ominari reformidat animus) remedium conqueramur,quũ à paruis initijs contemptus hoſtis olim funeſtum caput extulerit,& auxerit uires.

Miſerabilis aſpectus populorum.

Inuitant ad bellũ omnia,& arma tradunt uobis.Nam & ſi nulla ſit conſilij huiuſce rario,nonne ſatis fortium uirorũ animos ſolicitare debeat miſerabilis aſpectus ſubditorũ populorum? An pudorem nõ excitent tot indies uincula noſtrorum,& fumantia late incendia uillarum ultorem eo ipſo poſcentia? Compreſſimus iam totiens Hungaricam rabiem memorabili ſemper clade,ſordidaq; in luctu ſuo Græcia relicta, hauſimus tot inſolentiſſimorum principum uires. Epiroticos tumultus per

Victoriæ Turcicæ.

ſecordiam noſtram creſcere permittimus? & uectigalem,ac ſtipendiariã nuper prouinciam æquo nobiſcũ bello decertantem diutius cernimus? Itáne alios tam repente Epirenſes terra ædidit? Noui ne, & inuſitati nobis hoſtes repente apparuerũt? Experiri iuuat igitur ipſi mihi, utrũ tam inuicta bello gens,et inflati pertinacia ducis,iugum aſſuetũ ſubire poſſit, Neq; enim amplius ineunda ſunt nobis inania conſilia opprimendi per inſidias hoſtis,non alternis ducibus,copijſq; ſolitis decernendis exaturandum ſanguine noſtrorum inuiſum ſolum.

A fortuna ductorum et copiarum.

Habemus nanq; in oculis eandẽ omniũ fortunã,uel ductorum,uel copiarum, quorum ad hãc diẽ operam uerius ad nos,q̃ ad hoſtem oppugnandum elegimus. Alybaſſę aut Feriſio ne exercitum tradamus? qui præter uulnera ſuorum, deformesq; reliquias,nullum reliquũ hoſtile ſignũ afferant? Muſtaphę infœlicia con

cia con

cia conſilia ulterius exerceamus, ut ſtipendijs alat Christianos, & foueat hoſtium uires, dum ignaua uincula cupit exoluere? Victi totiens, capti, ac redempti tot pœnas dedimus, ut pudere merito iam nos debeat fortunę noſtræ. Quare ſubeunda eſt omnino nobis belli huiuſce ratio, incumbendum ijs uiribus, progrediendũ eo exercitu, quem uix capiat Epirus, nedum eius ſuſtineat impetum. Sicq́ʒ incruenti omnia expurgabimus, hoſtibusq́ʒ aut expulſis aut memorabili clade domitis, amiſſas populorũ perfidia urbes in antiquã formã redigemus. Vel ſi pertinacia gentis (ut ſolet) temerario propoſito ducis tutandi ſtudio in arma ruet, dabimus excidio auidos ſupplicij animos, & cupita tamdiu ultione ueteres publicas, priuatasq́ʒ iniurias cõpenſabimus. Sumẽda hęc arma ſunt uobis fortiſſimi uiri, nõ uelut aduerſus Hungaros, aliosq́ʒ hoſtes conſueuiſtis, ſed maiori longe ira, indignationeq́ʒ tanq́ʒ in ſeruos ueſtros, & transfugas, qui inſolentes in uos ſpiritus nefario iampridem conſilio ſeruatos excitarint.

Clamabat hæc concionabundus irarumq́ʒ plenus, maximoq́ʒ ſilentio ac aſſenſu auditus eſt à ſuis, approbantibus omnem belli eius rationem è totius dignitate imperij futuram, acclamantibusq́ʒ curam apparandarũ armorũ ſubeundam, quàm maxima fieri poſſet feſtinatione, ne uernum tempus (nam miteſcente iam hyeme, ueſtiti niuibus colles aperiri incipiebant) in apparatu per negligentiam conſumeretur. Tum confeſtim per prouincias & ſubditos populos ac regna ſociorum præconia emiſſa, edictaq́ʒ propoſita, ac iuſſę nominatim urbes, prout tyranno uiſum, tot hominum, tot equorum millia impendere, qui ad regiam urbem Adrianopolim, qua maxime poſſent feſtinatione, properarent. Nondũ enim mœſta tanto funere Gręcia, nobiliſſimorum Imperatorum ſedem Barbarico ſubditam iugo, ingemiſcebat. Inuaſerat rumor, terrorq́ʒ pariter uicinos populos, urbesq́ʒ Christianas ignaras, quo tanti belli moles eruptura foret, occulta nanq́ʒ tyranni conſilia uix ullus poterat cõiectare, ne illorum quidem qui magis intimi domeſticiq́ʒ erant, præter conſiliarios, quos diximus aliquot maxime obſeruantes Ottomani, ne præmoniti hoſtes ad uim propulſandam conſilij copiam habere ualeant. Hinc memini prima Scodrenſi obſidione prius fermè uiſos nobis ſub muris, q̃ auditos fuiſſe hoſtes. Sed & illa inſigniori fallacia perdita gens uti ſolet, ut alio plerũq́ʒ mendacem belli famam, ac inanem tumultum pręmittat, alio ueros exponat impetus, quo pernicioſa credulitate ductos facilius incautos opprimat. Quare omnia ingenti tumultu undiq́ʒ miſceri. Hinc Hungari uerentes æterni perfidiam hoſtis, exhauſtas iam tot cladibus uires, ac infœlicia arma erigebant. Hinc Græcia ſolicita tenues inclinati iam imperij reliquias defenſura, diſperſos domeſticis odijs ſpiritus colligebat, non fefellit tamen Scanderbegũ Amurathes, qui omnes ſimulationes, & diſſimulationes Ottomanas longo iam uſu callebat. Admonitum tamen illum etiam ferunt à primoribus quibuſdam, & purpuratis Principis, per indicia quædam, & occultiſſimos nuncios, licet nihil ualde certũ affir

Apparatus belli Amurathis contra Epirenſem.

Conſilia Turcæ ſecretiſſima ſunt.

Mos Turcæ mendaci fama belli illudere.

marent,ſed credita ſunt facile omnia ab Epirenſi. Augebat nanq; præcipue fidem,inſolitum Amurathis ocium, quod nihil penitus præſidij, & copiarum,uel ad recentes Muſtaphę iniurias ulciſcendas, uel ad tuendos fines ad eam diem miſiſſet. Dimiſſa itaq; urbanarum rerum cura Caſtriotus,nihil ex tam uaſto belli motu, ac hoſtili tumultu fluctuatus animo expedito conſilio omnia,quæ uel alius imperator prudens & impiger in tali re præciperet,ageretq́;,præcepit ordine,atq; egit. Illicoq́; ſimul nuncios cum literis ad uicinos,regulos, & ſocios Epirotici nominis mittit, quo inſtructi ſtarent in armis,diſponerent præſidia, ac firmarent armatis oppida,communirentq́;. Promiſcua etenim omnibus damna, cõmuneſq́; uaſtitatis ruinas tanti exercitus magnitudinem afferre, tenderecq; Otomanum,non ad eius perniciem tantum, ſed ad commune excidium Epiri. Ipſe ſimul,dimiſſo prius Moſe,pluribusq́; optimatum ſuorũ,tum ad copiarum cõquiſitionem,tum ad frumentationem habendam ad eas belli neceſſitates,nihilo ſegnior ab alia parte peragrans omnia, obequitansq́; crebra edicta per uniuerſam prouinciam decernere,non dies,non noctes ceſſare,donec omnem materiam ſeuiendi hoſti,& gloriæ occaſionem ſuſtuliſſet. Agreſtium itaq; magna pars,& inutilis turba, cum uniuerſa ſuppellectili in urbibus reducta. Quod roboris uirorum fuit,& omnis militaris ætas retenta ad belli diuerſos uſus,præſidiũ quoq; à Macedonię finibus reuocatum ad nouum apparatum belli,coactęq́; undiq; copiæ ad regiam urbem Croiæ,non contemnendam formam effecerant exercitus ſpeciem. Tum Caſtriotus conuerſo animo ad ſecernendas copias,primum omnium x. hominum millia,qui ſecum nuper contra Venetos,& apud Oronichium meruiſſent,eligit ſibi,quos barbaris, prout opportunitas locorum ſuggeſſiſſet occaſionem,liberiori certamine opponeret. Croiæ præſidio.M.ccc.milites ad ueterem ciuium numerũ adiecti Epirotici generis omnes,ſpectatę uirtutis in multis bellorũ caſibus. Ciues quoq; ipſi tum omni genere telorum, quod ad propulſandum à mœnibus hoſtem,in rem eſt,tum robore animorum præcipue, ac deuotorum fide pectorum armati. Simul igitur & nouum præſidium impoſitum,& imbellis turba fœminarum,ac inutilis puerorum ætas extracta ex urbe,ſola militaris iuuentus,neq; tamẽ cum uulgi promiſcue colluuio relicta,quorum non ſic facile ardentes animos penetrant uirtutis ſtimuli,& ſegnius pręcioſum libertatis nomen ignaua pectora acuit.

Quæ Caſtriotus ad ſalutem regni procurauerit,audito tyranni aduentu in Epirum.

Decem millia hominum electa cõtra Turcam.

In rem eſſe.

Ingenium uulgi nõ admodũ uirtutis & libertatis curãs.

Habitum ſumma ratione,exactoq́; conſilio rerũ omnium diſcrimen, utpote quod clauſtrum totius prouincię ad comprimendos barbaricos tumultus ea urbs uidebatur,à qua reliqui ſpes imperij penderet, ſalusq́;. Sed neſcio an meliori conſilio abſtrahi à ciuium cõſpectu filij, uxoresq́;, an relinqui ſibi potuerint. Quum acrius longe irritamentum mœſti pręſentium uultus,uiſę lachrymæ,auditi gemitus,ac oberrans præ oculis ſeruitutis calamitas,& fœditas uinculorum,quàm ſola abſentium memoria armatis futura fuerit. Ni tutius idcirco fortaſſe id conſilij genus peritis

Croia clauſtrũ Epirotici regni.

militiæ

militiæ uiſum, quod licet apta ſit ea adhortatio cernentibus ad labores, & pericula ſubeunda, ſimul tamen & hoſtilis audaciæ, pertinaciæq; non leue momentum eſt. Quod ſperatæ prædę libido impingit obſtinatiori ad arma propoſito milites, & feruidioribus ad inſiſtendū ſtimulis acuit barbarorum ingenia, acrius in uulnera, acrius in tela ruunt, neq; illos uel muri, uel ſuperſtantes armati arcere queunt, quin certatim ſubeant, ſegnius ſi nihil audiant in urbe præter fortium præſentiam uirorum, ſi nihil aſpiciant in mœnibus pręter auidas ſanguinis dexteras, & morti deſtinata pectora. Miſerabile ſpectaculum erat, flebile Croienſium diſcedentiū agmen, plena omnia gemitus, ululatusq; fœminei. Non domus, non uicus, non pars ulla urbis expers luctus. Perſonabat uario clamore forum nunc reprehendentium, nunc inuitantium ſuorum lachrymas. Pręcipua tamen in templis & delubris eius fortunæ, ac publici doloris ſpecies erat: ibi nanq; ingens populi concurſus, & omnis generis multitudinis uerſabatur. Supplicationes, uotaq; mixta cum miſeranda ui lachrymarū, per aras omnes cadebant, pectoris ac oris (ut mos eſt gentis) laceratio fœdiorem aſpectum calamitatis faciebat. Matronarum nihilo ſegnior dolor, & præter uultus deformationem dulce uidebatur imitari reliquarū mœſtitiam. Nihil pudendum, nihil immodicum in ea ſorte cenſebatur, & laudatior ea ceſſit, cuius inſignior mœror iudicatus. Non deerant quoq; ſicut ſolitæ ita impiæ mortalium querelæ, ac improbe uoces fœminarum, malorum ſuorum cauſas in deos uertentium. Deinde ubi reſedit aliquantulum per lachrymas exaturatus dolor, ad alloquia ſuorum uerſæ matres iterato ſermone undiq; tumida cum oſculis mandata dabant. Nunc præſtita olim officia filijs; & promeritam pietatem commemorantes, nunc infirmam ſenectutem, & uerendam caniciem oculis ſubijcientes. Idem omnium ſtatus, & habitus ſermonis, uxores paruulos obiectantes uiris, uiduos iam inde penates, & ſordidam orbitatē deplorabant. Senes mœſto ſilentio defixi, & æque de natorum ſalute ſoliciti, neq; accendere ulterius uerbis feroces ſuorum ſpiritus, atq; auidam ſuopte ingenio periculi iuuentutē, neq; dehortari à laboribus, & perſungendis pertinaciter muneribus, ne liberorū amorem patriæ charitati præferre uiderentur. Mox decretum à Scanderbego miſſum, ut leuaretur eo onere ciuitas, & armati ad ſua quiſq; munia abirent, quum ſatis iam impenſum ignauo dolori & priuatis ſingulorum conſilijs diceret. Renouatus igitur iterū luctus, clamorq; cum lachrymis ſublatus, uelut rapi iam ab hoſte omnia, uiros, parentes, mœnia, delubra, deos ipſos uidiſſent. Vix abſtrahi poterat multitudo à poſſeſſo ſemel amplexu; manere quiſq; ſocius periculi ſuorū, ac comes fortunę uellet. Sed ubi iam inſtare moleſtius præcones, & apparitores ducis aduertere, in ultima oſcula prolapſi omnes paulatim chara pectora relinquebāt, & fixis ſemper in mœnia oculis, incerta humi ueſtigia figentes abibant. Tranſportatos ferunt in maritimas Epiri urbes, & alia ſociorū oppida, ac Veneti nominis, ibidē & ingens colonorū multitudo

Spectaculum miſerabile cū pueri & fœminæ urbe eijciuntur.

Malorum cauſas in Deos uertere.

cum armentis,gregibusq́ ac patrimonijs redacta,ne opportunum quicquam calamitati relinqueretur,unde alimēta eliceret hoſtis,quibus abunde uteretur. Poſtquam ſummota eſt turba, & ſedatus clamor, ac tumultus in urbe,ſolaq́ uiris armorum cura relicta, Scanderbegus reliquum eius diei in recipiendis frumentatoribus,ac diſponendis publice horreis cōſumpſit. Diuiſa eſt & uiritim annona militibus,telaq́ omnis generis, ac ingens ſcutorum copia dono data,ut inde iam liberali erogatione ſuorum fidē præueniret. Arma ſe ferrumq́ ita largiri dicebat hominibus,ut ſibi perpetuo libere haberēt,uel glorioſius transferrent in hoſtē: clypeos ita demum tradere,ut iterum reſtituerent. Sic procuratis his per iocum, & deuinctus uarijs muneribus uulgi animus.

Vulgi animus muneribus deuinctus.

Vranacontis heros Epirēſis urbi Croiæ præficitur.

Poſtero die Vranacontē quem urbis præſidio prępoſuerat,Epiro oriundum,gratum & auorum meritis,& propria uirtute uirū ad ſe accitum, primo ſummotis arbitris, multa cum eo de Croienſi obſidione,& Barbarorum ingenijs longo examine egit.

Scāderbeg patriæ ſalutē cōmendat.

Deinde propalam in foro, medio armatorum agmine immixtus,altiori ſono uocis,ut ſermo ad omnes peruenire poſſet,ſingulorum fidem appellans,patriæ ſalutem commendabat,nunc hortans, nunc imperans,nunc precibus agens,& tum perfidiæ pœnas, ac ſceleris, tum generoſa fidei præmia ſtatuens. Subirent fideliter patriæ onera,arcerēt pertinaciter hoſtem,neq́ quicq́ ſatis hoſtilis colloquij ad obſtinatas aures deferri paterentur. Inſidiaturum eo modo Ottomanum, & captaturum eiuſcemodi perſuaſionibus,ac funeſtæ pacis colore,ſi faciles ad credendū inueniat. Contra ſi nihil præter feroces ſpiritus,& ſurdas inanibus blandicijs aures uideat,pulſum primo impetu aduerſis dijs collecturum uaſa, neq́ moliturum diutius quippiam in muros,ni perniciem militum ſuorum capiat,& in indignationis explendæ cauſa apertum ruat diſcrimen.

Croia urbs munitiſſima.

Eum nanq́ ſitum urbis inſigni munimento naturæ eſſe,ut locus ipſe,uel ſi compreſſis manibus ſedeant ciues,iniuriam facile cedere poſſit. Exin,ſi motus aliquis fiat in muros,neminē exceſſurum integrum, pręclaramq́ ſimul ac incruentam gloriam paratam ſibi,dummodo uti ea uelint.

Adhortatio Scanderbegi ad Croienſes ſuos per occupationem.

Ecquid,inquit,orationis uobiſcum mihi eſſe poteſt amplius? Quid horter diutius,accendamq́ eos,quorum totiens uirtus, fidesq́ ſpectata, iam omni fermè terrarū orbi innotuit? Quin & ſi minus omnia tuta mihi uiderentur in uobis,& nulla hucuſq́ dediſſetis cōſtantiæ, nulla fidelis operę pignora,iuſtius tn̄ credere à ciuibus ipſe meis decipi,q̄ diffidere.

Scanderbeg Croiam exit.

His dictis,ſexta hora diei exit urbe. Ingens,ac omnis ferè ciuium turba prodeuntem uſq́ ad portas ſecuta eſt. Tum relictis & obſeratis portis,ad reliquas copias in ipſo conſpectu urbis in campeſtrem locum deſcendit,ibiq́ ſigno ocius dato,mota ſunt caſtra, haud multo longe progreſſus,Moſem cū expedito militum agmine obuium habuit. Redibat autem à Sfetigrado,quod oppidum ad Barbarorum fines poſitum, impenſius ſolicitudinē augebat Scanderbegi. Munierat id uero Dibrenſis rebus omnibus uiris,armis,cōmeatu,operibusq́ quibuſdam in muris,

quæ in

quæ in rem uidebantur extructis. Impedimenta præterea omnia inutilis ætatis, ſexusq; abducta ex urbe, cura urbis Petro Parlato, graui, ac perito militiæ uiro tradita erat. Sed illud longe optimum uidebatur, quod perniciosiſſimum ex ipſo poſtea euentu apparuit: Quod omne fermè præſidium armatorum ex Dibrano milite conſtabat, quos de induſtria Moſes tanquā longe bellicoſiſſimos Epiri populos ex totius corpore imperij ad id elegerat. Laudatus eſt multum à Scanderbego, quod omnia ex animi eius ſententia geſſiſſet. Traditis itaq; illi alijs copijs, quas ad cæterarum præſidia urbium parauerat, ipſum cum optimatibus quibuſdam ad cætera prouinciæ loca & oppida firmanda mittit, & ſingula fermè munia ſingulis deſignat, quo celerior foret omnium procuratio, neq; periculi quippiam ſequeretur ex mora. Ipſe cum paucis equitibus Sfetigradi portis adequitauit, ſolicitus nāq; de ea urbe erat ſupra q̄ dici poſſit, uelut tacita diuinatione præſagientis animi imminens malum. Vt autem præſenti ſermone firmaret magis, accenderetq; ſuorum animos, & Barbarorum inſidias, ac delinimenta Amurathis, quæ magis etiam q̄ arma ipſa timebat, doceret præcauere, Sfetigradum ingreſſus, in media urbe, ubi maior aderat concurſus, & fremitus armatorum, ac circunfuſa undiq; nobiliſſimorum quorumcunq; aſtabat corona, exorſum ita ferunt:

Petrus Parlatus.

Non poterat hodie meliorem materiam Sfetigradenſes offerre uobis Deus optimus maximus, non pulchrior occaſio laudis ardentibus animis, & cupidis militibus ſubeſſe, quàm ea quæ nunc iuſtiſſima uobis arma tradidit, quo & priuatam ſimul fidem mihi, & publicā Epirotico nomini in omne tempus pręclaro exemplo teſtatiorē ſanciretis. Pro uictoria hucuſq; pro decore imperij dimicauimus, nunc pro ſalute, libertate, & mœnibus ipſis patrię pugnandū eſt uobis. Enitendum ne quas tot bellis fœliciter geſtis meis auſpicijs laudes promeruiſtis, nunc per ſummum dedecus & ignauiam dehoneſtetis, multa ac maxima fermè fortunæ huiuſce pars à uobis pendet. Primus nanq; Amurathis tranſitus in Epirū, Primus (ut nuncius ſim ipſe uobis eius periculi) Barbaricus furor uos impetet, ut inde uelut demolitis clauſtris Epiri opportuniorem iniuriæ prouinciam perrumpat. Vos belli eius primitiæ manent. Vos (ſi reſidet quicquam in pectore uirtutis, ſi uiget in fortibus uiris memor libertatis animus) contundere poteſtis ſuperbas hoſtis uires, & feroces frangere ſpiritus, à uobis & timoris & ſpei initium ſumpturus eſt Ottomanus. Si ita animatos offenderit, ut nunc ego uos in pulchro furore contēplor, & lætus immodicos fremitus audio, maiorem ubiq; uim periculi timebit, & documentum eo ipſo feret abſtinendi a' cæteris urbibus Epiri. Neq; præmet diutius uos inani obſidione, ni conſeneſcere hic copias ſtolido propoſito uolet obſtinatus ſenex. Is enim urbis eſt habitus, ea natura loci, quæ contemnere æque quantumlibet irritatum hoſtem poſſit. Quare inducite in animum ciues ſola pertinacia animorum, ac fidei conſtantia incruentam hanc pariter & ſpecioſam uobis uictoriam parare.

Oratio Caſtrioti ad præfectum Sfetigradenſem & oppidanos.

Libertas.

Sfetigradi urbis habitus.

Ex euentu

Ex euentu uirtutis ueſtræ (id quod libenter repeto) fides quoque cætero rum populorum plurima ex parte pendet. Vos ſpectabunt omnes, quos laudent, quos accuſent, quos demum uelut omni reformata belli fortuna imitentur. Quid enim obtendere fatum, & caſuum homanorum neceſſitatem fortes uiros decet? Ratione res optime & ſuſcipiūtur, & finiuntur. Vix eſt ut fallat conſilium fortuna, & non ſequatur uirtutem. Habetis autem omnia, quæ exactiſſimo iudicio potuerunt prouideri, & præſtari uobis. Non arma, non commeatus, non ualidiſſimum præſidium extrinſecus deſiderare poteſtis. Non inutilis uos turba uulgi impediet, non querulæ fœminarum uoces, & moleſtæ occurſationes liberorum à muneribus publicis, ab armorum cura, & patrię cuſtodia auocabunt. Solos uos uobis, & patriæ mœnibus, Dijs, aris, focisque reliqui, ut glorię tantum, & libertatis ſtimulis, laboris, ac periculi certamine, ipſoque inter uos conſpectu accendamini. Adero tamen & ipſe non longe cum expedito milite & ſpectator, & hortator tacitus uirtutis ueſtræ. Et licet non in temeraria libidine pugnandi omnem cruenti hoſtis impetum, & uniuerſi fortunam belli æquo Marte ſubiturus, multos tamen labores ueſtros in me transferam, & uanos hoſtis conatus crebris infeſtationibus ludificabo. Quandoquidem nulla potior ratio dimicandi, nulla tutior militia exercēda eſt nobis inter eam hominum colluuiem, & tot armatorum millia, quam nunquam ſatis copiam facere pugnandi hoſti, nunquam, uel ſi certam uictoriam uideamus, totius aleam fortunæ intrare. Dabit nanque de induſtria primū materiam nobis benegerendi Barbarus, fouebit audaciam noſtram ſanguine ſuorum, ut uelut inēſcatam fœlici ſemel ſucceſſu temeritatē facilius circumueniat, opprimatque. Sed eludenda erūt ſumma ratione, conſilioque improba Ottomani deſideria, carpēdusque paulatim immodicus hoſtis, prout temporum ſuadebit & locorū habitus. Luctuoſa nanque mihi profecto illa eſſet uictoria, quam militum meorū pernicie emerem, & triſtius (mihi credite) quàm lætius ſpectaculum cernerem, cæſa octona, uel x. hoſtium millia, pauciſſimorum quantumcunque ueſtrūm iactura. Satis laudabo Epirenſes meos, & honorabo pro uictoribus, ſi non uinci ſe à Turcarum rege permittent. Reliqua uoſipſos uobiſcum reputare Dibrenſes quam ſolicite monēdo de fide ueſtra tacita aliqua dubitatione referre, malo.

Ratio dimicandi cum Turca.

Per eoſdē dies, quibus Caſtriotus collectis hincinde copijs ad Croiā firmandam cōceſſit, Aſianus miles eſt in Europam tranſportatus, Adrianopolimque magnis itineribus contendit. Haud multo plus quàm xl. hominum millia fuiſſe omnes conſentiunt. Nam quum bellum in Europā eſſet, confectus eſt ibi ex maiori parte exercitus, utpote quod & aptior eſſet ad belli aſſueti uſum miles, & cōmodius in ea celeritate domeſticus fermè apparatus fieri poterat.

Aſianus miles in Europam trāſportatur.

Dum ſic ex omni parte indies aduolarent regię copiæ, & ingentis iam ſpeciem exercitus confeciſſet Amurathes, ac prope finem apparatus eſſet, uaria exordiendi belli conſilia apud tyrannum afferebant purpurati, ac

periti

periti militiæ. Alij non amplius morandum rati, mittendum prius expeditorum equitum agmen in Epirum (præcurſores illi de more gentis appellant) qui uelut procella ſubito impetu confunderent, turbarent, miſcerentq́ omnia, ac incautum hoſtem extraherent ad certamen per ludificationem, donec ſubſequens deinceps ipſe toto exercitu facilius opprimeret. Alij abſtinendum omnino ab eiuſcemodi inanibus irritamentis cenſebant, ne uel maiorem hoſti materiam procurandi præberent, quę ad totius belli molem in rem eſſent, uel priores ipſi præcipitarẽt in inſidias. Satis multa eſſe aliorum recentiſſime cladis documenta, audire ſe prætcrea, id quod & propalam quotidie in uulgus nuncietur, totam Epirum iam pridem inſtructam in armis eſſe, urbes oppida rebus omnibus, & præſidijs armatorum affatim communita, loca cuncta fermè & aditus locato ad id ipſum milite teneri, Epirenſem cum reliquis copijs tota die peragrare prouinciam, ac perluſtrare ſaltus ad fœlices totiens inſidias, ſiquas deinceps etiam poſſet, concinandas. Perniciosum eſſe cum eo hoſte ſeruare eum belligerandi morem, ineunda alia conſilia, quæ non, ut conſueuit, adhuc improbet euentus. Quid enim obſtare, ut non aḋ unum pereant ſub hoſtili gladio omnes, antequam ſerum lenti exercitus auxilium adſit oppreſſis? Cauendum ne belli eius auſpicia à ſuorum ſanguine capiant, progrediendũ cũ omnibus ſignis, ac integro apparatu, exoluendumq́ tandem eo labore Ottomanum imperium. Vicit tamen media quædam ſententia, utpote quæ aptior tempori, ac rerum gerendarum dignitati uidebatur, ut haud multo minus, q̃ tertia pars exercitus pręmitteretur, idoneum numerum rati nõ ad propulſandam ſolum, ſed inferendam quoq́ ignominiam, qui turbatis repentino aduentu hoſtilibus rebus, cõſilijsq́ liberiorem deinceps regio exercitui aditum pararent. Electa mox igitur xl. equitum millia leuis armaturæ, eoq́ ipſo magnis itineribus expedita recta ad Sfetigradũ uia, ut priores eius obſidendæ urbis ratioñe inirent. Tum ſurgens ex toto Tyrannus, perluſtrare reliquas copias iubet, ac in ordines deduci. Legionum duces penè innumeri erant, diuidi nanq́ cõſueuit per Flambura exercitus, quibus Feudatarij, quos ipſi Timaratores appellant, præſtent, & ſingula Flambura plures Subaſſidas, ac capita ordinum, & pro qualitate maiorem uel minorem equitum numerũ habent. Pedeſtres item copiæ tam Aſianæ, quàm ex Europa, certo quæq́ ordine conſtant, ac ducibus ſuis diſtinguuntur. Auxiliariorum quoq́ armorum, quæ belli tempore decerni conſueuerunt Tyranno non ignobilis numerus erat. Non deerat etiã, ut ſolet in omnibus fermè negocijs, multitudo uoluntariorum. Aderant præterea haud multo minus, quàm tria millia, obęratorum, ac exauctoratorum, & aliorum florentiſſimorũ iuuenum, qui mercedem regis, & ſtipendia militaria, ac reſtitutionem ordinum præclaro aliquo facinore, atq́ ignominię abolitione expectantes quærunt. Prętorium, ac ſtationem principis, amplius q̃ vij. armatorum millia, Ianizaros uocãt, cuſtodiunt, & hæc uerius familia tyranni dicitur, pedites

Flambura. *Timaratores.* *Subaßidæ.* *Ianizari.*

pedites omnes cæterorũ longe bellicoſiſſimi, quos uelut Triarios in ſub ſidijs habent in bello Barbari. Sed & ad augendam ſpeciem exercitus magna ſeruorum colluuies, & ingens inermium fermè numerus ad terrendum magis, ꝙ ad belligerandum appoſitus cogebatur. Et ut ea materia cedendi oblata occupatus hoſtis exhauſtis uiribus facilius feſſus opprimeretur, id quod inter maxima Turcarum ſtratagemata numeratur, huius exercitus duo pręcipui ductores ex more fuere, quos illi Beilarbeidas hoc eſt ducum duces uocant, unus Aſiæ, alter Europę, nos uſitatiori uocabulo Baſſas nuncupamus. Nimis moleſtum eſſet animis legentium, ſi demonſtrare nunc ſingula proprijs nominibus, & ſuis quæqꝫ numeris recenſere uellem. Satis igitur feciſſe mihi in hoc propoſito ſcribendi uidebor, ſi totius exercitus ſummam certa aliqua eius rei notitia perſtrinxero, ſed & in hoc etiam ſicut in multis non tranſit ſine uariatione res, quæ minuat aliquantulum fidem certa approbantibus. Aliqui enim cl. millia armatorum tum affuiſſe Amurathi narrant, xc. equitum, peditum lx. Quidam cxx. tantum, & de equitibus xx. millia detrahunt, x. de peditibus. Ipſe utramuis ſententiam ſequar, non multum uideo momenti, inclinat tamen in maiorem numerum animus, ut parem magis tamdiu pręparato bello apparatum dicamus. Quamuis non ſic exactiſſimo eouſqꝫ ordine confectus eſt hic exercitus, ueluti quum ad dimicandum collatis ſignis, ubi uera appareret uirtus, proficiſceretur Ottomanus, omnia conſilia, omnes apparatus potius ad obſidionem urbium, & murorum euerſionem, ꝙ ad ulla campeſtria certamina ordinabātur. Scanderbegus firmatis Sfetigradenſium animis, rebuſqꝫ, prout operępretium uidebatur, ad cætera loca, urbeſqꝫ imperij ſui experrexit, peragranſqꝫ maxima ſolertia uniuerſam prouinciam, nunc laudibus, nunc præmijs, nũc ipſa etiam periculi uaſtitate ſuorum fidem acuebat, accendebatqꝫ. Firmauerat autē omnia ualidiſſimis pręſidijs Moſes, annona, armis, cæteroqꝫ apparatu, ad ſuſtinendam quantamlibet belli fortunam. Dimiſſa itaqꝫ eorum cura Caſtriotus ad copias, quibus non longe à Croia ſe operiri mandatum fuerat recta ire pergit. Aſſequutus eſt eum Dibrenſis in ipſo itinere, & reducto ſimul milite in caſtra læti ſe recipiebant. Vix ſpacium ad colloquendũ fuit uel militibus, uel ducibus, quod ſubito undiqꝫ trepidi nuncij, clamorqꝫ inſuetus iamiam in ueſtibulis adeſſe hoſtem, ardere omnia, miſceriqꝫ miſerabili tumultu nunciabant. Ignari (ut credulos facit homines timor) Amurathem ipſum adeſſe, complexoſqꝫ iam armatis montes, iuga, prata & ualles omnes aſſeuerabant, obteſtabanturqꝫ ſoliciti ducem, cõſuleret ſibi copijſqꝫ, ne campeſtribus locis pernicioſa audacia primos tam ualidi hoſtis impetus excipere uellet, reduceret militem in aliquo ędi tiſſimo loco, unde ex conſpectu ipſo melius, tutiuſqꝫ poſſit ſumi rerum omnium iudicium. Non multum mouebant hæc Caſtriotum, ut ſemel poſſeſſa caſtris loca iuxta eorum ſuaſiones relinqueret, ſed ubi undiqꝫ cuſtodias ad ſe aduolare uidit, & eundem fermè omnium ſermonem, niſi

Beilarbeidæ, ducum duces apud Turcas, Baſſæ dicti.

Summa exercitus.

Timor homines facit credulos.

quod de magnitudine copiarum hoſtilium incerta ferebātur hominum iudicia, nondum enim deſcenderat omnis in campos barbarus, nec collecta in unum agmina conſederant, ut de numero certa poſſet fieri æſtimatio. Tum ſublatis ocius ſignis, quatuor equitum millia, mille peditum ſe ſequi iubet, & ad Sfetigradum, ubi caſtrametaturū hoſtem ſciebat, quanto maxime potuit ſilentio procedit. Extremum noctis erat, quum ſignū proficiſcendi datum eſt militi. Subſequenti die igitur uix ſecunda noctis uigilia conſederunt circiter vij. millibus paſſuum ab oppido procul. Diſtabat enim à Croia Sfetigradus per cccc. fermè, & lxxx. ſtadia. Vbi tutū caſtris locum cognouit Epirenſis, aggere quoque ducto ut tutior eſſet, curauit diſponi pedites, equites que ſuis locis, decerni cuſtodias, ac quærere tacite idoneos inſidijs ſaltus. Prohibuit tamen ignes, uel priuatim, uel publice fieri. Sic omnibus procuratis, imperato que ſilentio uiris, ipſe ad ſpectanda caſtra, & contemplandas res hoſtium cum Moſe, & Tanuſio Topia perrexit, taciteque nunc per ſyluas, modo per occulta uallium collem aſcendit oppoſitū urbi. Inde certa iam luce quietiſſime perluſtratis omnibus repetit ſtatiua. Ea res non ſine multa uariatione conſiliorū eſt tranſacta, nam quum ſub ipſis mœnibus caſtrametatus eſſet hoſtis, & partim ſubiectos campos, partim montes teneret, uix aliqua ſpes rei benegerendæ apparebat ducibus ſine multa ſuorum pernicie, ne pauci ſcilicet multis, nunc in plano, nunc deſcendentibus ex monte integris ſuccumberēt. Verebantur preterea (id quod etiam abſtinere tum fermè eos ab omni ratione pugnandi cogebat) ne ſi reliquæ regiæ copiæ ex improuiſo ſuperueniſſent, opprimerentur in medio omnes, eademque ratione & euocare præſidium ex oppido periculoſum cenſebant. Tutior illa uia uiſa, ut conſuetis artibus, ſi poſſent, diuiderent hoſtium uires, & diuiſas in magis opportuna iniuriæ loca traherent. Nihil tamen actum ea die, nam nox agendis interuenit, miſſi tantummodo exploratores latiſſime per omnia loca, qui obſeruarent aduentum Amurathis, & ne quid inſidiarum ab hoſte fieret. Dimidium eius noctis quieti datum eſt, reliquum diuerſis operibus conſumptū. Motis enim inde caſtris Epirenſis propius urbē tranſtulit uaſa, ut uix à ſtationibus hoſtium xl. ſtadijs diſtaret, facilius namque extractos ad certamen ex propinquo opprimi poſſe putabat. Ordine deinceps curatis corporibus, & inſtructis (ut ſic dixerim) ad manum ſingulis, quæ apta inſidijs uidebantur loca, complet armatis, & per omnes ſyluas, dumetaque circunfundit milites, peditatus ſuperne per magis ardua montis, & ſaltus inuios diſpoſitus, ipſe latuit inter equitatum, & ſecundū radices montis uallium ſinus obtinuit. Moſem deinde pluribus uerbis cohortatus, & Muſachium Angelinæ præcipuum bellicis artibus uirū, cum xxx. ferociſſimorum iuuenum agmine ad hoſtes è ſtationibus eliciendos & trahendos ad locum inſidiarum mittit. Electi ſunt equi, uirique ex omni turma maxime inſignes gregalibuſque amicti ſagulis, ne militaris & ſpecioſior habitus proderet inſidias, quas maxime tegi cupiebat. Data

Proceſſus Caſtrioti aduerſus hoſtem erūpentem in prouinciam.

Diſtātia inter Sfetigradum & Croiam.

Stratagema Scanderbegi ad alliciendū hoſtem ad pugnam.

ſermè ſingula iumenta equitibus agenda onuſta frumento, ut frumentariorum ſpeciē quandam præ ſe ferre uiderentur. Iuſſitq; (ne deeſſet quippiam ad fraudem) per latentia itinera adequitare oppido, qua parte liber hoſtilibus tentorijs mons patebat, ut inde intrare urbem ſimularent, nihil horum eſt prætermiſſum à ueteranis & ſagaciſſimis ducibus. Milites quoq; intrepidi, & obedientiſſimi in omnem euentum ſequebantur. Rareſcentibus iam ex interuentu diei ſtellis, mille fermè paſſuum ſpacio appropinquauerant hoſtium caſtris, quum barbarorum cuſtodiæ ex alto conſpectos, primum ſublatis ſignis, deinde clamore prodiderunt. Ipſi nihil his uocibus turbati accelerabant inſtantius gradum, nondum enim uel periculum ab hoſte timeri poterant, uel utilis fuga uidebatur. Sed experrecti à uigilibus turmales quidam incerti ex ſomno arreptis armis incondite, è ſtationibus progreſſi in eos proruunt, paſtorum, & agreſtium frumentatorum gregem rati. Epirenſes cōtempta paucitate uenientium maiori quidem animo quàm conſilio præparant ſe ad dimicandum, primo tamen procurſu hoſtium paululum retrocedentes terga uertunt, & ſimulato pauore relictis iumentis arripiunt fugam. Barbari ubi timoris indicem fugā aduerterunt, quàm concitatiſſimos equos immittunt in eos, & inſultant ferocius fugientum tergo. Tum cōuerſi uno impetu omnes ſiſtunt equos, & ſtrictis cominus gladijs inferunt pedem, tanquam uel neceſſitate coacti, periculum ultimum ſubituri, uel obiectis corporibus, & obnixo uultu uim inſequentium propulſaturi, quū perniciosām iam fingerent fugam afflantibus fermè humeros hoſtilibus equis: Turcæ nihil territi, & ex habitu ſolo metiti uiros ſublatis uelociter ſcutis appropinquantes hoſti ordiuntur priores pugnam. Vnusq; ex eis Aſiatici generis ingenti mole corporis ante alios progreſſus ferream clauā maximo ſimul clamore & impetu rotatam dextera, ut telum magis concitaretur, iacit in hoſtes. Qui conferti in unum, ac conglobati uitare ictum uenientem non potuerunt, licet uulnus uitaſſent. Perlata nanq; in medios ingenti ſonitu à Dibrenſi quodam iuuene porrecto ſcuto eſt excepta, dehinc ſecuti cæteri, & gladijs geri cœpta res. Pulchrum ſpectaculum faciebat, & ſpecioſam formam dimicationis idem fermè utrinq; numerus armatorum, & non diſpar armorū habitus, nam neq; barbaris, ut in ea celēritate, & per contemptum quendam eruperant è ſtationibus, præter ſingula ſcuta, gladiosq;, aliud teli genus aderat. Illud tantū onerabat hoſtes, quod electiſſimi ex omni uirorū robore, & principes iuuentutis noſtri erant, illi ſine diſcrimine ignaui, forteſq; ſimul, prout tumultuarie exciuerant eos uigiles, proruerant. Sicq; haud dubie primo furore congrediendi fortuna eorum longe inferior apparuit. Confoſſo nanq; ſub Moſis manibus Aſiano, in quo totius robur agminis erat, ingēs terror cęteros, ac deſperatio ſimul inceſſit, nedum uictoriæ, ſed ſalutis quoq;, ni auxiliū aliquod adeſſet è caſtris. Quare referentes paulatim pedē, terga dant hoſti, & per quē modo alios inſequebantur mutata ſorte fœda fuga campū deſerunt.

Fuga timoris index.

Ferrea claua Aſiatici.

Aſianus Moſis manibus cōfoditur.

deſerunt. Epirenſes liberam præbuere facultatem fugiendi, neq; moleſtę quicquam uocis, aut indicem uictoriæ clamorem ſuſtulere in uictos, ſed exactiſſimo conſilio collecti circa duces, relictis corporibus, ſpolijsq; occiſorum repetunt iumenta, & agere fugientibus ſimillimi unde uenerãt, pergũt. Creuerat audacia, animiq; uiris ex eo proſpero pugnæ ſucceſſu, Differebat tamen gaudium omne in ſecundum cœptæ iam rei euentum. Vnus erat notæ in multis bellis operę miles, cuius aſſiduus gemitus, & impatientia doloris ex uulnere cæterorũ ſolatia perturbabat, & impediebat lętitiam ſociorum, transfixerat nanq; Barbarus gladio leuum uiri humerum, ut neq; ad arma gerenda, neq; ad regendum equum ſufficerent uires. Hunc miſeratus Moſes deſiliens ex equo, ſublatum ſuis manibus uni ex militibus commiſit, ne inter curſum equi procideret inutilibus ad ſuſtinendum manibus, & quàm ociſſiſſime priusq; alius excitaretur tumultus ab hoſte, ferri in caſtra ad ſtationes ſuorum iuſſit. Reliqui integri omnes erant, nemoq; præter illum eo certamine uiolatus exceſſit. Barbarorum quinq; occiſi, uulnerati octo, pauci quidam numero, multi tamẽ, ut ex ea paucitate. Simul itaq; & equus hinc ex oculis ſociorum rapuit milites, & clamor inde, fremitusq; ingens à caſtris hoſtium exauditus. Impleuerant nanq; querelis omnia ſaucij, & deformia oſtentantes uulnera excitauerant ad arma totius exercitu furorẽ, illosq; præcipue, qui affinitate aliqua contingebat occiſos. Proinde impatientes imperij prorumpebant undiq; ſine duce, ſine ordine è ſtationibus, ut quenq; ira, cupiditasq; ultionis ducebat. Miſſo tamen edicto à prætorio imperatoris reuocati ſunt omnes, & conuenere circa tentoria, iuſſa eius expectantes. Ille aſſuetas ueritus hoſtium inſidias, & ne ſub frumentandi prætextu fraus aliqua circum latitaret, prę ſertim q; plagę ipſę ſuorum, & uulnerũ uaſtitas, non humilis uulgi dexteras, & agreſtes gladios arguebat. Quatuor fortiſſimorum equitũ millia, ne ita expoſita ignominię eſſet paucitas, ad id muneris eligit, qui ſimul & id agmen frumentariorum opprimerent, exuerentq; iumentis, & uicinos colles, ualles, ſyluas, ac latebras locorum diligenti indagine oberrarent, ad aperiendas inſidias hoſtium. Peruenerat interim ad Caſtriotum miles à Dibrenſi miſſus, & tradito ſocio ſtationarijs obuiam progreſſis, ut uulnera uiri curarent, ipſe uix ſui cõpos procurſans huc, illuc, ob oculos armatorũ, & multos nominibus appellans, arma arma clamabat, iamiam adeſſe Barbaros, concitata omnia caſtra hoſtium, & tolli indicem uenientium puluerem oſtendebat. Tenuit dolor primo, timorq; Scanderbegum, ſolicitum de ſalute ſociorum, quũ & duos tantum ex toto agmine, alterumq; profluenti recentium uulnerum cruore oblitum ad ſe deuectos turpi fuga cerneret, & ſtolidum clamorem militis, ac plenum pauore exaudiret, ſed ubi ordine quæ acta fuerant, didicit ab homine, mutata in riſum mœſtitia, & ſolicitudine in audaciam oẽs bono eſſe animo, & equos, tela, armaq; uiris in procinctu eſſe iubet. Conſpiciebatur iam Moſes à cuſtodijs ſuorũ, quæ per montium

Miſericordia Moſis ducis in militẽ ſaucium.

Milites duos intelligit, alterum uulneratum, alterum cui Moſes hũc commiſerat.

iuga diſpoſitæ fuerant,aperto campo hoſtes eodem tenore inſequentes, iamiam ad locum inſidiarum pertractos ſociorum manibus cædendos traditurus,nam lentiori gradu primùm noſtri inter agenda iumenta deflexo nunc hac,nunc illac procurſu expectantes magis, ꝙ fugientes carpſerant iter. Sed ubi prorumpentes è caſtris aſpexere hoſtes relictis ſaccis impedimentiſꝗ,in apertam fugam inclinauerant. Momento itaꝗ temporis planicie ſuperata,contigere collem,qui à ſeptentrione oppoſitus,tegebat uallis umbilicum,ubi aderant armati. Et priuſꝙ immineret propius hoſtis,recepti tacite ſunt inter ſuos,ita labore & curſu continuo exhauſti equiꝗ uiriꝗ,ut uere fugiſſe appareret. Barbari uelut prolapſos mox eos è collis uertice aſpicientes ualle immerſos latitare arbitrati recta illos inſequuntur,& appropinquantes loco,ut commodius undiꝗ obſeſſos caperent,effuſi paſſim ac inordinati,hi collem conſcendere,hi ab alijs partibus ingredi uallem parant. Conterruit tamen primo uiros auditus ingens fremitus equorũ,immotiꝗ gradu ſilentiũ tenuerunt,donec certior iam ſonus,ſtrepitusꝗ increbreſcens,aperto indicio pateſecit hoſtes. Tũ audita maiora omnia uiſa,& incerta timidius (ut ſit) interpretata perpulere facile ad fugam homines. Fugere iam parantes Scanderbegus dato præpropere ſigno,ingenti,ut in re ſubita, iniecto terrore, conſurgens à dextro latere eſt aggreſſus,Tanuſius à ſiniſtro,ſuperne quoꝗ peditatus, qui inter cõfragoſa montis loca,& aſpreta latitabat ex improuiſo deſcendens,eodem impetu obruit. Stetere tamen admiratione quadam magis, terroreꝗ perculſi,ꝙ certo ad dimicandum animo. Sed ubi ſæuientibus undiꝗ hoſtibus ſuaſit arma neceſſitas,cõcitatis ingenti furore equis, occupauere collem. Et primo equeſtris haſtas iacientes ex alto (nullus enim alius in tam exiguo interuallo loci,ac præcipiti,& inęquabili ſolo eius teli uſus aderat) arcebãt hoſtem,ſed ſuccedens ab auerſa parte Peicus Manudi cum agmine peditum,quorum ducenti ſagittarij,totidem ſcorpionarij erant,facile pulſos loco impulit in præceps. Subter hoſtis undiꝗ circũſidebat. Deorſum pręmebat intollerabilis uis telorũ, ita ut uix ullus ad effugiũ exitus pateret oppreſſis. Strictis itaꝗ gladijs oẽs in duas partes diuiſi irruunt in aduerſos,ac uelut cæci multa ſuorũ ſtrage incũbunt in tela,& in ferrũ ruunt,ſed facile pellebantur retro à pluribus pauciores, & feſſi ab integris. Pręſertim à dextero latere,ubi Scanderbegus uallum, murumꝗ uelut fecerat denſato agmine equitum, peditumꝗ haſtatorũ. Coaceruati igitur cadẽra bie omnes à ſiniſtro latere perfracto robore noſtrorũ penetrãt aciẽ,emptaꝗ multo ſanguine uia pugnantes ſimul,& fugientes conſulunt ſaluti. Confuſa repẽte ſunt omnia,neꝗ uel ordinis ſeruandi cura,uel retinẽdi collis habita amplius ab Epirenſi,pro ſe quiſꝗ inſtat uictis,& cędere fugiẽtes pergit. Attriti ſunt fermè plures in eo tumultu cõtentioneꝗ exeundi,proprio onere,& ſociorum armis, ꝙ hoſtium. Effugere tñ paulominus,ꝙ duo millia: reliqui occiſi,nudataꝗ ſpolijs cadauera palpitantia adhuc iacuere,qua quenꝗ oppreſſerat fatum. Fugientium

Peicus Manudi.

Scorpio militare inſtrumentum eſt, quod uulgo nunc baliſtam uocant, ita dictus quod paruus ac ſubtilibus ſpiculis inferat mortẽ.

tium xxxiiij. uiui capti. Cæteros uix ullus eſt xx. paſſus inſecutus, mox nanq; receptui cani iuſſum à Caſtrioto, quum contentū ſe ea uictoria diceret, timeretq;, ne ſi exaturari ad finē libidinē ſuorū permitteret, breue ſoret id eis gaudiū ſibiq;. Signa militaria tria tantū adempta, ſed neq; plura tulerāt Barbari, quū tumultuarie, & quaſi latronū more ueniſſent. Equi occiſorū mille amplius inuenti, cęteri confoſſi inter pugnandū fuere. Victorum xxij. tantū interfecti, uulnerati xv. Ita cōpenſauit egregia pręda uictoriaq; iacturā frumenti Albanus. Turcarū ſtatiua quæ ſub oppido morabantur, lęta fuere primū cōuecto frumēto hoſtili, iamiam inde uinctos frumentatores expectantia adduci ad præſtitutū ſupplicium immolandos manibus illorū quinq; occiſorū. Vbi uero eam tanti agminis deformitatē, ac ſuorū ſtragē aſpexere, obortę cū inani indignatione lachrymę uiris, obtorpuereq; inſigni mœſtitia animi. Trepidatum quoq; ſummopere eſt in totis caſtris, ueriti ne elatus eo ſucceſſu hoſtis ipſos eodem impetu adoriretur, quū maiorē longe numerū noſtrorū, & totius uires prouincię adeſſe in oculis crederēt. Quare diſpoſitę undiq; pręcipua cura cuſtodię, partiti exactiſſime ordines, ac in ſpeciē coronę circa ducū tentoria conſidere iuſſi. Parata ſuis locis ſigna, equi ſtrati, frenatiq; uelut certiſſimo iudicio expectaretur hoſtis. Non tñ is animus Epirenſi, nō ea uictorię elatio & inſolentia ſpiritus erat, quin timebat non minus hoſtes & ipſe, q̄ ab eis timebatur, & moliri aliquid in ſe ad eam ignominiā ulciſcendam aſſidue putabat, pręſertim q nō longe iam regia caſtra adeſſe nunciabatur. Primū igitur omnium exortis tenebris colligi uaſa iuſſit, & alijs quinq; millibus paſſuū procul ab hoſte locauit ſtatiua. Mane uix dū orto ſole Tanuſium cū L. militibus, & ſingulis famulis Croiā uerſus, ad accerſendas copias ibi cū Georgio Streſio relictas miſit, equoſq; ac prædā captiuā illis tradidit in tutiora prouincię loca deportāda. Procurata ſunt ea omnia, expeditaq; ſeptem diebus, ac coactę in unū copię noſtrorū. Biduo tñ prius q̄ nouum iſtuc præſidium receptum eſt in caſtris, quinq; millia anteſignanorum tyranni, ſecunda noctis uigilia aduolarunt ad urbem. Amurathes cum reliquo apparatu craſtina luce inclinato iam ſole eſt ſubſecutus. Milleſimus hic quadringenteſimus quadrageſimus nonus à Chriſti natiuitate cōputabatur annus, undecimus aūt à tēpore quo Scāderbegus obtinuerat imperium, pridie idus Maias, quū matureſcūt ſegetes in campis, & ueſtita herbis prata cōmodam præbent pabulationem exercitibus. Id aptiſſimum belligerandi tempus ad externas præſertim expeditiones obſeruant ſemper Barbari. Pari igitur ratione prohibuit tyrannus quicquam in hoſtilibus campis corrumpi, uel proteri frumentum, ut maturefactum poſtea & demeſſum præſtaret alimenta militibus. Sed ſumma ratione conſilioq;, tum ex more gentis, tum ut deterreret oppidanos, huiuſmodi pompa ſpectaculi eſt conſtituta: primum inſtructa peditum agmina, & leuem armaturam Aſapporum, deinde equites iuxta Timaratore, Subaſſidas, Sanzacchos, ac cæteros ſuo ordine.

Anno 1449. nono anno imperij Scanderbegi, bellū Sfetigradenſe.

Spectaculum Turcæ quo obſeſſos Sfetigradenſes deterrere uoluit.

duces obire mœnia urbis præmittit,atq; ingēti plauſu, clamoreq; milita
ri,& omni inſtrumentorū crepitu edito ſe præire iubet. Deinceps quiſq;
ad eligenda ſtatiua diſcurrentes fixis humi ſignis,ſtatuunt diuerſis locis
tentoria, maior pars peditatus,ac uilia uulgi capita ſecundū radices mon
tis ſub mœnibus,& in magis opportunis iniurię locis diſpoſita. Equita-
tus partim tribus,partim quatuor ſtadijs ſtetit procul ab oppido. Pręto
rium,& ſtatio principis octingentis paſſibus amplius à murorū ambitu
collocata. Totum id noctis in ſituandis caſtris, ordinandiſq; cuſtodijs,
per iocos cantus q; uarios tranſactum. Non tñ expers moleſtiæ animus
Tyranni erat,quum & recentem ſuorū ignominiam acceptam ab hoſte
æquo animo ferre nō poſſet,& difficilem urbis potiundæ ſpem cerneret
in ea,præſertim inacceſſi loci aſperitate,qui in ardui crepidine montis ſi-
Situs Sfetigradi. tus uix habilem expedito pediti pręſtabat acceſſum, ita ni lenioribus con
ſilijs magis q; armis fidem oppidanorū expugnaret. Nihil igitur poſte-
ro die tentatum uel molitum hoſtiliter in muros,retentus quietiſſime mi
les,neq; procurſationibus ullis indultum. Miſſi uero ſub ſero diei cadu-
Caduceatores quos uocant Haraldos. ceatores ad urbem,cū poſtulatis Ottomani, qui monerent obſeſſos im-
minentis mali, periculiq;,ni priuſq; bellicum cani audiſſent, ad uolunta-
riam deditionem animos inclinarent formula ea ædita ſingulis. Nihil im
mutaturū Amurathē de priſtino ciuiū ſtatu,eadem onera,muneraq; reli
cturum uiris,quę ante à Scanderbego eſſent præſtituta. Pręfecto multa
dona,honoreſq; propoſiti,Pręſidio libera abeundi facultas, & ccc.mil-
lia aſprorum promiſſa (genus eſt argenti ſignati apud Barbaros) dare ſe
eius noctis ſpacium ad conſulendū. Si perſiſtant in pertinacia uiſuros cra
ſtina luce ſupra caput armatos,& fruſtra ſtrictis idē gladijs, ac perfractis
Reſponſum Perlati datum Turcæ petēti deditionem Sfetigradi. mœnibus ſpretas ſemel cōditiones imploraturos. Perlatus, qui in foro
aderat cū agmine armatorū,ubi progreſſus è muris miles, nunciauit ad-
ueniſſe regios quoſdā,petentes,ut eum alloquerentur,citato gradu mox
proceſſit ad eam partē urbis,ubi hoſtes expectare narratū,ſuperſtanſq; è
muris per interpretē dicere Barbaros iubet,illi ſummoueri cęterā turbā,
habere ſe à Tyrānno,quę cū eo ſolo agerent,poſtulant. Ad ea Petrus face
te cauillatus & iocans: Aptū quidē tempus,ait,obſeruaſtis amici,quo ar
chana iſthęc ueſtra in noctē differretis,ut nedum milites meos, ſed diem
quoq; ipſum laterent. Quare timeo,ne eius generis iſthęc ſint quę ad me
affertis,quę lucē ipſam nō iniuria horreant, licet forſan uerecunde factū
à uobis,laudari debuerit. Non tñ accepiſſe ſe exemplum à maioris ſuis,
inquit,ut quicq; inconſulto milite ſuo ageret, quos laboris, & periculo-
rum ſocios haberet, ac ſummoueret ab hoſtilibus alloquijs illos, quorū
præcipue fidē ad Scāderbegi imperiū,ad Epiroticā libertatē defendendā
ad ſui deniq; corporis cuſtodiā elegiſſet. Neq; cōſueſſe ſe pręterea noctē
ullis externis cōſultationibus adhibere in eo pręſertim rerū tumultu ue-
niā eius tēporis daret,craſtina luce,ſi uellet,eos ſe ad ſatietatē uſq; auditu-
rū. His dictis excedere ilico à muris iuſſit. Irritati tū ſunt maxime (ut leui
ter impel

ter impelluntur) uulgi animi, ac ingenia militum, coactiq́ circa præfectū ſpectatores ad ſitum urbis contemplandum, & perſcrutandas res oppidanorum non fœderis cauſa miſſos uociferantes, aperiri portas rogant, ut comprehenſos & adductos in urbem, confeſſionem ueri ab eis extorquerent, & præciſis manibus (ut puniri exploratores conſueuerunt) remitterentur in caſtra. Petrus non ſolum negauit iſthæc ſtolide petentibus, ſed ſeueriori etiam caſtigatione uerborum repreſſit libidinem militarem: Non eſſe, inquiens, aliquid in rebus humanis tam ſtudioſe obſeruandumq́ mortalibus, quàm ut fides non læderetur. Ipſos curioſos nimis & ſolicitos interpretes factos, ut in ea incertitudine rei ius omne gentiū faſq́, & mores ac ritus bellorum uiolarentur. Redire igitur nuncij ad Tyrannum æque, ac uenerant, ſicut nullo, neq́ facto, neq́ uerbo inclementiori uiolati, ita incerti omnium, nullaq́ re uel expoſita, uel impetrata. Indignatus eſt primo ſenex uelut per deriſum contemni ab hoſte, & propior fermè ad oppugnandam prius armis quàm uerbis urbem fuit, tamē ſedato animo, nihil ſatis humile ratus, uel pudendū principi, quod pro imperij ratione & cupiditate gloriæ non ſit adeundum, præſertim ubi conciliari per beneficium populorum animi poſſint, & haberi oppida urbesq́ incrueto milite, & ſine aliqua pernicie mortalium ſubiugari. Poſtero die iiſdem ipſis mandatis eoſdem tentare oppidanorū animos iubet. Adiecitq́ unum ex purpuratis ſuis, uerendum animis uirum, & præcipue in perſuadendo ſolertiæ, Epiro oriundum, Quo & maior intereſſet agendis grauitas fidesq́, & notæ linguæ homo facilius obſtinatos animos nunc precibus, nunc conſilijs ad deditionem impelleret. Appropinquantibus illis oppido, Perlatus priuſquam ad colloquiū deſcenderet, procurauitè muris undiq́ perluſtrari oculis montem, ac uiciniores mœnibus ſaltus, ne inſidiæ aliquæ inſtarent à tergo. Dehinc portula quadam, cui Dibrana nomen eſt, recepit in urbem barbaros. Purpuratus tantum immiſſus fuit cum tribus militibus, & duobus famulis, adductisq́ per mediū forū in tēplo ſanctæ Mariæ, & cōuocatis ſenioribus urbis, conciliū indixit. Iuuentus nanq́ omnis excluſa, ne id motus alicuius cauſa fieret. Tum cōſurgens Barbarus, quū ſuas diceret primas partes loquēdi, qui prior ad colloquiū inuitaſſet, multis prius uerborū lenocinijs pręſtruere fidē ſibi, ac pręoccupare oppidanorū animos eſt conatus, atq́ à multarū urbiū populorumq́ exorſus exemplis tam accuratè diſſeruit omnia, ut nihil haberes quod reprehenderes, niſi quod immodice ad terrendos homines ſupra mortalium ingenia tyranni uires extulit. Petrus eleganter ait, & optime eam cauſam actam eſſe, niſi apud tam obſtinatos animos, & deuota libertati pectora ageretur. Inclinaturos ſine uariatione ad ea poſtulata omnes eſſe, ſi uel Ottomanum & inanes hoſtium minæ ad fortes animos penetrarent, uel imperium Scanderbegi illis faſtidio eſſet. Nullum neq́ maleficium eius ad hanc diem extare, neq́ beneficium Amurathis, quo præponat externum ciui, amico hoſtem, Chriſtiano

Fides ſeruanda & ius gentiū.

Secundo tentat Tyrannus Sfetigradum ad deditionem impellere.

Barbari oratio ſuper modum Tyranni uires efferens.

Pulchrum reſponſum Petri

Chriſtiano Barbarũ. Ageret, tentaret, experiretur armis tyrannus, ferro perterreret obſeſſos, perfringeret muros, ederet prius occiſorũ aceruos, ut eo ſpectaculo examinati ciues ad genua eius prouoluti, tunc has pacis conditiones approbent, turpe nunc uideri ſibi, ac prope ridiculum tantæ indignitati ſubmittere animos, priusquàm infeſtis ſignis impeti muros, & diſcurrere armatos ſub mœnibus, priusquam gemitus uulnera & ſanguinem ſuorum, priuſquam effoſſam murorum compaginem, ac nudata urbis latera conſpexiſſent. Rectius tamen facturum Amurathem, ſi conuerſis ſignis Adrianopolim repetat, & ſenilis quod ſupereſt ſpiritus immunis à bellica inquietudine tranſigat, neq; fatalem ſibi populum armis diutius laceſcat, quorum egregiam in tuenda libertate fidem, ac priuata, & publica in duces ſuos ſtudia, totiens tanto ſuorum ſanguine ſit expertus, ſe promiſſam ſemel principi fidem, & traditæ curam urbis, niſi mortuum non relicturum, ſat præmiorum, ſat honoris delatum ſibi credere, ſi uel defenſam patriam ſuperſtes aſpiciat ſpiritus, uel ea collapſa uindex libertatis dextera, & inſons animus inter ſuorum cadauera liber ad meliorem patriam migraret. Idem finis & orationis & conſultandi fuit, nam primores urbis, qui aderant, ad unum ingenti aſſenſu uocem præfecti laudibus efferentes approbarunt. Regij nihil ultra apud tam ſurdas aures agendum rati, re infecta exeunt de templo. Præfectus cum ſuis iuxta ſecutus, & quia prandendi tempus inſtabat, laute & opipare acceptos habitosq; ad portas uſq; deductos ad ſuos redire permiſit. Mouit maxime Ottomanum audita oppidanorum fiducia, & grauitas, prudentiaq; ducis, rerum præterea omnium & alimentorum copia non ad neceſſarios tantum uſus, ſed abuſus etiam in urbe repertorum, quæ potius de induſtria curauerat diſponi per uicos Perlatus intrantibus oppidũ regijs, ut narrata poſtea Amurathi amouerent ſpem urbis per diutinæ obſidionis, & famis incommoda potiundæ. Quare ubi nullum aliud remedium præterquam in armis cognouit Tyrannus, indicto mox ad prætorium cõcilio purpuratorũ, & fortiſſimorũ quorumcunq;, ac peritorũ militię uirorum, ardens odio ſimul, iraq;, quod leges bellorum, & agendorum conſilia ſibi ab infami caſtello, & clauſo latronũ agmine darentur. Quod inuictos ſe, & fatales populos uelut uſurpato prouerbio appellarẽt. Multa de oppugnandæ urbis ratione quærens tacite, & conſulens diſſeruit, præcepitq; tum ordine quædam uiris, quę ad id operis genus in rem eſſent. Reliquus apparatus, & exordium oppugnationis in poſterum diem dilata, nam parum adhuc eius diei ſupererat.

Fatales populi

Amurathes ægre fert leges bellorum ſibi dari ab infami caſtello.

∴

Marini

MARINI BARLETII SCODRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, Liber Quintus.

INVASERAT IAMPRIDEM EX AMVRATHIS aduentu, & hoſtilis exercitus fama pauor, timorq́; uniuerſum Epiroticum nomen, regulos præſertim, ac principes uicinos ſolicitos, ne ſi tã immodicus hoſtis obſeſſam urbem abſorbuiſſet, eodem quoq; calamitatis tenore cæterorum fortunam traheret. Quare ſecretis hincinde concilijs habitis (licet pleraq́;, ac ferè omnia ad locorum præſidia, & ſaltus regionis cuſtodiendos antea procuraſſent) legatos ad Scanderbegũ ex omnibus locis decernunt, qui monerent ducẽ, ne pateretur ea impunitate diutius Amurathem urbes Epiroticas uexare. Nam ſi iniquo aliquo ſydere Sfetigradenſis urbis atrox Tyranni animus compos fiat, cæterorum quoq; ſumptis uelut inde uictoriæ auſpicijs, & ferociæ alimentis eandem fortunam facere. Néue (id quod longe pernicioſius eſſet, & maximo omnium periculo futurum) ſolus ea hominum paucitate ad hoſtium uires tentandas, & tanti exercitus molem laceſſendam animum deſtinaret, offerentq́; ei arma, equós, uiros, commeatus, aliaq́; omnia, quibus amoueri commode tantum incendium poſſet, antequam uniuerſi conflagraſſent, ſatis ſe quiſq; defenſos, tutosq́; dicentes, ſi defenſum nunc eum ab ea periculi uaſtitate præſtent, à qua tum publice, tum priuatim incolumitas omnium, & quietiſſima poſſeſſio imperandi, tum prouinciæ totius robur, & perpetua Epirotici nominis gloria pendeat. His alijsq́; multis obedientiſſimorũ ſociorum & beniuolentiſſimorum animorum documẽtis onerati nuncij recta uia circunfuſos Sfetigrado montes, ubi locata principis ſtatiua eſſe ſciebant, petunt, ſed non inuentum illum, ibi per totum diem expectarunt. Nanq; quũ primum Amurathes ſigna intulit in Epirum, & tam immenſi exercitus, ac tantæ rei fama omnium aures animosq́; formidine repleſſet, poſtridie eius diei Scanderbegus cum Tanuſio, & Georgio, ac decem electis cuſtodibus corporis ſui, militari (ut conſueuerat) ſagulo amictus ad peragrandas propiores periculo prouinciæ urbes, & firmandos animos, ac ſtabiliendam eorum fidem proceſſerat, non ignarus (ut in re noua ac recenti) multum illos ex tanto rerum motu atq; creſcentibus quotidie uel falſis rumoribus, & animo perculſos eſſe, & plurimum ſe omniũ ſolicitudini, ac timidis conſilijs mederi poſſe, reſtituereq́; hominibus (ſi qua parte labaſſent) priſtinum robur animorum & ſolitę pertinaciam fidei, ſicq́; nihil (ut inſtituerat) prætermiſit. Orſus enim à Croia, tanquã à capite, uel imperij, uel ſolicitudinis, accito ad portam Vranaconte cum agmine armatorum, ac nobiliſſimis quibusq́;, urbem nanq; ingredi prohibebat, multa ex breui temporum agendorum inſtantia, plerisq́; concitatis rebus

Vranacontis reſponſum datum Scanderbego.

tatis rebus (ut aiunt) calcaria addere ſuperflua cura conatus eſt. Reſponſum à præfecto tulit, ſicut tantæ non indecens fidei, ita neq; iniuria ingrato ſilentio à præclaro uiro auferendum. Indignanti nanq; primo ſimillimus, & uelut mœſtior ex eius aduentu: Si, inquit, hodie Scanderbege Amurathem, & hanc quam narras, præclari exercitus formam, quam te ipſum uiſuri erant Croienſes, adeò ſicut ingratus & publice omnibus, & priuatim ſingulis ſermo iſte tuus fuit, ita nihilominus aduentus quoq; ipſe moleſtus. Quid enim deterius afferre potuiſſet hoſtis uel uiſus, uel auditus, quod magis fortium uirorũ turbaret animos, & feroces oſtenderet ſpiritus? Iam eò decurritur, iam eos aduerſus te & Epiroticum imperium animos gerimus, ut donec uigent hi rerum motus in prouincia, & donec reddit in Epirenſibus campis armatis iura Amurathes, expectatior ſit omni tempore, gratiorq; nobis hoſtilis cõgreſſus, quàm tuus iſte futurus, quandoquidem hic nihil præter tacitas querelas, ac uelut inclinatorum ad perfidiam animorum ſolicitas dubitationes aduehit. Ille totius materiam laudis, præclarum fidei experimentum, ac perpetuæ occaſionẽ gloriæ eſt allaturus. Nihil aduerſatus ijs Caſtriotus, ſed expurgans ſe, & nuncium non hortatorem appellans, dimiſſo inter oſcula præfecto militibusq; ad reliqua euectus loca, ex animi ſententia omnia & inuenit, & reliquit, abſcedentibus tenebris, neq; adhuc certa die applicuit in caſtra, feſſus longa itineris fatigatione, & continuis uigilijs propè exhauſtus. Sed uix reſpirandi tempus conceſſit ipſe ſibi, ubi legationes ſociorum uidit. Conuocatisq; extẽplo primoribus ac optimatibus ſuis, permiſit liberas conciones uiris. Illis auditis, liberaliter cõſenſu omnium laudati, maxime ſocij, & gratiæ actæ à Scanderbego, quod in ea perturbatione rerũ tantã ſalutis & laudis ſuæ pariterq; Epirotici nominis rationem haberent. De auxilijs reſponſum, ut bono eſſent animo, non uideri ex re nunc ſibi maioribus copijs agere cum hoſte, & integris adhuc omnibus nudare præſidijs ſociorum latera, ſtarent interim inſtructi & ipſi, atq; defixi in Ottomanum. Difficile eſſe perfidi hominis conſilia pernoſcere, ubi aliqua benegerendæ rei occaſio affulſiſſet, illuc præter ſpem omnium irrupturum ſe, quum operæprecium erit, & maior exiget ius periculi, ac ratio dimicandi, illorum opera libenter, & æque ac ſua uſurum. His expeditis, paratæ militariter menſæ, ac refocillatis corporibus, tertia hora diei cum multis muneribus dimiſſi. Dum hinc conſultationibus geruntur res, & uerborum magis quàm armorum uſu Amurathem oppugnat Caſtriotus, ille dilatam ac præſtitutam diem Sfetigradi oppugnationem aggreſſus, locatis in eminentiori quodam loco oppoſito urbi, unde apertior murorum aſpectus apparebat, duobus tormẽtis ingentis magnitudinis (neq; enim plura aduexerat, triduo ad id operis intẽtus crebris ictibus ſatis amplam murorum partem decuſſerat, concœperatq; craſtina luce totis ſignis & robore exercitus ſuccedere mœnibus, ſperans nõ poſſe aliqua oppidanorũ pertinacia, uel arte excludi ab urbis poſſeſſiõe milites, quũ perfracta in uaſtum

Oratores ſociorũ atq; principum Epiri, Illyrici atq; Macedoniæ ad Caſtriotum continue conuolant auxilia offerentes.

uaſtum urbis latera non difficilem ſuis aditum promittere uiderentur. Nunciata hęc omnia Epirenſi per eam noctem ſunt à cuſtodijs locorum & exploratoribus. Proinde coniectatus & ipſe tacitam hoſtis uoluntatē, ac inſtitutum Amurathis, ſubueritus eſt primo, timens ne obruti multitudine ea armatorū, ciues ad hoſtes propulſandos non ſufficerent, & collapſa alioquin ab ea parte mœnia eum timorē augebant. Quare uoluens plura animo, ſtatuit eius periculi laborisq; partem in ſe transferre, ac laxamenti aliquid præbere obſeſſis. Medio itaq; noctis acceptis tantū unius diei cibarijs, reliquis impedimentis, ſarcinulisq; ibi relictis, quinq; millibus paſſuum procul ab hoſte in ueteri præteritarum loco inſidiarum poſuit caſtra. Pręmiſſoq; Muſachio, & Guiriza Vladieni, primoribus ſuis, ac pręcipuę ſolertiæ uiris, ad ſpectanda hoſtium ſtatiua, & obſeruandum apparatum ad urbis oppugnationem, ipſe iugi ſilentio manſit, donec gerendorum conſilia ex ſuorum aduentu ſumeret. Secunda diei hora ſimul & Epirenſes ſpectatores ad copias ſuorum uertunt iter, & educti è ſtationibus Aſappi atq; auida periculorū gens Ianizari, armis inſtructi, & ad inuaſionem parati conſcendunt montem, equites uix tribus paſſibus ſuperare radices montis propter accliuitatem illius poterant, & procul intenti ſagittis, ſuperſtantes è mœnibus hoſtes terrebant magis q; arcebāt, uiliora capita uulgi, ac imbellem turbam ad primos impetus oppidanorum exponebant, ut defatigatos ea cedendi occaſione facilius ipſi poſtea ſternerent, & auocatis ad eam materiam rei benegerendæ à deſignatis cuſtodijs ciuibus nudata præſidijs munimenta occuparent, hæc ab ea parte moliebantur, qua perfracta mœnia tormentis fatiſcebant. Sed facile locus ipſe natura arduus & erectus pellebat homines, & leuiſſimo quoq; ictu deturbabantur ab oppidanis. Aggerem pręterea eo loci per eam noctem fecerant ciues, cōgeſta terra tumuli in modū & cratibus uimineisq; pluteis circundederant locū, præparatisq; circa ſudibus, & lapidum congerie paruo impulſu emiſſa tela altitudo ipſa, ac decliuitas loci concitabat in ſubiectos, uix ullo ſatis firmo retinaculo oblato, uel certo ueſtigio firmandorum pedum ruentibus in præceps in alijs urbis partibus, præſertim iuxta portas, ubi planior locus erat, & facilior militibus aſcenſus, deſcenſus q; oſtendebatur. Circunfuſi undiq; Aſappi ſcutati à fronte, & ponè duo lectorum hominum agmina ſcloppis ſcorpionibus, ac uelut caligine ſagittarum ad auertendos à ſtationibus oppidanos locata erant, ut facilius euaderent in muros Ianizari, qui plures admouerāt ſcalas, ac ſumma contentione uulnerum prorſus, mortisq; immemores, integri alij, alij uulneribus confecti aſcendentes iam ad coronam ſummis manibus attentabant. Inconcuſſa nanq; ab ea parte mœnia fuere, neq; præſidium aliud, quàm per ſcalas, potiundæ urbis apparebat, ſed quo altius à terra euecti ſuperabant muros, eo infirmiores ad inſiſtendū, multi ſuo ipſi onere ruebant, & cum ſcalis ipſis deuoluebantur humi, quæ pondere frangerentur aſcendentium. Plures præciſis digitorum retinaculis, inutilibus

Oppugnatio urbis.

Aſappi auida periculorum gens.

ad tenendum manibus, quibus collapſa primum arma corporis, deinde ipſi quoq; ruina ſequebantur. Sed ſaxis præcipue gerebatur res, quæ ſuperne demiſſa cum ingenti fragore promiſcue & armatorũ, & omnis apparatus idem exitium trahebant. Et licet paſſim innumeri caderent, aſcendebant tamen nihilo pauciores, ac recentes, integriq; pro defeſſis, ac uulneratis ſuffecti oppugnationis miniſteria ſubibant, & per cadauera ac ſanguinem iacentium irruentes maiori iam ultionis ſtudio, quàm cupiditate prædæ, abiecto omni procul mortisq; timore, ingenti fremitu rapiebant murorum propugnacula, & feſtinatione ipſa, ac certamine aſcendendi, quum quiſq; ſummus euadere non poſſet, alij (ut plerunq; fit) alios impediebant. Oppidanis cum ingens copia congeſta telorum ſuppeditabat, tum etiam uires ad exercenda non deerant, adiuuabat præterea omnia locus, & ipſe ſibi ſuppetias ferebat. Ad ſagittas autẽ & miſſilia hoſtium, plutei quidam, & tabulata diſpoſita fuerãt, ac porrecta in modum ſcutorum, ut tecti pone milites facilius aſſignatas ſtationes ſeruarẽt, & ſua quiſq; munia commodius obiret. Turcarum plures uiui capi manibus poterant, quum propter altitudinem ſcalarum corporibus penè ipſis cõtingerent hoſtes, & inermes nonnulli relictis armis aſcendiſſent, dum impedirent onera ſcandere cupientes. Nemo tamen uiuos, quàm mortuos mallebat, timens, ne ſi in eo furore & rabie pugnandi hoſtis ſeruandi cura, & prædæ cupido animos inceſſeret, urbs ipſa ſtolide ab ignaris amitteretur. Hæc primo fermè & ſecundo impetu tentata à Barbaris. Vbi uerò fœde repulſos ſe ſemper uiderunt, iam inanes conatus, & ſtolidum mortis appetitum cognoſcere incipientes, & quiſq; propria tractans uulnera, ac profluentes ſanguinis riuos aſpiciens, tum demum ferinam mitigare iracundiam cœperunt, imbelles, tum etiam uirorum ictus tardior concurſus ad muros. Non agilis dextera, non pernicitas pedum aderat propter tacitam uirium defectionẽ (ut maxime ſolet laſſitudo haurire ſpiritus ex aſcenſu continuo) ſed aſtantes à tergo duces & purpurati regis, nunc adhortationibus, nunc minis urgentes, feſſos concitabant in hoſtem, ac impellebant uerberibus, ſi qui ſegnius intuliſſent pedem. Ita coacti redintegrabant pugnam, & languida corpora trahentes in hoſtẽ, torpidos efficacesq; ictus in aduerſos muros effundebant, & paulatim deficientes mœſtam exhalabant animam. Multos inter expirandum ſocij tractos pedibus, dum à ſæuitia oppidanorum ereptos deducere in tentoria conantur, & officio pietatis fungi credunt, alijs q; ſi conſulentes magis uulneribus confoſſi, ſuper ſemianimis cadebãt ſocios. Exin facile iam

Clamor lætitiæ index. uictor oppidanus ex clamore indice lætitiæ è muris ſublato & feſtiuis inceſſationibus irridebat uictos, augebatq; dolorẽ uiris, ac renouabat uulnera, ſed nõ ferens inultam eam ignominiam Tyrannus, unum ex ſatra-

Feribaſſa. pis ſuis, Feribaſſæ nomen erat, prçclarũ & uirium, & ingenij robore ducem, cum tribus armatorum millibus, ac quibusq; bellicis inſtrumentis, magno prçterea ſcalarum numero ad oppidanorũ excidiũ, uel uerius ad ulciſcendas

ulciſcendas iniurias,& præſidium ferendum ſocijs miſit. Mox clamor omnis ceſſauit in urbe,& timorem arguens ſilentium ad aliam belli duri ciem,& recentes ſudores ordiendos euocauit milites. Intenti itaqꝫ omnium animi,oculiqꝫ,ad auertendum nouũ hoſtem, & perturbandos progredientium apparatus,ſagittis primum,manubaliſtis,ſcloppis, catapultis omnis generis,quibus à longe potuit arceri procul à muris tenuerunt hoſtem. Deinde ubi inferri pertinaciter ſigna aſpexere,& prętet aliquem periculi reſpectũ impeti mœnia uiderunt,ſudos ſaxaqꝫ,illitas pice oleoqꝫ Corbes & Sarmenta iniecto igne iaciunt in ſubiectos. His igitur oneratí,ac perterriti regij,dum alij ab incendio ſe ſubtrahunt,alij ad extinguendum ignem accurrunt,paucas admodum ullas mœnibus ſcalas admouere potuerunt,& quæ admotę fuerant plures arſerunt incendio. Dux ipſe cum parte agminis euectus aliquantulum ab eo tumultu & occiſis ſtationarijs quibuſdam noſtrorum erectis ad eam partem murorum ſcalis,pugnando ſimul & hortando accendebat uiros,ut in uacuam inde urbẽ intrarent. Neqꝫ deerat obſequium militum,& ſuopte inflammãti ingenio uulgi animi,ingenti nanqꝫ ferocia,ac propè rabie omnes certatim, id decus petebant,non ignari ꝗ præclara quæqꝫ præmia, & ampliſſimæ faſtigium fortunæ,præter muralis coronæ donũ parata eſſent ei,qui primus murum aſcendiſſet,ſed irritas & ducum adhortationes, & contentiones militum fecit,accurrens repente in locum demortuorum ſociorum Per latus,cum non ignobili manu Dibrenſium, ac grandine ueluti telorum obrutos homines contriuit,apparatusqꝫ omnes perfregit, ac diſſipauit. Clamor iterum renouatus ex urbe,& repulſus hoſtis,licet maiori timore quàm periculo. Vix enim ex eo agmine xxx.ceciderũt,uulnerati duo de uiginti.Nemo tamẽ ab alijs operibus oppugnationis abſtinuit, priuſqꝫ receptui cani audiuiſſent. Inſtabant ab omnibus partibus pertinacia ſola qua poterant,ac pudore magis ꝗ uiribus, ita ut ſatis ampla copia reſpirandi fuerit oppidanis.Longe tamen amplior,nunc futura ex ipſo Scanderbegi aduentu,& aſpectu ſociorũ,quos index iam uenientium puluis ac fremitus equorum auribus,oculiſqꝫ omnium prodebat. Tarditatis autem noſtrorum (pugnatũ eſt enim ante eorum aduentũ ſub muris tribus amplius horis) ea cauſa fuit,ꝙ poſt multas deniqꝫ ſentẽtias tutius uiſum,& magis opportunũ,ſi protraheretur pauxillũ eius dimicationis exordiũ,donec hoſtes uacuis tentorijs relictis omnibus ſignis uiribuſqꝫ in oppidanos intendiſſent, ac quiſqꝫ ad ſua diſcurriſſet miniſteria, facilius tunc rati intẽtos,operi,ac occupatos feſſos,ac duplici oneratos hoſte aggreſſę urbis,& initæ oppugnationis pœnas luere poſſe. Sed nõ adeò ſupinus inuẽtus Ottomanus,nec tantę ſe reũ ſtultitię prudentiſſimus Imperatorꝫ prębuit,ut cõuerſa in oppidanos cuſpide,nuda tanũ terga Epirenſi relinqueret. Locata nãqꝫ ipſe ſtatione paulominus quatuor ſtadijs procul à muris ſpectator & hortator cõſederat, ſtipatus aſſuetis cuſtodibus corporis ſui & lectiſſimorũ iuuenũ agmine circa paſſim xv.fermè equitũ

Donum paratum ei qui primus murum aſcendiſſet.

 millia

millia diſpoſita, qui obirent aſſidue, & luſtrarent oculis omnia, ne motus aliquis oriretur à tergo. Epirenſis ſeptem millibus equitum, tribus peditum inſtructis uſq; ad duo millia paſſuum prope hoſtem proceſſit. Ibi uero de more partitis copijs, Moſem cum peditatu omni, & duobus equitum millibus in inſidias, & ad uarios fortunæ euentus locauit. Ipſe cum reliquo equitatu maximo impetu apertiſſima, & campeſtri uia tendit in hoſtem, & priuſq; ad coniectum teli appropinquaret ingenti ſublato clamore & oppidanorum animos erexit, & depreſſit Barbarorū equitatus. Regius qui ad idipſum (ut dixi) inſtructus ſtabat, nihilo ſegnius occurrit, & concitatis equis irruit in aduerſos. Ipſi nihil multitudine territi, uel gradu turbati, illato infeſtius pede, primo impetu facili negocio propellunt ac diſſipant uenientes, pluresq; immixti, ac congreſſi cominus iam gladijs furere cœperant. Regij nulla re, præterquā numero ſuo aliquantiſper pares, iam cedere aperte, & timida fuga momento temporis paulatim confeſſionem ignauiæ prębere nō erubeſcebant. Id ubi aduertit Tyrannus, & aduerſis ubiq; Dijs, ac infœliciter rem geri cognouit, mox cecinit receptui: Proh pudor, inquiens, & oſtentans digito paucitatē noſtrorum. Terga ueſtra ait, tam infame latronum agmen uidit, ſed uidi, & ipſe, quod magis excitare ruborem fortibus uiris debet. Ita ne deos illi in manibus, in ſinu uictoriam gerunt? Vos tantum imbelles gladios, mortales dexteras, & humana, ac ferro obnoxia corpora habetis? En expectant adhuc, quid ſtatis? Oberrant præ oculis tam uobis pudendi uictores, abſorbere poteſtis cū totis armis equiſq; uiros. Vlciſcimini, ſanguinem ueſtrum ulciſcimini (ut enim ſit publici honoris ratio) cladem ſociorum, & priuatas ſaltem iniurias. Ad hanc illius uocem conuerſi extemplo omnes, & undiq; relictis operibus effuſi ex monte proruunt in ſubiectos. Non expectauit Epirēſis, licet feſſos & inordinatos, ſed retroactis ocius ſignis, adeptū ſemel uictorię decus ordinato in tuto receſſu, qua ſola poterat uia ſeruauit, & uno tantū ſuorum amiſſo, tribus uulneratis, ad Moſem ſe recepit. Ex Barbaris lx. amplius ceciderūt, & ſub ſolius Scāderbegi manu quinq; interfectos narrāt. Recedētes eos Turcę nō lōge ſunt inſecuti, nā ueritus inſidias Tyrannus (pręſertim ꝙ de cęteris copijs latitantibus nō incerta apparebāt indicia) iterū receptui cani iuſſit. Pulchrū ſpectaculum erat, quū momēto eodem & urgere ab una parte Barbaros, & urgeri à tergo ab oppidanis cernere liceret. Inſultabant hi Caſtrioto cedenti, ac carpebant cōuitijs, quē armis nō poterāt. Illis moleſtior longe Perlatus & clamore aures, & telis terga inceſſebat. Nā ubi relictis munimentis ad auditū Scāderbegi nomē deſcēdere eos ex mōte uidit, occaſionem ſequēs prębitā cū ccc. armatorū agmine erūpens multo fremitu, ac grandine uelut telorū, uſq; ad extremū mōtis illos eſt inſecutus. Ita oīa aduerſa irritaq; ea die Ottomano ſteterūt. Vrbis oppugnatio intermiſſa, hoſtes nō aſſecuti, & incruenti erepti ex oculis, aucta oppidanorū audacia, & promptiſſimus fermè quiſq; ſub mœnibus amiſſus. Rerū pręterea

Tyrannus receptui canit.

Exhortatio tyranni ad ſuos.

Victoria Scanderbego cedit.

Ottomanus infœliciter pugnat.

aliarum

aliarum,ac totius apparatus uix tolerabilis ruina. Tria nanq; hominum millia conſoſſa per montis latera ſunt inuecta. Vulneratorũ quatuor am plius millia exceſſere,inſtrumentorum bellicorum magna uis perfracta, ac conſumpta incendio. Oppidanis xl. non amplius militum iactura ea uictoria ſtetit. Vulneratorum magnus numerus. Ingens tamen telorum multitudo ac ſpoliorum inuenta ſub muris, conuectaq; in urbem, dum circa Caſtrioti receſſum occuparentur hoſtes, Tyrannus nihil amplius per eam diẽ tentauit. Sed recedens ob oppido,fixis circa tentoria ſignis, ac ſtationibus firmatis,per totã uſq; noctem mœſto ſilentio ſe continuit. Epirenſis quoq; ſatis ea uictoria contentus,quod & diſſipatos hoſtes,& tantum laxamenti datum oppidanis cerneret. Moratus tantummodo dum reſpirarent milites ſublatis ſignis in priora caſtra ubi reliquerat impedimenta cõceſſit,ac ibi ciboq; refocillatis corporibus ſomnoq; mane ab una parte nuncios rei benegeſtæ, & Sfetigradenſis uictoriæ ad Vranacontem,& cæteras imperij urbes ac populos decernit. Subſequẽti die ab alia parte ipſe cum ducentis uiris per ardua montium ad res hoſtium contemplandas ire perrexit. Et quũ quieta uidiſſet omnia, idemq; ocium oppidanorum,reuerſus in caſtra,& ipſe biduo ibi manſit. Poſtridie uero in Dibras ſuperiores cum omnibus impedimentis tranſtulit copias, ibiq; munitiſſimo loco ſtatuit caſtra,xv.millibus paſſuum procul ab hoſte. Eam potiſſimum (ut arbitror) rationem in tam crebra mutatione loci ſecutus,ne uel certis ſtationibus ocio aſſueſcerent milites, uel conſilia inire poſſet hoſtis, aut per inſidias captandi uiri, aut ab eo præcauendi. Amurathes interea ægrèferens funeſtæ illius diei fortunam, & tam grauem repulſam ab oppidanis non æquo tollerans animo, ubi ſatis iam cæcis conſultationibus,& ignauo dolori datum eſt, accitis furoris & ultionis miniſtris contemplari denuo ſitum urbis,& obſeruare,qua parte magis obnoxia iniuriæ mœnia eſſent,iuſſit. Deinde diſpoſitis machinis,integro triduo in euertendis muris inanem operam conſumpſit. Nam licet ab ea parte laxarentur urbis latera,& extructa opere humano munimenta corruerent,inſignis tamẽ natura loci nulla ui poterat,uel ingenio mortalium expugnari. Et quamuis aperta omnia, ac ſine defenſore fuiſſent, progredi uix manuũ pedumq; (ut aiunt) adminiculo expeditis licuiſſet uiris,ne dum armatis,& eos trahentibus apparatus. Ita confragoſi montis ſaltus,& anfractus præcipites,liberum prohibebant aſcenſum. Ab alia parte unde commodior apparebat oppugnatio, ſi perfringi mœnia potuiſſent,umbilicus quidam in modum gibbi in dorſo montis oppoſitus defendebat à machinis,ne à ſtationibus hoſtium in eum locum apponerentur tormenta. Sed tum propter aſcenſum in primo aditu difficilem, tum ob uicinitatem nimiam urbis, fruſtra ſæpe tentata res. Erumpentes nanq; oppidani,ſemper apparatus impedierunt,& deiecerunt omnia beneficio loci adiuti, tormentis præterea cæteriſq; id genus inſtrumentis ſecure de muris hoſtium conatus deturbabant. Sic inanis labor ex omni

Sfetigradenſes erumpunt in Turcos.

latere apparebat, neq; dilucebat quippiam, quod inuitaret ſenē ad ſpem tam cupitę rei potiundę. Statuit tamē crebris certaminibus, & uexatione aſſidua inceſſanter incumbere, exhauriri poſſe obſeſſorū uires dictitans, quod licet dies primę oppugnationis multo ſibi ſanguine ſteterit, ſatis tamen multos hoſtium quoq; cecidiſſe, ut ex eo numero, ſed non totius tamen aleę fortunam experiri auſus eſt, quū et à tergo reſidens hoſtis injjceret pauorē tyranno, & recentis memoria cladis adhuc ob oculos obuerſaretur. Ignobilibus tantum dimicationibus laceſſiti oppidani, & quæſita crebris procurſationibus occaſio à regijs urbis ex improuiſo potiundæ. Sagittandi tamē nullus finis erat, neq; à reliquis operibus oppugnationis à longinquo ceſſatum. Minimum itaq; utrinq; iacturæ fuit, neq; aliquid dignum memoratu geſtum, muri non attentati manibus, & ſcalę euſq; nuſq; admotæ, donec Ianizari quidam latenter progreſſi obſeruarunt ſolitudinem quandam urbis ab auerſa parte, unde non ſatis neceſſaria uiſa fuerat procuratio oppidanis, propter inacceſſi propè loci munimentum, & prærupti montis cupidinem. Res ad Amurathem delata, mirifice eius mouit animam. Itaq; approbata ea occaſione, alij poſt alios ab illo miſſi, & illuc conuolantes, iuſti agminis formam expleuerant. Præfecto obeunti munimenta, ea res nunciata eſt ſtatim à cuſtodijs propinquis, quamobrem accurrens mox ad locū cū delecto ſatellite, & magna ui telorū, ex occulto primū, & ipſe ſpectatis hoſtium conſilijs, admiratus ſummopere eſt eam audaciam hominum, uel uerius ſtultitiam, & apertū uitę contemptum. Deinde ut dolum dolo, & ſilentium ſilentio falleret, latuit tantum poſt munimēta, donec intentos operi ſingulos, erectaſq; ſcalas, & alios ſcandētes, atq; in ſublime leuatos uidit. Tum erumpens illico ita uel ſolo aſpectu exanimauit hoſtes, ut relictis armis, ſocijſq; multis, prout pauor cuiq; ſuadebat, profugerēt, priusq; ſub teli iactu eſſent. Plerīq; tñ inter fugiendū obruti ſaxis, reliqui obtriti ferè cum ſcalis omnes, & pręcipites ad ima montis deuoluti. Ita deformatis, contritisúe corporibus, ut inuenti poſtea non agnoſcerentur à ſuis, quū uix effigies humana ſupereſſet, oppidanorum nemo læſus abijt, ſed nec per totos eos dies gemitus fermè in urbe eſt exauditus. Nam ab ea parte qua tormentorū ictibus quatiebantur mœnia, interdiu quidem ſumma ratione uerſabantur ciues. Noctu uero congeſta terra ſtipitibus ſarmentis, lapidibuſq; reficiebant locū. Dū ſic leuibus offenſis laceſſunt ſe, & acuunt magis iras, q; dimicāt cū oppidanis hoſtes, Scanderbegus cū duobus equitū millibus ſolicitus ubiq; peruagabat, perluſtrans ſummo ſtudio oīa, ſi alicūde ſibi daretur occaſio intercipiendorū frumētariorū, uel aquatorū, uel id quod facile credebat miſſorū forte quorundā à Tyrāno ad depopulationē prouincię, & uaſtationē agrorum. Vanus tñ huius rei ęſtimator ſemper fuit, nam neq; tū, neq; ullo deinceps tēpore Sfetigradenſis obſidionis tentatū tale quippiā cōpoerio ab Amurathe. Rēdibat mœſtitior in caſtra Epirenſis, ubi irrita ea cōſilia, & nullā explendę irę materiā offerri ſibi cernebat.

Quadam

Quadam die decima Kalend. Quintilis, acta iam ſecunda noctis uigilia, cupidus iampridem ſanguinis conſcendens equum cum Tanuſio, & quinquaginta uiris ad aſſuetum opus, ſcrutandas uidelicet res hoſtium profectus, quũ ex alto proſpectans uelut muta omnia, neqꝫ præter ſigna hoſtile aliud quicquam uidiſſet, & ſtratos promiſcue cum iumentis ſub tentoria homines (torrebat nanqꝫ impatientia æſtus corpora cancer nimijs ſolis ardoribus peruſtus) conuerſum ad ſuos ita, & inſigni uocis orisqꝫ habitu proloquutum ferunt:

Oratio Scanderbegi ad ſuos.

O præclarum ſpectaculum uiri. En Orientis Imperator, & terror gentium Amurathes. En orbis uictor exercitus, qui Hungaricis ſpolijs, & Aſiatica gaza, ac Peloponeſiacis ornamentis totiens barbaricas domos decorauit, ſepultus ignauo dolore, ſomnoqꝫ iacet, à Sfetigradenſi præſidio, & tam puſilla urbe uictus, ut obſeſſo iam uideatur, quàm obſidenti ſimilior, uix exaturari animus eo aſpectu poteſt, ꝙ turpis rerum omnium facies, & iumentorum ſimillima omnia. Sed adeſſent utinam ſpectatores Chriſtiani principes, uix temperaturi quidem lachrymis nunc mecum, quum ex eo fœdiſſimi habitu hoſtis fortunę ſuę indignitatẽ metirentur. Quod ad uos attinet, tranſmittite quęſo hęc ita ad ima pectora, & memores libertatis animos, ſicut oculis nunc tam ſordide ſubiecta ſine contemptu cernere non poteſtis, agite dum, properate mecum, dum aliquid diei ſupereſt, & recens huius ſpectaculi imago hæret animis. Abeamus in caſtra, ut accipiamus ſigna, ut ferrum tradamus ſocijs, dum iacens tam belle hoſtis cruentum nobis iugulum tradit.

His dictis, concitato equo, ſequẽtibus impigre alijs, totus irarũ ſpeiqꝫ plenus ad ſtationes contendit, atqꝫ nullo ibi laxamento ſuis dato, uix cibi militariter ſumendi facultate conceſſa, auelli præcipiti feſtinatione ſigna & copias omnes, arreptis unius tantum diei cibarijs ſe ſequi iubet. Ad cuſtodiam caſtrorũ xl. militum libera capita, cęteri ſeruilis corporis, & lixarum manus relicta, nondum ſole fugato opertam tellurem inuaſerant tenebræ, ꝙ viij. millia paſſuum propè hoſtem irrepſerat Epirenſis, tacitus ſemper pręeuntibus equitibus quibuſdã, ac luſtrantibus oĩa, & peragrantibus aſſueta indagine ſingulos ſaltus, ne ſtruendarũ tantũmodo inſidiarum artificẽ Caſtriotũ appareret. Timebat ſemper peritus belli dux, uel ex compoſito ſumma ingenij dexteritate timorẽ ſimulabat, ut cautiores efficeret milites, & ad omnia redderet intentos. Inde crebro dicere ſolitũ ferunt, plures claros imperatores exercitusqꝫ inſidijs, ꝙ aperto Marte deletos. Optare ſe contra x. potius uiros certa cum deſtinatione, atqꝫ aperta fortuna congredi, ꝙ aduerſus duos in aliqua rei lociqꝫ incertitudine confligere, quum & omnia occulta formidoloſiora, & in re ſubita quęqꝫ maiora uideantur. Vbi uero quadringentorum ferè interuallo ſtadiorũ hoſti propinquus factus eſt, progredi ulterius ſigna prohibuit, donec duos milites multis pellectis donis ad diſquirenda cuncta uſqꝫ ad ſtatiua Barbarorum miſiſſet, ſed & ſponte cum illis id ſubijt onus Moſes,

Plures exercitus et clari Imperatores magis inſidijs quàm aperto Marte deleti.

utpote qui non ſatis uel audaciæ, uel peritiæ illorum fideret. Et deſcendens illico ex equo, ut pedes tutius falleret uigiles hoſtium, ſeruili ueſte tectus, ac Illyrico præcinctus enſe, alacer euanuit ex oculis ſociorum. Milites ambo intrepide ſecuti, erecti ſunt omnium animi, quum Moſis ingenium ad id negocij adiectum uidiſſent. Expectabant itaq; ſoliciti inuitantibus pauorem noctis tenebris, quæ gerendi belli conſilia tantus explorator afferret, neq; feſellit hominum uota Dibrenſis. Quum nō tantum adiacētia caſtris loca, ſed in intimas quoq; ſtationes progreſſum latebras omnes hoſtium perluſtraſſe non ab re dictum ſit, nec me præterit aliquis ad Scanderbegum id audaciæ experimentum tranſtuliſſe, quod tamen ego à Moſe non aufero, ſecutus in re non ſatis certa plurium ſententiam, licet non prima, & ſolius ea Moſis fuerit laus. Nam & Caſtriotum ipſum in Croienſi præſertim obſidione, nemo negat id munus obijſſe, pari animo, euentuq; : quid enim dicam conſilio? quum uix fermè ibi aliquid ratione, ſed ſolo caſu geratur. Quare nō multum auſim laudare in ducibus tam prodigam uitæ uirtutem, & ſi quod reprehendas in Epirenſi nihil relinquit fortuna, quæ omnes uiri conatus, cogitatusq; ita ad ardua queq; eſt comitata, & ſecuta, ut rarum illud ſpectaculum ea ætate cernere licuerit, euentum cum conſilio, fortunam cum uirtute coniunctam. Sed dabitur aliâs his locus, nos interim cum Moſe redeamus in caſtra, quem conſpectum à longe ſtationarij (luna nanq; pernox erat) obuiam progreſſi, multo gaudio exceperunt, tacitoq; murmure perduxere ad Imperatorē, circumfuſi tum turmales, & mixta multitudo optimatibus concurrunt ſoliciti ad audiendum quæ uiderit, quæ egerit, quantum timoris, quantum ſpei attulerit. Vbi tuta omnia ſunt nunciata, ac lætitia in ſingulos transfuſa, Scanderbegus ſentiens iam pugnæ optatū adeſſe tempus, medius uadens per agmina armatorum, diſponebat ſimul tela, uirosq;, nūc primos, nunc poſtremos ad ſua quenq; officia collocans, ſimul animos præclara uerborum adhortatione accendebat:

In ducibus nō laudatur prodiga uitæ uirtus.

Oratio Scanderbegi ad milites nocte pugnaturos.

Et ſi, inquiens, milites nunc cū tempus ipſum, ac multa propè undiq; omnia, tum ſpectata totiens uirtus ueſtra me ad ſilentium inuitarent, tamen noua hæc conſilia noſtra, & inſueta belli gerendi ratio non alienum fortaſſe ſermonem meum apud uos faciunt, quandoquidem cū nocturno nunc hoſte, non aperto (ut conſueuiſtis) Marte ædenda uobis nouæ uirtutis exempla decerno. Quare ago libenter nunc uobiſcum, & ſi quo intentius fieri poſſit, hortor, obſecro, obteſtor omnes, ut memores animorum, memores per tot annos parti decoris præſentes uos tenebræ oſtendant. Nam ibi ipſe neq; ſpectator, neq; adhortator cuiuſquam ueſtrum uel uirtutis, uel ignauiæ eſſe potero, ſola luna teſtis, & dextera uobis ueſtra hortatrix aderit. Aderit à uobis rerum geſtarū tamen & euentus publice teſtis, ego priuatim ſingulorum iudex, quum cruenta occiſorum ſpolia, & oblata è tentorijs ſigna, quum trunca hoſtium capita manibus ueſtris ad me deferri uidero. Hæc & huiuſmodi alia uelut per iocum

iactabat

iactabat, monens tamẽ præcipua cura uiros, abſtinerent ab hoſtilium caſtrorum direptione, necꝗ dum ſordidam cupiditatem explere conantur, funeſtiſſima ſe præda præpedirent, nullam poſſe meliorem fortunam, nihil precioſius pręclaro militi offerri, quàm hoſtile iugulum. His expeditis, ac ſupplicationibus, uotisꝗ; multiſariã pro uictoria nuncupatis, quarta ferè hora noctis inde eduxit ſigna. Sed priuſꝗ ad caſtra hoſtiũ peruentum eſſet, illorum aduentum prodidit equorũ hinnitus, armorumꝗ; ſtrepitus cuſtodijs Barbarorum. Itaꝗ momento temporis uigiles excitatis ducibus caſtrorum confuderant omnia, ac repleuerant tumultu. Prætoriũ quoꝗ Principis re ſubita perculſum, excitusꝗ; facile è ſomno ſenex, quæ in tam præcipiti facto potuit quaſi inops animi procurauit. Non tamen idcirco tardauere, ne dum tenuere impetũ Caſtrioti, qui & ſi eo motu miſceri caſtra, ac uolitare per ſtationes armatos ſentiret, uix aliquid de concepto iampridem ardore moderatus ingenti clamore, fremituꝗ; impetit munimenta. Dimicatio primũ orta circa tentoria Aſiaticorũ quorundam militũ, quæ forte prima occurrerant. Facile itaꝗ diſiectis omnibus, & ſtationarijs tum fugatis, tum occiſis, ad alia uiciniora eandem traxit ruinam. Occurrebant multi ſumptis tumultuarie armis, ſed impares & numero, & ferociæ noſtrorum. Mox diſcerpti gladijs, uel in fugã acti ſuere. Inde Epirotæ ubi deſertas quaſdam ſtationes uiderũt, iniecto igne & funibus præciſis uacuas cuſtodibus domos deformabãt. Stetit incruenta eouſꝗ uictoria Scanderbego, donec collecta in unũ, & denſata ualida Barbarorũ manus è uiſceribus ipſis, ac robore caſtrorũ ad eam ignominiam propulſandã accurrit. Tum anceps apparuit Mars, & opertus cadaueribus, ac multo cruore notatus locus. Caſtriotus nanꝗ deductis à fronte ſcloppis, ſcorpionibusꝗ;, ac omni agmine ſagittariorum, primo impetu uenictes exceptos ea ſtrage afflixit, ut obſtupefacti primo augente pauorem nocte dubijs pergerent, ne ire, an retrocederent animis, ſteterint. Freti tamen numero (xiiij. nanꝗ millia amplius illuc confluxerant) reliquam fortunam experiri deſtinant. Epirenſis poſſeſſum ſemel locum necubi mutauit, ſed obnixo perſiſtens gradu, pari animo conſilioꝗ; ad ictus cum inferendos, tum ſuſtinendos ſe præparabat. Neꝗ enim uel ingredi ulterius caſtra hoſtium ob confertam multitudinẽ poterat, uel eam præclaram uictoriæ occaſionem ullo propoſito diſcrimine dimittere uolebat. Collato igitur cominus pede, gladij gladijs, ſcuta ſcutis concrepuere, ac cõgreſſus uelut uir uiro (cauebant nanꝗ permiſceri, ne in ea noctis confuſione periret diſcrimen hoſtium, ſociorumꝗ;) ſingularis cuiuſdam certaminis ſpeciem effinxere, ita ut ne dum publico, ſed priuato quodam odio inſanire uiderentur, dum quiſꝗ ſibi ueluti aſſignatũ credit hoſtem, & cruenta inuiſi capitis ſpolia detrahere ſtudet. Dilucebat iam ex omni parte, ꝗ; fixa militum animis recens oratio Caſtrioti, ꝗ; infuſa mentibus ſingulorum priuata quoꝗ præcepta forent. Ita undiꝗ ſub manibus uictorum gemebant Barbari, ac ſecta ferro guttura cum profluenti copia

ſanguinis ſtridebant. Dum abſciſſa quiſq; capita ſolicitus uelut datæ pignora fidei, & emeritæ ſigna uirtutis duci oſtentare cupit, ſed non permiſſa diutius noſtris ea facultas ſequendi. Nam ubi oneratum agmen ſuorum uiderunt Turcæ palantes undiq; integri, ac ſaucij ſimul ad tutiora caſtroru loca, & uallum principis ſe recipiebant. Deprompta mox è ſtationibus omnis acies, & egregie (ut in eo tumultu potuit) inſtructa, ad eam partem ſicut magno, ita inani impetu incubuit, quum in ipſo fermè hoſtium fugæ initio noſtri quoq; ſatis ea cæde tum defeſſi, tum exaturati retroceſſiſſent. Cæterum cum uix adhuc per duo ſtadia abeſſent, nullus tamen inſtare auſus fugientibus ob timorem inſidiarum. Manſere ibi igitur, donec illuceſcens aurora ſuorum ſtragem, & cadauera ſociorum recenſenda illos multis cum lachrymis obtulit. Duo occiſoru millia fuiſſe omnes conſentiunt. Vulneratos quingentos amplius. Noſtroru quoq; duo & quadraginta inter hoſtium aceruos iacuere, quos inuentos Barbari, licet frigida tactu corpora, & liuentes ex more oculi conſpicerentur, ac priſtinos membroru uſus fœlices iampridem deſeruiſſet anima, inani tamen ultionis ſtudio fœde laceratos, publica ſimul & priuata odia inexangues truncos, & ſurda nequicquã cadauera explere ſatagebant. Scanderbegus interim ereptos omnino ex oculis auribusq; hoſtium in quadam ualle, quã Pulchra incolę appellant, quinq; millibus paſſuu procul ab his ſtare iuſſit ſigna, donec reſpirarent milites, & reformarētur equius ordines ſub ſplendore diei, ſauciorumq; cura haberi poſſet, quos ipſe ſingulos adeundo conſolabatur, & imperatorij decoris oblitus, militari ingenio, uelut unus ex plebe, manibus ſuis attrectabat. Procuratis diligenter omnibus ſignis ſublatis, inde circiter quintã diei horã peruenit in caſtra. Nam tardabant multa uiros uulnera, calores, præterea prædę hoſtilis ſatis grauia onera captorum, quinetiam non ignobilis erat numerus fortunæ tam publicæ, quàm priuatæ ſub tentorijs quantum inuentum, tantum fermè arreptum, equi ccxxx. ſigna militaria vij. Sed ornabãt præter cætera ſpectaculum præclara geſtamina, & inſignia priuatæ uirtutis cruenta hoſtium capita in manibus militum. Hos Scanderbegus publice multis uerbis doniſq; honorauit, captiui ad urbes uicinas tranſmiſſi, donec pro redimendis precium afferretur. Signa ad regulos ſocios cum quibuſdam ornamentis Barbarorum tranſmiſſa. Reliqua prẽda cõceſſa militibus, & diuiſa, quieſq; per eos dies data caſtris ad reparandas uires. Exacto triduo collecta uaſa, & in Aemathijs campis caſtrametatum. Otmanus ex tam miſerabili ſuorum fortuna, & fœdiſſimo caſtroru aſpectu ab ira in rabiem & furorem uerſus, quum aliam ultionis materiam nõ uideret, truculentiſſimos animi æſtus in oppidanos & oppoſita mœnia ne quicquam expromebat. Ter per eos dies præfectus nouæ Romæ cum inſigni apparatu eam oppugnationem aggreſſus, repulſus totiens ab oppidanis, & maxima clade deiectus. Sed quantum ferociæ ex ea re obſeſſis & animi accedebat, tantum atrox indignatio, & præferuidus furor uexabat magis

Scanderbegus ſolatur uulneratos, & manibus ſuis attrectat.

bat magis

bat magis Amurathē, & ſuperſtes in effœto corpore uirtus, ac uetuſta re
rū geſtarū memoria ſeniles erigebat ſpiritus. Bellorū uarios euētus dice-
bat, & nullibi inſtabiliorē fortunā, difficultates oēs pertinaci cōſilio, & in
defeſſo ſtudio ſuperari poſſe, debiles fore urbes, infirma oppidorū muni
mēta ęquabilia ſolo oīa ubi mortaliū ingenia, & humanus labor intēdere
uellet, accēdens his dictis ſuorū animos, & pręmia ſimul (qualia uix ullo
imperij ſui tēpore polliceri cōſueuerat) proponēs uiris, poſterū diē ad ur
bis oppugnationē deſtinauit. Nō latuit horū quippiā Scanderbegū, ſed
prout uel decreta, uel tentata fuerant, detecta ſunt oīa ei per ſingulos dies,
tū exploratoribus à ſe diſpoſitis, tū à transfugis barbarorū, quorū indies
multi ad eū cōfluebant, uel imperiū Ottomani faſtidiētes, & ſequētes for
tunā ducis, uel ſola ducti (ut fit) ingeniorū leuitate. Cōciliabat pręterea
ita ſibi homines liberalis natura, & prudentia uiri, ut ſi quid ſimulati &
pernicioſi ingenij ſecū attuliſſent, ea uicti clementia id fermè omne exue-
rent. Moratus itaq; tantū Epirenſis dū Moſes redijſſet, quē ad cōquiren
dos milites, & in ſupplementū amiſſorum ſufficiendorum miſerat, reli-
quos ordines, turmasq́;, tanquā uiſus eſſet hoſtis, in procinctu tenebat.
Ab Amurathe ut cōſtiterat ſigna ſub mœnibus illata, & cœpta oppugna
tio ſub primo fermè diei exortu. Cincta urbs corona undiq; qua acceſſi
bilis mons erat, & operta omnia armatis. Nam quū ultimam eam dimica
tionem tyrannus propoſuiſſet, in obſeſſos, totis uiribus, roboreq́; exerci
tus incubuit, ſed ne perturbaret ea (ut conſueuerat) improuiſus Caſtrio-
ti aduentus, Feribaſſę feroci illi duci ſponte id munus petenti. xij. equitū,
vi. peditū millia tradita, qui hoſtis impetū auerteret, ſuſtineretq́;, neq; re-
liquas turmas à tenore oppugnationis interpellari pateretur, multū con-
ſilij aderat Barbaro, plurimū animi, utpote militaribus nō minus, q̄ im-
peratorijs officijs aſſueto. Obibat ſingula crebra perequitatiōe, & explo
ratoribus præmiſſis perluſtrabat remotiora etiā à tentorijs loca impatiēs
animi, ocijq́;, uelut cupitū expectans hoſtē, & indignans tam præclaram
laudis materiam diutius differri ſibi (ita oberrans prę oculis fatū, & uici-
na libertas, audaces plus nimio homines facit.) Rudis nanq; propriarū
uirium ęſtimator deſtinauerat iampridē animū ad ſingulare certamen cū
Scanderbego ineundū, ſi per militares tumultus, & furores belli ſibi uſq;
licuiſſet. Deformata interea tormentis multa murorum parte, & diſiectis
munimentis quibuſdam oppidanorū, repleuerant ſcalis muros regij, &
intenti omni genere telorum aſſeribus pręſertim (uſitatiori uocabulo Ar
pagones dicimus) ſuperſtantes armatos inceſſebant, neq; cuniculorum
inanis labor à quibuſdam intermiſſus, ignes quoq; rotati à multis parti-
bus, & immiſſi in urbē (nondum enim uel nota mortaria, uel ſatis in uſu
erant) ſed facile extinguebantur ab oppidanis, agebaturq́; intrepide un-
diq; cura murorū. Plurimus tn̄ labor, ac ferè periculum omne ad portā
maiorē erat, ubi conuectis multis ſcalis tabulisq́;, uelut turrim quandam
erexerant regij, quo & plures ſimul euadere poſſent, & pedum ſtabiliore
ueſtigio

Bellorum uarij euentus, et nullibi inſtabilior fortuna.

Scanderbeg conſcius conſiliorum Turcæ

Libertas audaces homines facit.

ueſtigio tela iacere ad ſummouendos ſtationibusq́ꝫ deturbandos oppi-danos. Augebatur ſemper numerus hoſtium confluentium,tanquam in uenta uia eſſet potiundæ urbis. Alij ingentis magnitudinis trabes ad fir-mandum,ampliandumq́ꝫ nouum opus,ac latentes muris inſidias ſtruen das ſubuectabant. Machinas minores alij,& ferreos uectes ad fodienda ſubter mœnia afferebant,miniſtrabantq́ꝫ ſimul ſagittas,lapides, ac cętera id genus miſſilia ijs qui à ſummitate eius compaginis , urgebant hoſtes. Iamq́ꝫ ſeneſcebat paulatim ab alijs partibus ardor oppugnationis, & uis omnis,ac certamen illuc transferebatur . Tumultus prætereа , clamorq́ꝫ inſultantium omnia maiora faciebat,inceſſerat formido mixta deſperati-one oppidanos,quibus ea ſtatio aſſignata fuerat , quum in eo ſtatu res ui derent,ut ne dum remoueri ulla pertinacia ab eo opere, ſed neq́ꝫ tardari Barbarus poſſet. Quo maiori ſtrage pellebant hos,eo numeroſiores alij ſcandentes nuſquam reſpirare illos patiebantur,ita ut tela quoq́ꝫ cum ui-ribus deficerent obſeſſis. Quare ubi inane ſuum præſidium ſenſere, peri culumq́ꝫ,ne inde urbs caperetur , extimeſcerent , ſoliciti de ſalute patriæ, præfectum acciri cum manu armatorum ocius iubent. Sed exciuerat ru mor,pauorq́ꝫ alius ab alio Perlatum,quia inuenere eum non longe feſti-nantem ad eam partem,cum longo ciuium agmine. Conſternata nanq́ꝫ omnis ętas uelut captam ciuitatẽ audiſſent nondum certo dolore, ſuſpen ſoq́ꝫ gemitu cupidi ad tam inuiſum ſpectaculum accurrebãt. Deiecit pri mo impetu hoſtes Petrus,qui euaſerant in muros. Signa quædam tyran ni inuenta affixa munimentis , multo clamore auulſa, delataq́ꝫ in forum, quo eius prædę aſpectu ſolicitudine ſociorum animi leuarentur. Vnum reſtabat,ut lignea moles illa perfringeretur,& iniunctæ ad muros trabes (ut diximus) æquarentur ſolo , ſub quibus tecti milites uectibus ferreis demoliebantur fundamẽta,& reliqua miniſteria oppugnationis exeque bantur,licet & ex ipſa turri ſæuientibus Barbaris non ſatis adhuc tuti no ſtri erant. Congeſta igitur ui ſaxorum ingentium,ac oleo, aceto, aquaq́ꝫ feruentibus affatim coniectis eodem momento machinę tabulata, com-pago illa ſcalarum crebris ſuperne ictibus diſſiparunt,reliqua inſtrumen ta hoſtilia obruta,perfractaq́ꝫ pari ruina. Gregariorum quoq́ꝫ centũ am plius capita attrita,ſuffocataq́ꝫ in eo tumultu, & duo non uiles ordinum ductores. Liberata eo metu ciuitate,ac renouatis munimentis,cuſtodia-rumq́ꝫ habita ratione,uix enim ullus de uetere præſidio inuiolatus exceſ-ſerat,ad alios hoſtium motus ubi par iam cõtentio de muris,ideoq́ꝫ pro-pior periculo urbis fortuna apparebat,cõuerſis ſignis dux peruolat. Bar bari qui à recenti agmine noſtrorum repulſi , abſceſſerãt aliquantulum à mœnibus,dum primus ille feruor oppidanorũ reſediſſet (utpote quos li cet magna,non tamen omnis penitus tentatæ rei ſpes deſeruiſſet) ubi ab-eſſe ducem nouere,procurrentes illico ad relicta miniſteria , & fumantes adhuc ſuorum ſanguine trabes,renouant oppidanis priorem periculi fa ciem,ſed paulopoſt accurrens Perlatus, uix dum cõpactam materiã leui momento

Perlatus præfectus feſtinat ad tutandum murum.

momento diſiecit. Inter has uirorum contentiones,& fortunæ uariationes,ſpecioſior lōge figura belli ab alia parte affulſit,quæ utrorumq; auerteret animos manusq; à pugna, & uelut mitigata ira, ac ferro depoſito ſpectatores timido ſilentio euentus ſociorum faceret. Adduxerat enim repentine inſtructum militem Caſtriotus quinq; fermè ſtadijs prope hoſtem,celeriq; curſu ad hoſtium caſtra pergebat,ni inſtructus iamprıdem Feribaſſa cum aſſignatis ſibi à Tyranno copijs ei occurriſſet, non paſſus propius progredi hoſtem,ne (quod maxime intendere noſtros ſciebāt) diſturbaretur eo tumultu oppugnatio urbis,& auocarentur à mœnibus reliquæ principis copiæ. Scanderbegus ſimulato pauore retulit latenter pedem,& cxl. amplius paſſus protraxit,longius adhuc ſe inſequentes hoſtes,tum deductis ex more copijs infeſtis paſſibus procurſum eſt in aduerſos,uterusq; depromptus furor. Barbarus olim auidus pugnæ, nihil recuſauit, ſed quum eam paucitatem noſtrorum uidiſſet (nam cum ix. paulo plus millibus Chriſtianus uenerat,reliquos enim ad M.D. amplius,cum Muſachio x.fermè ſtadijs procul uelut ad ſubſidium cæterorū, ſi uariaſſet fortuna reliquerat) peditatu omni,& quatuor equitum millibus à fronte oppoſitis,impetum eorū excepit, reliquas copias equeſtres militari aſtu deluſas à robore cæterorum,ac paſſim circunfuſas ad occludendos & opprimendos à tergo noſtros miſit, ne ullum effugium pateret obſeſſis,ratus forte Scanderbegum quoq; ipſum eo modo uiuum in manus ſuas uenire poſſe. Senſit fraudem ueteranus dux,moxq; concitato equo,Moſe cum cæteris ibi ad mediæ aciei ſuſtinenda onera relictis, ipſe cum expedito equitum agmine ad dextrum latus peruolat, & progredientes ad proſtitutas inſidias hoſtes primo aſpectu inhibuit. Deinde cominus illato pede acerrime urgens loco mouit, tranſtulitq; animos hominum ad propriæ ſalutis curam. Quatuor amplius hoſtium millia erant, Epirenſis uix duum millium implebat numerum. Par itaq; aliquantulum uictoriæ ſpes, & ardor animorum fuit,licet dimicatio diſpar, quū longe plures illorum caderent. Muſachius à ſiniſtra parte euor catus, & ipſe à ſocijs toto agmine in hoſtem incubuerat. Ita tripartitæ copiæ utrinq; triplicis ſpeciem prœlij effecerant. Moſes conſilio magis quàm dextera rem gerebat, neq; indulgere ferociæ ſuorum,neq; nimium adire periculi uolebat, donec proſperum aliquem ſucceſſum, & exordium uictoriæ à cornibus conſpexiſſet,ſeruare recentes ſuorum uires, & denſatis ordinibus differre fortunam tergiuerſando in aduentum ſociorum. Feribaſſa eo inſolentior inſtabat, & crebro ad ſuos conuerſus:

Feribaſſa occurrit Caſtrioto.

Inferte pedem, clamabat,ſocij, Vtimini Dijs propitijs,utimini uictoria,dum torpent hoſtium gladij, dum ſeneſcunt uires. Petite deuota uobis capita. Excindite ſcelerata ferro pectora. En quàm ignaua undiq; omnia. Vix hoſtile quicquam aſpicimus in hoſte. Non uultus hominibus, non uox, non motus aliquis, index animorum apparent. Vel

Feribaſſa hortatur ſuos ad pugnam.

M protrahunt

protrahunt fortaſſe in noctem certamen tenebris aſſueti prædones. Vobis aperta luce eſt utendum, & è manibus hoſtium ea conſilia extorquenda. Nunc & uirtute & numero ſuperamus. Nox expectata, & pluribus pauciores, & ignauos fortibus eſt æquatura. Sed quid hos increpo? quid inſequor? qui uelut æſtus maris ſubito ceſſabunt, ubi procellam ſuſtuleris. Abſcindendum caput ipſum, cæterorum ſicut uilis, ita facilis ſanguis. Vbi eſt nephandus transfuga ille, tot autor malorum? quem incruentis uobis, ſi eum mihi aliquis hodierni prælij offerat caſus, ſolus conficere cupio, & elatam tantis latrocinijs feram ſociorum mactare manibus. Longum hoc deſiderium meum, non noua aliqua & ſubita libido certaminis eſt, milites, iamdudum eſt quod hoc cogito, animumq; meũ iſtuc iamdiu ſolicitat certamen, & ſcelerati hominis ſupplicium, experiri iuuat, an & hoc ferrum nocere poſſit? An penetrabile corpus illi, unde ea uiriũ uis, & in quo fœlix tamdiu bellator iſte cęteros ſuperet mortales.

Peribaſſa prouocat Scanderbegum ad ſingulare certamen.

Eo uociferans modo, minus quàm ducem decet, perluſtrabat paſſim oculis, ſicubi eum conſpexiſſet, & abalienato à reliquis animo, ſolum manu, ſolum uoce poſcebat. Milites non inuiti audiebant hominem, & licet inuicta omnibus ducis noſtri uirtus uideretur, expectabant tamen intenti (ut auidum eſt uulgus rerum nouarum) tam pulchrum ſpectaculum cernere, ſperantes præterea alterutrius uictoria finem ſibi eius diei potius laboris ac ſanguinis futurum. Multi tamen, quibus maior rerum cura, & honoris inceſſerat ratio lenibus nequicquam alloquijs, ne ignauiam tacite imputarent uiro, ſummo ſtudio ſingulare illud certamen diſſuadebant. Pernicioſam æque ac nullius exempli rem eſſe dicẽtes, ut duces ipſi eius rei præberent ſpectaculum, cuius deberent eſſe ſpectatores. Militares eſſe eas contentiones, & priuatorum munia. Imperatoris partes magis in conſulendo & imperando, quàm dimicando ſitas eſſe. Non defuturos plures alios (ſi res ferat) qui intrepide id muneris obeant, ne ipſe ea ferocia & auiditate periculi poſſeſſum iamiam decus & certã uictoriam aleæ committeret.

Imperatoris partes magis in conſulendo quàm dimicando ſitæ.

Surdis ad omnia auribus præfectus, neq; uel tantum ſalubre conſilium ad animum tranſmittens, ut ſtolidum propoſitum differret, dum ſignum aliquod bene gerendæ rei à cornibus affulſiſſet, concitato propere equo, militum ſtipatus agmine, Scanderbegum clara uoce compellans, parare ſe ad pugnam iubet. Ille & ſi audiſſet nuper omnem fermè orationem uiri, nihil tamen ab incepto dimicationis ardore auocatus, uel diſſimulans regio decore, uel contemnens, uix caput conuertit. Vbi uero & expeditam præ oculis uictoriam, & inſtantem moleſtius Barbarum uidit, adductis ad eam partem militibus, mox & ipſe recenti ſucceſſu ferocior, ac hoſtili cruore reſperſus conuolauit. Poterat Barbarum is præſentis aſpectus, poterant fuſæ ſuorum ex lateribus legiones, ac tanta militum iactura commouere. Debebat talis fortunæ ſuæ facies illum perterrere, & extinguere eoipſo illi omnem dimicandi cupiditatem.

Tamen uel coactus fatis, uel pudore prohibitus à retractando nihil de priſtino animi habitu mutare uiſus eſt. Quieuere mox ex omni parte tela, & publicus furor inhibitus à ducibus. Non tumultus, non clamor, non hoſtile quippiam auditum, circumfuſi tamē milites ac purpurati circa Caſtriotum, non precibus modo, ſed contentione agere, ut manibus ſuis clamoſam beluam illam relinquerent, caput tantum occiſi deberi Imperatori, reliqua omnia ſua eſſe. Magis futurum & ex eius, & Epiroticæ rei dignitate ſi ſentiat Ottomanus, pares milites Albanos ducibus ſuis, quàm pares Imperatores. Indecorum præterea uideri tantum principem eam gloriam rerum geſtarum, & tot annorum laudes cum infami Amurathis ſeruo dimicando in diſcrimen dare, ſe noui decoris nihil exinde expectare poſſe, Feribaſſam illuſtriorem eo facto, quàm reliqua omni anteacta uita futurum. Ad ea Scanderbegus mirifice omnium animis ac priuatis in ſe ſtudijs collaudatis, inter apparandum, quæ ad id genus certaminis in rem erant:

Oratio Scāderbegi ad ſuos, oſtendentis paratum ſe ad duellum cum Feribaſſa.

Auertat, inquit, Deus optimus maximus, ſocij, ut dum hæc dextera ad telum gerendum ſufficit, dum uiget in corpore tale uirium robur, extorqueat à me quiſquam ueſtrum huiuſmodi fortunæ euentum, quemcunq; parauerint fata. Seruate in aliud tempus officia iſthæc ueſtra, quū ſenem me, & haud ſatis uiribus meis fidentē uidebitis. Nunc cauiſſe potius uos oportet, ne dum nimio plus ſalutis meæ anxij eſtis, laudis uideamini inimici. Quid enim, ſi ad uos (ut poſcitis) id periculi tranſtulero, dicturus eſt hoſtis? niſi tergiuerſando apertam timoris diſſimulare confeſſionem, quum ſentiam me ſibi parem non eſſe. Nam (quod ad uos attinet) non priuatorum hæc tantum, ſed Imperatorum etiam quandoq; munia eſſe conſueuerunt. An pudori Alexandro cum Poro Indorum Rege glorioſa illa dimicatio fuit? An Pyrrho cum Pantacho duce ſingulare certamen illud uitio dedere ueteres? Marcellos hoc in loco, Torquatos, Coruinosq; conticeſco, qui prouocantes hoſtes magna ſua ciuiumq; ſuorū gloria proſtrauerunt. Mea ſors hęc, manibus his ſubeunda, me hoſtis poſcit prodigus minarū. Me trux belua cōpellat, ignauus ſim, ſi recuſem, ingratus ni tāto hominis deſiderio morē gerā, ſatis dignus eſt, qui ferrum hoc ſentiat, quē tanto nō indignū imperio ſenſit Amurathes.

Etiam Imperatores ſingularibus certaminibus uſi.

Alexander. Pyrrhus. Marcellus. Torquatus.

His dictis, mox unum è ſtationarijs ad Barbarū, ut ad ictus pararet ſe, mittit. Ipſe ſubinde maximo militū clamore euectus, in deſtinatū certaminis locū prorupit. Minus nobile ſpectaculū fecit, ſicut impar hoſtilis ducis uirtus, ita pręproperus exitus. Primo nanq; cōcurſu telorum excepta in faciem cuſpide Feribaſſa, eo ſolo ictu corruens, ſimul & equū & uitam reliquit. Scanderbegus dimiſſo cadauere, ſpolijsq; iacentis, & ad ſuos reuerſus, inire ocius oēs pugnā, & inſtaurare undiq; prælium iubet. Non expectauere hoſtes, ſed ubi ſtratū uidere ducem, primo denſi accurrētes, tractū pedibus cadauer ab ignominia, deinde haud ſatis cōmode tutari conati ſunt propter interuentū noſtrorū eo officio defuncti totis ſignis

Scanderbegus iugulat Feribaſſam.

effudere ſe in ſugam, illi prout auide prodierant, multi ſugientibus inſta re, anteſignani præſertim donec receptui dato reuocati ſunt omnes. Ita priuata ſimul & publica uictoria lætus Epirenſis, ubi quieta omnia, & nihil præter ueſtigia hoſtium, ac frigida iacentium corpora uidit, mox uulgus ad legenda occiſorum ſpolia dimiſit. Ipſe inſtructus cum reliquis copijs, & promptiſſimis quibuſcꝫ, ne quis motus fieret ab hoſte, obſeruabat. Amurathi nunciata hæc primo, deinde uiſa ita dolorem mixto timore incuſſerunt, ut uocem aliquandiu non emiſerit. Quum ita uelut inuiſus ſuperis fatiſcꝫ prohibitus fruſtratam undicꝫ ſpem ſuam uideret. Sed retrocedente paulatim ui doloris, quæ in ea re prudentiſſimus quiſcꝫ procuraſſet, ordine procurauit atcꝫ egit. Primum nancꝫ diſpoſitis undicꝫ militibus, ſolicite obſeruare omnia hoſtis conſilia iubet. Deinceps deductis à muris quibuſdã minoribus machinis locat ab ea parte caſtrorum, qua magis ſolitus aggredi hoſtis, & opportunior iniuriæ locus apparebat. Auctis præterea copijs ducis occiſi, ac quatuor millibus in ſupplementum ſuffectis (totidem enim ceciderant) ad cuſtodiam munimentorum collocauit, edicto ne quis ſigna extra efferret ad dimicandum cum hoſte, niſi cominus inuectum in caſtra uidiſſent. Tunc tormentis ad id ipſum locatis magis ꝙ corporibus ſuis rem gererent. Facile eo modo ratus in cruento milite ſuo omnium certaminum ueteres & nouas iacturas reſarcire. Ita & commode ubicꝫ prouiſum, & oppugnatio urbis non omiſſa. Corruerant tamen animi Barbaris, defecerant uires, conſenuerant ictus. Vbi infœliciter pugnatum in campis, ſecusꝙ quàm expectauerant, belli fortunam inclinaſſe conſpexerunt, & priuata ducis noſtri uirtus, fortunacꝫ multorum ſibi conciliauerat animos, illorum præſertim, qui ex ſucceſſu rerum formant, uariantcꝫ fidem. Quare ea die transfugarum ad noſtros numerum amplius quinquaginta fuiſſe inuenio. Oppidanis uelut alimenta quædam audaciæ, & uirium uictoria ſociorum præſtiterat. Exin acrius ſemper pro munimentis inſtare, necꝫ reſpirare unquam ſinere, donec feſſus iam hoſtis ſuperuenientibus etiam tamdiu cupitis tenebris relictis operibus, ſigno receptui dato, reuocatus eſt in caſtra. Stetit ea dies Tyranno ſemptem amplius millium militum iactura, ſaucij fermè plures, quàm integri exceſſere. Ex oppidanis lxx. deſiderati, uulnerati nonaginta duo, adeo ut rareſcente indies noſtro numero, multorum animos timor inceſſerit, ne defendentium aliquando paucitate urbs cuſtodiri non poſſet. Igitur intentiores quotidie ad reſicienda mœnia, & conſtruenda munimenta, ne penitus obnoxia telis hoſtium corpora offerrent, curam omnem tranſtulerunt. Erigebat tamen illud prçcipue feſſos, & acuebat animos incluſorum. Quod eandem ſemper principis ſui fortunam aſpiciebant, & hoſtilem exercitum tot cladibus ſordidatum, ac magna ex parte diminutum. Scanderbegus autem priuſquam deſcendiſſent ex monte regiæ copiæ, lectis tutiſſime iacentium ſpolijs duplici ouans uictoria abſceſſit, & receptus in caſtra, quod

Scanderbeg ſuos mittit ad legenda occiſorum ſpolia.

Bona conſultatio Amurathis hoſtis conſilia obſeruare.

Transfugæ ex Turcis ad Chriſtianos.

noctis ſuperfuit cantibus, iocisq; uarijs conſumpſit. Prædæ tantum aduectum, quod iam ſacietas homines ceperat, equorum præſertim, ut concederentur promiſcue ignauis, fortibusq;, multi dona regulis uicinis, cum alia gaza hoſtili miſſi. Confluxerat præterea ea tempeſtate multitudo mercatorum ex Italia, alijsq; locis, qui emptos pecunia, uel mercium facta permutatione, abducebant indies ex prouincia. Quieuerat iam pauor per uniuerſam regionem, & perinde cōtemni cœperat ab omnibus Ottomanus, quum ſic confractas penè eius uires uiderent. Scanderbegus quoq; ipſe iamiam urbis obſidione relicta, diſceſſurum ultro credebat, neq; amplius tot acceptis iacturis, moram tracturum in Epiro, crebros tamen ſpectatores quotidie decernebat, qui regis conſilia explorarent, ſed nullus motus apparebat à caſtris hoſtium. Itaq; ipſe impatiens ocij, cum duobus equitum millibus per aſpera montium progreſſus, oberrabat indies loca, & contemplabatur omnia: neq; ſatis poterat conijcere, quid conſilij uerſaret hoſtis, ſi quos frumentatores, & uectigales Tyranni intercipere poterat affixus ſtabat. Aggrediendorum nanq; caſtrorum, uel congrediendi aperto campo nulla uſquam tuta occaſio apparebat, quum & unitas tantæ multitudinis uires, & detectas à transfugis inſidias machinarū timeret. Obequitabat tamen pluribus locis conſpiciendus hoſti, ut eliceret ad certamen uiros ea militum paucitate ſpe bene gerendæ rei inіecta. Sed ea conſilia nullus unquam euentus eſt ſecutus. Nam uelut obſeſſi in ſtationibus Barbari uix pedem extra uallum mouebāt, quū edictum à principe fuiſſet, capitali propoſito animaduerſionis metu, ne quis iniuſſu ſuo, non ſolum in hoſtem pugnaturus egrederetur, ſed neq; etiam pugnandi ullam facerēt mentionem. Epirenſis ubi inanem expectationem ſuam uidit, plenus curarum indignationisq; reuertitur in caſtra, conſultaturus, quæ ratio obſidionis ſoluendæ, & fugandi ex prouincia hoſtis eſſet ineunda, quum alioquin & imparē ſe ad uim apertam, & hoſtem nihil temere agentem cerneret. Solicitare ad arma ſocios, & regulos, nominis Epirotici, concitare, ac dare fortunæ pignus totius ſummæ rerum nunquam ſatis tutum uiſum, quippe cum licet certa apparuiſſet uictoria, non poſſet tamen tanta res ſine multo ſuorum ſanguine comparari. Illud ex multis conſilijs melius eſt uiſum receptumq;, ut ſolito tenore, bellum cum Barbaro gereret, ſineretq; marceſcere hoſtem, donec tacitis exhauſtus incommodis ſeneſcentibus indies uiribus ultro malecœptam prouinciam damno ſuo deponeret, ſe eousq; neq; de ullius fide, neq; de fortuna conqueri poſſe. Sfetigradenſis conſtantiæ ea iam dilucere exempla, ut omnes conſtanti, quietiſſimoq; animo eſſe poſſint. Vrbem præterea rebus ſingulis, quibus indigeant obſeſſi, non ad uſum ſolum, ſed abuſum communitam. Itaque hoſtem uel nihil diutius moliturum in muros, uel maxima ſuorum perniciæ, urbem tentaturum, præſertim, quum operibus occupata oppugnationis multitudine caſtra ipſa inuadi paruo negocio

Edictum Tyranni per omnia caſtra.

Exempla Sfetigradenſis cōſtantiæ.

campeſtribus copijs poſſent,& affici undiq; ignominia Tyrannus. Hæc propalam hilari uultu, pulchraq; fiducia iactabat Scanderbegus. Varij tamen intus æſtus curarum urgebant ſolicitum uiri pectus, interpretabatur conſilia Amurathis, prout euentus poſtea ipſe rerum non falſum æſtimatorem oſtendit. Silentium illud,& ocium ſenis non minus quàm arma ipſa timebat, utpote cuius longo uſu nouerat ingenium, auro & largitionibus, munerumq; copia oppugnari poſſe urbem aſſidue cogitabat. Subinde mortalium pectorum cupiditas facile omnia timenti ſuadebat, & penetrabilia auro mœnia, ac corpora uirorum, quæ omne ferri genus contempſiſſent, non uanum ſuſpitionis metum incutiebant, quum præcipue facillimum uideretur uoluenti ſingula, in tanta præſertim multitudine aliquem reperiri poſſe, qui nefaria ea libidine obcæcatus ſordidas conditiones ad ſceleratum animũ tranſmitteret. Neq; de Sfetigrado tantum ea ſolicitudo ducis erat, ſed de cæteris quoq; urbibus, Croia præſertim, ne occulta alicuius perfidia,& ſecreta ſuorum conſilia cum Ottomano aliquid ſtruerent. Quare nihil moratus Tanuſio tantũ, & Muſachio ſocijs conſilij acceptis,& triginta non amplius uiris ſibi adiunctis militari ueſte amictus ad diſquirenda omnia, & digitum ad fontem (ut aiunt) intendendum ire perrexit. Ita hic Epirenſis, inde Ottomanus uarijs ambo curis alter alterum timentes anxie torquebantur. Cæterum Ottomanus totos eos dies (ut ante dictum eſt) caſtris incluſus, uafris conſultationum diſcurſibus conſumpſit. Nam ubi nihil uel arma, uel minas, uel diutinam obſidionem,& crebros armatorum inſultus ad urbem potiundã ſatis eſſe cognouit,& perſtare in pertinacia oppidanos uidit, alia ſibi uia fortunam tentandam eſſe ſtatuit, licet nõ deeſſent, qui inſtandum adhuc ferro,& urgendam ſolito apparatu urbem dicerent. Plures autem qui nihil ultra tentandum in ea rei difficultate affirmarent, Sed uel diſcurrendum totis ſignis ad deuaſtationem hoſtilis agri,& cæterarum rerum incendia,& inſequendum hoſtem, qui tot elatus uictorijs, per omnis contemptum periculi cum ignobili uirorum agmine paſſim uagaretur. Vel relicto Sfetigrado, Croiam copias deducendas, ibi fortaſſe meliore fortuna rem geſturos,& obſideri poſſe in ea urbe Scanderbegum, ſicq; unũ tantum hoſtem habituros. Facile enim credebant ducem curam eius loci nulli præterq; ſuo ingenio fideiq; cõmiſſurum. Hæ ſententiæ haud quaquam ad animum tyranni tranſmiſſæ, ſed ſpretæ æquę atq; abiectę ſunt. Nam prædandi agri ridicula ac penè puerilia conſilia non immerito dicebat eſſe, quum nihil fermè uſquam appareret, unde unius poſſet militis libido exaturari, ita ante eorum aduentũ procurauerat omnia Epirenſis. Caſtrioti quoq; inſequendi nihilominus ſtolidas cogitationes ſuorum ridebat, pernicioſiſſimum inquiens ſaltus Epiroticos,& inacceſſa ferarũ magis, q̃ uirorum cubilia eo inani ſtudio adire, quippe quũ nihil aliud eo cupiat hoſtis. Croiam præterea copias tranſmittendi nouas ambages & refugia fortunę appellabat, ſcilicet, pugnatiores ibi eos futuros, et alios

Auro peruia mœnia quæ genus ferri cõtempſiſſent.

Prouerb. Dignũ ad fontem intendere

Sfetigradi, alios Croiæ Deos eſſe. Subinde dictitans, ſcilicet in minoribus male expertam uirtutem, fortunamq́ꝫ ipſorū, ad tantæ rei onus inani quodam appetitu tranſmittendam, & intrantibus intima Epiri, ac umbilicum ipſum hoſtilis imperij ueluti exordium, à tergo Sfetigradum relinquendum. Ita his conſilijs ſpretis, alijs adhuc non inuentis, omnia in incerto erant. Et abſcedere Tyrannum hinc pudor & indignatio pluſquā credi poteſt non ſinebant, inde tentare quicquā diutius ſatis cognita fortuna prohibebat. Stabat igitur diſſimulato dolore Ottomanus, & ne nihil ageret perſtructa paulatim occaſione, ac captata colloquij copia benignis uerbis hoſtes pellicere aggreditur, apta irritamenta, ad ingeniorum leuitatem, & quod magis cæcam hominum libidinē inuitat, ingentia dona proponens, et ingentioribus etiam promiſſis ſeſe oſtentans, ad portas aperiendas, & præſidium in urbe accipiendum pellicere conabatur. Varias ſubinde à ciuibus reſponſa tulit, omnia tamen recidentia in idem, nō eſſe cur ad mutandam cum muneribus fidem deſcenderent, Scanderbegiq́ꝫ amicitiam cum alieno iugo permutarent, cuius neminem ad eam diem pœniteret. Conſociata ſibi omnia cum eo eſſe, & ad ultimum futura. Aluit tamen ea ſpes Barbarum per aliquot dies, quum tanta perfidiæ præmia propoſuiſſet, quæ uel obſtinatiſſimos labefactare animos poſſent, neq́ꝫ eum ſententia fefellit poſtremo. Exciuit nanq́ꝫ ſordida cupiditas hominē quendam perditum, qui pernicioſis muneribus, & Barbari pollicitis muneribus corruptus pręſcius, cōmodis, ciuium patrię, ac ſociorū ſalutē ne flocci quidē faceret. Obſeruato itaq́ꝫ tempore quo cuſtodias falleret, habitis ex occulto ſermonibus cū quibuſdā exploratoribus regijs, ignarā ciuitatē mercede pactus eſt. Sed non obtulit tam cito conſiliū fortuna nefario propoſito uiri, & hæſitabat timidus ſcelere aliquid tentare, ne detecta fraude, prior ipſe tanti mali periculum pernicię ſua lueret. Nō portas & ſerras moliri, non effringere clauſtra, egredi ad excipiendos hoſtes ſatis tutum uiſum, quum omnia ciuium cuſtodijs tenerentur, non ſibi ſocios conſciſcere, qui nocturno tumultu occiſis optimatibus conſternatam ciuitatem opprimerent, traderentq́ꝫ Barbaro, quum alieniſſimos ab ea re omniū animos cognoſceret. Infixumq́ꝫ uiris, aut defenſa patria uictoriam reportare, aut expugnata ſpecioſam mortem oppetere uelle, cerneret. Montana urbs erat, & in ęditiſſimo uertice ſaxi ſita, nulla neq́ꝫ intus ſcaturientis aquæ, neq́ꝫ propinqui fluminis commoditate utens, unicus erat intus puteus aquę, uetuſta populi cura, tum ad priuata hominum commoda, tum magis ad bellorum neceſſitates, ſi quæ incidiſſent, in medio urbis uico effoſſus conſtructusq́ꝫ. Præſidium omne (ut diximus) ex Dibrenſi milite conſtabat, ſubiecta ea gens Scanderbego, ſed nō uſquequaq́ꝫ Epirotici nominis, & linguæ erat. Duas nanq́ꝫ Dibras regio habet illa, ſicut natura, ita nominum etiam diſtinctione ſeiunctas. Et alteram quidem inferiorem, alteram uero ſuperiorem Epiri accolæ uocant. Inferior plana ferè tota eſt frugiferis circundata campis, & rerum

Solicitat Ottomanus Dibranos ad deditionem urbis.

Deſcriptio Dibrarum.

omnium fertilibus. Albani,& Epirotæ incolunt loca,fortiſſimi bello po puli,quorum prçcipue armis Caſtriotus & ſeruauit, & auxit imperium, & ardua queq́ ac difficillima expediuit,ita ut uelūt Colophonem quen‑dam ad oēm bellorū uim & hoſtium molem illos haberet. Egregios inde uiros uniuerſo promptiſſimo tempore habuit,qui non imperatorijs mi nus,q̃ militaribus rem Epiroticam iuuerunt. Superior Dibra montuo ſa eſt,& aſpera,ferax tamen,& Macedoniam tum ipſa loci uicinitate,tum ſimilitudine morum contingens. Bulgari,ſiue Triballi habitant, ferox in armis gens,& non minus Scanderbego multis præclaræ uirtutis fideiq́ meritis grata. Propior tamen externis,quàm Epiroticis moribus,& ab‑horrens in multis ab Albano cultu Grçcanico ritu uictitabat,& pleraſq́ eorum ſuperſtitiones ſequebatur. Hinc occaſionem nepharij propoſiti ſceleſtus ille proditor ſumpſit,ratus ſi alicuius in puteo demerſi animalis cadauer conſpexiſſent Dibrenſes,ſubituros potius ultimam perniciem, uel fœdiſſimas pacis cōditiones admiſſuros,q̃ eam amplius aquam hau ſturos. Neq́ uanus eius rei æſtimator fuit: nam quū noctu proiecto in puteum cane,contaminaſſet aquam,ea re poſtridie mane perſpecta, quū rumor alius ex alio totam urbem cito peruaſiſſet,tumultus ingēs undiq́ exortus,ac prope ſeditionem res fuit,dum tanti autor ſceleris quæritur, nec inuenitur. Dolentibus uicem ſuā Dibrenſibus, proditos ſe,& uelut ignaua pecora iam ſiti omnes extinctos iri,uix enim ullus eſt inuetus,qui nō magis id aquæ genus,q̃ hoſtile iugum formidaret, clamantibus alijs incendendam urbē,& per medios hoſtes erumpendo conſulendum fu‑ga ſibi,aut fortiter cadendum,leuiſſimum tamen malorum deditio uiſa. Sedatus itaq́ paulatim dolor,& clamor ubiq́ ceſſauit. Iam feroces uiris ſpiritus tam paruæ rei momentum abſtulerat,iam relegata fides ſuperſti‑tioſa pectora reliquerat,iam facilior barbaris aditus,& placidiores hoſti libus alloquijs aures factæ,ſolicitiq́ undiq́ milites, quas nuper tam glo‑rioſe ſpreuerant,ſordidas pacis conditiones ab Amurathe petituri ultro ire parabant. Ciuium minor numerus longe erat. Itaq́ impares uiribus Dibrenſium nulla uel cædendi,uel expellendi præſidij conſilia inire pote rant,quum præſertim uel ſi eieciſſent eos, non ſatis paucitatem ſuorū ad murorum cuſtodiam eſſe uiderent. Fremebant tamen omnibus locis, nunc perfidiam illorum,nunc inanem ſuperſtitionē accuſantes,inceſſen‑teſq́ querelis Scanderbegum abſentem,quod patriæ & ſalutis ſuæ curā in eorum manibus tradidiſſet. Attonitus in eo tumultu Perlatus,& com menta proniorum ad perfidiam animorum,corruptionem aquæ cauſan tium ratus,ac prodita omnia credens,prohibuit primo quicquam poſt‑hac cum Turcis ſe inconſulto decerni. Deinde progreſſus in forum, co‑acta in hunc modum contionis multitudine:

Superſtitio Dibrenſiū ob demerſum in puteo cadauer canis.

Ita ne,inquit,Dij boni,tam leui momento fides ueſtra fundata erat Di brenſes,ut non minus animos nunc ueſtros,& illam tot bellis ſpectatam conſtantiam,quàm aquam ipſam corruperit? Quiſquis ille eſt tanti reus

Orātio Perlati urbis præfecti,ad Dibrenſes ſuos, ne ſe Ottomano dedant.

criminis

criminis Dijs pariter & hominibus inuiſus, uix poſſum (proh pudor) mei compos eſſe, animumq́ meum componere, quum & pernicioſiſſimas has conſultationes ueſtras, tamq́ ſubitam rerum omnium mutationem, & leuem, ac ridiculam quidem eam cauſam tantæ indignitatis aſpicio. Prodere patriam ſociorum ſatius ne uidetur, uxores, liberos, aras, focos, Deos ipſos in manus hoſtium transferre? Et uos tam inſignis perfidiæ reos in omnia ſecula offerre, quàm ſordidiori hoc, uel (ut uos appellatis) fœdiſſimo etiam potu contaminatos, & obnoxios præclaros ſpiritus tantam animorũ mundiciam, & fidei nitorem ſeruare? Nihil uideo cur pereatis milites, ni Dæmon aliquis conſilia ueſtra ſana peruerterit. Iam certis eò decurritur, ut dũ ſuperſtitioſiores ſumus q́ par eſt, honeſtatis, pietatis, fidei ratione uniuerſam abijciamus, & malimus, ut perfidos nos q́ minus ſuperſtitioſos homines appellent. Ridebunt mortales, mirabuntur poſteri, deteſtabuntur etiam hoſtes ipſi tam ſtolidam fidei mutandę cauſam, tam faciles ad ſtultam, futilemq́ perfidiam animos, uel potius credent omnes (in quam ſententiam tamen & ipſe, ni aliam uos mentem indueritis, licet inuitus deſcendo) corruptos Barbaricis muneribus uos, & beneficijs præoccupatos, commentitiam hanc cauſam perfidię ueſtræ nunc uelle prętendere, qua certe obiecta cum culpa coram omnibus uacare contendatis, culpam profecto omnium iudicio, ſceleſtiſſimumq́ facinus confeſſione ueſtra cõfirmabitis. Quæ enim eſt tam efficax ratio? quis perſuaſionis modus? qui tot ſimul honeſtiſſimarum rerũ, ac Scanderbegi officiorum memoriam abolere à pectoribus ueſtris potuerit? Quæ tam fœda animorũ imbecillitas, mentiumq́ inconſtantia, ut adeò parua, contemnendaq́ res totius utilis, & honeſti diſcrimen abſtulerit à uobis, ni aliud ſit tanti motus pretium, alio morbo infirmi ſenſus, & corrupta ingenia. Hæc ne Scanderbego præmia Dibrenſes? Hæc conſtantiæ documẽta? Hęc gratiſſimis hiſce ciuibus, & ſocijs ueſtris debita exoluitis? Piget ea apud fortes uiros referre. Nihil tutum uſq́ erit, nihil ſanctum, nihil integrũ, ſi tam delicatum prætextu, & perfidum ſit genus humanũ, ſi tam leuibus de cauſis mortalium pendeat fides. Et quis tã ignauus eſt, tam perditus hoſtis, qui non ſemper aliquem inueniat modum nocendi, inſidietur, tentet, experiatur omnia, ſi tantũ uideat promiſſum fraudis fructum? Fruſtra mœnibus circundedere urbes patres noſtri, fruſtra aggeres & turres in iugis montium conſtructę, fruſtra & armatorum præſidia adinuenta, ſi mutabiles cum ſingularum rerum & temporum mutatione homines gerãt fidem? Si ratione hyemis & æſtatis uelut arbores alios induamus, & inuicem exuamus animos? Quid, ſi immodici calores & intemperies cœli corrupiſſet aquam, facturi eratis? Nempe iſtuc ipſum. O pernicioſum fidei genus. O deteſtabilem ingeniorum leuitatem, Sic agimus, ſic loquimur de urbis ſalute, libertate, uelut de re humillima orta ſit contentio. Pedibus trahi oportebat uos exangues, ſeminecces, de loci huius poſſeſſione, non ſic uoluntarios, integroſq́ tam præ

claræ

claræ dominio fortunę cedere. Nos ipſi (ſi Dijs placet) ultro inuitamus hoſtem,ſubdimus iugo collum,abrogamus libertatem, ius omne, faſq; polluimus,ne ſordidiori potu ſuperſtitioſa ora inficiamus. Sic ne Dariū illum Perſarum ſuperbiſſimum & lautiſſimum regem, quum ſuperatus ab Alexandro noſtro fœda fuga memorandæ cladis ueſtigia recenſeret, oblatam à ſeruulo ſibi turbidiſſimam aquam,quam inter fugiendum circa equorum ungulas & cadauera occiſorū collegerat,recuſaſſe audiſtis? Accepit inſolentiſſimus rex,& quum hauſiſſet,nunquam ſe bibiſſe libentius teſtatus. Præterijt ita iugum hoſtile,diſtulit fortunam,& regios ſer-

Caius Marius uauit ſpiritus. Qui? Caium Marium magni nominis Romanum Imperatorem in bellico ardore,& inter militaria opera,ac obſeſſarum urbium

De hoc Titus Liuius, Val. Max. et Cice. in Philipicis. munia obeunda, Coctām ne ſemper habuiſſe refert antiquitas? Quid (ut Saguntinam pertinaciam omittam) Petilia ciuitas in Brutijs,Annibalis tempore memorabili,ac propè incredibili exemplo, nonne fidei ſuę conſtantiam poſteris teſtatam reliquit? Quæ non canum modo, quos tantopere uos execratis,ſed omnis generis quadrupedū carne,ſutrinæq; corijs,radicibus,& corticibus,ſtructisq; cois ueſci non dubitauit, ut re-

Plutarchus in uita Themiſtoclis. ceptam ſemel Romanis fidem,& nuda ſeruaret mœnia. Temiſtoclem illum longe clariſſimum Athenienſium lętiferum poculum hauſiſſe ferūt, ut ingratiſſimam patriam interitu ſuo liberaret. Multa ſunt per omnia ſecula uetuſta & noua huius generis exempla,quę uos ipſos uobiſcum uerſare,q; me referente cognoſcere malo. Sed alienam fortaſſe patriam dicetis,non ueſtram. Vobis tradita,ueſtra eſt Dibrenſes, ueſtram potiſſimū fidem ad id muneris elegit Scanderbegus: uos reſtituere principi commiſſam uobis urbem oportebat. Date quæſo modum tempuſq; perditis conſilijs,nec uim,ac neceſſitatem appellate,quod peruerſum cōſilium appellandum ſit. Quid enim,ſi ſpretis conditionibus deditionis ueſtræ ad ſupplicium uos uocet Ottomanus? An recuſaturi exitialem potum ſitis? Hauſturi quidem omnes potius uos,quàm in uoſmetipſos ſęuituri. Nunc quia ſaluis uobis nihil præterq; fides perit.Inſaniſtis eadem cogitatione omnes,adeò minimum malorum inuiolatę crimen fidei uidetur. Nequeo animo meo imperare Dibrenſes,nequeo lachrymis temperare, quum obuerſatur ante oculos nunc illa concionantis Principis noſtri ſpecies,obteſtationes illæ,preceſq; diſcedentis,quas in hoc ipſo loco nuper,tanta ueſtrum corona fidem ſingulorū appellans,credulus iactabat. Quum fremitus item ueſtros illos,& audaces ſingulorum tum publice, tum priuatim pollicitationes,ac fortia dicta recolo. Vbi nunc uoces illæ Dibrenſes? ubi feroces ſpiritus? ubi urbi huic deuota pectora? ubi tam audax uitæ contemptus? Eoſdem quidem uiros,eadem arma uideo, diuerſum tamen animorum habitū,& cum deplorata iam urbe,infœliciſſimum rerum omnium ſtatum. Adeſt,adeſt forte in oculis ueſtris ſolicitus Princeps,tam inſignis perfidiæ ſpectator. Quem putatis fore eius? quē cæterorū animū? Quos prouinciæ tumultus? Quam totius Epirotici

nominis

nominis fortunam? quum ea malorū & calamitatis ſuæ initia fluxerint à uobis. Proponite ante oculos, dum integrum eſt, facti huius indignitatem, & ſeruate uos uobis. Retinete patriam ſociorum, retinete libertatem dignitatemq́ ueſtram, quæ per ſummum ocium tenere poteſtis. Reſpicite mœſtos ciues, reſpicite meipſum iamiam, ſi patimini, ad genua ueſtra prouolutum. En offerunt iugulum omnes. En trado & ipſe hoc pectus uobis Dibrenſes. Aperite ferro, haurite (nihil enim recuſo) ſanguinem hunc, ſi iuuat potius iſte, ſi fidem ipſi ueſtram, ſi urbem hanc aliter ſeruare non poteſtis. Sed heu quos nunc ſermones uobiſcum iacto Dibrenſes? Audire ſine lachrymis hæc apud uos loquentem poteſtis? Neq; moueo (ut mihi uideor) iam quempiam uanus adhortator, quos nuper, dū cruentis ſanguine ueſtro mœnibus inſtaret hoſtis ad pericula, ſudores, & extrema quæq; audenda, uel nutu ſolo mouere potui. Expiraſſetis utinam tunc mecum omnes, potius quàm ad iſtas nunc conſultationes, ne dicam mala me uobiſcum fata ſeruaſſent. Poteratis tunc impranſi totum diem tranſigere in armis, & pari ſitis, ac caloris tolerantia perdurare pro muris iſtis, pro ſalute ſociorum, pro Caſtrioti, & Epirotici imperij dignitate Nunc quum omne fermè iter per ſummā laudem emenſi ſitis, & uerius hoſtem in caſtris obſederitis, q́ ipſe obſederit uos, inani hac ſuperſtitione dehoneſtare & peſſundare omnia uultis? Intuemini, iterum repeto, intuemini ſordidatos ciues, audite iuſtiſſimas ſociorum querelas, & preces obſecrantium. Ne quos uobis tantis officijs, & ſparſo paſſim cruore deuiciſtis, nunc uel tanquam iumēta tradatis hoſti, uel extorres patriam per ſummum dedecus ſtipem mendicare cogatis? Momentaneum hoc erit Dibrenſes, quod nunc uos abhorretis tantopere, Palatum tantum et labra ueſtra inficiet. Perpetuas uero calamitates, perpetuas ſordes, æternamala, amiſſa ſemel miſeris ciuibus patria, obſtinatio iſthæc ueſtra eſt allatura, neq; ora ſolum, oculosq́, ac ſingulos ſenſus contaminabit, ſed uret continua laceratione animos, & memores nequicquam ſpiritus libertatis. Sed (ut nullus ſit horum reſpectus, nulla honeſtatis ratio, ueſtræ ſalutis, ueſtri capitis) non minus (ut opinor) cura eſt habenda. Seruaturum creditis Tyrannum pacta uobis, cuius uos totiens omnes pacis conditiones inſolentiſſime recuſaſtis? & ſtudio tuendæ libertatis dictis factisq́ ita hominis indignationem in uos acuiſtis, ut nihil expectat, nihil quærat dies noctesq́, quàm unde tamdiu conceptum uenenum in capita ueſtra, in hanc urbem euomat. Ibimus ſcilicet ſequentes fidem Amurathis, tranſibimus per tot armatorum ordines in hoſtium oculis integri, inuiolati? Quos tot publicis, priuatisq́ calamitatibus affecimus, ut uel ſi prohibeat Amurathes, uel ſi ipſi nolint, manus tamen ipſe hoſtium impatientes odij, ulciſcendi cupiditate ſponte ſua ſint in ferrum dilapſuræ. Poterunt Barbari? Quis furor hic, quæ mentium inſania, truces hos aſpectus, & cruentas adhuc ſanguine ſuo dexteras intueri, neq; ſubrepet cuiquam tot cladium, tot malorū recentium memoria? *A perfidia Tyranni.*

Non

Non feruebunt iuſtiſſimo dolore pectora, quum fratrum, parentum, quum filiorum occiſorum umbræ ob oculos obuerſari uidebuntur? Victimæ omnes (mihi credite) erimus Dibrenſes. Et (utinā Dij omen auertant) dabimur pro cuiuſq; appetitu ad uaria genera ſuppliciorum, iugulabimur alter in alterius conſpectu, neq; proderunt tum inanes que relæ uobis. Sera erit ſpreti huiuſce conſilij pœnitentia. Expirabimus tan quam ignaua pecora, & rei proditæ urbis, rebelles ſociorum, proditores ſanguinis noſtri, inter hoſtium tormenta infœlices efflabimus animas hominibus pariter & Dijs inuiſas. At quanto ſatius eſt nunc & cum ſo- cijs, & pro ſocijs uiuere. Nolite igitur per Deos immortales in uoſmet- ipſos crudeles eſſe. Agite dum, properate mecū, en propino ipſe primus omnium uobis poculum aquę eius milites, nunq; ſuauius eſtis, nunquā dulcius potaturi. Quandoquidem libertas eo, & uita ueſtra, dignitas Al bani imperij, opes, pœnates, ſociq;, & chara ſociorum patria ſeruatur.

Perlatus præbibit Dibrenſibus.

Hæc dicens, ſequente fermè omni multitudine, progreſſus ad puteū, ſpectātibus omnibus, inde hauſtam bibit aquā. Idem fecit & maior pars ciuium. Porrecta eſt deinde quibuſdā optimatibus, & ducibus prędidij, ſed neq; bene dicta, ſed neq; facta mouere quicquam ſuperſtitioſa uiro- rum pectora. Vix auſim ſine rubore quodam uel credere ipſe, uel alijs affirmare leuiſſimam hanc, uel magis ridiculam tantæ rei cauſam, quum non dubitem riſum potius id poſteris, q̄ admirationē excitaturum. Ita ut ſi concedendum tamen ſit aliquid, negent tamē cauſam eam, ſed quan- dam uerius occaſionem fuiſſe exiſtiment inclinatis ad perfidiam animis, & corruptis iampridem militum ingenijs. Ego quum omnia diligenriſſi me euoluerim, neq; uſq; aliud quippiam à me ſit compertū, nihil uereor tantæ credulitatis quoſpiam inſimulari. Quandoquidē nihil puto tam occultum in mortalium actis aut abſtruſum adeò quod latere tamdiu po tuerit, præſertim quod nullus eorum (ut aiunt) qui ſuperſtitionem ſecu ti ſunt illam, uel ad Amurathem transfugerit, uel conſequuto poſtea tem pore ditior ſit deprehenſus, ut coniectari exinde fraus aliqua poſſet. Nec profecto mirum cuipiam eſſe uideatur, ſi Dibrenſes hac ſua leuiſſima ſu- perſtitione adducti, in hanc delapſi dementiam, huiuſmodi errorē com- miſerint, cum ij non tantummodo ſuperſtitioſi, uerumetiā hæretici ſint, fuerintq; ſemper (hæ nempe contagiones, ſiue morbi connexi ſunt inter ſe & affines) Sermo enim huius gentis Sclauonus eſt, cuius ſermo & lin gua (ut nobiliſſimi ſcriptorum tradidere) latiſſima in uarias diuerſaſq; ſectas diffuſa & ſparſa eſt. Nam ex Sclauonibus alij Romanam ſequun- tur Eccleſiam, ut Dalmatæ, Croatini, Carni ac Poloni. Alij Græcorum errores & ineptias, ut Tribali, qui & Bulgari dicuntur, Rutheni, & mul- ti ex Lituanis. Alij proprias hęreſes inuenere, ut Boëmi, Moraui, & Boſ- nenſes, quorum magna pars Manichæorum immitantur inſaniam. In- ſtabat tamen præfectus nunc precibus, nunc donis promiſſiſq; agens cum illis. Vbi uero obſtinatos eos & uanas omnes adhortationes ſuas

Superſtitio et hæreſis morbi cōnexi & affines.

uidit,aſſumens & ipſe conuenientem tempori animum, coactis tam Dibrenſibus quibuſdam, quã primoribus urbis breui conſultatione (res nanq; morã non patiebatur) leges deditionis ſibi ipſi ſtatuere,quas neq; graues ſibi,neq; ingratas hoſti cenſuere,ut præſidio rebus armiſq; libera abeundi facultas daretur,ciuibus ſiue manendi in urbe in priſtino ſtatu,ſiue diſcedendi,prout quiſq; elegiſſet,poteſtas eſſet. De pręſidio nihil mutatum eſt à Tyranno. Oppidanis tamẽ negata urbs ad habitandũ,cætera conceſſa,& deſignatę ſtationes in ſuburbijs. Quare datę mox claues Ottomano,& uacuum oppidum traditum. Ciues,quos patrię amor,& cura natalis ſoli tenuit,ędificatis extra muros tectis,in aſſignatis ſibi locis manſere. Multi impatientia hoſtilis iugi,relictis omnibus, confugere ad Scanderbegum. Proditor ille & corruptor aquę,apud hoſtes in oppido manſit,qui cognitus ab exploratoribus regijs,& in caſtra ductus ingenti lætitia ad Tyrannum, publice ab eo uerbis ſimul & ingentibus donis honoratus eſt maioribus adhuc,q̃ promiſſa ſibi in eius perfidię præmiũ fuerant. Data nanq; quinquaginta Aſprorum millia, tres ueſtes inſignis artificij q̃ precij q;,aſſignatæ deinde tot uillæ,prædiaq;,ut reditus duum millium aureorum nummum ſupperaret. Sed breuis admodum earum rerum perdito homini poſſeſſio fuit: nam quũ publico omnium ſpectaculo his muneribus ac laudibus ſimul honorifice habitus eſſet ab Amurathe,& multo fauore uerſaretur apud Barbaros,pauciſſimis poſtea diebus nuſquam uel uiſus,uel auditus. Rumor fuit ſublatum occulte digno ſupplicio à Tyranno,non ſatis fidente eo uiri ingenio, qui patriæ,ſociorum,& domeſtici ſanguinis prodendi,ſordida ductus cupiditate tam impia conſilia inijſſet. Præſidium Dibrenſe per medias hoſtium turmas,& tentoria Amurathis liberum inuiolatumq; exceſſit, licet magna contentione ageret apud patrem Mahumetes ferox adoleſcens, qui tum paterna caſtra in Epirum belli & gloriæ cupiditate fertur ſecutus,ne inani ſtudio fidei ſeruandæ ita per ſummam ſuam ignominiam illæſi dimitterentur hoſtes,quũ alioquin nullũ haberent Turcę certius fidei documentũ, nullum antiquius eſſet legis Mahumetanę pręceptũ, q̃ omnibus modis ſęuire in Chriſtianos,& omne in eos exercere ſupplicij genus, in eos præ ſertim,à quibus tot iacturæ fuiſſent,tot calamitates acceptę,cęſę legiones, cæſi duces,& deformatus magna ex parte exercitus. Plectendos Sfetigradenſes ad terrorẽ cęterorũ,& præſtandũ reliquis exemplum, ne in eiuſce modi pertinacia diutius perſtarẽt: Non eſſe,inquiens, clari Imperatoris officium,ex hoſtium fortuna mutabilem animi habitum gerere, & preci bus eorũ illachrymari: tranſigendos ferro omnes, aut habendos in uinculis,donec precium pro redimendis afferretur. Oſtendit ſatis ex ijs Mahumetes & adoleſcens,& priuatus,qualis eſſet ſenex,qualis olim Imperator futurus, feritatis & auariciæ ſuæ ſordes iam atrox declarauit ætas. Sed nihil potuere apud ſenile pectus impia filij conſilia, quin reprehendens eum,dixiſſe fertur; Nullam eſſe inter mortales maiorẽ neceſſitatem

Conditiones deditionis.

Proditori merces datur à Tyranno.

De diſceſſu Chriſtiani præſidij ex oppido ad Caſtriotum.

Mahumetes putat Chriſtianis non ſeruandã fidem.

Mahumetis feritas et auaritia arguitur à patre Amurathe.

quàm fidei ſeruandæ, qua ſublata, neq; imperia poſſint, neq; aliud quippiam permanere, & in claro quoq; principe, qui magnarum rerũ imperia ſpe animoq; cõplexus ſit, alteram omnino eſſe debere aut ueram, aut ſimulatam ſaltem, ut hominum ingenia eo modo concilientur, allicianturq;. Perſidiam & feritatem deſtruere regna, urbes, populos, ac ſibi poſtremo ipſis nõ minus quàm alijs iniquas eſſe, deuinciendum beneficijs ac liberalitate mortalium genus, qui fideles ſibi eos futuros cupit, crudelitate, ac odio nihil profici apud ſubiectos. Quod ſi immiti regantur imperio, nunq̃ diu ſint inſolentis domini iugum laturi. Allici ea clementia poſſe animos multorum, qui quum acciderit, tam lene iugum nõ ſint recuſaturi. Quid prçterea peccaſſe Sfetigradenſes ipſos, uel contra imperij noſtri dignitatem deliquiſſe, ſi patriam, ſi liberos, uxores, & penates ſuos tutati ſint? Si cõditiones tandem ſibi eas impoſuerint, tenuerintq;, quas uictor ipſe approbaſſet. Dimiſſis Dibrenſibus, & reliquo hoſtium agmine, Amurathes impoſito nouo præſidio in oppido M.cc. Ianizaris, curã omnem tranſtulit ad reficienda mœnia, & ſtructuram murorũ, qua parte quaſſati tormentorum ictibus corruerant. Scanderbegus interim reuerſus iampridem à perluſtratione prouinciæ, & admonitus recentibus nuncijs de urbis euentu, & Dibrenſium perfidia, plenus irarũ in caſtris mœſto ſilentio ſe continebat, quum non multo poſt Perlatus cum infami militum agmine apparuit, triſtis ipſe, ac ſqualore obſitus, triſtiores oppidani, & manantibus patriæ deſiderio per ora lachrymis. Dibrenſes & ipſi tanti erroris conſcientia demiſſo in terram uultu, cæterorum mœſtitiam imitabantur. Sed ubi propiores facti ſub ducis fuere conſpectũ, & uim ingentem indignationis in truci facie uidere, abiectis humi armis, & ſuis quiſq; cingulis circundati colla prouoluti ad genua eius, ueniam tanti facinoris flebiliter orabant. Quid faceret mitiſſimus princeps? nõ facile erat de tanta multitudine ſupplicium ſumere, non cauſam tanti ſceleris aliam, niſi ſuperſtitioſam gentis credulitatem uidebat, confeſſio erroris ultro à præſentibus ingenti abiectione animorũ fiebat. Mouere itaq; hæc Caſtriotum, & mitigata ira cõuerſus ad eos haud grauate omnibus pepercit, & uitam ſe illis in præmium eorum, quæ pro mœnibus urbis bene geſſiſſent, largiri dixit. Sfetigradenſibus pro dignitate & ueteri fortuna cuiuſq; noua patrimonia data, multis illuſtres ordines in militia ad ſolatium amiſſæ patriæ conceſſi. Dibrenſibus quoq; quæ petierunt, nihil fermè negatum, pudore tamen recentis infamiæ pauci manſere in caſtris, aſpectum ſociorum declinantes. Perlati uirtus conſtantiaq; in rei Sfetigradenſis adminiſtratione, tum longo ſermone Scanderbegi, tum præſentium teſtimonio militum ſatis præmij tuliſſe potuit, quamuis nõ iniuria fortaſſe reprehendi potius meruerit Perlatus, q̃ commendari, & amiſſæ culpa urbis nõ in conſilium, ſed in laxiorẽ eius indulgentiam, uel imprudentiam magis reijci poſſe contenderim. Quod tam facile in eo rerum diſcrimine ad colloquia hoſtes, & ueluti in promiſcuam quandam

Perſidia & feritas deſtruũt regna.

Scãderbeg triſtis in caſtris ſe continet.

Scãderbeg Dibrenſes et Sfetigradenſes in gratiam recipit.

ciuium ſuorum familiaritatem admiſerit, unde conſuetudine aſſidua & facile allici ad perfidiam oppidanus poſſet. Caſtriotus tamen non ſolum pręclaro uerborum decore fidem, ac facta eius publice comprobauit, ſed dictis etiam nihilo indigniora facta adiecit, onerando uirum, licet enixe recuſantem pecunia, equis & reliquis quibuſcꝫ uarij generis ornamētis. Ita Perlatus multo cum honore & amplificatione nominis domum remiſſus. Erat ex Emathia uir iſte Antiſtes, quem illi Prothoſengeli, nos Abbates uulgo dicimus, emendatiſſimæ uitæ, atcꝫ ingenti morum munditia, doctrinæ præterea excellentia, ac facundia linguæ, cū grauitas ipſa annorum, reliquas hominis uirtutes decorabant. Expeditis his Scanderbegus ubi intentum muniendo oppido Tyrannum, & occupatos operibus Barbaros cognouit, acceptis quincꝫ equitum millibus, ad laceſſendas ac diſturbandas res hoſtium illico feſtinauit. Sed nulla inuenta occaſione benegerendæ rei, biduo ibi oberrans per ſaltus ac montium iuga obſeruabat, ſi quos pabulatores, uel frumētarios regios intercipere poſſet. Necꝫ expers penitus prædę miles diſceſſit, nam (ut fit in magno exercitu) multi libere palantes equi, uiricꝫ capti. Amurathes perfectis ſatis commode (ut pro ea breuitate temporis) mœnibus urbis, impoſitocꝫ pro unius amplius anni neceſſitate frumento, ac reliquis rebus uelut obſidionem iamiam præſagiret animus, deducere ex Epiro exercitum, & Adrianopolim repetere ſtatuit. Multa hic mendacia haud ſatis conſtans fama interſerit, dum quiſcꝫ archana Tyranni conſilia coniectando diſquirit. Hi Hungaricos, alij Græcos, nonnulli Perſicos tumultus cauſam diſceſſus eius inquiūt fuiſſe. Multi accepta in Epiro damna, & uarias belli eius difficultates ammouiſſe, tum ex prouincia Ottomanum aſſirmāt, ut ualidiori, & recentiori poſtea apparatu rediret ad Croiam oppugnandam, quum maioribus ea urbs uiribus indigere uideretur. Ipſe admittere ſingulas ſententias poſſum. Quod habet unaquæcꝫ ſimilitudinē quandam ueri. Hanc tamen probabiliorem crediderim, utpote quam euentus ipſe rerum ſatis efficax teſtis approbauit. Vel illud fortaſſe non temere quis dixerit, quod non urgentibus fatis pręſtitutum ſeni tempus aduenerat. Necꝫ (ut licenter ſcribunt Poëtæ) omnia adhuc ſtamina impleuerant ſorores. Pridie itacꝫ kalendas Sextiles collectis uaſis impedimenta omnia cum equitatus parte præmiſit. Ipſe poſtero die, incenſis prius per noctem caſtris, ſub ortu ſolis cum reliquo exercitu ingenti omnium lætitia, clamorecꝫ, ac crepitu inſtrumentorum ædito, eſt ſubſecutus. In medio turbarum robore Tyranno locus ſemper eſſe conſueuit, ſicut etiam tunc fuit, ubi albo uectus equo, ac Ianizarorū cinctus armis, nihil tumultus periculiúc incurrere uſquam poterat. A fronte nancꝫ pręfectus Aſię, à tergo nouæ Romæ ordinibus ſumma ratione cōſtitutis, tutam eius ſtationem præſtabant. Triginta hominum millibus amiſſis, eocꝫ pauciore numero q̄ cū uenit, diſceſſiſſe ex Epiro Amurathem oēs ferè cōueniunt. Reliqua quocꝫ exercitus ornamenta, ac ſigna militaria, magna ex parte

Prothoſengeli hoc eſt abbates.

Amurathes parat reditum in Adrianopolim.

Amurathes redit poſt occupatū Sfetigradum.

amiſſa & fœdata. Sed auxit eas iacturas Barbaris, ac renouauit priorũ cladium formam recenti ignominia Scanderbegus. Nam ubi reductus in caſtra diſceſſum hoſtium audiuit, totis ſignis roboreq; ſuorũ octo equitum, tria peditum millia erant, ueſtigia uelut fugientium eſt inſequutus, carpens poſtremum ſemper agmen, ac exhauriẽs inceſſabili cæde quoſq; ceſſantes, aut aliqua caſus contingentia relictos. Hoſtis ſæpe conuerſis ſignis, ac obnixo cultu propulſaturus impetum inſequentis ſtetit. Tum ille nunc ſimulata fuga reſiſtere cupientes fruſtrabatur, nunc per proximas ualles, uicinosq; colles ſubductus, & poſt ſubito apparẽs, nũc à fronte, nunc à lateribus inſtabat, modo illorum terga premens, magnis illos incommodis afficiebat. Ita res per eam ludificationem diutius protracta ut per ſex amplius millia paſſuum infeſtis ſignis moleſtior ſemper inſtaret. Tyrannus non ulterius eam ignominiam clademq; ſuorum perpeſſus, Baſſam Romaniæ cum xxx. armatorum millibus retro conuertere ſigna iubet ad quietem, & liberam abitionem reliquorum ac hoſtem uel pugna inceſſere ſi perſiſtat, uel ad fugam compellere mandat. Caſtriotus ea re animaduerſa, retracto aliquantulum ſuorum agmine, ne medius inter duos hoſtium acies interciperetur, tantę multitudini ceſſit, reductisq; in ualles quaſdam, & montium anfractus copijs, ubi tutus caſtris locus, & idoneus ad quantumcunq; hoſtium ſuſtinendam multitudinem eſſe apparuit. Stetit aliquantiſper ita inſtructus, uelut iamiam deſcenſurus in aciem, & collatis ſignis cum præfecto regis dimicaturus, feciſſetq; id forſitan (quę erat uiri audacia) Sed tum feſſus tam longis procurſationibus miles, tum impar hoſtium numero. Ea ſuorum paucitas coëgit tam temeraria conſilia abijcere ferocem ducem. Vnde quaſi excuſans ſe conuerſus ad milites, inquit, id quod prouerbij loco ſemper fertur uſurpaſſe: Malo infamem dici hunc locum Scanderbegi fuga, q̃ cruce. Conſueuit nanq; à noſtris Crucis ſigno notari locus, ubi Chriſtianus aliquis præſertim clari uir nominis concidiſſet. Quippe quũ ait: Aboleri illa aliqua recenti laude poſſit, Hãc ad id, quod irreuocabilis, & funeſta ſit, infamia quoq; & uulgi latratu, & obloquutione non cariturам, quum nihil ex conſilio, ſed ex euentu ſolo omnia metiantur homines. Barbarus ubi tenentem ſe intra ſtationes Epirenſem, & nihil mouentem uidit, conuerſis paulatim ſignis, & ipſe non inuitus, relicto hoſte, præeuntia agmina ſociorũ aſſequi cõtendit. Idem fecit Caſtriotus ſuaſu militũ obſecrantium, ne eam peſtẽ abeuntẽ ex prouincia peruicatiori inceſſatione in uiſceribus Epiri cõtineret. Quare eodẽ tẽporis tenore Croiam hic, Adrianopolim ille per Macedoniam, Triballorumq; montes iter faciens redijt. Mœſti ambo propter res maxime uariante fortuna geſtas. Mœſtior tamẽ longe tyrannus quod neq; hoſtem, ad quem potiſſimum delendum uenerat, ſuſtuliſſet, neq; puſillę fortuna urbis ſe caute ad tot mala & clades cõpenſandas idonea uideretur. Mœſtitiam tñ noſtrorum ſpes ea multũ leuabat, quod ubi abijſſet hoſtis recuperari à ſe oppidũ poſſe certa iam fiducia cõceperant,

Scanderbegus ueſtigia fugentium inſequitur.

Baſſa Romaniæ cũ 30. millibus armatorum.

Prouerb. Cruce ſignatus locus ubi Chriſtianus uir occidit.

MARINI BARLETII SCODRENSIS, DE VITA ET GESTIS SCANDERBEGI, Liber Sextus.

PACATO PROVINCIALIVM STATV EX HOſtilium copiarum diſceſſu, ac ſolicitudine ſingulorũ ſoluta, reſeratæ urbes, arcesq́ue undique, præſidia dimiſſa, ac homines ad priſtina quiſque miniſteria traducti. Legiones ſuas Scanderbegus ita demum militiæ onere per id modicum tempus reſpirandi cauſa exoluit, ut inde ad duos mẽſes omnes ad Sfetigradenſem obſidionem, & extorquenda é manibus hoſtium ſociorum urbem aduolarent. Retenta tamen ex eis copijs duo equitum millia, mille peditum, qui more ad Macedoniæ fines tranſmiſſi, eo in tractu incolentium fortunas à præcurſionibus hoſtium tutarentur. Dum ſic tẽporaria quiete, ocioq́ue recentes belli labores penſaret Caſtriotus, & Croiæ ad inſuetum ſibi munus ciuilia negocia in iure dicundo animum tranſmiſiſſet, purpurati eius & principes uicini conſanguineiq́ue ęgreferentes, quod ſine prole ulla liberisq́ue tam clarus uir omnes ætatis annos tranſigeret (Quadragenarius namque tum, & maior forte erat) conſlentes ad illum quod ſępius etiam antea ſecerant de uxore ducenda, liberisq́ue legitime procreandis, cogitationem in animum eius inducere uelut cõtentione quadam conabantur. Fruſtra dicentes imperij terminos, fruſtra rem Epiroticam cousque amplìatam ab ipſo, ni quibus tantũ decus magnitudinemq́ue nominis, ac gloriam rerũ geſtarum per omnes ætates cõparaſſet, de futuro quoque principe procuraret, niſi forte uellet mortalem, & ſecum perituram rem Albanã fore, & cũ unius corpore hominis totius corpus imperij extingui. Audiret tacita ſuorũ uota, audiret ſollicitas populorum querelas. Nam quod ad alios principes, & extraneos ſucceſſores attineret, neſcire eam gentem alterius iugum pati, aſpernari quosque dominos, niſi quẽ ex ſanguine ipſe ſuo eius uirtutis effigiem, atque hęredem dediſſet. Manſurã cousque fortunam, manſuros deos ſecum, dum in ea ſtirpe Epiroticum reſideat imperium. Quod ſi caput ex ea gente non adſit cupidiſſimis ſubitorum animis, mox expiraturam cum eo Epirotarũ rempublicam, ruitura in pręceps omnia. & uelut diſiectũ ouile ad priſtinas calamitates & ſordes Epirotarum nomen rediturum. Scanderbegus qui abalienatiſſimo ab ea re animo alio iampridẽ ingentes cogitatus direxerat, & immemor, uelut cęterorum ſumma quęque ſpe, atque cogitatione conplexus ſupra hominem erexerat caput, fertur primum pluribus uerbis multa auctoritate audientiumq́ue ſilentio conſilia ſuorum improbaſſe, laudaſſeq́ue nõ uanis rationibus cęlibatũ in ſummis uiris. Quippe quũ nihil diceret tam graue libero ingenio, quàm uxoris dominium, non corpori, non animo ius ſuum eſſe, ubi ea moleſtia penates ſit ingreſſa, imperij amplificationem, & rerum ge-

Scanderbegus admonetur de uxore ducẽda.

Cœlibatus in ſummis uiris laudatur.

Vxoris dominium graue libero ingenio.

 rendarum

rendarum magnam partem fortunã diminuturam. Deinde, ne tanta publica ſimul & priuata ſuorum uota ſpernere uideretur, annuiſſe nil ſe recuſaturum, quod ex utilitate omnium, & rei Epiroticæ dignitate cenſeāt fore, ſubiturum qualecūq; iugum ipſi uoluerint, probauerintq;, moram ſe tamen & ueniā eius ſolummodo temporis petere, dum Sfetigradi poſſeſſionem è manibus hoſtium extorſiſſet, exoluiſſetq; ea cura animū, pudori nunc maxime ſibi fore, ſi relictis ſub hoſtili iugo ſocijs, conſanguineiſq;, ipſe nuptiarum ſolennia celebraret, uel lætum quippiam pertractaret. Satis conceſſum ſibi credentes homines, nihil ultra quæſierunt, ſed ingentibus gratijs actis, uelut magnum quippiam tuliſſent, iam inde prouinciam omnem eo gaudio replerunt. Interea nuncij quotidie à præſidio quod ad hoſtium fines locauerat Epirenſis, aduolabant, nūc deuaſtatos agros Barbarorum, nunc fugatas eorum cuſtodias afferentes. Sfetigradenſi quoq; præſidio multa damna per eoſdem dies illata procurſationibus aſſiduis equitis noſtri, qui occultantes ſe inter ſaltus uicinos urbi, ſi qui pabulatū, uel alterius rei cauſa longius proceſſiſſent, omnes illico opprimebant. Quare laceſſiti ſæpius Barbari erumpētes ex oppido, pleraq; ignobilia certamina fecere. Noſtri nanq; timentes iniquitatem loci, congredi ſub mœnibus ipſis non ſatis audebant, ſed ſimulata fuga protrahere aperto campo hoſtem conabantur. Creſcente oppidanis audacia, die quadam ſtudio inſequendi radices montis iactu fermè iaculi trecenti prægreſſi, conſerta furore magis, quàm conſilio cum noſtris manu. xliij. occiſi, xiiij. uiui capti ſunt, reliqui fuga ſe ſubduxerūt. Nemoq; exceſſiſſet integer, aut intraſſet mœnia, ni à ſtationibus relictis ſocij ad propulſandā eam cladem præſto fuiſſent. Potuit in eo tumultu animorumq; conſternatione, & rerum omnium confuſione, facile urbs ipſa capi, ſi magis, uel feruoris noſtris, uel uirium fuiſſet. Compulſis intra mœnia barbaris, tantus poſthac timor inceſſit, ut pedem amplius extra nō efferrent. Ita uelut obſeſſi ab ignobili agmine noſtrorum ſtabant. Hæc omnia geſta à parte eius præſidij, de quo nunc dictum eſt, inconſulto tamen & ignaro Scanderbego, quum nihil eorum præcepiſſet, & ad tutandos tantum ab inſultationibus hoſtium ſuos id præſidij ibi teneret. Sed hac re poſtea nunciata, ita id eorum conſilium & opera placuit prudentiſſimo alioqui duci, ut nihil uel contemptam tacite imperij eius maieſtatem, uel diſciplinam militarem à ſuis neglectam doleret, quinimmo præbuit ea res feſtinationem quandam negotio, & impulit acrius hominem ad oppugnationem urbis, quum eo pauore clauſos per ſummam fœditatem regios audiret. Proinde nihil moratus, priuſquam edictum de cogendo uetere milite, & nouo conquirendo propoſuiſſet, trecentos equites, & quingentos pedites, qui tum ad manus ſibi (ut aiunt) erant, Sfetigradum ad iuuandos ſociorum auſus, & multa cū ijs dona priuatim publiceq; ſuis miſit, approbans ſummopere, quæ euſq; geſſiſſent, pergerent, & in ijs quę caute agi poſſent, non ſinerent reſpirare oppidanos, donec ipſe maioribus copijs,

Sfetigradenſi præſidio damna inferuntur.

totoq;

totoq; apparatu opprimere poſſet obſeſſos, tum ad copias legendas conuerſus, paucis diebus duodeuiginti hominum millia collegit, viij. equitum, peditum reliqua, omnibus iam ſatis comparatis, ac præmiſſis impedimentis. Ipſe ſecutus x. kalend. Octobres ſub mœnibus urbis copias expoſuit, ſtationem ſibi, atq; equiti tantum longe ab hoſtibus fixit, quantū ſclopis ſuperne impeti nō poſſet, ijs nanq; potiſſimum utebantur regij, & peritiſſimos quosq; eius artis locauerat ibi Tyrannus. Pedites nō procul à muris conſedere, & ne obnoxij telis oppidanorum forent, trabium magna ui conuecta, tabularumq; uelut tegetes ad omnē iniuriam excludendam conſtruxere. Epirotæ ſagittarij fermè omnes erant. Cæteri Itallici, ac Germanici generis ſclopis ac ſcorpionibus inſtructi. Non deerāt Illyrici, licet gladio quàm arcu aptiores, qui eius delectus fama, & prædę cupiditate pellecti, multi uoluntarij ſe adiunxerant, ſine ulla ſtipēdij mercede. Confluebant ea tempeſtate in Epirum ex omnibus gentibus indies milites ad ſtipendia Scanderbegi ſumenda, quum ſolus ex Chriſtianis ducibus nullo ſatis tempore quieſceret, & ſemper occupatus bello eſſet, perpetuus Turcarum hoſtis. Quare tum quotidianæ prædę dulcedine, tum locorum amœnitate detenti multi (ut uidi ipſe, dum res noſtra loco ſtaret) perpetua ſibi domicilia ibi ſtatuere. Alij plures ditiſſimi captiua gaza, ac pleni fortunarum, domos ſuas ſunt reuerſi. Gallorum quoq; quinquaginta amplius aderant in eo exercitu. His minores quædam machinæ (quum ad id præcipuam operam ſpopondiſſent) regendæ ſunt traditæ, quibus uerius defenſoribus quàm munimentis ipſis nocetur. Aliud maius tormenti genus ad ruinam murorum aduectum non inuenio. Commodior nanq; per ſcalas oppugnatio urbis apparebat. His hoc modo conſtitutis, unum præcipuum omnium reſtabat, quod ad totius exercitus quietem, & continuandam tutius obſidionem attinebat. Vt occluderentur ſcilicet aditus omnes hoſti, ne ſubſidij quicquam ſperare poſſent obſeſſi, & loca ſingula opplerentur armatis, qua maxime ad ſoluendam obſidionem tranſituros dubitabatur regios. Accitum itaq; uetus præſidium illud, & nouum etiam ſupplementum octingentorum militum. Eisq; milleni equites additi ex copijs præſentibus, tum bipartitum hoc agmen, pars cum Georgio Streſio, pars cum Tanuſio diuerſis locis ad cuſtodiam cæterorum, & excludendum ſubſidium oppidanis miſſi. Breui hæc tempore omnia procurata, perfectaq; fuere, tum traduci ad munia quenq; ſua, & miniſteria oppugnationis, ac ueros ordiri furores tum Barbaris duci opportunum uiſum eſt. Septem nanq; integris diebus, ex quo illuc acceſſerant noſtri circa caſtra munienda, & conficiundas militariter ſtationes, quum ibi ſe crederent hyberna acturos, occupati, nulla ſatis re, uel uerbo moleſti fuere hoſti. Concurſu itaq; facto ad ducem poſcebat ex omni parte pugnam miles. Ille nihil ferro prius quàm ſi qua alia poſſet uia intentandum ratus, diſtulit eousq; deſideria ſuorum, donec oppidanorum perſcrutaretur

Duodeuiginti hominum millia collecti, ut Sfetigradum obſideretur.

In Epiro ex omnibus gentibus miles cōducitur à Scanderbego.

Sfetigradum oppugnatur.

animos, quouſq; ea pertinacia in tutandis mœnibus eſſent uſuri. Miſſis igitur per duos ex militibus ijſdem deditionis conditionibus, quas populus Sfetigradenſis prius ab Ottomano acceperat, Barbari poſtea quã intrepide ſpretis eius poſtulatis ſanguine emptam urbem, ſanguine uendendam, nõ uerbis dixerunt, armatorum itaq; corpora, & caput ipſe ſuum pro eius redimendæ pretio offerret, ſciturum profecto, an uelut Dibrenſium nuper, fides ſua ex aquę puteo illo penderet. Quum nihil nouum uel inexpectatum audiſſet, quippe qui illos ita eſſe reſponſuros iam prȩuidiſſet, conuerſus ad ferrum, & cupitum iampridem militi opus, nõ iam ſuaſoris, ſed ueri hoſtis animũ induit. Maneq; prima luce deductis ſub muris copijs, primo procurſu uicos illos, & ſuburbia, quæ aſſignata fuerant, Sfetigradenſibus impetit, diſijcit, incendit. Inhabitantium plures primo aſpectu noſtrorum, ad ueteres ſocios & conſanguineos confugere. Alij paſſim palantes ſub mœnibus à ſuperimpoſito prȩſidio ex muris tutabãtur. Aedificia quoq;, quę proximiora fuere oppido, illæſa manſere, niſi quæ inuenta ſimul incendium ex alijs ad alia traiectum eodem tenore abſumpſit. Hic nõ ulterius ſæuitum, quin pauci ex Barbaris ibi, ſed omnes fermè ueteres ciues, & Epirotę collocati eſſent, qui & ſi iam (ut apparebat) hoſtium induiſſent animos, ſegniores tamen noſtros faciebat pietas, ex priſtino, nõ ex præſenti animorum habitu homines metientes.

Pietas ſegniores facit animos hoſti necãdo.

Moſes interea, quum occupatos in tutandis ab ea parte ſuburbijs, & extinguendo igne oppidanos uidiſſet, trium amplius millium lectiſſimorũ militum agmen ad portam maiorem traduxerat. Intentusq; operi uineis contectos ad clauſtra perſringenda impellebat armatos. Regij, qui ſatis multi pro ea loci exiguitate in cuſtodijs erant, & adeſſe ubiq; commode poterant, ocius hincinde accurrentes, ſimul alij ſuperne ingenti ui telorũ auertere ab eo opere hoſtem. Alij intus cõgeſtis lapidibus, & maioribus trabibus oppoſitis firmauere portas, ita cum paucorum iactura ea tranſacta eſt res. Noſtri nanq; quum ſcalas tum caſu non attuliſſent, nihil diutius tentarunt in muros, miſſilibus tantum utrinq; & ſagittis exaturata odia, ac certamen finitum, dato à Scanderbego receptui ſigno, licet Moſes iam accenſus paulatim furore illo dimicandi ad ſcalas et reliqua inſtrumenta oppugnationis cõuehenda hortaretur ſocios, reuocati tamẽ ſunt omnes ſubito interuentu ducis, & quaſi inuiti reducti in caſtra. Sic accenſis inuitatiſq; eo dia utrorumq; animis puſillo pugnæ congreſſu, nulla uel ſpe, uel timore dirempta pugna. Quod eius diei ſuperfuit Epirenſis uaria conſultatione diſtraxit, quæ potior eſſet oppugnandi ratio, & tutior uia eligenda, enixe diſquirens. Fortiſſimus ac inacceſſus fermè urbis ſitus, ualidiſſimum præterea Tyranni prȩſidium ſatis certam periculi ſpeciem, ſi temere, & furore quodam ducerentur in muros milites oſtendebat. Efficaci quoq; nuper exemplo Amurathes ſimilis fortunæ ſubeundæ conſilia noſtrorum tardabat. Illud per eos dies optimũ factu uiſum, ut leuibus prælijs maximo ingenio fraudeq; allicerentur ad pugnam oppidanus

Conſilium laceſſendi oppidanos.

didanus

pidanus, aſſueſcíretq́ ſpe bene gerendæ rei paulatim egredi muros. Ita uel minui tacite robur incluſorum ſine multa ſuorum pernicie, uel protractis paulatim ſimulatione fugæ à cuſtodia portarũ Barbaris, deducto poſtea magna impreſſione ex improuiſo milite in eo tumultu facile capi urbem poſſe cum fugientibus, & conſternatis ſimul intrantibus noſtris. Per eam noctem igitur ſummo ſtudio ordinata omnia, & Moſi trecentorum iuuenum cohors ad hoſtem laceſſendum data. Zacharias Groppa cum quingentis militibus ab una parte in inſidijs deſtinatus, Scanderbegus ab alia pari numero armatorum, qui omnes noctis occaſione uſi quàm maximo fieri potuit ſilentio ſubrepentes per montem inter anfractus illos, & dumis obſitos ſaltus iacuere, ignaris hoſtium excubijs. Nam ignibus alijs extinctis, alijs abſconditis & occultatis ab auerſa parte caſtrorũ fuerãt egreſſi, electo inſidijs loco, unde minime timebat hoſtis. Tempus quoq; ipſum iuuit aliquantiſper latere cupientes, quando per totam noctem grauidus (ut aiunt) imbre aër craſſiori nebularum caligine obducta tellure, & tonitruis aſſiduis oculos ſimul aureſq́ hominum perſtringentibus fallere non difficulter cuſtodes poterant. Dibrenſis & ipſe non expectata certa luce cum ſocijs latronis more circunſpectans omnia, taciteq; approximans muris, ac in oculis ipſis oberrans ſui copiam oppidanis facere. Non idem omnibus animus conſiliumq́ in urbe fuit, ſed contentione cõclamantium à pluribus progrediendũ in ſubiectos eſſe, neq; per ſummam ignominiam præterlabi eam occaſionẽ patiendum. Nonnullis è contra quieſcendum uideri potius, neq; temere quicq; agẽdum. Variatumq́ in ea re eſt, prout maiores quibuſdam ſunt ferociæ ſtimuli, & inani credulitate ductis, ac ſuperficiem tantum, non rerum medullam introſpicientibus, ſalubria quoq; cõſilia ſordent, & omnis eo ipſo erepta in perpetuũ è manibus fortuna uideatur, ſi breuis morulæ temperamento gerendorum ratio condiatur. Eorum tamen (ut apparuit) ſententia præualuit, qui quieſcendum eſſe decernebant. Nullus enim eorũ exitus, nulla eruptio, ſed telis tantum ſuperne petiti noſtri, portas egrediendi facultas nulli conceſſa. Noſtri nunc conglobati, nunc diſperſi, intento & ipſi arcu inſuper ſtantes, hac illac procurſabant, ut diutiori inceſſatione irritarent ad eruptionem uiros. Vbi nihil ſatis efficax ad id negocij uidit Moſes, & magis iam periculi ſibi, quàm ſpei dilucere, duobus nãq; militibus amiſſis, ſeptẽ ſagittis fixos uix ſeminceces ſubtraxerat, dato ſigno, relictis muris pari indignatione ignominiaq́ paulatim ex hoſtium oculis ſe proripuit. Nihil deinde moratus Scanderbegus, ipſe cũ ſocijs pudore quodam in apertum prodiens mœſtiſſimus eſt ſecutus. Ita ij nocturnis pluuijs omnes plene obruti, ille etiam gementi milite in caſtra reductus, ridiculum ſpectaculum, & lætam eam diem præbuere hoſti. Sed non pertulit diutius hanc ignominiam Caſtriotus propenſo ad ueram oppugnationem, & apertam fortunam animo. Poſtridie curatis corporibus, ordinibusq́ diſtinctis, ac ſuis cuiq; miniſterijs aſſignatis, quarta diei hora

Zacharias Groppa.

Salubria conſilia ſæpe ſordent.

decem

decem armatorum millia ſub muris primo impetu deduxit. Cæteri partim ad caſtrorum cuſtodia relicti, partim ſi laſtitudine & uulneribus grauati ſocij intermittere oppugnationem cogerētur, ut recentibus uiribus præſto eſſe poſſent, ne interpellaretur dimicatio cum hoſte. Moſes cum expedita iuuenum manu ſcalis primus aggreſſus incruentus aliquandiu euadere tentabat, non uana ſpe urbis potiundæ. Nam Scanderbegus ſubter cum magna ui ſagittariorum, & ſcorpionarijs Italicis auertendo à tutela murorum regios, liberiorem aditum ſcandentibus faciebat, ita ut multi iam ſcalis ſuperatis mœnibus tantum fortiter apprehenſis hęrerent, & pari cupibitate de urbis poſſeſſione decertarent cū regijs. Tormenta quæ diximus ab alia parte ad munimentorum molitionem diſpoſita, neq; ipſa ſinebant quieſcere oppidanos, licet enim non magna ruina eos ictus ſequeretur, abradebātur tamē aſſidue muri, & in oculis pugnantium decreſcebant, rareſcebant paulatim, & cuſtodiæ ipſæ, cum eodem tenore ictuum, & murorum perſtringerentur, & armatorū corpora conſtererentur. Sed ſæuior ab ea parte Mars, & acrior profecto pugna, qua Zacharias cum totius fermè robore exercitus, & neſcijs cedere, ac ruentibus in ferrū Germanis ſecuribus, & ferreis uectibus nouiter refecta mœnia demoliebantur. Hi ſcutis ſociorum, & iunctis cratibus tecti fodiebāt ſuudamenta. Hi lapides demolitos expurgantes in cuniculi ſpeciem reducebant locum, Barbari ſuperne non uſq; adeo prohibere poterant, ut obſtinate non continuaretur opus. Nam licet plerīq; ex noſtris miſſilibus de propugnaculis obruerentur, nullo periculi reſpectu, nullaq; formidine, ſemper alij in demortuorum locū ſuccedebant, & reliquæ turmę ſagittis, ſclopisq; intentis aucupabantur undiq; oculis cuſtodias hoſtiū, ita ut ſine diſcrimine obuerſari in muris nequirent. Diſtrahebant itaq; certamen regij, quum opera noſtrorum perinde riderent. Nam ea erat muri latitudo confecta à tyranno, congeſti præterea intus ab oppidanis lapidum, ac terræ aggeres, ut tutus ſatis ex ſe locus eſſet, ſine ullo armatorum auxilio. Zacharias aliquandiu in incepto perſtitit, ſicubi penetrare muros poſſet, ſed ubi fruſtra exhauriri uires ſuorum, & longi temporis opus eſſe cognouit, ad ſcalas nullo prorſus conſilio conuerſus agere & exhortari cœpit in mœnia milites. Barbari nouum hoſtis propoſitū intuenti proſpectabāt, et adhibita ad idipſum fraude euadere plures ad ſumma mœnia patiebantur. Tum effuſa uelut grandine telorū ui, ſaxorumq; mole facili impulſu eos cum ſcalis ipſis ad ima montis deturbabant. Breuiſſimo nanq; ibi æqui loci ſpatio cincta mœnia erant. Mox reliquum montis procliuitas ingens amplectabatur. Idem fermè reliquorum fuit euentus ab alia parte, qua aggreſſus ſcalarum applicatione cū ſocijs Moſes non ſemel Epirotica ſigna cruentis mœnibus fixerat. Nam uerſi eo aſpectu in rabiem oppidani, accitoq; recenti præſidio ſuorum, quod in ſubſidijs ſtabat præter omnem periculi mortisq; reſpectum, diſiectis ſcalis, ac noſtris partim occiſis, partim diſſipatis breui temporis momento

Germani neſcij cedere.

ſuperiores effecti ſunt, ita ut afflicti potius, & penè capti, ſic Chriſtiano
uictoriam extorſerint, ut repente mutata omnis fortuna, mutati Dij ma-
nifeſte uiderentur. Scanderbegus acri dolore perculſus ex ea cæde ſuo-
rum, uulnere præſertim Moſis, quem uix telis hoſtium ſubtractū curan-
dum in tentoria miſit, retrocedens aliquantulum à muris, & duorū hinc
inde militum parmis tectus, alios ſecum ad ſagitandum in hoſtes ſurēter
inuitat, alios recentes arreptis ſcalis renouare timorem oppidanis iubet,
hortatur. Mirabile dictu ferunt, quot hoſtium ea die ſolus transfixerit
Scanderbegus. Ita nullus fermè iactus manum eius feſellit. Scalę nō diffi
culter mœnibus admotæ, ſed rarus iam miles ſubire eam ſortem periculi
audebat. Alius ad alium reſpiciebat, neq; (licet ingenti promiſſione mu-
nerum allicerentur à duce) funeſta quenquam præmia mouebant. Ita ſe-
neſcentem paulatim utrinq; pugnam nox ignauis ęque, ac fortibus opta
ta diremit. Tacita per eam noctem caſtra noſtrorum fuere, utpote quos
& heſterna ignominia, & præſens accepta clades ad ſilentium inuitaret.
Amiſſa nanq; ducenta promptiſſimorum militum capita, quingenti am
plius uulnerati, ſed & horum xxx. paucis poſt diebus ex eis uulneribus
periere. Oppidani (licet & illis plures ſubtracti ea pugna forēt, ac ingens
ſauciorum numerus gemeret undiq;, tamē uelut uictores expulſo hoſte,
ac urbe ſeruata, multis iocis clamoribusq; eam noctem tranſegere, ac cre
bris ignibus ſuperata noctis caligine, per propugnacula diſcurrentes, hi-
larem noctem duxere. Ottomanus interea Sfetigradi obſidione audita
ægreferens, quod quando uix à laboribus reſpiraſſet, & diſſoluiſſet exer
citum, præſertim quod in ipſo ingreſſu hyemis alieniſſimum bello geren
do tempus inſtabat, denuo ad noua arma cogeretur, neceſſitate tamē qua
dam, & pudore uictus, ne per eam ignominiam opprimi urbes ſuas
ab hoſte pateretur, increbreſcentibus indies magis magisq; nuncijs de
Scanderbegi pertinacia, propoſito nouo edicto, redintegrare priorem
apparatum ſtatuit, & miſſis per ſingula loca purpuratis, adiuuare rem
feſtinatione, ſi quo poterat intentius procurauit, uulgata prius fama de
ſuo ipſius reditu in Epirum. Ex compoſito forſan, ut uim maiorem adde
ret negocio, & noſtros eo timore perculſos, facilius ab urbe oppugnan-
da auerteret. Vix enim ſimile uero crediderim Tyrannum ultima pręſer
tim confectū ſenectute brumali intemperie eam prouinciam fuiſſe ſubitu
rum, præcipue quum neq; tanti res momenti eſſet, ut uel ſi quid durius
accideret læſura immodice dignitatem imperij uideretur, uel ſatis cōmo-
de per alios non poſſent expediri. Caſtriotus nihil ex illa cæde ſuorum,
& iniquitate fortunæ mutatus animo, omnem operam, ſtudium omne,
ingeniumq; in aſſidua uexatione oppidi conſumebat. Nunc noctu, nūc
interdiu, deducens ſub muris agmina ſuorum, & ignibus per ſublime in
ter hoſtes rotatis conſternare aliquo tumultu urbem conabatur. Nunc
raro milite miſſo legere corpora occiſorum, & trahere in caſtra adhibita
fraude iubebat, ſi quo pacto inuitare ad eruptionem oppidanos poſſet.

Victoria Chriſtianis ex manibus extorta.

His inani

His inaniter omnibus tentatis, neq; uel modice rei fructu ullo tam uarias
artes & aſtus ducis ſecuto, finem imponere obſidioni, unice prius pugnę
tentata fortuna decreuit, quoquo modo res caderet, præſertim quod prę
teritæ oppugnationis euentum, tum uulnus ipſum Moſis, tum noctis in
teruentus uelut excuſare uidebatur, & melioris ſpem fortunę ſolicitis ani

Caſtriotus rur ſus tentat ſtertigradum oppugnare, ſed non ſuccedit.

mis, ac ſingula ex proprio deſiderio interpretantibus ſuggerere. Poſtri-
die igitur eius diei orto iam ſole ſub præconis uoce per uniuerſa caſtra
præter ipſam urbis direptionem ingentia prœmia uictoribus publice,
priuatimq; propoſuit, augens uerbis rem q̃ maxime poterat, dolensq;
inſuper Epirotici nominis ignominiam, quod tot preclari duces, mili-
tesq; tantis ſpectati prælijs ab ignobili ſeruorũ manu ſeneſcere tãdiu ſub
fœde amiſſis mœnibus fœdius cogeretur. Quouſq; tandem id dedeco
ris paſſuros, ut in ſua prouincia inter tot proprias urbes, oppida, popu-
losq; id prę ſidiũ tyranni nudis tantũ mœnibus clauſum, & reliqua ſpe o-
mni deſtitutũ in oculis diutius habeant? Quid nõ turpiter conmiſſuros
in alienis locis, & longinquis regionibus, quare cũ hoſtem prę foribus
ſtantem, & in uiſceribus ipſis hærentẽ tollere nequeant? His dictis, & ſuo
examini exacerbatis, partitis dehinc copijs, ac ſexcentis circiter militibus
ad caſtrorũ cuſtodiã relictis, urbem ab omni parte, qua acceſſibilis mons
fuit, corona cinxit. Primum telis utrinq; laceſſiti animi, ac inuitati ad ſan-
guinẽ, deinde ubi ſatis eo modo utrinq; uelitatũ eſt, & excãduit ira, prom
ptiſſimus quiſq; arreptis ſcalis propius agredi hoſtẽ parat. Semel atq; ite
rum nequicquã tentata re ab oppidanis ſunt reiecti, neq; admoueri po-
tuere ſcalę muris. Sed uictus deniq; pertinatia noſtrorum barbarus quũ
uelut famelici leones non retium, nõ fraudis alicuius humanę memores,
ad ouile diripiendum in ferrum telaq; ruerent, paulatim & tanto furori
ceſſit, & deficientibus uiribus, telisq; ad propugnandũ, retractius aliquã

Timor inſidiarũ quid non poteſt

tulum intra munimẽta ſatis opportunus iniurię muros reliquit. Epirẽſes
(quid nõ timor inſidarũ poteſt?) qui pauloante ad cruentiſſimũ Martẽ
mortemq; ipſam præ oculis oberrantem tanto feruore, rabieq;, ac nullo
reſpectu periculi tendebãt, ubi frigeſcere ſenſim hoſtiũ ictus, & mœnia
pauliſper deſeri conſpexere, fraudẽ uerentes, & ex cõpoſito latitare grãdi
aliqua molitione inſidiarũ credẽtes, ſegnius ad oĩa diſcurrunt, & undiq;
ſoliciti circũſpectantes, iamiam obrui certo pauore exſpectabant. Ita Bar
baris reſpirandi copia, & quę in rem erant, procurãdi ſatis temporis fuit.

Barbari iuuãtur à ſocijs.

Accurrentesq; ex omni parte ſocij, multa ui telorum conuecta, reſtituere
eis ſimul cum animis fortunam ſunt uiſi. Multi in eo concurſu hincinde
cecidere, plures tamen ex noſtris, & longe plures etiam cecidiſſent, ni pro
pere Zacharias ab alia oppidi parte nõ procul admotis ſcalis, interrupta
ea uictoria, hoſtium plurimos auocaſſet. Caſtriotus cum agmine ſuorũ
modo propius ipſe terrebat oppidanos, modo opera militum & munia
cuiuſq; obeundo agebat, nunc prece, nunc increpatione in muros. Ho-
mines ſagittariorũ turmę, quę in coronæ modum circum mœnia locatæ

fuerant

fuerant,nunquam aſſignatum ſemel locum relinquebant,ſed errantes in
muris cuſtodias certis iactibus uulnerabant,inualeſcente ſemper prælio,
& incrudeſcente Marte. Oppidani ubi rareſcere ſuorum multitudinem *Sfetigradenſes petunt inducias.*
uel numerum,& pertinaciam noſtrorum pluſquam hominum conſpe-
xere,timentes eius diei fortunam,& protrahere rem cupientes,excogita-
ta mox fraude,ſublatis ex munimentis ſignis Tyranni,clamare à mœni-
bus ſunt auditi, tantillum ceſſationem ab armis petentes, donec alloqui
Scanderbegum licuiſſet. Nihil negatum à noſtris, iuſſu ducis,ſed extem
plo omni belli furore inhibito dicendi copia facta Barbaris. Tum ſenior
quidam ex eis,gratias agens primum Imperatori,militibusq́;,quod tam
liberaliter hoſtibus in deponendis ex uoluntate eorum armis eſſent obſe
cuti,illud tunc ſe tantum ex ſociorum conſenſu eius diei ceſſationem ex-
poſcere dixit á pugna,ut ad quam iam ſine uariatione omnium inclinaue
rant animi,de deditionis formula ſententiam cõſultandi id ſaltẽ ſibi tem-
poris eſſet. Ituros poſtea craſtina luce ad eum in caſtra nuncios cum con
ditionibus quibuſdã,quas ſibi ipſi impoſuiſſent, ſi ratas eſſet habiturus
maximam ſe rem,neq; tñ inexpectatam,à tanta clementia laturos. Quod
ſi ingratæ illi forent non recuſare quicquid ipſe ſtatuiſſet, neq; iudicio ſe
eius ſubtrahere,ſperareq́; omnia cũ ipſo ex utrorumq́; commodo actu-
ros. Haud ita facilis ijs poſtulatis hoſtium primo Epirenſis fuit, ſed (ut
ipſo poſtea patuit experimento) fraudulenter per eiuſcemodi ludificatio
nes,differre eius diei fortunam illos ratus ad aliquid, quod ex re ſua eſſet
procurandum, uel expectandum auxilium à Tyranno. Exponere tunc
quæ uellent,ocyus iuſſit,aut eodem tenore belli ſe iure eſſe acturum. Im- *Neceſſitas nõ fert conſilia longiora.*
pertinentia eſſe,inquiens,tam longa conſilia præſenti neceſſitati. Victus
tamen longis hoſtium blandicijs,tum adhortationibus ſuorũ, haud gra
uate ceſſit,præſertim,quod nullam ſatis certam ſpem potiundæ per uim
urbis eripi ea dilatione é manibus ſibi uidebat. Retroacta igitur undiq;
ſigna,& inſtrumenta oppugnationis,ac reductę in caſtra copię,totumq́;
id diei cum nocte ſequenti profundo ſilentio tranſactum. Poſtridie ma-
ne quatuor ex Barbaris notę fraudis uiri ad id muneris electi,miſſi ad ten
toria cum exquiſitiſſimis donis conceſſerunt. Conditiones eius generis *Conditiões pacis fucatæ per Barbaros propoſitæ.*
proponi iuſſæ,quas uictus quiſq;,nedum uictor ſpreuiſſet, & compoſi-
to omnia fieri,ut ita protraheretur tempus,dũ his abiectis, aliç deinceps,
aliæq́; inſinuarentur,& res in longum deduceretur. Hæc autem fuere pe
tita,uidelicet,ut prioribus ciuibus receptis in urbe,iura ciuitatis,ædificia
agriq́; æquo iure inter ſe & illos diuiderẽtur. Atq; ita data ſimul & reten
ta urbe,auſpicia eius exploſo penitus Ottomano nomine ſecuturos, in fi
deq; perpetua manſuros fore. Præterea præfecti nomine x. millia aſpro
rum petita,riſu ſolo reſpõſum à noſtris,& ad arma ſubito ingenti undiq;
indignatione conclamatum,atq; ita per ſummam contumeliam cum fal-
lacibus donis fallax legatio dimiſſa. Non ceſſauere ideo Barbari, quin
eoſdem extemplo ſupplices mitterent, uoluntatem ducis ſciſcitaturos, &

ad eius arbitrium omnia relaturos. Tanta commutatio animorum, & hoſtilis fidei ſuſpecta liberalitas, quanquam illius animum ad nihil teme re credendum propenſiorem facerent, non contemnenda tamen omni no illorum dicta uiſa ſunt Caſtrioto. Proinde conuerſus ad homines, de priſtinis conditionibus, quas antea integris rebus eorum, illæſoq́ exer citu ſuo propoſuiſſet obſeſſis, nihil ſe immutare dixit. Minime graues ſi bi uideri debere, quas Sfetigradenſibus ipſi tam æquas cenſuiſſent, ſatis hoc illis conceſſum exiſtimare, quod ſi approbent, placere, ut ſine ulterio ri clade urbs reſtituatur. Sin eiuſmodi ambagibus tempus protrahere uelint, & in pertinacia perſiſtere, expectarent quamprimum omnem belli ſæuitiam, illud fixum, deſtinatumq́ ſingulis eſſe, ut obſidioni finem res nulla præterquam mors omnium ſit impoſitura. Dum eunt, ac rede unt, ſimulant, diſſimulantq́ Barbari, triduum in eis conſultationibus eſt conſumptum, cepitq́ tandem dilucere quod erat. Quare hinc detectæ oppidanorum fraudes, & cognita ſatis mendacia, inde aduolantes iam de motu hoſtium, & Amurathis aduentu nũcij creduli eouſq́ ducis ani mum ingenti moleſtia repleruntA Deſerere oppugnationem, recens con tumelia, continuare nouus pauor iniectus à tergo, & maiorum omnium rerum momenta non ſinebant. Commoratus eſt tamen paucis diebus, donec certiora indicia apparatus nunciati eluceſcerent. Sed uelut prohi bentibus fatis tanta aquarum uis è cœlo delapſa, per totos eos dies, ut nõ ſolum progrediendi ad mœnia, ſed ne pedem quidem mouendi è caſtris facultas militi ſit cõceſſa. Ceſſantibus pluuijs, Epirenſis decreto die ſub ſequenti oppugnationi urbis, expedire omnia, & apparare maximo con ſilio iubet, ipſeq́ per eam noctem inſomnis, nunc publice quædam & priuatim peragendo munia, nunc uerbis nihilo ſegnioribus homines animando diſcurrebat identidem clamitans, uel tota Epiro cedendum hoſti, uel niſi capta urbe, in caſtra non redeundum, deformatum ui deri imperium, minus tuta omnia, ſi hoſtis ibi diutius alatur. Et (ut minima eſſet eius dedecoris, periculiq́ ratio) quouſq́ tandem recen tes contumelias, & deriſiones hoſtium paſſuros? Ita paulatim per eas conſultationes, procurationesq́, conſumpta nocte, dies inſtabat. Pri uſquam igitur certa patuiſſet lux, tractis undique copijs, Albanus ſub mœnibus conuolauit, difficilius irrepſit miles, & infirmiora ubiq́ ue ſtigia uirorum, propter humefactam tot imbribus tellurem, inſtru menta, ſcalæq́ dentibus (ut aiunt) tractæ. Sed irritati iampridem ui ri, pleni irarum, ac furoris, neque difficultatem, neque laborem ſen tire poterant. Oppidani haud tale quippiam timentes, rariores pri mum circa munimenta, & negligentiores ad omnia inuenti. Cæterum ſummo ſtudio omnibus ſtatim comparatis, & crebri accurrentes cu ſtodijs auctis ad propellendum hoſtem ſatis uirium habuere. Minor inde noſtrorum ferocia uiſa, & inſpectum propius ferrum, uultusq́ hoſtium agere conſilio quędam, non omnia animo & furore ſuadebant.

Deſerere oppugnationem. *Continuare oppugnationẽ.* *Caſtriotus in oppugnando Sfetigrado omnino ſerius.* *A cõtumelijs & deriſione hoſtium hortatur.* *Conſilio res agendæ, non animo & furore.*

Circum-

Circunſpectantes itaq; ſoliciti ſuperſtantium ictus altera manu habere, non inania famæ mendacia ſecutum, ita rumor alius ex alio ſumptis uiribus uix dum ceptum hoſtilem apparatū oculis fermè ipſis hominū ſubiecerat, & Tyrannum adhuc Adrianopoli morantem apud credulos tanto timore animos tranſuexerat quaſi in Epirum. Inuictiſſimo animo hæc duci audita, parere tamen neceſſitati coactus, confuſis omnibus, interruptisq; receptui cecinit. Tertia inſtabat diei hora, quum pranſis militibus tollere tentoria, & uaſa colligere iuſſit, ualla, cęteraq; munimenta caſtrorū diſiecta, atq; igne immiſſo ſuccenſa. Non abſtinuiſſent uulgi odia ab arboribus, cæterisq; fructiferis in campis deuaſtandis, ni Scanderbegus inſanam ſęuitiam cohibuiſſet, inquiens, non defuturum forſan olim tempus, quum melioribus Dijs recuperari urbs poſſet, & ad priſtinum ſtatum redigi res. Itaq; nullo quaſi hoſtili ſigno relicto, ſilenti maxime agmine profectus recto itinere Croiam petijt. Fama eſt, Caſtriotum quingentos amplius milites ſub Sfetigrado amiſiſſe, & hæc propior uero mihi ſententia uidetur. Nam non deſunt, qui uix lx. hominum iactura abſceſſiſſe ab ea obſidione aſſerant, quod abeſt multum à ratione, ni magis penetrabilia hoſtium, quàm noſtrorum corpora dixerimus (ut delirant Poëtæ) quum priori oppugnatione nuper tot Turcarum millia cæſa omnes fateantur. Septimo kalend. Nouembres is dies erat, quum obſidione omiſſa Croiam reuectus exercitus eſt. Ibi non momento fermè temporis quieti dato, duces, ordinesq; (ut operæpretium erat) & poſcere nunciatæ res uidebantur, partiti, Croiaq; inutili omni ætate, ſexuq; expurgata, duo paulominus hominum millia præſidio eius impoſita Epirotæ, Itali, Germani, Illyrij, Galliq; permixtim. Concordibus tamen ſupra quàm dici poſſit, iuncti animis, ut euentus poſtea ipſe, & ingens ſeruatæ urbis triumphus oſtendit. Vranaconti (ut conſueuerat) ſumma rerum omnium in ciuitate, atq; imperij ius miro omnium conſenſu datum. Vix alter ex uniuerſo exercitu, uel ad id muneris aptior, uel animis militum acceptior eligi poterat. Ita quum maximi inter pericula conſilij erat, tum parere, atq; imperare iuxta paratus, laudemq; potius conferre in medium ſolitus, quàm ex communi ad ſe trahere. Generis præterea nobilitas ipſa, tum res per omnem ætatem geſtæ, ac grauitas oris, annorumq;, magis honorabilem uulgo faciebant. Qui ſi quid laboris, uigiliarumq; impendi poſſet, certantem ſe amiſſurum promiſit, ut tanto totius exercitus conſenſu opinionem de ſe conceptam conſtantem efficiat. Stelluſio, Petræalbæ, atq; cæteris locis opportunis, alia deinceps præſidia, ducesq; miſſi, & undiq; ingens oppidanorum multitudo ad frumentandum, & annonam conuehendam deſtinata. Sed quia propter aſſidua belli incommoda, & occupationes armorum neglecta uelut eo anno cultura agrorum fuerat à Scanderbeganis, uix trium menſium alimenta colligi inde potuere. Aduectum tamen occulte fe runt à colonis, & mercatoribus Venetis, nam ictum fœdus per eos an-

Laus Vranaconti.

A fauore militum.

A dexteritate conſiliorum.

A nobilitate generis.

A præclare geſtis.

nos à patribus cum Ottomano fuerat. Ego uero adiutum ſemper pecunia Scanderbegum ipſa uoluntate Senatus comperio. Et ipſum fermè quoad uixit, Venetis auſpicijs militaſſe, gloriamq́ bellorum, & triumphos omnes ad eam Rempublicam retuliſſe. Neq́ immerito me equidem, quando & ciuitate ab eis donatum, & imperij faſcibus in ea prouincia decoratum, ſatis recentibus monumentis conſtet, ut quarto enarrauimus libro. Quamobrem hoc loco, in quam prius ipſe admirationem incidi, plurimos fore dubito caſuros, unde hæc Venetis pax cum Ottomano Scanderbego excluſo, quum ſocialia prius ſibi fœdera, & tot amicitiæ iura cum eo forent. Sed quis tam prudentiſſimorum principum conſilia non auſerit intrepide coniectare? Nihil cupide, nihil perperam ab eis fieri potuit. Simulabant, diſſimulabantq́ neceſſitati parentes, & quum reliqui nominis Chriſtiani, tum Græciæ præcipue ſeruandæ ſtudio, quam ita in ſe ipſam ruere cernebant, ut ſuſtentari iam nulla ui humana, nullis armis poſſet, id effeciſſe uidentur. Vnũ illud (quod ad rem attinet) affirmare ipſe audacter ſingulis poſſum, Caſtriotum nunq́ uel de fide Veneta conqueſtum, uel imperij eorum pœnituiſſe. Comportato hincinde frumento, Croiæ horrea omnia, ac publica armaria completa facta computatione, ut integri anni alimenta ſatis commode parata eſſent militi, tormenta iuxta, ac omnis generis tela aucta, ampliataq́, cuſtodiarum maior pars ſcloppis, ſcorpionibusq́ inſtructa. Machinarum cura à Gallis non tranſlata, his ſemper tam pacis, q́ belli tempore quinq́ aurei menſtrua ſtipendia ſingulis à Scanderbego ſtatuta. Croienſium rebus firmatis, reliquum quod ſuperfuerat commeatum exportari per cætera oppida, & partiri iuſſit. Ipſe priuſquam ad noui militis conquiſitionem, quem de more ſecum ad laceſſenda interdum hoſtium caſtra haberet, ſe conuertiſſet, cum Moſe, & paucis equitibus, ad copias iampridem prouinciæ præſidio relictas ire perrexit, cauſa inuiſendi cuncta, & decernendi ſpectatores ad rimanda conſilia Ottomani, & examuſſim ſingula diſquirenda. Non frigus, non glacies, non operta niue tellus ſolertiſſimi Ducis ardorem tardabat: non magnitudo expenſorum terrebat, non itinerum labores, dum lætior ſemper munia obiret, ſubiretq́ omnia, modo hanc, modo illam urbem inuiſens, modo paſtorali amictus ſagulo ſub mœnibus Sfetigradi peragrans, & ueteris ſtratagematis non immemor locato in inſidijs milite, obſeruans, ſi ui extorquere, aut dolo ſurripere Ottomano urbem (ut olim fecerat) poſſet. Quare uix reſpirare unquam oppidani poterant, ſed uelut obſeſſi, pedem extra mœnia non mouentes, de aſſuetis diurnis, nocturniſq́ cuſtodijs nihil intermittebat. Interim reuerſi exploratores ſuperſeſſum in delectu habendo, nunciarunt, dilatamq́ iram armorum à Tyranno, ac bellum Epiroticum omne in uernum tempus reiectum. Vt primum enim audiuit Amurathes Sfetigradi obſidionem ſolutam, non inuitus per eos dies tanto nuper ardore ceptum apparatũ, pauliſper remiſit, edicto mutato, ac publica

Venetorũ pecunis adiutus Scanderbegus

Auſerit, à uerbo audeo.

iuſſione

ſuſſione nouo interpoſito decreto, ut Idibus Martijs omnes ordines, duceſq; ad id deſignati Adrianopolim conuenirent. Occultare profectionem ſuam in Epirum, & Croiæ obſidionem ſubticere maiorem in modum cupiebat. Sed adeò ueris indicijs patebat res, ut ſinguli eo bello Scanderbegum ſibi hoſtem certiſſimis animis deſtinaſſent. Reſpirauere aliquantulum, & cogitationes noſtrorum, Tyranni propoſito audito; præſidiumq; ibi mox dimidiatum, ac uix duo hominum millia relicta ad regionis limites, qui conſtructis militariter ſtationibus, hyemalem intemperiem ut poterant excluſere, cæteri domos remiſſi. Scanderbegus Croiam cum Moſe, & quibuſdam ſuorũ reuerſus, aliquot dies ibi manſit, donec munimenta quędam urbi augeri, & firmari muros Tyrannam uerſus, longa pereſos uetuſtate procuraſſet. Tum impatientiſſimus (ut ſemper erat) ocij, nunc ad regulos uicinos, & principes conſanguineos, nunc ad prȩſides Venetorum gregali habitu cum decem ad ſummũ equitibus conuolans, imminentis molem belli admonendo ſimul, & animando homines ſingulorum animis inculcabat. Sed maiorem fermè partem eius hyemis ſub pellibus cũ præſidio illo in Macedoniæ ueſtibulis tranſegit. Sfetigradenſes uix pro portis errantes uiſi, ſolicitos nanq; ſupra quàm dici poſſit, faciebat, & augebat timorem uiris ipſa hoſtilium caſtrorum propinquitas. Quum pauloplus xx. ſtadijs noſtrorum ſtatiua inde abeſſent. Exactis ita hyemis incommodis, inquietiora longe omnia, & publicos ſimul ac priuatos labores, malaq; exoriens uer aduexit, non nox, non dies ullus ſine nuncijs, literiſq; Caſtrioto præterijt. Hinc transfugæ indies confluentes, inde non obliti ueteris neceſſitudinis, Barbari quidam non obſcuris indicijs conſilia Tyranni inſinuantes duci, & ſolertiam eius in omnibus agendis magis acuebant, & cæteris pro cuiuſq; ingenio tum pauorem, tum ardorem excitabant. Sed quia urbibus iampridem affatim prouiſum, neq; reuocatum quicquam fuerat, modica reſtabat cæterorum cura, ſolum ut ſpecies aliqua exercitus conficeretur ad urgendos, quum res ferret, nunc montanis, nunc campeſtribus locis hoſtes, & diſturbandam, ut toties fœliciter Sfetigradenſi obſidione fuerat tentatum, Croienſem olim oppugnationem. Moſes tunc tantum ex primoribus, Tanuſius, & Streſius aderant Scanderbego, nam cæteri alijs neceſſitatibus addicti, diuiſiq; per oppida fuerant. Hos celeriter hincinde ad militum conquiſitionem diſmiſit, ſed quia exhauſta uelut robore uirorum prouincia erat, & omnis fermè flos iuuentutis per ciuitates, & allia loca tranſmiſſus, plurimi dies in eo apparatu abiere. Hinc ferunt Scanderbegum (ut maioribus ubique præſidijs firmaret prouinciam) plures eo bello ſubditos Venetorum, & ex proxima Dalmatia aliquos ſtipendijs ſuis conductos habuiſſe. Noui & ipſe multos ciues meos, qui uarijs temporibus illius auſpicijs meruerunt, & uel eo ſolo nomine ingentia famæ decora ad poſteros tulere. Ottomanus interea congregata ad præſtitutum tempus

Amurathes audita ſolutione obſidionis Sfetigradi, & Scanderbegi diſceſſu, aduẽtum ſuũ in Epirum differt.

Scanderbegi conſiliarij Moſes, Tanuſius, & Streſius.

Amurathis copiæ coguntur ad obſidionẽ Croiæ.

maiori parte copiarum (nam & multa adhuc millia deerant ad conficiũdam ueteris exercitus formam) prout quoſq; uel longinquitas locorũ, uel uiarum incommoda tardauerant, dum integer apparatus compleretur, in cæteris, quę ad rem tantam neceſſaria uidebantur, procurandis, id temporis impendit in cõmeatu præſertim conuehendo, licet maior pars militum priuatim multorum dierum cibaria ferre iuſſi, quum ſatis crederetur hoſtem ad id, quod nihil triticeæ meſſis in campis eſſet relicturus, pabulum quoq; ac herbam ipſam attriturũ, corrupturumq;. Quamprimum eorum aduentũ cognouiſſet, inſtrumenta ad oppugnationem penè infinita uarij generis præparata, inter hæc multa ruſtica ferramẽta, uectiumq; ferreorum ingens numerus, ſimul & laminæ quædam ferreæ incuruæ ad cuniculos (ut poſtea patuit) excauandos. Nam inſidiari eo rationis modo ſatis commode poſſe inexpugnabili alioquin urbi, perſuaſum fuerat Tyranno. Machinæ quoq; minores, quæ uehi iumẽtis poſſent, multæ comparatæ, ad tormenta maiora conflanda rude æs ſumptum. Omnibus ſatis comparatis, & copijs iam certo numero perfectis, clx. pugnatorum millia fuiſſe omnes conueniunt, præter inſtitores, operarios, ac omnis generis artifices, fabroſq;, qui tum publico regis ſtipẽdio, tum priuatim lucri cupiditate ea caſtra ſecuti dicuntur, quum longiorẽ Croię obſidionem fore, & moram in Epiro omnes crederent futuram protenſiorem. Nam quoniam de urbis munimentis inexpugnabiliq; illius ſitu uulgo plura iactabant, ſtatuerat Amurathes, niſi capta ea, Adrianopolim non reuerſurum. Nonæ Apriles erant, quum paratis cunctis ad profectionem, Anteſignani, præcurſores non minus uſitato, ſed non ſic Latino uocabulo dicimus, cum Sebalia Zeurenſio perito militiæ uiro, in Macedoniam miſſi, qua tempeſtate Caſtriotus confecto ex animi ſententia milite, ac cuſtodijs per ſaltus omnes atq; iuga montium diſpoſitis, reuocato inſuper præſidio à finibus hoſtium, ſimulq; unitis ordinibus, octona autem ſolummodo hominum millia fuiſſe comperio, duo peditum, reliqua equitũ, nunc hac, nũc illac procurans, pariter & perluſtrans omnia oberrabat. Maiorem armatorum numerũ ea obſidione Caſtriotum nõ habuiſſe ſinguli atteſtantur, uel propter penuriam militis (ut nuper dictum eſt) quum diſpenſari tot locis præſidia opportuerit, uel forte (ut mea fert opinio) ludificandi paulatim hoſtis melior ratio uiſa, ac ſeruandarum uirium ad alias neceſſitates, & uarios euentus fortunæ, quum in uiſceribus ipſis, & umbilico prouinciæ gereretur bellum, contentioq; de totius imperij, & omni rerum ſumma agi uideretur. Triduo tamẽ antequam irrupiſſent in prouinciam Barbari, Epirenſis perequitans agros & campos omnes, quicquid ſati alicubi fuit, immiſſo partim milite contriuit, partim ferro igniq; corrupit. Deinde crebris nuncijs de propinquitate hoſtis admonitus cum omnibus copijs campeſtribus locis relictis, in montem, Tumeniſto nomen eſt, quatuor millibus paſſuum procul à Croia, ſe recepit, capturus ex temporis & rerum ratione conſilium.

Anteſignani Præcurſores.

Tumeniſtus mons quatuor millibus paſſuum à Croia.

Equitatus

Equitatus itaq; Tyranni nullo inuento obſtaculo ingreſſus prouinciam in agrum Croienſem, nullo negotio integer illatus eſt, ibiq; ſingulis circum urbem diligenter inſpectis, qua tutius caſtrametari poſſet, & cõmodior eſſet futura oppugnatio murorum, in Tyrannam ipſe copijs expoſitis tentoria fixit. Planicies eſt ſatis ampla, aſpectuq; pulcherrima, ad meſſem tamen, q̃ ad reliquam frugem aptior, interiacens inter ipſam urbem Croiæ, & oppidum Parthinorum. Cæterum, hoc in loco plura ſanè me admonere uidentur, ut aliquid de eius oppidi primordijs, ueteriq; fortuna in medium afferam. Illud uerò præcipue, quod & ſcriptorum monumentis celebratum, non ignotum, nec latitat poſteritatem. Ante enim ciuilia Cęſaris & Pompei bella fuiſſe ſatis honeſto numero in prouincia id oppidum, licet animaduertere, & ruina adhuc ipſa, ac ſingularum rerum ueſtigia, priſci ſtatus decorem, ac ueterem nobilitatem loci non obſcure repræſentare ualent. Expugnatum nanq;, & dirutũ à Cæſare ferunt, quũ Pompeium atq; Senatum Romanum in urbe Dyrrhachina obſediſſet. Iacuit autem ſemper in ea ruina, neq; reſtituti ulla deinde ætate aliqua dilucerent indicia, niſi quę priuata incolentium ſtudia ad uarias neceſſitates ſuccedentibus animis renouarunt. Nomen aliud loco neq; inditũ, neq; uſurpatum comperio, æque nec ullum certum conditorem affert in medium uetuſtas. Sed non temere ad eoſdem & condendi originẽ tranſtulerimus, id quod tum nomẽ ipſum ſuadet, tum atteſtantur antiqui, dum non inter ignobiles populos Epiri, Parthinorum gentem cernimus annumerari. Pręſam nunc incolę mutato uocabulo appellant, tam intus reliquię ipſę murorum, q̃ extra ſuburbia, & loci omnes in numero habitatorum tenentur, ita amœnitate præcipua, & rerum omnium commodis gaudet locus. Bellicoſiſſima ea gens hodie inter cęteros Epirotici generis populos computatur. Tamen tunc propter famam hoſtilis aduentus ætas omnis cum ſuppellectili in tutiora oppida tranſlata, nudaq; ſermè tellus relicta, Locato cõmode milite Sebalias, ac omnibus maximo conſilio ad quantamcunq; uim hoſtis contemnendam ordinatis, obſeruabat tantum oppidanos intercluſo aditu portarum, ne quid præſidij, commeatusúe afferretur in urbem, in cæteris uix aliquod ſignum hoſtium apparebat. Hoc autem idcirco (ut arbitror) quoniam neq; laceſſendi ad pugnam incluſos, uel admouendi mœnibus agmina ſuorũ illi ſanum conſilium uiſum, quum præter haſtas, gladioſq; nullum reliquum armorum genus aptum ad oppugnationẽ ſecum attuliſſent, neq; deuaſtandi agri, & procurſandi prouinciam edoctum ſatis aliorum tum ueteribus, tum nouis caſibus ulla animum libido inceſſit. Quum & Tyrannus præſertim eadem ipſa proficiſcenti iuſſiſſet, prohibuiſſetq;, ne ſumma urgeret neceſſitas ullam uſquã copiam dimicandi dari hoſti, haud abſimilis quidem ratio noſtrorum quoq; animos auertit à pugna, & differre omnia auſpicia belli in aduentum ipſum regis coëgit. Nam quũ Scanderbegus cum parte militum ad exploranda conſilia Barbari, & contemplanda ſta

Parthinorum gens inter nobiles populos Epiri habetur

tiua perrexiſſet, ut ſi alicunde daretur, impetum in ea faceret, uidens tum copiarum magnitudinem (quadraginta nanq; millia ut anno priore uenerant) tum miram ducis prudentiam in caſtris ſituandis, reliquisq; agendis re nulla penitus tentata, quum etiam aduentum ipſum Tyranni formidaret à tergo, quo maximo potuit ſilentio, in ſtationes ſe recepit ſuas, moraturus ibi, donec Amurathes ipſe omnem explicauiſſet apparatum, & conſediſſet ſub muris, tum diſperſa late tentoria, & inordinatam (ut fit) multitudinem cōmodius impeti poſſe, & quotidiana irruptione hoſtes laceſſiri, præſertim quum oppugnatione urbis incepta totius ferme robur exercitus diuerſis miniſterijs occupatum magis opportuna iniuriæ propria munimenta reliquiſſet. Inter eas deliberationes, & ſalubria noſtrorum conſilia aduentare iam indies regiæ copiæ ceperunt, & opple ri circunquaq; armatis omnia. Tyrannus cum nobiliſſimis quibusq; & robore uirorum præmiſſas copias in exitu ipſo Aprilis eſt conſecutus.

Ottemani aduentus in Epirum.

Inter præcurſorum & Ottomani aduentum xx. paulominus dies interceſſere. Sed non debet id quempiam mouere, nam tum propter uaria exercitus onera, & impedimenta militaria, tum ob ipſam principis iam

Milia, hoc eſt, miliaria.

ſeneſcentis commoditatem, uix quina milia ſingulis diebus fuere confecta. Expoſitis ordinibus Barbari, ac in coronæ modum circundata ur-

Obſidetur Croia à Turca.

be, locum omnem, camposq; muris ſubiacentes tentorijs operuerunt. Multi quinquaginta ſtadijs amplius procul à mœnibus conſedere, dum tanta multitudo locari aliter non poſſet. Potuit id ſpectaculum fortiſſimi cuiusq; uel Imperatoris, uel militis animum mouere, & non irrationabilis me equidem formido proprij periculi, contemplatione oblata patriæ, penatum Deorum, fidei, & honeſti totius rationem à cuiuſuis pectore extenuare potuiſſet. Erecto tamen ſupra hominem ſpiritu, oppidanus nihil tam formidoloſa ſpectaculi pompa de ueteri cogitatione mutatus, uel maiorem etiam inde pertinaciæ fideiq; conſtantiam ad conceptum iampridem decus, & libertatem tuendam ſuſcepit, metiens gloriæ ſuæ magnitudinem, & futuri ſpeciem triumphi ex ipſa periculi uaſtitate compenſans. Quare ingenti lætitia, & contentione quadam effuſi per mœnia milites alter alterius in peragendis omnibus, & apparandis ad pugnam non ita ſedulam operam carpebant, per noctemq; ignibus accenſis, clamoribus, cantuq; uario contemptum hoſtis oſtentabant. Cæteræ quoq; Epiri urbes, ac prouinciæ oppida, multum de ſolito timore abiecerant, neque uel auditus, uel uiſus Ottomanus tantum (ut olim apud Albanos) uel nominis, uel uirium afferre uiſus eſt, quum aſſueuiſſent iam malis homines, & contemptores periculorum aſſiduitas ipſa feciſſet periclitandi. Quatriduum in aptandis & mutandis hincinde ſtatiuis hoſtis conſumpſit, His ordinatis, concurſus ad prętorium Tyranni factus, poſcentium copiam pugnandi. Nihil conceſſum per eam diem, retentiq; intra munimenta ſunt, ſæuiſſimo decreto. Nam & Scanderbegi inſuetum ocium augebat præter modum curam

ſenis, ne

ſenis, ne magnū quippiam interea ſolitus artifex coqueret. Mane quod ſecutum eſt duo nuncij ad Vranacontem cum ijs mandatis miſſi, ut ſi tradere urbem ſibi uellet, libera illi eſſet cum præſidio & rebus omnibus facultas abeundi. Ad hæc bis centena Aſprorum millia addita, & inſignis ei locus (ſi udit) inter purpuratos principis promiſſus. Cæteris quoq; Croienſibus ne imperium eius faſtidirent, omnia quæ uel ad priſtinam libertatem, uel maiora etiam commoda attineant, abunde ſunt promiſſa. Cum his mandatis uiri recto ad portam itinere pergunt, quæ unica tantum eo loci eſt in urbe, nam circum reliqua ciuitatis latera præruptus, atq; inacceſſus mons eſt. Accitus igitur à cuſtodijs præfectus cum inſigni comitatu ad eam portam uenit, poſtulantibusq; colloquium regijs, oppidum quidem intrare non conceſſum, ſed propius accedere iuſſis, ita ut commode inuicem ſe exaudiri poſſent, dicere quæ uellent illos admonuit. Verum accidit, ut primo congreſſu uix auditi, & infecta re diſcedere ſint coacti, interrupta plena libertatis, atq; egregij ſpiritus Vranacontis uoce, conclamatum uno ore undiq; ab armatis, Ferro, non uerbis reſpondendum hoſti, neque conuitijs, & probris quibuſdam (ut ſolet) libido militaris abſtinuit. Ea ubi narrata Ottomano, ueterem magis indignationem recenti iniuria exagitarunt. Quamobrem ea ſpe deſtitutus ordine ad miniſteria oppugnationis conuerſus, primo omnium expediri maſſas illas infecti æris, & ex illis conflari machinas iuſſit. Longum id opus fuit, quindecim amplius dierum ſpacio, decem confertæ diſpari aliquantulum magnitudine, quatuor æquales, quæ ſexcentarum amplius librarum pondo ſaxa iaciebant, reliquæ ducentarum, harum quatuor cum duabus maioribus locatæ qua mœnia Tyrannam uerſus Orientem ſpectant. Aliæ qua portæ locus eſt, oppoſitæ urbi: nam ab his partibus tantum potiundi per ruinam murorum oppidi ſpes ſuberat, quum magis acceſſa ea loca, & opere hominis conſtructa munimenta, ac manu facta paterent, quæ licet fortiſſima eſſent, nihil tamen dubitabatur ea ui tormentorum æquari ſolo poſſe. Reliqua ciuitatis propugnacula ita inſigni naturæ munimento undique monte cinguntur, ut ſatis ſine ullo mortalium artificio contemnere quantumcunq; hoſtis pertinaciam poſſint. Itaq; corona tantum murorum per ſummitatem ibi apparet, ornandi magis quàm muniendi cauſa appoſita olim à conditoribus loci. His tormentis apparatis, & ſuper rotarum uehicula impoſitis, quo cōmodius ubiq; ueherentur, quatriduò integro, priuſquam cominus ductis agminibus ſub muris manus conſereretur cum oppidanis, ad concutienda ab illis duobus lateribus mœnia, opera omnis expoſita eſt, offenſumq; maxime utrobiq; urbi, ac diſiecta fœdę munimenta, abraſaq; fermè dimidia murorum pars. Cætera ita quaſſata, ut facili impulſu lapſura apparerent. Creuit præter modum ſpes Barbaris, ubi factum eum aditum intrandi oppidi aſpexere. Quare crebri apparare ſcalas, reliquaſq; machinas ad proximam murorū oppugnationē tam publico

Amurathes per legatos petit urbē Croiā

Machinæ bellicæ conflantur.

Barbari ad pugnam contra oppidanos ſeſe accingūt.

publico, quã priuato ſtudio aduehi hincinde trabes, excurſare lætos per ſtatiua milites uidiſſes, conſtruiq; uarijs modis omnis generis artificia. Singula ferme tentoria, ſingulos apparatus uelut æmulatione quadam depromebant, dum quiſq; tacita contentione primus muralem coronam ſibi habere cupit. Purpurati quoq; regis multa priuatim impẽdere, ut animum Amurathis præuenirent. Mahumetes inter cæteros præcipua ingenij ſolertia, atq; indefeſſo ſtudio, uelut unus ex gregarijs militibus, ſemper aderat patri, ac regij decoris oblitus, non uigilijs, non laboribus parcens obibat ipſe, peragebat omnia, ſedulus nunc hac, nunc illac percurrans, uerbis pariter & exemplo animabat uiros. Propoſuiſſe ferunt & ipſum præter cætera à patre publice promiſſa, centena Aſprorum millia ei, qui primus euadens in urbem, Ottomana ſigna fixiſſet. Oppidanorũ animos ſicut diſpar omnino ratio, ita diſpari effectu acuebat: illi cupidita te tantum prædæ, & gloriæ libidine eos inanes timidosq; ſpiritus induerant, ſegnius idcirco petituri, id quod nunquam poſſediſſent, hi ad id, quod honeſtiſſima quæq; ſibi apud Scanderbegum non erant defutura, imperij, patriæ, ſociorum, totius deniq; Epirotici nominis ſalutem in manibus ſuis poſitam cernentes, ne dum incredibili ad omnia pertinacia, ſed furore quodam, ac rabie accendebantur. Exin licet deformata & diruta ab eis partibus mœnia aſpectu ipſo, ac forma ſpectaculi dolorem incuterent ſimul & pauorem hominibus, præualebat tamen animi magnitudo in uiuidis pectoribus, proculq; fugabat facile ex cuiuſq; ingenio ignauã mœſtitiam. Solabantur ſe inuicem uiri, animosq; uiciſſim acuebant, & inter cæteros medius uadens per turmas Vranacontes, dexteras ſuorum, ferratacq; pectora pertractans. Hæc ſunt, dicebat, urbium munimenta, hæc infracta murorũ propugnacula, hi immoti lapides, hoc firmiſſimũ cemẽti genus. Quid decoris, quid laudis, quẽ triumphũ inde ſperaremus, ſi illæſis his, integriſq; tecti à munimẽtis magis ab illis ipſi defenderemur, quã ea nos defenderemus? Scilicet & ignaui ita pugnare ſciũt, & pecorũ armenta luporũ fremitũ contemnunt, ſi tuto occludantur ouili. Sed murorũ ea non hominum laus, urbem Caſtriotus nobis, non nos urbi commiſit, periculis aſſueta uirtus eſt, in difficilibus educata. Quis non bonus nauta tranquillo mari? Quæ firma ſunt, per ſe manent, nullamq; opem humanam, nullam ferociam noſtram quærunt. Proinde fugiunt ea uiri fortes, ex quibus uel ſeruatis, uel non ſeruatis, par ſequi ſolet laudis fructus, inclinata cupiunt ſuſtentari, eo properat uirtus. Iterũ repeto milites, ibi ſplendor animorũ, ibi præclari eluceſcunt ſpiritus. Quare nudata ab hoſte latera, armata dextera tegat. Fortium uirorum corpora pro ignauis munimentis opponantur. Integris mœnibus pugnaturi ex ſummitate murorum fœminarum more eratis, nunc proſtratis aliquantulum æquiori deſcendentes loco cominus ferietis hoſtem, melius furorem omnẽ, iramq; exaturabitis. Accipiam ipſe quoq; certiora tum publicæ, tum priuatæ uirtutis ueſtræ experimenta. Adiuuat tamen & nunc pulcherrime uos locus ipſe, &

Mahumetis ſedulitas & ſolertia.

Diſpar ratio Croienſium et obſidentium Turcarum.

Adhortatio Vranacontis urbis præfecti Ad Croienſes.

Vrbs ciuibus commiſſa non ciues urbi.

Periculis aſſueta uirtus.

ipſe,& uix aliqua præſenti ruina murorum de priſtina ſpe bene gerendi detractum uidetur,ſi accuratius inſpexerimus. Nam dorſum hoc montis quamuis nō ita in ſublime erigatur,ſicut ab alijs partibus, nonné ſatis ad onerandos hoſtes,& eludendam uim omnē idoneum uidetur? Procliuitas quoq; hoſti infeſtiſſima, nonné uires uobis indefeſſas ſeruabit, ſuggeret,& concitabit tela? Exoptandum itaq; potius iſtud nobis erat, ſi cædem hoſtium ex hac obſidione cupimus,ſi gloriam inſignem ex hoc bello,ac perennes in omnem ætatem titulos animo complexi ſumus. Inuitabit nanq; hęc apertura murorum Barbaros,alliciet ad aſcendendum armatos,ſubibunt plures longe,q̄ mœnibus integris forēt ſubituri, tot nullo certe negotio undiq; cadent,quot petierimus ipſi, ni cōpreſſis uos manibus ſedere malueritis. Reſtaurabunt uobis diſiecta munimenta corporum ſuorum aceruis,ſi uiri eritis,ſi memores libertatis,quid ad uictoriam,quid ad memorabilem hoſtium ſtragē obſtat,duces ac milites fortiſſimi,hæc tantum urbis latera impeti ab hoſte poſſunt. Cætera omnia extra periculum poſita,uim nullam humanam reformidant, hic tantum labor,hoc opus uobis relictū,omnes hic eritis. Virtus,animi,conatusq; ſingulorum hic aderunt. Quid facietis tot duces,tot fortiſſimorum militum capita,longe plurimi defenſores pro paucitate cuſtodiarum ſumus, agendum igitur ita,enitendum. Croienſes uero unica tantum pugna & uires contundamus Tyranni,& animum illius frangamus.Relinquet urbem,deſeret aduerſis Dijs ceptam obſidionem, ubi prima belli auſpicia tanto ſuorum cruore tincta conſpiciet. Hæc nunc Albana ipſe, & Italica expromens lingua,nunc per interpretes ſuorū animos ad futurā poſtridie oppugnationem præparabat,atq; dictis ſimul factisq; alliciens homines ad peragenda ſedulo omnia,& difficilima quęq; obeunda inuitabat. Ita hincinde uarijs operibus diſtinctis militibus,dum ex illius aſpectu ad ſingula magis exequenda accenduntur,nox aduenit. Neq; tamen uſque ad ſecundam uigiliam pręfecti ſolertia ab eo tenore apparandorum ceſſauit,quod ſuperfuit quieti indultum. Barbari expeditis per diem omnibus,nocte uſi tranquilliſſima ſunt uſq; ad auroræ aduentum. Nam pridie inclinato iam ſole decreta urbis oppugnatione ſub præconis uoce omnibus clare mandatum fuerat, ut ante ſecundam diei horam curatis corporibus,certi duces ordinesq; inſtructi ad prætorium Tyranni adeſſent. Quare feſtini undiq; dicto parentes milites ante præſtitutum à principe tempus,habita corporum, & reliqui apparatus ratione,ad ſtationem eius expeditiſſimi conuolarunt. Accerſiti ibi nobiliſſimi quiq;,et corona de more facta oratio Amurathis pluſquam pro uiribus, & exhauſto iam ſenectute ingenio ardens audita, neque Mahumetes lingua æque, ac manu promptus adoleſcens ſilentium tenuit, ſed patris ſermone uix completo, furenti ſimillimus aſſurgens, ita eſt præter priuata aduerſus Epirotas odia in Chriſtianum nomen inuectus,ut uelut alter olim Annibal Romanis exortus, nobis inſenſiſſimus hoſtis uideretur.

Decreta urbis oppugnatio.

Adhortatio Amurathis Mahumetisq; ad ſuos.

Cæteri quoq; duces priuatim milites quiſq; ſuos uſq; ad ſatietatem adhortati ſunt. Quinta agebatur diei hora, quum perfectis omnibus,& pranſo per quietem rege,mouere è caſtris, ſatis incommodum tempus ad pugnandũ,æſtiuis præſertim ardoribus uideri poterat. Sed ideo forſan opportunior ea hora principi uiſa,ne ſi per noctem,uel incerto die receſſiſſet è caſtris ipſe,cõmodior relinqueretur infeſtandi munimenta occaſio Scanderbego,licet neq; ſic eum feſellerit timor. Dato (ut diximus) ſigno uno omnes impetu,maximo tubarum clangore, hominumq; clamoribus egreſſi,mœnibus ſuccedebant,& iam cepta erat dimicatio à primis,quũ ſubito tumultu repleta omnia,ac trepidatio ingens per uniuerſa caſtra exorta. Irruperat nanq; Caſtriotus cum expedito ſuorum agmine in extrema quędam tentoria hoſtium.Quum diu intentus Tyranni conſilia obſeruaſſet,Stationarij eo loci conſtituti,primum impetum noſtrorum ſatis audacter exceperant: ſed ubi pluribus amiſſis impares ſe eis uiribus nouerant,hincinde diſſipati iam cuſtodias omnes, & ſtationes eo timore reliquiſſent,ni proximi quiq; undiq; accurrẽtes,reſtituta pugna, fugiendi pudorem inieciſſent hominibus. Noſtri nihil gradu turbati uictoriam ſequentes in obnixos infeſtius tela acrius ferrum ſtrinxerunt, & ſexcentis amplius occiſis,ac pulſis ab una parte loco hoſtibus tentoria bina diripuerũt,militaribus aliquot ſignis,ac ornamẽtis omnibus ablatis. Ita rumor alius ex alio (ut fit) dum certatim ſocij,qui manſerant in caſtris ad id incendium extinguendum peruolarent,ad Ottomanum explicantem ſub muris copias allatus. Senex,& ſi procuraſſet multa antea,ac fideret uiribus eorum, qui relicti fuerant in caſtris, conuerſus tamen anxio animo,utpote qui nihil obſtaturum efferatæ beluæ diceret, Seremetum unum ex præfectis ſuis cum quatuor armatorum millibus obuiam noſtris miſit. Mahumetes quoq; ardens iampridem odio hominis maxime reclamante patre,cũ aſſuetis cuſtodibus corporis ſui eſt profectus. Sed priuſq; fermè hi mouiſſent,Epirenſis impar tot aduentantium numero conuerſis ſignis conſuluerat ſibi & ſuis. Cæterum ſolus Scanderbegus ardore illo dimicandi ſuimet oblitus mox (ut aiunt) ac inter conſertiſſimos prætерlatus hoſtes,dũ occluſos undiq; aditus uix penetrare poteſt, fermè oppreſſus eſt, præſertim quod equum pariter ipſumq; deſtituerãt uires. Quamobrem ęgre à multis undiq; in illum ruentibus ſe ſubtraxit. Barbari fugientẽ ſecuti ſunt,dum ſpes aliqua capiendi fuit. Ita exercitus ex una parte,dux ex alia,fœlici fuga ex inſequentium oculis euanuere. Reuocatus igitur in caſtra miles, & Mahumetes cum ſuis mœſtiſſimus ad patrem reuerſus,quod ita per ſummam caſtrorum deformationem deluſus fuiſſet ab hoſte,pollicitus tamen publice eſt (ſi oporteat) ſeſe uel integros menſes,dies,noctesq; uigilaturum, donec tandem inſtructis ad id ipſum inſidijs eam beluam capiat. Non animum,non conſilium deficere ſibi,neq; defuturam fortunam,ſi ille in ea temeritate inuadẽdi munimenta perſiſtat. Scanderbegus ubi tuta iã terga ab hoſte uidit, deflexo itinere ad ſuos

Caſtriotus irrupit in caſtra Turcæ.

Rumor de irruptione Caſtrioti affertur Ottomano

Scanderbegus uix euadit.

ad ſuos pergit ire, qui ſoliciti de eo nunc hac, nūc illac pererrantes, ac mittentes in omnes partes milites, perluſtrabant ſingula oculis ſicubi eum conſpicerent. Et multi non ſine lachrymis tam longum hominis deſiderium perferrebant. Iam inde uiduam rem Albanam, orbatum Epiroticū imperium, hominem propè diuinum à Barbaris tam crudeliter necatum dolentes. Quare inſperatus fermè eius aduentus, tantum publice, priuateq; lætitię attulit, ut præter gaudia uulgi, cantusq; uarios, multi perſolue re uota ſint uiſi. Quibus ſalutē eius petitam à Dijs ſe impetraſſe credebāt. Scutū uiri ita perfractum attritumq; ferro erat, ut uix forma remaneret. Corpus tamen illæſum omnino, inuiolatumq;. Minuit aliquantulū hoc loco facti magnitudo fidem. Ego uero haud grauate permiſerim iſtud perſuaderi mihi, quandoquidem (ut nulla fuerit fortitudo uiri, nulla armorum peritia) pleraq; uel maiora alia caſus, ne dixerim Deus poteſt effi cere: ſed illud magis fortaſſe dubiam hāc rem facit, quod in omni acta ui ta, & rebus ab eo geſtis, nunquam tam imprudenter Scanderbegum ſo lum lapſum inuenio, ubi locus aliquis conſilio fuerit. Ni conceſſerimus aliquando (ut faciunt Poëtæ) furentes quoſdam impetus fortibus uiris & Martis feruorem, ac bellicos ſpiritus ſemel indutos exui illorum arbitrio minime poſſe, quippe quum in gladio ſtringendo nō omnino conſilium abſit, ſtrictū tn̄ ſolus furor agit. Sic Horatij Coclitis apud Romanos animi præſtantia, Porſenæ exercitū uniuerſum, dum ponè demolitur pons, ſubſtinuit. Et apud Græcos, Lacedæmonius Leonides cū pau cis, Xerſis innumerabiles copias apud Thermipylas remorari non dubitauit. Cæterū eo in conflictu ex noſtris parua iactura fuit, uix decē, uulneratorum par numerus (ut aiunt) interiere. Nam peditatu omni, & infir miori parte equitatus in ſtatiuis relicta, cū quinq; expeditiſſimorū equitum millibus in caſtra Barbari irrupit Caſtriotus, qui ad fugam æque ac pugnam prompti facile iniuriam omnem hoſtilem euaſere. Inuento Duce noſtri lęti continuantes iter celerrime ad ſocios ſe recepere. Non tamē ullum ſatis efficax gaudium, uel feſtiua recēs Scanderbego uictoria erat. Iacebat animus alta mole curarum, & malorum imagine confuſus, donec aliquem eius diei Croienſis fortunę nuncium habuiſſet. Nam licet ſa tis nota tum pręfecti, tum præſidij uirtus, & fides, urbis præterea inexpu gnabilis ſitus, & habitus loci ſolicitudinem eius leuarent, tamen nunc tantæ rei momentum, & periculi magnitudo, nunc patriæ (ut fit) inexhauſtus amor, uel inuitū timere cogebāt, & ſedula interpretatio multa inania quoq; ſibi ipſi ſubijciebat. Amurathes ceptam oppugnationem, quamuis propter motus illos caſtrorum nō interpellaſſet omnino, tardauerat tamen quoſdam apparatus, & cætera, quibus certius uehitur militi periculum, donec euentum eius certaminis audiſſet. Quo cognito (ut ſupra meminimus) tum poſtremos quoſq; agens in hoſtem, & ſingula opera, exponi ſub muris iuſſit. Ante omnia ſagittarij, & alij id genus leuis armaturæ milites, qui emittere tela in ſuperſtantes poterant, paſſim fuerāt cir

Lapſus Scanderbegi.

Horatius Cocles.

Amurathes tardus in oppugnando.

P cunſuſi

cunfuſi, tormenta minora non longe diſpoſita. Cætera uiliora capita uulgi ſubiecta primo furori hoſtium ſcalas, & alia deinceps trahebant per montem. Hos promptiſſimorũ iuuenum agmina Ianizarorũ, & Aſſaporum ſequebantur, ut ſi admoueri munimentis ea potuiſſent, euaderẽt in muros, & cominus perterrerent hoſtem. Hæc ab illis partibus ordinata, unde liberior apparebat aditus urbis ex ea fractura murorum, quam grauiores fecerant machinæ. De cæteris non multum curatum, quando & ſi ablata fuiſſet ea corona murorum, uix attentare potuiſſet aliquid ibi miles, ob altitudinem, & montis inſuperabiles anfractus. Affixa tamen tormenta quędam ab hac quoq; parte, petitaq; crebris ictibus urbs, tum perterrendi cauſa hoſtis, tum euertendi intus priuata nonnulla ædificia, quæ obnoxia iniuriæ uidebantur. Oppidani primo uenientem hoſtem tormentis à longe petiere, turbaruntq; ſæpius pluribus occiſis, alijs diſſipatis, et auertiſſent fortaſſe ab incepto, ni turmis quibuſq; duces ſui inſtãtes à tergo, nunc adhortationibus, nunc minis, uerberibusq; interdum, & uulneribus hoſtiliter urgerent. Ad hanc pertinaciam illud quoq; nõ deerat, quod & Barbari machinis ad idipſum locatis, impetere noſtros oberrantes per munimenta non ceſſabant, ut arcerent, dum Anteſignani, & ſeruorum manus, qui ſcalas, & reliquos apparatus trahebãt muris propinquiores fierent. Ita quamuis non incruenti, ſuppreſſere tamen. Tum Croienſes ad ſua quiſq; miniſteria dilapſi, certius teli genus exercere occipiunt in ſubiectos, ac uera cominus aperire odia. Reſonabant undiq; clamore omnia, ſtrepituq; armorum. Crepitus præterea, ſonitusq; tubarum ex uicinis refractus collibus ingeminatus, & multiplex ędidus, ad inijciendum ardorem uiris, offendebat magis pugnantium aures. Sicut tamen diſpar cauſa armorum, ita diſpar dimicatio erat. Spes potiundæ urbis omnino nulla á principio apparuit, ni maius aliud quippiam fors, caſusúe attuliſſet. Scalæ mœnibus fruſtra admotæ, ſed cum uectoribus ipſis attritæ per montem iacuere. Reliqua uulgi colluuies tota aut deleta, aut expauefacta effugerat, ut idem horror animos, torporq; pariter mẽbra inuaſerat. Vix pedem iam ullus promouebat ad muros, licet neq; apud ſuos ullum pateret effugium. Aderat nanq; non longe ſpectator, ſe uusq; adhortator, Mahumetes crudelitatis nomen apud poſteros, uel in de aucupans ſibi, qui nedum quenquam referre pedem, ſed ne reſpirare quidem patiebatur. Ita miſeri dum hoſtium furorem fugiunt, immoderatiore ſuorum imperio plectebantur. Chriſtiani hi ex maiore parte ſunt Ottomano ſubiecti, quorum ingentem multitudinem ad omnes expeditiones ducere ſolent Barbari, inermem fermè, quum non ſatis eis fidant. Hi omnia penè onera caſtrorũ ſubeunt, aquandi, lignandi, ualla, aggeres aliaq; munimẽta cõſtruendi, tẽpore uero pugnandi, ſi in cãpis, & aperta fortuna dimicetur, hęc primũ obijcitur materia cędendi hoſti, quę aduerſariorũ diſtrahat ſimul & exhauriat uires. Si urbiũ oppugnatio agatur, hęc inſtrumentorũ uehicula ſunt, hęc ad implẽdas corporibus ſuis foſſas

Mahumetis crudelitas.

Vt Chriſtiani captiui tractentur ſub Turca.

materia

materia electa, ac pontes uelut cæteris faciendos. Quare ſi ſegnius aliquid
exequantur, crudeliores crebro dominos patiuntur, ꝙ hoſtes. Occaſio
ea potius fortaſſe, ꝙ cauſa, & ab odio ipſo naturali omnis depromitur ſæ
uitia. Vidi multa huiuſcemodi ipſe, quum infœlici fato ad patriam defen
dendam infœlicia arma tenerē, cuius nunc memoria ſicut mirifice recre-
or, ita recenſere ſine lachrymis nō poſſum. Audiebamus ſtantes pro mu
nimentis, miſerabiles illorum querelas, et ſupplices deprecantium uoces,
ut mitius cum eis ageremus, dum non conſilio, non uoluntate propria,
ſed ſæuiſſimo imperio Tyranni hoſtilia ſe facere dicerent. Corpora ſe
tantum inuitiſſima, ſigna infeſta in nos trahere, animos gerere amiciſſi-
mos, utpote quibus ĳdem Dĳ, eadem ſacra, uota eadem, licet non ĳdem
principes Chriſtiano ex uitio, ſuaq́ ipſorum calamitate eſſent. A noſtris
quamuis male tunc in ea fortuna ratio alicuius haberi poſſet, multis ta-
men quantum in tali furore potuit parſum. Proh dolor, Libet exclama-
Querelæ Chriſtianorum.
re, hoc loco, paulumq́ digredi. Vident hæc, & audiunt tamdiu Chriſtia
ni principes, neq́ tam grauis ſeruitus ſociorū, tam fœda uincula, uocesq́
mœſtiſſime, quibus montes iam, maria, camposq́ omnes per tot ætates
implerunt, quempiam mouent, fluit undiq́ noſter cruor, deficimus pau
Exclamatio in ignauiā principum Chriſtianorum.
latim, neq́ ſentimus, incidimus in ea tempora, uolentibus dĳs, uel potius
ita agentibus nobis, ut uilior iam apud Turcas Chriſtianorū, ꝙ iumen-
torum ſanguis habeatur, futurumq́ ſit, ſi hæc diutius peſtis inualeſcat, ut
triginta ex nobis, uix uno obolo olim liceant hoſtes, quod in captiuitate
Licere, paſſiue ſignificat æſtimari.
illa Hieroſolymitana de Iudæis ſcriptores referunt. Verum enimuero, ni
hil eſt quod timeamus amplius, iam ad ſummum turpitudinis deuentū
eſt. Neq́ nos ad duriora perferenda apti ſumus, neq́ hoſtium crudeli-
Ioſephum putat & Egeſippum.
tas ipſa magis ingenioſa eſſe poteſt: ſed redeat iam noſtra unde ſe ſubri-
puit oratio. Croienſes primis quibusq́ Barbarorū, aut occiſis, aut pro-
pulſatis aperta quoq́ portula, quæ è regione erat, lx. fermé egreſſi erum-
pentes improuiſi in hoſtem, auxerunt ſupra ꝙ dici poſſit, timorem ho-
minibus. Germani hi omnes, Epirotis mixtis fuere, qui uix exorata à pr̨
ſecto exeundi facultate, cum ſingulis tantum ſcloppis proceſſere non lon
ge à mœnibus, æditaq́ ſatis magna cæde, ut pro numero pugnantium
extemplo recepere ſe in urbem, rurſus infeſtiores erupturi, ſed nullis pre-
cibus, ut id rurſus facerent, obtinere potuerunt ab Vranaconte. Laudati
tamen ab eo publice & donati ſunt omnes. Barbari obſtupefacti ea auda
cia noſtrorum, primo retulere pedem aliquantulum, deinde tum pudo-
re, tum conſilio denſati in unum expectabant, ſi uictoriam ſecutus oppi-
danus iterum erumperet. Maior longe cædes ab Tyranna ędebatur, la-
xior nanq́ hiatus murorum liberiorem faciebat dimicationem homini-
bus. Ibi oppleta iam cadaueribus omnia. Gemebat uelut ſtridore mori-
entium tellus. Non deerant tamen obſtinatæ adhortationes uiris, & fu-
rore quodam miſeri periculo inſtabant, ne confeſſionem ignauiæ præbe
rent hoſti. Referta telis undiq́ munimenta, & propugnacula urbis, ac

 caligine

caligine fermè ſagittarum uincebatur dies. Hæc à primis turmis Tyran-
ni ſine reſpiratione geſta. Medio iam ad ueſperam declinante die, circiter
octauam ferè illius horam, quũ Amurathes uideret partim cæſas, partim
ob nimiam laſſitudinem defectas uiribus copias ſuorum, Chriſtianosq́ꝫ
acrius ſtantes pro munimentis, dubius fuit primo, an recentes alios feſſis
ſubijceret, renouaretq́ꝫ pugnam, an in alium diem differret oppugnatio-
nem, quum ſatis iam pro ea parte diei tentata eſſet fortuna, & nimij ardo
res defeſſa militum corpora reſoluerent. Adhortationibus tamen ſuo-
rum coactus eſt continuare certamen, quum dicent turpiſſimum fore ita
incruentã fermè eius diei uictoriam relinquere oppidano, & quando nul
la ſpes ſubeſſe poſſet urbis potiundæ, tot iacentia fortiſſimorum uirorũ,
& ſociorum corpora inulta dimittere, neqꝫ differendum ardorem belli,
omnia ſecunda ſegniora eſſe, cõtemptioraq́ꝫ, ubi hoſtis uelut aſſuefiat pe-
riculis, & obduret malis. Nouis conſilijs, ac reparandis omnibus magis
ſuturum locum obſeſſis, ſi ea reſpirandi facultas detur. Succedendum re
centi milite in munimenta, feſſosq́ꝫ propugnatores, qui ubi eam pertina
ciam uiderint, aut uoluntarie deſerẽt cuſtodias, aut ſuo ipſi cõcident one-
re. Mirari ſe, unde iam is ſpiritus, ea corporum uis, perditis hominibus
tamdiu ſuppetat. Subductæ igitur ex eorum ſententia uouæ, ut electę ma
gis, ita nihilo pauciores in mœnia copiæ, ac omnia dicto citius renouata.
Fortaſſe & fortuna ipſa uictoribus relictis ſecuta fuiſſet nouos uirorũ co
natus, ni oppidanus quoqꝫ nihilo ſegnior eandem ſuorum rationem ha-
buiſſet. Recentibus itaqꝫ recentes oppoſiti facili negocio poſſeſſum ſe-
mel decus, & uictoriam omnem retinuere. Ruebãt uelut occæcatę beluæ
in ferrum Barbari, ad portam præſertim, & licet anguſtior uia uix binos
admitteret equites, adequitantes tamen muris ipſis recta cuſpide impete-
bant portas. Cæterum uituperandus magis tam ſtolidus uitæ contem-
ptus, quàm miranda audacia. Quare æditi paſſim tot eorum cadauerum
acerui, ut non falſum uatem Vranacontem fuiſſe omnes dicerent. Non
perpeſſus diutius tam miſerum ſpectaculum, tantamq́ꝫ ſuorum ſtragem
Turca receptui canit, infœliciter pugnans. ſenex, receptui cecinit. Deſerta mox munimenta, relicti hoſtes, nõ quen-
quam cepta odia, non feruor dimicandi tenuit. Ita ab omnibus priua-
tim, publiceq́ꝫ id ſignũ expectabatur, neqꝫ noſtris ingrata ea ceſſatio ab
armis fuit. Exhauſerat nãqꝫ ſpiritus uiris, tum labor, & calores, tũ ſitis, &
inedia, quũ plerosqꝫ impranſos pręueniſſent hoſtes. Proinde quod reſta
bat diei, & nox ſubſequẽs, quieti ac curationi corporum indulta, Caſtrio
Læta nox Scãderbego de uictoria. to quoqꝫ lętiſſimã eam noctem cunuolantes undiqꝫ de Croienſi uictoria
nuncij fecere. Impertitus poſtea per eũ eſt regulis ac populis uicinis eius
diei fauſtus euentus. Hoſtibus mœſtiſſima omnia per eos dies fuere. Vix
Octo hominũ millia occiſa. nanqꝫ tolerabilis eius pugnę iactura uidebatur, viij. amplius hominũ mil
lia amiſſa. Oppidanis modico ſanguine ea uictoria ſtetit. Amurathes ten
torio clauſus biduo integro fertur primores ſuorũ uarijs conſultationi-
bus diſtinuiſſe. Mahumetis tñ inter cęteros inſignis quędã mœſtitia erat

quod &

quod & præferuidum illius ingenium, & aduerſorum inſolens ætas dolorem omnem in rabiem uerterat. Exin cupidiſſimus ultionis non dies, non noctes, omnia obeundo, ac perluſtrando exercitum, à laboribus, uigilijsq; ceſſabat, ab ea præcipue parte, qua nuper eruperant noſtri, ibi promptiſſimorum militum agmina, ac uaria genera inſidiarũ poſuerat, pernoctabatq; ſæpius, ipſe, ut ſi attuliſſet aliquam bene gerendæ rei occaſionem fortuna, illam non prætermitteret, & oppreſſo Scanderbego, illiusq; profligato exercitu, aliquando ea cura animum exolueret, libereq; uniuerſa Epiro potiretur. Sed inanem hanc eius expectationem reddidere ſagaciſſima ducis conſilia. Nam tum à transfugis, tum ab exploratoribus indies miſſis, de omnibus edoctus, per aliquot dies ſedendo cõſuluit ſibi, atq; hoſtem diutina mora contriuit. Cæterum abhorrens tam longum ocium excogitata, & ipſe fraude, qua intẽtos tantopere homines caperet, nocte quadam maximo ſilentio, collectis uaſis in locũ, quem Munticleum uocant incolæ, tranſtulit copias, unde impeti hoſtium ſtationes pari commoditate poterant. In Tumeniſto quingentos tantum equites cum Tanuſio & Moſe reliquit, factaq; computatione temporis, & uię, ac conſilijs ſuis apertis, iuſſit ut nocte ſubſequenti ſecunda uigilia impetum in caſtra Tyranni facerẽt, ab ea parte, qua nuper irrupiſſent, uixq; prima limina ingreſſi, nullatenus facta hoſti copia pugnandi effuſa fuga abirẽt. Ipſe quoq; in Munticleo omnibus ordinatis, & diſpoſitis, ac uix ducentis uiris ad ſtatiuorũ cuſtodiam relictis, ſignata nocte copias ſuas mouit. Modicum interuallum fuit inter eius & Moſis aduentũ: nam ut primũ tumultuatum ab ea parte ſenſit Caſtriotus, & conſternata, uelut eo motu omnia, occaſionem amplexus, unde minime timebatur, irrupit. Ita incerta in caſtris omnia, trepidatumq; maxime eſt, alijs hinc, alijs inde procurſantibus, ad arcendos hoſtium aggreſſus. Cæteris excitantibus ſocios, quum obſeſſos ſe undiq; hoſtium armis clamarent. Sed à Moſe timoris aliquid fuit, damni nihil omnino. Nam locato iampridem ibi milite per Mahumetem facile, uoluntarios præſertim, pepulit in fugam. Inſequi fugientes prohibuit nox, quum inſidiarum, & uetus, & potiſſimus timor eſſet. Damnum ingens datum à Scanderbego, deformataq; caſtra ſunt, tam incendio, q̃ ferro. Neq; tamẽ diuturnior ea ignominia fuit propter concurſum ingentem hominum, qui noſtros, uel interuentu ſolo auertere à munimentis, ueritos æquo campo (in Tyranna enim pugnabatur) tantæ multitudinis uires experiri. Sed nihil noſtrorũ retroceſſu inſigniter ab hoſtibus actum eſt, quum neq; illi cedentibus inſtarent, & peditatum omnẽ cum octingentis equitibus pone à tergo, non longe ad uarios euentus fortunæ cautus bellator Caſtriotus locaſſet. Exceptus itaq; ab illis lętitia clamoreq; ingẽti, nihil moratus, reliquũ noctis in itinere cõſumpſit. Vix unq; incruentiori uictoria ex hoſte uſum inuenio, nullus amiſſus, ſed nec uulneratus quiſpiam fuiſſe dicitur. Barbaris omnia uulnerũ, lachrymarum, ac gemitus plena relicta, oblitaq; penè eſt Croienſis fortuna, prę

Mahumetis conſilia cõtra Scanderbegũ.

Fraus excogitatur a Scanderbego contra Mahumetem.

Pulchrũ Stratagema.

Incruenta uictoria Scanderbego contigit.

na, præ ea calamitate. Nemo uel hiſcere iam apud Tyrannum audebat, uel conſilij quicquam in medium afferre, cũ turpiſſime ueteres, & nouas hominum conſultationes omnes eiuſmodi euentus reprobaſſet. Recurſum eſt tamen ad orbem caſtrorum tormentis circunuallandum, firmandumq́ꝫ quod optimum ipſo uſu in Sfengradenſi obſidione priore anno fuerãt experti. Ita ceſſaturum rati hoſtem, ab eiuſcemodi incurſionibus. Deducta igitur multa tormenta minora, quę oppoſita mœnibus fuerãt, & circum tentoria, ut commodius uiſum, locata. Maior tamen pars in priore opportunitate periculi manſit, nam ita diffuſæ paſſim, & diſcretæ per interualla inter ſe ſtationes fuerant, propter nimios æſtus, & impedimenta iumentorum, ut non ſatis prouideri ubiq; poſſet. Nihil eorum occultum diu Scanderbego fuit. Non transfugæ defuerunt, non audaces exploratores, qui edocerent omnia facilem ad credendũ propter prioris anni exemplum. Statuit itaq; aliquantulum quieſcere & ipſe, atq; quęſita eouſq; fortuna, pauliſper cõtentus eſſe, eaq; per ocium frui, donec aliqua alia occaſio benegerendæ rei affulſiſſet. Penuria præterea cõmeatus, quũ nuſquam colonus, nuſquã habitator in aruis eſſet, unde ſumeret alimenta miles, ad alia procuranda cogebat. Quare ad commodius quæq; habenda, præſertim uitandi quoq; caloris cauſa, ad maritimum quendam locum præcipue amœnitatis, iuxta flumen, Iſmum accolæ uocitant, cum omnibus copijs ire perrexit. Ibi cibaria crebris nauigijs affatim cõuecta, à Dirachinis etiam (non longe nanq; aberat ea urbs) petitum frumentũ, neq; negatum eſt, licet quo cautius poterant præſides Veneti iuuarẽt noſtros, ne res innoteſceret Tyranno. Eos dies cunctos Barbari in quatiendis muris Croiæ, & euertendis, ab eis præſertim partibus, ubi uel quippiam integri reſtabat, uel oppidanus reſtaurauerat, conſumpſere. Nam tantandæ iterum fortunæ, per militum uirtutem regis animũ libido inceſſerat, quum opus cuniculi, & reliquæ id generis inſidię longi res temporis ac ſupremi laboris uideretur, propter quaſdam loci confragoſitates, & ſaxorũ crepidines. Miſeri, qui tam immoderato regũtur imperio, & quos tam ſuperbis dominis ſubiecit fortuna, ut libidinem eorũ, ſi aliter nequeant, ſuorum ipſi corporum laceratione, & proprio ſanguine explere cogantur. His expeditis, dirutisq; in uaſtum mœnibus, qua attingere tormenta potuere, apparare eo die milites ad craſtinam ineundam pugnam, & noua uulnera Tyrannus iubet. Vix ullus, uel publice, uel priuatim, ut conſueuerant, hilari animo ſeſe obtulit. Annuebant tamen mœſtiſſimi, quũ recuſare, uel tergiuerſari mixtus timor, pudorq; prohiberet. Amurathes uidens eam animorũ demiſſionem, & inuitiſſimos omnes ad eam rem trahi animaduertens, fertur conuocatis optimatibus, ac notæ militię uiris, multis uerbis timorẽ eis, ignauiamq; exprobraſſe. Quod tam paruis momentis, uel uerius iocis fortunæ ſubmiſiſſent animos, & imperpetuũ de uictoria deſperaſſent. Quodúe primo impetu non expugnaſſent urbem, quod iacẽtia cadauera ſociorũ ęquis oculis aſpexiſſent. At quod

Scanderbeg cum copijs ad Iſmum flumen ſe recipit.

Amurathes timorẽ & ignauiam ſuis exprobrat.

fore tam

fore tam ignobile oppidum, infameque caſtellum, ut abſorberi ita uno impetu poſſit uno ictu corruere. Durandum eſſe, ſtandū inconfracto, atque inſatiabili animo, qui eas feras uelit à ſuis luſtris depellere. Conſenuiſſe multos præclaros Imperatores, exercitusque ſub mœnibus hoſtium, leuis & priuatæ ſæpe iniuriæ cauſa. Se publice priuatimque ab Epirotica perfidia tot affectos contumelijs per ſummam indignitatem ita inulta omnia relinquere uelle? Quam præterea inſignē uictoriam ulli ad eam diem ſine ſanguine ſtetiſſe? Varnenſis fortunæ meminiſſent, cui gloriæ uix quicquam æquari poſſet. Difficile fore iugum hoſti incruentis manibus imponere. Præclara quæque ſudore maximo, laboreque confici. A Croia belli eius uim omnem pendere, ea ſublata debellatum eſſe imperpetuum in Epiro. Scanderbegum nanque illo uelut totius robore imperij amiſſo, diem unum non manſurum in prouincia. Quare bono eſſent animo, agerentque intrepide. Nuſquam incertiores euentus, quam in bello eſſe, tentandā fortunam, laceſſendamque inſuper illam ſæpius, qui ad ſe trahere uelit. Nō tamen negare ſe (ut cautius impoſterum ageretur cū hoſte, & conſultius pericula adirentur, neque beluarum more ruerent in ferrum milites, ſatis multos cadere ex oppidanis, ſi decem qualibet pugna deficiant, urgēdos tamen iugiter eſſe, ac onerandos quotidianis infeſtationibus, ne reparare uel uires, uel munimenta poſſint. Et fortaſſe ſi arma non prodeſſent, inuenturam aliquem modum fortunam, ut Sfetigradenſi obſidione prẹter expectationem omnium fecerat. Ita ingenioſam mortalium perfidiam, et humanam cupiditatem eſſe. Hæc dicta reſtituere uigorem animis, ac timore omni uelut fugato ſimul priſtinū ultionis deſiderium, ſimul ingentem gloriæ appetitum ſubiecere hominibus. Illud prẹterea moleſtiam & metum magna ex parte leuabat; quod uidebant poſtridie dum circa urbem ipſi occupati eſſent quieta ſaltem ſtatiua ab incurſionibus Caſtrioti, & tuta terga futura, à fronteque tantū hoſtem ſe habituros. Nanque ad alias procurationes, quas nuper recenſui, id quoque ad auertendum Scanderbegum per eam diem à caſtris, ne diſturbaretur oppugnatio addidit. Tyrannus, ut Sebalias Ieurenſius, de quo ſupra facta eſt mentio, cum xvi. equitū millibus ab alia parte prouinciæ ad ludificandū hoſtē per deuaſtationem agrorū iret. Futurū enim ſperabat, quod Epirenſis ad eam maxime regionis partē cū omnibus ſe copijs transferret. Prima itaque uigilia accepto milite Barbarus profectus eſt, admonitus tñ ab Amurathe, ut quantum maxime poſſet, ſui copiam hoſti non faceret. Vicena amplius millia paſſuū emenſus erat Sebalias, quū nuncius eius ad aures noſtrorū uenit. Mox ingens murmur inter milites ortū, uarie (ut fit) cōſilia ea hoſtiū interpretantes. Eadem tñ omnibus ſentētia erat, ardorque animorū, ſumēda propere arma, eundumque ſilenti agmine, claudendos aditus, ac obſidendos ſaltus, unde tranſituros credebatur. Sed inimica præpoſteræ celeritati ducis prudētia, neque ſatis fides tenebris, oīa in die diſtulit. Rareſcētibus ſub aduētū dieī ſtellis, ſublatis ſignis cū oībus turmis mouit è caſtris, per

Inſignis uictoria nō eſt ſine ſanguine.

Præclara ſudore & labore perficiuntur.

Fortuna laceſſenda, ſi ad te trahere uelis.

Sebalias cū 16 millibus mittitur ad ludificandū Caſtriotum.

montuoſa, ac tuta loca agens agmen, præeuntibus ſemper exploratoribus, ne inſidijs hoſtium alicubi interciperetur. Eadem fermé hora Amurathes ſigno ex caſtris ędito, urbẽ eſt aggreſſus. Nam quũ procurſaſſet omnia, quæ uel ad excludendum, uel auertendum Scanderbegum attinerent, non expectata certa luce, ne in medios diei ardores oppugnatio protraheretur, rem aggredi cepit. Multum animi addebat uiris nunciatus Caſtrioti abſceſſus. Exin ardentiores ad omnia intrepide primo impetu ſcalas, & alia id genus inſtrumẽta ad muros propius deduxere. Nõ deſuerunt quoq;, qui recentis cladis immemores ad portam ipſam præterlati impingerent cardines, ac perfringere clauſtra conarentur, malleis, ac uectibus ferreis impetentes. A Tyranna ignes pluribus locis iniecti in urbem, neq; tormenta inter pugnandum quieſcebant, & licet nocere noſtris ſine pernicie ſuorum Tyrannus non poſſet, abiecto tamen eo reſpectu ęque hoſtem militemq́; ſuũ ſternebat. Non inſuauem omnino unius capitis Chriſtiani uictoriam credens, quam xx. ſuorum ſanguine cõparaſſet. Croienſibus quamuis nõ incruenta omnia, tuta tamen erant, neq; dubitatum unq; de amiſſione oppidi. Ita inexpugnabilis præter cætera locus ipſe, uim omnem hoſtium inanem reddebat. Quantum uero in uirtute hominum defenſio urbis ſtabat, ingentia profecto ubiq; tam fortitudinis, q; fidei exempla ædebantur, ſuperiorq́; longe ſemper oppidanus erat, & animis, & uiribus, & fortuna. Qui ad portam proceſſerant, uix unus inde pedibus ſuis exceſſit. Ab alijs partibus primi quiq; occiſi, poſtremorum magnus numerus uulneratus. Scalæ uix alicubi attigere munimenta. Non tñ idcirco Amurathes ullo ſatis loco intermiſit pugnam, ſed pertinaciore ſemper propoſito recentes feſſis ſubijciens, ac omnia renouans eo ſpectaculo paſcebatur ſimul, & cruciabatur, donec exaturatus iam ea calamitate ſuorum ſigno receptui dato, finem oppughationi fecit, ſuadentibus maxime purpuratis, ne per eam indignationem perdere exercitum uellet, quũ nihil uſq; diluceret ſpei urbis per uim potiundæ, ſeruandos milites ad opus cuniculi. Eam unicam eſſe uiam, qua inſidiari hoſti poſſit. Nõ inuitus ſermonibus ijs acquieuit ſenex, reductisq́; in caſtris militibus, quę ad id operis in rem erant, accitis peritioribus quibuſdam, maximo conſilio procurauit, atq; egit. Sed quia laborare iam ſame exercitus ceperat propter inopiam cõmeatus, ſegnius actum id opus per aliquot dies, miſſiq́; frumentatores Lyſſum, & alia oppida Venetorum uicina, quum propter pacis iura inter eos, ſatis crederetur nihil eos negaturos. Caſtriotus interea cognito ab exploratoribus itinere Sebalię, qui immiſſa parte militũ uites, & alia frugifera deuaſtabat in campis, ſilentiori q; potuit agmine mouit, & trium minus millium ſpacio approximans hoſti, quatuor equitũ millia ſibi ad inuadendum aperte eum ſelegit. Peditatum omnem cum reliquis equitibus in colle quodam prope uiam, qua tranſituros putabat regios, collocauit, & Moſem à Dibris cũ his admonitum, ut ſi trepidos illos ac palantes ad eam partẽ fuga tuliſſet,

mox im-

Suauis Turcæ uictoria unius capitis Chriſtiani cum uiginti ſuorum ſanguine.

Victoria oppidanorũ aduerſus Tyrannũ.

Foſsio cuniculi à Barbaris ad urbis ingreſſus & expugnationem.

mox improuiſus cum ſuis exiliens, fugientum tergo inſtaret. Si pari fortuna animoq́ꝫ reſiſtentes ſibi uidiſſet, deduceret impigre & ipſe eas copias, ſeq́ꝫ reliquo equitatui adiungeret, facile ſic ratus hoſtem uel reſiſtentē clade nobili, uel fugientem affici ignominia cum detrimēto poſſe. De hoſtium fuga non uanus æſtimator fuit, cætera omnia ſpem eius fefellere. Nam præmonitus à cuſtodijs de eorum aduentu Barbarus dato ſigno omnes ſuos circa ſe collegerat, præter paucos, qui latius diſſipati præda noſtrorum fuere, & priuſquam fermé ſignum aliquod hoſtile conſpexiſſet, inclinauerat ad fugam, parte alia, non ea qua uenientem præſciuerat Scanderbegum, quare nihil dignum memoratu geſtum. Inſequi enim ulterius hoſtem noſtri prohibiti ſunt à duce, quum & peditatus ægre longum perſequutionis eos laborem laturus eſſet. Et Croiæ perpetua ſolicitudo ferociam temperaret Caſtrioti, quum ſeruare exercitū ad quotidianas urbis neceſſitates magis cuperet. Ita Barbarus inde alacer, quod uoti compos minimo incommodo ſuo tota die ludificaſſet hoſtem, ad Otomanum properauit. Hinc Epirenſis moleſtiſſime eius diei iacturam ferens, ac Croiæ præter modum timens, quod nō longe ab ea conſueuerat abeſſe, in caſtra perrexit. Ferunt tñ in itinere occurriſſe multos, qui de frumentatoribus Tyranni rem omnē eum edocuerunt. Proinde extemplo (ut in omnibus caute agendis conſueuerat) gregali ſumpta ueſte, ac centum non amplius militibus haud abſimili amictu ueſtigia hominum ſequutus iuxta uiam qua redituros regios nouerat, in inſidijs ſe collocauit, miſitq́ꝫ duos exploratores ex ſuis Lyſſum, uiros expertos, qui uelut turmas hoſtium & frumentatores regios uenarentur, & eos caute obſeruarent, ne ſi forte alió q́ꝫ uenerant iter flecterent, Scanderbegum q́ꝫ propere admonerent. Sed ij eadem uia reuerſi in Scanderbegum inciderūt, à quo partim capti ſunt, partim cęſi. Frumentum omne ſimul cum iumentis & equis in caſtra Chriſtianorū conuectum, inter milites diſtributū atq́ꝫ diuiſum eſt. Moſes relictas ſibi copias in ſtatiōes iuxta Iſmū reduxit. Amurathes dum fodiendo cuniculo inſtaret, leuibus certaminibus uexare oppidanos nunq́ꝫ ceſſabat, ut per cuſtodias munimentorum occupati minus ad nouas inſidias aduerterent. Interim duo diuerſi nuncij cōuolauere in caſtra: alter de frumentatorum cæde, diruptioneq́ꝫ, quæ geſta erāt, indicans: alter ab Alchria de aduentu cōmeatuum ex Macedonia ſignificans: quantū mœroris ille, tantū hic ſolatij aduexit. Quare facta utriuſq́ꝫ compenſatione, non multum mutati hominum uultus, ſed cæterorum omnium ratione omiſſa, ad perducendum nouum commeatum cura militibus inceſſit. Quare non abnuente rege, xx. amplius lectiſſimorum hominum millia ad id muneris deſtinata, ne ſi pauci ijſſent, præda eſſent noſtris, uelut de alijs nuper frumētatoribus audierant factum. Sed occupatus tū Scanderbegus & ipſe erat in conuehendo ad ſuos captiuo frumento. Nam timore hoſtium diuerſis itineribus longam aggreſſus uiam, per aſperrima locorum agens incommodiſſime iumenta, multum laboris,

Stratagema Scāderbegi, ut frumētatores Tyranni incideret.

Viginti millia conſtituti frumentatores à Turca.

neq; modicum temporis in reditu conſumpſit. Quamuis ſi liber adhuc eo fuiſſet onere, & in procinctu ſuas habuiſſet copias, nō ſatis crediderim ſtudio perſequendi hoſtis contra eam multitudinem tantum fuiſſe aditurum periculi. Moſes tamen incertus de Caſtrioto, quum motum regiorum ex caſtris ab exploratoribus nouiſſet, ueritus ne ad illum opprimendum ea uis hoſtium properaret, quatuor impigros equites maximis itineribus ad eum quærendum, monendumq; de ſingulis miſerat. Sed nulli bi prius conſpexere, quàm in caſtra reductum cæſorum ſpolijs, ac conuectio commeatu onuſtum. Regij quoq; nullo inuento obſtaculo, cum frumentatoribus, atq; alio cibariorum genere celerrime applicuere ad ſuos. Ita corporibus prouiſum, & ferocia magis, animiq; rediere uiris.

Foßio cuniculi continuatur à Barbaris.

Cuniculus non dies, non noctes intermiſſus, ſed laborioſiſſimum opus multos ſub terra conficiebat, licet partitus eſſet numerus artificum in tot horas, atq; in reliquis manipulis idem ordo ſeruaretur. Vincebat tamen omnia improbus labor, & pertinacia hominum. Ad oppidanos fallendos ſolitis procurſationibus ſub muros quotidie decurſum, & licet aliquis eo modo ſemper caderet, non ideo id iacturæ loco in tanta multitudine cōputabatur. Igitur læta aliquantulū Barbaris per eos dies omnia fuere, nam præter aduectum nuper commeatum multitudo ingens mercatorum ex proximis Venetorū oppidis cū annona, uino, oleo, & omnis generis cibarijs in caſtra quotidie confluebat. Cæterarum quoq; mercium uectores non deerant, ac uelut ad mel muſcæ (ut uulgo aiunt) undiq; in regia caſtra conuolabant, quum ſcirent hominibus in ea fortuna penuriam rerū omnium, ſolius pecuniæ abundantiam eſſe. Nouerat hęc optime Caſtriotus, ſed ne uel ſubditos amicorum offenderet, uel priuatorum officeret utilitati, æquiſſimo animo patiebatur omnia, monueratq; tacite ſuos, ut diſſimularent & ipſi. Neq; uerbo quenq; aut re uiolarent, maxime quod non ignorabat, ſi hinc afferri prohibuiſſet, aliunde alimenta hoſti non defutura propter uicinitatem Macedoniæ, Thraciæ, Myſię. Quare aliud agitabat animo, quomodo armis, ferroq;, non fame Barbarū fugaret ex Epiro.

Veneti aduebunt alimoniā Turcis ad caſtra.

Conſiliū Scanderbegi armis & ferro, non fame Barbarum fugare ex Epiro.

Quamobrem augendarum copiarum prima, ac potiſſima ratio uiſa, eò magis, quod ex viij. hominū millibus, quos in ipſis belli auſpicijs ſcripſerat, paulo minus mille tum ferro & uarijs caſibus, ac incōmodis ſublati ſibi fuerant, tum plures eorum ipſe ſponte domum dimiſerat, quum ſatis perfuncti periculis & malis uiderentur. Tanuſio igitur, Moſiq; id muneris iniunctum, qui peragrantes prouinciam omnē, uix duo hominū millia confecere, quingētos equites, reliquos pedites, haud facile fuiſſet, tum in Epiro ullum inuenire, qui ad arma ferenda eſſet idoneus, nō belli certis munijs occupatum, & proprijs miniſterijs addictū. Ita ſumma ratione firmauerat omnia præſidijs Caſtriotus, ne ullus ſatis imperij angulus opportunus damno, & ignominiæ relinqueretur. Per eoſdem dies, quibus is delectus habitus eſt, Croienſes crebris procurſationibus hoſtium laceſſiti, nō potuerūt ſe continere mœnibus, ſed erumpentes

pentes ſæpius fœliciter manum cum regijs conſeruerunt, præſertim die, in qua quadam quadringenti fermè egreſſi egregie per cædem, ac fugam hoſtium inſequendi ardore in caſtra penè ipſa ſunt illati. Barbari inſcitam hominum temeritatem credentes, non multum cęſos ſocios indoluere, ſed inanem illis ſpem eam reddidit Vranacontes: nam licet modica iactura reuectos ſuos uidiſſet, eximius tamen periculi eius diei, ac hoſtilis fraudis ponderator, non pedem amplius extra munimenta efferre permiſit. Aliam tamē mœſtitiam, cladem aliam Amurathi aduehebat Scanderbegus, qui accepto nouo milite, ac copijs cum Tanuſio, & Moſe triparti tis in occaſu ſolis, egreſſus è ſtatiuis diuerſo itinere, & latēti maxime agmine, ad caſtra eius properauit. Detectus tamen ipſe eſt à uigilijs, priuſquā locum Monticlum dictum attigiſſet, à quo ſedecim fermè ſtadijs aberant munimenta, tumultuatumq́ ſummopere in caſtris, præcipue ubi tentoria obnoxiora periculo erant. Quare quod remedij ad eum auertendum propulſandumq́ per eam incertitudinem noctis fieri potuit, nihil omiſſum. Octo fermè hominum millia ſubitarie collecta, ac oppoſita illi ſunt, ſegnior tum Caſtriotus moderatiore gradu paulatim prope hoſtem irrepſit, Barbarus prior clamore ſimul procurſuq́ orditur pugnam, noſtri continuo retrocedere, ut protractis longius à munimentis minuerent aliquantiſper ferociam hominibus. Tanuſius interea & Moſes aſſignatas ſibi caſtrorū partes ex improuiſo penè ingreſſi, terrore tumultuq́ omnia compleuerant, irrumpensq́ per uacua quædam tentoria occiſis ſtationarijs, miles igne iniecto, quæ ferro non poterat, abſumebat, magis ab his cædis, ignominiæq́, quàm à Scanderbego fuit. Nam conuerſis ad eam partem hoſtium animis, liberiora cuncta ad diripiendum, ſæuiendumq́ Moſi relicta, & impune primo impetu uim omnem exercere potuit, ac conſternare tumultu homines, ut fit in re ſubita, uictoriam pauciſſimi pe perere, non accurrentes poſtmodum illuc denſiores Barbaros nemo expectare curauit. Tormentis præterea quæ ſummopere formidabant noſtri, manus à regijs non eſt admota, uel quod non ſatis commode per noctem ijs uti poterant, uel præ timore (ut ſæpius contingit) illius auxilij ſunt obliti. Iam lux appetebat, quum relictis hoſtibus in medio animorum ardore Caſtriotus uiginti fermè ſtadijs procul in colle quodam ſatis omnibus conſpiciendus conſedit, Moſem cum cęteris legionibus expectans, ut prodeuntes è caſtris conſtituerant, locumq́ præfixerant. Eo uiſo hoſtes undiq́ ad prætorium Tyranni conuolantes, petunt maximo ſtudio, ut egrediundi ad eum opprimendum facultas ſibi concederetur, paucitatem noſtrorum oſtentantes. Victus illorum clamoribus Senex, in ſententiam illorum diſceſſit. Prorupere momento tempori duodecim lectiſſimorum hominum millia, ſeptem equitum, quinque peditum, conſpecta ea multitudine Epirenſis, dubius primo conſilij fuit, an expectaret uenientes, maxime quum ipſa hoſtium caſtra tam propinqua eſſent, an tempori cederet. Melius tamen pro re nata illi uiſum eſt, mediam

Conflictus apud Monticlum.

Turci petunt congredi cum Epirenſibus.

mediam eligere uiam, & neq; fugere omnino, neq; reſiſtere uenientibus. Retrocedens igitur per editiores & tutiores colles trahebat agmen, confiſus tum loco, tum ſocijs, quos puluis iam ex inceſſu ſublatus à longe prodebat. Turcæ infeſtis ſignis maximo ardore uſq; ad eos colles proceſſere. Tum inſpecta difficultate loci, quod ex ſolo aſcenſu, ſuo ipſa onere grauabantur corpora, ſegnius inferebant gradum. Caſtriotus nō prius mouit, quàm ſuorum aduentum à tergo certis indicijs cognouiſſet, ſed neq; Barbarum id doli latuere. Conuerſi nanq; & ipſi propter ſtrepitum aduentantium, & uiſis noſtrorum præcurſoribus, pluribus ſignis præ timore feſtinationeq; relictis, terga dedere Scanderbego. Non tamē incruentos omnino fuga excepit, quum inita dimicatione plerięq; ſupernæ telis à noſtris obruti fuiſſent. Moſes quoq; impigre aduolans, nonnullos moratorum ſponte ſe dedentes uiuos cepit, reliquis tutiſſima fuga conceſſa. Nam Epirenſis ueritus maiorem motum caſtrorum, repente dato ſigno omnibus circa ſe collectis tuta montium iuga petijt. Nunciata hæc, & uiſa Amurathi, præſertim nocturnæ cladis ſpectaculum, ac deformatio caſtrorum, uocem præ dolore incluſere, neq; quicq; ea die uel tentatum, uel decretum in hoſtem. Poſtero die ferunt Scanderbegum (ut cōſueuerat) cum paucis comitibus per iuga montis, qui Croiæ imminebat, oberrantem, & colloquentem cum Vranaconte uiſum à Barbaris, nunciatumq; id maxima feſtinatione Tyranno, ac digito etiam oſtenſum hominē, tum canino (ut aiunt) riſu ſuorum leuitatem, ſtultitiamq; obiurgantē, dixiſſe aiunt ſenem: Dimittendum indomitum leonem, neq; efferatam beluam diutius ſanguine ſuo exaturandam, ita melius fortaſſe rabie ipſum ſua, q; armis ullis uinci poſſe. Cæterum ut parum turpe Caſtrioto fuit, ex ore Amurathis hæc uerba audire, ita longe pulcherrimū ad ea dicenda illum cogere potuiſſe. Iam ſordidatus ex omni parte exercitus, & obſeſſo, quā obſidenti ſimilior, per ſummam fœditatem inuiſos trahebat dies, donec ad alia quoq; mala illud non minimum additum, quod cognitis cuniculi inſidijs, oppidani nocte quadam maximo ſilentio egreſſi, diſiectis ex maiori parte operibus, dolos omnes hoſtium detexerunt, neq; auditi à uigilibus ſunt, niſi quum deformatis omnibus in urbem receſſere, quum noctis concubio ueniſſent, quando profundiſſimo ſomno præmuntur homines. Aliqui tamen negant ullā eruptionē ab eis factam, neq; occurſum eo modo operibus hoſtium, ſed quum regij non potuiſſent ſatis eas inſidias celare, uiſos à Croienſibus, deprehenſasq; illorum fuiſſe technas. Quamobrem pluribus in locis ab oppidanis diſpoſitas fuiſſe pelues, & uaſa ærea, ut ex ſubterraneo impulſu ab eiſdem redditus tinnitus inſidiarum locum ſubeſſe indicaret. Nam licet aditum ipſum cuniculi uiderent, tamen uerentes ne intus perplexe effoſſus ab alia parte quàm crederent, educeret armatos, hoc incerti mali remedium machinati ſunt. Vtrunq; dictum uerum eſſe poteſt, illorumq; neutrū ratione caret, quamuis hoc quo plus ingenij, tanto minus præ ſe ferre fidei uidetur. Illud unum in dubium

Sententia Turcæ de Scanderbego.

Per pelues & uaſa ærea inſidias hoſtis experiri.

Opera & conatus hoſtium in cuniculo fodiendo in irritum ceciderūt

dubium non reuocatur, Croienſes licet minimum fermè eos hoſtium conatus timuerint, procuraſſe tamen intus cuncta exactiſſima ratione, ut ſpem omnem diutius inſidiandi præcluſerint Tyranno. Nam ubi detectū id opus animaduertit, & parari in urbe omnis generis obſtacula ſtrenue ab oppidanis cognouit, penitus ab incepto ammouit animum. Sed & ſi eodem tenore latitaſſet fraus, mutaturus tamē ultro ab ea re conſiliū erat, quoniam ita in fodiendo ſingulis locis natiua occurrebant ſaxa, propter uicinitatem montis, ut ad ea incidenda tum opera inæſtimabilis, tum tempus perpetuum exigeretur. Abiecta itaq; ea cura ad aliam adhuc inaniorem mentem adhibere ſtatuit, ſi quo modo pecunia, atq; ingentibus promiſſis trahere ad ſe obſeſſos poſſet, quum non arma, non minæ, non fraudes ullæ prodeſſent. Igitur unum ex Satrapis multæ apud ſe autoritatis, ac ſpectati ingenij uirum ad Vranacontem mittit, & duos tantum cū eo ſeruulos multis donis, ac Barbaricis ornamentis onuſtos. Mandata eius generis fuere, ut priusquam ſermonem ullum de urbis deditione proponeret Barbarus, ea munera præfecto Amurathis nomine traderet, quo conciliaretur magis hominis animus, ingeniumq;, ad præſtitutum colloquium. Deinde latenter eius mentem animumq; ſolicitaret ad proditionem, deditionemq; oppidi, et ingētibus auri, argentiq; pollicitationibus pelliceret, atq; doceret facillimū id fore ſibi, qui caput præſidij eſſet, quū ciuium ibi minimus ſit numerus. Subituros Croienſes uel uolentes, uel coactos eas conditiones, quas præſidium acciperet. Præſidium uero accepturum eas, quas ipſe uellet, & preter ea dona ornatiſſimum illi locum, militibusq; apud ſe nunq; defuturū illi promitteret. Cum his mandatis regius nihil moratus ad urbē cōtendit, & quū approximaret portæ, procedere ulterius à cuſtodibus prohibitus eſt, donec præfectus accerſeretur, eo impigre accito, auditus benigne Barbarus eſt. Qui cū primo proferēs dona Amurathis, multa ad ea magnifica uerba adderet, etita aures ſibi hominis conciliare ſtudens, ac præſtruere mandatis fidem, cōtereret tēpus.

Amurathes Vranacontem muneribus uult corrumpere.

Satis eſt, inquit Vranacontes, præclara ex ſe munera præclariſſimis quoq; uerbis ornaſti. Nunc cætera iuſſa Tyranni effer. Ita demū admiſſuri largitionem ueſtram, & accepturi dona ſumus, ſi poſtulata audierimus. Aliter nullo patiemur modo priores à uobis beneficio deuinci, neque hoc turpiſſimorum forte munerū uinculo aſtringi, niſi ſciamus quo tam inſueta hæc libaralitas tendat, tum enim & acceptare egregie, & recuſare iuſtiſſime dona ueſtra poterimus, quum ex uerbis animum ueſtrum cognitum perſpectumq; habebimus.

Reſpōdet Vranacontes Legato Turce.

Nihil confuſus ad ea Barbarus, quicquid ſit, ait, de cæteris rebus, non ideo dona attulimus, ut eo colore quenq; deciperemus, cum ſeruis, eo pacto & pueris agi ſolet, non cum liberis & fortibus uiris. Et licet ſuſpecta omnia hoſtium ſint, ut uere locutus es Vranacontes, id quod neq; ipſi ignorabamus, non auſi fuiſſemus tamen ſine rubore manibus (ut aiunt) uacuis ad te uenire. Spernere gratitudinem animorum noſtrorum non

debes, ſi uir es, qualem præ te fers, & quem homines prædicant. Iſthæc æquo animo accipe dona, quę uim tibi afferent nullam, neq; impedient, quo minus in rebus tuis ius tibi integrū, ac plena ſit poteſtas. Neq; ſi con tempſeris poſtulata noſtra, & alia quę ad te attulimus dicenda, in quibus non minor fortaſſe tui, q̃ noſtri ratio habetur, neq; ſi probaueris, mune ra tam ingenuo oblata animo exprobabimus. Quandoquidē nihil tā ſor didi animi eſt cenſendū, q̃ ita dare, ut inde aliquid expectare uelis. Libe re ad te uenimus optime dux, ex animo ipſo loquimur, non uerbis, non donis capere cupimus, quē armis, ferroq; toties ſenſimus inuictum, qui omnia infra te ducis. Amat te ideo Amurathes, admiratur eas uirtutes in hoſte, & ſi quo fieri poſſet modo, ſecū habere cupit. Ibi certe melius apud tantum regē pręclara hæc animi magnitudo, & ingenij dexteritas uiam ſibi ad omnis fortunæ & gloriæ apicē inuenire poterit. Non quod Scan derbegum damnemus, quem ob recuperatam, & defenſam toties, te ta men in primis adiutore patriam, hoſtes etiā celebramus. Sed alio tu prin cipe, alia fortuna dignior. Non qui in ea obſcuritate, ne dicam ſordibus (abſit uerbo temeritas) omnes ætatis annos tranſigas, & inſignes exhau rias ſpiritus. Momentanea præterea hæc quæ uidetur fortunæ facies Ca ſtrioto eſt futura, nimis immodicū hoſtem fata illi dedere, differri poteſt ſupplicium homini, auferri non poteſt. Ita ad ingentes uires ingentiora quoq; odia ſumpſit in eum Ottomanus. Non impenſæ, non labori, non periculis ullis iurauit ſe parſurū, non diſceſſum ex Epiro, donec funeſtiſſi mum iugum ceruicibus eius imponat. Principium uero eius mali en ab hac urbe à uobis potiſſimum orditur. Audimus quotidie his eius uoci bus prætorium reſonare, non ſi Adrianopolis, ſi regnum omne ſit turpi ter relinquēdum, abiturum ex poſſeſſione loci huius, niſi uobis expugna tis, niſi exaturato animo laceratione corporum ueſtrorum. Et faciet pro fecto (quod ominari ipſe reformido) licet enim & ego hoſtilem in uos animū cum alijs geram, tñ & homo ſum, & affectus humanos habeo, uix oculi Croienſes paterentur tā miſerū fortunæ ueſtræ ſpectaculum. Faciet inquam, ni uos aliam mentem indueritis, ni oblatā ultro ſalutē, lucē, liber tatem, pacē per ſummū ocium acceperitis. Nam agite dum inſignis uos locus iſte inacceſſa mœnia, & uirtus præcipue ueſtra protegat, ſed quo uſq; tandem hęc ſunt protectura? Eouſq; planè, donec alimenta, donec cibus corporibus ſuppetat. Ecquid creditis Ottomanū hanc obſidionē medio belli ardore relicturū? Videbitis malo ueſtro, percipietis, ſi arma nō proderūt, ſi oēs in caſſum aggreſſus cadent, hoſce hoſtes, hęc tentoria ſemper habebitis in oculis, & prę foribus quotidie, donec fames diutina, quę omnia ſuperare ſolet, uos tandē perdomet. Quid quęſo reliquū ſpei ſupereſt uobis? Vnde ea cupiditas periculorum obſtinata pectora inua ſit? An Scāderbegus ſuggeret alimēta incluſis? Qui totos dies abditus in ſyluis, et per iuga montiū fugiēs, ac laboribus curiſq; undiq; oneratus uix miſerū ducit ſpiritū, an Veneti cōmeatibus iuuabūt? qui oīa nobis aduerſus

Sordidi animi eſt ita dare ut inde uelis aliquid expectare.

Odium Turcæ in Caſtriotū.

aduerſus uos belli huiuſce fomenta quotidie uel ad abuſum conuehunt, & ſuggerunt: Reſipiſcite proinde nimio plus fortes uiri, colligite uos aliquando. En hoſtis moneo, ſatis in pertinacia perſtitiſtis, non eſt adusq; patria, libertasq́ defendenda, ut uel aduerſis Dijs pro ea pugnetis, cedendum eſt fortunæ, potentioribus obtemperandum. Sed quid ego hãc libertatem appello? Vera uos libertas, uera præmia, perpetua uitæ tranquillitas apud Amurathem manet. Conſulite uobis, dum integra omnia ſunt ad decernendum, dum hoſtes hortamur, rogamus, & malumus uoluntarios uos ſocios, q̃ coactos ſeruos habere. Hæc adhibito ad id maxime uultu, uocisq́ ſono exegit Barbarus, expectans quem animorũ motum uidiſſet inter homines, ut tũc ex occaſione ipſa cętera ſummotis alijs cum Vranaconte ſecretius ageret. Cæterum ubi alieniſſimas ab eius ſermone omnium mentes uidit, utpote qui ſpernere ferrum, nedum uerba norant, & fremere undiq; homines tanq̃ non hortari ſe, ſed cogi ad deditionem crederet, rogauit Vranacontem, ut ſibi pauca cum eo ſolo colloqui liceret. Id quoq; conceſſum: nam ut tum prudentiæ uiri, tum conſtantiæ fidebant omnes, ut nihil dubitarent cuncta eum è publica dignitate imperij, & ſingulorum utilitate acturũ, tum mandata Tyranni improbus homo, quo magis poterat colore, & prætextu uerborum exponere cepit. Sed quum tam ſordida conſilia præſenſiſſet Epirenſis, interruptũ in medio ſermonẽ reliquit, & hominem abire confeſtim ex oculis iuſſit, ſic totus pudore obrutus diſceſſit, neq; de donis quicq̃ à quoq̃ acceptũ, prohibente præfecto, nam libido militaris haud grauate ſeruulos eo onere leuaſſet. Illud tamen regio illi legato pro tot compoſitis uerbis edixit Vranacontes, ne poſthac ipſe uel alius quiſpiam à Tyranno ad urbem accedere auderet, aut ſe petere ad colloquium: nam reſponſum aliud à ſe nõ aſportaturos præter manibus, naſo, auribusq́ præciſis, totius corporis fœdiſſimam deformationem. Reuerſus in caſtra nuncius, magno accurſu turbæ eſt acceptus, quod ingentibus tum publice, tum priuate deſiderijs expectabatur. Quid de uoluntate oppidanorum ferret, quę unica fermè ſpes hominibus ſupererat habendæ per deditionem urbis, tamen primo non accepta quæ reportabantur munera uiſa ſatis nihil actum oſtendere, deinde audita oratio uiri, & expoſita pertinacia Croienſium ſingulorum animis pro cuiusq; ingenio tum dolorem, tum pauorem, tum furorem infudit. Senex impatiens magis explendæ iræ cauſa, q̃ ulciſcendę eius ignominiæ ad arma, & omiſſam iam oppugnationem cõuerſus, apparari ſcalas, & reliquas machinas pro ſubſequenti die iubet. Tota fermè nox in eo uano labore cõſumpta, & tormenta quæq; ſuis ordinata locis. Ad cuſtodiam caſtrorũ, & incurſiones Caſtrioti, xxx. amplius hominũ millia equis iuxta ſtratis, frenatisq́ relicta. Mane ſub crepuſculo auroræ, adductus ſub muris miles, & in ipſo procurſu hoſtiũ ad munimenta machinarum furor utrinq; deprompt us, ſed fœliciores cadebant ictus noſtrorum. Nam hoſtes tantum eos ſentiebant. Barbari uero nihilo ſuis, q̃

Venetos conatur alienare hoſtis Croienſibus.

Libertas aduerſis dijs nõ defendenda.

Croienſes nor ant ſpernere ferrum non tantum uerba

Colloquium legati Turcici, cũ Vranaconte ſolo.

oppidanis ęquiores erant, et dum depellere ciuem à tutela mœniorum cu piunt, ſeipſos tũ cęde, tũ timore periculi auertebãt. Vbi ea ſęuitia reſedit, ad ſcalas uentũ, ibi ſicut uera apparuit uirtus, ita maior longe cladis oblata eſt occaſio, atq; momẽto temporis nudauere cuncta ſanguine, ac cadaueribus repleta ſunt omnia. Non potuit diutius in ſeipſum crudelis eſſe Amurathes, licet obſtinatiſſimo animo cœpiſſet dimicationem. Quare di rempta pugna uelut furore correptus querulus conceſſit in caſtra, ibiq; per totam diem ſenile mentũ uiolentis manibus pertractãs, atq; erectis in cœlũ oculis iniurius deos ſuos cõpellans cũqueſtus eſt, quod canitiẽ ſuã ad hęc mala, ignominiasq; ſeruaſſent, ut omnis eius anteacta uita, ac Otomanum nomẽ penitus eo modo deturparetur, resq; omnes per tot an nos à ſe geſtas unũ ignobile Epiri oppidũ denigraret. Purpurati, & alij, qui proximi illi ſtabant, uarijs ſermonibus ſolabãtur hominem, pleraq; nunc uetera, nunc noua alienę fortunę, & externorũ regũ exempla ægro nequicq; animo ſubijcientes. Poſtridie eius diei ſenex, licet haud ſatis fir mus corpore, quũ tam efficax dolor totũ penè hominẽ cõfeciſſet, indicto cõcilio cũ ſatrapis (quatuor eſſe ferunt) duos Baſſas, Romaniæ, & Aſiæ, & duos quos cõſiliarios dicũt, multũ temporis conſultans de totius belli ſumma cõſumpſit. In tres ſentẽtias diuiſum conciliũ: Vna de proſequen da obſidione Croię fuit, & hybernis ibi ducendis, donec fames tandẽ diu tina conficeret, & debellaret homines. Alia Croia relicta uniuerſo exercitu inſequi Scanderbegũ ſuadebat, ita ſi armis capi non poſſet, includi tñ fugientẽ aliquo loco poſſe ubi fame necaretur. Vltima, quũ ſatis tentata omnia, & expertam omnem fortunã, neq; morandum amplius per eam ignominiam, neq; perdendum per indignationẽ exercitum diceret, legatos ad eum mittendos decreuit. Qui tributariũ ipſum, & uectigalem Otomani quoquo modo conſtitueret, ſi acceptare conditionem uellet, exigeretq; ab eo x. millia aureorum annua. In hanc, quæ tutior uidebatur diſceſſum, quippe quũ ſatis ampla uictorię ſpecies uideretur Amurathi, ſi priuſq; diſcederet ex Epiro, iugum eo modo impoſuiſſet hoſti, & uecti galem ſibi prouinciam feciſſet. Nam cõtinuandę obſidionis ratio ad ani mum nõ tranſmiſſa cõſideranti multa hyemis incõmoda, & q; prius obſi dentes, q; obſeſſos eius rei tedia caperẽt. Commeatuũ pręterea inopiã ad eã multitudinẽ tanto tẽpore alendã, & quod maximũ erat, aſſiduas incur ſiones, & irruptiones hoſtium in caſtra, neq; inſequendo per Epiroticos mõtes Scanderbego terendũ tẽpus uiſum, quũ & periculũ eo modo ſum mopere timeretur. Quare unus multę uir autoritatis, cui Iſup nomẽ erat, ad id muneris electus, ſed ueritus ſenex nimis grandẽ forte pecuniã luſuram iri Epirẽſi, monuit legatũ, ut ſi ſubire hoſtis tam ingens tributũ recu ſaret, ad quinq; millia tantũ rem redigeret. Vna ſupererat difficultas, q; incertũ erat ubi caſtrametatus eſſet Scanderbegus, & in ea incertitudine peragrare prouinciã ad eum quęrendũ ardentibus bello omnibus, nõ ſatis tutum uidebatur, licet inuiolabile eſſet legati nomẽ, exoluere tñ ea cura

Turca exprobrat infelicitatem ſuam dijs.

Amurathes oratorem ſuũ ad Caſtriotum pro pace petenda dirigit.

Inuiolabile legati nomen.

Tyrannum

Tyrannum captiui quidam Dibrenſes, qui libertate impetrata, ſi incolumē Barbarū ad Caſtriotum perduxiſſent, ſolutis uinculis, lęti præeuntes hominē, ad caſtra ire perrexerunt. Tumeniſtus mons primū recto itinere petitus, ibi non inuento Scanderbego, ad Iſimum fluuium in ora maritima conceſſere, ſed nec ibi repertus eſt: nam ſublatis per eam noctem ſignis in planiciem quam rubram appellant, tranſtulerat uaſa. Quare admoniti de eo Dibrenſes á quibuſdam incolis loci abeuntes inde ſine mora, minus horæ unius ſpatio (nam parum ab Iſimo diſtabat) illuc deuenere, & priuſq́ intrarent caſtra, unus ex ducibus, relicto non longe legato cum ſocijs ad Scanderbegum cōceſſit, ſciſcitatus eius uoluntatem, an ſui adeundi regio legato poteſtatem faceret. Viſum primo Dibrenſem turmales ex lōgo deſiderio in amplexus, & mixta lachrymis oſcula effuſi ingenti plauſu excepere. Tum impigre deduxere ad Caſtriotū, qui ubi uidit & audiuit hominem, eo perbenigne ſuſcepto, nihil immoratus quoſdam equites & pedites mixtos, Tanuſiumq́ cum his ad accerſendum honorifice legatum Tyranni mittit. Eo in caſtra deducto, de mandatis quidem regijs nihil ea die relatū, nam nox inſtabat, ſed humaniter ſuſceptus, lautoq́ inſuper & opiparo acceptus conuiuio, in caſtris pernoctauit. Cęterum iuſſus Moſes cum expeditiſſimorum equitum agmine ſingula circum loca, ſaltusq́ peragrans, atq́ augens cuſtodias, ne per eum colorem Ottomanus aliquam fraudem moliretur, totam penè noctem eo in opere conſumpſit. Orta luce, Scanderbegus cōuocatis optimatibus, fecit copiam dicendi regio, ille cōpoſito iampridem ſermone maxima arte, ſi modo tale quippiam perſuadere liberis animis poſſet, ſic exorſus fertur:

Oratio Oratoris Tyrāni ad Epirenſem.

Dediſſent Dij iampridem hanc mentem nobis Scanderbege, quā ad te hodie tandem longis admonitis malis, ſerius fortaſſe q́ par erat, attulimus: neq́ enim uel ipſi tot exercitus deletos, tot præclaros duces eodem extinctos fato uidiſſemus, neq́ tu laceratum imperium quotidie in oculis haberes, & tot paſſim uulnera, ac gemitus tuorum exaudires. Sed ita natura comparatum eſt, ut ad pacem & æquitatem, niſi per ſanguinem et bellorum iniurias ueniri non poſſit. Quare æquo animo quod ſupereſt accipiamus, & has ſaltem reliquias melioribus Dijs ſeruemus. Satis inundauit per tot annos ſanguine humano Epirotica tellus, ſat deforme ſui ſpectaculum amœniſſima olim regio, & pulcherrima principū ſedes præbet iam diu, ingētes uires, ac quaſi ſupra mortalium uota Amurathi Dij dedere, tibi minimas (ſi ad eum referas) ut libere loquar Scanderbege. Non pœnitendas tamen illas, tum militum, & tua uirtus, tum (quod maximum eſt) facit fortuna, ut præclare omnibus bellis oſtendiſti, quod & ipſi admirati ſæpenumero, licet in hoſte, & publice, & priuatim ſumus, dum ſuperbiſſimos Hungariæ populos & Græciam tot bonis affluentē tam facile perdomitam à nobis recordamur, ſola gens hæc inuicta ac impatiens dominij eſt reperta (nihil adulor hoſtis). Atq́ utinam iſta uera non eſſent, quæ loquor, in uos tantū, ut uideo, huc uſq́ neq́ fortes, neq́

Collatio fœlicitatū Turcæ et Scanderbegi.

fœlices ſumus. Verum enimuero hæc uobis potiſſimum timenda fortuna Epirenſes, quæ forſan funeſto exitu credulos erexit ſpiritus, ut uelut perpetuam illius poſſeſſionem amplexi, tandem ruatis: neq; tamen, ſi ſingulas fortunæ ueſtræ partes oculis proponatis, uobis quoq; parum uirium, & dignitatis hoc tam diutinum bellum abſtulit. Nam quamuis nõ multa hominum iactura huc uſq; nobiſcum bellum geritis, Vbi Sfetigra gradum eſt? Vbi latiſſimus eius oppidi ager? Vbi tot uillę, tot ædificia, tot prædiorum ornamenta? Vbi rerum omnium facies? Cur tam fertiliſſima regio perijt? Vbi tot horrea annonæ, qua omnes olim uicinas urbes, & Italiam ipſam replebatis? Vbi deniq; (ut ſileam alia) pulcherrima Croiæ mœnia? quæ ita deformata iacet, ut uix ueſtigia murorum, & ſpirantes intus hominum uultus, nedum priſtinæ urbis formam retinere uideatur. Quid expectas ulterius? Vides quàm prægnantia tibi ſint malis omnia, urbes aliæ captæ, aliæ obſeſſæ, caput ipſum imperij Croia penè ad nihilum redacta. Sola autem hominum adhuc reſiſtit pertinacia, quæ tandem frangatur neceſſe eſt. Decreuit nanq; Amurathes auctis copijs hyemem ibi omnem traducere, & aliam æſtatem, ſi opus fuerit, ac plures deinceps annos, donec fames tandem, ſi ferrum non poſſit, inijciat iugum hominibus, ſed hoc ita demũ, ſi tu quoq; mali tui ſtudioſus per eam imprudentiam allatas has ad te pacis conditiones ſpreueris. En ex funeſtiſſimo hoſte ſocium te ſibi, ac tributarium cõſtituit Ottomanus, ſoluit Croiæ obſidionẽ, aufert in perpetuum hoſtilia ſigna ex Epiro, & mauult uectigalem ſibi ſine ſanguine prouinciam hoc beneficio deuincire, quàm tam cruentum diutius iugum quærere uobis. Perexiguum uero pro magnitudine officij onus imponitur. x. tantum annua aureorum millia præſtari ſibi petit. Aliud nihil neq; ueſtrum quærit, neq; ſuum repetit. Poteſtis Epirenſes, potes Scanderbege pro tot oppidis noſtris in Epiro, tot uillis, tot pulcherrimis rebus, quas non ullo hereditario iure, ſed ui ablatas tamdiu poſſides, iſtuc citra dedecus & iacturã tuam concedere Amurathi iuſtiſſime petenti. An ignobilior Epiro Peloponneſus? An Caramanus nobilitate tibi, uel potentia cedit, uel opibus? (ſine reprehenſione temeritatis dixerim) cæteriq; uetuſtiſſimi, & populi nobiles, à quibus quotidie Adrianopolim tributa æquo & libenti animo afferuntur, præcipue quod hoc non ſeruitutis loco, ſed magis propter quoddam ardentius fidei uinculum imponitur uobis. Diſcute uires tuas prudentiſſime dux, diſcute fortunam omnem, neq; hodie tam pulcherrimam occaſionẽ præterlabi è manibus ſine. Voles adhæc fœdera, ſi id neglexeris, nunc cupies forte redire quum non non poteris, quum mutatus rerum tuarum ſtatus uictorum quoq; ſuperbiores ſentiet uultus. Sed dum tam ſtudioſus huius rei hortator apud uos ſum, magis quàm par erat pro grauitate legationis, & dignitate Amurathis in hanc partẽ orationis incubui, nihil tñ ideo reuoco quę dixi. Quinimmo ſi hoſtis apud uos aliquid poſſum precibus rogo, obteſtorq; (ut dum licet) dum conſiliũ nõ mutat Senex, ueſtri

Fame iugũ hominibus inijcere, ſi ferro nõ poßis.

Turca tributũ petit à Scãderbego.

ueſtri pariter, noſtriqꝫ rationē habeatis. Ecquid enim creditis, huius non impetratę pacis, ſi id forte contigerit, dolorem Amurathis magis, an noſtros animos offenſurū, noſtra hęc proculdubio, ac priuatorum capitū iactura, qui ex libidine eius hæc uilia corpora huiuſcemodi caſibus deſpondemus: & ſi ueſtro non poſſumus, noſtro plerunqꝫ ſanguine animū eius exaturamus, erimus quotidie in uiſceribus ueſtris, dabimus ſanguinem, & hauriemus, donec tandem uel tot ſatietas malorū alterutros teneat, uel longa pertinacia, & fatum aliquod utroſqꝫ crudeliter abſumat.

Nondum finierat Barbarus, quod multo murmure confuſum concilium, pleriqꝫ immodico gaudio, quod defatigatum iam armis ſuis Amurathem, & uelut bello uictum uiderent, riſum nō tenuere, quū tanta pompā uerborum tributi mentionem proponi ſibi audiſſent. Alij ſub hac ſpecie pacis captare Amurathem ſe dicentes, ut quod hoſtibus non poſſet, tributarijs olim paulatim iugum imponeret, hoſtiliter fremebāt, neqꝫ uel unus eſt inuentus (ita mortalium animos inflant res proſperæ) qui eam pacem, ꝙ bellum perpetuū mallet, aut cogitandum ſaltem ſuper ea re diceret: Heu quo nunc abijt ille ſplendor gentis, illa nobilitas animorum, eius inuictę uirtutis ſemina? Videbant Albani laceratum imperium, urbes alias captas, alias obſeſſas, auita iugera hoſtilibus operta armis, uxores, liberos, procul à conſpectu ſuo in timore, & lachrymis tabeſcentes, diſcerpi quotidie ante oculos corpora ſuorum, & manantia ſanguine omnia, tamen iacere magis quiſqꝫ in ea fortuna, & licet non omnino infœlicem, cruentam tamen libertatem fouere malebat, ꝙ minimam confeſſionem ignauiæ præbere hoſti. Scanderbegus igitur timoris neſcius inter eos ſedato murmure conuerſus ad Barbarum, ne animi dubium, & ſuſpenſum per contemptum ad Amurathem dimitteret.

Mortaliū animos inflāt res proſperæ.

Reſpōſio Epirenſis ad Oratorē Tyrāni.

Haud abſimilis multum eſt, inquit, hæc tua legatio illi, quam Aiaradinusqꝫ dudum (ſi memoria teneo) attulit, qui in ipſis fermè imperij noſtri auſpicijs quaſdam Epiri urbes, & Macedoniæ partem nomine Ottomani allatis ad id ipſum literis petijt. Proinde ſatis tum uobis in perpetuum credo fuiſſe reſponſum, nam neqꝫ diminuta adeouſqꝫ fortuna mea mihi uidetur, neqꝫ ueſtra ſic aucta, ut nouas has cōditiones proponere nobis hodie honeſte poſſitis. Quod enim longo ordine amiſſum Sfetigradi oppidum, diruta Croiæ mœnia, & corrupta in campis omnia recenſes, uix id iacturæ loco computatur à nobis. Salua modo hæc capita ſint, incolumis miles, ſoſpes populus, recuperabuntur amiſſa omnia, deuaſtata reſtaurabuntur, iuuantibus Dijs (mihi crede). Hæc mortalium manuū opera facile & deſtrui, & conſtrui facile conſueuerūt, modo artifices, modo fortes dexteræ nō deſint. Sed dic quæſo, quando ita iuuat noſtra enumerare, quanti empta hæc uobis ad hunc uſqꝫ diem ſunt? Quanto Sfetigradenſis urbs, licet nō uirtus ueſtra, ſed ciuium ſuperſtitio eam perdiderit? Quanto Croienſis oppugnatio ſanguine ſtetit? Agite dū, nihil inuideo. Ita fortes, ita fœlices per omnia ſecula eſtote. Videam ſemper ipſo eo

modo ſigna ueſtra in Epiro, obſidete urbes, oppugnate, inſultate agris, corrumpite quicquid frugiferi tenet Macedonia, dum ea relinquatis fortunæ ueſtræ ueſtigia, ea fortitudinis ac uirtutis monumenta. Quare rogare potius uos, ut non diſcederetis, expediebat nobis, ꝗ uel ea pecunia diſceſſum ueſtrum emere. Abſit ut uiuente Scanderbego uectigalem uobis prouinciam hanc ulla uideat ætas, uel hominum ullus audiat. Non ſi totius poſſeſſionem Macedoniæ, & omnes patrum noſtrorum ſedes reſtituatis. Non ſi mecũ diuidat imperium Ottomanus ea nota inuri Epiroticum nomen paterer. Fruſtra itaqꝫ externa coaceruas exempla, fruſtra Peloponneſiacam fortunam, & Aſiaticas ſeruitutes, ac cęterorum oculis noſtris ſubijcis, & diſſertando animis inculcas, quandoquidem nullũ eſt tam efficax exemplum, quod ad eam turpitudinem poſſit liberum ingenium inuitare. Nihil ulterius locutus eſt legatus, nec aliud quippiã hac de re contendere uoluit, aut iuxta conſilium ſenis de minori ſumma agere cum hominibus curauit, quum tam alienos ab ea re omnium animos uideret. Dimiſſo igitur concilio, ductus eſt cum ſocijs apud Scanderbegum ad curanda corpora. Tum opipare acceptum, & honorifice habitum, Tanuſius cũ aliquot equitibus mille fermè paſſibus procul à caſtris eſt comitatus, ne libera militum licentia uiolaretur. Vix abſceſſerat è conſpectu legatus, quod Caſtriotus ueritus inſidias hoſtium, ſi eum locum non mutaſſet ſublatis ſignis, Tumeniſtum copijs omnibus petijt, cuſtodibus paſſim per loca exploratoribusqꝫ intentius quàm unquã antea feciſſet, diſpoſitis. Reuerſus legatus in caſtra, quæ in Tyranna minori poſita erant, ſicut dolorẽ Amurathi, ita ex ægritudine morbum quoqꝫ ſummopere auxit. Quare eo magis quotidie inualeſcente, Satrapæ depoſita quaſi omni cura armorum ad curandum ſenem, illicqꝫ medicamina adhibenda animos transtulere. Sed in ea morbi incertitudine, nullum efficacius, ꝗ uerborũ remediũ uidebatur: nam impatientia doloris contractũ malum appoſitis ad id ipſum ſolatijs erat leniendum, & noua aliqua lætitia curandum. In eo ſtatu res perpaucos dies manſere, neqꝫ non ſatis compos ſui omnino erat Tyrannus, ſed & audire ſuos, & alloqui ſatis cõmode poterat, atqꝫ iubendo multa procurare, quę in rem uidebantur, donec Scanderbegus audita ęgritudine eius irrumpens bis, terqꝫ in caſtra, quicquid fermè tum animi, tum corporis ſupererat reliquiarum exhauſit. Prima & ſecunda incurſio ipſius uix cruenta fuit, neqꝫ aliquid dignũ memoratu geſtum, quũ ſolertiſſime inuigilarent Barbari ad defendenda caſtra, ac omnium animi eſſent magis ad ſe tutandum, ꝗ ad alios laceſſendũ intenti. Iniecit ea res Scanderbego maiores, ac pœnæ maximos ferocię ſtimulos. Igitur noctem primum ut ſępius fecerat, ex ſe ipſa ſatis pauoris tumultusqꝫ excitaturam ad ea conſilia amplexus, equitatu fermè omni ſecũ ducto Tyrannam petijt, nam commodior ab ea parte erat procurſo equiti, & magis opportuna iniuriæ hoſtium ſtatiua. Exacta media nox erat, quum appropinquans, Tyrannę ſtrepitu ipſo eques ſe prodidit, tenebrę

Morbus & ęgritudo Tyranni.

maiores

maiores aſſueto erant, quod obducta multa nubium caligine cœlum uiſum omnem ademerat. Itaqꝫ male potuit quippiam aduerſus impetũ uenientium prouideri, prouiſum tamen eſt pro tempore, ordinatuſqꝫ miles, ut exaudito, nõ uiſo hoſte, ſumi iudicium ualuit, neqꝫ noſtris, minus iniqua, ſuſpectaqꝫ ea habitudo temporis erat, & licet plus animi afferentibus, qꝫ non expectantibus iniuriam eſſe ſoleat, tamen horror quidam inuaſerat pectora, & promouere uix ullus gradum audebat amplius. In ea utrorumqꝫ hęſitatione Scanderbegus acceptis centum nõ amplius equitibus ex Anteſignanis, euolans è reliquis turmis maximo impetu ad laceſſendos hoſtes uſqꝫ ad munimenta ipſa procurrit, inceſſanſqꝫ clamore ſimul, ac coniectis uerutis homines aliquot extra aſſignata ſibi loca protraxit, concitatos ad ſe aſſequendum opprimendumqꝫ. Sed oppreſſi ipſorũ nonnulli ſunt, reliqui ſponte recepere ſe inter ſuos. Epirenſis per ludificationem aliquantiſper hac illac curſitans, excitare in ſe maiora agmina quęrebat. Vbi uero abire per eam inanẽ expectationem tempus uidit, & noctis aliquantiſper tenebras appropinquante die ſugari animaduertit, reuerſus ad ſuos, abiecto omn reſpectu, ſumma ratione cum Tanuſio, Streſioqꝫ (nam Moſes in Tumeniſto cum peditatu fuerat relictus) diuidit copias, admonitiſqꝫ ſingulis, quid facturi eſſent, ducit in hoſtẽ. Miſſilibus primus furor exatiatus, ac maior pars dimicationis per coniectum telorum acta. Nam Caſtriotus timens, ne ſi confunderentur ordines, diſcrimen ſuorũ hoſtiumqꝫ periret, negabat militi cominus inferre gradum, neqꝫ ad gladios ueniſſet res, ni regij multitudine freti, inſigne agmen ſuorum à leua parte miſiſſent, ut noſtros medios interciperent, quos ubi aliquantulum à reliquo robore progreſſos uidit Scanderbegus relictis munimentis ociſſime ad id latius cõuerſus, diuiſis & ipſe uiribus, ut utrinqꝫ pugna non intermitteretur, maximo impetu aggreſſus eſt. Non ſegniter primo impetu excepere Barbari, ſperantes mox à caſtris affuturum ſubſidium: tamen ubi tarditate ſuorum dilabere paulatim uires ſibi, & hoſti creſcere cum uictoria ipſa ferociam uidere, uerſis ad tentoria equis, fuga, qua ſola poterant, ſe ſaluarunt, plures tamen ante fugam cecidere, ſimul et ex noſtris nonnulli. Streſium etiam Tanuſiumqꝫ iam exoriens lucifer, & inualeſcens ſemper uis hoſtium terga uertere coëgit, inſecuti ardentiſſime hoſtium ordines eam noſtrorum paucitatem eſſent, ſed ne animũ Tyranni offenderẽt abiecta cupiditate ultionis ad dãna ſua recenſenda ſunt conuerſi. Præter cædem alia deformatio caſtrorum non fuit, neqꝫ prædę quippiam ablatum, niſi aliquot priuati in occiſorum ſpolia, nam pro uallo non intra munimenta & ceptum & finitum eſt certamen. Purpurati maximo conſilio cęlauerunt eam cladem Amurathem, ne maiora præberent alimenta dolori, tamen nihil ſolicitum ſenem feſellit, quod & publicum murmur, & priuatæ uulgi querelę facile eam calamitatem inclinato ad male ſuſpicandum animo, prodidere. Hoſtis captato tempore prætorium ipſum cruentis ſignis irrũperet, relinquere obſidionẽ, & ceptum

Opinio purpuratorum et ſatrapum, ad ualetudinem Tyranni recuperandam, et ad repellẽdos Caſtrioti impetus.

tantó

tanto odio bellum pudor prohibebat. Suadebant tamen nonnulli Tyranno, ut maiori parte copiarum Croiæ relicta ipſe Adrianopolim repetens, ſaluti ſuæ conſuleret, abituram quoq; uim omnem morbi, ſi ex eo calamitatis ſpectaculo, & cruentiſſimo hoſtium aſpectu abiret, ſed ingraueſcente quotidie malo, & deficiente paulatim ſpiritu, ſenſere omnes eam uiolentiam fati nulla ſatis poſſe loci mutatione, nulla ope, uel conſilio humano excludi. Quare licet iuuaſſe medicamentis (ut nunq; mortalia pectora ſpes deſerit) confectum corpus non deſinerent, uelut orbati magiſtro nautæ pro ſe quiſq; procurabat omnia, quibus ſaluari ab ea tempeſtate exercitus poſſet, ſublatisq; tentorijs quæ late diſperſa magis obnoxia iniuriç, & opportuniora hoſti erant, anguſtiori circulo redacta ſunt caſtra, firmataq; maximo & armorum & armatorum robore, munimenta, ſic omnibus ordinatis expectabant, aut mortem Tyranni, quæ finem tunc armis faceret, aut ualetudinem forte recuperatam, quæ eam obſidionē nouis conſilijs ſtabiliret. Nihil horum latebat Scanderbegum, nam tum ab exploratoribus uiſa omnia ponebantur ante oculos, tum cętera magis intima hoſtium, conſilia à transfugis aperiebantur, quorum plures quotidie ad ipſum & reliquas urbes confugiebant, maxime ex quo credi expectariq; indubitate mors regis uulgo cepit. Epirenſis itaq; auerſo ab aſſuetis irruptionibus animo reſeruabat & ipſe ferociam omnem in mortem Ottomani, tamē per Crainum montem pergens interdiu, noctuq; ſæpe, Vranacontem alloquebatur, crebris quoq; agminibus oberrans per colles uicinos, ſi intercipere ſeruitia aliqua exercitus poſſet, uel eo ſolo aſpectu dolorem hominibus incutiebat, ſed modicum temporis in ea rerum ceſſatione, & hoſtium mœrore & expectatione abijt: nam Ottomanus illo triduo expirauit. Ferunt tamen eum, quum adeſſe iam ſibi extremū uitæ diem ſentiret, lectulo cubantem multa cum purpuratis ſuis longis querelis egiſſe, quod tam ſordido exitu fata omnem ſuæ anteactæ uitæ tenorem ſugillaſſent, ut qui totiens Hungaricā ferociam inhibuiſſet, & inſolentiam Græcorum cum ipſo penè nomine ſuſtuliſſet, ſub ignobilis caſtelli mœnibus & oculis tam pudendi hoſtis infamem reddere ſpiritū cogeretur. Deinde ad Mahumetem cōuerſum, commendaſſe maximo ſtudio illum fidei ſuorum, monuiſſeq; multa, cum nunc audientibus alijs, nunc ſummotis arbitris, licet & defectum iam uiribus corpus, & manantes ex aſpectu filij per ora lachrymæ ſenis uocem impedirent. Illud ſępius iterabat, contemnendum nunq; hoſtem, de eo ſe uno pœnitentiam toto uitę ſuę tempore egiſſe, & apud Tartara (ſi modo extincto corpore pars ulla hominis remaneat) poſt hac acturum quod per contemptum paulatim educato hoſte, eam ſibi ipſe calamitatem, & notam in perpetuum, Ottomano nomini inuſſiſſet, dum tam ſordide ſub Croiæ mœnibus extinctum totus terrarum orbis, & omnis deinceps ętas uelut fabuloſe referat. Opprimendum tum transfugam fuiſſe, quum per ſcelus illud in Hungaria ſceleratū uindicauit imperium. Tum in ea rerum nouitate, & nondum ſir-

Vltima Amurathis uerba, cū proximus eſſet morti.

dum ſir-

dum firmatis populorum animis deleri incruentis fermè omnibus ſuis cum nomine ipſo hominē potuiſſe. Non Alybaſſam, qui primus alimenta ferociæ eius & fœlicis auſpicia fortunæ dedit, nō alios fuiſſe mittendos, quibus tum captis occiſis ea & uirium ſibi fomenta, & fidem apud ſubditorum ingenia perſtruxerit, ut ipſe totiēs tanta ignominia, & imperij laceratione uix fando iſthęc crederet, niſi experientia magiſtra ſuo malo edoctum eſſet. clx. amplius millibus armatorum dicebat, intrauimus Epirū, & hic conſedimus. Nunc ſi uacat, cōferte capita, diſcutite omnia, animaduertetis quantum de ſumma ſit detractum, nō poterat homines tenere locus. Hodie quot tētoria uacua? Quot errantes ſine dominis equi? Quā diminutis longe copijs Adrianopolim repetetis? nam ſpiritū hunc Epirotico ſolo deuouere fata. Sed quid impedimenta, caſusq́ fortunæ imputo mihi? tum enim primū hæc malorū ſemina orta in Epiro, at quantis cum tot bellorum motibus ardebat Hungaria, Eugenij, ac cęterorum Chriſtianorum concitans in nos arma? Quum non de Epiri, ſed totius poſſeſſione imperij certabatur, ut Varnenſes, Baſilienſesq́ labores præbent omnibus documentum. Ita dum ad tot negotia neq́ tempus, neq́ uires ſufficiunt, creuit hic hoſtis, ut uidetis. Quomodo autē poſthac cum eo, quáue arte belligerandum ſit uobis, conſilium à me expectare non debetis, qui tam iniquus mihi ipſi æſtimator in rebus omnibus fui. Nunq́ magis cogitatus meos feſellit fortuna, fœlicior tu fortè bellator cōtra eū futurus Mahumetes, & pro tot datis honoribus mihi, Epiroticum forſan tibi triumphum ſeruauere Dij. Accipies itaq́ ſceptrum hoc, & alia regni inſignia fili, ac interea pręcipue hoſtem hunc, ne inultam mortē hanc ſinas. Id unum pro tam amplo honorificoq́ patrimonio tibi ſumito, ea ſolum uictimam ſeniles mânus expoſcunt. Poſthęc dicta obmuteſcens, dimidium ferè eius diei in anguſtia ſpiritus conſumpſit, tum obortis ante oculos tenebris, petitam tot Chriſtianorum odijs animam exhalauit. *Amurathes moritur.*

Operęprecium nunc eſt audire hęc, & uidere eos, qui tanta mercede rerū humanarum ſtatum licentur, & credunt, ita cōcedi alicui poſſe perpetuā fortunæ poſſeſſionem, ut non aliquo temporis momento interpellari queat. Quid Amurathe quondā maius? Cui ſplendidior fama uiri (cæterorum uenia dixerim) toto orbe terrarum extitit? Quæ atteſtatior fortuna fuit? Quis ſpecioſiores ea ætate triumphos tulit, & tot uictorum regum, ac ſuperbiſſimorum populorum ſpolijs obſoletum iam Ottomanum nomen, ac Barbaricas domos ditauit? Hic domeſtico furore inhibito, ac fraterno ſanguine (ita regni libido licere omnia facit) ſumptis fortunæ auſpicijs, primus inſanienti Græciæ libertatem extorſit, & fixo in uiſceribus eorum imperio, acceptisq́ inde uirium alimentus, deinceps cæteros populos Chriſtianos tot afflixit calamitatibus, ut eas enumerare ſit difficile. Hic primus murum Græcorum in Pelopponeſi faucibus iuxta Corinthi Iſthmum, quem Heximilium nunc uulgo appellant, diruit, & peruiam ſibi undequaque Europam fecit, qui tot *Fortunæ poſſeſſio non eſt res perpetua.* *Geſta Amurathis ſub compendio recenſita.* *Corinthi iſthmum Heximilium uocant.*

regna in Aſia, urbesq́ nullo hæreditario iure, ſed uirtute ſola obtinuit, exercitus fudit, reges bello uicit, atq́ ſuperauit. Qui etiam rege Hungarorum occiſo, Hunniadem ingentis nominis ducem, ac bellatorum illum ſtrenuiſſimum non ſemel fugauit, easq́ fortunæ ſponſiones animo uoluens ſuo, totius orbis terræ dominium, ac Chriſtiana imperia omnia ſpopondit ſibi. At nunc quàm diſpar hominis animus, quàm anteactæ uitæ diſſimilis oratio fuit, ut tam ſordide in oculis contempti olim hoſtis conqueri, & gemere tã fœde ſit auditus. Quo inuicti illi ſpiritus, & imperioſa uox abierat? quã tot duces legiones, tot armatorũ millia, timidis auribus audiere. At nunc quàm alius hominis uultus, alia facies, aliud ſpectaculũ? Vbi caput illud tot decoratum triumphis? Vbi inſignis ſceptris dextera? Iacet deforme cadauer, cõpreſſæ manus, exporrecti pedes, qui tot glorioſe terras uictrices calcarunt, necq́ quippiam de tot bonis, tot laudibus caducum ſibi corpus retinet. O imbecillem humanæ naturæ conditionem. O inanem mortalium gloriam. O cæcas hominum mentes. Quid iactamur? Quid extollimur? Quid eſt quod dignitates, opes, potẽtiam, tantopere flagitamus, perpetuo ſcilicet his frui cuiquam datum? O mira rerum mutatio, fluxa humani imperij gloria, & ludentis fortunæ iocus. Corpus eius unguentis, aromatibusq́ conditum ſeruatum ornatiſſime eſt, humandum poſtea in Burſa Aſiæ oppido ex more gentis.

Deploratio humanæ imbecillitatis.

Mahumetes mox rex ſalutatus, mors ſenis, quo magis potuit ſilentio tecta eſt à purpuratis, ne eius rei fama ad hoſtes tranſiret. Per noctem collectis uaſis, ac paratis ad diſceſſum omnibus, incerta adhuc luce, ſublata ſunt ſigna. Mortuum autem Amurathem ferunt circa autumni dimidiũ, quinto, poſtquam obſideri cepta fuerat Croja, menſe. De illius uero ætate uariant homines, ſed nullus quintum & octogeſimũ annum attigiſſe negat. Inuitus profecto Mahumetes eam obſidionẽ, & tam ignominioſum bellum reliquit: ſed coactus eſt ire Adrianopolim ad ueterem morẽ in ſumendis faſcibus ſeruandum, & ſeditiones, ſi quæ (ut fit) in ea rerum mutatione orirentur, extinguendas. Non deſeruit ueſtigia eius Scanderbegus, nunc urgens, nunc carpens poſtremos, donec egreſſum omnes imperij ſui fines uidit, tũ duplici ouans lætitia, & Amurathẽ tam ignominioſe de medio ſublatum, & fugatas hoſtium reliquias uideret, ad ſuos reuerſus Croiam recto itinere petijt. Oppidani iam ingenti deſiderio cum Vranaconte urbe egreſſi, madentes adhuc ſanguine campos, & poſſeſſa tamdiu ab hoſtibus loca oberrabant, morabantur ubiq́, perluſtrabant omnia, uix uiſis ſingulis ac perſcrutatis ſatis credentes ſibi, ita infixus iam pridem horror uiris nõdum ſuſpenſa pectora reliquerat. Scanderbegus maximo concurſu uulgi exceptus eſt. Vranacontes primum inter multos amplexus deoſculatus, cæteri deinde ex more, uulgus nunc ad pedes ducis prolapſum, nunc ueſtimenta eius apprehenſans, cupida (ut ſolet) illis oſcula figebat. Quantum magis potuit ab ingenijs humanis clamore, cantibus, & omni genere inſtrumentorum expreſſa lætitia eſt, nõ campanarum

Mahumetes inuitus redit Adrianopolim.

Scanderbegus excipitur a Croienſibus.

panarum tinnitus, nō perennes tota nocte accenſi ignes per multos dies ceſſauere, conuiuia, epulæq; per totam urbem, uicosq; omnes & compita lautiſſime celebrata. Croienſes pro fideli opera geſtisq; rebus egregie ſunt tum publice, tum priuatim laudati, præſidio ultra præfixa ſtipendia ingens pecunia, ac ueſtimentorum magna uis erogata. Vranaconti præ aurum argentumq; clamydes duę purpureę, unaq; auro contexta dono data, & quatuor deinceps uillæ. Poſtremoq; non expectatis faſcibus decoratus eſt, ac totius Dux Aemathiæ deſignatus. Sed illud in primis à Caſtrioto non omiſſum, quum eius uictoriæ nuncios ad omnes principes & populos uicinos mitteret, quare ingens undiq; concurſus quotidie erat, multi quoq; (ut fit) nouæ tantum fama rei propter mortē Amurathis exciti, tanquam ad inſuetam aliquam pompam ſpectaculi uenere. Peruagauit is rumor breui totum fermè orbem terrarum, non expectatior tum, non lætior nuncius Chriſtianis omnibus eſſe potuit. Reſpirauit Hungaria, recepit Græcia ſpiritum, ac laxata uelut ſibi credidit uincula, omnium animi inani illa ſpe ſunt erecti, dum eam regum mutationem fortunæ quoq; ſuæ ſtatum expectant innouaturam. Heu fallaces cogitationes, & miſeriora miſerorum refugia, ſublatum uidimus Amurathem, defuit ne ideo cruentior hæres? Huius certe nobis interitum poſt longa tandem mala lachrymis noſtris conceſſere fata, idcirco ne cum Mahumethe noſtræ abiere ſordes? extincta calamitas eſt? Compreſſis ſcilicet manibus ſedemus, mutuis inter nos odijs certantes, & ea uana credulitate mortalem cū unius hominis capite tantam hoſtium fortunā credemus? Facturi tamen tum demum, & præpropere forſan (quod ominari horret animus) finem querelis, facturi malis ſumus, quum & reliquarum noſtrarum finem faciemus. Verum enimuero nunc lachrymis omiſſis, breuem hanc lætitiam cum cęteris ſequamur. Iam certatim gratulationes ad Scanderbegum, uel ab externis gentibus aduolabant, diffuſumq; præcipue tunc eſt per ora populorum celebre uiri nomen. Croia morte Amurathis tunc nobilior, quàm Argos olim Pyrrhi morte reddita: ſed ad eas gratulationes ingens quoq; à Chriſtianis ducibus gratitudo, & animorum munificētia acceſſit. Nanq; Nicolaus tum Romanus Pontifex, Ladiſlaus Hungariæ rex, & Philippus Burgundie Dux legatos contentione quadam ad eum cum ingenti auri argentiq; pondere miſerunt, quum ſatis ſcirent eum tam longis bellorum incommodis exhauſtum tali auxilio indigere. Alphonſus quin etiam Arragonum rex (utpote qui longo cæteros interuallo in amando Scanderbego ſuperabat) ad maximam pecuniæ ſummam illud quoq; addidit, ccc. millia modium tritici, c. hordei, quum audiſſet ſementem fieri prohibitam ab hoſte in Epiro, & quę facta fuerat corruptam. Multos quoq; artifices pecunijs ſuis conductos, ut Croiæ muros inſtaurarent, quos dirutos à Barbaris nouerat, miſit. Caſtriotus inſtructis ludis omnis generis ea pulchritudine ſpectaculi famā ipſam uictoriæ mirum in modum auxit, alter iam exercitus ſub Croia ui

Vranacontes dux Aemathiæ

Gratulationes ad Scāderbegum ab externis gentibus.

Nicolaus Pontifex Romanus.

Ladiſlaus Hūgariæ rex.

debatur, tanta undiq; multitudo confluxerat, non ſpectatorum tantum, ſed lectiſſimæ iuuentutis ad propoſita ſibi præmia expetenda, non uidebatur uſq; adeo mirabile hominibus fractas ab Albanis fuiſſe uires Amurathis, intuentibus eam militarem ætatem, & uirorum robur circa Scanderbegum aſpicientibus. Redierat uere tunc uetuſta nobilitas Macedoniæ, & ſecula illa Alexandri, Pyrrhiq; iam obſoleta, in integrum reſtituta uidebantur.

Seculo Alexandri & Pyrrhi nobilis Macedonia. Vide Plutarchū.

HIC BELLI FINIS CVM AMVRATHE FVIT.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Præfatio.

QVO STVDIVM ME ISTVD SCRIBENDI LONGIVS PROuehit, eò creſcere magis cum magnitudine ipſa rerum labores uideo mihi. Et nunc ex uero (quod in principio operis teſtatus ſum) conſideratam illam ſuſpicionem, non inanem timorē in hoc onere ſuſcipiendo ipſo rei experimento fuiſſe agnoſco. Nam licet aliquam partem itineris emenſo, imminutus quoq; paulatim labor ſoueret ſpe animum deberet, & maiores ad reliquum exoluendum corpus, expoliendumq; ſubdere ſpiritus, nō ideo minus me hoc onus conficit, quū & progredienti longius deficiant uires, & peractæ iam uiæ incommoda quæ ſolatium aliquod peragendæ poſthac afferre deberent, è contrario ipſa laboris extimatione atq; memoria, non contemnendum incutiant timorem, quum nihilominus ardua difficiliaq; mihi reſtare nunc uideo. Quis enim (ut Italicæ fortunæ, & Apuli triumphi nulla ſit habenda ratio) bellum cum Mahumete geſtum, illi quod cum Amurathe decertatū fuerat prius ulla ſui parte, uel rerum, ac periculi magnitudine, uel longitudine temporis, uel cauſis ipſis comparauerit? Quippe quum toties non incruentis Epiroticis ſignis de ſumma imperij ſit certatum, & ad externa confugientes auxilia noſtros aliquando uiderimus, neq; res ulla finem armis, niſi mors alterius fecerit. Cauſas uero eius odij acriores omnes hic fuiſſe quis neget, & ſingula ad hoc bellum maiora præbita alimenta, quum amiſſa tantum poſſeſſio Epiri, & accepta in parte imperij damna Amurathi arma induerint. Mahumeti non hæc ſolum, tamdiu pertracta ta, & ueluti iam cocta, uerum recens patris fatum, & intolerabilis iniuria rabiem uerius quandam & furorem iniecerint. Huius præterea tum ætatis impatientia, tum ſuapte natura ferox ingenium, & ſitiens ſanguinis,

Italica fortuna. Apuli triumphus.

præcipue Chriſtiani animus, omnem cupiditatem, ſęuitiamq́ paternam facile ſuperauit. Nam ad imperium quantum addiderit, indeq́ paribus uiribus ac odijs in nos ſit inuectus, Conſtantinopolitana fortuna (ut ſileam alia) ſatis efficax documentum præbere poteſt. Quare nõ ab re cenſui, tanta rerum molimina præcentione aliqua in medium deducere, & noui hoſtis apparatus noua etiam præfatione recenſere, atq́ ita paulatim nunc uentis, uelisq́, nunc remigio, uelut nautæ faciunt, alta æquoris ſecans ad præfixum animo ſignum properare. Vel ſicut onere aliquo, & labore itineris preſſus uiator, nunc refocillat uires, nunc alternis manibus, ceruice, humerisq́ geſtat pondus, nunc trahit, donec præſtitutum attingat locum, ita ipſe nunc amœnis diuerticulis conſulam mihi, legentibusq́, nunc ſi aliter nequeam tractum pedibus (ut aiunt) onus qualicunq́ exitu claudam.

Cur nouã hic poſuerit præfationem.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Septimus.

TYRANNI MORS ADRIANOPOLI AVDITA, creditaq́, uarios animorum & rerum motus excitauit. Optimates urbis (utpote qui nunquã uel imperium, uel fortunam Amurathis faſtidierant) maxime eo nuncio indoluere, ac luxere diu Senem, tũ ob communem iacturam (nullus nanq́ ad eam diem Ottomanę gentis uel charior ſuis, uel iuſtior in hoſtes fertur fuiſſe, tum quod eam regum mutationem non ſine multis priuatorũ incommodis futuram ſciebant. Præferuida tamen ingenia, rerumq́ nouarum cupida, nullus ſatis profecto tetigit dolor, quin erecta ſunt magis & in ſpem adducta, quum Mahumetis & ferocis ingenij, & adoleſcentis ſceptrum longis iampridem uotis exoptaſſent. Vulgus ſuopte ingenio auidum rerum mutationisq́ maxima lætitia nunciata audiuit, indeq́ Ianizari, qui filij Principis appellantur, armati per urbem peruagantes (ea enim licentia, uel peruerſa potius conſuetudine, in funere Regum gaudent) multa priuatorum bona, Chriſtianorum præſertim, atq́ Iudæorum, quorum inuiſa Turcis nomina, impune diripuere. Confluxerant præterea, & confluebant indies ex omnibus partibus homines ad eam nouitatem rerum, & nouorum faſcium ſpectaculum uidendum. Quare uenienti cum exercitu Mahumethi incredibilis prope multitudo obuiam proceſſit, ſed Ianizari quos diximus, primi omnium, à quo quum ex more ueniam ſcelerum, & rapinarum factarum in urbe æque facile, ac pe

Motus atq́ tumultus in Adrianopoli ex morte Amurathis.

Ianizari filij principis bona Iudæorum & Chriſtianorum inuadunt

tiere impetraſſent, acceptum deinde intra mœnia ingẽti lætitia, ac magno plauſu uulgi in regiam perduxere. Tum ab omnibus ſummus princeps conclamatus, & ornatus diademate, ſceptroq́; , ac cæteris regijs indumentis, in ſedem paternam multis ſupplicationibus populi, uotisq́; repoſitus eſt. Aerarium, Arceſauciq́; ei eodem tenore traditi. Obedientia à purpuratis & nobiliſſimis quibusq́; iureiurando promiſſa, aurum, argentumq́; paſſim per uicos omnes diffuſum, ac militibus magna uis pecuniarum erogata. Ita uetuſtus mos gentis, & ſolennitas in faciendis regibus ex parte ſeruata eſt in Mahumethe, ex parte non ſeruata. Nam primum omnium conſueuere principes Turcarum filios, uixdum pubertatis annos egreſſos, procul à ſe, & extra Europam in longinquis Aſiæ locis tenere, illa forſan ratione, ne (quæ uix ullam ſatis præterit ætatem, perſonamq́;) regnandi libidine parentibus inſidientur. Quum uero rex ipſe moritur, uel morti creditur uicinus, Satrapæ & alij quorũ maior autoritas ad populum, & cura imperij, atq; rerum publicarum, prout quiſq; affectus eſt regiæ proli, nuncios, literasq́; alij ad alios mittunt, monentes de ſingulis, & ſolicitantes aduentum illorum ad modo non iacens ſceptrum occupandum. Quinimmo ea cõtentione purpurati, dum amiciori ſibi quiſq; ex regijs liberis imperium ſeruare quærit, literas inter ſe, nunciosq́; latenter adhibita fraude intercipiunt, ne celeritate ab alijs præueniãtur. Nunc alijs relinquo cogitandum, quibus uotis, quo libidinis æſtu iuuenes admoniti ad eam magnitudinem præmiorum undiq; proruant. Tamen qui primus littora Helleſponti contingit, uel ei regni inſignia manent. Nam prodeuntes obuiam, Ianizari cætera deinceps (ut narrauimus) per ſecurum ocium in eius poteſtatem redigunt. Cæteri fratres propelluntur extra omnes imperij terminos, uel interficiuntur, ne aliqua ſeditionis cauſa ſuperſit. Vnde fluxit illud apud ueteres: Fœlicius priuatis, quàm regibus liberos naſci. Cæterum iſtorum nihil Mahumeti contingere potuit, quũ neq; alij adeſſent fratres ad gubernacula imperij apti, neq; ipſe priuatus ex Aſia, ſed magnis uiribus ex hoſtili ſolo referret ſigna, ubi primum (ut dictum eſt) militari conſenſu, & totius exercitus ſanctione rex fuerat deſignatus. Quare præter tumultum, periculumq́; ullum quietiſſime imperio eſt potitus, neq; ea lætitia populi multis diebus intermiſſa. Abierat iam cum dolore ipſo nuper amiſſi ducis memoria obliti recentis ignominiæ, ac Epiroticæ fortunæ omnium animi, euanuerant recentes clades, ac fumantia adhuc funera ſociorum, uixq́; ullus deformati reliquias exercitus præ ea noui ſpectaculi pompa uidit, uel ſuccurrit deſipientibus lætitia, quod uirorum robur, quam ſpeciem ordinum miſiſſent in Epirum, & quam recepiſſent. Cæterum impatiens ocij, ac inſitæ ingenio crudelitatis Mahumetis ad res imperij alias firmandas, alias innouandas conuerſus primum omnium inueſtigauit, an proles alia extaret ex Amurathe, & frater ullus ſibi alicubi terrarum educaretur, in quem ex more gentis ageret, & regium odium expleret. Obtuliſſe ferunt

Calybaſſam

Mahumetes fit rex Turcarum.

Conſuetudo Turcarũ principum, ut liberi longiſsime abſint à parentibus.

Fœlicius priuatis quàm regibus liberos naſci.

Calybaſſam (ut noui animũ regis conciliaret ſibi) infantem Calapinum
nomine, ſextum agentem menſem, quem ex Sponderbeij nobilis uiri fi-
lia nouiter in matrimonio ſibi iuncta ſuſceperat Amurathes, & moriens
fidei hominis commendauerat. Mahumetes ubi adhibitis peritis mulie-
ribus, certã patris ſobolem eſſe cognouit, necato illico infante, funus eius *Calapinus Amurathis filius necatur à Mahumete.*
honorifice egit, ſicꝗ diri auſpicia regni ſanguine fraterno conſecrauit.
Alij pro Calapino alienũ puerũ ſuppoſitũ à Calybaſſa dicunt, educatũꝗ
illum & poſtmodũ cũ reliquijs naufragij Byzantini Venetias allatum, ac
deinceps Romę Calyxti tẽporibus ſub cuſtodia in aula Pontificũ fuiſſe.
Ego neutris aſſentior, ſed uix tolerabilẽ errorẽ in omnibus inuenio, quũ
non uideatur ſimile uero, ut Amurathem octogeſimũ iam egreſſum an-
num generaſſe filios dicamus, ni hanc tam raram liberalitatem naturę no *Autor diuerſe ſentẽtiæ eſt*
ſtra ſenſerit ętas, quam in Maſiniſſa illo, & Catone priſca experta ſunt ſę-
cula. Vtcunꝗ ſit, haud in magno diſcrimine pono, dummodo quod re
ipſa fuit, diluceat. Libenter nanꝗ neꝗ ipſe errare uellem, neꝗ alios repre
hendere, ſed ea eſt hiſtorię norma & lex, ut uerſanda diſcutiendaꝗ multa *Hiſtoriæ norma & lex.*
falſa mixta ueris ſint, quo uelut in purgatis aquarum riuulis nitidior hau
ſtus relinquatur ad hæc noſtra properantibus. Sequutus eam ſæuitiam
Mahumetes (ut nihil penitus de ſceleratis eius initijs omittã) nouis quo
tidie criminationibus in purpuratos domeſticosꝗ confictis, & nonnul
lis eorũ crudeli ſupplicio ſublatis, breui (quod iamprĩdẽ priuatus agita-
uerat) formidabilem ſe magis ꝗ regẽ decet, ac inuiſum propè populorũ
animis fecit, ueterũ ſanctiones, ac inſtituta maiorũ, et leges ipſe ſuas domi
foriſꝗ, nũc corrigẽdo, nunc ſupplendo oẽs ferè innouauit. Nouisuecti *Mahumetes magis ſe formidabilẽ, quã regẽ declarat.*
galibus ſubditos onerauit, & ad copias augẽdas, ac ærariũ locupletandũ
magis ꝗ alius quiſpiam animũ intendit. Nam (quod ad reliqua attinet
uitia) inter cæteras eius ſordes auaricia quid maximum numeratur, ut in
ueſtitu uictuꝗ parciſſimum fuiſſe dicant, ſagaciſſimum ſupra hominem *Auaritia Mahumetis.*
ingenium, ac cupidiſſimum rerum magnarum nemo illi nõ aſcribit, cru-
delitate, & ferrea (ut aiunt) uirga omnes exceſſit mortales, modicũ diſcri *Dotes bonæ & malæ Mahumetis.*
men inter ſuos extraneosꝗ fecit, uix mitior domeſtico ꝗ hoſtili ſangui-
ni, perfidia in homine maior nõ inuẽta, nõ fidẽ ulli, nõ promiſſa ſeruauit,
ſed non illecebris, omniꝗ libidinum genere ferox animus abſtinuit, tñ ſi
ne controuerſia tum peritus, tum fortis bellator, laboris ac uigiliarum pa
tientiſſimus, religionis ſimulator non ineptus, uinum de more gentis nõ
bibit, linguã, literasꝗ Græcas, Perſicas, & Arabicas calluit, hiſtorias uer *Hiſtoriarum amator.*
ſare, audireꝗ, amor illi in uniuerſa uita fuit, aſtrorũ ac ſyderũ præcipuus
obſeruator, ut oĩa acta, agendaꝗ ſibi ad eorũ curſus referret, neꝗ defuit *Aſtrologus.*
ſæuitię illius mixta quoꝗ quędam ſeueritatis ac iuſticię ſpecies, ut peruia
omnia, tutiſſimaꝗ itinera eo imperante eſſent, abolitumꝗ penitus latro- *Hoſtis latronũ & prædonum*
num ac prædonum nomen. Et (ut habitum etiã ipſum oris, corporiſꝗ
perſtringã) mediocris, uel modica potius ſtatura tam ingẽtes claudebat
ſpiritus, uultus animo non diſſimilis, aſpectuſꝗ toruus, terribilis, naſus

obcuruus,pallidus color,corpus quadratũ,ac mẽbra robuſtiſſima, eaq; uis brachiorũ,ut olim quũ apud Amurathẽ patrẽ Scãderbegus ageret ex omni regia iuuẽtute in arcu tendendo à ſolo eo adoleſcẽte adoleſcẽs ſuperari uix pateretur. Magis fortaſſe q̃ par erat,ad Mahumetẽ intendimus animũ,quandoquidem nõ eius mores,uitamq;,ſed Scanderbegi ſcribere promiſimus. Volui tamen in hoc cõmunis uoluptatis rationẽ habere, quippe quũ nõ ingrata hęc poſteris qualiacunq; futura putem, ut tã pręclari ducis, & hoſtis alioqui nominatiſſimi,interiorẽ, exterioremq; habitum hic uelut in ſpeculo poſitũ haberent. Quũ neq; minima pars laudis noſtri ducis in eo uerſetur,et eò magis ſortunaq; uirtusq; eius ſpectatior reddatur,quò magis hunc nunc deprimimus merito, nunc extollimus.

Inſtauratio urbis Croiæ. Dum ſic hoſtium animi ad noui principis contemplationẽ eſſent conuerſi,& eius cura ad domeſticas res tranſmiſſa,Caſtriotus interea inſtau*Comparatio etatis Scanderbegi ad hanc noſtram*rationem Croiæ,& murorum reparationẽ maxima diligentia aggreſſus totos dies in eo opere conſumebat. Munimenta uetera, quæ partim diruta,partim quaſſata,nonnulla etiam demolita erant,omnia renouauit,auxitq;,& in elegantiorem firmioremq; ſpeciem reformauit, q̃ ab antiqua ſimplicitate fuerant conſtructa. Quum nullus tormentorũ uſus,nullum machinarum inuentum urbium ſalutem tunc infeſtabat,in militum tantum pectoribus,& fortium uirorum dextera omnia bellorũ munia erãt *Bombardorũ uſus utinam non eſſet.* repoſita. Atq; utinam adhuc tam inſignis inuentor artis lateret,& eo munere noſtra carerent ſecula,plures fortaſſe Hectoras, plures Epaminundas,plures Scipiones haberemus, neq; tam prompta deditio ciuitatibus eſſet,& paſſim ad perfidiam fideliſſimorum populorũ animi cogerẽtur. Quod ſi priſca tempora id genus inſidiarũ ſenſiſſent, non eouſq; uel militum,uel ducũ proceſſiſſet uirtus,non occiſi laudem Hectoris Achilles, Aeneas Turni, Tolumnij Coſſus,ſed humilis aliquis de plebe uir,& uile mancipium habuiſſet. Non decennalis obſidio Troiæ totius penè orbis oculos,uireſq; in ſe cõuertiſſet,& per omnes ætates tot præclara ingenia excitaſſet ad ſcribendũ. Non Tarentinã tã diutinã oppugnationẽ mirare mur,Segnius,Saguntũ,Numantiaq; celebrarentur. Taceretur Petilia in Brutijs,Non Pœni ducis furorẽ obſcurũ Caſſilini oppidũ totiens contempſiſſet. Itaq; quantũ dedere inuentis ſuis hinc nobis (ut aliàs multis laudibus extuli) materię ad ſcribendũ præclara noſtrorũ temporũ ingenia,tantũ abſtulere inde,uel multo magis quidẽ. Iam nõ amplius uera ap*Vera uirtus apparere nequit.*parere uirtus poteſt. Nullũ gladio,nullũ ſcuto artificiũ,oĩa iſthęc uana,irrita oĩa. Quid melius? Eminus gerũtur bella. Sedẽdo nũc oẽs uincimus, quod de Romanis tantũ olim dici cõſueuit. Cęterũ ut unde egreſſa eſt,eò *Sedendo uincere.* redeat oratio,ad portã ipſam urbis turrim ingentẽ ſolidiſſimã cõſtruxere,nõ tñ prærecta facies murorũ relicta,ne opportuna iniurię eſſet,ſed uelut iacens,ut facilius eluderet ictus machinarũ. Nos à forma pedis ſcarpã uulgari magis proprio uocabulo eam appellamus. Tum reliquæ partes urbis intus,extraq; nunq; intermiſſo opere ſumma ratione reficiebãtur.

Inter hęc

Inter hæc agenda purpurati,ac principes conſanguinei Scanderbegũ quieſcere non ſinebant,cupientes iam ad magis domeſticas res,& curam prolis ſuſcipiendæ animum eius traducere,quum libera metu omnia di- cerent,exhauſta pericula,hoſtes tum recenti clade,tum nouis rerum mo- tibus,& mutatione regis ab omni belli cura auerſos.Non defraudandos ulterius eo gaudio populorum animos,ac ſubditorum uota. Læta præ- terea fore omnia, feſtiuacꝫ tempus ipſum anni (erat enim menſis Maij, quo cuncta rident atqꝫ reflorent) id ſuadere. Pateretur aliquando & ipſe in eo uinci,gratum magis id ſuis futurum, quàm memorabilem uictori- am de Amurathe,& omnes fermè res ad eam diem bello geſtas. Caſtrio- tus quamuis inuitus eo ſe uelut uinculo illigaret, Tamen ſingula conſide ranti magis è dignitate utilitatecꝫ id facere uiſum, necꝫ reuocare id ſibi in tegrũ uidebatur,quod priore anno itidem ſedulo petentibus fuerat pol- licitus. Proinde nihil recuſans totius rei arbitrium ad Muſachium To- piam ſororium ſuum,& paucos conſilij participes detulit, erat ea tempe- ſtati Harryanites Cominatus (de quo aliàs diximus) inter omnes regu- los Epiri,tum imperij amplitudine,tum uetuſta generis nobilitate pręci cipui nominis,non indigna eo patre puella Donica iampridem ſermoni bus omnium innotuerat,forma (quod non ultimo loco in fœminis ſpe- ctari ſolet) elegantiſſima. Quare nulla uel Scanderbegum cura de alteri- us nuptijs,uel Harrianum de eligendo alio genero inceſſit, cuncta inter eos æque facile,ac cogitata fuerant,acta tranſactacꝫ.Dos ad arbitrium ſo ceri relata,& eo ſtatuente accepta, digna quam & ille daret, & hic accipe- ret,feſtiuitas nuptiarum non dilata à Scanderbego, ſed eodem tenore & ducta in domum uxor,& ſolita lætitia impartita populo. Principes uici ni,ac quicquid fermè uſquam fuit Epiroticæ nobilitatis, aut ipſi maxima pompa,& munerum magnificentia ei ſpectaculo affuerunt, aut gratula- tiones,nunciosꝗ cum lepidiſſimis miſere donis.Gaudebant omnes du- os potētiſſimos Epiri principes inter ſe eo nexu affinitatis iunctos,quòd impoſterum has uires unitas ſeruaturas ab omnibus iniurijs bellorum, periculisꝗ prouinciæ ſtatum facile apparebat. Veneti magiſtratus, tùm legationibus,tum muneribus ex publico gratiſſimi Senatus uoluptatē in eo oſtenderunt,ac cęteri deinceps principes beniuolentiam ingentem, quam in aduerſis apperuerant,in feſtiuis quocꝫ (quæ duo eſſe tempora probandæ amicitiæ dicit uulgus) cumulatiſſime ſanxere. Ab Alfonſo ita maxima omnia allata ſunt,ut recuſaſſe accipere Scanderbegum dicāt, coactum tamen à purpuratis & legatis ipſis regijs accepiſſe, dediſſecꝫ ad eum alia non minora, equos, ſeruos, & cætera (ut conſueuerat) Barba- rica ornamenta, ac deuictorum hoſtium ſpolia. Acta itacꝫ ea feſtiuitas pari fama,atcꝫ pompa eſt: nam ad hæc ludi uarij generis cum excellen- tibus præmijs propoſiti cupidám undecuncꝫ gloriæ iuuentutem excita- runt,& auxerunt maxime eo ſpectaculo formam rei ipſius celebritatem. Mahumethem necꝫ inſtauratione Croiæ,necꝫ eorum quippiam latuiſſe

Muſachius Topia ſororius Scanderbegi

Duo tempora probãdæ amicitiæ

dicunt, ac libenter fuiſſe lætitiam noſtrorum perturbaturum, ſed domeſticis rebus occupatum, quum ſemper ægri aliquid in nouo regno oriretur, tum ad cumulandas pecunias, & ærarium locupletandum intendentem coactum ab ea cura abſtinere, tũ inter minandum (ut dicatior erat) appellaſſe infœlices nuptias, & breue miſerorũ gaudium, quũ omnia funeſtiſſimis penſanda lachrymis præpropere diceret. Scãderbegus, quod unum reſtabat, accepto non ignobili armatorũ agmine cum noua nupta aliquot dies in obequitãda prouincia, & peragrãdis imperij ſui terminis, ac uiſitandis urbibus, locisq; ſingulis cõſumpſit, id quod multis iã annis propter aſſidua hoſtium impedimẽta, & incõmoda bellorum exequi nõ potuerat. Effuſa undiq; multitudo, ac prouinciales paſſim certa æmulatione in eorum aduentum noua genera ſpectaculorũ depromebãt, conciliare pro ſe quiſq; uarijs officijs animũ dominæ, & ſic ad Principẽ ipſum aditum parare ſtudebat, nemo cõtemptus eſt, nullus affectus ſpretus, acceptì pari uultu, & hi qui plenis, & qui uacuis deficiẽte fortuna manibus, ſed prodigis tantum animis uenere. Inter equitandum, & perluſtranda ſingula Caſtriotus, quum ad Macedoniæ ueſtibula, & ipſos quaſi imperij ſui limites in Dibra inferiori ueniſſet ad locum, unde maxime Barbari irrumpere in Epirum, & repentinis excurſionibus impune lacerare res agreſtiũ, atq; incautos opprimere conſueuerant. Nam licet non ſolus ille aditus pateret uenientibus in Epirum, ſolus tamen fermè commodus, & ab ea potiſſimum parte noſtri quoq; infeſtare hoſtium agros ſolebant. Statuit omnino in ea quiete, & ocio rerum aliquo ingenio talem occaſionem tollere hoſti, & ſaluti ſuorum proſpicere. Mons erat, Modriſſum incolæ appellant, arduus atq; prærupti fines Turcarum propter ſui altitudinem late proſpectans. In eo caſtellum ædificare, & implere armatis in animo ſtatuit, qui crepitu tormentorum uenientes hoſtes proderent, eiuſq; loci propinquitas unum ex fuga receptaculum ſuis eſſet, rem iampridem conceptam, & procuratam omnibus modis, intermiſſam tamen propter aſſidua bellorum impedimenta. Igitur nihil moratus, præcipue quod non diutius uel ipſe delicijs marceſcere, uel militum animos ocio & luxu immergi uolebat, Croiam petijt, iam ad calcẽ urbis inſtauratio peruenerat, & reliqua opera murorum cõpleta erant. Acceptis itaq; cementarijs, & maiore parte artificum, ſimulq; quatuor paulo minus millibus militum, qui, ſi qua uis hoſtium ingrueret, arcerẽt à perturbatione negocij, Modriſſam ire perrexit. Per ſummam tamen quietem & cepta ea res & finita eſt, neq; aliquid ſub id tempus innouatum ab hoſte, nam Mahumetes tunc, utpote ultionis impatiens, licet ſummo ſtudio inſtauraret arma aduerſus Scanderbegum, tamen territus noui & periculoſiſſimi belli fama ex Perſia, tum propter magnam potentiam gentis, tum funeſtiſſima ueteris fortunæ ſuorum documenta conſiderans, cæteris rebus omiſſis, ac quaſi neglectis, totus ad eam partem conuerſus erat, quem exitum motus illi eſſent habituri, quia tamen Scanderbegi tot rerum ſucceſſus, & aſſidue

Mahumetis in dictum de nuptijs Scanderbegi.

& aſſiduę ſubditorum querelæ, diripi ſe quotidie à noſtris conquereban tur, eum perturbabant aliquantulum. Primum igitur multis nequicquã minis, conuitijſq; in abſentem inuectus eſt, poſtremo ad inaniora pacta cum illo tentanda applicuit animum. Miſſi itaq; Oratores per eos dies, ac pax oblata Scanderbego, ſi tributum uellet impendere, quod Amura thes pater prius petierat. Admonitus eſt de omnibus Epirenſis, & de ſi mulatione Ottomani, & de Perſico bello ab amicis quibuſdam, et de pur puratis regijs. Quare poſt aduentum legati maximo animo omnia illi ne gauit. Vix æquas ſe paci conditiones admiſſurũ cum Tyranno, ne dum tam turpes, & inhoneſtas inquiens, ueniſſe ſe ea mente in Epirum, ut ſol ueret uincula prouinciæ, & tolleret quantum in ipſo eſſet omne nomen ſeruitutis, & non noua apponeret grauamina, fructum eum ſolum tot la borum, & periculorum ſuorum capere, quod ab illius tyrannide illam li beraſſet. Si amicitiam eorum uellet, ſubiturum id onus fuiſſe, quũ omne penè Europæ atq; Aſiæ robur in uiſceribus, quum Amurathem cruen tum in oculis, ac idipſum ſedulo petentem habebat. Sat illis eſſe debere, quod ad eam diem exegiſſent, & eius ipſius temporis moleſtiſſimam fo re memoriam ſibi. Nunc alium rerum habitum, alios homines exortos, qui cogi tantummodo ad eas ſordes, inuitari à nullo unquã mortalium poſſint. Sic re infecta legatus dimiſſus, Caſtriotus totus & ipſe ad noui operis curam uerſus, quietos aliquantulum hoſtes eſſe permiſit. Sed pa rata iampridem calce, lapidibuſq;, & cæteris ad ſtructuram neceſſarijs, breuiſſimo tempore uix ſemeſtri cinctum muris caſtellum, ſimulq; priua ta quædã ædificia, ac militares ſtationes conſtructæ, reliqua indies ædifi canda, ampliandaq; relicta, non uallo, non foſſa indigebat, munitiſſimus ſuapte natura locus, ac prope inacceſſus, eoipſo de uiris, armis, & cæteris munimentis prouiſum, aduecta ex Croia tormenta quædam, & ad certũ uſum (ut diximus) data oppidanis. His ſic peractis, noſtri ducente Scan derbego, finitimos Turcarum agros ingreſſi, uacua defenſoribus loca, rebus quoq; cæteris exuerunt. Pars Croiam cum Duce multa præda onuſto conceſſit, pars maior præſidij loco ad imperij oſtia (ut conſueue rat) relicta. Nam licet ad ſalutem prouincialium multum per eam ædifi cationem caſtelli prouiſum eſſet, tñ nulla ratione præſidium ſolitum ab eis finibus reuocatum, utpote quum ille locus diſtaret à Modriſſa xiiij. amplius millibus paſſuũ. Prẽterea nõ eodem reſpectu, quo in Modriſſa, tenebatur ibi miles. Sed ad arcẽdas præcipue finitimorũ iniurias, & tuen dam prouinciam ab excurſionibus uicinorm. In aduentũ uero hoſtium, quibus impar ad reſiſtendũ id prẽſidiũ erat, uel per iuga montiũ, & tutio ra loca ſe recipiebat, uel in interiora prouinciæ fugiebat. Vt uentũ eſt in urbẽ, Scanderbegus cupiẽs in eo ſtatu rerũ, & occupationibus Tyranni egregiũ aliquid facere, et imperij ſui terminos ſi poſſet extẽdere, mox pro ceribus, qui aderant, & militaribus quibuſdã ordinibus cõuocatis, de ra tione gerendi belli, & genere agendorũ corã eis in hãc ſententiã exorſus:

Mahumetes tributum pe tit à Scander bego.

Caſtriotus ab ſoluto, muni toq; nouo op pido, hoſtiles agros ingreſ ſus, omnia di ripit atq; in cendit.

Satis

Adhortatio Caſtrioti, ad proceres ac omnium militũ ordines, de regno ampliando.

Satis iam (ut arbitror) Duces & milites fortiſſimi nouis ſaginati nuptijs, ab armis hucuſq;, à bello, à uirtute ipſa ceſſauimus. Satis celebrauimus uictoriam illam ex Amurathe, dum nunc in publicis, nunc in priuatis uoluptatibus, nunc in reficiendis, & nouis conſtruendis urbibus tempus contexrimus. Iam elapſus eſt annus, ex quo inſueto marceſcens ocio non hoſtem uidimus, nõ ullum dedimus experimentum uirtutis. Nunc quoq; eadem fermè uitæ ratio ſequenda relinquitur uobis, ni alium animum induatis, & oblatæ melioris fortunæ occaſionem melioribus conſilijs apprehendatis. Barbarus nanq; (ut audiſtis) Perſicis armis occupatus, oblitus iam Epiri eſt, oblitus noſtri, cęterorumq; hoſtiũ, pax uobis, ociumq; ad ſatietatem conceſſum. Sed quid turpius fortibus uiris, q̃ ita opportuno tẽpore abuti? cuius maxime rei rationẽ reddere debẽt mortales, quin inuitare hoc ipſum potius ad arma, cogere ad difficillima quæq; aggredienda debet, dum alio uerſus hoſtis, uel Dij potius ipſi peruia uobis, & incruenta omnia oſtendunt. Hęc duo maxime tempora ſunt rerũ

Quod duo ſunt maxime tempora belli in hoſtem gerendi.

benegerendarum, quum uel alijs occupatum, uel afflictum uideas hoſtẽ. Quo in ſtatu Mahumetis ſint (ut nulla ſit alijs fides) ſatis recens eius legatio declarauit, tributum perfidus petijt, uel ſolum pacem libentiſſime laturus, ſi daretur, negauimus audacter omnia, nũc quo animo, qua ratione negauerimus, reliquum eſt demonſtrare, an & ferenda ita ſemper Sfetigradenſis iactura? Concoquendę tot iniurię, tot imperij deformationes ab Amurathe acceptæ? Vbi feroces minæ noſtræ illæ? Quò ingentia conſilia, & excelſi ſpiritus abiere? Quantum dilatauimus uerbis olim imperij huiuſce terminos? Quantum Macedoniæ ſubegimus? Quouſq; Turcarum nomen inanibus inter nos colloquijs fugauimus? Sero hoc pacto, ſero Albani priſcum illum rerum decorem reſtituemus, libertatẽ uendicabimus, & cupita tamdiu illa auorum ſecula effingemus. Dum noſtri potius aliquid amittimus quotidie, & non ſolum de ampliando imperio, ſed nec de ultione quidem ulla tot malorum cogitamus. Verum enimuero impediuit hucuſq; cogitatus noſtros neceſſitas, impediere maiora incendia, ac maxima quæq; rerum momenta, nunc ne ignauia, & negligentia noſtra impediat, enitendum eſt milites. Quærendus aliquando, quærendus pertinaciter hoſtis, non expectandus ſemper, modo uelitis, modo iubeatis. Non deeſt uirtutis exercendæ materia, non ingentis occaſio laudis. En Sfetigradum uos tamdiu uictores uidet, expectat. Deterret (credo) ſuperioris anni oppugnatio, & male tentatæ rei euentus. Neque ipſe uos in eum laborem, & tam apertum diſcrimen trahere uelim, ſed multa de ea difficultate tum tot noſtræ uictoriæ, tum Amurathis mors ipſa, & præſens hoſtium fortuna detraxit fortaſſe. Non deerunt præterea tormenta omnis generis, cæteraq; inſtrumenta, quæ incruentis urbis, quàm maxime fieri poſſit, aditum faciant ad hoſtem. Reliqua tempus ipſum, & uiſus in oculis hoſtis docebit. Vobis ego nihil ſine labore, & cruore ueſtro audeo polliceri. Hoc maxime

precium

precium & Dij immortales ab hominibus exigunt. Vix tamē tunc quū fit, ſentit idipſum uir fortis, nedum priuſquam fiat formidet. Sed ſi Sfetigradum abhorretis tantopere, ſunt alia oppida & caſtella hoſtium non longè, quibus penſari id damnum, & expleri deſiderium noſtrū poſſit. Eſt Belgradum oppidum pari, uel minori fortaſſe ab hinc ſpacio, quàm Sfetigradum diſtans, nō indignum quidem labore, & ſanguine noſtro, ſi uel præmia, uel laudem reſpicimus. Pudere me ipſum maxime omniū debet, quod iam agitur annus, ex quo hic imperito uobiſcum, & tot auorum ſedes, tot conſanguineorum oppida, & Epirotici imperij ornamenta per eam ignominiam hoſti ſeruientia cerno. Igitur hoc ſaltem quod ſupereſt temporis, ne labi diutius è manibus ſinamus, ſequamur Perſas & ipſi, ſequamur fortunam à Dijs immortalibus oblatam, propagabuntur ita imperij fines, libertas ampliabitur, ulciſcemur iniurias, ulciſcemur mala ueſtra, & (quod pulcherrimū cenſeo) ab ocio iuuentus ignauiaq; uindicabitur: Eundum & ſi nihil acturi eſſemus, eundum tamen putarem, potius quàm quotidie prædę cupiditate cum agreſtibus finitimis, & pecoribus pugnando militum animos corrumpere. Non hac ratione Romanus Pontifex, non Alphonſus meus, & tot Chriſtiani Principes eam ad nos uim pecuniarum cum ingentibus donis miſere, ut ocioſi domi inter conuiuia, inter cantus & nuptiales illecebras degeremus. Sed ut armati ſub galeis inter ſudorem & ſanguinem uerſaremur.

Preclara ſententia.

Belgradi oppidi deſcriptio

Hanc adhortationem Scanderbegi neq; ſubitus (ut conſueuerat) neq; idem audientiū clamor, & aſſenſus eſt ſubſecutus, ſed interuallo quodam & maxime interruptus, ut ſatis appareret alienos hominum animos ab eius uoluntate eſſe. Et licet pauci ſententiam eius probarēt, pudore tū aduerſandi alius alium circunſpectans, nemo uocē emittere audebat, ſimul ne uel ignauior cæteris, uel timidior notaretur, tūc ſurgens Vranacōtes:

Neq; timor ullus, inquit, neq; animi deſidia, neq; experta Sfetigradenſis fortuna, ſolertiſſime Dux, nos hodie tanto pudore à conſilijs tuis recedere cogit, ſed anni tempus ipſum, tempus inquam id non faceret admonet, ut primus ego huiuſce ignauiæ confeſſionē præſtem tibi, in quo ſemper maxima pars agendorum ineſſe conſueuit. En parum iam autumni ſupereſt, uix delectus conficietur, uix cæteris ad oppugnationem neceſſarijs expeditis appropinquabimus muris, quod hyberna nos intemperies cum multis circumueniet incommodis, cum cœlo, cum terra pugnandum erit. Imbres, glacies, niues, cupidum laudis militem tardabūt, & tutabuntur hoſtem. Nam licet incommodum ad omnia, iniquiſſimū tamen oppugnationi urbium eſt id anni tempus, quippe quum non paria nobis impedimenta cum hoſtibus ferat. Muris incluſi illi, tectiq; munimentis decertabunt nobiſcum, & in affluentia omnium rerum facile altera manu pugnabunt, altera inſtaurabunt uires, nobis pertinacia ſola, & prodigis animis utendum erit. Quod enim ad tormēta attinet, uidimus ſatis tum in Sfetigrado, tum cæteris urbibus, quàm parum in hiſce ſit momenti,

Vranacontes reſpondet Scāderbego.

menti,& hoc ipſum hyemis tempore minime futurum. Quare fugien-dos ego maxime hos inanes conatus, & militum perniciem cenſeo, atq; tempus fortibus etiam uiris ſicut nautis expectandum iudico, non detrahet hæc ceſſatio de animis noſtris quippiam,non hoſti addet. De Perſico bello (ſi efferre liceat quod ſentio) parum omnino ipſe ſpei in ea re hodie pono,aut fama tantum uana eius belli erit, aut in aptius anni tempus eos apparatus reijcient Perſæ. Sed nõ ideo,ſi magis è dignitate, & utilitate oĩm ea ſententia uidetur tibi,conſilia tua impedimus. Sequemur cupidiſſime quocũq; nos duces,aptabimus ſermones,dexteras,tempora ipſa ad tuam uoluntatem. Mites tecũ niues,mollis bruma,& leniſſima omnia ſunt futura,neq; labores,incommoda,aut periculi genus ullum ſub tuis nos grauabit auſpicijs. Facile Caſtriotus uoluntate ſuorum animaduerſa,ut popularis erat,præſertim quod & uera multa dicebãtur,in eam ſententiam ſe trahi paſſus eſt. Relicto itaq; concilio,& dimiſſo milite omnes domum redire permiſit, ipſe cum Ameſa & paucis equitibus Petralbam perrexit. Ibi nanq; principio æſtatis uxorem reliquerat,id quod & omni deinceps imperij tempore fecit, ut per æſtatem autumnumq; illic ſolatij cauſa reliquo tempore Croiæ maneret, prꝑterq; in aduentu Mahumetis, uel immodici cuiuſpiam exercitus,quum de ſumma rerum,& imperij ſolicitus Colchinium maritimam Venetorũ urbem,uel in alia longinquiora oppida cum omni familia & præcioſiore ſuppellectili commigrabat. Planicies erat ſub caſtello ipſo præcipuę pulchritudinis,tum ob amœnitatem naturæ,lociq; miram,tum exactiſſima hominum cultura, & accolarum diligentia,non arboris,non uitis,non frugis,non rei ullius egens, quæ tellurem uel beant,uel ornant. Ibi cum familia, & longis de more puellarum ordinibus,ac regijs ſeruitijs domina eam anni partẽ agebat. Circum planiciem ipſam ſaltus undiq; inacceſſi, & anguſtiæ montiũ erant, per quas Scanderbegus crebra armatorum agmina ad cuſtodiã eius aſſidue tenebat. Et oppidũ ipſum uiris,armis, cõmeatu ad oẽs caſus fortunę egregio inſtructum. Paucos ibi moratus dies Croiam illam reduxit, neque Croię poſtea quietis aliquid permiſſum, nãq; haud falſus uates Vranacontes fuit. Aduolarunt mox alij atq; alij nuncij,reſcdiſſe Perſicũ bellum,motus omnes compoſitos,& extinctos,& exolutum penitus ea cura Tyrannum arma conuertere in Epirum dicentes. Turbauit ea res audita Scanderbegum,ſed armis opus eſſe,atq; conſilio,non indignatione inquiens,licet haud ſatis uenturum tam alieniſſimo tempore hoſtem crederet,tamen Croia diſcedens cum quinquaginta non amplius uiris ad Moſem & præſidium ire contendit,certius ibi ad agenda omnia conſiliũ probaturus,uera ut relata fuere ſingula inuẽta. Quare impigre lato decreto,& ſcriptis quinq; amplius hominũ millibus, in Dibrã ſuperiorẽ, ubi caſtra & ſtatiua tenere conſueuerat,ſe recepit,admonito Moſe, cæteriſq; ne aliquid mouerent,priuſq; ſe cum copijs uidiſſent. Vix inter hæc apparanda, & hoſtis aduentum decem abiere dies, memor mandatorum Caſtrioti,

Tempus fortibus uiris ſicut nautis expectandum.

Colchiniũ maritima Venetorum urbs.

Noui ex Adrianopoli motus & fama belli Mahumetis in Scanderbegũ.

ſtrioti noui caſtelli prędidium tormentorum crepitu u[…]ientium inſidias detexit. Salutare id ſignum primo ab agreſtibus acceptu[…] tum à Scanderbego ſatis tempeſtiue, qui ſublatis per noctem ſignis copias hoſtem uerſus quo cautius poterat, mouit. Moſis nulla tũ opera fuit. [Na]m quũ ab alia parte multis millibus paſſuum procul ab eo ueniſſent hoſtes, ipſe aſſignati ſibi loci cuſtodiam cum præſidio relinquere noluit, ne ſi uel uictus, uel uictor fuiſſet hoſtis, uacuam eam partem defenſore inueniret. Eam ipſam noctem & Barbarus ad iter ſuum celeritatem adhibuit. xij. hoſtium millia erant, nam plurium opera per id temporis uti Mahumeti non eſt uiſum. Et hi ipſi equites omnes, & ad inferendas & propulſandas iniurias aptiſſimi electi. Noſtri dimidiati ferè pedites, & equites fuerunt. Extrema quaſi deficientis iam noctis reſtabat pars, quum Scanderbegus obſeruato per exploratores Ameſæ aduentu (id nomen præfecto erat) ſilenti admodum agmine Modriſſi partē occupat. Turcæ ignari Mocreo monte ſuperato, uallem interiacentem ingreſſi Modriſſum conſcendere parant, ut inde ad interiora prouinciæ prætervecti commodius captarent Scanderbegum, & res prouincialium uaſtarent. Pars iam conſcenderat locum, & impliciti inter ardua montis anhelantibus equis euadere in iugum conabantur. Sequebantur alij, multi adhuc uallem nō exierant, quum ædito ſigno, & clamore ſimul ingenti ſublato, Epirenſis ſuperne ueluti ruina quadam fermè feſſos, equosq́ uirosq́ inuadit, obruit, proſternit. Peditatum penè omnem in principio obiecit, ne in eo aggreſſu & habitu loci equites ſuo ipſi impetu in præceps ruentes periclitarentur. Prima igitur laus, & maxima pars uictoriæ peditum fuit, Turcæ qui montem conſcenderant, abiectis illico haſtis, gladijs ſe defendebant, ſed uix ſubſiſtentibus equis incerti hominū ictus, inualidæ manus erant. Noſtri ſcutis tecti, equos primo, tum uiros non difficulter ſternebant. Multi in eo genere periculi iumentis relictis, aut pedites pugnabant, aut in ſubiectam uallem ad ſocios fugiebant. Ameſa noſter cum equitum robore à patruo ab alia parte montis, qua deſcenſu facilior erat, miſſus, iam aliud in anguſtijs uallis ordiebatur prælium. Lux interim paulatim exorta, cæteros quoq́ equites qui cum Scanderbego erant, deiectis prius hoſtibus, in planū reduxit. Pedites alij ſequuti ſunt equos, alij radices montis non reliquere, ſed inde depromptis ſagittis diſſipatos inceſſebant. Caſtriotus ab una parte, qua liberior exitus erat hoſti, fugientum terga acerrime cædebat. Ameſa à parte altera ab Ameſa obſeſſus noſtro, ubi iam neq́ uictoriæ, neq́ effugij uiam ullam uidit. Monenti id ſedulo Epirenſi mœſtior abiectis armis fidem eius ſequutus, manus multo pudore uinciendas obtulit. Plures quoq́ alij eo pacto cedentes fortunæ finem uulneribus & certamini fecere. Expedita uictoria milites ad ſpolia colligenda, & diripienda impedimenta uerſi, ſigna militaria omnia capta, hominum vij. millia cæſa inuenta, equi ex maiori parte confoſſi, & deformati. Noſtris paruo admodum ea uictoria ſtetit, nanq́ xxx. ferè, aut paulo mi-

Incurſio hoſtis per Epirum. Concurſus Scanderbegi in eum.

Duo Ameſæ, alter præfectus Turcarū, alter Epirēſis

Ameſa Turca capitur.

nus deſiderati. Ameſa dux Ameſæ noſtro à Patruo belli iure conceſſus,
qui uinctus cum cæteris,& parte prædę ſignis præſertim captiuis Croiam
ducendus traditus eſt,reliqua militibus cõceſſa. Caſtriotus aliquot ibi
moratus dies,dum fines hoſtium de more percurrit, dum militem dimit
tit. Ciuitcq;,dũ ſingula uidet,ordinat, procurat, nundinis ipſis natalicijs
in urbem uenit. Venientem turba ſenioribus magno numero & nobili-
bus immixtis obuiã extra portas progreſſa multis gaudijs, plauſibusq;
excepit,publice priuatimq; ingens ultra conſuetudinem lætitia exorta.
Quod iam fœlicia auſpicia benegerendi de Mahumete quoq; ſumpta di
cebant,eandem profecto,eandem eius quę patris fuiſſet fortunam aduer
ſus Epirotas Scanderbego duce futuram affirmantes. Cognitum nunc,
cognitum ſatis ferox Mahumetis ingenium,& animũ illum extra morta
lium aleam poſitum, præſertim tributi mentionem nuper ab eo factam
cõmemorantes. Ita ex ſumma aliqua delibatione rerum ſecunda, media,
& ultima quæq; interpretantur imperitiora iudicia uulgi, pręſertim ſi eo
dem & deſiderium ipſorum,& fortunæ ſponſiones tendant. Caſtriotus
in ea temporis & rerum feſtiuitate, neq; hoſti ipſi iniquus, ſolui captiuis
uincula,& duci ad ſe Ameſam iuſſit,habuitq; domi in conuiuijs ſecum,
& humaniter, & honorifice inuitatus,ut ipſe quoq; quam præbuiſſet,ui
ctoria frueretur. Sed rogatus primum omnium à Barbaro eſt, ut aliquẽ
ex captiuis concederet ſibi Adrianopolim mittendũ, ad monendos ſuos
de eius captiuitate,& precium pro redemptione afferendum, quum dice
ret illos,qui ex ea clade ſuperfuerunt, ignaros fortaſſe eius ſeruitutis cre-
dere illum cum cæteris cæſum,nihil Barbaro negatum. De pecunię ſum
ma pro liberatione omnium in xiij. aureorum millia cõuentum. Dimiſſi
itaq; duo, qui captiuorum cauſam agerent,cum uno ex noſtris, donec in
tutum à prouincialium iniurijs educerentur. Allatus interea ad Tyran-
num de ea ſtrage nuncius,& uiſæ ſuorum reliquiæ ſine duce, ſine ſignis,
& ſine armis multum priuati & publici doloris eo ſpectaculo incuſſerũt.
Mahumetes percontatus ſingula regia uanitate ex ui indignationis in ſo
lita conuiuia prorumpens, multum & laudi noſtrorum detrahere, & ex-
cuſare fortunam ſuorum eſt conatus. Mouitq; longe acrius illiberalem
principem noua legatio ab Ameſa miſſa,q̃ audita, uiſaq; nuper ſuorum
calamitas mouerat. Quamobrem nunc eam cladem illi imputãdo, quod
ſtolide exercitum per noctem,& eas locorũ anguſtias tractum amiſiſſet,
nunc tacite perfidiam, & ignaua conſilia accuſando, facile prohibuiſſet
quicq; pro ea redemptione decerni, tantũ ingenioſa eſt ad opes tuendas
auaricia. Sed circunfuſi purpurati,& cõſanguinei captiuorũ nõ iniquis
rationibus precibusq; appoſitis Tyranni animum illis cõciliauere. Con-
tendentes nõ poſſe ex aliqua parte anteactę uitæ id obijci Ameſæ, eamq;
inuri ſuſpicionẽ. Pręterea non ſolum in ea fortuna eſſe, ſed alios pleroſq;
fortiſſimos uiros, neq; ſpernendam tam miſerabilem cauſam ſociorum.
Quippe quum cæterorum animi eo pacto offendantur, deterreanturq;,

poſthac

Caſtriotus humaniter tractat captiuum Ameſam.

Pecuniæ pro redemptione captiuorum.

Turca cladem imputat Ameſe.

Auaricia ingenioſa ad opes tuendas.

poſthac à rebus agendis tam duro illius imperio, neminem in poſterum in expeditiones iturum, ſi ita inſidiarum, ſi quid durius acciderit, uel igna uiæ inſimulent. Excuſatam ſemper eam belli fortunam eſſe debere. Inuenta proinde ocius pecunia, & data legatis. Adhæc & alia multa dona ab eis priuatim parata, & allata ad Scanderbegum ſunt. Pecuniæ maiorem partem Caſtriotus nepoti numerari iuſſit, reliqua militibus qui aderant erogata, & Moſi diuidenda in præſidium miſſa, ſed non illiberalior patruo nepos uix ſibi quicquam ex conceſſa pecunia retinuit. Identidem ipſe cũ amicis omnibus tum periculi ſocijs omnia in medium contulit. Hoſtibus exoluto precio libera abeundi poteſtas facta, & ad eorum arbitrium diſceſſus relatus. Mœſtior quaſi Ameſa diſcedere uiſus eſt, & priuſquam abiſſet multa cum Scanderbego de ingenio Mahumetis, & ratione gerendi belli tacite colloquutum dicunt. Diſcedentibus pleraꝗ dona cum multorm dierum cibarijs data, & cuſtodes plures ad educendos eos uſꝗ ad imperij limites attributi. Priuſquam Ameſa Adrianopolim ueniſſet inſtaurari iam eius copiæ, & ſuppleri numerus amiſſorum ceptus fuerat à Debrea quodam audaci maximo uiro, neꝗ ignaro militiæ, qui nimis ſolicite id negocium tum ſibi demandari contenderat à Mahumete multis inanibus promiſſis regis animũ augere conatus, & ad uictoriæ ſpem traducere, omnia ad ingenium ſuum, omnia ad conſilium, & nihil quicquam fermè ad fortunam referendo. Illud tamen, non depugnaturum ſe totis uiribus cum Scanderbego, ſed auſpicia ſaltem non ingrata uictoriæ ſumpturum promittẽs, neꝗ de maioribus copijs ulla eum cura inceſſit, niſi quot Ameſa habuiſſet, uelut æmulatione quadam uiri, ut pari, & eodem fermè milite fortunam reſtituiſſe diceretur. Sed neꝗ ſolus id Debreas poſtulauerat à Tyranno, uerum à pluribus alijs difficilis id laudis genus petitum. Nam quo maius apud Barbaros Scanderbegi nomen erat, & inuictæ cuiuſdam fortunæ fama, ita ut fortiſſimi quiꝗ, uel nominatiſſimi erant, uelut candidati aliqui ad præcipuos quoſdam faſces honorum, & gloriæ promerendos confluebant, augente maxime ea ſtudia hominum principis diuulgata liberalitate, qui honorifica iampridem præmia ſtatuerat uictori. Ameſa uiſus, auditusꝗ, multum de eis conſilijs immutauit, nam ita commendatione aſſidua, neꝗ uana res noſtrorum, & ducis uirtutem extulit, ut & Debreem penè pœniteret expoſtulati officij, & rex propior iam ad reuocandum decretum uideretur, magis tamẽ è dignitate imperij uiſum Ottomano augere copias, quàm uel operã Debreæ arguere priuſquam experta foret, uel inultam pati Ameſæ captiuitatem, & recentes iniurias ſuorum. Addita proinde ad illud ſupplemẽtum alia tria equitũ millia. Ita Ameſa dum officioſus laudator, & gratus amico, alioqui & hoſpiti uirtutes Scanderbegi edocet, iniquus penè illi fuit, uel autor potius maioris laudis, & cumulatioris uictoriæ. Paratis omnibus ad proficiſcendum, & commotis fermè copijs, pluuiæ crebræ, & ingentes per aliquot integros dies delapſæ tardarũt aliquantiſper deſideria

Humaniter dimiſſus Ameſa.

Debreas iuſſu Tyrãni inſtauratis Ameſæ copijs, & ſuppleto militum numero, in Scanderbegũ ſigna mouet.

militum. Ceſſantibus hymbribus,& miteſcente quoq; ipſo anni tempore,ueris aduentu,iter impigre arreptum. Eadem ipſa tēporis ratio Scanderbegum etiam è Croia in caſtra euocauerat ad cōſultandum cum ſuis & decernendum de his,quæ omiſſa propter hyemis incommoda in mitiorem partem anni reiecta fuerant. Quare fama omnis de eo apparatu, & aduentu hoſtis eum in Dibris cum Moſe inuenit. Quamobrem maxima celeritate (ut par erat) adhibita ſeptem amplius hominum millia illico confecit. Neq; hic mirari quempiam oportet de tam ſubitario apparatu noſtrorum,& incredibili propè uelocitate in conficiendo exercitu. Nam Scanderbegus magnam partem uectigalium ſuorum,uillarū præſertim,uel ultro nullo prouocatus beneficio,uel in prēmium uirtutis pro ceribus ſuis quibuſdam conceſſerat,ea lege,ut ingruente belli neceſſitate, uaria pro qualitate cuiuſq; militum prēſidia impendere ſedulo deberent, & ipſi quoq; corporibus ſuis omnibus agendis pro eius arbitrio intereſſent. Hi itaq; ſemper ita inſtructi ſtabant,ut nihil penè præter ducis nutum expectarent. Præterea cæterorum prouincialium, agreſtium prēſertim,magnus numerus,uelut certa conſuetudine regionis ſequi eum ſine commodo aliquo ſtipendiorum tenebatur. Prædę demū cupiditas eam ſemper uim militum excitabat,ut nullum melius edictum, nullum aptius claſſicum, uel ſtipendia accommodatiora uiderentur ad multitudinem conducendam. Quare ex hoc ſatis & illud cuiuis intelligere licet,quod ſępe nimis multos querentes audiui, quomodo Caſtriotus ad tot quotidie reparanda bella ſuffecerit,quum non ea fuerit uis uectigalium, ac tributorum,ut alere tamdiu militem poſſet. Verum enimuero,& ſi non ille prouinciæ mos,non ea cupiditas,& ratio prædę, communis tamen periculi reſpectus, tum & ipſa dexteritas ingenij, ac fortuna ducis omnibus facile in manus arma dediſſet. De ſtipendiarijs auxilijs, & mercenario milite multum momenti in Romanis Pontificibus,Regibus Apuliæ, & alijs Chriſtianis principibus erat,à quibus quotidie bellorum (ut aiunt) nerui non deerant. Debreas ſuperata iam maxima parte tractus Tribalorum (Bulgariam uulgo appellant) Pologum attigerat,locus eſt ita uocatus ab incolis,uel regio potius eiuſdem Bulgariæ Barbaris parens, nō multum diſtans à finibus Epirotici imperij. Id ubi nouit Caſtriotus, ſternere ocius equos,& infrenare iubet, tum equitum ſex millia ſeligit ſecum ducenda (nam in ea rei celeritate peditum non ſatis commoda,& inutilis opera uiſa) reliquos cum ueteri præſidio Moſis, ordinatis, quæ in rem uidebantur,dimiſit. Dibrenſem priuſquam ipſe mouiſſet cum decem equitibus ad obſeruandum aduentum, & exploranda conſilia hoſtium impigre præmiſit. Reliquæ copiæ ponè cum eo ſequutæ. Conſederat Barbarus in campeſtri loco quodam ipſius Pologi lucem expectaturus. Mocreus ab una parte mons noſter, ab altera oppidum Turcarum,Scopiam dicunt,terminabant planiciem. Erant & duo alij montes cingentes planum,inſignis altitudinis,quos non peculiariori uocabulo,

Velocitas in cōficiendo exercitu unde fuerit Scanderbego.

Bellorum nerui Scanderbego à Chriſtianis Principib.

Debreas uenit in Epirum.

montes Pologi audio appellari. Moſes ſingula commodiſſime contemplatus (luna enim pernox erat) facile Caſtriotum de omnibus exactiſſime admonuit, qui noctis maximo beneficio uſus ingenti feſtinatione procedere militem iubet. Nondum Mocreo relicto planiciem intrauerant, quod mutatum repente cœlum eſt, tenuiſq; primo cecidit pluuia, & irrigari leniter cepta agmina, tum paulatim accreſcentibus imbribus, tonitrua, & corruſcationes ſequutæ, cum magna ui uentorum. Steterat iam ſignifer, & exorto horrore quodam inter homines, alius alium reſpicientes ueluti ſiniſtrum omen dolebant, quum Epirenſis irridens ignauiam, & inanem ſuorum trepidationem, progreſſus ad primos manu ſua ſigniferos impingit, iniquos interpretes ſibi ipſis appellans, ac eo maxime tempore utendum inquiens, & properandum in hoſtem, quum non ſatis ille crederet uenturos. Præterea inſtabilitatem eam ueris eſſe, Martij præcipue menſis, priuſquam adſit congrediendi tempus, limpidiſſima omnia (ut pauloante fuerant) & quietiſſima habituros, ſic exhilaratus miles, ac omine pro ſe accepto inuicem ſe adhortantes animum quoq; duci auxere. Iam & propinquitas ipſa, & expurgatum (ut Scanderbegus prædixerat) nubibus cœlum, ac lucidioribus radijs progrediens luna uenientes detegebat. Quum trepidus primo hoſtis paratis tam ad pugnam, quàm ad fugam omnibus, dubius aliquantiſper fuit, an expectaret. Ad timorem multum nox faciebat, & fiducia ipſa noſtrorum, quod tanto animo progreſſos aduerſus ſe extra proprios fines uidebant. Ad audaciam autem econtra id exhortari uidebatur, quod non in hoſtili ſolo ſe noſcerent pugnaturos, ubi uel inſidiæ, uel fraus aliqua á tergo timeri poſſet, ſed illud præcipue, quod multitudine ſuorum, & eo militum robore fidebat, & quod turpis admodum fuga tot millibus hominum conglobatis, uel cuiuis ignauo uideri par erat. Dato igitur ſigno Debreas memor promiſſorum ſuorum, & conſiliorum Tyranni, ad animandos acrius uiros, nunc ad hos, nunc ad illos procurſans, clamabat:

Epirenſis ſermo ad milites.

Adeſte, adeſte uos ueteres milites. En egregiæ ultionis, & uindicandi amiſſi decoris tempus, ulciſci uincula, & cladem ſociorum, ulciſci ſanguinem ipſi ueſtrum poteſtis. Properant nocturni bellatores, afferunt iam cathenas (ut uidere uideor mihi) ad manus ueſtras uinciendas. Ameſam hic credunt inuenire urbanum hoſpitem ſuum, credunt Mocreas hic ualles, & inuios Modriſſi ſaltus, ac aſſuetas prædonibus latebras ſecum futuras. Domi fermè (ut uidetis) in rerum omnium ſecuritate affertur pugna, numero longe ſuperiores ſumus, uirtute etiam, ſi uos uelitis, locus ad equeſtre certamen non aptior ullus. Quod ad me attinet, aut unà exſpirabo uobiſcum, & inter chara ſociorum cadauera liber ſaltem, licet infœlix conquieſcã, aut ea uobis adiutoribus efficiam, quę ſeuera Mahumetis iudicia non arguant. Nõ Croienſes pueri irridebunt uincula, nõ ſtudioſi clementia hoſtis appoſitis epulis & eſculentorum ſuauitate ſeruitutis turpidinem lenient. Quare agite quiſq; priuatum & publicum induat

Adhortatio Debreæ ad ſuos ad fortiter pro uictoria pugnandum.

animum, uos'q́; cæteri, quos ipſe mihi optaui, & manu fermè mea clegi ul tores, reſtitutores fortunæ ſociorum, memineritis quæ ipſi promiſſa mi hi, quæ propter uos ipſe dederim Ottomano. Nemo enixius hoc mune ris petijt quàm nos, nemo cupidius accepit, nemo uel laudem & præmia ampliora (ſi uincimus) uel ſuperbiores uultus, & moleſtiora ludibria (ſi uincimur) expectare debet.

Simul hæc dicens, immiſſo in uenientes anteſignariorum agmine, ut impetum eorum aliquantiſper tardaret, dum ſtabilius conſilium ipſe ia ctandæ totius aleæ ſumeret, init paulatim pugnam.

Adhortatio Caſtrioti ad milites, ut fortiter pro uictoria decertent.

Scanderbegus contra: Proh pudor milites, inquit, ſumpſere iterum in uos arma, ſumpſere animos captiui ueſtri, adſunt turpes reliquiæ illæ Ameſani exercitus, dolent, cōqueruntur uos malos conuiuas fuiſſe, nam optimi conuiuæ erat ita agere, ut nihil eſſet reliquiarum. Adeſt & nouus miles cum nouo (ut uideo) duce: quid aliud, quàm nouū gloriç genus? Vincite (ut conſueuiſtis) Non dicam pugnate Epirenſes, ne ſi per ſecor diam uel ignauiam noſtram hodie ex tam diutina, ac recenti admodum poſſeſſione illa fortunæ deijciamur, Modriſſum, & Mocreas ualles, non uos ſe uiciſſe dicant hoſtes. Aperto campo, aperta appareat uirtus, nō pe ditum uos cura tardat, non impedit. Expeditiſſimi omnes ſumus, nihil præter ferrū & hoſtes, numero fortaſſe ampliores. Sed iacentes (niſi me ſpes fallit) eos melius curioſi uirtutis ueſtræ exactores numerabitis.

Inter ea dicēda maxime procurabat, ut cōglobatus ſimul ſtaret miles, ne ordines cōfunderentur, ac diſcrimē hoſtium periret, præſertim quod diſſipati pauciores à pluribus facilius circumuenirentur. Tamē progre diens in ſe hoſtile agmen haud ſatis fretus anteſignanorum ſuorū robo re, Moſe, & Ameſa cum egregia uirorum manu ad primos immiſſo exce pit, Veritus ne ſi labaſſent ibi prima auſpicia pugnç, timor aliquis inter ſuos ſuboriretur, & audacia, animiq́; creſcerent hoſti. Reliquas turmas connexas multo ſilentio, & ordine tenuit. Barbarus identidem, uel noctē timens, uel ad noſtrorum tenorem conſilia ſua accommodans nihil quic quam mouit, Sed iunctiſſimis & ipſe ordinibus uelut ſpectator ſtabat. Ita ſingularis quoddam certaminis genus, congreſſus ille anteſignano rum uidebatur. Et ſoliciti utrinq́; exercitus ſubeundæ pignora fortunæ pendentibus animis expectabant. Sed non longum id ſpectaculum fecit Dibrenſis, qui uelut procella irruens in medium illorum, occiſis fortiſſi mis quibuſq́;, facile cęteros impulit in fugam, ac omnium immemor prę animi ardore iam fugientes in mediam hoſtium aciem inſecutus fuiſſet, ni Ameſa reuocato milite, dictis ſimul factiſq́; furorem eius inhibuiſſet, ac retraxiſſet ad ſigna. Erat Moſes uel militaribus, uel imperatorijs uirtu tibus maxime mirabilis, ſed cruentato ſemel ore, ac erectis (ut aiunt) cri ſtis, impatiens animi, ac modicū ſibi imperans. Quare reprehenſum nūc à Scanderbego ferunt, & admonitum. Modeſtius audacia ſua, cōſultius uictoria uteretur. Excuſabile id in turmali quopiam, & priuato milite. In

Modeſtius audacia, conſultius uictoria uti.

duce per

duce perncioſum, ita maxime reprehenſibile, & peſſimi exempli fore. Cæterum huius me uiri dignitas admonet, ut pauca de eius origine in præſenti a breuiter delibem, quæ huiuſmodi ferè ſunt:

Moſes, qui à Dibris dictus eſt (eò quia Dibras incolebat, ubi Scanderbegus multa ei prædia, magnamq́; agri partem donauerat) Et etiam aliâs Moſes Golemus Arrianithis cognomento appellatus, natione Epiroticus, Valmorũ ciuitate Epiri oriundus, patre Muſachio, matre Voiſlaua. Cui Muſachio duo fuere fratres, Arrianithes ſcilicet Golemus, ſiue Comminatus, Scanderbegi ſocer, de quo ſuperius ſatis diximus, & Vladenius Golemus Arrianithis, qui Muſachium Angelinę filium à nomine matris, aliâs Golemi Arrianithis cognomento nuncupatus, ex Angelina Scanderbegi ſororis ſuſceperat. Hæc obiter de Moſe ſint dicta, quare unde egreſſi ſumus, redeamus.

Cæteræ copiæ ea uiri audacia defixæ paulùlum, & immotæ ſtetere, hoſtes immodice ea re deterritos, tum demum frequentius, certiusq́; de fuga conſilium inceſſit. Tamen nihil aliud per eas tenebras moturos noſtros credentes, & reliqui fortunam certaminis in lucem dilaturos, man ſere, præſertim, quod præter ignominiam periculoſam fugam ſibi per eam incertitudinem noctis uidebant. Scanderbegus quoq; maxime fluctuatus animo eſt, an diem expectaret, uel eam uictoriam ſequeretur. Nam feſellit eum ſpes primo, quod improuiſos hoſtes, & inordinatos (ut Ameſam prius inuenerat) adoriri putauit, & poſtea propter eam fortunam anteſignanorum ceſſuros facile credidit, & terga daturos, ſeq́; fugientes inſequendo incruenta ſuorum uictoria uſurum. Sed ubi egregie ſtantes, ac uelut conſultantes aduertit illos, rupta omni mora, & edito undiq; ſigno in eos fertur. Dum recens eſt hominum timor, dum recens cruor, utendum fortuna, inquiens, ac interrumpenda fugæ conſilia hoſti, quippe qui nihil aliud mente agitet, & obſeruet, præterquam quomodo tutus, liberq́; ex oculis euaneſcat. Segnius occurrentes ſuos Debreas ad primos prouolans tum uerbis, tum audaciæ, ac propriæ uirtutis exemplo multum animauit, repreſſusq́; pertinaciter eſt impetus noſtrorum. Sed quum permiſceri acies uererentur, haud ſatis cruentum aliquantiſper certamen fuit, donec unus ex Muſachijs cum parte equitum à ſiniſtro cornu miſſus, ad laceſſendos inde hoſtes, turbandis eorum ordinibus initium dedit. Scanderbegus urgens aſſidue eos, qui in fronte aderant, præfectum maximo ſtudio aucupabatur, & iuſſerat quoſdam ex ſuis, multis allectos promiſſis, ut hominem obſeruarent. Hoc peculiare illi in omnibus prælijs aiunt fuiſſe, ut à ducibus captandis, & tollendis, prima ac potiſſima conſilia uictoriæ ſumeret, dicereq́; ſolitus erat, caput ſemper primum incidendum, cæterum corpus per ſe ruere, perireq́;: neque noſſe ſe genus ullum animantis in uniuerſa natura, quod capite ſublato ſuperuiuat.

Debreas animat ſuos.

Peculiare Scãderbego in prælijs à ducibus captandis & tollendis.

Sed turbauit parũper ea cõſilia Caſtrioti motus ille à Muſachio excitatus

nam relicta fronte in qua ſtabat Debreas, mox ad illam partem cōualuit, ut expulſo hoſte, reſtitueret ordines uiris, doceretq́ per ludificationem uſq́ in lucem ualentiorem impreſſionem, ultionemq́ protrahendam. Senſit ſtatim hinc miles abeſſe ducem, nam laxius pugnare iam, ſegnius reſiſtere noſtris, & pelli intra ſigna facile patiebatur. Moſes ſtupentibus ſingulis præterlatus inter denſiſſimos illorum auulſum ſignum è Barbari manu ad ſocios proiecit, ita ingentiores irarum, ac ueluti æmulationis cuiuſdam ſtimuli hominibus iniecti. Procurſum undiq́ maximo ardore in apertum periculi diſcrimen. Multi iam Moſes paſſim, multa ſine ſignis Turcarum agmina, ac uix uſquam bellantium uultus, ſed terga tantum fugientium apparebant. Oblitus diſciplinæ, & ordinū ſeruandorū,

Debreas trā-ſfigitur à Scanderbego.

oblitus compoſitæ ludificationis, Debreas citato illuc equo plenus indignationis ſimul & timoris aduenit. Reuocantem ſocios, ac inſtaurantem enixe prælium intentus iampridem Epirenſis, ſumma pectoris lancea rimatus transfixit, labente ſubter mentum ipſo ferro, quod dum reflexu capitis Barbarus uitare cupit totum accepit, finis idem uiri, & certaminis illius fuit. Prolapſum ex equo ſui tantum tutati, dum uiuum putant, & reſilire in equum expectant. Sed ubi immotum cadauer conſpectum eſt,

Verſis proris, prouerb.

neq́ qui fugam multitudinis increparet, manſit, uerſis (ut aiunt) proris, ſigna pariter omnia caſtra, impedimenta, ſocij, hoſtes eodem tenore relicti. Ameſanus non immemor Modriſſi, & recentis documenti noſtrorum, ſicut in hoc prælio maxime cautus, & ſtudioſus ſalutis, ita primus in fuga fuit. Exorta lux, licet certiorem eam fugam uiris, cruentiorem tamē

Barbari in fuga necantur.

fecit. Nam Muſachius ab una parte, Moſes ab altera effuſiſſimis habenis in eos proruentes plures fermè inter fugiendum abſumpſere, quàm inter pugnandum ceciderant. Nonnulli eo pacto & uiui in poteſtatem uenere. Quum afflantem penè humeros hoſtem claudere diutius nequirent, neq́ ad reſiſtendum, uel glorioſe cadendū uirium, aut animi quippiam eſſet. Amplior adhuc multum ea uictoria fuiſſet ſaltem propter numerū uulneratorum, ſi aliquod ſagittariorū agmen habuiſſent noſtri, ſed præter ſcutum, haſtam, gladiumq́ aliud nō aderat uiris. Demum ubi intrantibus intima regionis Barbaris, periculoſior fermè ſequentibus, quàm fugientibus ea perſequutio eſt uiſa, firmato gradu Scanderbegus, & collectis ſocijs, captiuisq́ ad ſuos multa lætitia, nullo amiſſo, neq́ uiolato ſe recepit. Cæſa eo prælio hoſtium iiij. millia, cxx. Noſtris (ut cōſueuerat) donata, non empta uictoria. Præda iuſſu Caſtrioti in medium congeſta, & diuiſa eo decernēte inter milites eſt, ne deterior illorum cauſa eſſet, qui neglecta direptione caſtrorum, ſpolijsq́ de occiſorum corporibus prætermiſſis, & neglectis in fugientes continuauerunt cum furorem belli, & laudem uictoriæ. Equum Debreæ cum uniuerſis armis manu fermè ſua ipſe multo decore uerborū tradidit Moſi. Alijs alia, & nonnullis captiui conceſſi. Muſachio adoleſcens quidam Barbarus egregiam quandā indolem & generis & animi præ ſe ferens. Sed non illepida contentio mox

inter do-

inter dominum & captiuū magna audientium uoluptate orta eſt. Nam quum pro redemptione ſua uerba mouiſſet iuuenis, & de quantitate pecuniæ Muſachij uoluntatem ſciſcitaretur, conuentum tandem eſt in ducentos aureos, quos ſtatim Barbarus deprompto ſacculo numerauit, petentem poſthac libertatem Albanus irriſit: Aliunde parandum precium inquiens, iniquum fore, ut propriam ipſe rem pro ea redemptione cogatur accipere, & pecuniam, & quicquid cum eo captum eſſet, ſibi nuncupari, & in eandem cum corpore rationem uenire. Neq; ſeruum belli iure ſeruare aliquid ſibi liberum potuiſſe. Inſtare ille nunc ratione, nunc precibus, ut ſe dimitteret; Poſtremo res ad Scanderbegum deducta eſt. Qui de induſtria utroq; dicere iuſſo conuerſus ad milites: Bellum, inquit, profecto controuerſiæ genus iſtuc eſt. De re mea uterq; iſtorum litigat, neq; pecuniam quam ignorabamus, donauimus Albane, neq; abuti tu per hanc fraudem beneficio noſtro debuiſti adoleſcens, utpote, qui planè ſcires uel ſpiritum iſtum ipſum ad arbitrium alienum præcarium ducendum tibi, nedum in alijs uiris quippiam relictum. Cęterum neq; ego etiam ipſe arbiter in cauſa propria iure eſſe poſſum. Sed quis non aptiſſime iudicet in negocio libertatis? Et iura omnia belli, omnes militiæ ſanctiones cenſeat eius fauore ſeponendas? Damus cuncta nos tibi ſcientes uolentesq; Muſachi. Tu libertati hominem uel naturæ potius reſtitue, ſi tamen alias unquam in hanc rationem apud te uenerit, ex omni arbitrio tuo, & animi ſententia in eum libere acturus. Sic lætus iuuenis accepta libertate, equo etiam, armisq; ſibi à Scanderbego redditis, exclamans aſſidue eam liberalitatem, & Dijs omnibus Ducem, ac Epiroticum nomen commendans, dimiſſus abſceſſit. Noſtri collectis impedimentis, deficiente iam die, in Dibram cōceſſere, ibi deducta aliquantulum in medium illa conſultatio de oppugnatione urbium, ſed facile decretum, ut expectaretur quid acturus eſſet Tyrannus poſt eam cladem ſuorum, ne uel inania ſtatim, uel periculoſa ea conſilia experirentur. Statuti igitur duo ſunt menſes ad eam rem indagandam, & ſpectatores undiq; maximo ſtudio emiſſi, licet uix ullo tēpore trāsfugę ex Adrianopoli & alijs locis deeſſent. His ſic peractis, ac exercitu ſoluto, Moſes ad pręſidiū, Scāderbegus Croiam cū Ameſa & reliquis purpuratis ire perrexit. Redierat interea ad Mahumetē exercitus, licet miſerabili facie rerū omniū, nihil tñ uſq; miſericordiæ inuenturus. Turbauit nanq; primo regē, tū & cęterorū animos tot hominū fuga, quos ſatis deperditā quanq; belli fortunā reſtituere potuiſſe dicebat. Deinde ubi de ſingulis interrogauit, & quibus locis, & quibus cū hoſtiū copijs pugnatū eſſet, uehementius exarſit, ac abire illico ex oculis increpans aſſidue, ac eam deteſtans ignauiā, iuſſit. Debreę quoq; caſus plus fermè lætitię, q̄ doloris ſui generis hominibus attulit, qui uel uirtuti inuidebāt, uel oderāt audaciā, & magnitudinē animi. Ameſa adeo uerū ſe uatem fuiſſe dolens: Recte inquit, fecit ſucceſſor noſter, qui promiſſorū ſuorū exactores noluit expectare, habeat tñ ipſe ſibi eam laudē, &

Perturbatio Tyrāni ex adueniu reliquarum Debreæ.

glorioſæ pompa mortis fœlix gaudeat animus. Ego nihil inuideo,tum etiam & excuſare fortunam ſuam,ac ſuorum fugam cupiditate abolendę ignominiæ audacius occepit. Minoribus ſe multo copijs inſidijs quoq; inter inacceſſos montium anfractus,& anguſtias locorũ, à pedite,rigentibus præterea glacie ac niue omnibus circumuentũ,Debream paria omnia cum hoſte,copias autem dimidio maiores habuiſſe. Sic tacite, ac ueluti neceſſario eò decurrebatur,ut uel ita uolentibus Dijs, uel militum & ducis uirtute inuictam rem noſtram dicerent. Mahumetem eo rerum miraculo perculſum,ſtupor quidam non ſine inceſſione timoris inuaſerat, uix fieri poſſe dicebat,ut ea hominum paucitate fines ſuos,et Pologi campeſtria aduerſus Debream ingreſſum Scanderbegum crederet, tamen quum & omnium idem teſtimonium,& proëmia falſi nulla uideret,non audebat ſpernere hominum fidem. Quod ad rem attinebat, & rationem ulciſcendi,non deerant undiq; appoſitiſſima ad regum uanitatem, moroſosq; inuitamenta uana adulatorum genera. Qui ſolicita interpretatione laudem omnem noſtris auferentes capita ipſi ſua, corporaq; pro ea re deuouerent. Artificem tantopere inſidijs intentum ſemel præcipitaturum affirmantes,ut infinita eius generis exempla erant. Non Modriſſos ubiq;,non noctem ſemper,nõ Ameſas omnes,& Debreas futuros, cum difficili præterea hydra implicitum Scanderbegum tot quotidie renaſci capita ad eum abſorbendum,quot præciderentur. Quod ſi in ſinu Iouis eſſet,minime tamen tutum fore. Mahumetes audire libenter ea ſtudia hominum, neq; aperte reclamare offerentibus ſe ultro ad pericula multis. Nihilominus aliud coquebat callidus ueterator, aliud incruentius ultionis genus uerſabat animo, quomodò domeſtico aliquo bello opprimeret Caſtriotum,& inteſtina arma;inſidiasq; in eum excitaret,ut in alios ſępe fœliciter experta illi fuerat fraus,quod in Græcorum præſertim imperio extorquendo fecerat Amurathes,facile fretus (quæ humanæ cupiditatis incitamentnm fuit,maxime ubi imperij cauſa agitur) Inuenturum ſe ex magis intimis, & charioribus uiri adiutores, & auctores conſilij ſui. Pleriq; ea tempeſtate erant,quorũ magna autoritas gratiaq; apud Scanderbegum tam domi,quàm militiæ uigebat. Sed Moſes ſicut præcipua in bello uirtute,ita ſplendore quodam egregio nominis primas partes inter eos ſibi uendicabat. Tentare igitur tacite uirum, & magnitudine promiſſorum ad perfidiam pellicere in animo ſedit. Accedebat & illud ad commoditatem rei,quod maxime uicinum imperium eius, finibus ſuis ac Sfetigrado præcipue audiebat. Sic commodius inuitari ad colloquia hominẽ poſſe,& agi ſingula ſecretius & expeditius ratus eſt. Itaq; quantum ad bellum & inanes ſuorum iactationes ſimulans ſe non iniqua ratione nunc differre Epiroticam ultionem uelle,adhibitis pauciſſimis admodum ex purpuratis ſuis ſocijs eius conſilij,literas de hoc ad Sfetigradi magiſtratus multo ingenio, ſtudioq; confectas dedit. Alias quoque eiuſdem ſententiæ Alchriam ad præfectum urbis miſſas dicunt, ſed non multum

Adulatores appoſitiſſimi ad regum uanitatem.

Mahumetes uult Moſen à Scanderbego abalienare.

multum refert, an has ſcriptas epiſtolas, an ſecus quiſpiam credat. Melius tamen (ut arbitror) eſt putare uix unis tantum literis eam rem agitatam. Ad quod exiſtimandum, & negocij huiuſmodi ratio inuitat, & illud fortaſſe, quod Alchrienſes nullus unquã effectus eſt ſequutus. Illas ad ſe delatas & reſolutas Sfetigradenſis quo cautius poterat, habuit, & mandata Tyranni cupidiſſiſime ad animũ tranſmit: nam ſi rem ex uoluntate regia peregiſſet, multa quoq; honorifice promittebantur ſibi. Formula uero literarum, quantum ad Moſen attineret, ea erat, ut nomine Mahumetis cum eo ageretur, dareturq; illi optio uel pecuniæ, & dignitatis ſi mallet apud Turcas, uel Epirotici imperij ex omni arbitrio eius, ſi Scanderbegum tollere poſſet de medio, uel id agere, ut eius miniſterio tolleretur, aut ſaltem illo relicto ipſe Turcarũ arma ſequeretur. Tum & alia uerba multum idonea ad perſuadendum appoſita, neq; de Moſe comprehenſum literis, ſed & de reliquis, licet non ita nominatim facta mentio, ac data præfecto poteſtas agendi, prout tempus locusq; poſceret, ac cenſeret ipſe magis è dignitate, commodoq; regis futurum. Nihil omiſit ex his Barbarus, ſumma ratione, conſilioq; in inuitando primum ad colloquium Moſe uſus. Nam communicato eo conſilio cum uno ex ſuis, & Chriſtiano, & Epirotici generis, illum ad hominem accerſendum miſit, multis oneratum promiſſis, ſi id perſuaſiſſet Dibrenſi. Nox ad ea agenda (ut par erat) adhibita, & Epirota locorum peritus nihil aberrauit. Inuentus eſt cum præſidio Moſes ad imperij clauſtra ſummotoq; teſte, hoſtili nuncio copiam ſui commodiſſime fecit. Ille priuſquam aliquid de cæteris mandatis attigiſſet, ut Sfetigradum accedere uellet, eum inuitauit. Negantem acriter, ac uelut irridentem impudentiam hoſtium, tum demum ad ſeria ueniens, & totus in blandimenta uerſus ſibi hominem attentum fecit, & animum Tyranni ex parte illi aperuit. Audiuit non inuitus ea Moſes, hauſitq; cupidiſſime (quæ præcipue militaris uanitas eſt) appoſita illa condimenta laudum ſuarum, præſertim quod regem Turcarum tam honorifice de ſe ſentire audiebat, & unum ex totius Epiri flore ulrto ad ſe & uoce, & literis inuitare, ni erubeſcendum potius fuerit glorioſo militi, quod unus ex alijs multis ueluti perditus homo ad tam inſignem perfidiam, & deteſtandum facinus potiſſimum eligeretur. Verum obliuiſci omnium præ gloriæ & imperij cupiditate conſueuimus. Talem tamen ſe nunc nuncio illi uultus, ſermonisq; habitu præbuit, ut neq; approbare quæ dicebantur, neq; repudiare uideretur. Sfetigradenſis coniectata ſatis hominis uoluntate nihil diutius loquutus, pollicitusq; ſe propediem rediturum, eo concedente ad præfectum reuerſus eſt. Interrogatum de eius colloquijs Moſem à militibus reſpondiſſe dicunt. Exploratorem ex agro Sfetigradenſi occultiſſime ueniſſe ad aperienda quædam conſilia hoſtium, ſperareq; ſe eius miniſterio maxime cogitatus Scanderbegi adiuturum. Credita facile omnia ab ignaris, præſertim quod & habitus et ſermo ipſe Chriſtiani hominis idipſum ſuadebat.

Forma literarum de tollendo Scanderbego.

Cupiditas imperij & gloriæ facit omnium obliuiſci.

Quid præterea Moſi nõ crederent? cuius fide neq; antiquior ulla apud ducem, neq; notior, neq; gratior eſſet, qui toties, præſertim Daynenſis belli temporibus totius imperij ſummam illi credidiſſet, dum hinc Muſtaphas, hinc Veneti rapere Epirum conarentur. Cogitabundus tamen ſecum Dibrenſis tantæ rei conſcientia, & mœſtior aliquantulum uiſus, Impellebat animum huc, illuc nunc Scanderbegus nihil tale meritus, & fortunæ ſuæ gradus, cuius nullum ſanè pœnitere potuiſſet. Nunc maiora omnia à Mahumete propoſita, præſertim promiſſum illud diadema tantum miſeris expertũ mortalibus, ita dulce primo ſtare loco. Expectabat tamen intentus aſſidue exploratorẽ ſuum (quod ſatis efficax erat corrupti animi ſignũ) O faciles aures, immo uero impias, quę audire ea diutius potuere, & hominem longe ingratiſſimum, qui paciſci tam facile patriam, principem, ſocios, Deos ipſos, dignitatem ociumq; ſuũ pro inani quadam ſpe, & re maxime incerta uoluerit. Reuertitur interea ſcelerata legatio non uerbis ſolum, aptioribus armata, ſed muneribus etiam, auroq; onuſta. Imbibiſſe perfidiam tantũ Moſem, aliud nihil accepiſſe inuenio. Nuncio tamen ita reſponſum, ne ſe amplius adiret, accipere regis uoluntatem, & quicquid ſit de alijs, enixe curaturum, ne ſe hoſtem ulla ex parte poſthac ille ſentiat. Ita dum Scanderbegus ignarus hincinde exploratores mittit, Mahumetis conſilia rimatus, hij multo funeſtiora alia in caput eius cudebant. Iam tempus præfixum ad dilatum prius bellum, & oppugnationem urbium aderat, & quieta ſimul omnia ab Adrianopoli nunciabantur, quũ Caſtriotus reputans iampridem quam rem animo conceipiſſet, & quæ neceſſaria eſſent ad omnia recte agenda, ſtatuit omnino Italica auxilia (ſi poſſet) ad eam rem ſibi adiungere, quando ſicut ad campeſtria certamina, & equos utrinq; concurſus copias ſe habere optimas exiſtimaret, ita non ſatis idoneum militem Epiroticum ad oppidorũ expugnationes, & id belli genus planè crederet. Erat Apuliæ rex Alphonſus in ipſo propè conſpectu, quo ut ſæpius dictum eſt, non illo ſolum, ſed totus ferè Chriſtianus orbis familiariſſime utebatur, de nullo alio tunc Epirenſem cura inceſſit, quippe qui neminẽ uel cupidius, uel celerius id oneris ſciret ſubiturũ. Quare priuſq; aliquid de delectu habẽdo mouiſſet in prouincia duobus nauigijs egregie apparatis, multisq; lautiſſimis muneribus impoſitis, duos ex purpuratis ſuis cũ literis ad regẽ, multa fiducia (ut cõſueuerat) ac ioco quodam cõtextis in hanc ipſam ſententiam miſit:

Moſes cogitabundus.

Legatio Turcæ ad Moſen, non uerbis armata ſed, muneribus & auro.

Legatio Scanderbegi ad alfonſum apuliæ regem.

Noſtri milites cum uiris tantum pugnare & depugnare nouerunt, cũ muris neſciunt. Vos Itali (ut audio) id belli genus & calletis, & amatis ſummopere. Itaq; opus eſt in præſentia mihi auxilio & induſtria ueſtra. Sunt oppida quædam hoſtium in Epiro, uel in ipſis propè uiſceribus imperij noſtri, uetus eſt deſideriũ meum tollere eam ignominiam ex oculis ſi uelint Dii, ſed aſſiduis bellorum incõmodis detentus non potui quippiam ad hunc uſq; diẽ fœliciter attentare, Tempus iſtud & propter anni accomodatum tempus & ocium Mahumetis, cuius bis iam furorem repreſſimus

preſſimus,aptiſſimum ad eam cupiditatem exoluendam elegi. Paucis te-
nere potes quid facto ſit opus. Cætera omnia fermè in procinctu ſunt,
uos tantummodo expectamus,dabis milites (nihil enim recuſo) qui emi
nus pugnare didicerunt,Scorpionatos ſcilicet iſtos,& Sclopigeros,nã
cæterorum nobis ad ſacietatem abundat copia. Sed ô fœlicem te rege
Apuliã mi Alfonſe,ex qua ita liceat,omne uirtutis ſpecimen tanꝗ ex the
ſauro aliquo affatim depromere. Si pace,ſi bello utiles uiros optauimus,
tu forum,tu militiam ornaſti,tu legibus,tu armis Epiroticum fulſiſti im-
perium. Te domi,te militię omnis ſexus,omnis ætas,omnis Epiri angu-
lus celebrat. Ego uero ita beneuolentiã tuam amplector,& foueo memo
riam tuorum erga me officiorum,ut interdum uel eam fortunam exoptẽ
tibi (& ſi non ſatis æque agere uideor) quæ amicos (ut aiunt) probat,nõ
parat,quo uoluntatẽ in te meam certiore aliquo experimento cognoſce-
re ualeas.

Datis ad Regem literis, ipſe cum Ameſa nepote, Muſachio Topia
ſororio,& alijs purpuratis Dibram ad præſidium conceſſit,conſultatu-
rus ibi de ſingulis,& delectum inſuper habiturus. Quó cũ perueniſſet,
& interrogaret Moſen,an aliquid haberet ipſe noui propter uicinitatem *Scanderbeg Moſen conuenit.*
hoſtium,quod ſua intereſſet,nihil inquit,præterꝗ,quod cum homine
Sfetigradẽſi collocutus ſit,an aliqua eſſet ratio,aut modus urbis haben-
dæ,& illũ maxima aſſeueratione idipſum negaſſe,ita uiris,armis,cõmea-
tu,& cuſtodijs diurnis,nocturniſꝗ exactiſſime oppidum munitum ob-
ſeruari. Veritus eſt Dibrenſis,ne Scanderbegus ad Sfetigradi oppugna
tionem animum intenderet,& neceſſe ſibi foret Mahumethi quoꝗ pro-
miſſa non ſeruare. Quare ad id ipſum maxime intentus Scanderbegi cu-
ram facile Belgradum tranſtulit. Verumenimuero Tyrãnus auditis his,
quæ tranſacta fuerant cum Moſe,non multum quieuit animo,cum nul-
lum uideret promiſſæ fidei pignus datum ſibi. Tamen urgentibus alijs
curis ex Græcia,& poſcentibus arma,depoſuit aliquantulum Epiroticã
expeditionẽ,quando uel ipſe tunc ire,uel magnis copijs rem agere com-
mode non poſſet. Leuibus uero agminibus (ut fecerat) laceſſere ulterius
hoſtem,uel alere potius,neꝗ è dignitate,neꝗ ex utilitate ſua uidebatur
fore. Itaꝗ tantũ renouatis literis,& datis ad præfectum Sfetigradi,qui-
bus laudabat,& acuebat magis diligentiam hominis,aliud nihil de ijs,
quæ ad Epiroticum bellum pertinerent curauit. Alfonſus interea legatio
ne literiſꝗ Scanderbegi honorifice acceptis,ſumma feſtinatione cõquiri
militem iuſſit. Delecti illico ſunt ita,exigẽtibus legatis mille pedites,quin-
genti ſclopiferi,reliqui ſcorpionarij. Adijcere numerum maiorem uolen
tem regem prohibuerunt,negantes maioribus copijs opus Scãderbego
fore propter breuem oppidorum hoſtilium ambitum, quæ oppugnatũ
eſſent ituri,et multitudinem ſagittariorum,quam haberent in prouincia.
Petiere tamen ad ea armatorum auxilia inſtrumenta quædam bellica,&
uectes ferreos ad ſubruẽdos eruendoſꝗ muros. Data omnia,& tormẽta

pleraq; uarij generis, artificesq;, qui ijs uterentur. Neq; contentus his rex, pecuniam etiam ampliſſimis addidit ad adiumentum eius belli, ac totidem alijs nauigijs magnifice inſtructis. Ventis, Dijsq; homines commendans, à ſe dimiſit, ſed non ſine literis & ipſe, quibus ingentes primum gratias agebat, ob ſibi data munera, tum laudabat fiduciam Caſtrioti de rebus ſuis, quibus uti ut proprijs hortabatur, & augebat officioſiſſimis uerbis illam, ac mira liberalitate ſermonis pollicebatur omnia. De milite uero id facetiſſime reſponſum, Italos non cum uiris tantum & muris, ſed cum fœminis melius pugnare noſſe. Cauerent itaq; Epirotæ, ne quos ad gerenda eminus bella inuitarent, cominus domeſticos ſibi bellatores ſentirent. Cætera quæ laudauerat in rege, omnia (ut ſolet) ad magnitudinē amoris relata. Et contra uirtus, fortunaq; noſtri ducis incredibili decore uerborum extra omnem propè gloriæ humanæ aleam poſita. Auſtro ſpirante mox placido proſpera nauigatiōe ſunt uſi, pauloq; poſt patriumq; littus à nauticis ſalutatū (Traiectus enim breuiſſimus eſt, uix lx. millium paſſuum) & miles in terram cum ſarcinulis & armamentis expoſitus, ac properatum illico Croiam. Caſtriotus adhuc in Dibra morabatur, pro pter ceptam delectus curam, qui propè perfectus erat, & obſeruabat, an motum aliquem ab Adrianopoli ſentiret. Peractis, & comparatis egregie ſingulis, cum uniuerſo exercitu Croiam pergit ire. Ibi & regia auxilia ſibi adiuncturus, quæ certiſſima ſpe expectabat, & accepturus quædam, quæ ad eam oppugnationem ſibi opus erant. Moſes in Dibra cum ueteré præſidio mille equitum, totidem peditum relictus. Non omiſit interea Scanderbegus inuitare hominem ad Belgradenſe negocium, ſatis cupiēs tantum uirum eo bello adeſſe ſibi, & mallens alij eam curam finium tutandorum demandare. Hortati ſunt & alij ad id ipſum Dibrenſem, ſed ille tergiuerſando, & cauſando multa pertinax hoſtibus fidei datæ ſeruator non inani ratione ſe ſubtraxit, quum diceret nō relinquendam ita opportunam iniuriæ, eam partem prouinciæ eſſe (nam Belgradum in diuerſa regionis parte erat, procul à Dibra centum fermè xl. millibus paſſuum) neminem cautius, uigilantiusq; res ſuas, q̄ ſeipſum tutaturū. Non fuiſſe recuſaturum, ſi Sfetigradum iretur uicinum oppidum, & nulli moleſtius fore, q̄ ſibi, ab eo apparatu abeſſe, ubi & gloriæ militum, & utilitatis plurimum ſperare poſſet. Sed neq; ſe (ut credebat) ſine bello futurum: non enim quieturum Mahumetem, ubi obſeſſam urbem audiat, irrupturum fortaſſe ab ea parte in prouinciam, ut nouo inde excitato belli incendio, Epiroticum exercitum à Belgradenſi cura auocaret. Accepta omnia ut dicebantur, & laudatū perfidum conſilium ab ignaris, dataq; poteſtas præſidij augendi, ſi tempus resq; poſceret. Caſtrioto uenienti Croiam, regia agmina obuiam proceſſere, & multo gaudio, clamoreq; exceptū duxere in urbem. Reliquus exercitus fixis tentorijs nō procul à portis conſedit. Expoſita ſunt omnia à legatis, quæ acta cum rege fuerant, & pecunia numerata, ac traditæ literæ, quæ multū riſus mouere Scanderbego. Idemq;

In Italos facete dictum & falſe.

Reditus Caſtrioti ad urbē Croiæ, Dibris cum nouo delectu, relicto ibidem Moſe cū uetere præſidio.

Laudatur perfidum conſiliū Moſis.

cæteris

cæteris,nam eas magna ſuorum frequentia legi uoluit Epirenſis. Laudauere omnes ſummopere tantam comitatẽ, ac populare ingenium regis. Caſtriotus magnificentiam eius,& amorem in Epiroticum nomen longa concione teſtatus eſt. Copias ab eo miſſas,prout gradus cuiuſq; ac ordo poſcebat,laute haberi publicis conuiuijs iuſſit.Reliqui purpurati interim machinas & tormenta apparare,expedireq; alias neceſſitates, exercitus,ac omnia imperata enixe facere. Perfectis ſingulis Epirenſis ſequente (ut fit) omnis generis multitudine, uſq; ad caſtra ipſa urbem reliquit, ibi primũ percenſito exercitu ſupplicationes uotaq; pro reditu,& uictoria facta. Perſolutis his,& expectante iam milite ſignum ad proficiſcendum,Scanderbegum ita exorſum ferunt:

Vndecimus iam hic annus eſt milites, ex quo (ut uidetis) nihil aliud agimus,præterq; ut in Epiro maneamus,ut auorum ſedes,ut patriç poſſeſſionem fato magis quodam,q; ulla ignauia noſtra amiſſam recuperemus,recuperatamq; retineamus.Nunc enitendum eſt tandẽ uobis,agendum ita,ne hoſtes hic maneant,et frena iugumq;,quç benignitate Deũm tot undecunq; ballorũ periculis,& laboribus exanclatis tam glorioſe depoſuiſtis,alijs glorioſius imponatis. Quod ſi illis, qui impoſuere uobis prohibet fortuna noſtra,at ſaltem teſtandum præclaro aliquo documento uires defuiſſe uobis,animos,& pertinaces ſpiritus non defuiſſe. Ni ſatis fortaſſe teſtatum eſt idipſum uniuerſo terrarũ orbi, quũ oblatas olim uero ab Amurathe (cuius memoriam tẽporis libenter repeto) pacis non inhoneſtæ conditiones,immemores patriæ,immemores parentum,uxorum,filiorum,quietis,ocij,& omnium rerũ,præterq; prçcipui cuiuſdam decoris,& incorruptæ libertatis obliti uelut ſordidiſſimas reſpuiſtis.Nõ ſubiectas oculis cruentiſſimus Tyrannus, non infixa oſſibus ueſtris tam horribilis exercitus memoria mouere feroces animos potuit, & deſtinata ſemel pectora libertati,donec uel ipſi egregie cũ ea caderetis, uel memorabilis cuiuſdã uictoriç confeſſionẽ tanto hoſti uel inuito exprimeretis. Adiuuit cogitatus ueſtros Deus optimus maximus, uidiſtis, perſpeximus oẽs eodẽ fermè temporis momento & tributa poſcentẽ Amurathẽ, & efflantẽ nobis ingentẽ ſcilicet ſpiritum, & tot mortalium uotis petitũ. Tunc relicta Epirus,& data eſt nobis. Tunc uere libertatis omẽ acceptũ, ac ſequendũ cupidiſſime fuit,& per recentis illius ſanguinis ueſtigia hic, quem nunc paramus,ducendus erat triumphus, ac amplianda gloria ueſtra. Sed quid fruſtra præterita querimur? prçſertim quç & non iniqua ratione poſſint excuſari. Amplior fortaſſe hodie laus, & cumulatiora omnia ſeruata uobis. Non ex patre ſolũ fortunæ ueſtræ,ſed ex filio quoq; ſat egregia auſpicia ſumpta. Dedit experimentum nouus rex & animi,& fortunæ ſuæ,quale uos ipſi,ſi ſors daretur,eratis petituri. Tributum popoſcit primo egregius dux,ſat iam armis ueſtris domeſtico exemplo planè edoctus,& altera fermè manu paternum funus ducebat, altera pacem quærebat à uobis, licet honeſto quodam prætextu tributi, talem tamen

Oratio Caſtrioti ad duces et milites in profectiõe ſua ad urbem Belgradi oppugnandam.

laturus, qualem eratis conceſſuri. Sed conſilium illud Tyranni propter Perſicos tumultus, non timorem quis dixerit? Quid dicam? Vos eodē uultu, pertinacia eadem, qualiſcunq; ratio cauſam ei uel timori, uel conſilio dediſſet, expoſtulatum negaturi fuiſtis. Et ita alacriter negata omnia, neq; negaſſe quempiam pœnitet. Armatus poſtea id ipſum exigere uoluit Mahumetes, dati exactores ad uos, perſoluiſtis egregie omnia. Numeraſtis in Mocrea ualle publice, priuatimq; petitum tam cupide tributum iſtud, numeraſtis nuper in Pologenſi agro. Vbi ubi eſt, oro, recens adhuc, & cruentum Debreæ caput illud? Hoc ſignum ſequendum erat uobis, hoc ad Belgradenſes portas figendum. Prodeſſe hæc multum & poſſunt & debent ad uos animandos, cæteraq; euentū ipſum belli reſpiciunt, tempus, locusq; optime ſuggeret. Proinde nemo obijciat hodie mihi uel maiores hoſtium apparatus, uel formidandos aduentus Ottomani. Vbi armis oportebit, obnixo uultu, & intrepidis animis reſiſtemus armati. Vbi conſilio, prudentiaq; opus fuerit, temerario laudis appetitu funeſtam gloriam nō petemus. Nemo uel pugnam, uel fugam noſtram rite initam poterit arguere, ut & in Sfetigradenſi oppugnatione factum à nobis meminiſſe poteſtis. Obſedimus urbem, uexauimus quoad cōmode licuit incluſos. Quū de aduentu Amurathis fama percrebuiſſet, noluimus expectare ut ipſi obſideremur. Qua tempeſtate nedum hoſtē immodicum, ſed ne id tempus quidem expectaui, quod iniquiorem uobis proculdubio, ꝙ obſeſſis obſidionem illam faceret. Domum in hyberna uos reduxi, omiſſa totius ultionis, omiſſa urbis recuperandę, & honoris propè mei cura præ quiete commodoq; ueſtro. Belgradenſis oppugnatio eadem ipſa ratione agenda eſt nobis, & agetur quantum conſilio humano effici poterit. Conſiderabimus caute ſub muris, aduentum hoſtium cautiſſime obſeruabimus, ut tuti interim à tergo, & ſine reſpectu aliquo pugnetis. Venientibus uel cedemus, uel reſiſtemus, prout res tempusq; feret, prout ipſi ſtatuetis. Et accōmodabimus rationem oēm eius obſidionis ad ueſtram omnium uoluntatē. Si aliqua (ut fit) uel belli fortuna, uel pertinacia hoſtium deſiderium noſtrū protrahet, aut eludet forſan, nō ideo ſtolida obſtinatione conſeneſcemus ſub muris. Idem & autumni erit, & oppugnationis noſtræ finis, ni magna aliqua ratio cōtinuandi eius belli nos impellet, aut alicūde illiceat. Sed neq; autumnū uirtus ueſtra expectabit, neq; inglorios uos ego, et uacuis (ſi uiri eritis) manibus domos reducā. Nam per Deum immortalē quid agent tot dexterę? tot oppoſita artificia, & bellici apparatus? Quid regius flos iſte militię ex omni propè Apulia electus, & datus uobis, uel relegatus potius ad hāc cauſam in Epirum? Examinanda hęc oīa uobis ſummo cōſilio ſunt milites. Horum ratio exactiſſime ſingulis animaduertenda, & penſanda ſaltē hoc pacto Sfetigradenſis iactura Epirenſes. Nihil alienū appetimus, nō noua gloria ulla quæritur nobis, ſi uincimus, ſed uetus reſtituitur nobis patrimonium, & recens ignominia aboletur. Nec noſtra ſolū, ſed totius penè

Epirotici generis, nonne & Chriſtianorum id oppidum,& conſanguineorum ueſtrorum? Omnes ferè meminiſtis, quod poſt Theodori Coronę reguli eius loci mortem,intentus iampridem Amurathes nepharia id ſibi arte ſicut cætera uendicauit. Plena adhuc eſt urbs (ut audio) ueteri habitatore. Adiuuabunt hæc multum (ni fallor) conatus noſtros, intus extraq; oppugnabitur hoſtis, & incruenta fortaſſe uos uictoria manet. Expectant aſſertorem aliquem, ac auctorem conſilij ſui. Mox uelut longis preſſi tenebris,ab oblatam a uobis lucem, & auditum nomẽ libertatis ardentiſſime conuolabunt. Quare agite dum,uel adeſte expectantibus uirtutem ueſtram,uel cogite hos quoq; unà cum cæteris, ſi obſtinatos inueneritis. Gloriatur maxime Hungaria Belgrado ſuo Danubij ripam appoſito,& inter maxima uirtutis ſuæ exempla id oppidum refert, ad arguendam hoſtium ignauiam. Patimur itá ne (ſi dijs placet) & ipſi inſigni totius Epirotici nominis ignominia Belgradum noſtrũ diutius in oculis,& uiſceribus noſtris ab infenſiſſimis hoſtibus poſſideri?

Theodorus Coronæ regulus.

Ab hac uoce,uelut ſigno dato, undiq; ſublato alacri clamore procedere iam agmina cepere. Sed Scanderbegus nihil adhuc ipſe mouens ſiſtere ſigniferos, & redire ad ſua quenq; loca iuſſit. Nondũ enim de more prę miſſi fuerant præcurſores ad perluſtranda rite ſingula, & occupandum caſtris locum. Electa ad hoc tria expeditarum equitũ millia, & Tanuſio aſſignata. Qui mox abſciſſa omni mora diſceſſit,& ueluti ex oculis hominum euolauit,cupiens ſi poſſet,celeritatę præuenire hoſtẽ, & in re improuiſa egregium aliquid nauare ante reliqui aduentum exercitus. Caſtriotus poſthac præcedentibus impedimentis cũ cæteris copijs ſequutus eſt. Præuenerat iam fama prior,& inſtruxerat hoſtes de ſingulis. Quare nihil penitus uel ad inſidias,uel ad aperto Marte ſæuiendum materiæ inuenere noſtri. Nam agreſtes,& quę meliora in campis fuere,omnia iampridem in urbem recepta. Et frumentum omne (in medio enim eſtatis erat) demeſſum,ac contractum intra mœnia ab oppidanis fuerat. Miles impatiens ocij,ubi neq; ad laudem,neq; ad prędam relictum ſibi quippiam uidit,ad inijciendum tectis ignem, per agros,& reliquis ſatis,ac arboribus nocendum diſcurriſſet. Sed prohibuit Tanuſius ſe nihil tale à Scanderbego accepiſſe inquiens. Diſpoſitis itaq; hincinde cuſtodijs,nullo neq; uerbo,neq; facto laceſſens incluſos quietiſſime conſedit ſub muris. Neq; ab oppido motus aliquis fuit in ſubiectos. Intus tamẽ procurata ſtudioſiſſime omnia, ac ſtationes (ut operępreciũ erat) diuiſæ, & miniſteria ſua ſingulis aſſignata. Præſidium Tyranni ſatis ualidum erat, mille amplius militum numerus, Chriſtianorum tertia parte maior multitudo uilium ad arma,nam infirmę ætatis ſexusq; capita non curata. Variatum multũ ſententijs eſt inter regios,an id præſidium Chriſtianum eijceretur ex urbe,an retineretur. Suſpecta fides hominum erat,nam & ritus, ac ingenia diuerſa,& alij quoq; dij,omnia ſuſpecta magis iure faciebant. Minuebat tamẽ eam ſuſpicionẽ,quod relicti tamdiu ab Ottomanis præſidio urbis,

Tanuſius cum tribus millibus equitum præit iuſſum exercitum.

Præſidiũ Tyranni in Belgrado.

& habiti honorifice eſſent. Necp ullo ſatis tempore aliquod perfidię indicium in illis fuiſſet deprehenſum. Videbant preterea uxores, liberos, parentes ipſorū, & fortunas oēs uelut quędā pignora in manu ſua eſſe. Igitur multa in diuerſum dubias mētes trahebāt. Pręfectus cupiēs & retinere illos in urbe, & efficacius aliquod fidei alienę pignus habere, ac tuto (ut aiunt) tergo, & ſine reſpectu domeſticę rebelliōis pugnare. Cōuocatis ſenioribus quibuſdā Chriſtianorū priuatim multa cū eis tacita inſinuatiōe ſuſpicionis egit, & militū ſuorū cōſilia illis aperuit, inquiens, nō ſine ſeditione rem tranſiturā, ni aliqua ſecuritate, & uinculo fidei illorū animi ſedarentur. Se de officijs & fide ipſorum nunc̄p dubitaſſe, necp in præſentia quicq̄p dubitare, & nō minus ſpei in corū armis, q̄p in ſeipſo, & regio præſidio ponere. Sed habendā ratione aliorū, necp ſpernēda poſtulata illorū, quorū res agebatur, & præcipue intererat unicū tantū exiſtimare ſe habere hoſtem. Conqueri Belgradenſes nihil ſe tale ullo ſatis tēpore cōmiſiſſe, ut pœnitere Turcas fidei ſuę poſſet, uel ſuſpecta apud quempiā animorū ſuorū ſententia eſſet. Nullam ſubeſſe ratiōnē, unde tantus timor perfidię ſuæ oriretur, niſi ex eo, q̄p Chriſtiani, & Epirotici generis eſſent, ſed iniuria profecto id obijci ſibi, an ſcilicet meliores ſe Chriſtianos ſub alijs futuros ſperarent. Quū necp liberalius, necp indulgentius ritus, legeſq̄p ſuas ſeruare ſibi à quopiā permitti, concedíue poſſit, q̄p eouſq̄p à Mahumete ſit permiſſum. Reliquas cauſas inanes proculdubio oēs eſſe, quę Scanderbegum illi cōciliare proponerentur. Nunc̄p ſubiectū id oppidū Caſtrioto fuiſſe. Dedignari id iugū Belgradenſes, & prius extrema omnia, q̄p eam ignominiā perpeſſuros. Timeri id poſſe ſi aliqua Theodori ſoboles extaret, & cupidę ueteris fortunę multitudini offerreretur. Extinctam cū eo eſſe oēm Belgradenſium ſocietatē, & conſanguinitatē cū Epirotarū gentem, ac Ottomanū abinde imperiū tam patientiſſimis, q̄p cupidiſſimis animis acceptū, libertatē ſe illi, patriā, uxores, liberos, parentes, corpora denicp, ac ſanguinē ſuū dicaſſe, ac deuouiſſecp. Necp habere nunc aliud certius pignus, uinculumúe, quo fidē ſuā regio obſtringant præſidio, prætercp id ipſum quod dediſſent Amurathi. Omnia in manu corū eſſe, filios, uxores, fortunas, & quicquid charū, iucūdumcp in uniuerſa uita poſſideret. Barbarus nō tā quę dicebātur, q̄p animos, uultuſq̄p dicentiū contemplatus, accepit alacriter orationē, ſtudiacp illorū, in maximo ingenio pluribus adhuc actis, tranſactiſcp nō prius eos dimiſit, q̄p ſatis magnū numerū ex ſuis uelut obſides promiſiſſent. Sic promiſſi pariter & dati ſunt, ac ducti in arcē cuſtodiēdi, ubi Turcarū tm̄modo pręſidiū morabat̄. Miſiſſet profecto libenter eos ad aliquod oppidū uicinū, uel Adrianopolim ad alligandā melius hoīm fidē, ſed obſidiōe impediēte nō potuit. Pacatis eo modo, ac firmatis oīm animis pręfectus, quū ſtatiōes ſingulas obijſſet & perluſtraſſet portas, ac loca quęq; urbis, & in foro iuxta morē ad uarias rerū neceſſitates diſpoſuiſſet agmina armatorū, excitare deinde ſuorū aīos, et inijcere ſuos quibuſcp ſtimulos fidei uirtutiſq̄p his uerbis cepit.

Colloquium præfecti cum ſenioribus Chriſtianorū.

Obſides dati ex Chriſtianis.

Si quid dicendum à Duce militibus in præſenti hac cauſa erat Belgradenſes, & ſi quid animorũ uobis ex me ſumendũ fuerat, prȩuertit certe id ipſum, prȩoccupauitq; orationē meã oẽm oculis ſubiectus hoſtis. Nulla efficatior adhortatio, nullus acrior ſtimulus uel fortibus, uel ignauis illo eſſe poteſt. Non hortatur uos ille, non inuitat, ut facio ipſe, ſed urget, cogit ad arma. Strinxit ferrum in iugulum ueſtrum, attulit uincula iam iam impoſiturus, ſi iacentes inuenerit. Affert ampliora alia omnibus publice, priuatimq; Scanderbegus. Videor iam uidere mihi inſolentiſſimum hominis aſpectum, & cruentum os illud uocantis uos ad ſeruitutem. Obturate, occludite aures, rogo per Deos immortales. Ad ſordidam uobis, turpemq; uocem, non ore, non labris, ſed gladio, ſed dextera reſpondendum eſt fortibus uiris. Appoſitis fortaſſe uerbis, & honeſto aliquo prætextu ſocietatis pellicere ad ſe animos ueſtros conabitur, & uelut uana & leuia mulierculարum ingenia in ſingulas partes uerſare tentabit. Eodem ad omnia uultu, eadem pertinacia utendum eſt uobis. Luctuoſum profecto eſt quouis modo, turpiſſimum autem ita libertatem paciſci. Et priuſquam ſanguinis aliquid forti uiro ſit profuſum, eam exprimi turpis ignauiæ confeſſionem. Non ideo ferrum, armaq; ſumpſimus, ut uerbis expugnaremur. Nõ portas eo animo clauſimus, & ualide fiximus, ut ipſi aperiremus. Aperiat tandem iter ſibi hoſtis, ſi fortuna ferat, ſed timendum hoc minus, ꝙ nunc cœlum ruiturum. Quod ſi uel urbis munimenta, uel abundantes omnis generis cõmeatus, uel habitũ ipſum loci, uel numerũ ueſtrũ, uel uirtutē ſpecto, toties expectatũ mihi huius belli euentũ, & cupitam uictoriæ palmã certiſſimo mihi animo ſpondeo. Potuit Sfetigradũ in medio quaſi hoſtium ſolo, & præſidio adhuc minore omnē Epiroticũ furorē tamdiu cõtemnere, & Ottomanũ nomē ſeruare in Epiro? Potuit Croia (liceat ex hoſte quoq; exempla uirtutis petere) uniuerſum fermè Europȩ atq; Aſiȩ robur tam cupide & audacter expectare, ac proſtratis undiq; mœnibus, omni nudata præſidio, pertinacia ſola, tam inſignē gloriȩ titulum in omnia ſecula promereri? Nos in rerũ oĩm copia, ac fermè abuſu in proxima etiam ſpe auxilij ab Adrianopoli, infame huiuſcemodi prædonum agmen, nõ ſolutis undiq; animis bona cum ſpe aſpiciemus.

Adhortatio urbis præfecti ad Belgradenſes, ut urbem munirent, fidem ſeruarẽt.

Exempla uirtutis ab hoſte petere.

Inflammauit adeò ea oratio militum ingenia, ut præter multas (ut fit) iactationes, ſponſionesq; fidei, nonnulli circa prȩfectum circumfuſi, ſumma contentione poſcerȩnt copiam erumpendi, ac congrediendi cum hoſte, ſed nihil conceſſum, quum Scanderbegus in propinquo eſſe nunciaretur, neq; multũ ſpacij inter hȩc, & aduentũ eius interceſſit. Quarta erat hora diei, quum exercitus noſter omnis contractus eſt ad urbem, & conſedit ſub muris in campeſtri loco. Pranſum primo per quietem, & curata corpora, tum impigre partitæ copiæ, & ſua quibuſq; loca aſſignata. Statuerat nanq; Caſtriotus eodem ipſo die oppugnationis initium facere, ni pacatum aliquid allatum fuiſſet ex urbe. Quindecim hominum millia erant, viij. equitum, vij. peditum, diſpoſita circum & per planum

Aduentus Scãderbegi cum reliquo exercitu & copijs ſuis ad urbis obſidionem.

& per montem omnia qui non multum arduus neq; erectus non pediti ſolum,ſed equiti quoq; ſatis commodam ſtationem præbebat,ſubducta eo ipſo tormenta,& locata à peritis,ac oppoſita mœnibus diuerſis locis. Ordinatis tamen omnibus,nocti conceſſum eſt,intus multum de recenti illa hominum audacia aſpectus ipſe noſtrorum,& is præſertim apparatus machinarum detraxit. Adueniente die,ubi concuti muros erectis tormentis uidere,& nudari quibuſdam locis munimentis et propugnaculis urbē,ſimul cōſultantes,ſimul reficientes mœnia, uariauere aliquantiſper ſententijs,an colloquerentur cum hoſte,priuſq; ad ſcalas,& militarem ſurorem res deueniret,uerentes tueri non poſſe urbem. Et ſi in ipſo ardore pugnæ id attentaſſent, hoſtem uictoriæ ſpe inflatum non conceſſurum, tamen renitente præfecto,quum nondum talem uim periculi,& nunquā copiam eius turpitudinis defuturam diceret,ſuperſeſſum. Idem & die ſequenti factum,nam Scanderbegus nondum ſatis facta uia militi,per fracturam murorum,cominus adhuc nihil moliebatur in oppidanos. Demum elapſis duobus alijs diebus,& urbe iam ruinis deformata,qua parte magis obnoxia iniuriæ erat, ſepoſitis tormentis, militum iam animis, operaq; agendum ratus,poſteram diem ueræ oppugnationi,atq; uirtuti præſixit,omnia apparari iubens,ut cū aurora ipſa ſuccederetur muris, quod factū eſt. Cæterū inferentibus iam ſigna noſtris, & clamore ſublato procurſantibus ad hoſtem,progreſſi illico legati ex urbe,et deducti ad Caſtriotum,inducias eius primo petiere,quæ nullo negocio fuere conceſſæ. Sciſcitantibus deinde illis,quas dedentibus ſeſe conditiones eſſet allaturus,reſponſum quæ dedentibus deberentur. Salua eorum corpora cum armis & ſarcinulis eſſe uelle,reliqua uictoribus deberi. Reuerſa legatio,& expoſita omnia,ac audita maxima omniū moleſtia, quod tam grauia ſibi re adhuc integra ſtatuerentur,quæ ſalute penitus in armis deſperata,& urbe ferè amiſſa impetrare uicti facile poſſent. Mœſta ubiq; agmina,ac incerta quid agerent timore, indignationeq; in diuerſum trahentibus. Chriſtiani nihil mutire,nedum dicere auditi,licet prout cōditiones à Scanderbego propoſitæ eſſent, priuari ſe patria & patrimonijs ſuis uiderent,tamen ſi urbs dederetur,ſperabant facile ſibi quæcunq; petiſſent, conceſſurum Epirenſem. Itaq; neq; pro conditionibus, neq; contra eas interceſſere,ne qua etiam in eos ſuſpitio renouaretur. Rogati à præfecto quid de ea re ſentirent,nihil reſpondere,iuſſumq; ſe, non rogationē expectare,quod ipſe è dignitate ac utilitate omnium cenſeret,ſe & armatos,& inermes approbaturos. Multum eius diei conſultando tranſactum, decretum tandem,ut menſtruæ induciæ peterentur. Quod ſi per id ſpaciū auxilium non haberent à Tyranno,nihil eſſent recuſaturi eorum,quę imperarentur,ſperantes Mahumetem celerrime aduenturum,neq; paſſurū eam ignominiam,quem ante ipſum Tanuſij aduentum, de eo apparatu in ſe contracto,præmonuerant. Et ſic libertatem ſe,ac ciuitatem incruentos ſeruaturos. Quod ſi negaſſet id hoſtis, acuendum ferrū, animoſq;, & perti-

Belgradenſes petūt inducias à Scāderbego.

Chriſtianorū in Belgrado prudentia.

Menſtruæ induciæ petitæ.

& pertinacia aduerſus pertinaces utendum. Remiſſa itaq; ea legatione in caſtra, Scanderbegus deridēs eiuſcemodi poſtulata, ſanius deliberare de omnibus, & apparari ad bellum iuſſit. Deinde ubi obſtinatos, & uix quinq; dies ei tempori detrahentes uidit, acrius exarſit. Sed nox interueniens diremit eas actiones. Purpurati quidam, & periti militiæ uiri, non reſpuendas omnino eas incluſorum conditiones cenſebant. Videndum tamen an minui id tempus ab eis petitum poſſet, allegantes difficillimam oppugnationem loci, quũ & mons in cacumine, quo urbs amplectebatur, non ſatis tutum aſcenſum ex maiori parte præberet pugnaturis. Et lapides uiui circum pluribus locis aſſurgentes, ac opere humano in munimenta deducti, contemnerent omnino, & ueluti eluderent ictus machinarum. Ex eo euentum belli tardiorē aliquantiſper, & rem longiuſculam futuram, uel darentur induciæ oppidanis, uel non darentur, utroq; modo credere ſe auxilium Tyranni, eo loci acceſſurum. Magis tamen periculoſum fore, ſi & occupati forſan, & feſſi offendantur. Si uero uel non ueniat, uel tardet id præſidium, incruentos ſe, & ſine militum pernicie potituros urbe. Si ueniat, tēpore uſuros, & occaſione. Aptiſſima ſibi omnia ad pugnam, ad uictoriam, ad laudem eſſe. Nihilo maioribus ſe copijs memorabilem illam cladem Alybaſſæ infligiſſe. Immemorem preterea tunc Epiri, ac oblitum ferè omnium Mahumetem præ Trabiſondei imperij cupiditate. Non alia ratione putare ſe, obſeſſos id ſpacij ad tradendam urbem petere, niſi ut Tyrannus tam ſubitam & ignominioſam eorum deditionem non poſſit arguere. Et profugi olim, ac rebus omnibus exuti uenia apud eum, & miſericordia aliqua digni uideantur. Subridens ad ea Caſtriotus: Saginatos tot uictorijs Epirotas, delicatiores factos eſſe, inquit, ſuperiore anno frigoribus, nunc caloribus nimijs impediri. Opus eſſe (quod Dij omen prohibeant) aliqua fortuna, quę eam ignauiam, & torporem excutiat animorū. Credulos etiam plus nimio appellans eos, prioris tēporis haud abſimilem Sfetigradenſium perfidiā fuiſſe inquiēs: Quid facturos demum, ſi quum tempus pręfixum negocio aderit, uel co ctam tacite fraudem, uel mutatos hominū animos ſentiant. Daturos pœnas eius credulitatis, & amiſſi iacturam temporis nequicq; dolituros, ac pendendum tandem interim ex hoſtium uoluntate, fideq;, quia tamē uera multa pręſertim de difficultate oppugnationis, ac occupationibus Tyranni dicebantur, non ideo ſe quid opus facto eſſet differre debere, & ſi aliquis interim apparuiſſet motus ab Adrianopoli ſat egregias uires ſuas ad ſe defendendum, & ad omnē iniuriam excludendam eſſe. Dibras pręterea Moſis præſidio tutiſſimas eſſe dicebat, paſſus eſt tamen & ipſe trahi in eam ſentētiam. De tempore multis ultro citroq; tranſactis deniq; xvi. dierum interuallum conceſſum. Sic re cōpoſita cum oppidanis, Caſtriotus primum omnium præter cæteras cuſtodias à Tanuſio prius diſpoſitas xxv. milites ſuper monte quodam non procul miſit ad latiorem ſecuritatem ſuorū, ut uiſum à longe hoſtem ſublatis accenſis faſciculis primo, deinde

Conſiliũ quorundam purpuratorum de inducijs.

Caſtriotus irridet cōſilium purpuratorū.

Induciæ ſedecim dierum.

deinde ipſi aduolantes prodirent, quo ſpacij aliquid militi ad inſtruendam aciem & arma ſumenda foret. Hoc pacto deinceps ut meliora exercitui ſtatiua faceret, & ſeparatis aliquantiſper tentorijs, reſpirarent agmina ab ijs caloribus qui tunc uigebant, ipſe cum Ameſa, & nonnullis purpuratis, retentis tantummodo tribus equitũ millibus, & mille peditibus, montem tenuit proximum oppido, ſingulis ſumma ratione diſpoſitis, & tormẽtis quibuſdam in procinctu habitis, ne impetus aliquis in ſe ab oppido fieri poſſet. Muſachium & Tanuſium cum reliquo exercitu in ſubiecta planicie maioris cõmoditatis cauſa caſtra transferre iuſſit, & quieſcere ab ab armis, cæteris'q; operibus militem, donec præfinitus oppidanis dies aduenilſet.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Octauus.

Tyrannus audita Belgradi obſidiõe, omiſſa omni alia cura, totus in eã ſoluendam eſt conuerſus.

HELLESPONTI PROPE IN LITTORE IPSO, ET transfretantẽ iam in Aſiam Ottomanum ad Trapezuntium imperium ſibi uendicandũ, multiplex, neq; mendax fama Belgradenſis obſidionis inuenit conquerentem maxime et iniquo ferentem animo, quod tam ingẽtis paratę facultas gloriæ ſibi eo impedimento è manibus quaſi eriperetur, quem etiam non ſine ſtomacho dixiſſe ferunt:

Semper Epirus aliquid mœſti rebus noſtris affert. Mox'q; Aſiaticis rebus tunc omiſſis, & in alia die prius dilatis toto animo Belgradi curam ſuſcepit. Non defuere quidam ex ſatrapis, qui minime interrumpenda ea conſilia ſuaderent, neq; tantam rem, ac tam inſignem apparatum ob infamis unius Epirotici oppiduli periculum prætermittenda. Mahumetes autem nõ id exemplum ſe à maioribus ſuis accepiſſe inquit, ut dum plus nimia forſitan cupiditate appetit aliena, ſua indefenſa & iniuriæ expoſita relinquat. Sordidam uictoriam omnem, & nullius ſe momẽti quantamcunq; gloriam putare, quæ minima alicunde ignominia deformetur, ampliandum ne hinc imperium expedire, amittendum inde? Quẽ uero ſuorum quieto animo pugnaturum in Aſia, ubi inſultantem Macedoniæ, & lacerantẽ corpora ſuorum nepharium transfugam aſſidue credat? Multum laudis, plurimum prædę fore apud Græcos, ſed maiorem iacturam ex Belgradi amiſſione, q; commodum ex totius acquiſitione Aſiæ uideri ſibi, & eam famę rationem præſentibus poſteris'q; hominibus ab imperatoribus uelut ab optimis tutoribus exactius reddendam eſſe. Trapezuntium præ-

Sordida uictoria imperium hinc amplare inde amittere.

tium præterea non fugere, Belgradum ſi auferatur, recuperari difficile poſſe. Extinguendum prius eum ignem, ne contemptus uires ſumat, & compeſcendum furorem inſolentiſſimæ gentis. Croiam documento omnibus eſſe debere, quæ inultis adhuc cladibus, & malis ſuorum maxima Ottomani nominis ignominia ſtet, & tantum eo titulo uelut inſignita inter cæteras Epiroticas urbes caput efferat. Inſtare tum illi, munitiſſimum rebus ſingulis id eſſe oppidum, procul abeſſe, ut ulla ſatis ui expugnari queat, uel decernendum id auxilij Belgrado, ut neq; ipſum quieq; patiatur, neq; Aſiaticum negocium interpelletur. Sed nulla ratione ſuadere quicq; potuerant, aut obſtinatum eius auertere ab Epiro animum. Belgradenſis obſidio, & ignominia ſola totum hauſerat hominis ingenium. Ita nullum hominum genus diligens magis eſt & anxium ad imperium cuſtodiendum, quàm Turcarum natio, & inſignē in omnia ſecula iniuriam credunt, ſi uel lapidem unicum ex rebus ſuis ſine ultione ſuſtulerit hoſtis, uel aliquid innouauerit. Multa de his exempla licuit ſemper, & quotidie inſpicere licet. Illud obiter nō pigebit referre, de quo recens eſt hominum memoria. Quum Pannones, quos Hungaros nunc uocant, iuxta Danubij ripas turrim quandā ligneam, rem prorſus memoratu indignā, conſtruxiſſent, ad uarias neceſſitates, & priuatas magis quàm publicas commoditates, auditum id Paiazetes iſte ita æquo animo ferre nō potuit, ut exercitum ualidiſſimum, & impenſas maximas ad eam rem ſubuertendam facere ſit aggreſſus. Neq; eo contentus ipſe impatiens ultionis illuc maximis incommodis cōuolauerit. Ceſſit pariter, & deriſit hoſtis egregium eius rei ſpectaculum, neq; multum id damnū, aliasq; ob eam cauſam depopulationes ſibi factas conqueſtus multas illi tales uictorias libenter imprecatus eſt. An laudanda ſit diligētia, an uitio danda, euentus ipſe rerum ſanè docet. Nos timendum nihil credimus, donec ad cubiculum & puluinar ipſum irrepſerit ignis. Quo fit, quod dum craſtinam ſemper aquā apparamus, præſenti conflagremus incendio. Conſilio igitur, quod maxime ad id rerum genus accōmodari ſolet, uſus, ex eis copijs xl. equitum millia Sebaliæ cautiori, quàm audaciori duci decreuit, exercitum, & numero & uirtute hominum pulcherrimum, & firmiſſimum. Aegit deinde cum illo Tyrannus nō adhortationibus modo, ſed precibus quoq;, & quàm efficacibus potuit uerbis, ut quicquid animi, uirtutis, induſtriæ, uigilantiæ in eo eſſet, tunc maxime oſtenderet. In euentum belli proſperum, ac liberationem ipſam urbis, dona ingentia, ac excelſi quiq; gradus dignitatum promiſſi, preſertim ſi Scanderbegum aut uiuum, aut occiſi ſaltem illius caput attuliſſet, & ſic finem Epirotico bello impoſuiſſet. Cæterum hanc rem aliter etiā tranſactam inuenio, duosq; ex eo exercitu longe fortiſſimos uiros, Ahmath & Barach eorum nomina erant, acceſſiſſe ſponte ad regem, & in exitium Scanderbegi ingentem ſummam pecuniæ ſtipulatos, atq; maiorē promiſſa præſtantem animam, & precioſum planè corpus, quod tanti æſtimet auarus. Sebalias reipſa magis, quàm uerbis cōſilium

Studium Turcarum in imperio cuſtodiendo.

Pannones Hungari.

Craſtinā aquā apparare, & præſenti incēdio conflagrare.

Sebalias magnis copijs mittitur contra Scanderbegū.

Tyranni amplexus, factoq; ad ea peragenda opus eſſe ratus, nihil fermè
moratus, tollere præcipua celeritate ſigna (ut opus erat) iuſſit, & militi
quęrenti quò duceretur, Epirum oſtendit. Nihilominus ipſe de ea re, ꝗ
Belgradũ mittitur nuncius à Sebalia, ut dubios cõfirmaret. Mahumetes anxius, Belgradum illi ubiq; uigilanti, in ſomnis, noctes di-
esq; ante oculos erat. Quare ueritus, ne incluſi rem ſibi integram nõ ſer-
uarent, & cupiens dubios confirmare ac implere ſpe proximi auxilij, uix
relicto rege, expedire celerrime nuncium ad obſeſſos cum literis ſtatuit.
Sed uix inuentus, qui id muneris acciperet, & tam apertum periculum
ſubiret, licet ea promiſſa propoſita forent, ut (quæ mortalium libido eſt)
nõ alicere poſſent, ſed cogere quęcunq; ad accipiendum. Nuncio equus
(ut par erat) qui pernicior in omni exercitu eligi potuit, ad eam rem da-
tus, qui diebus ac noctibus omni labore ac tempeſtate contempta, tribus
paulo plus diebus ad oppidum quoddam Turcis parens, cxxv. millibus
Girocaſtrum oppidum uicinum Belgrado paſſuum procul à Belgrado, cui Girocaſtro nomen eſt, aduolauit. Nam
de mutandis equis id ſtatutum eſt à Tyranno pro iſtis nuncijs, quos ap-
pellant Vlach Turcæ, ut quicunq; inter currendum offeratur, nullo per-
ſonarum diſcrimine habito, ex equis ſtatim deſ lientes poſcentibus illos
tradant, et ſic frequenti mutatione, recentibus ſemper equis incredibili ce-
leritate peragunt iter. Ibi re communicata cum magiſtratibus loci, conſi-
lio eorum uſq; ad aduentum noctis manſit. Tunc demum equo relicto,
mutatoq; habitu, pedibus profectus denſiſſimis tenebris, non procul ab
urbe ſe collocauit fallendæ cuſtodiæ, ubi Scanderbegi agmina erant. Nã
reliquæ campeſtres copiæ, & Topiarum caſtra remotius ſtabant, quàm
ut ſentire poſſent. Facile tamen eluſi omnes, quoniã declinata eius ſtatio-
ne ab alia parte montis, ubi difficillimus aditus erat, maximo ſilentio præ-
terlatus, uix quoq; ſentientibus ſuis, muros ſubijt, ſibilo dato, uocatis al-
locutisq; cuſtodijs cognitus, & fune demiſſa, acceptus illico in urbẽ eſt.
Circundederat iam undiq; multitudo euntem ad præfectum, & quid at-
tuliſſet pręſidij, quid ſpei pendentibus animis expectabant, ac ſedulo per-
contabantur. In propinquo enim erat finis induciarum, & tempus mi-
grandi ex urbe. Præfectus ſummota turba, & ſilentio omnibus indicto,
paucis tantummodo eius conſilij ſocijs aſſumptis, audiuit per ocium ho-
minem, & lectis demum literis, fidem ſingulis, quæ dicebãtur, lætiſſimus
adhibuit. Decretum inſuper inter Principes pręſidij fuit de defendenda,
ſi opus eſſet, ferociſſime urbe, donec Sebalias adueniſſet. Die orto imper-
tiendam publice eam læticiam cenſuere. Communicata itaq; eſt inter oẽs
non per clamores, & uoces præconium, ſed per præfectum primo in fo-
ro, dehinc alijs per alios, & tegi res cautiſſime iuſſa, ne quicq; perſentiret
hoſtis, quem tum ludificare de termino dato propoſuerant, tum incautũ
opprimi cupiebant. Tamen dum ſilentio fallere noſtros conantur, alio
clamore, indicio, ſeipſos prodidere. Nam uerentes Sebaliam ad diem ſibi
dictum non affuturum, & aut deditione, aut defenſione opus fore, fracta
quibuſdã locis mœnia, & munimenta tormentis diſiecta, ſoliciti reficere,
atq; inſtau-

atq; inſtaurare incipiunt. Senſit Caſtriotus,& coniectatus fraudem, ualde indignatus, iam propior ad oppugnandum fuit. Sed quia uix triduũ deerat ad euentum conditionis, ſedato aliquantiſper animo, nuncium ad obſeſſos mittit, acriter obiurgando, quod ſtante fœdere inter ſe icto aliquid innouarent, & id apertum ſignum latentis alicuius perfidię eſſe, aut mox ceſſarent ab opere, aut hoſtilia omnia ſi paterentur non fidei ſuę, ſed ſibi ipſum imputarent. Paruit oppidanus, & abſtinuit prorſus ab ijs, quę uidere hoſtis, aut ſentire poſſet. Cętera neq; interdiu, neq; per noctẽ omiſit, in conuehenda intus terra, & firmandis aggeribus fundamẽtis murorum, ac pręparandis lapidibus, & alio miſſilium genere ponè munimẽta.

Caſtriotus mittit nuncium ad obſeſſos.

Quantum ſpes poteſt in uariandis mortalium animis? Modo uiſus ſolum hoſtis tantũ ignauiæ integris iniecerat. Nunc quaſſatis undiq; muris, & nudati eouſq; pręſidijs munimentorum parantur in hoſtem, & eo maioribus irarum ſtimulis exarſurum, quod fractam ſibi fidem ultore gladio iure queat expoſcere. Procurſant tamen ſeduli per muros, per priuatas ædes, ac publicas, & loca quæq; eminentiora urbis, ſicubi tam expetitum, & promiſſum ſibi præſidium conſpiciant, ſi puluerem, ſi ſtrepitum aliquem uenientium notent. Omnis ſexus, omnis ætas ad id maxime intenta. Plus aſſueto uident oculi, & ab ea tantum parte immori hærent. Quicquid uel offeratur, uel perſtrepet ſenſibus, omnia Sebaliam, omnia deos ſuos eſſe credunt. Eadem ipſa res, quæ ſpei oppidanis, timoris noſtris cauſa erat. Proſpectãt & hi ſoliciti cacumina locorũ cuſtodijs ſuis aſſignata, an ramus, an ignis, an ſignum aliquod nunciet arma capienda, ſternẽdos, frenandosq; equos, quos neq; ſtratos ſemper tenere poterant, neq; ipſi ſtare armati, deficientibus penè corporibus propter anni tempus maximis caloribus incommodum. Prius tamen hoſtilia ſigna, clamoresq;, quàm aliud quippiam uel uidere, uel audiuere. Tanquã nautæ quandoq; in medio mari defixis in uexilla ſua oculis, pinacula multi dicũt, iampridem hærent, expectantes qua parte moueantur, quis ea uentus agat, ut uela, ut antennas expediant. Cæterum ſubita tempeſtas exorta, quam non nebulæ, non æquoris fremitus, non minæ aliquæ cœleſtes præceſſere, nihil tale timentes obruit, diſijcit uela, ac rudentes è manibus excutit, & properantes ad miniſteria ſua turmas, ſatagentes hos, parantes illos nudo ordine opprimit, ac rebus tandem deſperatis omiſſa cæterorũ cura priuatæ ſaluti homines conſulere cogit. Sic mirantibus noſtris ſuper capita quaſi ipſa gladium extulit hoſtis. Mirari ęque & me cum illis non immerito mehercle ſubit, quomodo talis apparatus, & tam propinquus aduentus Barbari cælatus eouſq; ſtare potuerit, ut non flumina, nõ lapides ipſi proderent. Ita forſan uolentibus Dijs, qui (ut inquit ille) ex altero dolio, continuum fortunæ ſucceſſum, interpellare uoluerunt. Nullo fermè bello defuere transfugę exploratores, literæ, & occulti nuncij ab amicis Scanderbego, tunc omnia æque deſiderata, ni id forſitan fuiſſe cauſæ dixerimus, quod parato iampridẽ in Græcos Aſiaticos, & habito

Quantũ ſpes poßit in uariandis mortalium animis.

Marinæ tempeſtatis deſcriptio.

Homer. Iliad. ult. lib. ſcribit in Iouis limine ſita eſſe duo dolia, quorum alterum ſit plenum triſtibus, alterum lętis.

ad manum exercitu ea celeritate actam rem, ut non potuerit fama aliqua præuertere uenientes, ſicut in parando, & conficiendo delectu, uſu fieri conſueuit. Literæ præterea & nuncij non ſunt id negocij genus, ut ſemper poſſint rectè expediri. Et inuidere fortaſſe ueteres amici gloriæ uiri, quem eouſq; extra auitos limites efferentem caput æquo animo ferre nō potuerunt. Sed hæc ſicut incerta, ita non ſatis audacter confirmanda nobis. At recenſenda tamen ſunt, ut negligentiæ ſaltem aut tarditatis crimē euitemus. Nam ſi quid minus uerum dictum fuerit, excuſabit iuſtiſſime nos ea auctorum penuria, in qua paucis aut nullis extantibus ſcriptis uix aliud propius uero elici potuit. De cuſtodia quoq; illa, quæ in opportuniore & clariore proſpectu erat, & ex qua potiſſimum pendebant oculi noſtrorum, uariant homines. Alij enim corruptos promiſſis, & muneribus ab hoſte illos dicūt, alij negligentius pererrantes quoſdam per amœniora loci, quoſdam dormientes ab anteſignarijs hoſtium oppreſſos, & ſic occiſos omnes, priuſq; aliquid de conſtitutis ſignis facere potuiſſent. Quid credam ipſe non ſatis indicare poſſum, nam perfidiæ ſicut nullam cauſam, ita non facilem adeò eam rem puto fuiſſe, nam quod facile forſan fuiſſet in paucis, difficile profecto in eo numero exiſtimandum uidetur. Occiſorum quoq; nulla cadauera, nulla ueſtigia poſtea uiſa. Quamobrem non deſunt, qui captos eos non iniqua ratione aſſerant. Aliæ cuſtodiæ non eam partem obſeruabant, unde periculum fuit, & quæ obſeruabant, nō poterant uenientes, niſi in propinquo aſpicere hoſtem. Hi itaq; aliquantum ſpacij pręburere ſtationibus ad ſe inſtruendum. Non potuit de more longius ſpectatores mittere Caſtriotus, neq; proſpicere melius ſaluti ſuorum, ne incolarum inſidijs, uel aperta etiam ui tollerentur, quū omnia ubiq; hoſtilia eſſent. Pręſidium illud montanum, & uel negligentia (ut diximus) uel perfidia hominum cauſa totius mali fuit, ac decepit exercitum, ita ut Muſachium, cuius uiciniora ad accedentem hoſtem tentoria, & primum uenientium impetum exceptura erant, iterantibus, & clamantibus cuſtodijs, adeſſe Turcas, & puluerem fermè oſtendentibus grauate credidiſſe dicant. Tamen hunc ipſum nonnulli alea ludentem cum contubernali quodam ex regijs, dormientem aliqui inuentum aſſeuerant, & imminente tandem hoſte, quum aſcendendi equi ſpes, atq; copia pręciſa foret, pedibus effuſa fuga petijſſe montē, ſed mox oppreſſum. Nos et tempus licet anguſtiſſimū ad equum, ad arma capienda habuiſſe, & acriter dimicantem inter primos cecidiſſe accepimus, & illius interitū, principium fugæ fuiſſe. Nam quum apparere iam ſigna hoſtium, & procurſare anteſignani uiderentur, ipſe inſtructus (ut potuit) copijs, dubius primo tam de pugna, q̄ de fuga fuit: ſed quia propter nimiam hoſtium uicinitatē nihilo incruentior hęc futura apparebat, preterea nō ratus eam hoſtium multitudinem, nolens deniq; Scanderbegum cū cęteris, qui in monte erant, relinquere, excepit acerrime impetū uenientium, ac integer animi, uiriumq;, aliquantiſper oppetendæ mox ultionem mortis ſua ipſe dextera

Scanderbeg deſtitutus exploratoribus

Pręſidiū montanū cauſa totius mali.

Muſachij fuga et interitus

dextera ſumere uolebat. Sed ubi cadentibus undiq; ſocijs, nudari omni præſidio latus, & inanem uirtutem ſuam, inanem pertinaciam uidit, citato equo ſępius ſequente milite fugere in montē conatus eſt. Nullus enim alius locus propè erat, ubi differri, nedum euitari id periculum poſſet. Occluſis tamen omnibus ab hoſte itineribus, & uelut circulo ſępius tum demum uirtute in rabiem uerſa, ipſo audaciç miraculo hoſtem deterruit. Tanuſius Thopia licet ab altera parte & ipſe uix minore arderet incēdio, miſeratus Patruelis caſum omnium oblitus, ac uelut amens dolore, aperire uiam illi facto in hoſtē agmine pluries tentauit, ſed ubi irrita omnia, & eam tantum pietatem pręſtari homini poſſe aduertit, ut ſocius illi caderet, ſaluare tum reliquos, & colligere circa ſe, ac hortari ad ſugam cepit. Idem Tanuſius Ginachius ac cæteri fecere. Vix tamē quicq; periculi, uel ſanguinis diminutum per fugam, nam partiti, & effuſi undiq; hoſtes, hi circa Muſachium, donec aliquid ſupereſſet reliquiarum, alij circa fugientium agmen ceptum ſemel uictoriæ tenorem nuſquam interpellabant. Scanderbegus, cuius remotiora caſtra aliquantum ab ea iniuria fuere, ſępius deſcenſurus ad ſocijs quoad poterat auxilium ferendum, uel cum eis glorioſe cadendum ſuſtulit ſigna, tamē rogatus à ſuis, ut occaſionem aliquam captaret erumpendi, neq; in tam apertum diſcrimen, & certam mortem rueret, infrendens dentibus, & ore iamdudum cruentato, nunc huc, nunc illuc crebro ferebatur motu. Nā ferunt de eo illud quoq; dignum memoratu, quum initurus prælium foret, uel in ipſo etiam pugnandi ardore, præter cætera mirabilia mutati uultus ſigna, labrum inferius ſcindi ſolitum cum copia multa ſanguinis, quod etiam nedum in bellicis rebus, ſed ciuilibus quoq; negocijs frequenter uiſum, quum præter modum excanduiſſet. Barbarus Muſachij copijs cum duce ipſo conciſis Tanuſium, cæteroſq; fugiētes effuſiſſimo curſu ſequebatur modico ſubſidio poſt terga relicto. Hinc forſan credi poteſt mōtanas copias noſtras ab illo non curatas, ceu partim occluſas, partim quæ expedita campeſtri uictoria, facile intercipi poſſent, aut ita forſan trahente ardore, & ſtudio inſequendi reliquam rei benegerendæ occaſionem amiſerunt. Tum Caſtriotus ubi non multum periculi ponè uidit, diſpoſitis, ut in eo tumultu, ſummo conſilio copijs, ac pedite intermedio accepto, relictis omnibus, deſcendit in planum. Ex oppido nulla uſq; eruptio uel inſtantē eum, uel diſcedentem facta. Quod ſatis mirandum eſt, quū eam ubiq; uictoriam ſuorum, & tuta quaſi omnia uiderent obſeſſi. Timuere (ut plerunq; fit) eos qui nō minus timebant. Tamen Scanderbego diſcedente, mox aperta urbs, & multitudo ad diripienda caſtra diſcurrit, priuſq; uictor miles ad eam prædam aduolaret, rapta per ocium omnia, & tormēta multo clamore, lætitiaq; tracta intra muros. Scanderbegus relicta Muſachio cura, ubi ultione potius, q; auxilio ullo opus erat, in inſequentes maximo impetu delatus ſimul lacerabat hoſtium terga, ſimul clamabat ſuis, ut ſiſterent gradum, & nouo auxilio uterentur. Agmina Turcarū, quæ in ſubſi

Tanuſij Thopiæ pietas in patruelem.

Mos Scanderbegi, labrū inferius ſcindere, ut ſanguis effluat.

Scanderbeg fugit cum reliquis copijs.

 dijs fuere

drijs fuere,& cum Muſachianis depugnauerant, omiſſis ſocijs, noſtriſq́; ad prędam hincinde & ſpolia legenda circunfuſa, multum laxamenti prębuere Scanderbego ad deterrendum hoſtem,& inhibendam fugam ſuorum. Nam ubi eripi ſibi uictoriam à tergo, & inſtare Caſtriotum aduertit Sebalias, cōuerſis prius ſignis,& obnixo uultu aliquantum & accepit cladis,& intulit. Dehinc retracto ab una parte exercitu paulatim cedens firmauit aciem, donec diſperſum hincinde,& inordinatum militem collegiſſet. Scanderbegus non multū infeſtus cedenti, cogere & ipſe reliquias ſuas, ac unire procurauit. Nullum reſpirandi tempus permiſſum à Barbaro, licet & feſſa, nec dum ſatis compoſita eius agmina eſſent. Irruit contemptu, ac deriſu quodam in aduerſos, finem iamiam Epiroticæ inſolentiæ, ac ſupplicium rebellioni adeſſe minitans. Abſorbereq́; ſe cum equis armiſq́; eam paucitatē crebro dictitans. Nam præter alios qui apud Tanuſium,& inter fugiendum ceciderāt, tria millia amplius cum Muſachio

Tria millia cū Muſachio oppreſſa.

oppreſſa, duo peditum, reliqui equites. Scanderbegus uelut intrepidus magiſter, collectis eius naufragij tabulis, ac uix refecta carina, ad nouam ſe tempeſtatem, maiore animo ꝙ ſpe accingit, clāmitās furibunda uoce:

Pulchrum ſimile de tabulis naufragij.

Me me ſequimini, commilitonē, ad cędem, non ad pugnam, increpans q́; ſuos,& ſingulos appellans: Quæ ſocordia iſthęc ueſtra? Quis inſolitus timor? Iacebunt ne inulta tot egregia ſociorum corpora? Cadetis inulti uos? Hoſtis uetus eſt, hoſtis inquam nil aliud, ꝙ aſſueta materia gloriæ ueſtræ. Ac inter ea dicta ad confertiſſimos quoſq́; prouolans neceſſitate iam etiam ipſa cogente ultima audere. Homericum illud ubiq́; exactiſſime uerum eſſe probabat: Fortitudinem ſolam inter uirtutes ſæpe furentes quoſdam impetus habere, quare nunc cedentium, nunc reſiſtentium

Fortitudo ſola inter uirtutes ſæpe furentes impetus habet.

cęde & ſanguine cuncta replebat. Inuictus ſemper, ac fœlix bellator, ſed tunc uirtus eius maxime enituit,& priora omnia fortitudinis opera longe eſt ſupergreſſus. Cæterę quoq; illius copiæ furentes deſperatione, ac rabie uelut cæci ruere ferrum, & ſequi in quencunq; euentum Ducem.

Georgij Thopiæ caſus.

Cæterum Georgij Thopiæ Tanuſij fratris ſubitus caſus, multum timoris reliquis intulit, quem humi collapſum, ac obrutū propè uix ex hoſtiū faucibus eripuere noſtri, ac impoſuere in equum. Pedites noſtri cauere melius uim hominum poterant, ꝙ equorum, nam ab eis pluribus locis ſtrati obterebantur. Quare ſummo ingenio atq́; celeritate equos occiſorum, uel ſuos, uel hoſtiles, quos habere poterant, conſcendebant. Ea res cauſa ſalutis multorum fuit,& totius etiam exercitus, quum uelut duplicarentur eo modo uires hominibus. Scanderbegum perfracto quodam cuneo, hoſtili, penetrantem ad uexilla,& ſtationem ipſam Ducis, ut inde uictoriæ auſpicium,& confeſſionis hoſtibus exprimeret, progreſſi ante alios duo uiri, qui in caput eius olim iurauerāt Tyranno, ſtrictis gladijs excepere. Eo loci Muſachius Angelinæ, dum patruo ſuppetias ferre cupit, uulneratus eſt in dextero humero. Identidem cæteri à fronte, à tergo, à lateribus pauci, à multis onerati uix reſpicere ad Caſtriotum poterant.

Ita unus

Ita unus duobus uelut forte quadam relictus omnium oculos in ſe conuertit, nam Barbari expellentes manu, uoceq́ꝫ ſocios, ſoli eam ferre laudē & præmia ab Ottomano propoſita uolebant. Circumeunt crebro uirū, & citatis hincinde equis ſine reſpectu ſui diſcriminis inuiſum caput, & ferocem ſpiritum petunt. Iniecta Caſtrioti uirtus, ac experta toties dexterá ſolicitos ſuorum animos, & trepidas turmas ſolabatur, quippe quem toties & ex duobus, & pluribus uictorem excepiſſent. Multa tamen timere facit timor, & ferocia, ac audaces hoſtiū inſultationes. Impellunt ubiq́ꝫ agmina oppoſita, & re adhuc integra quod poterant, auxilium ferre Duci contendunt. Interim Scanderbegus hoſtibus cominus congreſſis ipſorum alteri, cui Barach nomen ſupra diximus, mediam faciem enſe, qua ſedes oculorum eſt, aperuit, alteri quum multiplices inter ſe ictus ambo ſine ullo hauſtu ſanguinis conſumpſiſſent, gladius humi prolapſus. Tum impiger hoſtis acto propius equo uictorem utraq́ꝫ manu tenaciter amplexus excuſſis ſtipendijs, & equo relicto, humeris eius toto corpore ſe ſuſpendit, ut eadem illum ruina traheret ad terram ſecum. Tum circumfuſi paſſim Turcę, ut cōmilitoni ſuo ſuppetias ferrent, celeriter cōuolant. Sed ſtatim præciſa pendentis ceruice, Epirenſis liberū ſe accurrēti fruſtra hoſti obtulit, aucti ex eo & cæteris animi, ac ſequentes uictorē inclinatos iam Barbaros multis confodiunt uulneribus, atq́ꝫ alios ſuper alijs iacentibus addunt. Attulere multum & moleſtiæ inde, & ſolacij hinc eá uictoriæ auſpicia, ac mutatæ fortunæ omen acceptum. Sed defatigatio nimiá hauſerat iam utrorumq́ꝫ uires, & parendum iam nocti erat. Prior Barbarus confeſſionem uel timoris eius, uel laſſitudinis præbere cepit, ac hortantibus ducibus colligere ſe circa ſigna, & recipere in montem, priusq́ꝫ tenebræ eos in planum opperuiſſent. Caſtriotus & ipſe immodico labore ac dolore confectus idem cū ſuis fecit, collemq́ꝫ proximum xv. fermè ſtadijs procul ab hoſte cōſcendens, ibi uſq́ꝫ ad ſecundam uigiliam noctis manſit. Ac tunc demum non ſomno, non cibo corporibus curatis, quū neq́ꝫ adeſſet quippiā, neq́ꝫ præ mœſtitia optaretur, ſilenti admodū agmine diſceſſit. Sebalias ea nocte oppidum non eſt ingreſſus, ſed comportatis ab oppidanis cibarijs, per montē, & ſuburbia tentorijs fixis, multisq́ꝫ cuſtodijs adhibitis, eam uictoriam celebrauit: nam credidit noſtros ibi diem expectaturos, & denuo uelut inſuetos uinci homines, & impatientes eius ignominiæ poſtridię fortunam belli tentaturos. Quare luce orta inſtructis ad pugnam omnibus, deſcendens in planum, crebra agmina ſuprum hincinde dimiſit, ad laceſſendum hoſtem, ſi alicubi latitaret: licet enim ſenſiſſet ſecunda uigilia ſtrepitum, & ſigna quædam diſcedentium, tamen ratus eſt uel aliquo tutiore loco illos uel aptiore ad inſidias contra ctos quieſcere. Hęc eadem quoq́ꝫ cauſa fuit, ne ad depopulandam, & deuaſtandam prouinciam exercitū duceret, ueritus eam uictoriam, ac rem tam ſuis inuſitatam, caſu aliquo deformare. Igitur neq́ꝫ fuga noſtrorum, & ſperatę copiā pugnę ablatam ſibi, multū moleſte tulit, partim eius inſueti

Stratagema Scanderbegi cum duobus Turcis.

Sebalias uictoriam celebrat.

quaſi decoris, & poſſeſſæ ſemel fortunę nimio plus ſtudioſus, id quod ſa
tis heſterna pugna oſtendit, quum prior ſacietatem, uel defatigationẽ ſuã
confeſſus receptui ſignum dedit. Confici enim tunc forſan potuiſſe Epi-
Sebaliæ puſillanimitas.
roticũ bellum non difficile crediderim, ſi plus animi Sebaliæ fuiſſet, quip
pe quũ laſſitudinis, & temporis par utrinq; ratio paria incõmoda eſſent,
immo uirium aũt plus, quo plures erant, & equites omnes. Quamobrẽ
erupturos iampridem fuiſſe noſtros in fugam non dubito, ſi ſalutis quip
piam deprehendiſſent in ea: ſed quia tum tutior pugna pediti uiſa eſt, tũ
mali ſui confeſſionem tumido hoſti dare nolebãt, ita forſan ſtatuentibus
Dijs, qui & auxere his, & illis minuere ſpiritum uoluere, ac noctis demũ
tam opportuno beneficio deſperatas iam res tutati ſunt, ne & tot olim ar
morum laudes, ac perfungendæ gloriæ materia eo die clauderetur, ac
Odium Turcarum in iacentia corpora.
peſſum iret Epiroticum imperium, priuſq; fermè creuiſſet. Vbi itaq; ua
cua circum omnia hoſte uiſa, & libera uictoribus relicta, tunc demum re
liquum iræ, odijq;, quod in uiuos non poterat, in iacentia paſſim cadaue
ra inſolens dextra expleuit. Spirantes tamen adhuc multi inuenti, præſer
tim qui attriti ab equis perfractis cruribus inutiles tam ad fugã, q̃ ad ar-
ma ceciderant. Quorundam manibus præciſis, reliquũ corpus inuiſum
ſpiritum ſeruabat. Aiunt etiã nonnullos uel multis laceratos uulneribus,
uel ferreis hoſtium clauis deturbatos, ac relictos, per eam noctem tacite
ſurgẽtes, per loca uicina latitaſſe, & poſtea Croiam perueniſſe. Cæſa ſunt
Cæſa Chriſtianorum quinq; millia.
eo prælio noſtrorum v. millia, iij. peditum, reliqui equites, uulneratorũ
magnus numerus. Regium auxilium Apulorum totum fermè deletum,
nam maior pars eorum cum Muſachio fuit, pręter agmina quędam, quę
Caſtriotus in monte ſecum habuit, & in re tam ſubita inutiles ſclopi, et id
genus armorũ fuerat, quin ex noſtris quoq; plurimi inermes, & ſternen
tes equos, oppreſſi: uiui octuaginta capti. Illud tamen fœdiſſimum & te
terrimum fuit, quod hoſtes cupientes teſtimonium aliquod priuatę uir-
tutis ſecum habere, diſcurrentes per ſtragem noſtrorũ palpitantia adhuc
Crudele iacentia cadauera capitibus priuare.
cadauera, ubi cæteris rebus nudaſſent, capitibus quoq; (ut eorum mos
eſt) priuabant. Et quia tum propter longitudinem uiæ, tum calores ęſti-
uos, eò quod ſubito putreſierent, incommodum id onus erat, excoriabãt
Cadauera excoriare, & cutem palea implere.
ea, & cutem tantum acceptam, quę formam oris ſeruaret, palea implebãt.
De multis hoc factum, illis præſertim, quos uultus & habitus ipſe, uel no
tiora nomina digniores eo odio fecerant. Muſachij nõ caput tantũ omni
fœditati & iniuriæ deſtinatum, ſed diſcerpta ſingula membra, & uelut ne
fariorum graſſatorum regionatim ſparſa. Alij quoq; trunci tracti per lo
ca, & ualles adiacentes, ne fœtore uexarentur oppidani, & feris auibuſq;
relicti. Licuit impune omnia, & per ſecurum ocium agere, nam Caſtrio-
tus longe aberat, & addito ad eas reliquias recenti milite loca quædam, &
ſaltus obſederat, ne irrumpere hoſtis, & penetrare interiora prouinciæ
poſſet. Sępe libido inceſſit nouũ aliquod ultionis genus tentare (ita quan
doq; inſtare periculo impetus eſt nobis) ſed nunc immodicus, & uictor

hoſtis,

hoſtis, nunc longinquitas uiæ, & grauantia ſociorum uulnera prohibebant. Impleuit ſubito fama eius cladis uicina circunquaq; loca, ac prouinciam omnem, quin & longius progreſſa mœrorem ubiq;, & lachrymas ingentes excitauit: nam dictum eſt à multis, exercitum noſtrum omnem deletum, & Scanderbegum ibi cęſum, uel coniectantibus ita hominibus, uel aſtruente libêter (ut fit) uulgo pręclarũ aliquod, licet luctuoſum mendacium. Alij eadem ipſa fortaſſe ratione abolitas copias oẽs affirmabant, & ſolum eum pugnando prius egregie, deinde fuga ſeruatum. Plures (id quod & uerũ erat, & propius uero uidebatur) magnum numerũ noſtrorum amiſſum, Scanderbegum uix credibilia diuini propè corporis, ac inuictæ uirtutis experimenta dediſſe, & ſola quaſi ſua dextera & animos & uires hoſtium fregiſſe, ac demum eius prælij laudem è manibus uictorũ extorſiſſe, & illæſum, inuiolatumq; cum reliquis eſſe non longe à Croia. Cæterum luctus & ululatus plena ubiq; omnia uiſebantur, ſordidatę matronę, & domus oẽs in lachrymis ac ſqualore, licet nihil adhuc certi haberent, quid dolerent, tamen funera iamiam ſua, ueluti ſi ante oculos eſſent, lugubriter expectabant. Moſis perfidiam, & occultam iampridem rebellionem, proſpera Scanderbegi fortuna, & res ſecundę ſuſpenſam & dubiam eouſq; tenuere. Sed ubi audita exercitus clades, & cognita calamitas eius, tum demum cupita iamdiu occaſione accepta uertit, & ipſe ſcelerata arma in patriam, ac diripere cepit (ut aiunt) naufragij tabulas, quas & ſtruxerat ipſe olim, & ſæpenumero ſeruauerat. Sed quia ſordidũ ſuapte natura factum eo fœdius Moſi uidebatur, quo nullum eius negocij ſocium haberet, cupiens participes aliquos ſceleris ſui comparare, & multitudine quaſi peccantũ, infamiam ſuam minuere, atq; maiore aliqua auctoritate accedere ad Ottomanum, ne ſi ſolus uelut transfuga iſſet, perinde ut uilis contemneretur. Seduxit quoſdã ex ſuis magis intimos, & quorum ſatis peruias aures eiuſmodi conſilijs credebat. Ac uelut dolens primo uicẽ Scanderbegi, & calamitatem Epiri tacite, & Mahumetis in ſe animum, & quę ab eo multoties ſibi oblata eſſent, illis aperuit, alliciens multis uerbis ad ſe ſequendum homines, et ad eam perfidiam cõplectendam, mutatam fortunam Epiri, ac coactos tandem, ſi nunc reſpuant quæ proponantur ſordida, & infœlicia omnia ſubituros inquiens. Et reflexa denicq; oratiõe, quid pręterea ſemper ſe ſub Scãderbegi auſpicijs uicturos? & ſanguine, ac ſudoribus ſuis alienã gloriã aucturos, cũ alioquin tã certa imperij ſpes, et ĩgẽtis materia laudis detur à Tyranno, multiſq; ſubinde cõfictis criminationibus in Caſtriotũ inuectus, animos illorũ ab eo abalienauit. Solicitaſſet & alios fortaſſe Moſes ad eã defectionẽ, & multitudinis, ac populorũ ingenia conciliare Turcis procuraſſet, ſed ita ſingulorũ mentibus hęrebat Caſtriotus, & tã infixũ olm pectoribus nomen, ac imperiũ uiri, ut facilius (quod aiũt) Herculi clauã eripere potuiſſet, q̃ à uulgi affectibus Caſtrioti beneuolentiã amorẽq; demoliri, nãq; unà cũ corporibus ipſis, nõ cũ ulla uariatiõe fortunę fides eorũ expiratura apparebat.

Vulgi mos præclare mentiri.

Moſes perfidus arma uertit in patriam.

Herculi clauã extorquere. Ioui fulmẽ eripere. Prouerbium natũ ex Maronis Apophthegmate.

Quare non ſolum inanem eum laborem, ſed etiam periculũ aliquod ſibi
ueritus Dibrenſis, nihil ulterius tentauit. Sed coniuratis ſuis contentus,
& ordinatis omnibus, dato per noctem ſigno, Sfetigradum eos duxit, ut
in de literis à magiſtratu habitis, & libero per ignota hoſtium loca impe-
trato commeatu Conſtantinopolim ſecurus accederet. Neq; quippiam
fruſtra à Sfetigradenſibus deſiderauit, ſed perbenigne ab omnibus acce-
ptus, & literis adiutus eſt, & comitibus qui eum tem ab iniurijs prouincia
lium ſeruarent. Sebalias aliquot dies cum oppidanis cõmoratus eſt, do-
nec munimenta quædam inſtauraſſet, ac diſiectos ab hoſte muros agge-
ribus ſtipitibusq; ſolidaſſet, nam in ea celeritate non poterant apparari la
pides, & alia ad renouanda mœnia demolita tormentis, ſed & hæc procu
rata, atq; ante eius diſceſſum ſummo ſtudio parari cepta, præter cætera ta
men copiam ingentem frumenti, & reliquos affatim commeatus inuehi
in urbem procurauit, quoniam ad uetus præſidium ſeptingenti amplius
lectiſſimę & fideliſſimę operę uiri additi. Tormenta etiam quæ ablata no
ſtris fuere, omnia oppidanis conceſſa, præter machinas quaſdam mino-
res, ſcorpiones, & ſclopos, quæ cum cæteris occiſorum ſpolijs ad ornan-
Sebalias munit Sfetigradũ dum triumphi ſui ſpectaculum ad Regem ferenda reſeruauit. Ita munita
egregie urbe, ac obſidibus traditis Chriſtianis, laudatisq; publice omni-
bus, mœſtam admodum, & quaſi trepidam ciuitatem lætiſſimus ipſe re-
liquit. Sed neq; illis etiam deerat cauſa dolendi, quæ tam immodicam ſui
læticiam contunderet, & mancam redderet, licet inſuetis uincere homini
bus nihil ea uictoria pulchrius, nihil præclarius uideretur, nam relicta ex
ipſis quoq; ſub Belgrado tria paulominus occiſorum millia. Illi pręterea
duo uiri, quorum ſanguine, ſatis redempti Muſachij manes uidebantur,
merito cum fœlicitatę illa compenſari poterãt, factis tamen militariter fo-
ueis humati omnes, ne uicti forſan ad cladem recenſendam, & funera ſua
accurrentes per lacerationem inuiſorum corporum ultionem, & nouam
quandam ſatisfactionem quærerent. In Dibra orta luce, ubi nuſq; uiſus
Moſes fugit ex Epiro. Moſes, magnus tumultus, & mœror ſimul excitatus, prę ſertim inter ami
cos, & cõiunctiores uiri. Quæſitus eſt ſolicite multis locis, & expectatus
uſq; ad noctem. Nonnulli occiſum, quidam tacite ad explorandum ali-
quid profectum, & aut captum ab hoſte, aut ſi id non eſſet, mox reuerſu-
rum credidere. Plures coniectantes pridiana eius conſilia, & latentes ſe-
ductiones quorundã, id quod in re erat, affirmabant, quæ ſententia ideo
maxime recipiebatur, quod & ſuſpecti eius coniurationis nuſq; appare-
bant. Quamobrem trepidatum eſt multũ in Dibris, præſertim inter mi-
lites præſidij, qui & adhuc hoſtem uictorem in Epiro, & ſe ſine duce eſſe
ſentiebant, proditumq; præſertim ab ijs quibus minime debebat Scan
Demetrius et Nicolaus ex Beriſsiorum familia. derbegum dolebant. Tamen militaribus pro tempore ſuffragijs, ac con
ſenſu inter ſe (ut fit) mox & ducem, & reliqua quæ opus erant, ſummo
ſtudio ſtatuerunt. Erant inter cęteros nobiliores eius loci, & principes
iuuentutis duo fratres ex uetuſta Beriſſiorum familia, Demetrius, & Ni-
colaus,

tolaus, quorum & præclara, & frequenti opera utebatur Scanderbegus, hi audientes tum fortunam exercitus noſtri, & Belgradenſis obſidionis euentum, tum defectionem ipſam, ac perfidiam Moſis nihil tardati, mox ad præſidium & imperij clauſtra aduolarunt, uerentes ne uel timore aliquo, uel licentia ſolueretur illa cuſtodia, & uacuus deſenſore locus relinqueretur, præſertim quod Sebalias adhuc in Epiro eſſe nunciabatur. Summa itaq; ratione primum intentiſſima conquiſitione habita auxere id præſidium, & formauere uerbis, factiſq; animos hominum, concilian tes illis omnibus modis Scanderbegum, & eius fortunam commiſerantes, ac perfidiam Moſis deteſtantes, quem fortaſſe profectum ad introdu cendum illuc hoſtem, & mox affuturum dicebant. Credita facile omnia, ac redactus tutiore loco miles, & apparata ſingula, quaſi iamiam expecta retur hoſtis. His ordinatis Demetrius Matre ibi cũ præſidio relicto ipſe cum nobilibus quibuſdam Dibrenſium ad Scanderbegum magnis itineribus ire perrexit, ut illũ admoneret, quo in ſtatu in Dibris res eſſent. Interim Sebaliæ diſceſſus à Belgrado ac tota Epiro certis auctoribus & exploratoribus nunciatur. Scanderbegus uel domeſticæ calamitatis, uel ignominia fortè quadam commotus, fugiens tam fœdum & luctuoſum ſpectaculum, reuerti amplius ad inuiſum locum ad mala ſua ſpectanda, ac renouandas lachrymas noluit, & quos uiuos ſaluare non potuerat, neq; mortuos componere curabat. Sed quũ fremerent paſſim milites, & conſanguinei occiſorum, non defraudanda ſaltem tumulo oſſa ſuorum, & re centia adhuc cadauera feris, auibusq; relinquenda, ne uulgi uoluntatem offenderet, conceſſit illis omnia, inanem licet nõ ingratum eum ſepulchri honorem appellans. Cæterum ne qui ad beneficium alijs præſtandum contenderent iniqui ſibi ipſis forſitan eſſent, & augerent magis corporibus ſuis, q̃ detraherent funera, ſi uel pauci, uel incõditi irent, ex eis copijs quas ſecum habebat, vij. amplius lectiſſimorum hominum millia ad eam rem elegit, qui illos tutos redderent ab iniurijs hoſtium, & eruptionibus oppidanorum. Tanuſio idipſum cupide petenti hoc munus cõmiſſum, ac exercitus cura tradita, qui præter cætera ſolicitus de corpore amici, & Muſachij reliquijs mox Scanderbego relicto Belgradum ſine ſignis, ſine ullo bellico ornamento conuertit iter. Caſtriotum Croiam cum cæteris euntẽ Demetrius eſt in ipſo quaſi ingreſſu urbis aſſecutus. Effuſa eſt paſſim ciuitas obuiam uenientibus, & licet à uarijs prius nuncijs, à ſaucijs præſertim, quos ſtatim poſt acceptã cladem præmiſerat Scanderbegus, mala ſua didiciſſent, uoluptas tamen quædam erat miſeris accuratius ſingula de uenientibus percontari, præſertim quod repugnantia multa, & incerta ab alijs dicta fuerant, uel quod mortuos etiam ſuſcitari ad uitam, & reſtitui ſibi per Scanderbegi præſentiam poſſe credebant. Fœminæ, uiri, ſenesq; nullo diſcrimine hi ueſtes, alij dexteras militum per oẽs gra dus præſtantes miſerabili uoce fratres, uiros, & chariora filiorũ pignora repoſcebãt, & ab inuitis alij luctus & doloris ſui cauſam extorquebant.

Chriſtiani oc-ciſi à Turcis ſepeliuntur.

Croienſes ob-uiam uadunt Scanderbego.

Cataſtrophe belli.

Alij in

Alij inſperato nuncio reſtituti gaudia ſua,ne cæterorum offenderent ani mos,celabant,& priuatam ac publicam mœſticiam imitabantur. Vix ta men ullus,niſi qui præſentia corpora ſuorum in oculis habebant,uero et ſtabili gaudio affectus eſt,nam reuerſio illa ad Belgradi oppidum conti nui timoris & doloris cauſa erat. Conqueſti ſunt primum Dibrenſes de uiciſſitudine rerum,& uarietate fortunæ, nunc appoſitis uerbis lachry miſq; uelut transferentes eius in ſe dolorem,nunc ingẽtibus animis con ſolantes uirum, & hoc documenti cuiuſdam loco computantes Epiro. Statimq; in Moſen delapſa oratio,& tota circa eum cõſumpta,in eo pręſertim quod dubitabatur,ne ad Sebaliam accerſendum, & inſtruendum de rebus Dibrenſibus iſſet. Attonitus Caſtriotus primo, & uix cõpos ſui ueluti immobilis aliquandiu ſtetit,mox interrogando libẽtius, q̃ cre dendo,nonnihil temporis conſumpſit,magiſq; tandem dolere de eo uiſus eſt,q̃ de tota Belgradenſi clade. Cęterum regia,ut conſueuerat,uoce, parcere ſe inquit haud grauate Moſi,quod ea fortuna illum ſibi abſtuliſſet,quę uel conſtantiſſimorũ quorumcunq; animos mutare poſſet, adeò ut quum legati ipſi,itemq; cæteri qui aderant (ſicut libenter & euentu iu dicant,& interpretantur ſingula homines) ueteris,& iamdiu coctæ rebel lionis illum accuſarent,& criminarentur. Ideo Sfetigradenſem oppugna tionem diſſuaſiſſe,ideo fugiſſe Belgradenſem, ut hoc nefarium expleret conſilium,uelut indignatus plura de eo audire ſilentium iuſſerit dicens: Vtinam cũ Moſe perfidia omnis,& mala fortuna migrauerit ex Epiro. Cætera quæ de Sebalia introducendo non iniqua ratione dicebantur, nõ curata multũ,quod egreſſum omnes Epirotici imperij fines,& nuſq; interpellato itinere properare in Græciam audiuerat. Tamẽ quia res ma gni momenti erat,& ſedari eum timorem,uel ſuſpicionem hominũ opor tebat,ac confirmare dubiam aliquantulum, & mœſtiorem prouinciam propter eam inſuetam cladem,uix ea nocte ibi moratus, mane cum Ame ſa,& egregia equitum manu in Dibras conceſſit. Tanuſius cum exercitu ab oppidanis uiſus, nonnihil priſtini timoris renouauerat, procurſum in muros,& ad priora miniſteria reditum ingenti feſtinatione, nam futu ra mox oppugnatio à multis credita,non id quod re ipſa erat. Sed poſtq; & paucitas ipſa,& inordinata agmina propius cognita, leuati metu ani mi,& ſedatæ mentes,noſtris ex fœdiſſimo ſuorum aſpectu ignauis ęque, fortibuſq; uis ingens lachrymarum euocata, præſertim quod audio fœminas nonnullas ex locis uicinis Tanuſium ſecutas, & ad diſquirenda fu nera ſua progreſſas. Vix tamen ullibi certas figere lachrymas,aut domeſticum funus honorare alicui conceſſum eſt. Horum infames trunci, ac nuda cadauera,illorũ deformati, ac corrupti iam uultus, nedum certam illam & peculiarem,ſuiſq; cognitam, ſed & humanam effigiem omnem amiſerant. Multa etiam iam dealbata oſſa à feris,uulturibuſq;. Flebant in miſeri ad quodcunq; oblatum cadauer,dum omnia ſua eſſe credũt. Non fœtor,non tabes ulla dimouere homines potuit ab amatis corporibus.

Scanderbeg dolet Moſis uicẽ & excuſat.

Scãderbeg ad Dibras conceſſit.

Fœminæ progreſſæ ad diſquirenda ſua funera.

Demum

Demum ubi ſatis perfuncti officio ſuo oculi, ac lachrymis exaturatus do-
lor, inſtante Tanuſio factis circum crebris uelut tumulis terra terræ red- *Terra terræ*
dita, ac gemitus omnis repreſſus. Non potuit ulli melius hæc cura quàm *reddita.*
Topiæ iniungi, nam ubi ea ſuis obſequia ꝗ gratiſſime poterat, exoluit,
ne ea tantum cauſa ueniſſe uideretur, & deriſus perinde ab oppidanis
abiret, quærens qua ratione rabiem ſuam expleret, & dolendi aliquam
cauſam hoſtibus relinqueret, primum in ſubiectos hoſtium oculis agros
immiſſo milite ferroq́; ſimul, igniq́; non uitibus, non arboribus, non rei
ulli parcens, luctuoſum incluſis ſpectaculum ędidit. Deinde progreſſus
pertinaciter ad muros, quod ſine periculo potuit, nihil damni, nihil igno-
miniæ in hoſtes omiſit. Exin dicunt nonnulli, & multorū opinione affir- *Topiæ rabies*
mata res eſt, erupiſſe maximo impetu regios, & iniectū in ſuburbia ignē *in hoſtem.*
tum tormentis, tum oppoſitione corporum ſuorum arcuiſſe, ac utrinq;
acriter pugnatum fuiſſe, ſed noſtros facile uictores, & illos compulſos in
urbem, atq; ita nihil ultra tentatum, uerentemq́; Albanum, ne aliquis in
ſe impetus ex locis uicinis appareretur, ſi diutius ibi manſiſſet, ſcelerata lo-
ca & noſtrorū clade infamia multis deteſtationibus ac imprecationibus
reliquiſſe. In Dibris crebra concilia, & conuocationes ſeniorum à Scan- *Concilia habi-*
derbego factæ. Et illud primum omnium quæſitum, ac perſcrutatū ſum- *ta in Dibris.*
ma ratione, an ullus alius ex coniuratis Moſis lateret in prouincia, & ali-
qua occulta perfidiæ ſuę ueſtigia reliquiſſet Dibrenſis. Necq; tacite tantū
hæc uerſata res, ſed palam per præcones acta, ac præmia ingentia delatori-
bus propoſita. Nihil tamen non ſolum perfidiæ, ſed ne ſuſpicionis qui-
dem inuentum. Tunc actæ dibrenſibus gratiæ, & laudata honorifice fi-
des, ac promiſſis, & munificentia etiam inſigni pellecta, Moſis bona pu-
blicata, & in fiſcum relata. Cæteri qui cum eo defecerant, ſicut non ſatis
notæ erant conditionis, ita tenuioris fortunæ, ꝗ ut id publice curaretur.
Stipendia, quæ Moſi iampridem ſtatuta à Caſtrioto fuerant, poſt eius re- *Moſis bona in*
bellionem fiſco adiudicata, & inter priuatos diuiſa ſunt. Dignitas uero *fiſcum relata.*
ipſa ad neminem translata, neque ulli collata fuit, ſed uacua atq; extincta
permanſit, maximo conſenſu omnium, ac militū uoluntate. Firmatis Di-
brenſium rebus, ac pręſidio ibi ualidiſſimo aſſignato, reuerſum Croiam.
Tanuſius ibi cum exercitu inuentus, qui tradito Scanderbego milite do- *Neniæ carmē*
mum mœſtiſſimus ac inuitus quaſi abijt. Nouæ ibi lachrymæ, nouus lu- *laudandi gra-*
ctus ex aduētu eius renouatus, atq; auctum magis hominibus Muſachij *tia apud uete-*
deſiderium. Mamiza conuocatis de more gentis multis matronis, exe- *res in defun-*
quias uiri in longo ſqualore, ac lachrymis, non interpellatis diebus, nocti- *ctorum funeri-*
busq́; celebrauit. Id Neniam appellaſſe antiquos non iniqua ratione pu- *bus cantari ad*
tauerim, nam inter flendum non uirtus defuncti ſolum, & fortia facta re- *tybiam ſolitū.*
cenſeri, ſed & patrum res geſtæ, & omnes auitæ imagines, ac uetuſta fami- *Eſt autem Ne-*
liæ ornamenta interſeri conſueuerant. Quæ res in tanto uſu olim apud *nia factitiū no-*
multos Orientis populos fuit, ut ad id munus conducerentur doctæ fœ- *men, à ſimilitu-*
minæ, quæ cantu geſtuq́; flebili lachrymas inuitarēt, ſed nūc ſicut cętera *dine uocis eo-*
rū qui querun-
tur & dolent.

multa

multa paulatim lachrymæ quoq; ipſæ in deſuetudinem abiere. Dimiſſo exercitu, Scanderbegus Apulos, qui ex clade ſuperfuerant, mittere cũ legatis ad regem decreuit, qui fortunam ſuam nunciarent, & excuſarent. Sicq; quamprimum per incommoda uulneratorum integrum fuit, culti officioſiſſime, ac impoſiti nauigijs ſunt. His expeditis, ipſe ſtatim in Muſacheniam ad ſororẽ conceſſit, ſedaturus priuatas & publicas lachrymas, ac curam imperij in ea rerum mœſtitia, ac demiſſione animorum habiturus. Tanuſius tutor nepotibus, & curator bonorum datus, qui ea fide ac diligentia per omne tempus res eorum adminiſtrauit, ut maiorẽ diligentiſſimus quiſq; paterfamilias adhibere nõ poſſet. Nomen & dignitas imperij apud matrem fuit. Hęc ea moderatione, ac ingenij dexteritate in tractandis populorum animis uſa eſt, ut uix concordia maior ſubditorum unquam fuerit in prouincia, quod perraro contingit, obedientia inconditæ multitudinis, maxime tamẽ ex eo laudari præclarũ quoddam huius fœminæ ingenium poteſt, quod in rebus agendis ſociam conſiliorum à Scanderbego adhibitam ſæpenumero audio. Vota alterius mariti, uel ſecundas nuptias nunq; appetijt, inſigni pudicitia atq; caſtitate defunctũ uirum uſq; ad extremos cineres in honore habuit. Idipſum præter inſitã ingenio continentiam & grauitatem, illa etiam fortaſſe ratione, quod irreparabilis excelſi animi fœminæ Muſachij iactura uidebatur. Fuit enim ille (ut proprias uirorum uirtutes taceam, quas ſatis præclarus exitus eius declarauit) adeò grata quadam morum indole, & ingenij iucunditate, ut nemo facilius, melius q; ſingulorũ animis illaberetur, pulchritudine præterea (quod proprium mulierum ſpectaculum eſt) ac uultus, membrorumq; decore maxime ad ea animæ ornamenta compoſito & accommodato. Verumenimuero dum tam ſolicite noſtra curamus, & ſingulorum lachrymas proſequimur, diſtulimus nimio plus fortaſſe Sebaliæ triumphum. Præceſſerat iam fama euntẽ de rebus bene geſtis in Epiro, ac multiplices nuncij regis animum inclinauerant aliquantiſper ad credendum, nam inſueta uſq; ad eam diem, & inſperata res minuebat uera dicentibus fidem. Moſis aduectus primum triumphi ſpectaculum, ac delibatio lętitiæ tam publicæ, q; priuatæ fuit, maturius hic aliquot diebus Conſtantinopolim uenit, q; Sebalias, quum & incommodior uia à Belgrado uenienti, & trahenti exercitum iter ſegnius agendum eſſet. Ab eo exactius expoſita omnia, ac credita à rege ſunt, neq; uix ulla gratior uictoria Mahumeti, q; Moſis præſentia, & mutata à Scanderbego uoluntas fuit. Non occurrit ſagaciſſimo Tyranno quod eum res Epiroticæ aduerſę ad ſe traxiſſent, eaſdemq; reſtitutas ſibi auferre denuo poſſe. Sebaliam ingens feſtiuitas populi, ac multitudinis clamores excepere, maiorq; lętitia hominum apparebat, q; expugnata nuper Græcia fuerat. Captiui uinctis poſt terga manibus primi oblati cũ hoſtilibus ſignis. Tum reliqua ſpolia, ac bellica ornamenta expoſita, necnon capita occiſorum, quæ diximus, ubi uendita auro palea eſt, paſſim ad pedes uulgi proiecta, & iactata iocularıter à pueris

Mulier ſocia conſiliorum Scanderbego.

Muſachij dotes.

Triũphus Sebaliæ, quo uenit Conſtantinopolim.

ter à pueris ſunt. Seruorum Italicorum ſubhaſtatio facta, ac ueniere plures, præter paucos grauioris ætatis, ac iam emeritæ militiæ uiros, qui cũ cæteris Epiroticis aut pallis (præacutę ſudes ſunt) infixi, aut ferreis uncis in altum attracti, ſociorum glorioſam ſub Belgrado mortem laudabant, & ignauiam ſuam, ac fœdam uitæ cupiditatem ſero deteſtabãtur. De noſtris deformiora quoq; alia ſpectacula ædita, uixq; ullus à crudeli hoſte ſeruatus odio gentis & indignatione nimia fortaſſe, aut uictoriæ inſolentia. Vel potius, q non maximopere Epiroticos ſeruos liceri ſolent Turcæ, nulla enim gens, nullum captiuorum genus (ut audio) difficilius emptorem inuenit, q Epirotæ, & Hungari, utpote quos minime ſeruitio aptos, & imperioſos nimis dicant, neq; unq ex eis bonos Turcas fieri conſueſſe. Quæ de Scanderbego narrata ſunt, multum & admirationis, & doloris Tyranno extorſere, ita, ut uictum exercitum eius, uictorẽ eum diceret. Auctaq; magis ex eo prælio fama uiri, ac nomen apud hoſtes amplіatum eſt, q ullo alio imperij ſui tempore. Diuinum omnes credere, dicereq; ac inuulnerabile corpus uiri, & nõ ferro, non ulli humanę iniuriæ obnoxium. Sebaliæ facta ingentibus præmijs non defraudata, & ſolus aliquandiu in ore uulgi fuit. Quod primus Scanderbegum uinci poſſe docuiſſet. Moſes quoq; multo decore uerborum acceptus, ac decreta ei alimenta honorifica, ſtipendiaq;. Poſcenti tamẽ copias, & bellum aduerſus Epirum negauit Mahumetes, cauſatus hyemem in proximo eſſe, aut ea ipſa ratione, aut fortaſſe (ut cauti quandoq; iudices faciunt) non multum baptizato recenter Iudæo credens. Ita nedum per Moſen quippiam aggrediendum, ſed neq; per alios quoſq; curauit, immuniſq; à belli Epirotici cura traducere id tempus ſtatuit. Ab Alphonſo interim Caſtrioti legatio reuerſa plenis (ut conſueuerat) manibus, alijsq; regijs legatis, qui introducti ad Scanderbegum, longa & appoſita oratione eius dolorem lenire conati ſunt, excuſaruntq; iacturam ſuorum communi (ut fit) Martis fortuna, & uiciſſitudine rerum, uſu id ſæpenumero euenire in belli diſcrimine dicentes, & maiora omnia, ſi opus foret, regis nomine offerentes. Caſtriotus gratijs actis, & inſignibus donis regiam liberalitatem ſuperare conatus honorificè à ſe dimiſit, opera eorũ perinde atq; ſua, ſi res ferat, ſe uſurum ſine reſpectu dictitans. Non defuere ab alijs quoq; Italiæ principibus, & populis uicinis legationes cum pręclaris muneribus, promiſſiſq;, ne animis caderet, & eam iacturam immoderatius doleret, non laboribus, non ſumptibus, non periculis ullis parſuros Chriſtianos pro eius ſalute, dignitateq;. Miratus eſt Scanderbegus eius rei famam, & magis tunc cladem & ignominiam ſuam cognouit, q fumantibus adhuc uulneribus ſuorũ ſenſerat. Inuicto itaq; animo, & præclara uoce negans eum eſſe pudorem, & ignauiam Epiri, quam homines cõcepiſſent, & ſat ſuas uires fore ſibi ad recuperãdam fortunã, ac ſuperandam etiam omnẽ priorem laudem inquiens, lætiſſimos omnes domum remittebat. Partẽ eius hyemis ipſe Croiæ, partẽ in Dibris, atq; uarijs prouinciæ locis con-

Tyranni uox de Scanderbego.

Vi tractatus Moſes à Tyranno.

Caſtrioti legatio redit ab Alphonſo.

Legationes principum ad Scanderbegũ.

ſumpſit. Præſidium Dibrenſe minuit, & ad ſolitum numerũ duûm millium equitum, mille peditum redegit. Cuſtodias crebras ſtatuit, ac exploratores frequentes dimiſit. Sed neq; excurſionibus ullis per id tempus laceſſitus hoſtis, nã & quæ in proximo ſtabant, corrupta iamprid ẽ omnia erant, & inferre interius arma, neq; immodica frigora, ac perennes quaſi niues, neq; Scanderbegus conſulto permiſit, moliens altius quippiã animo, & ad præclarius ultionis genus ſæuos ſeruans ſpiritus. Ita ſegnia ea hyberna trãſacta, ac in ſumma quiete fuerũt. Iam uer appetebat, & omnia cœlo terraq; temporis gratia miteſcebant, quum Moſes aſſiduus ante Tyranni fores ſtimulator, arma bellumq; cupidiſſime poſcebat. Exigente tempore quoq; ipſo, Mahumetes ad eum totus uerſus, quæ petijt omnia propenſo iampridem animo conceſſit. Nam per id ſpacium temporis (quod pluſquam ſemeſtre fuit) acta ſingula, atq; conſilia uiri exactiſſime ſcrutatus efficacia multa indicia conſtantiæ, & fidei pertinaciſſimę, ac abalienatiſſimi à Scanderbego animi deprehenderat. Virtus quoque quanta in pace potuit, conciliandi ſibi regis cauſa ſatis multis indicijs demonſtrata, & robuſtiſſimi pleraq; idemq; audaciſſimi corporis documenta expreſſa, adeò quod interrogaſſe ferunt Mahumetem (id quod referente poſtea Moſe propalatum eſt, an plures tales uiros haberet Scanderbegus. Reſpondiſſe illum innumeros huiuſmodi apud eum eſſe: laudaſſeq; Regem modeſtiam eius ſermonis, tum (ut fit plerunq;, quum laudare apertius nos detinet pudor, uelut ex obliquo per alienum contemptum latenter quem alijs detrahimus locũ, perſtruimus nobis) paulatim prius per gradus cæterorum ad Scanderbegum ipſum dilapſum Dibrenſem, atq; multis modis conatum minuere famam uiri. Et promiſiſſe poſt multa Tyranno ſe omnino eo prælio, ſi copia adſit (id quod ex parte tentauit) periculum ſui corporis cum illo facturum, fortunamq; tentaturum, militum ampliorem numerũ noluit, quàm quindecim millium equitum, quos ipſe ſua quaſi manu delegiſſet, atq; ordinaſſet. Ottomanus ſicut curam exercitus illi tradiderat, ita omnia ad arbitrium eius referebat. Miles & ſi ea paucitate aditum Epiri abhorreret, ingens tamen fiducia uiri bene fœliciterq; interpretari ſingula cogebat. Magna præterea Moſis autoritas apud ſuos, & conſanguinitas in prouincia non infima ratione acuebat hominum animos, quod credebant ingentiora ſe auxilia ibi offenſuros. Id quod & regi Dibrenſis, & ipſe fortaſſe ſibi perſuaſerat, pollicitus collocutum ſe cum ſenioribus Dibrarum, & principibus quibuſdam loci, latereq; ibi multos ſocios, & adiutores coniurationis, qui mox ſe uiſo promptiſſima iuuentute conuolaturos, & arma uerſuros in Scanderbegum. Sic omnibus paratis ad profectionem intercalario menſe, quinto kalendas Martias Conſtantinopoli abijt, non qua Sebalias prius ierat, ſed uſitatiori uia per Thraciam, indeq; Macedoniam in Dibras dirigens iter, in patriæ conſpectu, uiſceribusq;, ſceleratũ ferrũ ſtricturus expediuerat. Caſtrioto quoq; iamprid ẽ arma tũ tẽpus ipſum tum fre-

De aduentu Moſeos cõtra Scanderbegũ, cum exercitu.

Mahumetes inquirit Moſen de Scãderbego.

Moſes in patriam ſtringit ferrum.

tum frequentes nuncij,& nihilo incertior fama, deſignatoq́ꝫ pluribus lo cis,ac uelut ad manum habito milite, noui aduentum hoſtis mitiore,q̃ conſueuerat,animo,& remiſſiore aliquantiſper odio expectabat. Quod uix adhuc credebat Moſen hoſtilem in ſe animum induiſſe, & ſpectatam tot bellis annisq́ꝫ fidem,tam leuiſſimæ rei momento tam cito mutatam. Illum forſitan ueluti ſtratagemate hoc uſum,ad præclarũ aliquod facinus graui hoſtium mina poſteris teſtandum,etiã & ſi uerus hoſtis patriæ ue niret,tamen ex aſpectu natalis ſoli,& præſentia ſociorũ paulatim ſubeun tem pietatem,iram omnem nominis,& nefarium propoſitũ demoliturã. Sed utcunq́ꝫ eſſet, parato ipſe ad omnes caſus exercitu ſtabat, armatus omnino aut uoluntatem amici accepturus, aut acri indignatione contra illam pugnaturus,neq́ꝫ cura eum ulla inceſſit per fraudem quippiam age re,aut inſidijs præuertere uenientem,quod neq́ꝫ immodicas copias eius audiebat,atq́ꝫ militem ſuum & uirtute,& numero ſat idoneum ad apertã uim iniuriamq́ꝫ uidebat. Vel quod difficile forſan,& non ſatis tutũ erat, artificem quondam earundem inſidiarum, & familiarem (ut aiunt) ho ſtem ſuis captare laqueis. Ita liber ubiq́ꝫ Moſes,nuſq́ꝫ interpellato itinere Dibram inferiorẽ intrauit,iuxtaq́ꝫ planiciem multis prælijs, Muſtaphea præſertim clade,notiſſimam in Epiro conſedit,nihil quicquam mouens uel ad ſolicitandam,uel deuaſtandam prouinciam, nam & exercitus no ſter in propinquo eſſe nunciabatur,& cupienti ſingulari certamine pu gnæ auſpicia ſumere,apertiore uirtute,& collatis potius ſignis, q̃ tumul tuarie dimicandũ cenſebat. Non diu deſideratus Scanderbegus, moxq́ꝫ ordinata,ut operæprecium erat,acie,& ſtricto quaſi ferro aduolauit,fre mebat maxime uulgus,& infrendere dentibus miles audiebatur,uix præ uehementi indignatione,& animi ardore cõtinens ſe intra ſigna. Caſtrio tus uelut anxius pater,quum inſolentem ob oculos filium conſpicit, quẽ nefaria regnandi libido,& impatiens iugi adoleſcentia armauit,contatur per ſingulos gradus,ſegnius promouet ſigna, & lenibus prius nequicq́ꝫ uerbis depugnare cũ filio conatur,ac differt,quo impenſius poteſt, chari ſupplicium capitis,& luctuoſam proprij ſanguinis uictoriã. Non ſecus ipſe armatum,& frementem iam Moſen aſpiciens urgente pietate multi fariam animum eius interpretabatur. Cupiebat cominus alloqui, & per tractare aliquantiſper aſſuetum amici ingenium,libenter legatis,libenter pijs conſilijs ageret,ſed neq́ꝫ dignitas imperij, & rigor ipſe militiæ, neq́ꝫ militaris inſolentia,& uibrantes iam gladios turmæ iſthæc fieri patieban tur,dum cõfeſſionem potius ſceleris Deo, q̃ timoris hoſti dare malunt. Alia Moſis uoluntas,& diuerſa maxime conſilia erant, apparans nanq́ꝫ ſe ad promiſſum Tyranno ſpectaculum,militem iam ad Scanderbegum prouocandum ire iubebat: ſed interpellauit,diſtulitq́ꝫ ducis factum pri uata uirtus,& inſignis Turcæ unius animus,Ahemaze nomen erat, qui progreſſus ad Dibrenſem: Liceat,inquit,nobis egregie Imperator pri us uiam tibi eam,quam dij dederint ad hanc præclaram gloriam aperire,

Moſes uenit Dibram inferiorem.

Caſtriotus cũ Moſe, ut pater cum inſolenti filio agit.

Ahemaze conſilium.

quandoquidem indecorum neſcio quid,& præter ius uſumq́ militię ui- detur ad ſupremum aciei robur,& caput ipſum belli decurrere, priusq́ leuiore opera auſpicia pugnę ſint tentata. Acceptus militis animus,& per miſſum ut arma caperet,nunciusq́ ab alia parte ad Scanderbegum miſ- ſus,qui uoluntatem eius ſciſcitaretur,an ſinerent, ut priusq́ ad iactandã totã aleã deueniretur,eo modo uirtus utrinq́,& fortuna depromeretur. Viſo nuncio,Epirenſis mutatum (ut optabat) amici propoſitũ putauit, ſed audito demum,abire paulatim ex animo Moſes cepit. Quæ petita ta- men omnia conceſſa.Quin quoſdam ex noſtris militibus reſpondiſſe au dio,paratos ſe libenter,ſi mallent,eo dimicationis genere exercitus totos periculo exſoluere. Ita ſimul & nuncius ad ſuos remeabat, & conſurgens hinc impigre miles noſter Zacharias Groppa, ueritus fortaſſe, ne quis prior eam ſortem ferret,ad Ducem ingenti animo,ac turmalium clamo- re pergebat. Amplexatus maxime ab eo eſt, & laudata uirtus uiri. Socij inter armandum non robur maius,non animũ illi,non ferociorẽ dexte- ram,ſed fortunam tantum Manceſij à ſuperis peroptabant. Solitũ genus armorum acceptum,& alia ſupernæ ornamenta,quæ hoſti magis,quàm ipſi animos acuerent. Nulla re inferior Barbarus prior in medium pro- ſiliens,quum uixdum inuentum ſibi crederet hoſtem,& armatum,& in- feſta iam cuſpide in ſe properantem conſpexit,tum altiore uoce compel- lans uirum,& ſatis temporis ad mortem properantibus fore inquiens, peramice ad colloquium inuitauit. Quumq́ & nomen, & officium mili tis ſciſcitatus eſſet,demum certamini conditiones ſubnectere pergebat, non abſimiles ab his,quas Paulus olim irriſerat.Identidem Zacharias ea uelut inania uerba pręcidens: Optare ſe ait plura capita,quo (ſi ita ſtatue rit fortuna) animum eius cumulatius exaturare queat. His dictis fremen tes adinuicẽ,& toruis ſe metiti oculis diuerſi abeunt, elongatiq́ aliquan- tũ,ut eo ncitari equorũ curſus ad ictus acriores poſſent,conuerſa utrinq́ cuſpide effundunt habenas,equorumq́ armos calcaribus fodiunt. Neu trum ictus feſellit,effectus tamen utrinq́ inanis fuit,nam lanceæ amborũ quum umbilicos ipſos ſcutorum,quos ferreæ laminæ tegunt, perſtrin- xiſſent,ſine ullo hauſtu cruoris ſunt perfractæ, Ipſi quoq́ eo impetus te- nore corporibus ad inuicem colliſis,equi,uiriq́ corruere. Mox illæſi bel latores equis relictis,ſtrictis cominus gladijs acriorem ineunt pugnam. Ornare multifariam fortuna id ſpectaculum ſtatuerat, nõ alteri iniquior magis q̃ alteri. Multis nequicq̃ ſine cruore ingeminatis ictibus ferrum ambobus è manibus collapſum eſt. Enſium id uitium fortaſſe, q̃ quum recurui,& graues equitibus potius parati forent,incommodiores ad pe- deſtrem pugnam erant,aut per laſſitudinem forte uel imprudentiam im- modica feriendi cupiditate excuſſi ſunt. Tum abiectis leua ſcutis, uelut Athletæ inermes conſertis manibus,quod ſupererat uirium, exhauriũt. Spectant acies pari lance timoris ſpeiq́. Vbi uero aliquandiu luctati cer tamen interpellaſſent,neq́ alter alterum loco mouere aut ſternere poſſet, ultimo

Zacharias Groppa.

Certamẽ Barbari, & Zachariæ Groppæ Albani.

ultimo conatu ad inuicem ſe tollentes, ambo eadem ruina corruere. Barbarus ſubter reſupinus, Albanus in os iacētis pronus incubuit, eductoq́ʒ impigre pugione, iugulum rimatus confodit, reſolutæ tum paulatim manus morientis. Liberq́ʒ uictor cum ingenti ſuorum clamore ſurgens lætus enſe apprehenſo, qui iuxta iacebat, caput ſpirantis adhuc hoſtis abſtulit, & ſimul eo, ſimul reliquis onuſtus ſpolijs, pedes ad progreſſos paſſim obuiam ſocios perexit, nam equi iampridem initio ipſo certaminis aufugerant, ambo tñ in noſtras ſtationes uenerant, quod lætis animis omen acceperat uulgus. Pręmia eadem Zacharias quę Maneſius à Scanderbego tulit, laudes tamē ab exercitu longe maiores, quod difficultas pugnę, & uarietas ipſa rei augere uirtutem uiri, & ornare magis uictoriæ gloriam uidebātur. Interea Moſes licet offendiſſet ſpectaculum feroces uiri ſpiritus, & dehortarentur ab ea re Ducem pauentes iam ex ſocij euentu turmæ, citato ocius equo, in fumantem adhuc ſanguine locū prouolans, compellato uoce Scanderbego prouocationis ſignum dedit. Obſtupuere noſtri, ac horrore quodam inter homines orto, præ inſolentia tam ſcelerati facti nemo fermè uocem emiſit. Nondum omnis à Scanderbego abſceſſerat pietas, ac reluctatus pauliſper ſecum domeſtico fœdare ſanguine dexteram nolebat, ſed ubi pertinacius inſtantem, & probra etiam immodice ingerentem uidit, exploſum tum omne ius, faſq́ʒ, & fruſtra retinentibus ſuis, atq́ʒ transferre in ſe eam ultionem uolentibus plenus irarū in expectantem fertur. Aufugit extemplo Moſes, & receptus ad ſuos, nihil prę uerecundia locutus, mouere totius exercitus ſigna, & apparare ad ultimam dimicationem exercitum cepit. Scanderbegus cum magna laude, & militum gratulatione reuerſus eſt in caſtra, neq́ʒ ingrata omnino ei Moſis fuga. Læta tamen ualde regijs fuit, quod imparem cum maxime Caſtrioto palam dicerent, crederentq́ʒ. Ego ſi initium & inſolentiam prouocantis, contraq́ʒ fugientis ignauiam, ac exitum rei ſpectem, credere licet Dibrenſem uel promiſſionis illius pudore commotum exoluere ſe eo uelut alieno ære uoluiſſe, & præſenti periculo deterritū terga dediſſe, uel temeraria & inani quadam æſtimatione id feciſſe putantem non egreſſurum Scanderbegum, id quod ipſe poſtea patriæ reſtitutus palam confeſſus eſt. Noſtra quoq́ʒ uexilla ſine mora ulla promota, & clamor undiq́ʒ, qualis à uictore exercitu ſolet ęditus. Caſtriotus licet & eximium militū robur (ſex enim equitum, quatuor peditum millia fuere) & affuturā iam multiplici omine, ac certam quaſi uictoriam conſpiceret, nihil tamen uel in diſtinguendis exactiſſima cura copijs, uel inflammandis ingenti ardore ad pugnam militibus prætermiſit. Orationem eius inter redeundum in caſtra ab inani Moſis prouocatione, talem comperio fuiſſe:

Zacharias uictor.

Moſes prouocat Scanderbegum ad ſingulare certamen

Moſes fugit.

Procedite uos quoq́ʒ (quando exaturaturi adeouſq́ʒ hoc ſpectaculo ſtatuit fortuna) ad aliud utinam fortiſſimi milites. Traditum uobis ferrum, & ultrices poſcenti patriæ expedite dexteras, ac armatos ſequimini deos. Expellamus iam ocius quęſo, ſi nulla alia ratio, uel temporis, uel hoſtilis im-

Oratio Scanderbegi ad ſuos, ante congreſſum cum Barbaris, & eius uictoria.

 ſtilis im-

ſtilis impatientiæ ſtudeat, ex oculis noſtris tam nefarium, q̄ moleſtiſſi- mum ſpectaculum, ac paratiorem iam ad fugam, quàm ad pugnam hominem ex inſontis, atq; nihil huiuſmodi meritæ patriæ conſpectu graui aliquo impoſterum documento tollamus. Ad audaciam, ad expectationem totius uictoriæ ſigna ſatis præclara oſtenſa, dataq; ſunt, dū pari uirtute atq; iuſtitia progreſſus hoſtis, alter miſerabili cruore, ac capitis ſui precio, alter ſordidiore fuga expectatæ nobis hucuſq; uictoriæ auſpicia dederunt. Pugnauimus ſatis pietate dum integrum fuit, inhibuimus publice priuatimq; ardorem iſtum, ac iuſto imperauimus ferro. Nunc ſola hæc pietas relicta uobis patriam, liberos, uxores, ac caput hoc (quid proloqui reformidat animus ?) libertati noſtrę, ocio quieti natū, dicatumq; defendere, fidem, delubra, ſacra, deos ipſos, quæ omnia euertere, ac priſtinas ſordes inuehere in Epirum properat, inſignis patriæ ciuis. Vtinam audire potuiſſetis, quæ promiſſa, quàm ignauię & ignominiæ ueſtrę plena omnia præſtiterit Tyranno. Nullum accōmodatius hodie eſſet, nullum acrius adhortationis genus. An creditis quod alia ratione maiores copias neq; petijt, neq; acceperit ? niſi uel uires, & uirtutem ueſtram contemnens, quū omnem priſtinam fortunam Epirotici nominis in ſe tantum poſitam fuiſſe dixerit, uel perfidiæ ueſtrę confidens, & ſperans noua ſe hic auxilia, nouos exercitus inuenturū ? Et ob id ipſum Dibram hanc fortaſſe, ac locum iſtum Dibrenſes egregio facinori elegit, ut domeſtica ſaltem arma duci ſuo præſto eſſent, & armatum ſequeremini, quem inermem ſequi noluiſtis. Sequendus ſcilicet nūc maxime fortibus uiris, quū ad perfidiæ ad rebelliōis notā fugæ quoq; ignominia addita, cōtemnunt fugientem Dibrenſes. Abominantur inuiſum dijs, hominibusq; proditoris caput. At ſequendus tn̄, & perſequendus totis ſignis, animiſq;. Et aut ſcelerata ueſtigia penitus ab hoc ſolo abolenda, aut ingrata oſſa uictrici patriæ, & oppugnato nequicquam natali ſolo mature reddenda.

In maximo tumultu, & clamore militum, & cepta quaſi & expleta eſt oratio, moxq; à concione itum eſt in hoſtem nihilo ſegnius obuiā prodeuntem. Exercitus noſter in cornua diuiſus fuit, ex quibus alterum Muſachius Angelinæ nuncupatus, alterum Giuriza Vladeni obtinuit. Scanderbegus aſſuetum locum medium non mutauit. Munita ibi acies haſtatorum robore, & quorundam equitum Italicorum, ſagittarij per cornua in fronte cū ſcorpionarijs, & reliquis id genus militibus diſtincti. Sicq; peditatus & equitatus tam circa ſigna ad primos impetus, quàm in poſtremis agminibus ad ſolita ſubſidia, & uariationē fortunæ diſtributus. Moſes unica tantū fronte in amplitudinem deducta quatuor fermè millia ſuorum ſub ipſis uexillis locauit, ac appoſuit hoſti. Totidem ponè millia, iuxtaq; hos lectiſſimorum uirorum corpora, ac nobiliſſimorū quorumcūq; aſſignata, qui & timorem fugientium oppoſitione corporum ſuorum arcerent, & ſubuenirent feſſis, ac furorem hoſtilem reprimerent, donec ſubſidiarijs, & Moſi ipſi, cuius ſtatio non longe aberat, aut ad inuadendum

uadendum hoſtem,& reſtituendam,ſi opus eſſet,fortunam,aut ad conſu lendum ſi quid durius incideret de fuga ſpacij aliquid eſſet. Dibrenſem ex maiori parte equites Epirotici generis cingebãt, ac latus ipſe ſuum eorum robore firmauerat. Quod lingua,& mores hominũ notiores conſilia aptiora,& dare,& accipere poſſe uidebantur. Multiq; ex ijs ab eo du ctores agminum conſtituti,atq; uaria munia eius prælij commiſſa uiris, cæteris nihil recuſantibus,uel moleſte ferentibus, quũ libera rerũ omniũ poteſtas Moſi data fuiſſet à Tyranno. Cæterum congreſſis utrinq; maximo ardore ijs qui in prima fuerant acie collocati,noſtriſq; ualidam im preſſionem facientibus,iam primum hoſtium agmen pellebatur,& retro cedentibus ſenſim ſignis,noſtri mediam aciem pari timore atq; periculo onerabant,fruſtra minantibus ſocijs, ac reuocantibus fugientes, quum equi uiriq; immiſſis maxime ſclopis ingenti pauore perculſi repeterent caſtra, & paſſim ſternerentur. Nuſquam ocioſus Dibrenſis nunc hac, nunc illac maximo periculi, ac uitæ contemptu obequitabat, uerbis,factiſq; animans uiros,& reſtituens præſtantia ſua multis locis certamen, ac inſtaurans ordines ſuorum turbatos. Secundana acies nondum ſatis diſſipata,uel loco pulſa fuerat, propter robur uirorum (quod diximus) ponè ad cuſtodiam aſſignatum. Inſtante tamen ſine intermiſſione Scanderbego,deficiebãt uires,animiq; hominibus, & uia ad poſtremũ agmẽ ac cardinem ipſum pugnæ aperiebatur noſtris. Quum non diutius moratus Moſes,impulſo,quem iuxta habebat,ſignifero, cũ promptiſſimorum quorumcũq; manu illuc accurrit,cruentioremq; aliquantulum no ſtris non incertiorem fecit uictoriam,nam ſecutę Scanderbegum reliquę turmæ,ac cornua utraq; ibi circunfuſa obſederant quaſi undiq; pugnan tes. Fugientium nemo curam habuit,donec Moſes quoq; uerteretur in fugam,qui acri aliquãdiu pertinacia,& indefeſſa dextera,licet magna ſuo rum pernicie ſuſtinuit hoſtem. Scanderbego uiſo,atq; in ſe irruenti nuſquam eſt cõgredi auſus,ſed uitabat quo magis poterat, aſpectum omnẽ, & uiri congreſſum,uim tamen omnem,ac robur ſuorũ in illum urgens, atq; impellens,ſi quo modo ſine periculo ſuo caderet, ſine quo res Albana cadere non poterat. Noſtri circa Turcarum latera,& ceruices intenti, non prius ad ducem conuertere animos,ꝗ̃ primam legionẽ omnem ſuſtuliſſent,& perfregiſſent ſecundam multis ſignis ablatis, occiſiſq; quibuſdam ductoribus exercitus. Tum eorũ capita à uulgo (ut fit) lanceis fixa,ſatis latum timorem reliquis incuſſere. Nullus tamen memorem fugæ Dibrenſem conſpexit,antequam omni præſidio latus eius nudatum, & irreparabilis fortuna belli perito duci uiſa fuit. Sed colligens ardentiſſime circa ſe palantes, ac ignauiam hominum increpitans renouabat per omnis gradus ſudorẽ hoſti uictoriæq; exitũ anceps longumq; faciebat. Miratus Scanderbegus tantã pertinaciam,ac rabiem potius quandã pugnantis. Vix ſe inquit pro ruẽti ante oculos patria,& tractis ob ora filijs pari odio fuiſſe decertaturũ,ſequentemq; Tanuſio, Ameſa, & ambobus

Moſes non’ au det congredi Scanderbego.

Streſijs nepotibus integro animi ardore impetit uirum, compellantibus noſtris quibuſdam illum nomine, ut Epiroticum diadema paratum ſibi expectaret. Sed neq; minę, neq; aſpectus uenientium perterruit ferocem hominis animum. Verũ ſuccedente circa eum poſtremo, ac ſubſidiario agmine primum noſtrorum impetum egregie & ſuſtinuit & repreſſit. Hic Barbarus quidam uir pari animo atq; uirtute procedentẽ Scanderbegum conſpicatus effuſis habenis, & cuſpide directa ita uenientem excepit, ut reſupinum ſterneret ſuper dorſum equi, clamoremq; ſuorum excitaret occiſum credentium. Ea res tardioris aliquantiſper fugæ, & maioris ſanguinis cauſa fuit, nam & animi creuere cæteris. Et firmatum ſuper equo Caſtriotum fœlix ſemel dextera uiri tanq; ſibi debitum popoſcit. Non paſſus eſt egregius dux ultionem ignominiæ ſuæ ab alio ſibi, q̃ à ſe ipſo exolui, ac uelut inſuetum eum pudorẽ æquo animo ferre nõ poſſet, fremens fremẽti ſtricto gladio occurrit, illæſusq; penitus ipſe, multis uulneribus confectum hoſtem deiecit ex equo. Tunc uero clamore ruentem humi proſecutus eſt Albanus, & furor omnis in Moſen uerſus, qui profecto pro gloria ſaltem, ſi non pro uictoria ſtetiſſet, niſi ſocij & dies ſimul deſeruiſſent pugnantem. Tunc ſicut belli, ita ducem etiam fugæ miles eſt conſecutus. Epirotica iuuentus per quinq; amplius ſtadia ueſtigia fugientis non reliquit, ſi quo modo uiuum, aut ſaltem mortuum habere poſſent, uel quod optare ſummopere nouerant Scanderbegum. Cæſi multi ex poſtremis ſunt, ipſe integer omnino manus eorum effugit, ac peritus locorum cum infamibus reliquijs uix quatuor hominum millibus, pariter labore atq; fame confectus, mox in tutum euaſit, refectis ibi corporibus diem expectaturus. Noſtrorum minus q̃ centum occiſi, uulnerati lxxx. qui non labore, non uulneribus, non tenebris, tardati per noctem & tentoria, & ſpolia iacentium auidiſſime diripuere. Captorũ nemo notioris conditionis fuit, præter unum, qui multis deformatus uulneribus Zachariæ ſe tradiderat. Hic ſolus ſeruatus, & redẽptus poſtea eſt pulcherrimis pro eo miſſis donis. Cęteri partim ignorante, partim etiam nõ prohibente Scanderbego uarijs ſupplicijs ab exacerbatis Belgradenſem cladem hominibus deſtinati, ſicq; publice & priuatim ira exatiata, ac cõpenſata (prout potuit) prior iactura. Ita expedita uictoria, ac tam ſuis, q̃ hoſtilibus uaſis collectis, in antiqua caſtra reditum, ordinatoq; ſolito præſidio, paucos ibi moratum eſt dies, ac pridie nonas Apriles reuerſum cum inſigni triumpho Croiam. Tunc dolor ille, quem tempus iam ipſum (ut ſolet) paulatim mitigauerat, penitus fermè oblitteratus, & animi hominũ noua hac lætitia reſtituti, atq; erecti. In Dibris longiore feſtiuitate, atque excellẽtioribus ludis eius uictorię laus celebrata, q̃ ullo alio belli ſucceſſu & habito ex hoſte triumpho aliàs factum fuerit. Quod ignominiã uelut quandam ſuam aliena contractam culpa expurgaſſe, & certiora pignora ac documenta ſuſpectæ prius aliquantiſper fidei ſuæ Caſtrioto dediſſe uideretur. In Appuliam legatio miſſa cũ inſignibus nouæ uictoriæ ſpolijs, quibus

Scanderbeg ſternitur à Barbaro.

Moſes ut belli ita et fugæ dux

Victoria Scanderbegi & triumphus.

quibus & Belgradenſis ignominiæ,& domeſticę perfidię ultio cupidiſſimo regi teſtata redderetur. Accepta eſt & remiſſa ab Alphonſo honoratior longe,& ꝙ acceſſerat opulentior eadem legatio, licet & ipſe recenti Florentino bello,ac irrita Plumbini oppidi obſidione,& pecunijs,& uiribus exhauſtus maxime foret. Sub idem tempus Moſes cum ſocijs non lōge ab Epiro per aliquot uagatus dies,haud ſatis animi certus erat, quo uerteret iter, nanq; tanta ignominia, cladeq; accepta Conſtantinopolis aditum,& Tyranni conſpectum abhorrebat,moliri aliud cōtra hoſtem, ad excuſandum ſaltem,ſi non expurgandum fortunæ prioris euentum, neq; paucitas copiarū,neq; demiſſi militum animi patiebantur. Tentare tamen apud ſuos eam rem, quū ingentes ſibi ſpiritus non deficerent, ſtatuit omnino. Exorſusq; furore,& caſu quodam multa interdum perfici ſolere,quæ nulla ratione aut uirtute effici poſſe ſint credita,ac unicam tantum illam ſalutem relictam uictis,ut nullam deinceps niſi uicerit, ſperare poſſint,aut uita celebri,aut glorioſa morte quęrendam fortibus uiris tantæ abolitionē ignominiæ,ſat multis uerbis in hanc ſententiam diſſeruit, pollicitus pręterea ſe propter peritiam locorum,& regionis illius,uel die, uel nocte malint,uſq; ad ipſa hoſtium caſtra incruentos ducturum, quū exercitum noſtrum mox Croiam rediſſe affirmaret,& præſidium ad cuſtodiam prouinciæ relictum minime ſibi uel uirtute, uel numero militū parem. Nihil perſuaſum hominibus, ſed clamoribus & crepitu ipſo armorum exibilata ſententia Moſis,arripereq; iam in Gręciam iter,damnato ſine uariatione ducis conſilio cepit miles. Neceſſe fuit omnium uoluntati parere Dibrenſem,ſuppreſſaq; reliqua uoce pari ſilentio atq; mœrore tanq; ad ſupplicium aliquod raperetur, quam ſemel uoluntaria perfidia deſeruerat,denuo cogente fortuna,tacitis nequicq; ſuſpirijs, dulcem infœlix patriam reliquit. Inter diſceſſum eius ex Byzantio,& reditū,duo paulominus menſes interceſſere. Quare nihil certi affirmante fama multa ſecus ac erant Tyrannum tam diutina abſentia eius credere cogebat. Nunc cum toto exercitu internitione cæſum, nūc ſaluum illum & proditos ſuos putauit. Aut ipſo ſingulari certamine (ut præfixerat) Scanderbego congreſſo,& illius manibus occiſo, reliquas copias eandem fortunam ſubijſſe,uel præ timore dediſſe ſe hoſti (nunc id quod quū maxime optaretur,hominum more magis ad animum tranſibat) uictorem ex eo bello Dibrenſem in reliquæ prouinciæ deuaſtatione captiuitate ire procliuem,uictoriam perſequi,& promiſſum ſibi ſceptrum apparare, libenter credidit. Sed abſimilis ab omni expectatione aduentus, & ſordidiſſimum uenientium ſpectaculum nedum ſubirati animum regis,ſed populi quoq; oculos ſummopere offendit,laceratusq; tacite Moſes eſt. Quod cum hominū florē uel perfidia ſua,uel imprudenti audacia amiſiſſet, & iacentes hoſtium animos ex Belgradenſi clade tam propere erexiſſet. Albanus tam fortunæ calamitate,ꝙ fugæ illius ſuæ pudore atq; memoria, nō linguas,non oculos hominum ferre poterat. Conciliabant tamen illum

Moſes poſt cladem à Caſtriolo acceptā, in contemptu ab Ottomano habitus, pœnitentia ductus, ad Epirenſem rediſſe.

Sententiæ uariæ Tyranni de Moſe.

Laceratus tacite Moſes.

multorum

multorum animis,infamiam ſimul propriam propulſantes non ingratæ militum uoces.Quum in prælio & militis & imperatoris officio functū exactiſſime dicerent,neminemq́ꝫ illo pertinacius inſtaurare iam cōcidentem belli fortunam contendiſſe,& prouocationis illius ignominiam inuicta Scanderbegi uirtute,ac humanæ fragilitatis obtentu excuſarent.Ita ſibi militaria ſtudia comitas,& populare ingeniū uiri, ſed magis inſignis dextera,ac præſtans bello uirtus deuinxerat, quæ præcipue ornamenta amare in hoſte quoq́ꝫ conſueuere Turcæ,adeò,ut quum (uelut fit) captiuum ſibi fortem uirum ſors belli tradit,pleruncq́ꝫ aliquid de ſolitis ſupplicijs remittant,ſeueriores longe ignauis,quos uelut ali indignos,& conſumendis frugibus tantum obnoxios perire utile quaſi ducunt. Tyrannus nullla ſatis ratione adduci potuit,ut eius iacturæ,& doloris ſui ultionem ab inſonte & afflicto aliquo modo non exigeret, non aures, non animū regium ueniam poſcenti,& culpam oēm eius facti in ſe reijcienti præbere uſq́ꝫ uoluit. Quin fatiſcens inſolentiſſimi odium Tyranni (licet nihil ferè in eo præter fortunam reprehendi poſſet) in caput ipſum,& ſuppliciū uiri crupiſſet,niſi purpurati quidam,& magis intimi pœnam eius alienationem cæterorum omnium impoſterum fore dicentes,ſanioribus conſilijs regis iram demoliti eſſent. Sic uenia Moſi exorata,& queſtio omnis de capite eius abolita,tamen in eo contemptu relictus adeò deſpectui habitus,ut uix alimentorum illius ratio à Tyranno haberetur. Eodem ad omnia uultu Dibrenſis diſſimulabat ſingula, lacerans intus uarijs curis animum,& non cibi,non ſomni capax,quum hinc periculi,inde infamię ſuæ magnitudinem non iniquus priſtini erroris iudex ſedula accuſatione metiretur,inops quid ageret,quo uerteret ſtudia,quam degendæ uitę eligeret rationem. Tandem in optimum longe in ea re conſilij genus nō inanis cogitatio euaſit,Mahumete relicto,qui ex euentu, non ex conſilio iudicare noſſet,offenſæ adeouſq́ꝫ patriæ denuo ſe tradere, & quam male promeruerat fidem ſuorum ſequi dulce piumq́ꝫ deſiderium inſedit. Ita et ſcelus ſuum ſaltem,ſi non infamiam ſceleris ea ſe pœnitentia aboliturum, & alioquin de ingrato Tyranno ultionem ſumpturum ſe ſperans, pręſertim quod clementiam Scanderbegi longo interuallo delicti ſui magnitudinem uincere ſciebat.Sedato itaq́ꝫ ea deliberatione animo, indies modū aliquem & facultatem fugiendi captabat, nox maxime fuit ad eam rem (prout factum eſt) adhibēda. Sic egreſſus in exitu diei ignaris cuſtodijs, integram noctem cum die ſequente (nuſq́ꝫ ferè interpellata progreſſus contentione) itineri adiecit,donec eam regionem Thraciæ, quæ Macedones contingit,intrauit. Tum tranquilliore animo reliquam uiam eſt proſequutus,ſicq́ꝫ paucis diebus ingreſſus Epirum, recta ad præſidium in clauſtris imperij noſtri poſitum perrexit,inde ad Scanderbegū tranſiturus. Cæterum uiſo eo,Dibrenſes demolitis ſola quaſi aſpectus mœſtitia animis,deſiderium ueteris ducis cum priſtinæ conſuetudinis cura inceſſit,oblitteratoq́ꝫ quod patriæ,quod ſociorum & ſanguinis ſui proditor ſas,

Dotes Moſis.

Diſcrimē Turcarum in captiuos.

Moſes cōtemptiſſimus apud Tyrannum.

Moſes cogitat de patria adeunda.

tor, fas iusq́ omne generis humani prçuertiſſet, non ſine lachrymis illum excepere, & ſic inter longos militum amplexus, magnam partē eius diei conſumpſit. Admonitusq́ ab his Scanderbegum non longe abeſſe, mutato propoſito Croiam eundi, ad illum ire perrexit. Secuti ſunt plures ex præſidio hominem, ut honoratior iret, & facilius ueniam promereretur.

Parum reſtabat diei, quum cingulo de more gentis circa collum conuoluto progreſſus, obambulantem ante tentoria Scanderbegum inuenit, atq; mœſtiſſimus ante eius genua prouolutus, ſupplex, ut nō aliquo eius merito, ſed ipſe ſua liberalitate, animiq́ humanitate ignoſceret ſibi, incolumemq́ uellet profuſis lachrymis popoſcit. Non abſtinuere eo officio cæteri qui cum illo erant. Caſtriotus manu prehenſum hominē ſurgere illico iuſſit, & non ſegnis ad ignoſcendum, perbenigne allocutus, multiplici amplexu, oſculoq́ reconciliatū illi animū ſuum ſatis aperte oſtendit.

Mos gētis cingulo circa collum cōuoluto.

Moſes redit in gratiam cum Scanderbego.

Non multum admiror in Scanderbego, quod Moſis pœnitentiam tam cito admiſerit, licet & id quoq; non ſine ſumma eſſet admiratione penſitandum, quū tot publica & priuata odia, iniuriasq́ in eum euomuiſſet, in caput ipſius, in libertatē patriæ tam nefaria coniuraſſet. Sed quod tam cito, tam facile ignouerit, ut uix uiſum, uix auditum adeò inſigni liberalitate, & diuina quadam uerius q̃ humana clementia ſibi ipſe conciliaret, quum nondum nuper occiſorum dolor, nondum ſparſus ſuorū cruor, & recentia uulnera coaluiſſent uiris. Neq; multos poſt dies quæ ablata Moſi, aut fiſco adiudicata, aut diuiſa inter priuatos fuerant, reddi omnia curauit. Priſtinamq́ dignitatem uiro ſecundo uulgi fauore in integrum reſtituit, eaq; animi moderatione & ſibi gloriam ingentem peperit, & culpam illius, infamiamq́ leuauit, atq; omnem flagitij memoriam de hominum mentibus aboleuit.

Clemētia, quædā diuina Scāderbegi in Moſen.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Nonus.

SIMVL ET HINC IMMEMOR INIVRIARVM PAtria ducis ſui modeſtiam imitata uario gratulationū genere reſtitutum ſibi Moſen gaudebat. Edicto etiā per Scanderbegum lato, ne quis eius facti mentionē uel publice, uel priuatim moueret. Et inde ereptum ſibi hominem Tyrannus acrius excandeſcens non ſine moleſtia maxima ferebat, præſertim poſteaquam rediſſe denuo in Epirum audiuit, atq; tunc demum nō fortunam hominis in illo prælio, & clade ſuorum, ſed perfidiam tantum accuſans, fugam eius & de

Quantū Epirus in Moſeos reditu in patriā lætata eſt, tantum Mahumetes fuga illius excanduit.

eius & defectionem illam tam impudenter à ſe creditã Scanderbegi ſtrategema fuiſſe dictitabat. Cæterum de ratione gerendi belli, ſeq; ulciſcendi & rebus Epiroticis ex multis ſententijs illa præualuit, quæ abſtinendum omnino ab armis per eum annum cenſebat. Et aut occaſionem aliquam expectandam, aut totis Turcarum uiribus cum ea gente bellandum. Recepta eo libentius ea ſententia, quod nõ ſatis belli rumores ex Aſia & Perſide nunciabantur. Miſſum tamen prçſidium ad finium cuſtodiam, licet non ſatis ualidum, quod à populationibus aſſuetis noſtrorum ſaltem inſolentiam compeſceret. Et ſi opus foret Sfetigradenſibus, & locis uicinis uſui eſſe poſſet. Caſtriotus quoq; cognitis tum ex Moſe, tum recentibus exploratoribus conſilijs Tyranni, belli curam, & ipſe pauliſper remiſit. Audito tamen aduentu noui præſidij contracta, haud ſatis ampla manu ſuorum in inſidijs per aliquot latuit dies, ſed regijs iuxta Alchriam conſedentibus inanis expectatio eius fuit. Quamobrem multis procuratis, ac relicto ibi Moſe, ipſe ad locum quendam maritimum qui Redoni dicebatur, ad reliquum æſtatis cum uxore tranſigendum conceſſit, ibiq; uenationibus, atq; alijs id genus ſtudijs magnam autumni partẽ conſumpſit.

Laus Scanderbegi à cõtinentia exẽplo Scipiõis Africani.

Non tacebo hoc loco de eo, quod maxime in claris ducibus exigere ſolitus eſt imperatorum omnium facile imperator Scipio Affricanus, continentiã certe admirabilem, nedum in alterius fœminæ, ſed propriç quoq; uxoris nimia frequentia uitanda, quum nullum maiorem hoſtem & animi, & corporis uiribus, q̃ fœminam eſſe diceret. Sicq; proprio exemplo & milites ſuos crebro domos reuiſentes damnabat, aſſiduis uigilijs, ac duris laborum thoris caſtigandum corpus inquiens, ad omnes libidinũ æſtus facile extinguendos.

Caſtra Scãderbegi à ſcortis immunia.

Non ſcorta militaria, non aliquod (ut fit) eius laſciuiæ ueſtigium in caſtris unq; Scanderbegi uiſum, ſed uetus quçdam diſciplina inter homines, ac religio uerbis, factisq; mirũ in modum conſeruata. His fortaſſe artibus ſeruatum eſt, & auctum per tot annos tanta gloria atq; fœlicitate imperiũ. His conciliati ſuperi & animos & gladios hominum tantopere acuebant.

Moſis ſtudiũ, ignominiã ſuam inſigni aliquo facto abſtergere.

Interea temporis Moſes intentus maxime quatenus & ignominiæ ſuæ maculam recenti aliquo facinore abſtergeret, & Tyranni ſimul ingratitudinem plecteret, aucto præſidio, ac duplicato ferè numero militum, totos dies in deuaſtandis hoſtium agris, ad laceſſendas nouas Turcarum cuſtodias conſumebat, nunc interdiu cum paucis, nunc per noctem latenter ſequente multitudine progreſſus, occiſus aliquis uel exceptus inter pabulandum, uel in eiuſcemodi miniſterijs, tamen nõ audentibus progredi regijs nihil dignum memoratu geſtum. Hinc Dibrenſis ad infamiam ſuam abolendam manibus, pedibusq; (ut aiunt) acriter contendebat. Inde Ameſam uelut tantæ perfidiæ hçredem neſcio quis dæmon, & fata ſua depromebant. Multa ſcribentem hoc loco deterrent, & ad ſilentium quaſi me inuitant, quod ea domeſtica ſcelera ac ingratitudinem mortalium ſicut meminiſſe, ita referre horret animus. Illud uero magis, quod nihil certi affert fama de hominis fuga. Varij uaria inter-

ria inter-

ria interſerunt mendacia, & plura fermè abſq; ſimilitudine aliqua ueri. Quare ea tanq; neq; utilia ad hiſtoriam, neq; legentibus placitura inſtar pictoris penicillo oblinito contegam. Priſtinam tantum rationem illam in Ameſæ defectione ſecutus, quam in Moſe quoq; ſolicitando corrum pendoq; adhibitam retulimus, per nuncios ſcilicet, & magiſtratus uicinos locorum, præſertim quod non difficile colloqui ſæpius cum Ameſa hoſti erat, & occultis agere nuncijs, nam regionem quandam Epiri non ignobilem ad Turcarum fines uergentem patrui beneficio poſſidebat, ægreferentis quod tamdiu apud ſe priuatus ageret. Tyrannum uero (ut diximus) Aſiaticis rebus occupatum illa quoq; non imprudens ratio de homine ſolicitando & accerſendo mouit. Quod quum & de principum ſanguine eſſet, & gratia ingenti polleret apud populorũ animos, admiſſuros lõge facilius imperium eius Epirotas, ſi uel parua periculi uis urgeat, q in Moſe facturi fuiſſent, non ab re credidit) Et hæc eadem cum Ameſa per nuncios agitata, multumq; ad fidẽ promerendam ualuere. Ita nedum perſidos, ſed credulos plus nimio homines regnandi ueſana cupiditas facit. Sed callidi uir ingenij, utpote quem alienæ fortunæ euentus ſatis de omnibus inſtruxerat, ne cum aliqua perfidię ſuſpicione, & capitis ſui periculo iret ad Ottomanum, uxorẽ quoq;, & paruulos liberos ſecum eius ſceleris ſocios duxit, traditurus hoſti uelut non inefficax fidei ſuę pignus, & uinculum. Maximum in prouincia tumultum & ſtuporem quendam hominum fuga eius excitauit, mirantibus ſingulis, & ſciſcitantibus cauſam rebellionis, quum ad id quod nepos Scanderbegi, ſocius etiã, ac collega quaſi imperij eſſet. Patruus re audita maxime ægreferens, atq; ingemiſcens: Hoc, inquit, deerat mihi ad tot labores moleſtiasq;, ut domeſticis etiam, & inteſtinis armis oppugnarer. Ita ne inuiſum hoc caput? Ita male merita patria? An tam precioſum potius Epirotici diadematis decus? Inuidit Ameſa Moſi, inuidebit iterum, ſi me Dij, ſi ius, fasq; generis humani, ſi uirtus, & fides ueſtra non fallit. Intrauerat iam hyems, & nuda pabulis tellus, ac temporum incommoda ſatis per ſe hoſtium apparatus, atq; aduentum prohibitura uidebantur. Quare Scanderbegus nõ inani ratione credens Ameſam ad noua conſilia uernam temperiem expectaturum reducta Croiam familia neq; ad delectũ habendum, neq; ad ullum bellicum apparatum per id temporis animum intendit, ſolum crebro Dibrenſe præſidium reuiſens, & cuſtodijs, ac exploratoribus aſſuetis prępa rans ſe ad fatiſcentia pericula hyemem tranſmiſit. Ottomanum non tam uiſus Ameſa q auditus poſtea mouit, quum uerbis, atq; prudẽtia, & grauitate conſiliorum uirtus, & peritia uiri in rebus bellicis ſatis cognita & perſpecta fuit, nam breui ſtatura fuit, & non ea membrorum, ac oris ueneratione, quod idoneũ eſſet ad occulta animi bona, & latentes intus uirtutes indicium. Ingentis uero ſupra modum animi, & tam callidi, quàm excelſi ingenij, ocij unus impatientiſſimus, & qui primi, ad gloriam, ac conciliandos mortaliũ animos cupidis imperij uiris gradus eſſe ſolent,

De fuga Ameſe ad Turcã.

Statura Ameſe & dotes.

humanitate, atq; liberalitate pari. Quicquid uel dextera ipſe ſua, & forte belli, uel patrui beneficio habuiſſet militibus, & amicis erogabat. Facilis ad alloquium & officioſus, neq; ineptus ſimulator, diſſimulatorq́; ubi res poſcebat. Ita ijs artibus multum ſibi auctoritatis, & beniuolentiæ pepererat apud omnium animos, ut primus à Scanderbego in amore & ueneratione populi eſſet. Neq; deſunt qui dicant, ut ſuſpectum id uiri ingenium haberet patruo quoſdam ex ſuis multotiens inſinuaſſe, ſed ſicut non credita, ita minime curata res, tamen quum rebellio demum, & fuga eius nunciata fuiſſet, facilius credidiſſe Scanderbegum audio, quàm de Moſe fecerat, non immemor ingenij prudentius ab alijs quàm à ſe cogniti. Cæterum non ille inanibus pollicitis, & inſolenti audacia Moſis exemplo regias aures impleuit, ſed unica fermè ratione defectionem ſuam excuſans, ut neque leuis, neque conficta notaretur oratio, ſic loquutus fertur:

Oratio Ameſa, qua defectionem ſuam excuſat apud Ottomanum.

Si ueterum in uos iniuriarum, & antiqui erroris noſtri memoriam repetere licet Mahumetes, ad ſupplicium potius nunc ad te, quàm ad ullam uel gloriæ, uel imperij ſpem ueniſſe uideremur. Quid enim grauius in Ottomanum imperium committi potuit, quàm à nobis olim Hungarici belli tempore fœdo magis & ſcelerato, quàm hoſtili animo commiſſum uidiſtis? quum eodem perfidiæ tenore me conſiliorum omnium adiutore & ſocio (neq; enim defenſio eſt ulla nobis, ſed pœnitentia quærenda) & proditus apud Morauam exercitus ueſter, & Epirus tam nefaria fraude è manibus ablata, atq; tot inde malorum, tanti cruoris cauſæ exortæ. Sed uanus hic profecto timor, inani ſuſpicio apud prudentiſſimum & clementiſſimũ Regem, præſertim quod & ætas me tunc forſan, ac prona in malum ſuum adoleſcentia, neq; ſatis proprijs ſubſiſtens conſilijs animus decepit. Credidimus patruo, multa etiam ignari credidimus, atq; allecti (qui proprius eſt eius ætatis morbus) regnandi libidine, uobis relictis nimio plus creduli fidem illius ſumus ſecuti. Cognouimus paulatim creſcente cum annis cõſilio, & patrui tacitam perfidiam, & defectionem illam meam à uobis iniquiorem ipſi mihi, quàm alij cuipiam fuiſſe. Recuperauit, auxit imperium Scanderbegus non ſine multo labore & opera noſtra. Expectauimus diu, ſi non auiti, & paterni iuris portionem, ſaltem ut mercedem aliquam ſudoris, & periculorum tantorum nobis daret. Ducta eſt non multo poſt uxor illi, quæſitus, & ſuſceptus nouus hæres, nouus imperij ſucceſſor. Nobis præ pudore quodã hominum, ne priuati omnino degeremus, aſſignatus uilis quidam Epiri angulus, ubi (illo cætera obtinente) infamem traheremus uitam. Vix poteram animo imperare, neq; unq̃; ſatis eam cõcoquere ignominiam. Coëgit tamen temporis ratio, & inſolens ingenium uiri cælare omnia, diſſimulareq́;, ne ſuſpicionem aliquam cauſatus me circumueniret, ut nuper Georgio Streſio ſororis ſuæ filio fecit, quem confictis criminationibus inſimulatũ omni fermè imperio nudauit. Confugiſſem libẽter ad te,

Georgius Streſius ſororis Scanderbegi filius.

reliquiſſem

reliquiſſem ingratum Patruum cum infamis ſordibus imperij, ſed priſti næ illius rebellionis, & tot iniuriarum memoria deterrebat, donec nunc tandem agentibus Dijs, promiſſa, & fidem tuam ſecutus, lætiſſimus acceſſi. Vix innuiſti, uix inuitaſti quod iamdiu ad idipſum intentus, effuſiſſimo curſu aduolaui. Non tardaui, non expectaui, uel aduerſas Scanderbegi res, uel tuas ſecundas, ueluti nuper Moſes, ut præ timore aliquo, uel uicinitate periculi mihi ipſi potius conſulere, quam uoluntatem tuam amplexari merito uideri poſſim. Cęterum neque uel ſuſpitioni apud te locum ullum, uel reuertendi cauſam reliquimus in Epiro. Adſunt ſatis ualida animi noſtri uincula, & perpetuæ pignora fidei. En noſtrum habes Mahumetes, quicquid charum, iucundumque hominibus natura in uniuerſa uita dare potuit. Hæc ad te attulimus, quæ aufferri debuerunt ab hoſte, & quibus dubia aliquantiſper fides obſtringenda fuit. Reliquum nihil aduentum, neque enim in ea celeritate rei, & tam occulta fuga, ſarcinularũ ratio ulla haberi potuit à nobis, & ſi colligere omnia per ſecurum ocium licuiſſet. Turpe tamen neſcio quid putaſſemus ullas ueteris fortunæ ſordes ad te præſertim tam opulentiſſimum regem deferre. Fides tantũ præſtanda tibi eſt, maius aliud quippiam certe non poſſumus. Et ſi certius aliquod cupis uinculum à nobis, nihil recuſo quod ſtatuas, quod decernas ipſe: non enim leges huc daturi uenimus, ſed accepturi, non debellare cũ patruo, & Epiroticam frangere inſolentiam quindecim hominũ milibus pollicemur, Documento eſt tum Alybaſſę tũ cæterorum fortuna, & Sebalię nuper rara, neque incruenta uictoria. In nobis certe diligentem, & fidelem operam non deſiderabis. De cęteris quę ad euentum huius rei, & ultionem tuarum iniuriarum attinent, neque principes à ſeruo, neque ſolertiſſimus belli artifex ab imperito homine conſiliũ expectes.

Non potuit ſimulata Ameſę oratio uideri Ottomano, quum & uera multa dicerentur, & re ipſa dictorũ fides diluceret, adducta in conſpectu Tyranni cũ ignaris filijs uxore. Quidam deceptam eam dicunt à marito, & inuitam tractam ex Epiro, quidã uoluntariam ſe comitẽ fugienti addixiſſe, quũ promiſſum ſibi Epiroticũ imperiũ à Tyranno, clam aperuiſſet. Ita cõmunis eſt utriusque ſexus regnandi libido. Quare accepta, & laudata hominis uoluntate Barbarus primũ omniũ honorifica illi alimenta decreuit. De belli ratione nihil tum reſpõſum donec adhibitis purpuratis ea res de more decerneretur, nam recens Belgradenſis ruina multũ fregerat & animos, & uires hominũ. Mahumetis quoque ex nulla unque clade par mœſtitia uiſa, quum & ultionis cupiditate dies, noctesque inſolens ſpiritus uexaretur, & ſemel male tentatã fortunam anxius timeret, Facile itaque omnium ſententijs ab Hungaricis rebus ſuperſeſſum, & eius ignominię ultionem ex Epiro quęrendam decretũ, nam neque ſimul utriusque belli ratio haberi poterat, quum & hinc inſigni exercitu opus eſſe Ameſa diceret, & inde Hungaricæ uires, ac experta totiens populoũ ferotia ingentes exigeret apparatus, neque differenda occaſio ab Ameſa data uidebatur.

Communis regnandi libido utriuſq; ſexus

batur. Eo ipſo igitur omnium fermè conſiliorum ſocio, ac moderatore adhibito, latum & propalatum edictum de quinquaginta equitum millibus cogendis.

Edictū de cogēdis quinquaginta equitum millibus.

Non negaſſet etiam plures Ottomanus ſi petiti fuiſſent, cupiens aliquando uel ulciſci tot ſuas, & ſuorum iniurias, uel Epiroticis rebus aliquem finem imponere. In eo apparatu uer abijt, & iam æſtiui calores militum corpora laxaturi properabant. Quū paratis omnibus Tyrannus & Ameſa aſſidue inſtante, multis allectos promiſſis homines, & conſilijs inſtructos à ſe dimiſit.

Baſſa Iſaac ſupremus Capitaneus exercitus Turcici.

Baſſæ nouæ Romæ, cui Iſaac nomē erat, pręcipua exercitus cura, ac ſumma rei demandata nihil moleſte ferente Ameſa. Huic tamen ne ſine aliqua dignitate & imperio iret, quinq; hominum millia ex eo numero aſſignata. Non ſine moleſtia quadam, & trepidatione noſtrorum præſertim præſidij Dibrenſis fama eius apparatus fuit, multisq; militaribus (ut fit) conſilijs uerſata res. Qua ratione uel expectandus, uel coërcendus tantus hoſtis eſſet? An inſidijs, an collatis ſignis? An per ludificationē aliquam eius belli euentus quęrendus foret? Augebat & illud magis timorem, quod & rumorē inde magis quotidie increbeſcere, & hinc à ſuis nō exercitum adhuc, non auxilij quippiam ad tam fatiſcens malum, ac proximum quaſi periculum apparari uidebant. Scanderbegum nanq; non ſatis primo ea fama mouit, illa potiſſimum ratione, quod nunq; conuerſo in Epirum odio Hungaricam ignominiam omiſſurum credidit Mahumetem, tñ ſolicitus exploratoribus immiſſis ueritatem, quam in eo rerū tumultu poterat elicere ad noua conſilia mutanda diligentiſſime procurabat. Vbi uero multis modis, aduentu præſertim transfugarum affirmata, ac propalata res, & de numero, & qualitate uenientium nunciatum illudq; imprimis Ameſam cū eo exercitu eſſe, & commendatum honorifice à Tyranno Iſaac Baſſæ, ut cū Epirotici imperij faſcibus inſigniret, nihil moratus amplius egregium hincinde militem uelut dato ſigno aduocauit. Accerſiti ſunt eo ipſo ex omnibus locis purpurati armatorum ſocij, optimates, Dibrenſes quidam & adiutores conſiliorum.

Comitia Scanderbegi, & purpuratorū, in Dibra inferiore.

Conuenere omnes in Dibra inferiore in ſolitis caſtris. Ibi quoq; Moſes cū quibuſdā optimatibus & nobilioribus præſidij affuit, ut decretum eius rei audiret. Accurrebant & alij pleriq; uoluntarij, atq; iuuentus armata ex omnibus locis ſolo prædę (ut aſſolet) ſtudio, atq; ſic confectus extemplo eſt non ignobilis exercitus, par fortaſſe hoſtili, ſi uirtutem, impar ſi numerum ſpectes. Iamq; audax uulgus, & inania militū deſideria deuicto hoſte inter ſe laudem ſimul, ac prędam diuidebant, atq; palam quiſq; uirtutem & fidem ſuam extollere, polliceri, dolere nimis tardare hoſtem, dicereq; mouenda ſigna, & aduentum illorum acriter præueniendum. Non militum numerus, & fama uenientium, nō formidandum Baſſæ nomen deterrebat. Exciderat Sebalias, euanuerant uix adhuc coalitæ cicatrices uiris. Ita aut recens nuper de Moſe uictoria, aut (quod magis crediderim) illorum apud Belgradum Hungaricū nunq; reticenda clades, ac ignominia hominū animos crexerat, alterumq; Belgradum

alterum oblitterauerat. Pendere tamen omnes ab ore, & conſilio Ducis, qui cohibendum omnino ratus ardorem illum ſuorum defixis aliquantulum humi oculis, & pleraqꝫ uultu ipſo ſimulans, uelut altum quippiam moliretur animo conſilium ſimul & uires ipſe ſuas, & periculi magnitudinem ante oculos hominum in hanc ſententiam propoſuit.

Oratio Scanderbegi ad cõgregatũ exercitum.

Inter cætera omnia, quæ ad uexandos, & angendos mortaliũ animos in tanta rerum humanarum uarietate reliquere Dij, duo hęc maxima cernimus milites, ſpem, & timorem, lætius illud, ac excelſioris cuiuſdam, ne dicam leuioris ingenij. Prudentius hoc, & incruentius, quod & ſi protrahere aliquantiſper deſideria hominum, curare tamen demum, & condire pulcherrime ſolet. Hinc audire licet ueteres imperatores magis uincere ſe conſueſſe omnia timentes, q̃ qui nihil timerent. Hinc Pænus ille Quintum Fabium ſegnem ſuis, & nimio plus timidum uiſum grauem ſibi hoſtem, Terentium Varronem grauiorem patriæ, & populo Romano appellabat. Sed quorſum tam inſolenter, & tam ſordide timorē nuncupauimus, quod propriore conſilij nomine appellare debueramus? At quoquo modo uocitetis ipſi, haud in magno diſcrimine pono. Vnum illud negare nemo poterit, inde ueteres diſciplinas, inde antiquum militiæ rigorem emanaſſe. Hoc ſpem quoqꝫ ipſam fouet, alitqꝫ, nihil perperam agit, à fronte, à tergo, à lateribus gerit oculos, & pari lance futura, ac præſentia metitur. Iam ſatis intelligere poteſtis, quo tendat tam caſtigata & tam appoſita oratio noſtra. Volui prius colloqui uobiſcum, & diſquirere uoluntatem ſingulorum, q̃ aliquid de belli huius ratione innouarem, Vt aut ipſe in ueſtram, aut uos in meam (quæ ſemper omnium patientia fuit) ſententiam iretis. Auditis, auditis iam auribus ueſtris, qui rerũ, qui bellorũ motus parentur in nos quotidie. Pulſat en fores Baſſa nouę Romæ cum omni Europæ flore, & robore Ottomani imperij. Non deeſt animus mihi (ut neqꝫ unqꝫ defuit) fortunam omnem cum eo, neqꝫ inglorijs uobis experiri. Sed prudentia magis, conſilioqꝫ aduerſus tantum hoſtem utendum, q̃ ſolito impetu, & ardore animorũ ſatius duco. Suadet memorabilis illa Alybaſſę clades, ſuadent tot inſignes ad hunc uſqꝫ diem uictoriarum cumuli, tot rebus ſecundis parta, & confirmata audacia, pares ad uim apertam, & animos, & uires adeſſe nobis. Sed inſtabiles bellorum uices, & nunqꝫ ſatis cognitum ingenium fortunæ omnia hæc prudentes uiros cum obliuiſci, tum etiam timere facit. Nulli peculiare, nulli hæreditarium fuit ſemper uincere, ſemper ad noua conſilia, noua ratione eſt opus. Neqꝫ quod uiceris heri, ideo captiua ſpolia hodie ſpõdeas tibi. Hoſpes eſt uictoria, huc & illuc uergit, nullum propriũ domicilium habens. Licet uirtute, conſilioqꝫ maxime & paretur, & retineatur, plerunqꝫ tamen ubi diligenter omnia, prudenterqꝫ egeris, multum adhuc momenti fortuna, multũ caſus quidã ſibi uendicare ſolent. Exigebam (memini) uirtutem ſolam in militibus ſpreta omni extranea cauſa, & cuncta fortunæ obſequia, ſi uos feroces animos promiſiſſetis, uobis conſtantiſſime

Ab exẽplo ueterum Imp.

Fortunæ ingenium nunquã ſatis cognitum

Hoſpes eſt uictoria.

omnia pollicebar. Sed clades illa noſtra Belgradenſis cuius memoriā ſem per horret, et horrebit animus, multū cogitatus meos mutauit, et aliū lon ge æſtimatorem rerum humanarum, ac uarietatis fortunæ fecit. Quid ſi aut longior ille dies, aut magis animi Sebaliæ fuiſſet, an nō funditus euer ti res Epirotica potuit? Saluati ſumus magis à ſuperis, q̄ nos ipſi noſmet tunc ſaluauimus. Diſſipati, uulnerati, feſſi, famæ etiam, & ſiti nouiſſima confecti eramus. Quid ſupererat aliud, niſi ut ſegnes uictori uinciendas dexteras traderemus? Tutata eſt nox, tutatus in primis deus, qui & men tem illis, ac uires abſtulit, & nobis copiā ad effugium, ac reſpirandū con ceſſit. Opportuna iniuriarum erat multis locis prouincia, ac paſſim ſpar ſi agreſtes ignari fortunæ noſtræ. Expectabat fermè præda uictorem, ni hil abſtulit, nihil abduxit, nimio plus parti decoris ſtudioſus, & timens forſitan eos, à quibus maxime timebatur. Non refero idcirco hæc, ut quempiam ueſtrum deterream, ſed admoneam potius, & conſulem uo biſcum, quomodo ſint nobis tanti conatus uel eludendi, uel conterendi, quomodo quærenda inſignis aliqua ſine precio ſanguinis, & rerum ue ſtrarū uictoria. Hoſtiū ingens eſt numerus, atq; nunq; ad hunc uſq; diē, niſi urbium oppugnatio ſit quæſita, maior uiſus nobis in Epiro. Si fixis ſignis apertis in campis expectetur, dubius eſt euentus belli. Age age fœ liciter nobis, & ex uoto res cedat. Cadetis profecto, cadetis multi (utinā falſus ſim uates) priuſq; uel terga, uel inermes dexteras, & ſupremam uo bis confeſſionem tantus exercitus tradat. Mixta cum lachrymis uictoria, & non multum diſpar uictoris, ac uicti mœſtitia erit. An pauci apud Bel gradum cecidimus? Ita ne ea iactura reſarcienda? Quanta ibi militaris ætas uix multis recuperanda annis? quot fortiſſimorum uirorū corpo ra cæſa? Euacuetur cito Epirus, ſi tam audaci propoſito glorioſas ſolum uictorias quærāmus neceſſe eſt? Belligerandum igitur ita eſt nobis ho die, ut cras etiam belligerare poſſimus. Neq; par eſt hac in re noſtri & ho ſtium ratio, minor eſt iactura Tyranno, minus æſtimantur cæſa quadra ginta & quinquaginta millia, q̄ mihi centum ex uobis. Pauci ſumus, id circo maximo ſtudio ſeruandi. Et ſi cauſa noſtra id nō facere curaremus, uxorum ſaltem & liberorum faciamus, quorum ſalus & libertas omnis à ſolo ſpiritu ueſtro pendet. Noſco numerum, noſco uultus ueſtros, & no mina ſingulorum. Hoc quoq; magis ſtudioſum facit, maxis anxium ſa lutis ueſtræ, non tamen negarem ipſe fortunam omnē huius certaminis apertiſſime ſubeundam, ſi depugnare cum Ottomanis hoc ſolo prælio poſſemus. Si finem aliquem laborum in poſterum, & ærumnarum ſpera remus, exponerem libenter caput ipſe meum cum corporibus ueſtris ad perpetuam quietem. & pacem poſteris parandam. Sed nouus ſemper ho ſtis exoritur, noua ſemper bella nos manent. Iſaac exitū, alter ſubito Iſaac excipiet, fatigabimur ſemper recentibus armis, circūdabimur recentibus periculis. Ad hoc deſtinata eſt (ut uidere uideor mihi) Epirus, ad hoc na tæ ceruices, & capita noſtra. Colligēdi itaq; cogitatus, diſpenſandę uires,

Iactura apud Belgradum.

partiendum

partiendum ita patrimoniū,ut quotidie emergentibus creditoribus ſoluendo eſſe poſſimus. Dabit tamen Deus his quoq; finē,neq; bona,neq; mala diuturna homini eſſe poſſunt. Reſpirabitis aliqn̄ & ipſi, exaturabitur hoſtis tot uanis conatibus,atq; deponet tandē perpetua odia iſta, iuuabitq; olim uos tot laborū, tot periculorū memoria. Nunc (quod ad rem attinet) reliquā ſententiā meā ſequor. Dixi uictorię incommoda,damnaq;. Quid ſi uincimur? Vbi reliqua pręſidij ſpes? ubi auxilij erit modus? An cruentus hoſtis,& uictoria tumens expectabit, donec uires inſtauremus,& noua illi occurramus acie? Inſtabit,urgebit, donec quippiam ſupererit reliquiarū,& nobis expugnatis in oppida demū noſtra, & patentē iniurię prouinciā reliquū furoris ſui profundet. Inſidijs excipiendum aduentū illorū,nō aperto Marte quiſpiam ueſtrum forſan dicet,noſtra quoq; nō diſpar omnino ſententia eſt. De tempore tn̄ diſſentio à uobis,fallendos tunc puto,quū falli ſe nō crederit, quū in poſſeſſiōe quadā uictorię laſciuientibus pręlicentia animis,fraudē nullam metuent. Nunc tot alienis documētis,tot ſuis exemplis inſtructi hac aſſidua ſuſpicione,et intentis iampridē oculis ex Conſtantinopoli ueniunt. Habēt pręterea ſecum ſceleratū nepotem,et domeſticā peſtē noſtrā,qui quas nobiſcū olim ſtruxit inſidias,pręuidere,& cauere peropportune docebit. Euadendum igitur eſt in arcem ingentis alicuius ac ſupremi conſilij. Qualiter & extra periculū prouinciā ſeruemus,& inſigni aliqua,ſimul ac incruenta (quod raro contingit) uictoria ueterem gloriam,& tantā ad hunc uſq; diē famā tot rerū geſtarū retineamus,ampliemus q;. Dabit tn̄ tempus dieſq;,ac uſus oculis hoſtis conſiliū hoc. Nunc (ut perueniat tandē quo noſtra tendit oratio) primū omniū tollenda eſt omnis materia ſæuitiæ ac uictoriæ hoſti,reducenda omnis ętas ſexuſq; ex campis in loca tuta. Præſidijs etiā cōmeatuq;,ad omnē uariationē fortunę munienda oppida. Quis ſcit pręterea occulta Tyrāni cōſilia? An ipſe quoq; iampridē huiuſce ultionis,& Epirotici ſanguinis auidus Baſſę iter ſequatur? Credo fortaſſe, & timeo plura,q̄ par eſt. Bonum eſt timere omnie,ut nihil timeamus. Si hoc modo prouincia curabitur à nobis,ſi nihil erit in campis,in oppidis quod ditet,alat,quod formidet hoſtē, quod curā, & animos noſtros ab huiuſce contemplatione rei auocet,uictores proculdubio erimus,& per ſecurum poſthac ociū,ſi ad uoluntatē meā cōſilia & arma ueſtra accōmodabitis,cędendū uobis hoſtē in mœnibus tradā,& formidabilius,iuuantibus dijs, hodie Turcarū genti nomē,atq; ingeniū Epiroticū efficiā,q̄ ulla forſan auorū noſtrorū memoria ſit auditum. Non fallo ipſe me,nō fallo uos. Si polliceri quippiā poteſt in rebus humanis,iſthęc polliceor, & in me recipio. Melius tn̄ fieri hæc,q̄ dici uolo. Interim ne tempus cupiditate iſta loquendi,& inanibus fabulis conteramus, qua nulla maior iactura militi. Singuli ſingula,muniendę prouinciæ,ac hoſtis expectandi munia capiamus,nihil impero ipſe alijs,quod mihi ipſi nō imperem. Nihil recuſo,uel ſordidum duco,quod è dignitate & utilitate omnium cenſeatur futurū.

Quādo fallendus hoſtis.

Occulta tyranni conſilia.

Bonum eſt timere omnia, ut nihil timeamus.

Procurata per uniuerſam prouinciam.

Hanc orationem maximo omniũ ſilentio, atq; attentione peroratam Tanuſius & Vranacontes iampridem intenti aſſurgentes ſummis publice laudibus excepere, ita rerum ſingularum exactiſſimam rationem habitam à Scanderbego dicentes, ita diuinum hominis ingenium, prudentiamq; omnia exhauſiſſe, ut neq; cogitādi, neq; tentandi quippiam, quod ad publicũ uel priuatum cõmodum ſpectaret, locus alicui eſſet relictus. Vulgi quoq; ardor omnis reſedit, & ab audacia animi ad cautum quendam timorẽ traducti. Poſcere nonnulli palam, & obſecrare ducẽ, ut conſilia ſua aperiret, qua ratione debellare cũ eo hoſte ſtatuiſſet. Contra ſubridere ille, dicereq; ſat ſibi eſſe ſi ei crederent, ſe una cum eis in eadem cauſa eſſe, neq; ualere ſponſionem ſuam ullam in tanto fortunæ iure, atq; poteſtate. Interim partita prouincia, diuiſisq; miniſterijs purpurati, decernẽte Scanderbego, hac illac maximo ſtudio atq; celeritate diſcurrunt. Nunc præſidia tradita ſibi diſponentes per oppida, nunc conuehentes cõmeatum, & alimenta uiris. Ea res cauſa moræ cuiuſdam fuit, quod nondũ totum frumentum demeſſum in campis erat. Igitur ingruente indiem fama de hoſtium aduentu, quum res præcipiti quadam feſtinatione indigerẽt, agreſtes promiſcue, militesq; ad id negociũ tranſmiſſi, partim demeſſum & expurgatum, partim cũ ariſtis & palea ipſa conduxere omne intra mu-

De annona multorũ menſium.

rorum munimenta. Ita prouiſum ubiq; commodiſſime, & de propugnatoribus, & de multorum menſium annona. Scanderbegus Moſe ad cuſtodiam reliqui exercitus relicto triduum amplius Croiæ in rerum diuerſarum procuratione conſumpſit, præſertim in reducenda à Petralba uxore, familiaq;. Inde Dibrã reuerſus, erectis (ut aiunt) auribus, curaq; peruigili hoſtium aduentum expectare dies, noctesq; cepit. Cæterum ſupe-

Exercitus Turcicus.

rata maxima parte Macedoniæ, iam Epirum hoſtilis intrabat exercitus, præeuntibus undiq; exploratoribus, ac ſcrutantibus ſingula, ne inſidijs ſolitis apparatis ab hoſte incautus miles circumueniretur, ac turbaretur exercitus. Quin audio hac conſilij ratione Ameſam ſemper ferè nocturnum iter prohibuiſſe, dicentem patruum nunq; uel luce, uel ui aperta tantum hoſtem expectaturum, ſed noctis ſimul, fraudisq; auxilio aſſuetũ belli genus tentaturũ. Scanderbegus licet paraſſet iampridem omnia (ſi ex re ſibi uideretur) ad fugam, tamen pedem non mouit inde, priuſq; ſatis propinquum hoſtem audiſſet, & ſtrepitum quaſi ac puluerẽ notaſſet ue-

Scanderbegus cedit hoſti.

nientium. Tunc conuerſis ſignis, omnibusq; collectis, ceſſit hoſti, ita ut conſpici quaſi terga cedentium à ſequentibus poſſent. Abſtinuit ab inſequendo Barbarus propter difficultatem ac laborem uiæ, & inſidiarũ metum, tamen miſſi nonnulli equites, qui & illos infeſtarent, & quantum fieri poſſet, illorũ iter obſeruarent. Ingreſſus itaq; Dibram ſuperiorẽ exercitus per uiam Alchriæ perluſtrare adhuc eodem tenore cuncta, ac longa indagine perſcrutari curauit. Vbi tuta omnia, & ſine aduerſario inuenta, ingenti feſtiuitate circumlata ſunt hincinde ſigna, & inani inſultatione uacua defenſore loca poſſeſſa. Sed quantũ incruentæ id uictoriæ genus lætis

animis

animis tumidus miles accepit, tantum cupidus indoluit, nulla præda in campis, nulla re ad exaturandam libidinem, auariciamq́ reperta. Quinta erat hora diei, quare tum ut equites ſuos Scanderbegum ſequutos expectarent, & ab illis iter eius noſcerent, tum ut ſuas reficerent uires, longis ſimul laboribus & caloribus defectas leniter mouentes agmen non procul ab Oronicheo (loci id eſt nomen) in eadem Dibra conſedere prope locum, qui caſtrorum aliás noſtrorum eſſe conſueuit, ibiq́ erectis tentorijs conſultabundi quod per reditum exploratorum licuit, temporis tranſegere, cibi capiendi, & curandorum corporum haud multa uiris cura inceſſit: nam in ortu ipſo auroræ eius rei ratio egregie habita fuerat, & pranſi omnes commodiſſime fuerant, conſilio Imperatoris uerentis, ne ſi decertandum cũ hoſte eo mane eſſet differens in longum (ut fieri interdum ſolet) contentionem fortuna belli cum fame etiam feſſis decertandũ eſſet. Iuuat interim curioſos militum animos inuiſere loca caſtrorum, & aſſuetas hoſtium ſtationes, atq́ hincinde perequitare, ſed non ſine metu aliquo, & periculi reſpectu, nuſq́ arma deponentibus uiris, nuſq́ cuſtodias omittentibus, ac maior fermè pars militum circa tentoria diſpoſita in equis ſtetit. Ita duæ paulo minus horę in pari quiete & ſuſpicione abiere, donec explorator reuerſus, quæ uiderat, ducibus aperuit, Scanderbegum maritimam oram à regione, qua Lyſſum oppidum iacet, cũ omnibus copijs petiuiſſe. De copiarum numero interrogati dixere, æſtimare ſe uix unam militum legionem adimplere. Tamen noſter exercitus undecim (ut audio) hominum millia exceſſit, ſex equitum, reliqui pedites erant. Sed inde (ut arbitror) proceſſit error, quod noſtri quum eſſent in Dibris, peditatum omnem cum impedimentis leni inceſſu præmiſere, uerentes, ne ſi expectaretur in propinquo hoſtis, & ad celeriorem pręmeret fugam, ad expeditum citumq́ uſq́ ad tuta iter non ſufficerent. Poſtea eques paulatim (ut dictũ eſt) in ipſo quaſi conſpectu hoſtium eſt ſecutus, ideo prima peditum agmina à ſpectatoribus (ut par eſt) non fuere uiſa.

Oronicheũ, locus in Dibra.

Quæret quiſpiam hic ſtudioſus rerum, quæ ratio, quæ utilitas propoſiti huius Caſtrioti fuerit, ut tum demũ hoſti ceſſerit, quũ illum quaſi afflantem ſibi terga uidiſſet, & magis Lyſſum uerſus, quàm alia loca, ſed quo genere rationis ſatis mihi facio, ipſe non uerebor alienis quoq́ auribus pro uirili ſatisfacere, pręſertim quod nec diuerſa in hoc ſententia illorum eſt, quorum maxime diligentiam & fidem in totius contextu operis probauimus, & libenter ſumus ſecuti. Et ipſi quoq́ effectus rerum ſi diligenter ad inuicem conferantur, iſtuc ipſum haud dubie oſtendere poſſunt.

Quæſtio de Scanderbegi ceſſione.

Caſtrioti primum ſtratagema in expectando tam propè hoſte fuiſſe, ſimulantis congrediendi animo ſe expectaſſe, ſed multitudine uiſa, & præſenti magnitudine periculi perterritum tum demum cogitaſſe de fuga, ut animi ſimul & licentiæ aliquid inijceret Barbaris, interpretatus eius eſt timor, quod ſine ſuſpicione ingenti fieri haud quaquam potuiſſet, ſi plus ſpacij inter fugam horum, & illorum aduentum interceſſiſſet:

Stratagema Caſtrioti.

Lyſſum

Lyſſum uero uerſus potius quàm alio inclinata fuga, tum quod pauorẽ ſimulantibus hominibus tanq̃ aptior ea uia, quia tutior erat, electa uideretur, ne ſi inter aſſuetos ſaltus, & cõfragoſa montium aufugiſſet, & metum ſuum minorem indicaret, & latentium ſuſpicionem inſidiarum inijceret hoſti. Tum illo fortaſſe eleganti propoſito (quod effectus poſtea non inefficax teſtis expectato ſucceſſu propalauit) ut credulum, ac ignarum hoſtem eo pacto deciperet, adoriretur q̃ ab ea parte, quam neq̃ fugæ ueſtigia, neq̃ ratio ipſa locorum ſpectatam ullatenus faciebat. Non enim uel ab inani, uel imprudenti ratione tam prudentiſſimorũ ducum conſilia illa inita fateri licet. Ameſa quoq̃ non diſſimilis omnino interpres eius rei fuiſſe dicitur: nam quum Baſſa fluctuatus aliquantũ animo ex inſueta, atq̃ tam pertinaci fuga uiri, mentem illius ſciſcitaretur. Moſis, inquit, copias expectabat patruus, ideo ſolito & tumultuario agmine collecto, ueterem uincendi ſpem eouſq̃ aluit, donec inani opinione fruſtratus, & uiſis tam crebris ac ingentibus ſignis, coactus demum eſt uerã ad fugam, neq̃ tutam ſibi moram ullam ad reſiſtendum nobis in prouincia ſua cognoſcens, Lyſſum ad petenda à uicinis atq̃ Venetis auxilia confugit. Probabilis maxime ratio accepta, neq̃ alia ullius ſententia fuit. Licet altius deſcendentibus ingenijs, atq̃ cõſilijs (ut par erat) collectis, præceps ſaltem ſi non uana Ameſę interpretatio uideri potuerit, nam nõ eam paucitatem hominum, qualis cum Moſe uenerat, à Scanderbego creditam, neq; non cognitam, atq; formidatam eam uim periculi illud ſummopere augebat, quod procurata omnia per Dibras, ſicut in regio aduentu conſueuere apparebant. Non precioſi quippiam, non ullum animantis genus relictum in campis, ſatis apertũ præcipui cuiuſdam timoris, atq; elaborari conſilij indicium. Niſi fortuna, fataq̃, ubi ſemel funeſtum aliquid miſeris mortalibus deſtinauere, mentẽ quoq̃ ac ſenſum, quaſi ipſum corporis robur & columen adimerent. Suberat oculis ipſis tam promptum hoſtilium conſiliorum documentũ, neq̃ cernebatur, niſi fortaſſe in ipſo ſtatim apparatu fugæ. Procuratum de hoc quoq̃ agreſtium, & prouincialium ſtatu in Dibris putauit Barbarus. Sed agedum, quãdo in Aemathiam ſuperato Tumeniſto monte deſcẽdentes, ac Croienſes fermè campos prælati, parem ubiq̃ rationem prouiſionis inuenere, cur ab ea credulitate non diſceſſum eſt? In uiri præterea fama, nonne multũ momenti ponendum fuit? ut nunq̃ tam ſupinũ crederent Scanderbegũ, quod eum apparatum, & magnitudinem copiarum non ſenſerit. Nolo tamen diutius hanc hominum credulitatem accuſare, quæ tam inſignis uictorię nobis, & perpetuæ materiam gloriæ tribuit. Regius itaq; ubi per fugam noſtrorum negatam ſibi eo die bellicam laudem omnem cognouit, collectis optimatibus, ac principibus exercitus, poſt cibum laute captum, ad conſilia non ſatis opportuno tempore delabitur. Illud unum multis ſententijs uerſatum, an eo die mouenda inde caſtra eſſent, & hoſtis quibus locis, quibus rationibus perſequendus, expectaturus, an ibi quod de illo certiora

Sentẽtia Ameſe de Scanderbego uana.

Conſilium de mouendis caſtris.

certiora ſcirent, eſt morandum. Ameſa, & pauci nihil innouandum, ſed diem, ſequentem ibi expectandum dixere. Tamen maior pars meliorem uicit, & illorũ præualuit ſententia, qui affirmantes ad eos apparatus quęrendi ſubſidij, & reditum Scanderbegi quatriduum uix ſufficere. Tempore interim atq; occaſione utendum dicebant. Progrediendum in deuaſtanda, & depopulanda reliqua prouincia, neq; expectandum, donec omnis colonus, & multitudo agreſtis ea fama territa fugiens in loca tuta, nudam tantum tellurem, inanesq; caſas, ac uacua ouilia tarde progreſſus militibus relinquat. Signum itaq; datum à duce, ut exercitus omnis illico in procinctu eſſet ad ſe ſequēdum, propalataq; ea ſententia eſt in uulgus, atq; aperta ratio nouorum conſiliorum. Paruit impiger miles eo nuncio ſupra modum erectus, & clamore (quo cętera ſolet) eam rem maxime approbauit, extulitq;. Proinde dicto citius tentorijs, ac uaſis collectis, ſtetit parata acies, atq; omnia ad manum fuere. Ameſa quoq; ipſe uultu ad omnia hilari libenter paſſus eſt in eam ſententiam ſe trahi, non negans & ille tutos ſe ea die, & ſequenti etiam fortaſſe à Scanderbegi incurſu fore, tamen ſibi in rebus bellicis timidiora, cautioraq; cōſilia ſemper placuiſſe, ita in minimo errore multum eſſe momenti. Ideoq; monere Baſſam, ut maximo ordine, prudentiaq; in ea re ageret, ne propter immodicam libidinem militarem ſordida præda ſibi & ſuis etiam luctuoſa efficiatur, horum nihil omiſſum. Partita igitur egregie agmina, ac graui edicto diſpoſita, ne quis ordinem & aſſignatum locum inconſulto Imperatore mutaret, etiam ſi omnis Epirotica gaza ante pedes obijceretur, quum tempus fuerit permiſſurum ſe libenter quæ illis uſui forent pollicitus & prædę & cęterarum rerum hoſtilium ſat uberem copiam, nihil tunc negatum à milite, donec oculis ſubiecta, quæ prohibebātur, aſpectu ipſo auidas manus inuitaſſent. Priuſq; tamē mouerentur ſigna, atq; incedere cepiſſent agmina, Baſſa Deos precatus, ut ſe Epiroticæ inſolentiæ domitorem facerent, atq; Scanderbegi tot annorum triumphos, & faſces uictoriarum ſibi donarent accitum ad ſe Ameſam agentem curam ſuorum, laudatumq; publice multo decore uerborum ſalutari (ut fit) militari uoce in Epiroticū regem fecit, Scanderbegi omnia longa, ſed inani deteſtatione inſectatus. Accepit omē nepos. Quare promptior ad omnia, lætiorq; obire diligentius ſingula, & ambire uerbis factisq; impenſius fauorem popularem cepit. Inter hęc agenda mota ſunt ſigna, exploratoribus tamen longe lateq; præmiſſis, & impedimentis partim præcedentibus, partim ſequentibus. Petita eſt primū (Ameſa ducente) ea regio Epiri, quę ab Oriente Croiam reſpicit, & lxxx. millia paſſuum ab ea diſtat, quod quū magis deſerta eſſet uiris, cultior, & aptior ad prædam uidebatur. Præterea paulatim appropinquantibus copijs ad muros non deerat animus, ſi occaſio daretur, urbe quoq; potiundi. Deſinentibus tamen immodicis caloribus perexiguum itineris eo die emenſum, nullo etiā tam parui laboris præmio in campis inuento, ſic deſerta omnia, ac uaſta ubiq; apparebat ſolitudo. Augebat ea

In rebus bellicis timidiora et cautiora cōſilia probātur

Ameſa fit rex Epiroticus per Baſſam.

bat ea res magis timorem,ac ſuſpicionem Barbaro,& plus exinde Scanderbegi ingenium,atq; inſidiæ timebantur. Moleſtum præterea id erat cupido laudis homini,quod ſi ille uel abſentia, uel aſſiduis ludificationibus copiam ſui non feciſſet,reuertendum ſibi inglorio omnino Conſtantinopolim eſſet. Nam neq; prædę materia ulla,quæ in parte uictoriæ cõputari conſueuit,neq; modus aderat ſine operibus per oppugnationem urbium laudis ullius quærendæ.Deuaſtatio uero ſegetum,arborum inciſiones,& uillarum incendia,atq; cętera id genus in ultimo odio differri conſueuere,quum furorem,ac rabiem uerius quandam, q̃ ultionis commodum ullum oſtendant. Præſertim quod alebat ſpes neſcio quæ hominem debellandi cum Scanderbego poſſe, ſi manus conſeruiſſet,& totius prouincię extorquendę.Ideo forſan aliquantiſper ab ea ſæuitia deſitũ eſt. Contractis iam paulatim radijs uergente ad occaſum ſole ſuccedens tacite multis locis umbra feſſa itinere & calore,atq; perennibus exhauſta ſudoribus,militum corpora ceperat inſtaurare.Quum propter eam copiã reſpirandi accelerantes iter homines, & inferentes prõptius ſigna Baſſa ſiſtere iuſſit,ueritus progredi ulterius propter uicinitatem noctis, atque Amcſa prius cum nonnullis equitibus ad contemplandam commoditatem loci præmiſſo,collem quendam proximum,qui à ſiniſtro latere imminebat cum parte copiarum conſcendit ipſe. Pars in ualle ſuppoſita, & alijs,quibus tutius potuit locis,collocata eſt, cuſtodijs tam per patentes campos,q̃ uicinorum montium cacumina ſumma ratione diſpoſitis, ab ea pręcipue parte,qua periculum à Lyſſo timebat. Ita nocte ibi tranſacta Acmathia craſtino itineri omnium ſententijs deſtinata. Interſerunt hic quidam captos nonnullos ex noſtris colonis,dum incauti ex ſaltibus uicinis deſcendentes,fuiſſent oppreſſi,metu mortis, atq; ſuppliciorum adactos,multa hoſtibus Caſtrioti conſilia aperuiſſe.Sunt enim quidã montes Epirotici adeò ſaltuoſi,atq; difficilis acceſſus, ut tutiorem ſe penè ibi, q̃ in munitiſſimis oppidis eſſe cõfidat habitator, neq; ulla ſatis hoſtium & periculi magnitudine ea loca deſerat. Addunt illud quoq;, tranſfugas hac ipſa nocte iſſe ad Scanderbegum,interceptosq; à quibuſdam cuſtodijs noſtris exploratores, creditos in ea incertitudine noctis occiſos, Vnum caſum ſeruatum,miſſumq; ad Caſtriotum accingentem ſe craſtinis laboribus,multaq; ab eodem conſilia illum didiciſſe,& eius uictoriæ noſtrorum quæ mox ſequuta eſt,præcipuum hunc auctorem,& adiutorem fuiſſe,non difficile creditu id eſt. Nobis tamen ſine probatione aliqua ueri,uel impugnatione mendacij iſtuc ſic retuliſſe ſatis, præſertim q̃ res noſtræ iampridem in hoſtium aduentu ipſo relictæ me ad ſe ſolicite accerſunt & reuocant. Cæterũ Scanderbegi fuga illa Lyſſum uerſus non eiuſmodi fuit,ut credidit hoſtis.Sed ubi multis millibus paſſuum ex oculis illorum euentus deuenit in loca quædam in limitibus ipſis ſui imperij, unde multæ in prouinciam uiæ ad hoſtem ex improuiſo inuadendum patebãt,fixis ſignis caſtra per eum diem ibi metatus eſt. Et ipſe uſq; ad occaſum

Deuaſtatio ſegetum, incendium &c. rabies uerius, quàm ultionis commodum.

Capti quidam conſilia Scanderbegi aperuerunt.

ad occaſum fermè ſolis cum exercitu manſit, tunc demũ copijs ibi relictis cum paucis admodũ equitibus in montes quoſdam peruenit. Vnde nõ iniquus erat in Aemathiam proſpectus, atq; per iuga, & ſummitates (nõ aſpernatus ea, quæ à transfuga illo audiuerat) cuſtodias cum ſolitis faſciculis diſpoſuit, admonitos prius ut erectos illos tenerent, & qua parte cõſedentem uiderent hoſtem, ab eadem uelut in præceps eoſdem faſciculos darent. Hoc tantum diurnum ſignum ordinatum, de ignibus, cæteriſq; cuſtodijs nocturnis nihil procuratum inuenio. Relicti tamen ad eam cuſtodiã ſunt milites ex toto fermè exercitu maxime inſignis & fidelis operæ, unaq; cum eis Peicus Emanuel, pari uir conſilio atq; audacia, nam totius rei momentum in ea cuſtodia erat. His ſic procuratis intempeſta nocte redijt in caſtra, & maiore eius parte ibi per quietẽ tranſacta, ſilenti admodum agmine ſuſtulit ſigna, atq; nõ diu oberrans in ualle quadam nõ procul à cuſtodijs, quas diximus, latuit, pedem inde nõ moturus, donec per faſciculorum indicia agendorum conſilia accepiſſet. Lux uix exorta, Baſſam cũ omni exercitu è caſtris eduxit cupientem ante meridianos calores interiora Aemathiæ penetrare, ubi reſiduorum aliquid ad prædam relictum, & minus timoris, ac negligentiæ magis audiebat. Itum igitur nuſq; interpellato itinere, & madentibus adhuc rore matutino herbis, celebres Romano quondã ſanguine campi, ac infamis tellus noui iam cruoris auida infœlici preſſa pede. Et ne ſine præſagio (ut aſſolet) aliquo tanta res tranſiret. Affirmant multi, ſigniferum maceria quadã diruta, offenſo equo. (ut multa ſunt eius generis apud nos fines terminantia prędiorũ) humi præcipitem cum uexillo corruiſſe, ac exanimatum ferè ſublatũ manibus ſociorum impoſitum in equo. Rem tamen minime curatam ab hominibus, ſignũ tantummodo acceptũ, ut cautius cęteri irent, & uitarent eum locũ, id quod & nobis fortaſſe magis credere licet, q; uaniſſima eius caſus indicia in mera arbitrij libertate, ac tantis fidei Chriſtianæ documẽtis ſequi. Sed in alieno, neſcio qua ratione diſſentiam à cæteris, quod per eos dies uulturum, ac cęterarum id genus uolucrum, quæ ſordes cadauerum appetunt, tantã multitudinem in ea loca uelut præſagam futuri cruoris aduolaſſe narrant, ut operiri cœlũ uideretur. An & illud contemni debuit? quod hoc ipſo anno in exitu ueris ſanguine pluiſſe à multis qui uiderunt, propalatum obliti omiſeramus, quorũ neutrum hominis facto ullo proceſſit, neq; aliquid in prudentia, aut conſilio noſtro fuit momenti, ut præuideri, uel præcaueri poſſet. Fluunt multa ignaris mortalibus occultis quibuſdam rerum cauſis, & mala bonaq; agentibus aſtris nobis ſępenumero patent, ſed dum obſeruare piget, omnia caſum facimus, neq; prudentiæ miniſterio, & induſtria conſiliorum, uel propenſa numina inuitamus, uel minantis rabiem poli excludimus. Cur nanq; uel eos auium uolatus, uel cœleſtem ſanguinem, magis hoſtium, q; noſtrã cladem portendiſſe dicamus? niſi longis ducis conſilijs, ingenijq; dexteritate, & expugnata aſtra, & exorata à ſuperis tanta uictoria fuiſſet. Potuit (ni fallor)

Peicus Emanuel.

Signifer cum equo collapſus

Sanguinem pluit.

Aſtra patent bona malaq; agentibus.

uulturum fames eludi: potuit ſolo ſanguine cœleſti exaturari tellus, ſi tra
hentia fata pertinax humanorum prudentia pectorum ad ſe traxiſſet. Si
enim nihil momenti eſt in nobis, nihil iuris habemus in his, quę agimus,
& neceſſarius ea iudicia effectus ſequitur. Quid fruſtra monere & iube-
re arma, ſi inanis omnis tutela noſtra eſt futura? Quid ſaltem adeouſq;
onerare genus humanum, & tam longas miſeris mortalibus uelut condi
cere lachrymas? aſpectatores mali ſui tantum non affuturi facere oculos.
Lætiores profecto abiremus alente ſpe animos uſq; ad ultimum uitæ ſpi
Iacula præuiſa minus feriunt. ritum, quæ mortem quoq; ipſam minus formidatam cōdiret. Licet illud
ſit in ore ferè omnium, præuiſa mala lenius offendere conſueſſe. Fatebi-
mur fortaſſe in eo genere malorum, quæ præparare animos non demit-
tere ſolent, ſed nulla quidē funeſtior cogitatio, q̄ quæ uitæ ac mortis tem
pus æqua ui lachrymarum, ac rabie doloris aſpergit. Veruntamen dum
Autor philoſophatur. Philoſophum neſcio quem ago, nimio plus fortaſſe hiſtoricum exui, ho
ſtium ingreſſum in ea loca ſtatim crepitus tormentorum ex caſtellis uici-
nis excepit reuocantium quoſdam ex ſuis, qui pabulatum cum armentis
exiuerant. Nemo tardatus propius periculum expectauit, quin ſtudio fu
gæ qui longius progreſſi fuerant, incommoditate agendi gregis pauxil-
lum prædę hoſti reliquere. Simul & faſciculi noſtri ex montibus excuſſi,
Scanderbegi ocium excuſſere. Qui optima ratione facile cōiectatus quó
tenderet Barbarus, cuſtodijs reuocatis, & iunctis ordinibus latenter per
ſecretas ualles, & montium ſeceſſus mouens agmen ignarū hoſtem à lon
ge eſt ſecutus. Et quum ſatis itineris emenſum uiſum eſt, ratione cuſtodia
rum ibi quoq; exactiſſime diſpoſita, iuxta collem quendam, quem Tu-
meniſtiolum accolæ dicunt, uſq; ad occaſum ſolis cum omni ferè exerci-
tu quieuit. Regius interim non primam ſolum partem diei, ſed integram
ferè eam lucem in quærenda præda, & excurſionibus aſſiduis cōſum pſit,
contemptu quodam, ac licentia paulatim inter homines orta, quum ni-
hil uſquam obſtaculi appareret. Non latuit quippiam Scanderbegum,
ſed neq; cum ea paucitate ſuorū per latam planiciem inſequi palantes, aut
cum aliquo diſcrimine pugnare decreuerat, & creſcere magis licentiam il
lorum uolebat. Eodem igitur tenore per totam noctem illos ſequutus à
caſtris eorum abſtinuit, cum propter incommoda locorū, quod uix du-
ci agmen in tenebris per eos inuios ſaltus poterat, tum quia animū inten-
diſſet ad conceptū iampridem ſtratagema illud de tubicinibus, cornicini
busq; (de quo ſuo loco dicemus) ad diuinū ſe certamē ſeruabat. Tranſe-
git itaq; id noctis Barbarus multa feſtiuitate, atq; militaribus iocis, Ame
Ameſa celebratur rex Epiri. ſa quoq; nihil recuſans, circumlatus per caſtra, manibus ſociorū, atq; in-
cōditis uulgi carminibus uelut iam totius dominium Epiri nactus eſſet,
nimium prępoſtere celebratus eſt. Non quod liberi iam forent à ſuſpitio
ne, timoreq; animi hominū, ſed quia deſideriū noſtrū ſæpenumero fidē
quoq; ipſam ſecū trahit, ut quū ita uelimus, ita credamus, & triduana ea
ceſſatio uelut uictoria quędam inanē profecto licentiā mētibus iniecerat.

Inde omnia

Inde omnia ad negligentiam proniora, & miniſteria cuſtodiarum ſegnius procurata, ab ea tantũ parte uigiles diſpoſiti, qua hoſtium iter & reditus à Lyſſo timebatur. Ita nocte ſuperata, dies quoq; adueniens excurſionibus deſignatus. Sublata igitur cum luce ſigna, & quod ſupererat locorum ingenti impetu atq; inſultatione peragratum. Caſtra etiam mota cũ omnibus impedimentis, & in planicie quadam inter Mathiam fluuium, & aquas, quas Albulas accolæ appellant, translata non diſſimili ſerie cuſtodiarum Lyſſum uerſus ordinata, & ad radices Tumeniſti montis, qui patentes campos ab Occidente ſpectabat, armati quidam cuſtodiam habere iuſſi, cæteris rebus ſtationes egregie munitę, ac dimidium ferè rebus exercitus ibi retentum. Nam Baſſam cum multis purpuratis in eis manſiſſe inuenio. Ameſam tamen ut peritum regionis copias ad deuaſtandã prouinciam ductitaſſe. Procurſum igitur eodem tenore uſq; ad ſuſſadas maritimas, & littorales partes. Colonus obnoxia iniuriæ quædam reliquit, prſertim quod non ſatis credidit Scanderbegum tam diutinam eorum licentiam paſſurum. Potuit omnino tunc quoq; egregium aliquid nauare Epirenſis, ſi impetũ in caſtra diuiſis ſic uiribus hoſtilibus feciſſet, ſed non adhuc ita in propinquo ſurrepſerat, ut in procinctu ea aggreſſura eſſet, & expediretur antequam reliquus populator reuocatus medios intercluderet homines. Reditũ eſt in caſtra, reuocante fame, caloribusq;, ac infamis præda inter milites diuiſa, quæ famem inuitaret magis, q̃ pelleret. Subduxerat interim noſtri copias, ac inſidias oẽs, & ardentia ora, gladijq; iam ſtringebantur in hoſtem. Caſtriotus uelut ſolicitus hoſpes, quum prclarum aliquod conuiuium, & lautiores ſolito epulas parat, nõ familiarium, non ſeruorum, nõ fide manibus uxoris, & experto ingenio fidens, omnia ipſe ordinat, omnia diſponit, diſquirit ſingula anxius, & in omni parte menſę in cunctis cibarijs pallidus hęret, præſertim ſi propter tenuiorem fortunam uiri parcior apparatus eſt, q̃ pro numero conuiuarum. Ampliat quęq; docta artificis manus ad oculos ſaltem accumbentium fallendos, ſi manus & dentes non poteſt. Sic pererrans ille per montes & colles uicinos, nuſquã quieſcit, hinc Moſen, hinc Tanuſium, hinc Streſios, cæterosq; ſingulos ſingulis miniſterijs addicit, monet, inſtituit, nullius tamen ſatis ingenio in tanto rerum molimine fretus, nunc præit, nunc ſequitur uiros, ubiq; teſtes ſuos ipſe oculos, teſtes manus adhibet, uerſat, reuoluit cuncta ſimul, & loca hominibus, & homines locis aſſignans. Partitur ita ordines, uiresq; ſuorum, ne uiolet, ne exhauriat, formidandum undiq; ignaro hoſti ſpectaculum parans, nam ſingulis agminibus tubicines, cornicinesq;, ac cætera id genus bellica inſtrumenta, quę numeroſiora ſolito apparauerat, ſumma ratione locauit. Peditem uero, equitemq;, prout qualitas locorum patiebatur, & numerus copiarũ diſpoſuit, nam maiorem exercitus partem, quatuor equitum, totidem peditum millia ſibi ſeruauit. Atq; nihil moratus Tumeniſtum raptim conſcendens occupauit. Regij præſertim qui à populando feſſi redierant, ad

Mathia fluuius & Albula aqua.

De cæde Barbarorũ, & triumpho Caſtrioti Epirenſiumq;.

Pulcherrimum ſimile de inſtitutore belli et conuiuij.

Tubicines cornicies, bellica inſtrumenta.

Scanderbeg Tumeniſtũ occupat.

quietem ſuam equorumꝗ; dilapſi ſe toto paſſim ſparſerant campo, equis nõ ſtratis, nõ infrenatis habitis, paucis etiam ad arma, & ordines relictis. Pars ſub umbra cruenta ueſcentes præda, pars ſumpto cibo ſomno etiam ſtrati, quidam luſibus uarijs, laſciuiaꝗ; militari uix ægra corpora ſuſtinebant: nam & anni, & diei intemperatiſſimum tempus erat, propter flagrantiſſimos Iulij calores, ac ſtationem ipſam ſolis, uix medium cœlum relinquentis. Quapropter & cæterarum cuſtodiarum non abſimilis ferè negligentia fuit. Ibi quoque ad ocium & corpora curanda uerſa multitudo, non armis, non equis ad manus habitis, cum timore ipſo rationem ordinum ex magna parte abiecerat. Baſſa tamen cum purpuratis & Ameſa conſultore, cuius præcipue res agebatur, ſub tentorijs peruigili cura angebatur, quò iam uertendum iter: unde quærenda materia aliqua laudis foret. Duabus (ut debebat) ſententijs ea conſultatio conſtaſſe dicitur. Altera ferro, igniꝗ; per omnem prouinciam immiſſo, & abſumptis caſis, arboribus, ſegetibusꝗ;, ac omnibus ſolo æquatis, ea ſaltem uictorum ueſtigia relinquenda cenſebat. Altera Ameſa auctore Croiam eundum, & tentandos oppidanorum animos, an nepotis imperium admitterent, & dedere ſe uellent. Subijciendumꝗ; id ad terrorem hominũ, ni poſtulata ex ęquo acciperent, ſordidiſſimum iugum omnino coactos ſubituros præter perpetuam obſidionem, & calamitatem, ac ruinam prouinciæ, neꝗ; ſerum Scanderbegi auxilium expectarent, inania conſilia hominum, qui uel ſibi, uel alijs diuturniorem abſentiam uiri ſuadere poterant. Facile tamen hac ſententia recepta de altera ſuperſeſſum eſt. Id tantum ad mouenda caſtra, donec æſtus ille, & laſſitudo corporũ reſediſſet, expectabatur. Sed non expectauit Caſtriotus iampridem ex Tumeniſto eo ſpectaculo paſcens ſimul, & inſtruens oculos, atꝗ; animans, & componens militem, qua ratione ſe ſequeretur, qua perterrefaceret, & qua parte prætmeret hoſtem. Tamen primum omnium contemplatus cuſtodiam illam ad radices montis, ſenſim ab altero latere deſcendens ipſe ante alios cum octo non amplius equitibus dormientes nonnullos, alios ex improuiſo oppreſſos trucidauit, præter unum, quem fuga, equusꝗ; ſaluauit. Eoꝗ; modo reliqua agmina noſtra decurrere in planum ignaro hoſte, quum ſubita eius cuſtodiæ oppreſſio ſignum ullum dare prohibuiſſet. Cæterum ille effuſo curſu perlatus in caſtra horribili clamore cuncta repleuit, Scanderbegum adeſſe, trucidatos cuſtodes, uniuerſas hoſtium copias mox affuturas. Haud credita quaſi res foret, ni ſatis certa indicia, & pauoris ipſe ſui, & ſanguinis ſociorum dediſſent. Nam neꝗ; periculum ab ea parte, neꝗ; tam improuiſus aduentus eorum timebatur. Ameſæ facile omnia credita, quare confeſtim prouolans ad ſuos, & arma omnibus, & magnos ad uincendum animos ſuadere conatur. Somnũ multis partim ſocij, partim hoſtes aduenientes excuſſere. Nam Caſtriotus ubi proditas iam aperto campo inſidias ſuas uidit, peditibus quantũ accelerare poſſent, ſequi iuſſis effuſiſſimis habenis accingentes ſe ad prælium

Ameſa angitur.

Cõſultatio conſtans duabus ſententijs.

Caſtriotus improuiſos obruit.

ad prælium turmas inuadit, clamore ab omnibus ex compoſito ſublato, ac tubarũ clangore ędito, ut et magni exercitus exiſtimatione perterrerẽt hoſtem, & ſignum montanis, ac circumdiſpoſitis inſidijs darent. Primũ impetum illorum Ameſa, cum milite ſuo, ac cuſtodijs quibuſdam fortiter excepit. Pedites quoq; multi occurrere, quum in ea celeritate ſulciendorum tam cito equorum facultas non adeſſet. Trepidatio, ac tumultus ingens omnibus locis exorta, cadentibus quaſi maxima conſternatione ad aſpectum hoſtium uiris. Baſſa è ſtatione ſua neq; pedem, neq; ſignum mouit, donec inſtructam egregie multitudinem uidiſſet, & latus undecunq; triplicato robore armatorum cinxiſſet. Sed inter hæc apparanda iam cœlum undiq;, & terra miſceri uiſa, propter nouos inexpectatosq; tumultus, & horrendos latentium inſidiarum clangores & ſtrepitus. Reſonare paſſim colles, uallesq; uicinæ, nunc clamoribus humanis, nunc tubarum ſonitu, augentibus pauorem animis ſimul & auribus innumeris ſclopis. Quare exanimati regij credentes totius Epiri, & Dalmatiæ inſuper uicinæ uires adeſſe, priuſq; Moſes cum ſocijs deſcendiſſet in planiciem, arripere iam ex omni parte quam poterant fugam cepere, quæ etiam haud quaq; tuta uidebatur, obſeſſo undiq; quaſi omni aditu ab hoſte. Equi etiã ipſi territi multis locis, excuſſis & abruptis uinculis, è manibus ſternentium fugiebant. Sed Ameſa non ignarus fraudis, & coniectatus facile patrui ingenium uociferans paſſim nihil timẽdos eos inanes tumultus, talia eſſe ſolere paucitatis præſidia, atq; artes, & congreſſus hoſtium cominus expectandos, non uanos clamores, & tinnitus æris, non appoſitas timidorum uoces, & imbelles latratus uſq; adeo formidandos, multos per ſingulos gradus reuocabat pari incertitudine fugæ, atq; certaminis, nam neq; illa ſtante Imperatore, & integris quaſi omnibus honeſta apparebat. Neq; ad hoc ſufficiebant uires perculſis in re ſubita tanta conſternatione animis, ut uix reſtitui in integrum per longum interuallum poſſent. Baſſa quoq; agmine ſuorum ſtipatus, eductis multo impetu ſignis, pugnam non detrectauit. Properantem ad ferendum Ameſæ auxilium, & opprimendũ aduentu ſuo Scanderbegum Moſes, ac deinde cæteri ſubſequentes in planum facile reuocarunt. Sed effundere multũ habenas equitem non eſt paſſus Dibrenſis, donec Tanuſius, & Emanuel, qui peditum, ac ſcloporum agmen trahebant, ad primos perueniſſent. His ſuccedentibus furor cuiq; ſuus permiſſus, ac equeſtris procella ab omni latere non tardata ruebat. Quare compulſus eſt quaſi iterum in tentoria Baſſa, & peditatus noſter abiectis poſt terga arcubus ſclopiſq;, gladio commodius in propinquos ac inconditos paſſim & inordinatos hoſtes agere cepit. Multa clades per omnes ſtationes ędita, multus & fugientium, & reſiſtentiũ cruor effuſus. Sed alia mali ſpecies, alia funeſtiſſimæ fortunæ ſpectacula ab alia parte fiebant. Alijs ſanguinis profluuijs humectebatur tellus, qua Scanderbegus cũ copijs ingruerat, nam & maior inde numerus noſtrorum ingentiora poterat ędere opera, & hoſtes

Ameſa animat fugientes.

Fuga inhoneſta ſtante Imperatore.

Tellus ſanguinis profluuijs humida.

magis incauti,ac inermes ferè,& ſtrati ſomno multi oppreſſi patentiora iniuriæ corpora,ac expeditiorem ferro uiam præbebant. Hic quoqȝ peditatus non abſimili modo uſu ſagittarum,ac cæterorum id genus miſſilium abiecto,ſtrictis tantū enſibus,& ucrutis,ac ſpiculis Epiroticis nunc timidorum ac fugientium terga feriebant, nunc confodientes equorum ilia,ſeſſores paſſim humi præcipites deturbabant. Fuga hominum,& audacia omnis ab Ameſa manifeſto pendebat, qui obnixiore ſemper uultu ſuſtinebat hoſtem,& nunc uoce,nunc gladio ſocios compellabat, ut adeſſent tantum,ſuſtinerentqȝ dum primi Epirotici impetus frangerentur, expeditam poſtea uictoriam,ac incruentam ſibi futuram. Paucitatem nihil præter primum furorem habere,ſimul cum eo & uires cadere, & animos,& ſic non iniqua ratione protrahebat certamē,donec reliqua agmina,quæ ſparſa late per campos erant,concurriſſent ad arma. Tamen inanior ſemper eius auxilij expectatio erat,nam multi ab immiſſo equite noſtro obruti,dum arma expediunt,multi inter ueniendum intercepti,reliquis fugam ſuaſerat timor. Ita paucis Turcarum copijs legitime concurſum,ac maior pars iumentorum more trucidata. Moſes ea occaſione cupidiſſime ad abolendam ueterem ignominiam accepta,cum robore ſuorum Baſſam nuſqȝ reſpirare patiebatur,clamans (ut impatientis ingenij erat) ad omnes ictus & motus oculorū; adeſte, inferte gradum ſocij,nō inſignis caſtrorum forma,non uos ingentia Baſſæ nomina deterreant; infames reliquiæ ſunt Belgradenſis Hungaricæ cladis, timore præterea, ſomno,ac recentibus crapulis obruti,urgete,impellite inanes cuſtodias, exaturate ſanguine dexteras,poſtea præclara prǽda,ac ingentibus ſpolijs exaturati. Mouebant facile cum hæc dicta uiros,tum illud multo magis,quod tam precioſa uictoriǽ præmia oculis quaſi ipſis cernebātur. Tamen circunfuſa undiqȝ Turcarum agmina,peditum etiam quorundam non contemnenda manus, penetrari ſe non patiebantur. Scanderbegus interim nepotem,quum occidere prohibuiſſet, conuerſum in fugam, ac equite poſt terga fugientis immiſſo uiuum ceperat,& expedita ab ea parte uictoria,ad ſtationem Baſſæ cum mille ferè peditibus, & paucis equitibus properabat. Nam cæteri ceptam ſemel uictoriam neqȝ in fuga hoſtium intermiſere) Sed & ibi perfractum robur omne caſtrorum fuerat, immiſſis à Moſe ſclopis,ac imperator cum omnibus conuerſus in fugā. Pedites qui ibi fuere,niſi quis in eo tumultu raptim equum uel ſuum, uel alienum conſcendens,ſe ſubduxiſſet,omnes cæſi,& uiui in poteſtatem uenere. Scanderbegus Baſſæ iter ac ueſtigia nuſqȝ reliquit, donec ille in tutum peruenit,ſeruauit nanqȝ dominum pernicitas equi. Capti tamen ex comitibus eius fugæ plures,& inter cæteros Sanzachus unus, cui Meſſi nomen erat. Dibrenſis quoqȝ ac cæteri,dum carpendi & lacerandi terga facultas fuit,nunquā prǽdǽ memores fuere. Sponte ſe dedentium ubiqȝ feſſa,ac ignaua agmina uinciebantur. Pugnatum eſt tamdiu hoc modo, donec dies quaſi ipſe cum hoſte deſeruiſſet uictores. Non ingens laſſitudo,non

Moſes fortiſſime exhortatur ſuos.

Ameſa nepos Scanderbegi capitur uiuus.

Baſſa pernicitate equi aufugit.

do, non properantes tenebræ ab aſſuetis laborum, & uictoriæ præmijs militares manus detinuere. Palpitantia adhuc cadauera expoliata, & multi etiam tunc occiſi, in quibus reliquum adhuc ſanguinis inuiſum ſpiritũ ſeruabat. Signa militaria præcipuę magnitudinis & formæ uiginti capta, homines uiui mille quingenti, equorum ac reliquarum rerum incredibilis præda fuit. De numero occiſorũ uariç afferuntur: qui enim plus, triginta millia cæſa referunt, qui uero minus, uiginti commemorant. De noſtris ſexaginta ſolummodo, aut paulominus deſideratos fuiſſe narrãt. Tam amplam uictoriam ſic exiguo precio ſtetiſſe, ſed nec ipſe mirabilem nego, dummodo audientium aures (rara hæc res) omnino non offendat. At ſi uetera multa Romana, exteraq́ eius generis exempla inſpiciamus, facile hoc ipſum quoq; credulitatem inueniet. Tentoria multa erecta inuenta ſunt, à ſuis locis per eam noctem non mota, ſed deſtinata paſſim uictoribus, quibus feſſa, humentiaq́ mixto ſudore ac ſanguine corpora à cœlo nocturno defenderentur, ubi etiam accenſis circum ignibus eam lætitiam celebrarent. O lepidos fortunæ luſus, & ridiculum rerum humanarum ſtatum. Baſſæ prætorium Scanderbegus obtinet, atq; alij demum alias non ea mente paratas poſſident ſtationes, ſtratas inueniunt multis locis menſas, atq; ſparſis paſſim abutuntur cibis. Credere exin ueteri prouerbio ſatis licet: Multis (ut ſic dicam) millibus paſſuum os ab offa diſtare. Equi plures ſtrati, ac infrenati reperti, qui dum aſcenſorem dominum uelut expectarent, cęſum ſub oculis, ac pedibus ipſis ignari conſpiciebant. Amesa tamen præcipuum eius rei ſpectaculum, ac documentum uarietatis humanæ cernebatur, modo inſolens Aemathiam percurrebat, nunc momentaneus Rex erectis (ut aiunt) criſtis militum manibus, clamoribusq́ circumferebatur per caſtra, uinctis poſt terga manibus, ſine uoce, ſine uultu ad Patruum trahitur, & accurrenti undiq; multitudini, ac turbæ uictrici offertur, pietatem ferè omnibus, lachrymas etiam quibuſdam eliciens. Adueniente die Scanderbegus ueritus ne tot ſimul cadauera eis præſertim caloribus corrupta fœtore ſuo aërem corrumperent, quæ ultima tribui poterat, pietatem hoſtibus ſed non uoluntariam impendit. Humati ſunt equi ſimul, dominiq́ pluribus locis, ac iumentorum, & hominum cadauera confuſa. Plura ad ripas uicinorum fluuiorum, & Albularum inuenta, prout fuga homines, timorq́ paſſim incertos tulerat. Licet potuerint ſatis eo die propter tantam ſparſi copiam, & inundationem ſanguinis Albulæ mutare nomen. Aemathijs campis ad ueterem famam multum quoq; nominis & celebritatis eſt additum. Conſumpta eſt in eo opere, atq; agendis foueis magna pars diei. Ita uulturum, de quo ſupra retulimus, inanis aduentus, & expectatio fuit. Expeditis omnibus (nam neque onuſtis præda uiris depopulandi alia cura inceſſit, quum & ager hoſtilis procul eſſet) neque integri omnes eo prælio exceſſerant, Croiam uerſus conuerſa ſigna. Cæterum in mouendis tentorijs rixa quædam inter duos turmales orta,

O lepidos fortunæ luſus.

Prouerb. latinũ à cibo apud Gelliũ, ex oratione quadam Catonis, Inter os & offam, ſicut illud Græcanicũ à poeta πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Multa cadunt inter calicē ſupremaq́; labra.

Inundatio ſanguinis Albulæ nomen mutauit.

diſtulit aliquantiſper diſceſſum Caſtrioti. Hĳ quũ ſuperiori prælio contracta ſocietate totius fortunæ,atq; prædę,multa accumulaſſent hoſtium ſpolia,in diuidendis demum eis rebus,diſſenſio (ut ſolet) orta eſt,atq; eò mutuis iurgĳs & conuitĳs protracta,ut gladĳs etiam arreptis prouocantes ſe ad inuicem ferro decernere uellent, uter dominus eorũ appareret, quæ diſſidĳ cauſam dederant. Caſtriotus re audita, uocatos ad ſe homines,quum interrogaſſet an pranſi eſſent,& pranſos ſe reſpondiſſent,ſubridens (ut faceti,& popularis erat ingenĳ) Bachus, inquit, litem excitauit,Bacchus dirimat,non Mars,uel ullus alius deorum,hominumq;. Deinde obiurgatos ſeuerius homines à ſe dimiſit, Vranaconte ſuppoſito, qui eos motus ſedaret,& rem ad ęqualitatẽ redigeret. Euntibus Croiam noſtris,multitudo ubiq; agreſtium, & cæterorum, qui uſq; ad exitum eius rei per ſaltus uiçinos latitauerant, & oppidanorum etiam occurrit, atq; tanta feſtiuitate,clamoribusq; hominum ſimul & inſtrumentorum uentum ad urbem,ut uix ſpecioſior triumphus,uel pompa maior omnium rerum eſſe potuerit,nam integris copĳs ſtructum exercitum ſequi ſe ad ornandum magis id ſpectaculum uſq; in ſuburbia Caſtriotus fecit. Nemo fermè erat, qui equum captiuum ingentibus ſpolĳs atq; præda onuſtum ante ſe non ageret. Captiui etiam longo ordine uinctis poſt terga manibus Scanderbegum prçeuntes augebant magis id ſpectaculum; prçſertim quod ſigna capta quibuſdam ex illis ferenda fuerant tradita ad egregiam quandam uictoriæ confeſſionem. Velamenta Baſſæ tentorĳ, quippe quæ color ipſe purpureus mirum in modum ornabat,à nonnullis militibus noſtris ex compoſito diffuſa,ac erecta quaſi ferebantur non nihil addentia cæteris rebus decoris. Ameſa patruum quum enixe rogaſſet,ne ſe tam ſordida,& miſerabili ſpecie ſeruitutis, Croiam duceret, cum Sanzacho illo captiuo liber, & habitu cultiori, quàm captiuum deceret,ſequebatur. Ibi itaq; ante portas ipſas Croienſes ſoluti, ordines & miles domum lætiſſimus dimiſſus. Præter prædam, equos, & ſpolia omnis generis,captiui etiam multi, prout petierant inter illos priuatim diuiſi. Signa militaria,& cætera publica ornamenta quæ Scanderbego ceſſerant,ab accurrente multitudine,populoq; lata pulchris clamoribus intra muros. Sanzachus, Ameſaq; cuſtodiri iuſſi, donec iudicium de eis ferretur. Lætiam Epiroticam,& eius uictoriæ celebritatem per multos dies non intermiſſam, ad externa conuertens animum, aureſq; haud grauate omittam. Tanta fama eius rei omnes uicinas regiones, & interiora etiam Italiæ,atq; cæteros Chriſtianos principatus peruaſit, quanta uix de uicto Amurathe,aut alia ulla fœliciter geſta re excitari potuiſſet,& ingenium uiri iugi ab omnibus admiratione proſecutum. Id quod hodie quoq; illa res non inani documento oſtendit, quod inter præclaras ueterum res geſtas,& maiorum laudes, quæ cani à noſtris in conuiuĳs ex more antiquo & non contemnendo fortaſſe conſueuere,hoc maxime facinus non ingrata poſteritas ſtudioſiſſime inſeruit. Gratulationes, munera undiq;

Rixa inter duos milites propter prædam

Bachus litẽ excitauit Bachus dirimat.

Trĩuphus Caſtrioti euntis Croiam.

nera undiq́;, & conuiuæ frequentes, ac perennes epulæ quaſi de conſuetudine gentis non defuere. Oblitteraucrat iam Alybaſſam, & tot Muſtapheas clades, ac omnes uetuſtas, & recentes laudes præſens uictoria. Belgradenſes clades tanta ultione compenſatæ exhilarauerant cunctorũ animos, ac ſqualor omnis ex ea mœſtitia contractus, & ſordidæ ueſtes depoſitæ. Iuuat notos ignotosq́; procurſare paſſim in uictrices campos, ac ſpumantem adhuc ſanguine tellurem inuiſere: Iuuat perluſtrare, & ſciſcitari ſingula, quo quiſq́; latuiſſet loco, qua parte inuaſiſſet hoſtem. Cæterum neq́; Mahumetes ipſe eam rem minore admiratione excoluit, atque Epiroticam uictoriam ſordidiſſima timoris ſui cõfeſſione paulopoſt approbauit: nam quum fractas eouſq́; copias ſuas uidiſſet, & ſeriem omnẽ pugnandi, ac rationem cladis à Baſſa audiuiſſet, licet multa eſſent fortaſſe in quibus & Imperator, & exercitus reprehendi merito poſſent, tamen non ulteriori accuſatione fortunam hominum inſectatus inſucto & mœſto admodum ſilentio dolorem ſuum ſuppreſſit. Procurandum erat de captiuis redimendis, Sanzacho præſertim, cuius ſeruitus dolorem maximum, & pudorem quendam omnibus iniecerat, propter & dignitatem ſummam, & uirtutem uiri. Decretum itaq́; de eius redemptione & nobiliorum quorundam, cæterorum iactura non curata, atq́; pecuniæ ad id à conſanguineis, & ex publico etiam (ut ſolet) paratæ. Illud tantum expectabatur, & ſummæ ratio aliqua ſtatueretur à Scanderbego, & nuncius ueniret ex Epiro, qui tutum ituris iter polliceretur. Aduenere duo ex magis intimis Sanzachi à Caſtrioto, eodem poſtulante dimiſſi, atque quindecim aureorum millia pro eius libertate, & quadraginta ferè cæterorum petita, neq́; negata. Priuſquam tamen ea uelut legatio iſſet in Epirum, Ottomanus fractus magis tot cladibus, quàm caſtigatus multis nequicquam curis ægrum animum ſolicitabat, diſtrahentibus etiam hinc inde mentem auidam conſiliorum uarijs purpuratorum ſententijs. Superſedendum quidam de omni ratione belli Epirotici cenſebant, donec Tyrannus ipſe cum ſolitis uiribus & robore imperij ad euerſionem eius gentis ab omnibus alijs liber & expeditum ire potuiſſet, nam tunc propter recentes Hungaricas iniurias, & nouos ex Myſſia tumultus ut id facere poſſet integrum illi non erat. Alij ab hac ſententia non diſcedentes mittendum tamen ad fines imperij ualidum præſidium ſuadebant, quod nunquam uel ſponte ſua, uel laceſſitum innouaret aliquid cõtra hoſtem, tantum finium tutandorum curam ageret. Multis eadem ratione externorum bellorum inducias aliquot annorum petendas eſſe à Scanderbego non ab re uiſum eſt. Interim & reſpiraturum aliquantiſper tot incommodis imperium, & meliorem forte occaſionem affore ad iugum homini imponendum, nam ſecundo loco dicta ſententia ea de cauſa non recipiebatur, quod minime tutũ futurũ præſidiũ apud eas præſertim inſidias & ingentia hoſtiũ dicebatur, ſi modicũ mitteretur. Magnũ aũt in tot bellorũ motibus, & tanta rerũ nouitate, niſi incõmodiſſime mitti nõ poſſe.

De aduentu legatorũ ex Cõſtantinopoli ad Scanderbegum pro Sanzacho, cæteriſq́; captiuis redimendis.

Vtilis ratio licet inhoneſtior & ſordida aliquantum nimis multos ad ſe trahebat. Cæterum Tyranni aures quamquis id non mediocriter offenderet fugientis diu tantam ignauię confeſſionem, quia tamen omnia ſtantibus tot hoſtibus expediri commode nō poterant, nihil pudendum, nihil ſordidum in ea præſertim ratione rerum inſolentiſſimo Regi uiſum. Quare accito ad ſe uno ex his, qui pecunias pro redemptione ſociorum acceperant, animum ſuum omnem homini aperuit, & mandauit, ut Sanzacho captiuo id oneris nomine ſuo imponeret, qui poſtea referret ad Scanderbegum. Literis quoq; regijs de hoc ipſo actum cum Sanzacho, quæ in manus noſtrorū poſtea uenere, ut in conciliando ſibi hoſte, & eo fœdere quærendo maximā rationem regij decoris, & honoris imperij haberet, ne ſi multum enixe, & ſordida quadam demiſſione id genus pacis poſceretur, poſtulata cum petentibus ipſis ab elato hoſte perinde cōtemnerentur. Lætior longe nuncius hoc mandato diſceſſit, quam ſpe illa, quā propter acceptam pecuniam redimendi ſanguinis ſui & ſociorū habebat. Quod ſublatum iam ſibi per aliquod tempus Epiroticum hoſtem, & reſpiraturos aliquantiſper à tot cladibus Turcas credidit, tamen feſellit facile ſpes hominem, & Tyrannum etiam ipſum, ut & eundem olim, atq; Amurathem patrem feſellerat. Nam quum Meſſit allatis ex Conſtantinopoli pecunijs, inter numerandū ferè multa interſeruiſſet Scanderbego de mandatis, & uoluntate Tyranni, ille quidem pecunias libenter accepit, cætera uero poſtulata ita reſpuit, ut pręcidens his uerbis ſermonem hominis minime diutiorem eius orationem expectārit.

Scanderbeg reſpuit pacem cum Turca. Non ea, inquit, ratione toties aduerſis etiam meis rebus fœdera à uobis petita contempſi, ut nunc ſecundis acciperent. Sed neq; ita oblitū me conditionis humanæ, ac inconſtantiæ ſuæ hæc qualiſcunq; eſt, proſpera certe fortuna mea eò prouexit, ac inanes tanta ſpe inflauit ſpiritus, ut uel perpetuam eius poſſeſſionem ſpondere audeam mihi, uel tam inſolentē amicitiæ ueſtræ contemptorem futurum ſemper confidam. Mutare poterit hæc fallaces uultus, & petitores nos forſan ſordidioris apud uos pacis efficere. Tamen quicquid occulta rerum ſemina; & abſtruſus fatorū ordo homini paret, non ideo quicq; hodie ex priſtina pertinacia animorum mutamus. Fœdiſſimū omne amicitiæ genus uobiſcum reputamus ſtantibus tam undiq; Chriſtianorum iniurijs, tot cladibus, ac ſanguine adhuc recenti, quo Gręcia iam omnis ac Hungaricum ſolum madet. Sicne Peloponneſiaci imperij iacturam hodierna pace cōpenſabimus? Sic & nouam Belgradenſem uictoriam, ac Hungaricam, gloria ignauis uobiſcum inducijs dehoneſtabimus? Habeat quæ poteſt ipſe Mahumetes fœdera, nos armis, ferroq; ceptam ſemel pacem, & ocium quęremus, prę ſertim quod nō ſolę nos iniuriæ, ac perfidia ueſtra, ſed natura potius quędam hoſtes uobis fecit, ſempiterniſq; contra ſe inuicem armauit odijs. Gentiles uobiſcum ipſe, ac hæreditarias quaſi inimicitias exerceo, & domeſtici potius ſanguinis, ac meę ſimul & Epiroticæ ſeruitutis ultionē quam

nouam

nouam gloriam ullam de uobis quæro, nunquam ſatis finem laboribus hiſce, & periculis facturus, donec uel priſtinum ciuibus meis ſtatum, uel inuiſum uobis ſpiritum tradam. Non deſtitit ideo Sanzachus, ſed multis callide conſilijs & præcibus admixtis familiaritate quadam trahere ad ſe animum hominis conabatur, commemorans uices bellorum, & ſubijciens multa eius generis per omnia ſecula exempla. Non defuturũ poſtea tempus ad arma, ſi tantum momenti in bello ponat. Interim (decennales enim induciæ petebantur) reparari melius uires Epiroticas, animos quæ ad nouam gloriam & uindictam poſſe. Vincebatur paulatim Scanderbegus, & deſcendens aliquantum ab arce illius ſententiæ leuiores aures poſtulatis hoſtium præbere uidebatur, tamẽ nunq̃ adduci potuit ab homine, ut uel menſtruas inducias faceret, niſi Sfetigradum, & Belgradũ in præmium eius rei accepiſſet. Ita re infecta, Meſſit cum ſocijs abijt ex prouincia, impetrata tamen pace à Scanderbego, donec ipſe retuliſſet ad regem, quæ ab illo pro inducijs fiendis conditiones petebantur. Dimiſſi ſunt & alij plures cum Sanzacho, præter illos xl. quibus Scanderbegus gratis, & magni animi affectu quodam libertatem ſimul, & patriam conceſſit. Cæteri quoq; ſoluti uinculis, quidam nouos, & Chriſtianos homines induentes, domicilium fixere in Epiro. Cæteri ad uarios, & omnes ferè paſſim Chriſtianorum reges deſtinati, tum Hiſpaniæ, tum regi Gallorum præter captiuorum ſat magnum numerum, equi & ſpolia omnis generis miſſa, atq; ad alios identidem alia. Vrbs Roma fere ſicut fama, ita ornamentis eius uictoriæ repleta. Ita ſtatuerat pro uirili Scanderbegus totum penè orbem eleganti ea liberalitate ſibi deuincere. Adiunxit præterea his donis legatos, & frequentes adhortationes ad concordiam, ac preces ſedulas, ut iam ex diutino ſomno expergiſcerentur, & libertatẽ tandem Chriſtianam è tot ſordibus, ac imperio Turcarum emergere facerent, atq; creſcentem ſibi in uiſceribus peſtem, paulatim ad cor ipſum ſubire non paterentur. Dona in Apuliam (ut neq; hoc omittamus) ad ſuum Alphonſum decreta ſpecioſi triumphi cuiuſdam formam præ ſe tulere. Ameſa etiam Neapolim ductus in carceribus iuſſu Patrui in magna cuſtodia habendus, nam neq; de eius redemptione curatum à Tyranno eſt, neq; ſi petitus fuiſſet, Scanderbegus ullo ſatis auri argentiúe põdere hominẽ erat dimiſſurus, perpetuis uinculis illi ad perpetuam infamiã, & ſupplicium decretis & conſtitutis. Relatum eſt interea ad Ottomanum de uoluntate Scanderbegi, & conditionibus induciarum, qui licet ingentibus undiq; curis præmeretur, tum propter recentes Hungaricas iniurias, cum illa re maxime, quod Chriſtianorum conciliabula contra ſe quotidie fieri agente Romanorum Pontifice audiebat, tamen (ut magni erat animi) rem minime reſponſo dignam ratus, præſidium inſigne decernit in Epirum ad cuſtodiam prouinciæ, id quod nuper uarijs ſententijs actum retulimus. Hamur, & Sinam, duobus peritis militiæ uiris ea res demandata, atque decem equitum, quatuor peditum millia

Conditiones induciarũ referendarũ ad regem.

Spolia omnis generis miſſa regibus Chriſtianis.

Ameſa iuſſu patrui ad Alphõſum in carcere ſub arcta cuſtodia habẽdus mittitur.

millia cuiqꝫ eorum ad id muneris aſſignata. Sat idoneus uiſus eſt numerus, qui arma Epirotica fatigaret, & nonnihil terroris uictori etiã, ac fortiſſimo hoſti adueheret. Tamen eque prohibitus uterqꝫ moliri quippiã contra hoſtem, etiam ſi egregia occaſio affulſiſſet, niſi pro finium, & aſſignati ſibi loci tutela. Aeſtate omni in eis ultro citroqꝫ rebus conſumpta. Dimidium ferè autumni erat, quum ex Conſtantinopoli his copijs diſceſſum, & fama ſimul eius rei iter hominum præcedens ad Scanderbegũ peruenit, ignarum omnium, quod Sanzachi fidem ſecutus, expectabat audire de ratione induciarum, quid ſcilicet de poſtulatis ſuis ſpretum fuiſſet, quid acceptum. Quamobrem Croia ſubito relicta, atqꝫ ingenti feſtinatione peruolatũ in Dibras. Collectus ibi exercitus, ac copijs momento temporis renouatis, expectatus auidiſſime hoſtis. Qui non diu tardatus, paucis poſt diebus aduenit, ſed decem amplius millibus paſſuũ procul à ſtationibus Caſtrioti, fixis ſignis, noſtrorum fines nõ eſt ingreſſus. Epirenſis nihil mouit, ſed quũ appropinquare audiſſet, ordinatis, & habitis ſolum ad ſignum expectandum legionibus, in caſtris ſe continuit. Nam quum ea multitudo hoſtium aduentare diceretur, credidit in ea loca, & ad ſe opprimendũ facile tranſgreſſuros.

Tentoria ſub Alchria.

Sed ubi per cuſtodias montanas, & id ſpectatorum genus, fixiſſe ſub Alchria tentoria, & omnibus impedimentis ibi collocatis reſediſſe cognouit, ratus die ſequenti refocillatis corporibus caſtra moturos, & prodituros ad bellum. Per noctem magno ſilentio ſaltus quoſdam, & ualles uicinas impleuit armatis, ut medios occluderet, & improuiſos eis exciperet inſidijs, ſi ibi res geſta fuiſſet, & collata (ut putabat) ſigna. Manſum in ea inani expectatione duobus penè diebus, noctibusqꝫ integris, ſed nuſqꝫ miles uiſus, aut tumultus aliquis auditus.

Caſtriotas mouet ſigna in hoſtem.

Scanderbegus itaqꝫ impatiens moræ, die ſequente mouere in eos ſigna, & petere ultro hoſtem ſtatuit. Quum nunciatum eſt exercitum in duas partes diuiſum, & Hamur cũ dimidio copiarum ibi remanſiſſe, Sinam cum reliquis campeſtria pologi Mocreas uerſus petijſſe, unde aditus in Dibram ſuperiorẽ atqꝫ Modriſſam erat: nam Alchria, quã Hamur obtinuerat, Dibram inferiorẽ, atqꝫ Sfetigradum oppidũ ipſum quoqꝫ hoſtile ſpectat. Ita ſummo conſilio partiti ſunt Dibras, ut perenni cuſtodia hoſtẽ utrinqꝫ ſolicitũ tenerent. xxx. amplius millia paſſuũ inter ea præſidia interiacebant, nam à Sfetigrado ad Modriſſam totidem computantur. Epirenſis itaqꝫ collectis extemplo, & reuocatis inſidijs, quas hincinde ſparſerat, ac reductis omnibus in caſtra, nouum cõſilium cepit augendi exercitus, ut commode ubiqꝫ partiti, & proſpici ad utrunqꝫ periculum poſſent.

Conſilium augendi exercitus Scanderbego.

Procurata rectè ſunt omnia, & mira celeritate ampliatæ copiæ, mille quingentis fermè peditibus additis, nam eques non ita facile comparari poterat. Mox & hic miles diuiſus, ſed nõ æquis partibus Tanuſius, & unus ex Streſijs nepotibus, atqꝫ Peicus Emanuel in Dibram inferiorem cum tertia non amplius militum parte miſſi ad Synam, impetus, ſi opus foret, excipiendos: nam minus inde periculi, & difficilior ingreſſus

greſſus in fines noſtrorum erat propter difficultatem locorum naturali munimento, & Moereas ualles crebris undiq; montibus diſterminatas, quæ cum Dibra ipſa ſuperiore cenſentur, tamen Epiroticum imperium ab hoſtium agris diſtinguunt. Sed mandatum Tanuſio, ſocijsq́;, ne pedem extra aſſignatos limites efferrēt, uel quippiam niſi pro ſui ſuorumq́; defenſione molirentur. Ipſe reliquas copias cum Moſe in Dibra ſuperiore retinuit. Idcirco maiore militum, præſertim equitum numero ſibi ſeruato, quod et liberior aditus hoſti in prouinciam, atq; patientiora omnia ab ea parte erant. Et laceſſere ipſe ad certamen uiros, atq; fortunam belli experiri ſtatuerat, neq; diu ſegnes dies noctesúe in ea deliberatione conſumpſit, præſertim quod hyems iã bellis inimica in procinctu quaſi erat; ſed pulſis uix ea die tenebris, relictis caſtris, ipſe cum mille amplius equitibus Alchriam petijt, ducto cautiſſime per ſaltus quoſdã & incõmoda locorum milite, ne ab hoſte medius inter Sfetigradum & ſtationes eorũ occludi poſſet. Et quum aliquantũ itineris intempeſta nocte emenſus eſſet, nõ multis millibus paſſuũ procul ab oppido diſpoſito hincinde atq; abſcondito in inſidijs milite, reuerſus eſt in caſtra. Ibi nullo interuallo ad quietem dato, quum in ortu diei eſſet, expediri ſigna, & copias omnes cũ cibarijs tantũ eius diei iubet. Nam impedimenta, & tentoria ipſa (ut erecta ſtabant) inde non mota, ſed egregia (ut conſueuerat) armatorum manus ad cuſtodiam eorum relicta. Totum fermè matutinum tempus in ea expeditione, & in ipſo itinere abijt, donec deuentum mille paulominus paſſibus propè loca inſidiarum, quum & corporibus conſulendum erat, & noua ratio aliqua ordiendi certaminis, atq; euocandi hoſtis capienda. Illud facile, & pari ab omnibus peritia expeditum. Ad hoc magis erat ingenij, conſilijq; adhibendum. Moſi id ultro petenti munus non negatũ, & uix cuipiam ex noſtris ad laceſſendum, & fallendum hoſtem aptior inueniri eo homine poterat. Sexcentos equites accepit, ne ſi cum paucioribus iſſet, procliuior foret hoſtibus ſuſpicio fraudis. Tamen æque fruſtra tentata res, & cõſumpta inani ludificatione magna parte eius diei, reditũ ad Scanderbegum. Vix noui conſilij quippiam reſtabat, nam ire uniuerſis copijs uſq; ad ſtationes hoſtiles, & difficultates locorum, & ſuperemines urbs, ſub qua caſtrametatus fuerat Hamur, ingentis certitudine periculi prohibebant. Tamen deductis in colle quodam uicino copijs ibi expectata nox, & per noctem datum inſidijs ſignum, ut ad ſocios ſe reciperent. Mane cum omni exercitu procurſationibus, quo magis fieri potuit, uaſtatũ id agri, quod ab ea parte iacebat, ut id ſaltem ſpectaculum rei indignitate moueret hoſtem, ſed modicæ rei periculoſam tutelam eodem tenore aſpernatus regius, tenuit ſe intra ſtationes. Audio tamen, quum ſactus finis eius excurſionis eſſet, & uaſa iam colligerentur à noſtris, nunciũ à Barbaro ad Caſtriotũ miſſum declarantē uoluntatē Tyranni, & dicentē inſuper, ne hoſtem, ne ſe ipſum inutili eo ultionis genere fatigaret, ſua ſe potius q̃ aliena deuaſtare, quippe quæ ipſe indefenſa relinquat.

Moſes aptiſſimus ad fallendos hoſtes.

Nuncius Barbari ad Caſtriotum.

a Reſpondiſſe

Reſpondiſſe Epirenſem, differri fortunam eorum poſſe, tolli non poſſe. Decreuiſſe ſe omnino ad bellum homines pedibus ſi oporteat trahere, atq; ita utrinq; diſceſſum. Nam inſtantibus iam frigoribus, differri in aliud tempus ea conſilia uiſum eſt. Quare Moſe ad cuſtodiam prouinciæ cum ſolito robore militum dimiſſo, & reliquo exercitu ex maiore parte ſoluto, ipſe cum paucis Dibram inferiorem, quam Tanuſius obtinebat, inuiſit. Inde quoq; renouatis inſidijs aucupatus hoſtis, & fruſtra tentata re, uno ex Streſijs cum modico præſidio ibi relicto, Croiam ipſe cum cæteris in hyberna reuerſus eſt. Moſes interea inquietam hoſtibus hyemem fecit, ſed magis oculos hominum mouit, quàm arma. Id quoque tum ipſe, tum Modriſſeum præſidium ſæpe fruſtra tentatum iuſſu Scanderbegi omiſit, præſertim quod nuncijs actum inuenio à regijs (ut antea fecerant) orantibus, ne ſe hoſtes tam pertinaciter quærere uellent, quos habere nequirent. Sic neque negando ſatis, neque concedendo quippiam, res in uernum tempus protracta. Collecto tum exercitu Caſtriotus ad euocanda perenni ludificatione hoſtium arma perrexit. Illatis q; multa audacia ſignis, quum die quodam perrumpere interiora agri Akhrienſis uſq; ad ipſa Barbarorum ſtatiua uellet, oppoſito illorum robore facile prohibitus eſt, quum in locis etiam ipſis multum ad defenſionem momenti eſſet. Epirenſis licet eo propoſito per eam diem fruſtratus, non tamen deſtitutus animo, augere uires, & numerum militum ad eam rem exactius tentandam ſtatuit, ſed ſegnius id procuratum, quum minimum commodi, laudiſq; ſperaretur, & id ipſum non ſine periculo aliquo. Illa tantum ratione, ne aſſueti armis, uelut proprio aliquo opere uiri ocio marceſcerent, cura eius rei non omiſſa. Dum ea utrinq; frigide ageretur Hamur, non utile ſolum prouincialibus, ſed laudi quoque ſibi apud regem fore ratus, ſi Scanderbegum aliquo modo allectum abſtraxiſſet ab armis, impetrata per nuncios ab eo colloquij facultate, in Dibram ad illum in tentorijs commorantem uenit pulcherrimis donis aduectis, orſusq; à commodis pacis, & his, quæ antea egerat, longiore ſermone expugnare hominis ingenium conatus eſt, non ſolum priuatæ cum eo amicitiæ deſiderium ſuum apperiens, ſed & publici cum Mahumete fœderis mentionem inſinuans. Accepit dona Caſtriotus, & liberalitatem uiri amplexus, mox alijs muneribus illa nihilo humiliore animo recompenſauit. Ad ea uero quæ de fœderibus Tyranni narrata fuerant, uelut ira accenſus:

Caſtriotus euocat hoſtium arma.

Non ea inquit Mahumetis uel fides, uel officia in nos ſunt, ut audire quippiam de amicitia eius æquis auribus poſſimus. Accepta eſt à nobis nuper legatio, poſtulata eius audita, & quibus uiſum eſt mihi condirioni bus pro honore, & utilitate Epirotici imperij appoſitis, ad eum remiſſa. Reſponſum expectauimus (neq; enim quod ad alia attinet) cogi cuiuſquam uoluntas poteſt. Arma interea depoſuimus, quouſq; ea quæſita hincinde fœdera in ſuſpenſo ſtarent, ſed contempti ita ab illo fuimus, ut neq;

Caſtriotus reſpuit Tyranni fœdera.

ut neque reſponſo ſaltem, quale hoſtem oporteret, dignos eſſe cenſuerit. Quare quo ad publicæ concordiæ iura nihil diutius te referente ſumus audituri, tibi, ſi quid in tot communibus odijs polliceri hoſti poteſt, fides à nobis, qualem ipſe promerueris, nõ eſt defutura. Tamen quod pertinet ad compeſcendam laſciuiam militarem, & aſſuetas prouincialiũ noſtrorum incurſiones, nihil ipſe polliceor tibi, uel rei ullius periculum in me ſuſcipio. Neq; enim genus ullum publici fœderis uobiſcum, quod ſemel contemptus contempſi, admittit animus. Ardor dumtaxat ille ultionis tui comitate ingenij fermè reſtinctus reſedit. Publico odio nihil adimitur, tibi priuata hæc neceſſitudo, ſi quid forte uel temporum, uel fortunæ uarietas parauerit, multum eſt & decoris fortaſſe, & cõmodi allatura.

Hamur eo reſponſo neq; lætus, neq; mœſtus omnino, oſculata de more gentis ſimul hoſtis, ſimul amici manu, diſceſſit. Iſdem ferè blanditijs & Synam pergenti ad eam partem Scanderbego occurrit, neq; difficiliores aures uiri poſtulatis ſuis inuenit, nam & uulgus ipſum, ac maior pars militum noſtrorum tamdiu quæſitam pacem, & tot hoſtium uota nõ aſpernati haud ægre aſcenſuri uoluntati illorum uidebantur. Quare paulatim traiectis ad ocium animis, & præſidia noſtra utrinq; aliquantum diminuta, & quieta ea æſtiua, uel ſegnia magis tranſiere. Scanderbegum ad ciuilia munera, & reliqua id genus ornamenta prouinciæ conuerſum, Alphonſi regis moleſtiſſima mors per eam æſtatẽ nunciata ita rebus ſingulis publicis, & priuatis auertit, ac dolore penè confecit, ut recentis uictoriæ memoria penitus oblitterata, ac hoſtium cura omiſſa, eam iacturam publico mœrore ac ſqualore per multos dies proſequeretur. Et fuit profecto nõ indignus Alphonſus, qui nedum Epiri, & ſociorum, ſed totius orbis terrarũ longas querelas, atq; apertas lachrymas ſecum ferret. Mœſtiſſimum æque omne cum eruditorum, tum militarium uirorum genus reliquit optimus optimorum omnium Mœcenas. Extincta æque cũ eo ſunt ſua litteris, ſua armis præmia, ac ſtudiorum cunctorum ornamenta uix longo fortaſſe poſtliminio reuerſura. Ita nullus (pace omnium poſteritatis præſertim dictum ſit) illo melior uel uirtutis, uel meriti humani æſtimator multis ſeculis effulſit. Regiam præterea comitatem, ac tantum in rebus facetis, quantum in grauibus ingenij, & omnium (ut ita dixerim) horarum iudicium uiri quis non appoſitiſſimis ſemper præconijs excoluerit? Variante fortuna, & nunc ſecunda (ut fit) nunc aduerſa maxima ubiq; gloria parta. Adhæc in tanta clementia & liberalitate uix ullus regum eius ætatis tantas opes, & adeò locupletes theſauros reliquiſſe narratur. Debuit itaq; non iniuria flere Epirenſis tam fidum & potentem defunctum amicum, ex quo illi, ſi uel fortunã inſpexiſſes, uel uoluntatem, licebat omnia ad honeſtatem æque, ac utilitatem, tanquam ex theſauro quopiam peculiari depromere. Illud tantum aliquantiſper mœrentis moleſtiam minuebat, quod ſenex iam admodum Alphonſus ereptus ſibi non iniquo iure naturæ uidebatur. Quod ſupererat in ea re officij, &

Colloquium Scanderbegi cum Hamur & Synam.

De morte Alphonſi regis Arragonum, optimorũ omnium Mœcenatis.

Alphonſus ſenex moritur

pietatis ſumma celeritate, atq; prudentia perſolutũ. Legati ad Ferdinandum filium nouum Regem miſſi, & patris caſum deploraturi, & de noui auſpicijs regni de more congratulaturi, ac commemoratione paternorum officiorum, & Epiroticæ amicitiæ deuincturi, aucturiq; animũ adoleſcentis. Ornauere munera quoq; ſolita eam legationẽ, et cõmiſſum legatis, ut Ameſam ducerent in Epirũ, conantẽ tamdiu tum propriæ fortunę miſericordia, auctoritate, & gratia amicorum, patruum ſibi reconciliare, qui adhuc in carceribus ſub cuſtodia erat: nam licet in ea mutatione rerum, & nouæ Ferdinandi faſtigio fortunæ mutata multa eſſent, & ſoluta fermè uincula cunctorum in tam publica lætitia fuiſſent, Ameſa tamen ne animus Scanderbegi in eo liberando offenderetur, ſemper eodem cuſtodiæ tenore tanquam certũ patruo depoſitum ſeruari iuſſus eſt. Suſcepta eſt, prout potuit magis honorifice legatio noſtra, in eo præſertim tumultu rerũ, quũ confuſa undiq; oĩa, & nihil adhuc pacati in nouo regno eſſet, turbata maxime propter mortẽ Alphonſi pace Italiæ. Ameſa Croiã ductus, iterum à patruo ſub cuſtodia habendus ſtatuitur, ſed minus duris carceribus. Hoc quoq; ipſum quod ſupererat ſeueritatis, & odij paulatim aſſiduæ nepotis querelę, & mixtæ precibus lachrymę expugnarũt, atq; paterno animo Scanderbegus mox uitam homini cũ libertate atque dignitate omni donauit. Sed Ameſa nõ immemor pignoris, quod apud Ottomanum reliquerat, & timens uxori, liberiſq;, ſi ea libertate & clementia patrui uteretur, actis illi maxima ueneratione gratijs.

Ameſa in Epirũ remittitur.

Sermo Ameſæ ad Scanderbegũ, de uxore & liberis.

Salutis tu, inquit, noſtræ rationem, nullo meo merito, ſed ſola patientia tua habuiſti, æquum eſt me quoq; uitæ parcere aliorum, ne dum nimio ſalutis & dignitatis meæ ſtudio liberalitatem amplector tuam, hodie hoc beneficio tuo illos perdam omnino, quos ſatis olim perfidia mea perdidi. Eſt infœlix atq; innoxia uxor apud Mahumetem, ſunt paruuli, atque ignari liberi noſtri, uiuunt tamdiu hi, uiuentq;, donec ſuum me apud te uincere Tyrannus credet, quum abalienatum tibi præſenti beneficio, & uitæ liberalitatiſq; munere ſentiet. Diſcindet protinus, diſtrahet ferus creditor inane fidei noſtræ pignus, & dabit innocens ſanguis paterni ſceleris pœnas. Fallendus eſt igitur arte aliqua Ottomanus nobis, ut ſeruem interim id pignus, donec redimere prorſus poſtea oblata occaſione poſſim. Arripiam fugam ego hac nocte ex Croia, uelut fractis, te inuito atque ignaro, carceribus, confugiamq; ad Mahumetem omni ſimulatione, atq; diſſimulatione ueteris in eum animi, fideiq;, nihil omittens uel in audiendo, uel in dicendo de tuis rebus apud credulum Regem, quæ antea meliore noſtra apud eum fortuna conſueueram, ut adempta illi omni ſuſpicione, ſi quam propter captiuitatem meam, & diuturniorem apud te moram contraxiſſet, aufugere deniq; ab eo cum tota familia poſſim. Adiuuabis tu quoq; multum hanc rem, ſi grauem moleſtiam quandam ex ea fuga noſtra publice oſtendes, atque culpam eius, cuſtodibus carcerum, (ut ſolet) appoſita criminatione obijcies.

Conſilium de liberanda uxore & liberis.

Interea

Interea tamen temporis donec apud Tyrannum ſtabimus in expectanda reditus noſtri occaſione, exploratoris, ſpectatoris loco erimus tibi, nihil molietur, nihil apparabit à duerſus te hoſtis ſcientibus nobis, quod aures, quod iudicium tuum lateat.

Nihil negauit patruus, ſed quũ uitam, inquit, & reliqua uitam ornantia conceſſerimus Ameſa tibi, nihil prohibemus, qua utiliore poſſis eam ratione accipere, atq; ſeruare ſimul eos, qui te ſalutis, ac libertatis ſuæ debitorem non iniuria poſſunt per omnia ſecula poſcere. I, perge, accipe tempus, rationemq;, quę potior uidetur tibi, & corrige teipſum tandem, dũ nec ſatis & ad emendandum & corrigendum ſupereſt temporis. Nos omnia credimus tibi, & probamus hoc cõſilij genus, neminẽ falles Ameſa, decipies neminem præter teipſum, ſi Barbari fidem & conſuetudinem diutius ſequeris, quum par ibi diſcrimen corporis, & animę tuæ, & tuorum uertetur. Quandocũq; uenies, gratius es nihil facturus, & idem erit apud nos tibi fortunæ & dignitatis locus. *Scanderbeg annuit Ameſæ*

Facta æque omnia ac dicta, pari quoq; fermè celeritate eadem nocte Ameſa procurante tacite patruo, à carceribus ſimul & Croia abijt. Mane fuga eius propalata, & caſtigata multis uerbis ignauia cuſtodum, ille ad Tyrannum ea ſimulatione, atq; rumore fugæ perlatus facile quæ propoſuerat, & maiora alia perſuaſit homini. Dignitas tamen priſtina ei non ſi dei ſuſpicione, ſed fortunæ potius fortaſſe culpa non uſquequaq; reſtituta. De reditu ſuo in Epirum aut non curauerit, aut fugiendi facultas illi non affulſerit, inanis pollicitatio omnis fuit, quin parum poſt temporis mortuum in Conſtantinopoli narrant, relicta ibi uxore, liberiſq;. Et multi à Mahumete ueneno ſublatum credunt indignitate eum uelut auctorem quendam memorabilis illius Aemathiæ cladis diutius ob oculos uerſati ſibi. Ita unde minime timebat ultorem perfidiæ ſuæ inuenit. Et is finis uiri fuit non indigni ſanè memoratu, ſi temperatiores ſpiritus ad regnandi libidinem ingentibus animis inſereret natura. Scanderbegus per id tempus nuſquam turbata Hamur, & Sinam pace, niſi quid inconſulto eo priuatim militaris licentia innouaſſet, nunc Dibras, nunc reliqua prouinciæ loca inuiſens, multa & ad utilitatem, & ornamenta prouincialium conſtruxit, ampliauit q;, in Aemathia præſertim, ubi multa ueterum monumenta reſtauranda iacebant. Non deſtitit interea Ottomanus per Hamur & Synam tentatam toties fruſtra rem cum Scanderbego agere, ſpe concepta reconciliati ſibi animi, propter id ocium noſtrorum. Tamen nihil unquam exoratum quo ad publicum fœdus. Priuata amicitia cum regijs ſeruata. Et ſic paulatim allectis eo ocio populorum animis, hoſtilia utrinq; odia reſederant, ac præter nomen ſolum effectus omnis publicæ pacis uigebat. *De Ameſæ profectione ad Ottomanũ annuente patruo* *Ameſa Cõſtantinopoli ueneno ſublatus.* *Pax inter Turcam & Scanderbegum.*

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Decimus.

Varij rerum motus & ſucceſſus, diuerſiq; bellorum euentus, atq; mutationes ſtatus regni Neapolitani.

Iohannes dux Renati filius.

CVM IS ESSET RERVM EPIROTICARVM STAtus, Scanderbegum interim fata ad nouam gloriam, & nouum hoſtem in Appuliam euocabant. Quæ regio Italiæ iamdiu maximum porrò exemplum rerum humanarum, ac inconſtantiæ fortunę documentum, nullius ſatis imperio tuta, ab externis ſemper armis, atq; ducibus uexabatur. Venerat eò nanq; ſub id tempus ex Gallia Iohannes dux, Renati Regis filius, cum ingenti exercitu, quod id regnum hæreditario quodam ad ſe iure deuolui poſcebat. Recenti itaq; excitato bello, eoq; fortunæ fauore uſus, breui cuncta fermè armis uendicauerat, quum ius omne penè uniuerſum, ac ſpem omnem imperij Ferdinando Regi turpiter obſeſſo è manibus extorſiſſet. Sed ne in obſcuro ſit eius belli initium, & ratio tot ſimultatum, quæ & ſuſpenſam aliquandiu Italiam, & maximos Chriſtianorũ Principes per multos annos ſolicitos habuerit, altius eſt hoc loco exordiendũ mihi, & res ab ouo quodammodo repetenda.

Schiſma Vrbani ſexti et Clementis Papæ.

Carolus Hungariæ rex contra Iohannã.

Seditio populi Romani contra Bonifaciũ nonum Pont.

Tempore quo Vrbanus ſextus Pontifex ſummus cathedram & ſedẽ beati Petri regebat, Iohanna quædam huius nominis prima (ut fertur) natione Epirotica, patria Dyrrachina, Neapolitanum regnũ poſſidebat. Quæ Clementis pſeudopapæ, qui neq; Catholice, neq; rite ad ſummum Sacerdotium electus fuerat, ex quo ſchiſma in Eccleſia Dei maximum ortum, partes ſecuta, plurimum ei præſtabat fauorem. Quamobrem Vrbanus contra eam Carolum Hungariæ Regem cum copijs in auxilium acerſiuit, qui ualido exercitu in Italiam trajciens, Iohannam regno, uitaq; priuauit. Quo facto, Carolum firmato Apoſtolica ſibi autoritate, pacatoq; eo regno, in Hungariam mox reuerſum, ueneno perijſſe ferũt. Cui Vladislaus eius filius armis clarus atq; ſtrenuus in regnũ ſucceſſit. Qui poſtq; in Hungaria atq; imperio paterno pedem fixit, in Appulię regnũ cum exercitu tranſuolauit. Quo obtento, diu quiete pacificeq; uixit, atq; regnauit. Sed ut eſt mens hominum uacua atq; mutabilis, elatus fortunę afflatu, non contentus eo tantum regno, & ſtatu (erat enim imperij ualde cupidus) ad altiora mente prouolauit. Propoſuerat nanq; ſibi atq; decreuerat, Romæ, totiusq; Italiæ imperium occupare. Ex quo primo populum Romanum ad ſeditionem contra Bonifacium nonum urbis Præſulem excitauit. Qui ex urbe fugatus, Viterbium ſe recepit, ſed tamen non propterea tunc urbem ingredi, nec ea (ut iam animo conceperat) potiri ualuit, quoniam maior populi pars ei aduerſata eſt. Verum poſtea tempore Gregorij xij. per Pontificis abſentiam maiori uſus populi fauore,

facto in

facto in urbem impetu, eam occupauit. Mox ulterius progreſſus, Florentiam ſubiugare contendens. Florentini, qui in libertate uiuere ſoliti erāt, nec ſeruitutis iugum ullatenus pati uolebant, procuratione cuiuſdam uirginis, & adoleſcentulæ, cum qua ipſe rex Vladislaus conſuetudinem habebat, ueneno illum de medio ſuſtulerunt, ex quo ſeipſos, & Italiam oēm à metu & tyrannide liberarunt. Vladislao itaq; rege, qui & Lancilagus uulgo dictus eſt, ſine liberis uita functo, qui per annos xxix. in regno Apuliæ imperitarat, Iohanna ſoror ſuccedens poſt mortem eius, regnum obtinuit. Quæ Principū quorundam conſilijs, & adhortationibus amicorum impulſa, Iacobo Picenno comiti nupſit. Is quum minime ex eius uoluntate regni curam ageret, repudiatus ab ea, atq; regno eſt deiectus. Suſceptum itaq; regni onus ipſa aliquandiu tenuit, donec principes idē, & duces regni, utpote quibus iniquum muliebre imperium, & indignū uidebatur ſine rege eſſe, maximo ſtudio orantes petūt, eligeret uirum aliquē, quem è Republica cenſeret, & cuius eos imperij pœnitere nō poſſet, filiumq; ſibi adoptaret. Aliorum uota ad Alphonſum Arragoniæ regem id rei deferebant, ab alijs Ludouicus Andagauenſium dux, non minori fauore excipiebatur. Dum hæc iactantur, interea, & in quaſcunq; ſententias trahuntur ea diuerſitate animorum. Alphonſus uir ſummus quidē ingenio, & nominatiſſimus ea ætate princeps, re præterea cognita ad id maxime edoctus inſtructusq;, prior in Appuliam aduolat, priori enim (ut aiunt) potior ſolet eſſe conditio, ſicq; ſine ullo certamine à regina adoptatur. Veruntamen uergente tempore (ut eſt rerum humanarum ſtatus inquietus) ſimultates primum inter eos oriri ceptæ, eō deinceps creuerunt, ut maioribus indies odijs inter ſe certantes maximos æſtus, atq; motus excitarent. Alphonſus tamen utpote, quem tum ira iuſtior, tum maior populi fauor armabant, quum tot indignitates ferre nequiſſet, obſedit tandem eam in Neapolitana urbe. Regina cum in eo ſtatu res ſuas uideret, ut appareret uicti finem imperij, & ſummæ rerum adeſſe, legatos repente cum literis in Galliam mittit, ad accerſendum Renatum Regem, Ludouici fratrem, ut maximis itineribus cum copijs ad eam obſidionem ſoluendam properaret, cui etiam adoptionis iure Appuliæ imperium promittebat. Facto igitur ingenti exercitu & maximis Gallorum copijs, confeſtim Renatus in Siciliam & Appuliam irrupit, regina facile ab obſidione defenſa. Mox ab ea (Alphonſo tamen prius tanquam ingrato è familia deiecto) adoptatus eſt, & uniuerſi regni hæres inſtitutus. Non multo poſt temporis, quum Alphonſus & reginam mortuam, & Renatum regno ſe immiſcuiſſe aduerteret, ingens bellum, quod annorū quatuor ſpacio diductū eſt, aduerſus eum excitauit, quem tandē eadem uariante fortuna uicit, regnoq; exuit. In quo quū ipſe poſtea per duos & uiginti annos uixiſſet, moriens poſtremo, Ferdinandum unicum filium, (licet non legitimum, neq; populo acceptū, regulisq; charum) & bellicis rebus maxime inſignē hęredē ex teſtamēto cauit. Quē & Pius Pontifex

Vladislaus rex, dictus Lācilagus, ueneno ſublatus.

Iacobo Picēno nubit Iohanna.

Alfonſus princeps in appuliam uenit, & à regina adoptatur.

Renatus Gallus adoptatur poſt hunc.

Alphonſus ſuperat Renatū

Alphōſus moritur, Ferdinandus ſuccedit.

maximus Apoſtolica autoritate in imperio confirmauit. Eo cognito, Iohannes Renati filius, & Ludouici regis Francorum cõſanguineus, tum Andagauenſium dux, ingenti mox coacto exercitu, & maximo copiarũ numero Appuliam, infeſtis ſignis petit. Sequebatur eũ pluribus copijs, ac mercenario milite, & Iacobus Piceninus comes, ſagaciſſimi ingenij, & bellicis artibus ea ętate factisq; clarus, cui totius exercitus ſumma cõmiſſa erat, ubi cum omnia repente uario tumultu ac metu impleſſet, regnum fermè totum breui in fidem ſuam recepit. Defecerant nanq; ad eum Tarentinus, Veſignanus, Ruſanus, Soranus, Atteus, Salernusq; Princeps. Ad hoc Dux Venuſinus, Marchio Crotonenſis, comes Campi Baſſi, cęteriq; ferè omnes Siciliç, atq; Dauniæ optimates, uerſis in Regem armis. Ferdinandum autẽ dux Dandi, cum duce Melſæ, comes Fundi cũ Ariano comite, Matalunaq;. Item Caraphi, Diamedi nobiles Neapolitani, & alij pauci ferè ſunt ſecuti. Qui quum omnes hinc & inde ad bellum præparati, inſtructiq; eſſent, agrum Sarnianum ſibi ad pugnam elegerunt. Quo itum, diſpoſitis ex utraq; parte aciebus, ordinatisq;, cõcurſum eſt, certamenq; ingẽs atq; acerrimũ cõmiſſum, in multam diem proceſſit. Multi utrinq; deſiderati ſunt. Victoria tandem penes Gallos, ad comitẽ Iacobum ſtetit. Ferdinandus uero fugatus, amiſſis caſtris, ac impedimentis, cũ paucis admodum Neapolim auſugit. Quod quũ Pius ſecundus Romanæ tunc libertatis, & Chriſtianæ fidei cuſtos cognouiſſet, ueritus, ne ſi Galli Appuliæ regnum occupaſſent, uictoria elati (ut ſui moris eſt) libertatem Italiæ adimerent, unà cum Franciſco Sforcia Mediolani duce Federicum Vrbinatem, & Alexandrum Sforciam cũ maximis copijs in Regis auxilium mittendos expediunt. Qui quũ Abrutium intraſſent, comes Iacobus cũ Gallico exercitu eis fortiter occurrit, quo in loco prope ciuitatem quæ dicitur ſancti Fabiani, bellum maximum, & certamen atrox initum eſt, in quo Galli profligatis hoſtibus præclaram uictoriam (licet non incruentam) cõſecuti ſunt. Quo audito Ferdinandus rex, qui Neapoli commorabatur, timens ne Galli ibidem cum obſidione præmerent, Reginam in urbis tutelam dimiſit. Ipſe uero cum Gallicis pariter, & domeſticis armis reſiſtere nõ poſſet, regno fermè uniuerſo amiſſo, in oppidum Baretis cum paucis ferè copijs auſugit. Sed Piceninus audita Regis fuga, relicto in Abrutio ualido præſidio, ne inde nouus hoſtis erumperet. Ipſe cum copijs eum ſecutus ad Baretim oppidum, quo Ferdinandus erat, aduolauit. Interim uero Pius Pontifex, unà cum Sfortia Mediolani duce, coacto nouo exercitu, quem in Regis Ferdinandi auxilium miſerunt, ſed uijs ab hoſte præcluſis, & occupatis itineribus minime pertranſire potuerunt. Maior tum Pium cura inceſſit, quare externa aliqua uirtute, & claro duce opus eſſe ratus (id quod maximum in ea re uidebatur) Scanderbegum Epirotarum, Macedonumq; Principem, tunc multi nominis, & unicum Romanæ ſedis cultorem, patris præterea olim cõſuetudine, nec ipſi Ferdinãdo ignotũ acciri in Appuliam cũ exercitu ſuo

omnes

Bellum Ferdinandi cum Iohanne Renati filio.

Certamen inter Italos & Gallos.

Victoria Gallorum.

Fuga regis ex Neapoli.

omnes ſententiæ decernunt. Tantum momenti in uno uiro erat. Nam
à parte maritima ueniens prohiberi non poterat ab hoſte, ſed quū opus
foret copijs ex Italia uenientibus iter reſeraret. Non poſſum proinde nõ
mirari hoc in loco (uerũ ingenue fatebor) atq; iniquo animo ferre, eam
ſcriptorum in claros uiros ingratitudinem, qui quū bellum hoc paſſim
tanto ſtudio exoluerint, de Scanderbego, ne uerbum quidem additũ in-
ueniam, tanq; non maxima ipſe fuerit belli huius appendix, & unicus (ut
ita dixerim) regni eius aſſertor, & liberator, ac regiæ libertatis uindex.

Ingratitudo quorundã ſcriptorum in claros uiros.

Quem Rex ipſe Ferdinandus quoad uixit, & patrem deinceps ſalutauit,
& ei ob merita, ingentiaq; præmia uirtutis, urbem Trani cum duobus
haud ignobilibns Appulorum oppidis æque grato ac liberali animo do
no dedit. Quippe poſtea ſemper ex quo infœlici fato, cum paterno eorũ
imperio res ceciderunt Albanæ Scanderbegi poſteri tenuere, & hodie li-
cet ex aliqua parte intueri.

Ferdinãdi gratitudo in Scanderbegum.

Interim uero Oratores Pij Pontificis, Sforciæ,
ac Ferdinandi Regis, cum literis ad Scanderbegum applicuerũt. Quem
exhortabantur, rogabantq;, ut cum exercitu & copijs ad ipſum Regem
Ferdinandum amicum ſuum liberandum, tutandumq; traijcere prope-
raret.

Legati Pontificis ad Scanderbegum.

Quod quum Scanderbegus accepiſſet, ut erat ſacroſanctæ Apoſto
licæ ſedis ſtudioſiſſimus, non immemor præterea amicitiæ Alphonſi re-
gis, cui ſumma fuerat beneuolentia deuinctus, perbenigne hoc munus,
negociumq; conficiendum ſuſcepit. Igitur florido milite, robuſtoq; exer
citu confeſtim in Dauniam traijciens ſe contulit. Verum priuſq; è regno
diſcederet, q̃ caute, q̃ callide & celeriter potuit, cum Mahumete Turca-
rum principe compoſuit, & annuas cum eo inducias fecit. Reliqua uero
omnia imperij ſui (ut oportebat) diſpoſuit atq; firmauit. Cuius regimẽ
& tutelam uxori, ac quibuſdam proceribus amicisq; commiſit. Quo fa-
cto, Goicum ex ſorore nepotem, uirũ armis factisq; clarum, atq; ſtrenuũ
cum quingentis electis equitibus in Siciliam, quæ eſt circa Pharum, præ
miſit, ut prius inde hoſtem infeſtaret. Dehinc ipſe poſt crebras ſupplica-
tiones, & orationes pro uictoria, ſua, ſuorumq; incolumitate ad Deum
peractas, exercitum ſuum præmiſit, partim in portum Dyrrhachinum,
partim in Achrolyſſum, ſeu Mediam, & in ſinum Rizicum ad naues &
triremes, quas Pius Pontifex cum Sforcia duce ex Italia in Apuliam tra-
ijciendum miſerant. Reliquum uero copiarum in Aſcriuium, indeq; Ra
guſium ſecũ ad naues deduxit. Sed anteq; ulterius procedã, parũper hinc
à propo ſito digredi conſtitui, & urbẽ Raguſinã quoquo modo poſſim,
deſcribere enitar. Eſt enim Raguſiũ hac tẽpeſtate, quod alio nomine Epi
daurum uocitant, urbs (ut quibuſdã placet) in Liburnia ad mare poſita,
quæ noualia ipſa, & portũ ſatis accõmodatum habet, in cuius defenſione
turris munita cõſtructa eſt, eius ambitus ultra mille paſſuũ excurrit. Arcẽ
inexpugnabilẽ habet montibus hincinde cinctã, opere, arte & manu egre
gie munitã, tẽplis referta eſt urbs, ędificijsq; ornata magnificis, fontes in
gẽtes ac perennes in ea per fiſtulas & aquarũ ductus cõtinue ſcaturiunt.

Deſcriptio urbis Raguſinæ.

Quæ qui-

Quę quidem ciuitas optimatium moderatione,ac ciuili regimine utitur. Fundatores eius Epidaurenſes primos fuiſſe perhibent. Agrũ uero non amplum,ſed montuoſum,ſaxoſumq́ꝫ, cum duobus oppidulis poſſidet. Raguſinus populus,& ciues,cum omni gente pacem & commertium habent. Tributa Hungaris Turcisq́ꝫ ſoluunt. Principem ſexto quoq́ꝫ menſe ſibi deligunt,quem lingua peculiari Chencſium uocant. Mercimonia tam terra,q̃ꝫ mari undiq́ꝫ ſuis nauigijs conuehunt,cæteros q́ꝫ Dalmatiæ, & Liburniæ populos opibus, & reliquis bonis, atq́ꝫ uirtutibus facile ſuperant. Qui etiam quum liberi ſint legibus, moribusq́ꝫ inſtructi, Venetorum more Senatum,& Magiſtratus,ac Patritiorum ordinē habent à plebe diſtinctum. Patritij ſoli Rempublicam ipſam adminiſtrãt. Plebs autem ſuis rebus ſtudet,& de Rebuſpublicis minime curioſa eſt. Sed iam ad propoſitum redeo. Quũ enim Scanderbegus Raguſium perueniſſet, populus frequens omni ad hoc effuſa ciuitate, ſummo cum plauſu & lætitia ei obuiam proceſſit. Qui in urbem ab illis deductus honorifice,liberaliterq́ꝫ acceptus eſt. Poſtridie poſt ſolennia,& diuina de more peracta, uniuerſam urbē circuiuit,alio uero die ad naualia armamentaria, arcem, omniaq́ꝫ urbis munimenta uiſenda perrexit. Quartus uero dies in uarijs diuerſisq́ꝫ ludorum, ac ſpectaculorũ generibus conſumptus eſt. Sequenti uero in Senatũ deductus,donatusq́ꝫ pluribus, ac diuerſis muneribus, & in concionē publice laudatus eſt, nam Dauid quidam Raguſinorum ſcriba ſic,ut ferũt,laudibus Scanderbegũ proſequutus eſt: Neſcio quod hodie,Scanderbege Princeps illuſtris,urbi noſtræ,& populo Raguſino clarius,ſulgentiusq́ꝫ ſydus,irradiantiorq́ꝫ ſtella,præſentius numen, propiciusq́ꝫ tuo benigniſſimo aſpectu, tuaq́ꝫ præſentia exoriri, appareréq́ꝫ potuerit. Vere hodierna die,qua urbem noſtram inuectus es, omnia nobis clara,omnia lucida, omnia læta atq́ꝫ proſpera euenere. Cœlum iam obſcuratum,obnubilatumq́ꝫ,ſerenum,lucidum,atq́ꝫ perſpicuum tuo cõſpectu factum,redditumq́ꝫ eſt. Terra quoq́ꝫ ipſa te ingrediente,gaudere, lætari,atq́ꝫ iubilare uiſa eſt. Ciues omnes,cunctusq́ꝫ populus te tanquam Deum,& numen quoddam cœleſte conſpicere,atq́ꝫ intueri uiſi ſunt, læta nobis undiq́ꝫ iucunda atq́ꝫ feſtiua omnia perſtrepere perſonareq́ꝫ audita ſunt. Vere nos,urbemq́ꝫ noſtram,Lares atq́ꝫ penetralia, ueluti ſolis ſplendidiſſimus radius illuſtraſti,illuminaſtiq́ꝫ. Nam ut primum littoribus noſtris te applicuiſſe nunciatũ,omnes ciues,ſenes,iuuenes, uirgines, mulieres,adoleſcentes, pueri, ſani, languidi, & infirmi, ad te uidendum, tuoq́ꝫ conſpectu,& præſentia perfruendum certatim cõglobateq́ꝫ accurrerunt,nomenq́ꝫ tuum Princeps Sereniſſime non tantum hic,& in Epiro,uerum etiam per uniuerſam Italiam, concupitum, exoptatumq́ꝫ eſt. Quid plura? Te Deus optimus maximusq́ꝫ rerum omnium creator & moderator in terris miſiſſe creditur, ut non ſolum in Epirum,& Macedoniam patriam illam tuam,magnorum Regum, atq́ꝫ Principum inuictiſſimorum ſedem & altricem,uerum etiã Dauniam,Italiamq́ꝫ,omnium

Mores & ciuilis Raguſinorum.

Patritij more Venetorum.

Dauid Raguſinorum ſcriba, laudator Scanderbegi.

uirtutum

uirtutum,& bonarum artium Reginam atq; inuentricem,decorares illuſtrareſq;, protegeres atq; defenderes. Ecce iam nomen tuum, Princeps inuictiſſime,ubiq; euolat. Ecce te omnes in auxilium & defenſionem inuocant,te aſſertorem,protectorem,& liberatorem appellant. Ecce reges & princeps orbis terrę in ſui tutelam & ſubſidiũ te implorant. Ecce nunc Pius ille Dei uicarius,ac totius orbis caput & princeps cum Sfortia Mediolanenſium Duce, & Ferdinando Siciliæ Appuliæq; Rege, oratores ſuos ad te mittunt,ut in eorum auxilium, & Italię liberationem,acceleres atq; feſtines. O fœlix patria, quæ te talem & tantũ uirum produxit. O fœlices parentes,qui te genuere. O fœlices proceres,& commilitones,qui te ducem,te rectorem,principem, & Imperatorem ſequuntur,qui tanto rege gaudent,utuntur, fruunturq;. Ibis ô Rex tremede & inuicte in Appuliam. Ibis ô lux & decus Albanę in Italiam,liberabis eam, uinces hoſtem. Viciſti iam Amurathem illum Turcarum regem potentiſſimum, qui toties Hungaricam ferocitatem & potentiam profligauit: uiciſti Mahumetem eius filium,qui tot reges,tot duces & principes,tam ſuę ſectę q̃ Chriſtianę fidei ſuperauit. Qui tot regna & imperia ſubegit, qui toti orbi timor fuit, cepiſti, obtruncaſti,profligaſti tot eorum duces, tot principes, & Imperatores. Tu enim ſolus Turcarũ timor, tu ſolus Turcas uincere noſti. Ibis fœlix inuictiſſime princeps, fœlicior redibis. Non ſic Alexander tuus Epirotes,non Pyrrhus ille Epirotarũ rex fulmen,belliq; artifex uictores ex Italia rediere,quemadmodũ tu potens,et generoſe rex,uictor fœlixq; in patriam redibis. Ecce populus, & ciues tui Raguſini tibi aram conſtituunt, ecce te tanq; Deum, & numen colunt, uenerantúrq;. Ecce pro te,ut uictor & incolumis redeas, preces iugiter ad Deum effundere parati. Ecce tibi urbem, familiam, liberos,quicquid habent, poſſident, ſeq; totum deniq; in mancipium dedunt,atq; tradunt.

Poſtquam uero Scanderbegus à ciuibus & populo Raguſino, publice laudatus,tamdiu cum eis,& apud eos eſt cõmoratus,quamdiu uniuerſa claſſis & exercitus ibidem conueniret,quó cum ueniſſet,uarij ac diuerſi ludi & certamina peracta,atq; celebrata ſunt. Poſtea uero Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiſcopus, qui omniũ laborũ,periculorũ,atq; conſiliorum ſocius,atq; particeps (uelut Enee alius Achates) Scanderbego fuit,ad ciues & populum Raguſinum gratias exoluens, in hunc modum eſt elocutus: *Paulus Angelus Dyrrachinus Archiepiſcopus.*

Credo equidem,Patres conſcripti, ciues optimi atq; præſtantiſſimi, nullo humano ingenio, ſed diuino potius, urbem hanc,& mœnia fundata fuiſſe, ut unicuiq; mortalium in ſumma eſſent admiratione. Quis enim unq̃ tam eleganti fretum ſe putârit ingenio? Quis ea doctrinę copia? Quis tanta eloquentię, uel arte politus,uel natura preditus? ut eius laudes,non explicare,ſed concipere tantum,aut ualeat,aut audeat? Raguſina enim urbs, quæ alio quoq; digniori nomine Epidaurum dicta eſt, quaſi ciuitas ſupra omne aurũ,immo omni auro dignior excellentiorq;, *Oratio Pauli Angeli Dyrrachini Archiepiſcopi ad ciues et populũ Raguſinum.* *Raguſina urbs Epidaurum dicta.*

uere,

uere, rectèq; Epidaurum appellatum: nám quæ urbs noſtra ætate? quę ciuitas huic comparari poteſt? Ea enim cunctis opibus, ac diuitijs plena refertàq;: hæc optimis moribus, & uirtutibus ac diſciplinis prædita. In ea Senatus ampliſſimus, Reſpublica florentiſſima, patres conſcripti, & ſenatores, maieſtate quadam auguſta, & uenerabili, qui cum omnibus gentibus & populis amicitiam, pacem, atq; cōcordiam perpetuo ſeruare nouerunt: Quid enim per Deum immortalem urbibus pace melius, iucundius ue? Præterea hic artes omnes liberales, Philoſophia, Theologia, Leges, cæteræq; artes, & diſciplinæ uigent. Sed quid potiſſimum de naui factiua, de mercatura (pace enim cęterarum urbium & ciuitatum dixerim) cum quibus urbs ueſtra non contendere tantummodo, ſed illas etiā longe ſuperare poteſt. Nam quę maria Raguſini mercatores non nauigant, quas terras ij non permeant, quæ loca tam abdita atq; remotiſſima, ad quę non accedant atq; penetrent? Quid igitur urbe Raguſina nobilius? Quid clarius atq; præſtantius? quę nulli ſubdita, neq; obnoxia, legibus ſuis uiuit, moderaturq;. Hinc mare, inde terrā habet, agro ſatis feraci, & bene culto atq; amœno fruitur, inſulas, ſcopulos, in quibus omnis amœnitas atq; cultura reperitur. Oppida munita cum ſalinis, portu ſatis tuto accōmodatoq; utitur. Sed quid de pietate & miſericordia ueſtra in naufragos, profugos, exules, pauperes, ac mercatores dicam? Quid plura de urbe Raguſina, niſi id quod de Roma iam olim dici cōſueuerat, Aſylum eſſe mortalium & patriam, pariq; modo nunc de urbe Raguſina dicendum. Eam eſſe portum tutiſſimum, confugium, & receptaculum omniū mercatorum, diuitum ac pauperum, ſcholam & magiſtram omnium uirtutum, exemplar, & lumen bonorum morum, decus & ornamentum totius Dalmatiæ, Illyrici, Adriatici, Aegeiq; maris. Ideo dicendum Raguſium, ſiue Epidaurū, ab Epidaurenſibus, diuino quidem nutu hoc in loco poſitum atq; fundatum eſſe. Neq; forte quis uanus eſſet uates, ſi hanc urbem ueſtram inter cæteras maximas urbes orbis terræ altius caput aliquando elaturam prædiceret. Et cum his de imperio, armis, uiribus, potentia, uirtuteq; certaturā. Sed quid de liberalitate ueſtra Patres cōſcripti de magnificentia & humanitate dicam? Quis enim unq; mortaliū ciues egregij, & præſtātiſſimi, tot & tanta pręclara opera, totq; beneficia ueſtra in nos dignis, ſatis extollere laudibus poſſit? De quibus mihi tacendū ſatius puto, q̄ pauca dicere, uel ea frigide laudare. Quia quāto plura de his proferrem, eo maiora mihi proferenda eſſent, credere equidem mihi potius diem q̄ materiam defuturum. Veruntamen ne omnino ingratus uidear, pro ueſtra in nos munificentia, ac liberalitate, utcunq; & quaſcunq; ualeam, poſſim ue, pro inopia, ac ingenij mei imbecilitate gratias agam, referre enim minime poſſim. Itaq; in primis tuæ ſerenitati, Princeps illuſtriſſime, tuoq; ſublimi conſilio, benigniſſimoq; Senatui, atq; Reipublicæ infinitas ac immortales ago gratias. Deinde uobis ciues egregij atq; præſtantiſſimi, huius almę atq; magnificę urbis: poſtremo uobis omnibus cuiuſ

Raguſium altera Roma.

bus cuiuſcunq; generis gradus,& conditionis,quibus polliceor,Deum
teſtor,fidemq́; meam obſtringo,quod ob ueſtra in nos beneficia collata,
uosq́;, nomen q́; ueſtrum,urbisq́;,ſemper,& quoad uixerimus,& nomē
Epiroticū durabit,animis,mentibus,& cordibus noſtris, oſſibusq́; me-
dullitus fixa inhærebunt,& in Archiuo,uiuoq́; lapide ſculpta atq; inciſa,
ſemper apud nos permanebunt. Quę nullus unq; caſus tollet, aut aliqua
ętas delebit,nosq́; filijs,ac nepotibus noſtris, ijq́; filijs ac nepotibus ſuis
ea referent atq; prędicabunt. Quamobrem in præſentiarum Deum ſum
mum optimumq́;,qui omnium benefactorum ac bonorum operum re
tributor optimus eſt, exoramus, obſecramusq́;, ut ipſe uobis pro tot ac
tantis ueſtris in nos beneficijs condigna merita, & æterna præmia retri-
buat atq; cōdonet. Vos regnum,imperiū ueſtrum,urbem,Senatū, Rem
publicam,liberos,opes,familiam,nomen ueſtrum, perpetuo conſeruet,
corroboret,cōſolidet,atq; cōfirmet. His à Dyrrhachino præſule dictis,
milites Albani,quod diei ſuperfuit,in haſtiludijs, alijsq́; uarijs ac diuer-
ſis certaminibus & ſpectaculis ad finem perduxerūt, iuſſi mox ut omnia
quæ ad nauigationem opus erant,expedirentur. Iamq́; ſatis omnibus in
ſtructis,præparatisq́;,& re iam nō ultra recipiente cunctationem,in ani-
mo ſibi eſſe Raguſium,claſſe undiq; traducta, eodemq́; omnibus peditū
equitumq́; copijs contractis quę prima dies,curſum nauibus daret, Deo *Ludus in Ra-*
bene iuuante in Appuliam traiecere. Igitur circum oram maritimā, Ca- *guſio.*
ſtriotus miſit,ut naues & triremes quæ ex Italia ad comportandum exer
citum eius uenerant,Raguſium omnes contraherentur, quicquid præte
rea militum nauiumq́; ſuarum in Epiri Macedonięq; littore erant, ibidē
cōuenirent,ut nec urbs multitudinem hominum,nec portus naues cape
re poſſet. Tantusq́; omnibus ardor inerat, in Appuliam traijciendi, ut
non ad bellum duci uiderentur,ſed ad certa uictoriæ præmia. Ex Epiro
autē & Macedonia milites undiq; acciuerat omnes. Quantum uero mi-
litum in Dauniā transportatū ſit,diuerſæ ſunt opiniones: aliqui quinq;
millia peditum,duo millia & ducēti equites: alij duo millia peditum, tria
millia et quingenti equites in naues impoſita: quidam nō adiecere nume
rum: inter quos me ipſum in re dubia poni malui. Tantamq́; multitudi
nem cōſcendiſſe naues aiunt,ut nemo mortalium in Epiro, Macedonia,
& Illyrico relinqui uideretur. Milites ut in naues ordine ac ſine tumultu *De militibus*
conſcenderent,Scanderbegus eam ſibi curam ſumpſit, cōmeatus impo- *in Dauniam*
nendi, Guirizę Vladeni curā dat. Quinq; & decem dierum cibaria,è qui *tranſportatis.*
bus quinq; dierum cocta impoſita,ut oēs iam in nauibus erāt ſcaphas cir
cummiſit,ut ex omnibus nauibus gubernatores,& magiſtri nauium, &
bini milites in forum cōuenirent ad imperia capienda. Poſtq; cōuenere,
primum ab ijs quæſiuit,ſi aquam hominibus,iumentisq́; neceſſariam,in
totidem dies,quod frumentum impoſuiſſent. Vbi reſponſum eſt, aquā
dierū quindecim in nauibus eſſe. Tum edixit militibus,ut ſilentium quie
ti,nautis,ſine certamine ad miniſteria exequēda bene obediētes pręſtarēt.

Cum quinq; roſtratis ſe ac Ginum Muſachium à dextro cornu, ab leuo totidem roſtratas, & Andreā Zachariam, cum Moſe (tum is Imperator erat) onerarijs futurum præſidium. Lumina in nauibus ſingula roſtratę bina onerarię haberent. In prætoria naui inſigne nocturnum trium luminum fore. Iis ęditis imperijs redire ad naues iuſſi, & poſtero die Deo bene iuuante ſigno dato, ſoluere naues. Multæ claſſes è Rizicho ſinu, Dyrrachino portu Aulone ac toto Epiri, Illyricię tractu profectę erant. Cęterę plerę prædatū tantummodo ierant. Vbi uero illuxit Scanderbegus è prętoria naue, ſilentio per pręconē facto: Domine Ieſu Chriſte, inquit, fili Dei uiui, qui ad dexteram ſummi Patris omnipotentis in gloria ęterna ſedes, qui ex nihilo cuncta à principio creaſti, eacp nutu, & imperio tuo, reguntur, & moderantur, qui ab ęterno tuam ſanctiſſimā fidem Chriſtianam prælegiſti, tuoq; prętioſiſſimo, ac ſanctorum martyrū, Apoſtolorumq; tuorū ſanguine eam miro ordine fundaſti, & per uniuerſum terrarum orbē, dilataſti, ampliaſtiq;, cui Petrū beatiſſimum & ſanctiſſimū uicarium tuū, principēq; Apoſtolorū, eiuſq; ſucceſſores cōſtituiſti, quibus oīm poteſtatē ligādi & ſoluēdi, tā in cœlo, q̃ in terra, tribuiſti, donaſtiq;, quorū monitis & mandatis mortalibus omnibus, Chriſtianis præcipue tuis, & prælectis mandaſti, iuſſiſtiq;, ut obedire, & fidē tuā catholicā, & Eccleſiā Romanā totis uiribus, & ad ſanguinē uſq; tutari atq; defendere deberēt. Eorundēq; iuſſibus atq; pręceptis, ego ſupplex & humilis tanq; indignus de eorum grege hanc expeditionē & prouinciā humeris meis libenti animo ſuſcepi, ut Eccleſiā tuam ſanctiſſimā, urbē Romanā, fidem catholicam, & Italiam ab impugnatoribus & hoſtibus, te duce, te rectore protegerem, atq; pro uiribus defenderē, liberaremq;. Itaq; Pater omnipotens & miſericors, colende, tremende, inuoco, deprecorq;, ut cœptis meis annuas, & dexterā, brachiumq; tuum mihi porrigas, & emittere digneris Michaëlem Archangelum, ſanctiſſimum bonorū nuncium atq; miniſtrum tuū, qui ſit mihi propicius, mecumq; die noctuq; cohabitet, (eſt enim mihi uenerandus) uires, robur, fortitudinē ſuggerat, ſuppetet, atq; miniſtret, quo fauſtum fœlixq; mihi ſit iter atq; nauigatio iſta, & ſoſpes incolumiſq; in Appuliam cū uniuerſo exercitu me traijciā, fugatiſq; hoſtibus, atq; profligatis perduellibus compos uoti mei ſaluus, incolumiſq; in patriā, & ad lares meos uictor, ſpolijs decoratus, pręda onuſtus triumphans reuertar. Poſt hāc deprecationē factā, mox Archiepiſcopus rem diuinam fecit, & celebrata miſſa, tuba ſignum dedit proficiſcēdi, uento ſecundo ſatis uehemēti profecti, celeriter è conſpectu terræ ablati ſunt. Sed haud multo poſt orta nebula eos contexit, operuitq;, ita ut uix concurſus nauium inter ſe uitarent, cum qua tamen hoc modo ad noctē uſq; ſequentē nauigarunt. Iam inſulam auguſtā cernebāt, gubernator Scāderbego ait, ſi iubeat eó dirigi: uidebat enim uim uentorum oriri, cōtinueq; addi, & mare in maximam tempeſtatem concitari. Cui cum Scanderbegus annuiſſet (erat enim autumno tēpore) claſſis omnis portum intrauit,

Deprecatio Scanderbegi ad Deum antequā ſolueret

Quo iactis

quo iactis firmatisq́ anchoris,interuallo octo dierum ibidem commo-
rati ſunt,ob ingentem procellam,uim uentorum,& maris tempeſtatem:
qua ſedata,uento ſecũdo flante,poſt rem diuinam peractam (erat autem
ſub matutino tempore) ſole iam orto,& leuatis anchoris,naues omnes è
portu ſoluerunt,quæ per totam illam diem cũ nocte ſequenti nauigarũt.
Vbi uero illuxit,omnia littora Appuliæ apparuerũt.Scanderbegus,quę
eſſet proxima terra percunctatus,cum montē Sancti Angeli is uocari au
diſſet: Placet,inquit,huc dirigite naues. Eſt enim mihi Archangelus Mi
chaël peruenerandus,qui ut in conſpectu terra fuit, precatus Deum,uti
bono ſuo,ſociorumq́ Appuliam uiderit,dare uela iuſſit, claſſisq́ decur-
rit,breui temporis ſpatio terræ applicuit,ubi poſtea ipſe cũ Archiepiſco-
po,& quibuſdā militibus è naui deſiliens,ſpeculatores præmiſit,ut ſicubi
hoſtes uiderent illi renunciarent,qui ad eũ reuerſi,non procul abeſſe nun
ciarunt. Scanderbegus interim ſumpto cibo, refocillatisq́ corporibus,
cum ſuis ad naues rediit,& Baretim oppidum uerſus,nauibus curſum di
rigere iuſſit,quæ dum ſecundo uento nauigant Baretis oppidũ intrarũt,
copiæ omnes in terram expoſitæ ſunt, Verum quùm dux Iohannes unà
cum comite Iacobo uidiſſent Scanderbegũ tam ingenti inſtructoq́ exer
citu,in regis Ferdinandi auxilium ueniſſe obſidionem deſeruerunt,& cũ
copijs ſuis ad xxx.ferè millia paſſuum procul inde ſecedentes,caſtrameta
ti ſunt. Interea Ferdinandus uidens ſe ab obſidione liberatum,& hoſtem
iam diſceſſiſſe,præ gaudio urbē egreſſus,Scanderbego obuiā proceſſit.
Qui ambo in mutua oſcula cōuenientes, inuicem amplexi (manantibus
utrinq́ lachrimis) ingenti omniũ plauſu & lætitia Baretim ingreſſi ſunt,
Vidiſſes tunc cōmotam effuſamq́ uniuerſam ferè urbem, Caſtrioto ob-
uiam ire,ciues oēs,feſtiuos,& alacres permixtim, certatimq́, cuiuſcunq́
ſexus & ætatis in forum,& ad prætorium concurrere, nihil aliud per ur-
bem ſentiri,nihil per uicos & plateas diu noctuq́ audiri,niſi uoces excla-
mantium,& de aduentu Albani principis iubilantium.Hinc oppidanos
urbem egredi,& naues adire. Inde Albanos,urbem,& mœnia petere,per
agros & uicos diſcurrere,diuerſa peragere, nonnulli equos ſternebant;
præparabantq́ alij frena,quidam arma, aliqui tela, unuſquiſq́ officium
ſuum exercebat. Nemo ocioſus aut iners,quilibet aliquid operabatur,&
omnes ad bellum ſe accingebant, ac ſi eo tempore pugnaturi cum hoſte
forent. Mane autem facto,Epirenſis prædatum cum quibuſdam copijs
ſuis agrum eorum qui ad hoſtes defecerant,proficiſcitur, & magna con-
uecta prędа in Baretim reuertitur,quam omnem inter milites ſuos & op
pidanos diuidundam cōceſſit. Sub ſerũ uero diei,omnes milites ſuos in
concionē uocat,quos ad pugnā ſic accendit,ſic pro uictoria exhortatur.

Baretis oppidum.

Ferdinandus Scanderbego obuiam procedit.

Memini me aliquando,uiri fortiſſimi,& commilitones mei ſtrenuiſſi
mi,audiuiſſe, Bellizarium illum ducem, & imperatorem Bizantiorum,
cum in Belgas ſiue Anglicos expeditionem ageret,& magna claſſe aduer
ſus eos proficiſceretur (quos etiam obtinuit) ut primum copias ſuas in

Exhortatio Epirenſis ad ſuos pro uictoria.

terram expoſuiſſet naues omnes incendio, combuſſiſſe, arſiſſeq́, ne forte milites ſui ſpe & cōmoditate earum detenti animū redeundi in patriam haberent, & pro uictoria conſequenda totis uiribus, & ad ſanguinē uſq; minime pugnaturi, uincti non uictores eſſent, quod quidem milites mei amantiſſimi haud abſimile ualde nobis ab his hoc tempore contigiſſe clara luce intueor. Nos uero procul à domo, à patria tranſmare, in hoſtili terra inter omnia inimica, infeſtaq; ſolo alieno, omni ſpe ac commoditate ad propria redeundi deſtitutos penitus eſſe, in coq; loco res noſtras ſitas ut maneamus, an redeamus hinc, deliberare minime poſſumus, cum praeter equos, arma, & animos, armorum memores, nihil nobis relictum ſit. Quinimo ſalus uitae nobis adempta eſt, niſi de hoſte pręclarā inſignemq; uictoriam reportemus. Sed bono quidem ſimus animo milites, cum diuino nos nutu, ac uoluntate huc omnes cōueniſſe uideam, quo Chriſti patrimonium, domumq; eius, eccleſiam, ac ſedem ſuā tueamur, atq; protegamus, qui de coelo nobis uictoriam facilem & expeditam mittet. In cuius nomine & uirtute pugnaturi cum hoſte, illum profligabimus, uictoresq; in patriam reduces, & incolumes triumphando redibimus. Cuius rei (haud dubium eſt mihi) cum ueſtram primum ſolitam uirtutem, fortitudinemq; in memoriam reuoco, cum tot uictorias à uobis partas, tot de hoſtibus clades & ſtrages aeditas ante oculos propono. Ideo fretus uiribus, uirtuteq; ueſtra humeris meis hanc expeditionem libenter ſuſcepi, utpote qui alios longe maximos ualidiſſimosq; exercitus, & copias ſundere atq; proſternere ueſtra uirtute cōſueui, quo magis milites mei fortiſſimi ſtrenuiſſimiq; has paruas copias, hunc debilem exercitum & hoſtem in fugam cōuertetis, atq; profligabitis, qui (ut uidiſtis) ad nomen ſolum noſtrum priuſquam nos uiderit (ut ita dixerim) manusq; nobis conſeruerit, fugam arripuit, & obſidionem deſeruit. Reliquum eſt igitur milites, ut ipſum timidum, & iam fugientem inſequamur. Sed aduertite quaeſo, quod ſi forte hoſtis iſte, timidus, atq; imbecillis, nos expectare uelit, manusq; nobiſcum conſerere, (quod non credo) uelim ei in primis illudamus, & leuibus excurſionibus, aſſiduisq; hincinde praelijs, atq; crebris infeſtationibus ludificemus, illumq; feſſum omnino reddamus. Quo facto, tunc aut internecioni (ſi placuerit) dabimus, aut uiuum facile capiemus. Eſt enim is graui armatura, grauiq; onere, & ſarcina pręseditus, atq; armatus, equos habet cataphractos, qui nec nos ad perſequendum ſunt habiles, nec ipſi ad fugiendū ſunt apti. At uero nos omnes (ut cernitis) tum armis expeditiſſimi ſumus, tum equos citiſſimos ueloc iſſimosq;, & ad omnia promptiſſimos habemus. Proinde commilitones mei amantiſſimi, ſtrenuiſſimiq;, quilibet ueſtrum ſe accingat, arma, tela, equos, caeteraq; ad pugnam neceſſaria pręparet, quia Deo duce, craſtina die in hoſtē egredimur. His dictis, Albani milites, qui iam uotis omnibus pugnam expetebant, magis atq; magis accenſi, mane prima luce, audita prius re diuina dato ſigno tubę omnes inſtructi, paratiq; cū Aquilis & ſignis

Pugna Scāderbegi cum Picinino et Gallis, eiuſq; uictoria

& ſignis ſuis in campum aduerſus hoſtem prodiere. Cum quo non totis copijs, non acie inſtructa, nõ ſeruato bellandi ordine concurſum eſt, ſed perleue admodum certamen tentatum. Placuit enim Albano principi eo die prælibare tantummodo pugnam (ut qualis pugnator hoſtis foret, quantumcꝙ armis ualeret, ſe oſtenderet. Qua certe pugna & certamine ex Gallico exercitu xxx. cæſi, xx. capti ſunt: ex Albanis uero & Epiroticis militibus nullus captus, uulnerati iiij. qui omnes læti admodum & alacres è prælio redeuntes uictores, feſtiuicꝙ Baretim ingreſſi ſunt. Altera autem die Scanderbegus cum rege Ferdinando conuocatis ducibus, & caſtroſtrum præfectis, tam Italis, quàm Albanis, conſilium inierunt, quid agendum, an tota acie cum Gallis pugnandum, aut in Abrutium eundũ eſſe ad uias, clauſtra, & itinera copijs Pij, & Sfortię reſerãda aperiendacꝙ, quæ in ſubſidium regis (ut iam ſuperius diximus) miſſæ fuerant. Tandẽ hæc uicit ſententia, in Abrutium proficiſcendum, ut cõtractis omnibus in unum copijs, tota acie cum Gallis dimicaretur. Poſtcꝙ uero omnibus ſuffragijs decretum eſt, ut in Abrutium ad ſociorum ſubſidium recipiendum iretur, edictum omnibus militibus, tam regijs, cꝙ Albanis, ut ſe accingerent, præpararentcꝙ. Commeatumcꝙ quincꝙ dierum coctum ſecũ deferrent. Quo facto, relicto in urbe præſidio, omnis exercitus cum rege & Scanderbego egreſſus eſt. Qui quum in conſpectu Gallorum præterijſſent, in Abrutium recta progreditur, nec ab hoſte motus aliquis factus. Sunt qui dicãt, regios nocturno tempore tacitos clam abijſſe. Quó poſtcꝙ itum eſt, aggreſſis undicꝙ hoſtibus, qui aditum cuſtodiebãt ex improuiſo, & præter ſpem, à tergo, à fronte, & ex omni latere profligatis, cæſiscꝙ pro maiori parte, atcꝙ captis, aditus, & itinera ſocijs præſidiocꝙ, cui Foedericus Vrbinas dux, & Alexander Sfortia præerant, reſerata, apertacꝙ ſunt, ex quibus omnibus poſtcꝙ unus exercitus cõflatus, atcꝙ in unũ redactus eſt, propè Vrſaram Appuliæ oppidum quod in regis poteſtate erat, caſtrametati ſunt. Quo ex loco Albanus princeps relicto rege cum Italico exercitu ſuis tantummodo copijs Baretim petijt, ueritus forte, ne comes Iacobus (ut erat callidus & ſagax) quoquo modo eam urbem ad deditionem ſolicitaret, uel eó accedens, armis expugnaret. Vbi cũ omnia ex arbitrio ſuo ſe habere comperijſſet, compoſitis rebus inde abſceſſit, & cum comite Iacobo, ducecꝙ Iohanne ſuis copijs tota acie confligere, atcꝙ pugnare decreuit. Quos cum ad pugnam prouocaſſet, illi certamen non detrectarent hincinde inſtructis copijs in campũ progrediuntur. Scanderbegus exercitum ſuum in tres diuiſerat partes, quarum uni Moſenã Dibris præfecerat, alteri Giurizam ex ſorore nepotem, uirum ſtrenuum probumcꝙ, tertiam uero, qua cum comite Iacobo concurrere uolebat, ſibi retinuerat. His itacꝙ ſic ordinatis, præmiſſis de more Aquilis, & ſignis ſuis, dato ſonitu tubæ, pugnam cum hoſtibus acerrimam inijt, quos ex tribus partibus aggreſſus, per totam ferè diem cum his pugnauit. Cæterum uti iam conſtituerat cum aſſiduis prælijs, & crebris certaminibus

Vrſara Appuliæ oppidum.

Scanderbegi exercitus in tres partes diuiſus.

hincinde hoſtem ſæpe ſæpiusq́; infeſtans, iamiam feſſum, debilemq́; red didiſſet, id quod ſperauerat facile ſubſequutũ eſt, nam in eo prælio ex hoſtibus multi interfecti, captiq́; uiui fuerunt. Ex Albanis autem & Epiroticis pauci admodum cæſi, plures uulnerati, nullus ferè captus. Verum cum Piceninus, qui rem bellicam callebat, aduertiſſet, Scanderbegum cũ Albano milite bello armisq́; ſuperiorem eſſe (ut erat callidi ingenij) excogitauit, ſi Scanderbegum conuenire & alloqui poſſet, forte cum eo acturum facturumq́;, ut ab armis deſiſteret, pugnamq́; dirimeret. Igitur ipſe aciem egreſſus ante alios, Caſtriotum clara uoce proprio nomine appellauit, inuitans, rogansq́; eum, ut ſecum colloqueretur. Cuius ſermonem colloquiumq́; Scanderbegus (ut erat mitiſſimi ingenij, animiq́; intrepidi, ut hominem agnouit) haud abnuit, & alios prætergreſſus, uirũ adijt. Ambo itaq; duces extra caſtra prodiere, ibi in medio locus conſpicuus undiq́;, ne quid inſidiarũ eſſet, delectus, ubi ſummotis pari ſpacio armatis, congreſſi ſunt. Comes Iacobus conſpectu Scanderbegi admiratione propè attonitus cõticuit, & coniectis luminibus, defixisq́; oculis ſemper in eum inſpiciebat. Scanderbegus prior depoſito enſe, armisq́;, inermis accedens ad illum, & ex tranſuerſo medium ſumptũ manibus (erat enim modicę ſtaturę) è terra in altum ſuſtulit, quem more ſuo oſculatus, mox leniter depoſuit. Tum comes Iacobus, ut dictis factisq́; omnibus ad fallendum inſtructus, uana accreſceret fides, grandem rem, multaq́; cum eo acturũ, curaturumq́; ſimulabat. Promittebat enim facturũ, q́; Galli aut regni Appulię prouinciam omnino dererent, & in Galliam reuerterentur, aut omnes trucidarentur, Ferdinandusq́; rex, imperium ſuum quiete tranquilleq́; poſſideret. Dicebat ſe ſatis noſſe, quod ſi ijdem Galli, qui & natura inſolentes, ſuperbiq́; erant, & odio natiuo in Italos ferebantur, Appulia potirentur, nõ tantum ea contenti eſſent, uerumetiã totius Italię imperium ſibi uendicare uellent, cuius homines ac ſeruos ut iumenta haberent. Hæc & plura alia comes Iacobus cũ Scanderbego ſe acturũ, curaturumq́; promittebat. Quę tum in regis Ferdinandi cõmodum & honorem, tum ipſius Scanderbegi principis ingentẽ gloriam & utilitatẽ uerterentur. A quo in primis petijt, ut receptui cani, & milites ſuos à pugna ceſſare iuberet. Quod & ipſe facere paratus erat, quo exercitus utrinq; à labore, & cõtinuo pugna reſpiraret, quieſcerentq́;. Cũ hi per integrũ ferè diẽ iam dimicaſſent, aſſerens hoc maxime ex lege, et Italica cõſuetudine artis militaris, ſacręq́; militię fieri, ſeruariq́;, ſed quia iam tenebrę terrã occupabant, & nox inſtabat, militesq́; omnes hincinde feſſi erant, ſatius fore, ut uterq; exercitus in caſtra rediret, & locus quieti daretur. Scanderbegũ uero hortabatur, rogabatq́;, ut is mane cum paucis equitibus (ne res duci Iohanni, Galliſq́; pateficeret) aſſignato ei loco quo conueniret, ad ſecũ colloquendum omnino reuerti deberet. Quæ quidem omnia comes Iacobus non minus ficte & ſimulate, q́; doloſe cum Scanderbego agebat. Molitus enim Piceninus fuerat, Scanderbegum aut inſidijs uiuũ capere, aut omnino

Colloquium Scanderbegi & Picenini.

Comes Iacobus ficte multa cũ Scanderbego agit.

aut omnino obtruncare (rem profecto ſuapte natura deformem atq; impiam) uel ſaltem longo deducto ſermone diem conterere, qua deſtinata iam pugna ſolueretur, certamen dirimeretur, ne Albani qui iamiam palmam & uictoriam in promptu, & præ manibus habebant, ſecum reportarent, ſeq; cum exercitu ſuo ab huiuſmodi iniuria et ignominia liberaret ſaluaretq;, cum aliter effugere minime poſſe uideret. Cui cũ Scanderbegus ob uiri nomen autoritatemq; fidem q; maximam præſtitiſſet, eiusq; dictis atq; poſtulatis puro ſynceroq; corde credidiſſet, libere ingenueq; obſecutus eſt, qui & receptui cani, & milites ſuos à pugna ceſſare iuſſit. Interim uero Moſes & Giuriza, præfecti caſtrorum Scanderbegi, iamdudum fugatis cæſisq; hoſtibus, quatuor armatorum militum acies captas ad Epirenſem perduxerunt. Quas cũ Piceninus uidiſſet, erubuit, & mente turbatus atq; cõfuſus obmutuit. Qui tandẽ in ſe collectus, callide atq; uerſute his uerbis Albanum principem ſic eſt adorſus:

Oratio Piceni ni ad Caſtriotum.

Scanderbege Princeps illuſtriſſime & generoſe, uideo (quod & pariter admiror) præfectos & milites tuos contumaces tibi eſſe, & rebelles, ualdeq; irreligioſos. Hi enim (ut noſti) poſt edictum noſtrum, quod pariter uno eodemq; ore atq; cõſenſu fieri iuſſimus, ut per omnia hincinde caſtra milites à pugna deſiſterent, acies has meas, & milites edicto noſtro illico libenti animo parentes agreſſi perturbarũt, oppreſſeruntq;, & ſumma cũ ignominia dedecoreq;, eos ad te pertraxerunt, quod ualde iniquũ atq; iniuſtũ, & cõtra fidẽ atq; decorẽ tuũ mihi eſſe uidetur. Nihilominus ego tum fidei tuæ, tum uirtuti plurimum confiſus, te enim ſemper magni fice, inuictiſſime Princeps, quod fidẽ tuã & promiſſa ſemel mihi præſtita (ut quenq; Principem & magnanimum uirum decet) te nunc quoq; ſeruaturũ nõ deſpero. Quamobrẽ Scanderbege Princeps generoſiſſime peto abs te, ut has meas acies, & milites, quos tui duces & pręfecti huc ad te cõtra ſacrã militię diſciplinã tanq; captiuos trahũt, impune & incolumes dimittas, mihiq; armatos reſtituas. Quo in hoc quoq; ego fidem tuã, animi magnitudinẽ atq; liberalitatẽ, quã de te ſemper Princeps generoſiſſime pręd icare audiui, nũc oculis uideã, clareq; perſpiciã. Adhęc Albanus Princeps in hãc ferè ſententiã reſpondit: Non poſſum equidẽ Comes Iacobe nõ admirari, te uirũ clarũ & illuſtrẽ, iſta nõ minus leuia, q; ab omni prorſus ueritate aliena, uel credidiſſe, uel dixiſſe, q; milites mei & duces poſt edictũ noſtrũ tuas acies inermes, et nihil tale timẽtes, uiolata fide, pręter ſacrę militiæ cõſtitutiones aggreſſi oppreſſerint, maximoq; dedecore atq; ignominia ad me pertraxerint. Nam uidiſti (nec inficiari poteſt) ut primũ cõuenimus milites mei & pręfecti, priuſq; edictũ noſtrũ deponendi arma, et ceſſandi à pugna, ad uniuerſum exercitũ perueniſſet, tuas acies quas fortiſſime pugnãdo deuicerant, ad me (ut iam uidiſti) perduxerũt, quod an adeò iniuſtum tibi uideri poſſit, nõ ſatis ſcio. Nam ſi per totam ferè diẽ (ut dixiſti) pugnatum eſt à nobis, quo nam pacto fieri potuit, ut tã breui ſpatio edictũ noſtrũ ad oẽs caſtrorũ partes ubiq; peruolauerit?

Reſpõſum Caſtrioti ad Piceninum.

Et adhuc amplius quod magis me mouet, quod milites, & præfecti tui uidentes acies meas, & armatas, & pugnantes, ipſi arma depoſuerint, & à pugna ceſſauerint. Quo dum (ut dicis) religioſiſſimi ſcilicet homines, et mandatorum tuorũ obſeruantiſſimi eſſe malunt, turpius oppreſſi in captiuitatem traherentur, an inuiti potius belli ſorte ſuperati uictoriæ ceſſerunt, & ſeruitutem merito ſubierunt. Prętereà quod milites noſtros contumaces & irreligioſos appellas, ſanè eſt mirandum. Siccine igitur ego cũ ĳs ipſis, & pauciſſimis quidem quandoq; (abſit temeritas uerbo) tot Barbarorum & Turcarum ualidos exercitus fudiſſem, & tot duces eorũ fortiſſimos, & principes conuerſos in fugam cepiſſem, ſi iſtiuſmodi eſſent, quod diuino certe auxilio, nulla uirtute, nullo ingenio humano effici potuiſſet. Nam quod ad obedientiam & ordinẽ militarem attinet, illud auſim dicere me ductorem, & commilitonem ſuum magis etiam ab eis timeri, ꝙ ipſi à uobis. Propterea ſi de legionibus iſtis & militibus ita inſignẽ facilemꝙ; uictoriam cõſecuti ſunt, nihil eſt quod eos accuſes, nihil quod de me cõqueraris, ſed tum belli fortunę, tum imbecilitati, atq; tuorũ ignauiæ imputes, liberalitatem tamen meam, & animi magnitudinem, quam (quæ eſt ingenĳ tui bonitas) mihi tribuis, hodie non deſiderabis. Quod enim acies iſtas tuas, quę merito nobis iure belli, & captiuitatis ceſſerunt, cupis, ut gratis, & incolumes tibi reſtituam, atq; donem, nihil fruſtra petieris. His enim quibus ſuperſtitibus in bello eſſe contigit, ego nec uitam nec libertatem eripere conſueui. Memor prætereà illius egregĳ & pręclari facinoris, quo Pyrrhus ille meus Epirotarum rex in Romanos uſus, qui cum eorum exercitum in his campis acriter pugnando profligaſſet, captiuos omnes, quos ceperat (ut magni & generoſi animi erat) dono, gratisꝙ; miſit, atq; conceſſit. Eius ſanè pręclarum dictum illud ad Romanorũ legatos extat, qui ad ipſum pro redimendis captiuis uenerant. Nec mi aurum depoſco, nec mi precium dederitis, nec cauponantes, ſed belligerantes, ferro, non auro, uita certamus utriq;, uos ne uelit, an me regnare hera. Quidúe fert ſors, uirtute experiamur, & hoc ſimul accipe dictum quorum uirtuti belli fortuna pepercit, eorundẽ me libertati parcere certum eſt. Dono ducite, do ꝙ;, uolentibus cum magnis Dĳs. Duc proinde tu quoq; captiuos tuos gratis potius, ꝙ aliquo iure cauſę princeps nobiliſſime, te petente cũ Deo optimo maximoꝙ;. Sat enim mihi eſt illos ferro uiciſſe, quibus iterum Deo iuuante uirtute, fortitudineꝙ; militũ meorum me potiturum haud animus deeſt. Fuere autem hi ad centum milites, quos Scanderbegus armatos omnes dimiſit, Piceninoꝙ; donauit. His peractis Piceninus cum copĳs ſuis in caſtra ſe cõtulit, Caſtriotus uero in Barim oppidũ reuerſus eſt, qui ſummo mane conſurgens, ſumptis ſecũ ſeptem tantũ equitibus (ut iam promiſerat) urbem egreſſus ad comitem Iacobum alloquendum, conueniendumꝙ; ad locum, quo conſtitutum fuerat, ire pergebat. Cui quidam de hoſtili exercitu, qui occulta conſilia, & inſidias aduerſus Scanderbegum præparatas nouerat, in itinere occurrit,

Pyrrhus Epirotarum rex.

Centum millia armati à Scanderbego dimiſſi.

occurrit,& aperiens ei omnia, quæ Piceninus ipſe in illum molitus fuerat,admonebat eum,ne ulterius progrederetur,ne in inſidias à comite Iacobo ei inſtructas incideret, præcipitareturq́ꝫ. Nam locus ad quem accedere uolebat, ut comitem Iacobum conueniret, inſidiarũ atq; armatorũ plenus erat,ut eum caperent,aut trucidarent. Quo miſſi à Scanderbego equites exploratoresq́ꝫ ad ſpeculandum,omnia prout relata fuerant uera inuenta ſunt. Detectis itaq; omnino inſidijs, ac patefactis fraudibus comitis Iacobi, Caſtriotus clara uoce Piceninum de dolis & inſidijs ſuis increpans atq; redarguens, fœdifragum appellans, in craſtinum ad ineundam pugnam & certamen illum prouocauit, qui nec uerbum reſpondit, ſed circa primam noctis uigiliam collectis ſarcinulis & uaſis (ut aiunt) cũ duce Iohanne,& Gallis arrepta fuga in remotiora loca, dehinc Nuceriã conceſſit, ueritus ne eadem nocte ipſe à Caſtrioto adoriretur. Audiuerat enim illum ſæpiſſime nocturno tempore hoſtem aggredi ſolitũ eſſe. Verum Epirenſis exorta iam luce inſtructo ad pugnam exercitu ſuo, in campum propalam deſcendit, quo cum comite Iacobo uniuerſo exercitu cõcurreret. Eo autem non inuento (fugam enim arripuerat, caſtraq; uacua atq; deſerta reliquerat) tum hominis perfidia, tum rei ipſius indignitate impenſius eſt cõmotus. Ratus itaq; id magno aliquo & audaci facinore uindicandũ, Baretim reuerſus eſt, qui ubi omnia diſpoſuit atq; firmauit, cõfeſtim ad regẽ Ferdinandum, qui Vrſaræ cũ Italico exercitu & copijs erat, cõtendit. Eſt enim Vrſara oppidũ Appuliç, quod in dorſo mõtis poſitũ, octo millibus paſſuũ à Nuceria diſtat, à Troia uero quatuor, à mõte autẽ Segiano ſex: diſtabant autẽ uterq; exercitus ab inuicẽ octo millibus paſſuum: erat enim medius mons Segianus, qui ab urbe Troia per duo miliaria, à Nuceria uero ſex diſtabat. Nam (ut fama ferebat) qui montẽ illum & tumulum cepiſſet prior, ille erat futurus ſuperior in acie, quum propter loci opportunitatẽ ad bellum peragendum, proſequendumq́ꝫ, tum rerum omnium maximã cõmoditatem. Ad quẽ occupandũ anteq; comes Iacobus proficiſceretur, milites ſuos in hunc modũ eſt allocutus:

Caſtriotus Piceninum fœdifragum uocat.

Deſcriptio Vrſaræ, Nuceriæ Troiæ, Segiani montis.

Non me fugit milites, quãta ſit uirtus & fortitudo ueſtra. Nec per ſingula rerũ ueſtrarũ geſta immorari atq; diſcurrere nũc opus eſſe uidetur, quũ omnia mihi manifeſta & in aperto ſint poſita. Verũ ne ab alto exordiar, pauca in præſentiarũ tantũmodo in mediũ afferre de uobis cõtentus ero. Nonne uos eſtis milites, qui Ferdinandũ regẽ cũ copijs ſuis æquo cãpo collatis ſignis toties fudiſtis atq; profligaſtis? quẽ & in urbe regia Neapolitana, & poſtea in Bareti oppido obſediſtis, & uniuerſo regno Appuliæ Siciliæq; ſpoliaſtis, & expuliſtis. Nonne prçterea milites uos ij eſtis, qui exercitus, & præſidia Pij Pontificis, & Franciſci Sforciæ ducis Mediolani, quç in auxiliũ regis Ferdinandi ueniebãt, nõ ſemel tantũ, ſed bis in fugam cõuertiſtis, obtruncaſtisq;? Quid ſupereſt igitur, milites, ut & Appuliç, & totius Italiç imperiũ uobis uendicetis? Quis reſiſtet? Quis obuiabit uobis? Ferdinandus rex iã fatigatus à uobis, fugatusq́ꝫ, arma,&

Oratio Piceni ad exercitũ ſuum.

arma,& furorem ueſtrum fugiens,de imperio iam deſperans,neſcio quo in angulo hucuſq; latitauit. Nunc uero quia hoc præſidij quod uidetis ei allatum nobiſcum bellum non gerere (quia impoſſibile ei) ſed tentare tantummodo contra nos uelle uidetur. Sed heu miſerrimum, & infœliciſſimum hominem,aptum ad fugam potius,q̃ ad pugnam, uictus ſemper à uobis,nunq̃ uincet,profligabimus eum abſq; dubio cũ omni præſidio,ſuppetijs,& auxiliaribus ſuis,delebimus, & ad internecionem dabimus,aut illum (ſi uolueritis) captiuum cum omnibus faciemus,uel è regno fugatũ omnino,& expulſum deijciemus. Eſtote itaq; milites bono, fortiq; animo atq; intrepido,& de uictoria certi,quam (ut uidetis) in manibus habemus. Vincere enim nos ſoliti,ſemper uincemus. Fata enim uobis Appuliæ regnum iam promiſerunt., Decretũ,conſtitutumq; iam eſt milites,hæc omnia uobis à ſuperis euenire. Sed quid Appuliæ tantũ? Verumetiam totius Italiæ imperium uobis promitto,urbes omnes,municipia,caſtella,diuitias habetote,ueſtraq; ſint. Vos ô Galli uiri fortiſſimi,& fortunatiſſimi,terror & pauor Italiæ,totiuaq; orbis. Vbi Romani triumphatores mũdi,quos toties æquo campo tota acie ſemper fudiſtis & profligaſtis? Vbi Roma totius mundi caput? Nonne à uobis capta incendio conflagrauit? Omnes Patritios & Senatores in ea trucidaſtis. Vos Chriſtiani,uos Macometani,uos omnes ſectæ, gentes, & Barbaræ nationes ſummopere uerentur,timens,& ad nomen tantum ueſtrum & famam fugiunt. Vos bellatores ueri eſtis, uos fatales,uos diuini, uobis non ſolum Appuliæ,Italiæ,ſed uniuerſi orbis imperiũ à Deo promiſſum eſt. Itaq; milites bono,forti,& conſtanti eſtote animo. Hoſtes quos uidetis (pudet enim hoc uobis referre) nihil penitus timeatis, quos hinc ad modicum temporis interuallum omnes captiuos ueſtros fore promitto, aut (ſi uobis placuerit) obtruncare licebit. Eorum diuitias,ſpolia,equos, impedimenta ueſtra erunt. Hoſtes noſtri & aduerſarij fugituri potius, q̃ pugnaturi ſunt. Res cum fugitiuis nobis erit, non cum pugnacibus. Nec hunc Scanderbegum ô milites Epirotarum principem, qui nuper ex Epiro & Macedonia cũ Epiroticis ſuis nudis & inermibus militibus contra nos in regis auxilium huc traiecit quicquã timeatis, aut exiſtimetis,quia ipſe cum agmine ſuo & militibus primo impetu à uobis fuſus, profligatusq; erit. Sunt enim inermes Epirotæ omnes,& nudi,quos noſtri ſcloponarij,& ſcorpionarij prima fronte et ictu de medio tollent atq; proſternent. Sed puto illos potius latituros eſſe,q̃ pugnaturos, quia cõſueti & apti potius hac illac circuncurſare,& diſcurrere,q̃ pugnare. Res non cum Turcis eis agenda erit,aut cum Aſiaticis mollibus, & effœminatis hominibus,ſed cum fortiſſimis uiris, & ſtrenuiſſimis militibus, & indomitis Gallis,qui omnes graui armatura armati ſunt. Equi noſtri cataphracti omnes. Itaq; milites minime perdurare in pugna poterunt,ſed à nobis fugati trucidabuntur,ex quibus uictoriam cum triumpho proculdubio reportabimus. Nunc uero Ferdinandns uictus expugnatus,

Laus Gallorum.

a omni

ac omni regno deiectus atq; priuatus erit, qui tentat tantummodo nunc nobiſcū bellū. Hic eſt eius ultimus conatus. Nihil ô milites ei aſtutię ſuę proderunt. Omnia eius conſilia & auxilia in irritum cadent, huic bello finem imponemus, urbes, agri, cętera omnia ueſtra erunt milites. Vos cū liberis, coniugibus, poſteriſq; ueſtris hæc omnia perpetuo poſſidebitis.

Poſtq; comes Iacobus his finem fecit, properans ad occupandū montem Segianum, illum à Scanderbego iam præoccupatū inuenit. Ex quo mœſtus princeps admodum in caſtra reuerſus de uictoria (ut aiūt) diffiſus, Caſtrioto illam adiudicauit. Qui tamen (ut erat callidi ingenij, rerumq; militarium peritus) ad confirmandum militum animos, conuerſus ad ſuos:

Properat Piceninus ad occupandū montem Segianū, quem prius à Scanderbego præoccupatū inuenit.

O ſocij, inquit, & cōmilitones mei amantiſſimi, ſtrenuiſſimiq;, nunq; certe de uictoria diffidendum, neq; deſperandum eſt, nuſquam euentus incertior, quàm in bello. Quum totum iſtud, quicquid eſt uictorię, in incerto ſit, & in manu (ut aiunt) fortunæ. Proinde fortiter & intrepide incumbamus, in hoſtem irruamus, & cum eo acerrime dimicemus, ut uel uitæ prodiga uirtus, uel belli ſors aliqua nos tandem ſuperiores oſtēdat.

Exhortatio Piceníni ad ſuos.

His editis, Piceninus decreuerat, ut contractis iam undecunq; copijs in unum, & Gallico præſidio tota acie, totisq; uiribus cum Albano principe decerneretur. Hoc facto pronunciant ambo, arma expedirent milites, animosq; ad ſupremum certamen, non in unum diem, ſed in perpetuum, ſi fœlicitas adeſſet, uictores Iohannes dux. An Ferdinandus rex iura Appuliæ daret, ante craſtinam forte noctem ſcituros uniuerſæ Dauniæ, Calabriæq; regnum uictoriæ præmium fore. Par periculum præmio quibus aduerſæ pugnæ fortuna fuiſſet. Nam neq; Albanis effugiū ullum patebat in aliena terra, ignotaq;. Ad hoc diſcrimen procedunt poſtero die duo longe ſtrenui principes, duo clariſſimi duces, duo fortiſſimi exercitus, multa ante parata decora, aut cumulaturi eo die, aut euerſuri. Anceps igitur ſpes, & metus miſcebant animos, contemplantibus modo ſuas, modo hoſtium acies cum oculis magis quàm ratione penſarent uires, ſimul læta, ſimul triſtia obſeruabantur, quæ ipſi ſua ſponte non ſuccurrebant, ea duces admonendo, atq; hortando ſubijciunt. Scanderbegus primo decem & octo annorū ſpatio in terra Aſiatica, Macedonica, Thracia, & Epiro res geſtas, tot duces Turcarum, & Mahumetanę ſectę, tot exercitus occidione occiſos, & ſua cuiq; decora, ubi ad inſignē alicuius pugnę memoriam uenerat, referebat, comes Iacobus in Piceno, Apulia, & Italia recentia prælia. Ad hoc colloquium Caſtriotus in ſecreto habitum, ac liberum ſingēti qua uelit flecti, ominatur, quibus quondam auſpicijs patres eorū pugnauerint. Ad Mocreum, Tumeniſtum, & Modriſſum, ea illis exeuntibus in aciem portendiſſe Deum, adeſſe finē belli, ac laboris in manibus eſſe prędam Gallici, Picenínique exercitus uictoriā, reditum domū in patriam, ad parētes, liberos, cōiuges, penatesq; Deos, adeò celſus hæc corpore, uultuq; ita lęto, ut uiciſſe iam crederes, dicebat.

Summa bellorū, quæ geſſit Scanderbeg intra annos decem & octo.

Inſtruit

Inſtruit deinde primos pedites, ſcloponarios, poſt eos ſcorpionarios, ac ſagittarios, cum funditoribus, haſtatis Illyricis, cum Epiroticis permixtis poſtremam aciem clauſit. Non cōfertas autem cohortes ante ſua quenq; ſigna inſtruebat, ſed manipulos aliquantum inter ſe diſtantes, ut eſſet ſpatium, quo cataphracti hoſtium equites, & grauis armaturæ accepti, nihil ordines turbarent. Regem cum Appulo & Italico equitatu à ſiniſtro cornu, Moſen, Giurizamq; à dextero oppoſuit, uias patentes inter manipulos anteſignariorum Dibranis ſuis, & Macedonicis (ea leuis armatura erat) compleuit. Dato præcepto, ut ad impetum Gallorum equitum & cataphractorum, aut poſt rectos refugerent ordines, aut in dexteram, leuamq; diſcurſu applicantes ſe anteſignanis uiam, qua irruerent in ancipitia pila, & tela, Gallico equitatui, & hoſtili equiti grauis armaturę darent.

Bellum Scanderbegi cum Gallis.

Comes Iacobus ad terrorem primum tormenta ſuper currus, & quadrigas impoſita inſtruxit, dehinc ſclopos, ſcorpionariosq;, ac pedites longis haſtę permixtos, in ſecunda uero acie Appulos, modico interuallo relicto, ſubſidiariam aciem, auxilium Ligurum, Brutiorumq; militum inſtruit. Equitatum etiam ipſum circundedit cornibus, dextrum Galli, ſiniſtrum Itali tenuerunt. Varia hinc & inde exhortatio in utroq; exercitu erat, inter tot homines, quibus non lingua una, non mores, non lex, non arma, non ueſtitus, habitusq;, non cauſa militandi eadem eſſet, auxiliaribus & pręſens, & multiplicata merces ex pręda oſtentatur. Galli proprio atq; inſito in Italos odio accenduntur. Liguribus campi uberes Italię deductis ex aſperibus montibus in ſpem uictoriæ oſtentantur. Alijs aliæ ſpes ac metus iactantur. Appulis mœnia patriæ, Dij penates, ſepulchra maiorum, liberi, cum parentibus, coniuges pauidę, aut excidium, ſeruitiumq;, aut uictoriam, & Appuliæ imperium, nihil aut in metum, aut in ſpem, medium oſtentatur. Cum maxime hæc Imperatores & duces exercitus hincinde ſuarum quiſq; gentium ad ſuos milites agerent, tubæ, cornuaq; ab Albanis cecinerunt, tantusq; clamor ſimul ortus eſt, & pariter uno eodemq; impetu atq; uelocitate in hoſtes concurſum, ut citius primam aciem oppreſſerunt, q̃ hi tormenta ſua potuerint (celeritas enim q̃ plurimū in re bellica ualet, ſæpenumero conſilium præuertit, ordinemq; diſturbat atq; confundit) Nam equi tormentorū tanto ſunt terrore perculſi, ut in ſuos ſiniſtro maxime cornu conuerterentur. Italis addidit facile Moſes & Giuriza perculſis terrorem, nudaueruntq; ab ea parte aciem equeſtri auxilio. Pauci tamen equorum cum tormentis in hoſtem acti inter ſcloponariorum, ſcorpionariorum, & peditum ordines, multis acceptis uulneribus, ingentem ſuorum ſtragem ędebant, nanq; dextero cornu ipſorum Gallorum equites in fugam uerterunt. Rex Ferdinandus, ut turbatos uidit hoſtes, addit pulſis terrorē, utrinq; equite nudata erat Appula acies, cum pedes concurrit, nec ſpe, nec uiribus par. Igitur primo impetu extemplo mouere loco hoſtiū aciem Albani. Ala deinde, & umbonibus pulſantes in ſummotos gradu illato aliquantum ſpacij, uelut nullo

reſiſtente

reſiſtente inceſſere, urgentibus & nouiſſimis primos. Vt ſemel motam aciem ſenſere, quod ipſum uim magnam ad pellendum hoſtem addebat, apud hoſtes auxiliares cedentes ſecunda acies Appuli, & Ligures, adeò non ſuſtinebant, ut cõtra etiam ne reſiſtentes pertinaciter primos, cedendo ad ſe perueniret hoſtis, pedem referret. Igitur auxiliares terga dant repente, & in ſuos uerſi, partim refugere in ſecundam aciem, partim non recipientes cedere, uti pauloante non adiuti & tunc excluſi, & propè duo iam permixta prælia erant, cum Appuli ſimul cum hoſtibus, ſimul cũ ſuis cogerentur conſerere manus, non tamen ita perculſos, iratosq́ in aciem accepere, ſed denſatis ordinibus in cornua, uacuumq́ circa campum, extra prælium eiecere pauidos fuga, uulneribusq́ milites, ne certam & integram aciem miſcerent. Cæterum tanta ſtrage hominum armorumq́ locum in quo ſteterant ante auxiliares compleuerant, ut propè difficilior tranſitus eſſet, q̃ per conſertiſſimos hoſtes fuerat. Itaq́ qui primi fuerũt haſtati per tumulos corporũ, armorumq́, & tabẽ ſanguinis, qua quiſq́ poterat ſequentes hoſtem & ſigna, & ordines confuderunt. Scorpionariorum ſagittariorumq́ ſigna fluctuare cœperant, uagam ante ſe cernentes aciem, quod Scanderbegus ubi uidit, receptui propere canere haſtatis iuſſit, & saucijs in poſtremam aciem ſubductis ſcorpionarios ſagittariosq́ in cornua inducit, quo tutior firmiorq́ media haſtatorum acies eſſet. Ita nouum de integro prælium ortum eſt, pugna atrox, & prælium utrinq́ maximum fit. Cadunt non rari, ex utraq́ parte certamen in integrum diem protrahitur, Mars fluctuat, uictoria modo hinc, modo inde flectitur. Quippe ad ueros hoſtes peruentum erat & armorũ genere, & uſu militiæ, & fama rerum geſtarum, & magnitudine uel ſpei, uel periculi pares, ſed numero Scanderbeganus ſuperior erat, & animo, quod iam equites leuis armaturæ, iam cataphractos fuderat, iam prima acie pulſa, in ſecunda pugnabat. In tempore Moſes & Giuriza pulſos per aliquantum ſpacij ſecuti equites, reuertentis in aduerſam hoſtiũ aciem, incurrere. Is demum equitum impetus perculit hoſtem, multi circumuenti, unaúe cęſi, per patentem circa campum fuga ſparſi, obſidente omnia equitatu, paſſim interierunt, Appulum, ſociorumq́ cęſa eo die ſupra quatuor millia, mille fermè uiri capti ſunt, cũ ſignis xxv. militaribus, uictores ad mille cecidere. Comes Iacobus cũ duce Iohanne paucis equitibus inter tumultum elapſus perfugit, omnia & in prælio, & ante prælium priuſquam excederet pugna expertus, & confeſſione etiam Scanderbegi, omniumq́ peritorum militiæ, illam laudem adeptus, ſingulari arte, aciem eo die inſtruxiſſe uiſus eſt, tormenta enim in prima fronte poſita, quorum fortuitus impetus, atq́ intollerabilis uis, ſigna ſequi iuſſa, & ſeruare ordines, in quo plurimum ſpei ponerent, Albanos & Epirotas prohiberet. Deinde auxiliares ante Gallorũ aciem collocati, ne homines mixti ex colluuione omnium gentium, quos non fides teneret, ſed merces, liberum receptum fugæ haberent, ſimul primũ hoſtium excipientes impetũ, illos fatigarent,

Appuli cũ ſuis, & cum hoſtibus manus conſerunt.

Victoria incerta.

Appulum et ſociorum quot millia cæſa.

Comes Iacobus fugit.

ac ſi nihil aliud, alij miſſilibus, alij uulneribus ſuis ferrum hoſtium hebetarent. Tum ubi omnis ſpes eſſet milites Gallos, Brutioſq; fuiſſe collocatos, ut omnibus rebus alijs pares, eò quod integri cum feſſis ac faucijs pugnarent, ſuperiores eſſent. Appulos interuallo quoq; diremptos, incertos, ſocij an hoſtes eſſent, in poſtremā aciem ſummotos. Hoc ædito uelut ultimo uirtutis opere, comes Iacobus cū perfugiſſet, incognitus, errāsq; hincinde per Italiam, uiliſſimo indutus habitu latitauit, donec à Franciſco Sforria Mediolanenſium duce dolis atq; blanditijs pellectus, falſisq; deceptus nuptijs, eius gener factus, moxq; ad Ferdinandum regē tanq; amicus miſſus, ab eo necatus, diem ſuum obijt. Dux uero Iohannes à regijs & Scāderbeganis militibus perſecutus, Troiam uix aufugit, qui per lunē tractus in urbē exceptus eſt, indeq; latēter noctu ad mare Liguſticū ſeſe proripiens, nauimq; conſcendens, iterū in Galliam reuerſus eſt. Scanderbegus confeſtim expugnatis hoſtium caſtris, direptisq;, cum ingenti præda Neapolim unà cum rege Ferdinando clariſſimo triumpho inuectus eſt, deductis in triumpho captiuis. Tum patuere facta gratulatione omnia in urbe templa, ſupplicationes decretæ, ludi cuiuslibet generis, & conuiuia publice per urbē undiq; triduo celebrata ſunt. His itaq; æditis profligato hoſte, de illoq; uictoria fœliciſſime potita, decreuit Ferdinandus ſimul cū Albano principe inſtructis copijs omnibus uniuerſum regnum Appuliæ, Calabriæ, ac Siciliæ obequitare, ac perluſtrare. Quo urbes, ciuitates, oppida, & loca omnia quę ad hoſtem iam defecerant, uendicaret, recuperaretq;. Hoc facto, omnia breui in fidem Caſtrioti recepta ſunt, & in poteſtatem regis redacta. Nam ij oēs Scanderbegi fidem, magis q̄ regiam ſunt ſequuti, uerebātur enim in ditionē regis uenire, et fidei ſuę ſeſe cōmittere. Timebāt nanq; eum, ne propter rebellionē, quam fecerant, & uiolatā regi fidē, ſe omnino perditū ire. Verum Scanderbego fidebant, q; ſi ipſe fidē ſuā, publicamq; tum de eorū ſalute, tum liberorū ac bonorum ſuorum promitteret, ne quicq; mali ſibi euenturum eſſe, ſed à rege ſalutem, incolumitatem ſuam, ſuorumq; omnium, necnon impunitatē, ac indemnitatē penitus cōſecuturos ſperare. Quapropter ſic omnia à Scanderbego rege recepta, ac breui uniuerſum regnū eſt recuperatum. Verum unum tantummodo expediēdum in prouincia ſupererat, quod à Scanderbego perfacile admodum expeditum fuit. In urbe enim Trani Siculus quidam Fuſianus nomine erat, uir ſtrenuus atq; bellicoſus, quē rex Ferdinandus iampridem anteq; Galli in Appuliā irruiſſent, cū præſidio ibidem miſerat, copijsq; præfecerat. Qui dū uniuerſa prouincia incēdio, Gallicoq; tumultu ęſtuaret, arderetq;, libertatē in urbe occupauit, & tanq; tyrannus in ea factus eſt, putans regem, qui iam à Gallis è regno ferè deiectus fuerat, amplius imperium in ea, neq; poteſtatē uendicaturū. Ad quē maxima ex omni colluuiōe manus cōfluxerat, quotidieq; cōfluebat ob prędę cupiditatē & dulcedinē, quā cōtinue per prouinciā agebat. Quæ omnia quum Scanderbegi aures pulſaſſent, communicata re cum

Comes Iacobus à fuga latitat in Italia uiliſsimo habito.

Dux Ioannes fuga ſibi conſulit.

Triumphus Scanderbegi & regis Ferdinandi.

Ferdinando rege,ipſe relicto eo cũ Italico exercitu in campo, modica tan
tum ſuorum manu delecta,ad Fuſianum proficiſcitur,qui quũ Scander⸗
begum ad ſe euntem uidiſſet,ei occurrit,& uterq; aciem egreſſi, ex equis
deſilientes,remotis hincinde pari ſpacio & interuallo militibus,ad inuicẽ
colloquendum congreſſi ſunt. Scanderbegus uero prior ſic illum breui
bus alloquitur: Fuſiane uir egregie & præſtans,non dubito quin ad au⸗
res tuas iam peruenerit,profligato,cæſoq; Gallorum exercitu, omnia in
regis poteſtatem perueniſſe. Tu tantum ſolus (neſcio enim quo ſpiritu,
qua mente ductus) ab eo tam alienatus es, ut regiæ poteſtati ac uolunta⸗
ti reſiſtere uidearis,qui iam & amicus eius, & præfectus eras, quod non
poſſum non ſummopere admirari., Sed mi Fuſiane,ſi audieris me,profe
cto multa tibi bona & commoda conſequi poteris. Nam ſi tu iterum in
regis amicitiam & beneuolentiam redire uolueris, quod omnino (ſi tibi
mens ſana) faciundum eſt,honores,dignitates, præfecturas (me duce &
autore) tibi à rege non defuturas promitto,dummodo urbẽ Trani cum
eius arce in regiam poteſtatem tradas. Sin autẽ alia mens,aliusq; animus
eſt,tibi tanq; hoſti & inimico regis bellum indico, atq; propono,cuius
profecto iram atq; indignationem quo pacto te effugere poſſis, non ui⸗
deo. At Fuſianus qui aura populari, & fortunæ afflatu elatus, inſolens
atq; audax factus fuerat,Scanderbego reſpondiſſe,dixiſſeq; fertur: Non
prius ſe dimiſſurum regi urbis Trani poſſeſſionem, q̃ ab ipſo omnia &
integra ſtipendia conſequeretur,quę à tempore, die & hora aduentus ad
illum ſui hucuſq; cum eo meruerat. Præterea primam poſt regem præfe
cturam,præter hæc alias quoq; conditiones regi potius imponere,q̃ ab
eo petere uolebat.Quæ omnia tum contra honorem, regiſq; decorem,
tum Scanderbegi dignitatem erant. Et tandem ipſe multis conuitijs,ob⸗
probrijs,atq; contumelijs,tam in regem, q̃ in reginam,prorupit. Quæ
quanq; oĩa Scanderbegus ęgreferret,cõcoquere illa nõ ualens,ira atq; in
dignatione ualde cõmotus,manus in eum inijciens apprehẽdit. Ad quẽ
Scanderbegani milites confeſtim cõuolantes ſine motu & reſiſtentia Fu⸗
ſianorum in uincula coniecerunt,ſecumq; abſtulerunt. Qui quũ ſe capti
uum Scanderbegi eſſe perſpexiſſet,ueritus ne in manus regis traderetur,
ſtatim à Scanderbego conditiones petit,dixitq;,ſi ab eo libertatem & in⸗
columitatẽ conſecutus fuiſſet,urbem Trani cum eius arce libere & expe⸗
dite in poteſtatem ei daturum.Quo facto,& fide data,ingreſſus Scander
begus cum copijs ſuis quiete,pacificeq; in urbem,capta eius poſſeſſione,
impoſitoq; ibidem pręſidio firmiſſimo,Fuſianum à uinculis ſolutũ liber
tati tradidit atq; conceſſit.Qui cũ omni ſuppellectili & familia ſua nauim
aſcendens,magno cũ honore atq; beniuolentia à Scanderbego diſcedẽs
è portu Trani in Siciliam adnauigauit.Caſtriotus uero uictor regis exer
citui coniunctus eſt. Poſtq; igitur omnia in regis ditionem & poteſtatẽ
uenere,& uniuerſum regnũ ac imperium pacatũ tranquillumq; effectũ,
et omnis timor et tumultus in prouincia ſedatus eſt,rex cũ Scanderbego

Scanderbeg Fuſiano loquitur.

Superbũ Fuſiani reſponſum

Scanderbeg urbem Trani accipit.

Fuſianus abit in Siciliam.

 impoſito

Oratores Pij Pont. & aliorum principũ ad Scanderbegum.

impoſito ubiq; locorũ firmiſſimo præſidio, ouantes poſthac ad regiam urbem ambo reuerſi ſunt. Interea Oratores Pij Pontificis, ducis Mediolani, ac omnium ferè Italiæ principũ, cũ ingenti gratulatione, maximisq; donis ac muneribus ad regem Ferdinandum, & Scanderbegum peruenere. Verumenimuero, prius Pontifex ſummus longe maiora atq; excellentiora Albano principi donauit. Non enim auro tantum & argento, ac tẽporalibus rebus, bonisq;, ſed etiã ampliſſimis priuilegijs, & alijs ſpiritualibus beneficijs, ornauit, decorauit, accumulauitq;, promittens ei, ut cum primum ipſe in Epirum & Macedoniam, cum expeditione, & exercitu Chriſtiano aduerſus Turcas traieciſſet, quod breui ſe facturum propoſuerat, non ſolum diademate impoſito regem illum Epiri, Macedonię Thracię, totiusq; nouæ Romę declaraturum, uerum etiã uniuerſo Chriſtianorum exercitui, & crucesignatorum copijs omnibus pręfecturum, prępoſiturumq;. His exactis iam annus agebatur, ex quo Scanderbegus cũ copijs & exercitu ſuo in Appuliam traiecerat. Videns igitur iam bello Appulo finẽ impoſuiſſe, regem Ferdinandum in ſedem & imperium collocaſſe, reliqua omnia in prouincia ex uoto abſoluiſſe, uolens in Epirum cum exercitu ſuo redire, transfretareq;, ſuper multis prius cum rege collocutus eſt multa. Exhinc Ferdinandus uero anteq; Scanderbegum à ſe dimitteret, conuocatis omnibus caſtrorum principibus, & præfectis in concionem, ſic eum eſt allocutus: Etſi unquam, Scanderbege princeps illuſtriſſime, nomini tuo deditus fui, nunc uero in præſentiarum permaxime tibi deditiſſimus ſum, plura etenim profecto, ac ſupra q; de te dici & prædicari ſolet, ego corã re ipſa & uidi, & iam expertus ſum. Nec mirum cum tu huiuſmodi progenitoribus, & loco originem traxeris, in uictiſſima ſiquidem Epiro, ſiue Albania, quę quondam Macedonia dicebatur, in qua tot generoſiſſimi & inuictiſſimi principes, tot fortiſſimi & ſtrenuiſſimi duces, & imperatores orti in ea ſemper floruere, qui uel totũ terrarum orbem armis acerrime pugnando ſubegere, quibus poſtea ſucceſſiue progenitores tui, tuq; inuictiſſime princeps diuinitus, & tanquã cœlitus demiſſus, ſucceſſiſti, quo tot tantaq; præclara, & propemodum immortalia pro re Chriſtiana gereres, & fidem catholicã, orthodoxamq; defenderes, illuſtraresq;. Quid in primis de te, tuisq; rebus præclariſſimis, Princeps ſereniſſime, commemorem? quo modo tu admodũ puer apud Amurathem Turcarum principem à parente tuo in obſidem cum fratribus tuis datus, ab eoq; poſtmodum præfectus copiarum creatus, ualidiſſimos hoſtium exercitus tam in Aſia, q; in Europa fudiſti, profligaſtiq;. Quomodo tu coram eodem Ottomano principe, à fortiſſimis uiris, & ſtrenuiſſimis ducibus ſingulari certamine prouocatus, præclarã egregiãq; uictoriã ſemper reportaſti. Quomodo ingenio tuo ſingulari & prudentia oẽs eius inſidias fictas, ac ſimulatas fraudes, quas ſępe ſæpiusq; in mortẽ tuã molitus fuerat (extinctis tñ ille prius ueneno fratribus tuis) fortiſſime, egregieq; ſemper euaſiſti, ac eximia arte illa tua, animiq; inuicti

Colloquiũ regis Ferdinandi & Scanderbegi.

Oratio Ferdinandi, plena laudum Scanderbegi.

inuicti celſitudine uniuerſum regnum tuum auitum, & paternum, breui temporis interuallo è manibus eius extorſiſti, tibiq; pręclare uendicaſti. Quo modo tu tot fortiſſimos, maximosq; exercitus, & innumeras eius copias, parua (ut ita dicā) manu in fugā cōuertiſti, duces & imperatores cepiſti, & obtruncaſti ipſum quoq; Amurathē principē, qui in te, copijs ſuis omnibus & maximis irruerat, tandē ad durā, turpiſſimamq; mortē cōpuliſti. Omitto pręterea, quo modo tu ingentes munitiſſimosq; exercitus Mahumetis principis, qui tot et tanta mala ac damna, tot iniurias ac contumelias Chriſtianis, & Catholicæ fidei intulit, fortiſſime debellaſti. Tu ille Scanderbege princeps es, qui tum tua, tum tuorū ferè oīm cōſeſſione, qui tecum omnibus expeditionibus & pugnis ſemper interſuere, ſupra tria millia Turcarū propria manu pugnando ſolus obtruncaſti: Tu es, inquā, principum inuictiſſime, quo in re tumultuaria & ſubita promptiorem neminē, celerioremq; neminē ullus unq; uidit. Ideo te ſæpius dixiſſe memini, multitudinē imperantiū nullo pacto laudandā, q; propter ſententias uarias, & diſſenſiones ſæpius Reſpublicæ magnas calamitates paſſæ eſſent, pręſertim cū in bello, re q; ſubita mature facto opus ſit. Nam bellorum neceſſitates humana conſilia, & cunctationes non expectant. Cōparare enim ſoles multitudinē imperantium, et unius principatū duobus animalibus, quorū alteri plura eſſent capita, alteri uero unicū tm̄, quę cum uenatorū iacula ſugerent, pariterq; truncū arboris uetuſtę ingreſſę, à uenatoribus circūdatę, nō inde aliter extrahi poſſent, niſi adhibito igni, accenſoq; trunco. Beſtia cui unum caput erat, ſubito & feſtinato conſilio in fugam ſe cōuertit, & in locū tutum ſe recepit. At cui plura erant capita, diu cogitans, quo pacto ſibi ſalutē uendicet, igne correpta, ſtatim abſumpta fuit. Idem Reipublicę, ſiue populari frequēter accidere dicis, quę longo ambitu ſententiarum atq; conſiliorū diſtractę cadunt, labunturq;. Ex quo optimū tibi ſemper eſt, ſi ab uno principe ſapientiſſimo cuncta regerentur. Tu ille, inquā es, cui toties ęquo campo, collatisq; ſignis cū hoſte cōgredi cōtigit. Verumenimuero alias quoq; uirtutes tuas, inuictiſſime Princeps, taceo, aliaq; cōplura egregia, ac diuina propè facinora, quę cōmemorare longū eſſet, quibus cū omni uetuſtate, unus ętate noſtra facile potes cōtendere. Venio tandē ad ea, quę nuper ipſe oculis meis perſpexi. Nam quum tu, Principum inuictiſſime, omni ſublata mora iſtuc ad nos nauigaſti, cōuolaſtiq;, & hoſtis, qui nos uallo, & obſidione iam cinxerat, nomen tuum tantū audiuiſſet, priuſq; te uidiſſet, derelicta urbis obſidione, fugā arripuit, quo timorē de te ſuum cunctis indicauit. Quē tu poſtea perſecutus eximia uirtute tua, & ſingulari ſcientia, tuorumq; ducū, & militum incredibili fortitudine, collatis ęquo campo ſignis, iuſto prælio ſuperaſti, profligaſti, inſignemq; de eo uictoriā & triumphum reportaſti. Me ingenti honore, laude, & gloria in regiam ſedē repoſuiſti, uniuerſum regnum, & imperium breui mihi pacatum, atq; tranquillum reddidiſti. Proinde quo fructu, qua mercede, quo præmio, quo honore, quibusúe

Scāderbeg ſua manu tria mil lia Turcarum occidit.

Multitudo imperantium nō laudanda.

Optimū ſi ab uno ſapientiſſimo principe cūcta regātur

meritis,tot,tantiſq́ꝫ tuis in nos officijs ſufficiam,non uideo,uel quonam pacto argumentũ aliquod non ingrati animi aperiam tibi, non reperio. Regnũ itaq́ꝫ meũ,& imperiũ,quicquid mihi eſt,quicquid habeo, poſſideoue,quicquid ero,quũ à deo diſceſſerim,ad te refero,cõditoris, parentis loco mihi ſemper eris. Omnia igitur noſtra,uitã quoq́ꝫ,animã ipſam, & ſi quid altius & potentius in anima latet, in tua manu & poteſtate eſſe exiſtimato. Ius omne,imperiumq́ꝫ noſtrum tibi tuiſq́ꝫ ſemper commune,nihil à te diuiſum, nihil ſeparatum,æqua nobis utriuſq́ꝫ pariq́ꝫ lance atq́ꝫ proportione ſit regnandi poteſtas. Poſtq́ꝫ rex his finem fecit,ſupplicationes decretæ,lectiſternia,puluinaria turribulis cũ incenſo ante ianuas poſitis, omni effuſa ciuitate erecta atq́ꝫ parata. Alia quoq́ꝫ diuina Deo optimo,immortaliq́ꝫ pro uictoria peracta atq́ꝫ perſoluta ſunt. Poſt hæc haſtiludia,certamina cuiuſcunq́ꝫ generis,uenationes,alia quoq́ꝫ ſpectacula ędita. Quibus omnibus peractis,Rex omnes ferè Scanderbeganos milites,unumquenq́ꝫ uarijs ac diuerſis donis & muneribus ornauit, decorauitq́ꝫ. Sed præcipue & in primis ipſum Scanderbegum principẽ, quem & patrem ſemper in poſterum appellauit. Cui præcipuo amore, ac ſingulari beneuolentia,pręter ingentẽ auri atq́ꝫ argenti copiã,equoſq́ꝫ Italicos loricatos,ſeu cataphractos,cęteraq́ꝫ arma,dona militaria egregia ac pręcioſa,urbẽ Trani,& duo nobiliſſima,ac muniti ſſima oppida in regno Appuliæ dono dedit. Quorum alterũ mons Garganus dictus, ubi præclara urbs Simpontum,ac uenerabile templum in diui Michaëlis honore conditũ eſt. Alterũ uero quod diui Iohannis Rotundi appellatur. Quam quidẽ urbẽ & oppida Rex Scanderbego,& eius filijs ac poſteris, cũ omni agro libere dedit,atq́ꝫ perpetuo poſſidẽda,fruendaq́ꝫ conceſſit. Pace igitur per uniuerſam Dauniæ Appuliæq́ꝫ regionem, terra, mariq́ꝫ parta, Scanderbegus magna parte exercitus ſui & militũ ad naues,et triremes,quę in portu Trani erant pręmiſſa,ipſe deinceps in mutua crebraq́ꝫ cũ rege oſcula profuſus (emanantibus utriſq́ꝫ lachrymis) ab eo diſceſſit. Qui à cõpluribus principibus & ſatrapis regis comitatus, per lætam pace nõ minus q̃ uictoria Dauniam,effuſis non urbibus modo,ad habendos honores,ſed incolarum,& aggreſtium turba,obſidente uias, ad mare,in portum peruenit,& ueluti triumphans naues aſcendit, & expectata proſpera nauigatione uento ſecundo,mox è littoribus Appuliæ ſoluens, nauibus Dyrrachij portum partim,partim portum quendam qui ab incolis caput Lachi dicitur,applicantibus,ſaluus & incolumis cum uniuerſo peruenit exercitu. Inde expoſitis copijs omnibus,lætus & feſtiuus per Epirũ effuſis undiq́ꝫ urbibus,& agreſtibus ingenti plauſu,& lætitia procurrentibus omnium regiam urbem Croiæ inuectus eſt. Vbi omnia læta & proſpera inuenit,ad quẽ quotidie nouę gratulationes, noui Oratores,cũ donis & muneribus ex ſocijs,regulis,& principibus confluebant.

Ferdinandus rex parẽtis loco habet Scanderbegum.

Mons Garganus.

Simpontum.

Diui Iohannis Rotundi.

Caput Lachi.

Et hic finis belli Appuli xvij.anno regni Scanderbegi, qui inſignis,& lętus fuit.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Vndecimus.

DVM SCANDERBEGVS IN APPVLIA MORARETUR, antequam transfretaſſet, & induciæ pacis factę inter ipſum et Turcarum principem finirentur, Mahumetes per id tempus ſecunda uſus eſt fortuna. Is enim nõ parua additamenta regno & imperio ſuo fecerat. Nam multa tàm à Græcis q̃ à Macometanis in Aſia atq; Europa abſtulerat. Inflatus itaq; Barbarus tanto rerum incremento, ad Scanderbegum opprimẽdum (id quod animum ſuum ſemper intendit) conuerſus eſt, contra quem Synam præfectum ſuum cum uiginti millibus miſit, ut improuiſus eum adoriretur. Sed Scanderbegus ſubito ab amicis præmonitus, cum octo millibus equitũ peditumq; illi occurrit, & montẽ quendam, qui Mocres dicitur, quo ipſe Synam cum exercitu ſuo tranſiturus erat nocturno tempore præoccupauit, quem ex improuiſo aggreſſus cum omni exercitu ſuo fudit atq; diſſipauit, quorum maior pars, amiſſis ſignis & impedimentis, cæſa eſt, ipſe uero Synam uix cum paucis aufugit, multi ex Barbaris, qui uiui capti fuere, pecunijs redempti ſunt, quas Scanderbegus ſimul cũ reliquis ſpolijs, & impedimentis militibus ſuis donauit. Per idem quoq; ferè tempus Aſſambegus citra Ocridam xxx. millibus ſuperatus uno tantummodo eodemq; memorabili prælio, uel proſtratus potius, Scanderbegi non clementiam minus, quàm bellicam uirtutem ſenſit. Pugnans enim ipſe acerrime, & omnibus circa ſe corporis ſui cuſtodibus occiſis, equo quoq;, ſed non lætaliter confoſſo, & ipſe uulneratus eſt ſagitta dextro brachio. Et quum in ea rerum omnium difficultate, tum tantæ cladis ſuę recenti memoria, atque ſpectaculo, tum uulneris dolore, & quod maxime cætera augebat mala, nocte ſuperueniente obrutus, paucis circa ſe ex reliquijs ſuorum apparentibus, prout enim ſors quenq; fugaq; hoſte inſequente tulerat, ſe receperant atq; latitabant lucem expectantes. Multi tamen hoſtem magis, quàm nocturni incommoda itineris timentes cum tenebris ipſis in tutiora loca euaſere. Ille in monticulo quodam uel ſylua potius, non longe à noſtrorum finibus, à caſtris uero quatuor paſſuum millibus ſe recepit, rerum omnium, ac uiæ lociq; ignarus, ſed non diu ſagacitatẽ Epirenſis militis latuit. Antelucanus enim explorator cũ omnia perluſtraſſet, atq; obſeruaſſet, ad ducem illico cõuolans, rem oẽm aperit. In hoc tantummodo deceptus, quod propter opacitatem loci, & arborũ denſitatẽ, maiorẽ hoſtium numerũ fore credidit, affirmauitq;, ita ut Scanderbegus ipſe equũ cõſcendens, ad eas uictorię reliquias expediẽdas conuolaret, equitatu ferè omni ſequẽte. A longe uenientẽ Barbari cõſpicati,

Syna præfectus Turcæ cũ uiginti millibus uult Scanderbegum inuadere.

Aſſambegus cum triginta millibus ſuperatur.

Conſilium, ut inermes oēs ac pedites uictori obuiam procederent.

& mœſti omnia mœſtiori duci exponentes in conſilio eius non militare fortaſſe, imperatoriumq́ꝫ, neceſſarium tñ, atq; ſalubre conſilium incunt, ut inermes omnes pedites q́ꝫ uictori obuiam progrederentur. Et ita dux autorq́ꝫ conſilij multo deformatus cruore, ac ſqualore obſitus, non Marco Antonio abſimilis, ad lepidum ex Mutinēſi clade illa fugienti, primus ante ſuos uadens, & ducis noſtri habenas apprehendens, ſola ac præclara uoce illa, ſe ſuosq́ꝫ omnes ſaluauit. Immo & cultorem uix credibilem calamitatis ſuæ inuenit, ô Scanderbege, clamitans, quó tendis? in quē ſtrinxiſti ferrum? in quem ſpicula direxiſti? Non ſemper uincere decorum,

Vincere non ſemper decorum.

non glorioſum eſt, uinci patiare interdū, uinci patiare. Ita uictus melius, q̄ꝫ uictor uinces, & laudabilius clementiæ tuæ, q̄ꝫ hoſtilium triumphos exercituum atq; uictoriarum numerabis. Subridens (ut moris ſui erat) Epirota, & ad ſuos conuerſus: Nihil, inquit, mala fortuna acutius: nihil neceſſitate prudentius, q̄ꝫ ſcite, q̄ꝫ eleganter uicti loquimur, quę nunq̄ꝫ ſciremus uictores, & hoſtilem quoq; manum apprehendens, bono animo eſſe iubet, neq; enim quicq̄ꝫ uel crudele, uel ſeruile paſſurum. Deinde à ſe dimiſſum coli curariq́ꝫ acuratiſſime iubet, & neceſſarijs omnibus adiutum, à quibuſdam ſuorū in tutiſſima loca deduci. Quid enim per Deū immortalem pulchrius, quid úe laudabilius, q̄ꝫ profligato hoſte, atq; proſtrato in calamitate, atq; miſeria poſito, conſtitutoq́ꝫ illius ſcire, atq; miſereri uelle. Ipſe cum exercitu hincinde obequitans, ubi omnia inſidijs tuta cognouit, in caſtra ſe, & demum non longe à Croia recipiens, reliquā uictoriæ lætitiam atq; uoluptatem eſt ſecutus. Iuſſumbeg quoq; eiuſdem & iter, & fortunam paucis poſt diebus imitatus eſt, eo præſertim cladi in iuriæq́ꝫ obnoxior, quo militum numero pauciore hoſtem & uictorem, & cruentū adhuc tentauit. Nam cum xviij. millibus Scopiam ingreſſus, Epiri quoq; interiora penetrare conceperat animo, non tot ſuorum cladibus, non recenti Aſſambegi ſtrage ſatis edoctus atq; perterritus. Scanderbegus eius aduentu audito, miratus tantam hominum uelut certam obliuionem, uel ſanguinis ſui ſitim, ad milites conuerſus inquit: Agite dum Commilitones mei, gens laboribus, uel uictorijs potius nata, prodeamus obuiam nouo hoſti, nouo imperatori, honoremus hominem nos, mihi credite, primo congreſſu honoraturum. Acclamationes undiq; audite, & caſtris motis miles ſecutus. Vbi iuxta Scopiam deuentum, exploratoribus præmiſſis Epirenſis, ſigno belli dato, in hoſtem effuſis undiq; habenis irrumpit. Irrumpentem Barbarus non animis, non conſilijs ſatis ad pugnam paratis, tumultuandi potius q̄ꝫ confligenti ſimilis excepit. Nunq̄ꝫ tantum ſui contemptum, nunq̄ꝫ tantam hoſtilem audaciam ratus, ut ſic longe fines ſuos egreſſus cum hoſte, & in hoſtilibus locis fortunam belli experiretur. Vbi neq; uictus euadere, uel copias reparare, neq; uictor ſatis tutus foret. Itaq; primo fermè impetu Iuſſumbeg & animo & uiribus fractus, fugam arripuit. Idem reliquus exercitus nō multis uix trecentis amiſſis, reliquos inordinatos & palantes, eques noſter in-

ſter inſecutus, clade inſperata afflixit, quum tutam fugam in ſuis locis cre didiſſent, & cæſorum corporibus duorum amplius millium numerum repleuit. Pauci uiui capti propter ducendi incommoda, ne impetus ab agreſtibus fieret, & uiæ longinquitatem. Iuſſumbego copias inſtaurare paranti, & inſidias quaſdam molienti hoſti milites non aſſenſere, ſed fugã ſecuti ingrati magis redire principi, quàm non redire maluerunt, recenti à Scanderbegi clade exemploque ſatis excuſati. Sed nunquam ſucceſſor tan torum periculorum, nunquam hoſtis Scanderbego defuit.

Carazabeg quendam Aſiaticum multis expeditionibus celebrem uirum, & ſenem, iam ingentis apud Mahumetem autoritatis, prout apud patrem Amurathem fuerat, gloriæ huiuſce dulcedo exagitabat, qualis iuuenes ſolet, uel mala fortuna potius, quæ ſemper magnis atque claris uiris in inſidijs moratur, ut omnem ueterẽ gloriam, & promeritos eousque triumphos Epirotica clade deformaret, utpote quem neque Aſſambegi recens infamia, ſpectaculumque nimis obprobrioſum, neque reliquorum idem fortunæ tenor, idem ad eam diẽ fortunæ curſus moueret. Is ad Mahumetẽ accedens: Accumulaui, inquit, hucuſque ſub te, patreque tuo, Princeps mi ſplendidiſſime, totidem ferè triumphos quot annos, nunc & horum, & illorum obliuio quædam, ac nauſea uelut me præ tot Scanderbegi uictorijs, tot cladibus noſtris, tãta Epirotica inſolentia cœpit. Stat hodie mihi emerito iam militi, ſeníque omnia in alea ponere, & aut ſceleratiſſimum illum & ingratiſſimũ Ottomani olim captiuum domus, nunc Epiroticarum ſordidum regẽ, tot cęſorũ exercituum tuorum, tot cęſorũ imperatorũ debitorẽ uiuũ, uel mortui cadauer ad hoſce protrahere pedes, aut gloriã eius hac ceruice, hoc iugulo magis magisque illuſtrare. Militem itaque ex ſententia mea cõſcribi permitte imperator, & delectum fieri. Ego omnia non uelut dux, ſed miles atque paſtor hiſce tractabo manibus, & in eligendo, & in inſtruendo exercitu ſolus oĩm officia obibo. Bellum enim cũ prędonibus eſt, cũ maximo inſidiarũ artifice, & multis elato uictorijs, multis ſaginato ſpolijs, prędaque. A Mahumete conceſſa omnia, & ad ſuperciliũ (ut aiunt) eius relata, immo & decẽ hominũ millia addita. Ipſe enim xxx. tantummodo ſcriptis collectiſque ad tantã rem conficiendã iam exploratores quoſdam pręmiſerat. Neque à Scanderbego deerat id procurationis genus per prouinciã uniuerſam nõ Epiri ſolum, ſed Macedonię & interiora quoque atque penetrabilibus ipſius hoſtilis terrę. Quare Carazabegi iter tempeſtiue pręnunciatũ, ita ut apparari omnia à noſtris aduerſus eam periculi molem cõmode poſſent. Sed Scanderbegus eis auditis, (ut ferunt) dixit: Ducem magis quàm totũ exercitum timerem, ni ſenex eſſet. Melius ſibi conſuluiſſet Carazabeg noſter (notiſſimus enim illi, & contubernalis fuerat in quadam Aſiatica expeditione ſub Amurathe, ſi ætati ſuæ, ſi fortunę identidem pepercisset defatigatę iam propter tot conceſſos ſibi triumphos, tot diſpenſatas uictorias. Age dum tamen neque quinquagenarius effectum iam ſenem formidabo, quem infans penè olim iu

Carazabeg multis copijs aduerſus Scanderbegũ properans, ignominioſe, turpiterque terga uertens abijt, fugamque arripuit.

Sentẽtia Scanderbegi de Carazabeg.

olim iuuenem contempſi. Paratæ igitur illico copiæ, immo & plures ꝗ̃ aduerſus Aſſambegum conſcriptę propter famam ducis, & peritiam inſignem in rebus militaribus. Et mox per Dibras in Triballorum uſqꝫ fines (inde enim aduentus eius nunciabatur) duobus equitum militũ pro curſum. Qui in circunfuſis montibus de more latitantes, & hoſtem medium claudentes magis opportunum iniuriæ cædiqꝫ haberent. A Barbaro quoqꝫ præcurſorum quatuor amplius millia miſſa, reliquum exercitũ
Chieri. in Macedoniæ loco quodam, cui Chieri nomen eſt, expectare iuſſi. Sed à noſtris quibuſdam detecti, & oppreſſi multi, occiſiqꝫ, reliqui in fugã conuerſi, nuncium Carazebego deguſtatæ iam cladis attulerunt, antequã in Epiro appropinquaſſet. Ille itaqꝫ ut ſenio & morbo quodam æger erat, partim eo nuncio aliquantiſper confuſus, magis animo corporeqꝫ defecit, dolens non tantum iacturam amiſſi militis, quantum detectum ſe hoſtibus. Multa itaqꝫ nequicquam cogitans ſecum, utrũ iter ſequeretur, an iterum Conſtantinopolim rediret, in uernum tẽpus reuerſurus, erat enim in fine autumni, pudore demum uincente, bellum differri non placuit. Et eo biduo iter ferè omne emenſus, prima noctis uigilia in planicie quadã,
Liuad. noſtri Liuad appellant, caſtra fixit, & omnibus per noctem peractis, inſtructiſqꝫ ad pugnã, mane Scanderbego nuncium mittit, rogans ut colla
Scanderbeg Carazebeg uocat anum & uetulam. tis ſignis nõ prædonis more decertare uellet. Epirenſis anum uetulamqꝫ appellans, mox ſe reſponſurum dixit. Et ita dato ſigno irrumpit in hoſtẽ nondum paratum, ſed conſultantem quaſi adhuc, ut mos ſenum eſt, tamẽ pluuia ingenti in ipſis quaſi pugnæ auſpicijs ſuperueniente, facile diremptum, & nihil memorabile geſtum. Nam toto eo triduo tanta aquarum copia inundauit, quod niſi Carazebeg in montana loca mouiſſet caſtra, non ſine naufragio ſuorum res pertranſiſſet. Iumenta tam multa periere. Barbarus prodigium quoddam ratus, & opus & operam (ut aiunt) unà dimittit, & ubi primum per eam tempeſtatem licuit, paulatim ſe noſtris ſubtrahens, Epirum deſeruit, cũ uere ipſo repetiturus, ſi fata credulo permittant ſeni. Qui cum reliquo exercitu ad Mahumetem perueniſſet, reprehenſum primo ac eo acriter fuiſſe ferunt, dehinc collaudatum, quod exercitum ſaluaſſet. Videns autem Mahumetes Scanderbegum armis ex pugnari nullatenus poſſe, excogitauit eum dolis inſidijſqꝫ (ſi poſſet) circumuenire, & Ottomana fraude ſeducere. Itaqꝫ nuncium ſuum cum muneribus, & huiuſmodi literis ad Scanderbegum direxit:

Mahumetis nuncius cum muneribus ad Scanderbegum Mahumetes Begus Amire Soltanus omnium mundi partium, Orientis atqꝫ Occidentis dominus & imperator, Scanderbego Albanorum, Epirotarum Principi S.P.D. Nullam puto Scanderbege mi, arctiorem neceſſitudinem eſſe, nullam firmiorem amicitiam, ꝗ̃ quæ à longa conſuetudine inuicem, & aſſiduo uictu emanauit; præſertim ſi ea ſit à puerili, & tenella ætate inita, ut nobis utriſqꝫ contigiſſe non ignoras. Qui ambo à teneris (ut aiunt) unguiculis in regia patris mei cũ obſes apud eum eſſes, diu unà uitam traduximus, incredibiliqꝫ amore atqꝫ beniuolentia, uel

omni tem-

omni temporis momento tenebamur. Cum igitur Scanderbege mi, hęc omnia,& alia,quibus illa ætas noſtra delectabatur, in memoriam reuocem,præter hęc memor ego omnium,quę tu pro imperiꝭ noſtri,ac Ottomanę familię,& regni gloria,amplitudineq́ꝫ ſemper geſſeris,quibus equidem non ſummopere te,& amore,& affectu quodam ardentiſſimo proſequi debeo. Teſtor enim Deos,nihil mihi gratius nihil in uita iucūdius contingere poſſe,ꝙ te apud me habere,tuoq́ꝫ aliquantulum frui conſpectu. Nec de aduentu ad me tuo quicq́ꝫ pertimeſcas. Quod pauloante milites mei in regnum tuum irruperint,illudq́ꝫ deprædati ſint,ij iniuſſu id, & extra imperium noſtrum fecere. Itaq́ꝫ ſicut debui,maxime moleſte tuli. Neq́ꝫ diſplicuit ullatenus illos ab exercitu tuo cæſos & profligatos, ſcelerum ſuorum pœnas ſoluiſſe,remq́ꝫ tibi (qui iuſtam fouebas cauſam) ex animi ſententia ceſſiſſe. Verum his omiſſis,reuocata in medium priſtina amicitia,& beneuolentia noſtra,facile in hanc ſententiam ſum adductus, ut inuicem cōponamus,& perpetuo inter nos confœderemus, quo peruetus amicitia,& neceſſitudo illa noſtra,quæ propter diutinam utriuſq́ꝫ abſentiam penè abolita reuiuiſcat,augeatur, confirmetur (ſi non iniquæ uidentur omnino)hę ſint pacis noſtrę conditiones,ſcio enim eius qui nō petit eſſe,leges dicere pacis. Primum enim eſt,quod à te petimus,ut exercitum noſtrum per agrum & regnum tuum ad Venetorum urbes infeſtandas,& agrorū depopulationes libere & impune tranſire permittas. *Conditiones pacis inter Turcam & Scanderbegū.* Vt Iohannem filium tuum nobis in obſidem tradas, quem ut unum ſemper ex filiꝭ habebimus. Vt mercatores & negociatores noſtri regnū tuū cum mercimoniꝭ ſuis ubiq́ꝫ permeent atq́ꝫ percurrant, & ſecuri atq́ꝫ immunes negociari ualeant. Prętεrea ut tu ipſe ad nos ſecurus & intrepidus accedas. Quibus rebus ſi ad nutū noſtrū obſecutus fueris,regia tibi fide, regnoq́ꝫ tuo uerā pacē, perpetuāq́ꝫ tranquillitatē obſeruare pollicemur. Neminemq́ꝫ apud nos uel fideiuſſorē,uel chariorem te unq́ꝫ futurū. Regnumq́ꝫ tuū ab ullis uel meorū, uel aliꝭ hoſtilibus armis pro uiribus noſtris uexari nunq́ꝫ permittemus. Quę uero ex ore nunciꝭ huius noſtri,& Oratoris Muſtaphę recognoueris,plenā his adhibito fidē. Vale. Ex Cōſtantinopoli regia noſtra,vi.non.Maiꝭ,mill.cccclxi.à generatione Ieſu.

Mahumetis literis perlectis,Scāderbegus duces ſuos, & caſtrorū pręfectos oēs in concionē cōuocauit,ubi propoſuit,quid agendū,an Barbaro obtemperandum,& cū eo pacē ineundā, quibus omnibus placuit, ut icto fœdere cū Ottomano cōponeretur. Quare id nō mediocri cōmodo honori,& gloriæ Scanderbego fore uidebatur. Cum Mahumetes princeps,qui tot regna & imperia poſſidebat,tot gētibus & urbibus imperitabat,tantoq́ꝫ fortunę afflatu ad id rerum faſtigiꝭ prouectus erat,pacem à Scanderbego peteret,ex quo ab omnibus unanimiter decretū eſt, quod reiectis cæteris conditionibus à Mahumete petitis, unica duntaxat,pacē ei cōcedendam,ut mercatores utriuſq́ꝫ hincinde immunes & liberi negociarentur. Quo facto,literæ ad Mahumetem in hunc modum datę ſunt.

Literæ Caſtrioti ad Turcam de pace.

Athleta Chriſti Georgius Caſtriotus, aliâs Scanderbeg, Albanorum Epirotarumq́ Princeps, Mahumethi Turcarum Principi S. P. D. Redditæ ſunt nobis literæ tuæ, Princeps illuſtriſſime, quibus ſcribis, te maximo in me amore, miraq́ animi beneuolentia affectum, quod teſtimonio antiquæ illius conſuetudinis noſtræ comprobari dicis, quæ longo inter nos uſu coalita, & radicitus nixa, & in naturam cõuerſa, uim ſemper & robur obtinebit. Verum quia propter longam, diutinamq́ inter nos ueluti conſopitam à ſomno excitare uiſum, ut quoddam pacis uinculum, & nouam fœderis compoſitionem iniremus, cuius has conditiones propoſuiſti, ut exercitus tuus libere per regnum meum iter ad Venetorũ agrum depopulabundum habeat. Cui quidẽ petitioni tuæ Mahumetes Princeps conſentire me neq́ ex æquitate foret, neq́ ex dignitate mea, cũ Veneti & confœderati mihi, & neceſſitudinis uinculo ualde ſint aſtricti.

Ioannes filius Scanderbegi

Illud uero, quod Iohannem filium meum apud te pro obſide habere deſideras, quo pax inter nos firmior permaneret: facerem id fortaſſe, neq́ inuitus, Princeps Mahumetes, ſi paternus pateretur affectus. Sed cum unicus ſit nobis, & ætate tenellus, nunc à parentum abduci cõplexibus, cum muniri, noſtriſq́ moribus imbui debeat, neq́ illi, neq́ nobis conducibile uideri poteſt. De mercatoribus tuis quod exigis à me, ut quacunq́ uoluerint, libere poſſint, & immunes per regnum meum negociari. Iſtud ipſum & duces ac præfecti mei omnes comprobant, & admittunt. Egoq́ unum maxime deſidero, ut merces & negocia utriuſq́ noſtrum libere poſſint hincinde prouehi, atq́ expediri. Adhæc hortaris me ſummopere, ut adeam te. Idq́ & intrepidus, & ſecurus, quo mutuo aſpectu, conſuetudineq́ tam diutinæ abſentiæ noſtræ deſiderium repleatur. Laudo in hoc, Princeps optime, ingenij tui bonitatem, laudo naturę liberalitatem. Amplecterer itaq́ audacter conſilium tuũ, ſi id per negocia mea & regni gubernationem, integrũ nunc mihi eſſet. Sed quid faciam? Eſt (ut iam dixi) Iohannes filius paruulus admodum, & ad imperij gubernacula minime idoneus. Eſt gens mea (ut ſcis) ocij impatiens, & populi feroces, & indomiti, quos regere uel ipſi mihi perdifficile eſt omnino. Adibo tamẽ te prout iubes, commodiori duntaxat ueniendi tempore captato. Vale, meq́ ama. Ex caſtris noſtris, iij. kalend. Iunias, Mill. cccclxi.

Miſſis ad Mahumetem Scanderbegi literis, hisq́ continuo perlectis, mox Barbarus ipſe alias huiuſmodi ad eum dedit.

Mahumetes Begus Amirę Soltanus omnium mundi partium Imperator, Scanderbego Principi Albanorum, Epirotarumq́, S. P. D. Dediſti Muſtaphæ nuncium, & Oratori noſtro literas tuas ad nos, quibus ſcribis, nullam ex pacis noſtrę conditionibus, quas propoſueramus tibi, præter unicam tantum de mercatoribus & negociatoribus noſtris placuiſſe, ut libere ſcilicet hincinde, & ex arbitrio merces ac negotia ſua deuehere & expedire poſſent. Hacq́ tñ lege pacẽ polliceris mihi, idq́ ex uoluntate elicis, & mente tuorũ eſſe. Amplector ipſe uoluntatẽ iſtam tuam.

 Excuſationes

Excuſationes cæteras æquo animo admiſi. Polliceor itaq; tibi Scanderbege mi, in meq; recipio omnia quæ petis, & menti tuæ, tuorumq; inhęreo. Pacem ſanctã inuiolabilem perpetuo tibi (quoad nobis uita ſuperérit) ſeruaturum polliceor, ni prior tu rumpendę, uiolandęq; cauſam præſtiteris. Idcirco has noſtras, quas Muſtaphæ nuncio & Oratori noſtro ad te dedimus, ſigno meo imperiali et conſueto obſignauimus, quo pacẽ iſtam perpetuo duraturam cõfirmemus. Ea propter tu quoq; (ſi placet) his noſtris te ſubſcribas, & ſigillo tuo ſolito illas munias, quo mentem & uoluntatem tuã ſimiliter habeamus. Iubeas præterea, ut ubiq; per regnũ tuum iuſſiones & edicta fiant, quod & ipſe per uniuerſa imperij mei loca fieri præcipiam. Scias præterea me, quo amor iſte in te meus clare omnibus innoteſcat, propria motũ liberalitate, omnia quæ in Albania & Epiro ui à parente meo abſtuliſti, legittima tibi facere, ut ita illa poſſideas, ac ſi tua, tuorũq; ſemper fuiſſent. In te igitur, tuoſq;, omne ius, omnemq; poteſtatem, quæ mihi prius erat, transfero, uobiſq; trado, cõcedo, atq; confirmo. Teq; deinceps in principem Albanorum, Epirotarumq; ſemper habebo, atq; idipſum appellabo. Nunq; in poſterum (ut fide regia promiſi tibi) armis te tuaq; uexabo, ni tu cauſa extiteris. Itaq; his ſigillo tuo appoſito, eas Muſtaphę noſtro haud dubię fidei nuncio ad nos perferendas dato. Cui quicquid ipſe retulerit, dixeritúe, plenam, inuiolabilemq; fidem adhibeto. Vale, & in amore reſponde. Ex Conſtantinopoli regia urbe noſtra, x. kalend. Iulias, à generatione Ieſu mill.cccclxi.

De pace inter Mahumetem, & Scanderbegum. De publicatione & eius uiolatiõe.

Iam xl. præterierant dies, ex quo caduceator Mahumetis principis, qui prius pro pace petenda ad Scanderbegum uenerat, cum literis eiuſdẽ ad eam confirmandã, corroborandamq; iuxta Scanderbegi mentẽ & arbitrium, ad eum iterum conuerſus eſt. Quas quum Scanderbegus accepiſſet, conuocatis ducibus & præfectis ſuis, coram eis legi iuſſit. Qui oẽs pariter conſenſerunt, pacem firmandam cũ Ottomano, aſſerentes id eſſe & honori Scanderbego, & regno eius maximo commodo ac utilitati. Quare percuſſo fœdere inter Scanderbegum et Mahumetem, pax ubiq; locorum per regna utriuſq; ingenti omnium gaudio publicata eſt. Quę quodamtenus ab utriſq; fideliter ſeruata eſt. Verum poſtea Barbari, quibus nunq; fides, fœdifragi, uiolandę pacis autores extitere. Hi enim primum Scanderbegi fines inuaſerunt, indeq; maximã prędam abegerunt. Qua de re Scanderbeg cum Mahumete literis nuncijſq; conqueſtus eſt, qui ſe neſcire reſpondit, idq; ſe excuſando ęgreferre ſimulauit, quod milites uidelicet ſui nulla eius uoluntate aut iuſſu id feciſſent. Itaq; nonnulla ei reſtitui curauit. Sub eodem tempore Barbari Venetorum agrum in Peloponneſo deprædati ſunt. Ex quo Veneti, qui cũ Scanderbego confœderati, plurimumq; amicitia obſtricti erant, Gabrielem Triuiſanum Oratorem ad eum miſerunt, quem exhortabantur, & rogabant, ut Mahumeti principi, qui prior fœdus ruperat, & fidẽ uiolauerat, iuſtum bellum inferret. Qui poſtquam ad Scanderbegum uenit, coram eo, eiuſq;

Pax publicatur inter Turcam et Scanderbegum.

Oratio Veneti Oratoris, Paulíq; Angeli ad Caſtriotũ

præfectis ſic pro concione locutus eſt: Venimus ad te, Princeps inuictiſſime, nõ ut omnes ferè qui eiuſmodi legationis obeunt munus, facturi accedunt, ut te laudibus extollamus, patriæq́; tuæ dignitatem, & generis antiquitatem, necnõ rerum geſtarum excellentiam mentis, pręconijs celebremus. Neq; enim id cuiq; uel diſertiſſimo ex facili concedi poſſe contenderem, & alioquin præſentis ratio temporis, ut id decenter fiat, haud quaq; expoſcere uidetur. Sed hortaturi potius, & admonituri, rogaturiq́; inſuper, ut mentis tuę aciem, quæ procul ſemper intueri, & futura adhuc in occulto poſita perſpicere, & penetrare ſolet ad impendẽs Rei publicæ Chriſtianę periculũ, ad pullulans iam & exoriẽs malum, moxq́; niſi cito occurratur, uniuerſam Europam inuaſurum, dirigere, & intendere uelis. Certum enim tibi ſit, atq; exploratum, Princeps ſereniſſime, q̃ perfidus & ſubdolus Tyrannus iſte non alia ratione, q̃ ſumma perfidia atq; ſimulatione pacem tecum inierit, cum nullum Turcis, Epiroticoq́; generi naturale amoris cõmertium intendere poſſit, ut quo primum ſcilicet reliquos reges, & principes Chriſtianos tibi uicinos ſibi ſubieciſſet, uidebat enim à te, armiſq́; tuis ualde infeſtari, nec ea ſufferre poſſe) propagatis dehinc uiribus, & imperio ſuo in nos arma conuerteret. Iam uidimus poſtq; Barbarus iſte tecum pacem cõpoſuit, & ab armis uiribuſq́; tuis tutum ſe eſſe & quietum perſpexit, confeſtim arma ſua in Raſianos populos, & Triballos conuertit, eoſq́; peſſumdedit. Deinde Illyricos debellatus eſt, Thraces euertit. Græcis è regno deiectis, Trapezuntium imperium expugnauit, uires ſuas auxit, remq́; in maius prouexit. Nunc uero rupto pacis fœdere, omniq́; uiolato iure in nos arma conuertit. Agrũ tuum pariter & noſtrum longe lateq́; depopulatus eſt. Ecce Scanderbege princeps, fides tibi à Barbaro quàmbelle ſeruata bellum excitauit, arma intulit, iam ad pugnam prouocat te, & haud perplexe ſuã indicat uoluntatem atq; furorẽ. Ferenda ne hęc æquo animo? Tacendum adhuc? Confidendum Barbaro? Standum promiſſis eius? Dum Chriſtianum nomen euertat, & nos funditus perdat, quum infœlix bellum tam ignominioſę paci præferendum eſſet. Itáne igitur oblitum putas Barbarum turpiſſimæ illius paternæ mortis, quam ignominioſe ſubire à te compulſus eſt. Adde cædes, & calamitates exercituum, ducum, & imperatorum ſuorum abs te æditas. Cogitat hæc omnia rabidus & truculentus Mahumetes, animo continue uoluit, die noctuq́; præ oculis habet, ulciſci appetit, atque exoptat. Sed heu Princeps ſplendidiſſime ſimulat, ſimulat (crede mihi) arte ſua Ottomana utitur, machinatur aſſidue, quemadmodũ dolis, & inſidijs ſuis te capere, te circumuenire poſſit. Blanditus eſt hucuſq; tibi, ut à bello deſiſteres, arma deponeres, quoad bellum conficeret, cęteroſq; Reges & Principes Chriſtianos tibi circum uicinos opprimeret, atq; proſterneret, quorum nullum alium præter te uidebat, qui armis ſuis poſſet occurrere. Nunc uero poſtquam omnes alios ſubiecit ſibi, & omnia ei ex ſententia ſucceſſerunt, ad te conuertitur.

In te arma

In te arma intendit, quo te cum omnibus Epiroticis, & regno tuo de me dio tollat, & nos abſorbeat, & rabiem ſuam Barbaram expleat. Quid igi tur amplius Princeps optime immorandum? Quid ulterius expectan dum? Iam in eo res eſt, ut Mahumetes iſte aut hoſtis, aut dominus haben dus ſit. Sumamus nos quoq; aduerſus eum arma, uires uiribus conferamus, exercitus adinuicem cõiungamus. Bellum quo nos prouocat ei ultro inferamus. Agrum eius, ut par eſt, incendamus, diripiamus, nec patiamur tandem nos arte atq; inſidijs eius circumueniri. Quippe quũ nihil aliud molitur perfidus, nihil parat q̃ ſeorſum nos opprimere, donec orba conſilio auxilioq; res Chriſtiana in manum eius ſine ulla dimicatio ne tradatur (Dij meliora) & deploretur in perpetuum communis omni um libertas. Quos ſi unà cõiunctos eſſe uiderit, arma noſtra formidabit, uires perhorreſcet, uel ſi inſtare maluerit omnino fortaſſe uictus abibit. Sed ſi ſeiunctos animaduerterit, facili negocio obruet. Ita unus eſt hodie potentiſſimus. Proinde non permittamus hanc peſtem, hanc cõtagionem, hunc morbum in Europa eſſe, cui niſi celerius occurramus, totam inficiet profecto atq; contaminabit. Noſti enim iam Ottomanorũ fraudes, noſti dolos, & inſidias, quibus omnia ſua expediunt, & quæq; maxi ma perficiunt. Quis unq̃, Princeps inuictiſſime, ualeat huius truculentiſſimi Tyranni ſcelera & flagitia commemorare? quibus uel omnes ma iores ſuos longe ſuperat, qui uel domeſtico ac familiariũ ſuorum ſanguine quotidie non ſatiatur, qui etiam rem noſtram Venetam aggredi totis uiribus cupit, quæ (ut noſti) fidei Chriſtianæ ſemper columẽ, & propugnaculum fuit, ut ea demum concuſſa, fracta, atq; euerſa, nõ Epirotas mo do, ſed alias etiã Chriſtianorum nationes ſuppeditet atq; proculcet. Sed neq; hoc ſolum ferus & immanis Tyrannus intendit, quamuis magnum ſit, & uiris non tollerandum, uerum ut fidem ipſam deſtruat, & quæ ſola uia eſt ſalutis, hominibus interdicat. Errat enim, ſi quis Mahumetem regiones magis Chriſtianorum deuaſtare, depopulariq; uelle exiſtimat, q̃ fidem ipſam conterere, & ab hominũ cordibus euellere credit. Quid igitur? quid tandem bone Deus nos Chriſtiani ſperemus à belua iſta? qui & fide alieni, & omni uiuendi genere ac ratione ab eo diuerſi, alieniq; ſumus. Itaq; Scanderbege principum inuictiſſime, Chriſti athleta & miles accelera, feſtina, tolle moras, tolle abs te & ceruice tua mala & pericula. Ca ue tibi, caue rei & imperio tuo, quum poſſis (potes enim ſi uis) priuſq; mala & pericula te obruant & euertãt. Nam poſtq̃ tibi (quod abſit) eue nerint, uoles profecto & non poteris. Ideo (ut mihi uidetur) longe tibi melius atq; facilius erit, ſi antea proſpexeris, q̃ poſt illatum (ut aiunt) ſuſceptumq; uulnus & ictum, remedium & medelam quærere uelis. Conſule igitur, conſule mi Princeps optime quantotius, ne Mahumetis prin cipis rabies, peſtis, & contagio te inficiat, polluat, atq; corrumpat, qui nihil certe aliud quærit, parat, atq; molitur, niſi ut te pellectum ad fidem & crudelitatem ſuam, ad interitum & internecionem perducat, qui ſemper

Venetiæ columen & propugnaculũ fidei Chriſtianæ

Chriſtiani nominis & ſanguinis inſidiator & effuſor, cui Chriſtiana orthodoxaq́ꝫ fides ſummopere exoſa atqꝫ inuiſa fuit, quã totis uiribus die noctuq́ꝫ prophanare, ſcindere atqꝫ perdere ſtudet atqꝫ conatur. Ad quã tutandã, protegendamq́ꝫ à furore immanitateq́ꝫ rabidi truculentiſſimiq́ꝫ Tyranni te Princeps inuictiſſime, qui athleta & Chriſti miles uocaris, immo ſis Princeps noſter, cũ uniuerſo Senatu ſuo Veneto inuitat, inuocat. Aurum tibi, argentum, milites, & quicquid in huiuſcemodi expeditionibus opus eſt, abunde pollicetur & offert. Te igitur Princeps glorioſiſſime ſine mora præcinge, militem expedi, exercitum tuum & acies inſtrue, ferrũ acue, corripe telum, irrue in Turcas orthodoxę fidei acerrimos hoſtes, quos facile uiciſti ſemper, & ad uincendum fatalis quędam, & diuinitus tibi data eſt poteſtas. Cui niſi celerius occurramus, totam inficiet pro fecto, atqꝫ contaminabit. Noſti enim iam Ottomanorum fraudes, noſti dolos & inſidias, quibus omnia ſua expediunt, & quæqꝫ maxima perficiunt. Quis unq̃, Princeps inuictiſſime, ualeat huius truculentiſſimi Tyranni ſcelera & flagitia cõmemorare? quibus uel oẽs maiores ſuos longe ſuperat, qui uel domeſtico, ac familiarium ſuorum ſanguine quotidie nõ ſatiatur. Quid igitur, quid tandem bone Deus, nos Chriſtiani ſperemus à belua iſta, qui & fide alieni, & omni uiuẽdi genere ab eo diuerſi ſumus?

Facto dicendi fine, Scanderbegus non quod incertus ſententiæ eſſet, ſed quia nihil inconſulto militie facere cõſueuerat, cõuocatis ducibus ſuis, & prę fectis, diu multumq́ꝫ cum eis rem diſcuſſit, quid agendum, an obſequendum Venetis, & Ottomano principi bellum inferendum: quibus omnibus placuit, nullatenus eſſe aduerſus Ottomanum arma excitanda, quoniam ipſe bellum Scanderbego palàm mouere detrectabat, cũ & alioquin maiorem etiam partem ex prę da (quam ut aſſerebat) milites ſui iocoſe, & quadam potius militari licentia ex Scanderbegano agro abſtulerant, reſtituiſſet. Quamobrẽ Venetus Orator huiuſcemodi reſponſo habito, ſententiaq́ꝫ illorum intellecta, re infecta mœſtus admodum à Scanderbego diſcedens, ad Paulum Angelũ Dyrrachienſem Archiepiſcopũ diuertit. Quem nouerat apud Scanderbegum, & Scanderbeganos plurimum fide, gratia, & autoritate ualere, nec quicq̃ eſſe tam magnũ, tamq́ꝫ difficile, quod eis cũ uellet, nõ perſuaderet, ut experiretur, ſi ipſe Archiepiſcopus uellet hanc prouinciã ſumere, & cũ Scanderbego & prę fectis ſuis ageret, ut Ottomano bellum inferret, cõtraq́ꝫ eum arma ſumeret, procul dubio nanq́ꝫ fore ſperabat, Scanderbegum cum ſuis militibus in Venetorũ ſententiã facile iturũ. Qui Archiepiſcopus (ut Venetorũ obſeruantiſſimus erat) reuerẽtia tanti Senatus mox ad Scanderbegũ acceſſit. Erat hic Archiepiſcopus Epirota ex Driuaſto urbi oriundus, Andreę Angeli filius, de quo ſupra mentionem fecimus, uir ſummo ingenio, & ſingulari facũdia prę ditus, excellẽti doctrina, ſacris humanisq́ꝫ literis, tam Grę cis, q̃ Latinis apprime eruditus, uitę, ac morum grauitate conſpicuus, Chriſtianę religionis ardentiſſimus. Quẽ Scanderbegus ob illius modeſtiam

Paulus Angelus Dyrrachienſis Archiepiſcopus.

uitæ cultum,& integritatem ſumma in ueneratione habebat. Epirotæ,& Albani omnes tanquam oraculum quoddã audiebant et uenerabantur. Qui quum primum ad Scanderbegũ acceſſiſſet, omnes duces & milites Scanderbeganos in concionem uocatos, quo bellum aduerſus Mahumetem ſumerent, tali eis oratione perſuadere aggreſſus eſt.

Oratio Archiepiſcopi pro bello aduerſus Mahumethem inchoando.

Fœlices,& perbeatas fore Reſpublicas, regna,& imperia, Princeps inuictiſſime, diuinus exclamat Plato, ſi eis ab optimis & ſapientiſſimis gubernari contigerit. Quod quidẽ hac tempeſtate Albanis noſtris eueniſſe clara luce intuemur, qui à te uno Principe ſapientiſſimo, optimo, duce inuictiſſimo reguntur. Propterea non immerito omnes reges & principes proximi, ac circumuicini, te unum ducem ſtrenuum, & imperatorem ſingularem, tanquam cœlitus miſſum ſibi delegerunt, ut eorum imperia & regna ab Ottomana rabie, Barbaraque feritate protegeres, Qui hucuſque praeclare egregieque armis, prudentiaque tua, uirtuteque ducum & militum tuorum ſemper tutati ſunt. Nunc uero quum id Mahumetes omnium ſagaciſſimus, callidiſſimusque inſidiator, & Chriſtianæ religionis perſecutor acerrimus animaduerteret, appetens immanitate ſua infandum odiũ in Chriſtianum nomen conceptũ explere, uerſutijs,& calliditate ſua Ottomana egit, ut icto tecum fœdere cum eo cõponeres, bellumque ſedares, ne armis tuis, quem ſummopere timebat, infeſtaretur. Qui quaſcunque pacis conditiones, quæ tibi placuerunt; perfacile conceſſit. Sed heu, Princeps inuictiſſime, quis non uidet Barbarum hæc omnia tecum Barbarica fide geſſiſſe, fraudulenterque pacem iniſſe, ut primum alios reges tibi uicinos,& Chriſtianos principes de medio tolleret, dehinc arma ſua in te converteret, ut effecit? Vbi ubi ſunt enim Raſciani principes? Vbi Illyrici reges? Quó Trapezuntium Conſtantinopolitanum migrauit imperium? Nunc nunc demum ad te conuerſus rupto fœdere, uiolata fide, agrum tuum longe lateque depopulatus eſt. Confœderatos tibi aſſiduis excurſionibus perturbat, atque exagitat. Quis enim Princeps nobiliſſime queat explicare immaniſſimi huius Tyranni immenſum aduerſus te odium? An ita mortẽ Amurathis patris luctuoſas exercituum ſuorum ſtrages, cædem ducum,& imperatorum ſuorum inulta omiſſurum putas? Confidis uerbis, ac promiſſis beluæ iſtius? Accipis excuſationes eius? Seruabit ne tibi fidem? ſeruabit, quam nunquam habuit, neque cuipiam ad hanc uſque diem ſeruauit? Quis unquam, bone Deus, flagitia huius truculentiſſimi Tyranni uerbis poſſet recenſere? quæ tamen ſilentio inuolui nefas eſſe duxi. Quandoquidem uoluptas quædam eſt in crimino ſum,& improbum inuehi,& auctores uitiorum ac ſcelerum in lucem proferre, illosque nominatim appellare, quo cæteri à uitijs & flagitijs deterriti ſeſe abſtineant. Igitur ſicut nec uirtus merito relinquenda eſt quin laudetur, ſic nec uitiũ quin uituperetur. Ex utroque enim idem percipitur fructus, & ex bonis laudandis,& ex improbis uituperandis. Iuſtum eſt itaque, ut improbi omnes,& flagitioſi male audiant. Verum Mahumetes hic tyran

nus eo magis,quo cęteros ſua improbitate excellit,ſuperatq́ꝫ. Cuius qui dem uitam, mores, & facinora, quo notiora ſint tibi, illaq́ꝫ effugias per ſtringendo quambreuiſſime percurram. Mahumetes infimo infœliciq́ꝫ loco, humilimisq́ꝫ parentibus natus eſt, ea gente, quam Barbarorum peſſima locis loca mutare ſemper conſueuit. Nam quū Scythæ Meotici Barbarorum peſſimi ſint, ipſe adhuc turpiore infamioreq́ꝫ loco natus perhibetur. Scythia etenim illius regio eſt, ſed uilla Otmanach, ex qua Ottomanorum genus,ſiue familia originē traxit. Cuius homines ſe ſeruos eſſe gaudent, nihil eius progenitoribus turpius, nil uilius. Amurathes igitur eius pater,cui ex genere imperium tenere minime permiſſum erat,quum ex Ottomana familia eſſet,quę ſeruitio nata, atq; ſemper addi cta fuiſſet,imperia Aſiæ,aliaq́ꝫ regna fraude ſceleribusq́ꝫ occupauit, omnia auxit,atq; propagauit,remq́ꝫ à ſordidis & ſceleratis profectam initijs cò prouexit,ut iam magnitudine laboret ſua. Cæterum ut ad mores etiã eius deſcendam: Mahumetes magna ui animi & corporis, ſed ingenio malo prauoq́ꝫ,humani generis hoſtis,& communis inimicus, ſanguinis effuſor,caput ſcelerum,princeps omnium uitiorum,inuitator mortis, & pater omnium malorum,inſatiabilis homicida. Qui cum talibus natus eſſet auctoribus,Barbarã intemperantiam immanitatemq́ꝫ ſeruans,idem ſemper æquabili peruerſitate per oēm ętatē fuit. Huic ab adoleſcentia bella,cędes,rapinæ,diſcordiæ grata fuere. Ibiq́ꝫ iuuentutem exercuit ſuam, animus audax,ſubdolus uarius,cuiuslibet rei ſimulator, alieni appetens, ardēs in cupiditatibus,immoderata,incredibilia, ſemper immēſa cupiēs. Primo igitur pecuniæ, dehinc imperij cupido ſupra q̃ dici poſſit,in eo creuit. Mens prauis artibus imbuta, libidinibus non caruit, impudicus adulter,uitiorum inuentor,quæ uel ipſa abhorret natura. Hic eſt Mahumetes ille,qui regnandi cupiditate fratrē iugulauit. Raſcianos principes, Regem Boſnę perfide obtruncauit, cognatos partim in ſeruitutem & captiuitatem traxit,partim luminibus priuauit, aut aliqua corporis parte mutilauit. Quid de alijs dicam? in quos omnia ſuppliciorũ genera eſt expertus,in ſeipſum profectò uidetur ſęuiturus, ſi alia adſint, ita trux ingenium illud,ac pręferuida ira nunq̃ exaturari poteſt. Nãq; animus erga deos impurus,hominibus infeſtus,perniciem ſemper machinatur,amicitias,inimicitias non ex re,ſed ex cōmodo uendicat,nuſq́ꝫ modum, nuſq́ꝫ modeſtiam ſeruat,fœda,crudelia in amicos,ſubditosq́ꝫ cōmittit,delubra publice,& priuatè ſpoliat,ſacra prophanat, oĩa polluit, oĩa rapit, oĩa trahit,pudorē,pudicitiã,diuina humana promiſcue confundit. Nonnè oēs ferè contra fœdera ſubiugauit,interfecit,in ſeruitutem traxit? Propterea quidnã noui eſt Princeps ſplendidiſſime,ſi fœdifragus Mahumetes fidē tibi nō ſeruat? Quũ omni uitiorũ genere cōtaminatus, ſcelera illa gentilicia,ac perfidiã hęreditariã retineat. Proinde ne cōfidas Tyranno,ne uerbis aut promiſſis eius ſtato,ſed ab omni eius amicitia abſtinens,pacē quã prior ipſe tibi ſcidit atq; diſſoluit,ſolutam putato, neq; illius gratia bello

Vita, mores, ac facinora Mahumetis.

Mahumetes fratris occiſor

Argumenta quibus ſuadetur Scanderbego ne fidat Tyranno.

eum perſequi ſuperſedeto. Conſule, conſule iam tibi, regnoq́; ne Barbarus inſidijs atq; dolis te tuoſq; opprimat. Nihil cogitat ſubdolus, nihil molitur perditus ueterator, niſi quomodo fidē Chriſti expugnet atq; obruat, pro qua (ut ſcis) ſemper inſudare atq; laborare propoſuiſti tibi, & iuramento affirmaſti, teq́; ſæpius dixiſſe memini, ad hanc tutandam, defendendamq́; te natū, procreatumq́; fuiſſe. Cur igitur (pace tua dixerim) arma depoſuiſti? Cùr militum tuorū animis ocio luxuriantibus, fidem Catholicā iam à Tyranno oppreſſam deſeruiſti? Bonū cōmune ſepoſuiſti, militię renūciaſti? Tibi tantū ſoli uiuere deligiſti? An mediocre diſcrimen cōditionis ſecuturū tibi ex hoc reputas? Veteranus dux fortiſſimus bello cōpreſſis manibus ſedens? Videbit nunc quiſpiam (proh pudor) uidebit ocio luxuriare, atq; euaneſcere uiuidum illud quondā tanti principis ingenium. At Mahumetes amicus tuus non torpeſcit, non ocio tabeſcit, inuigilat, laborat, accelerat, ut Chriſti Euangelium prophanet, Petri nauiculam ſubruat, ueſtem Chriſti diſcindat, atq; dilaceret, ſecutus maiorum ſuorū ueſtigia, & pſeudo ſui prophetę traditiones. Qui ſtatuit, ut Chriſti nomen tanq; inuiſum, & prophanū acerrime à ſuis proſequeretur, ſanguisq; innoxius Chriſtianorum effunderetur abſq; ulla pietate. Ex quo Tyrannus iſte fidē Chriſti ſemper prę cęteris acerrime inſectatus eſt, in quē Principum inuictiſſime, ſi tu nunc arma tua nō exponas, uires non excites, illi bellum nō inferas, omnes profecto te timidum, formidoloſum, & ocio deditū cenſebunt. An neſcis quomodo omnes Chriſtiani reges & principes unà cum ſanctiſſimo Pontifice noſtro Pio, ſummo orbis antiſtite, aduerſus hunc Tyrannum conſpirauere? Quem Deo adiuuante omnino proſequi, & extra Europā expellere ſtatuerunt. Iam à ſummo Pontifice exijt edictum, & per omnia Chriſtianorum ora propalatū eſt, quo omnes reges & principes Chriſtiani ueniam peccatorum ſuorū conſecuti, aduerſus Turcarū regem cū ipſo ſummo Pontifice q̄primum exeant, & proficiſcantur. Ex quo Veneti tui cū principe ſuo, & omni Senatu, tam terreſtri, q̄ maritimo apparatu unà cum Pontifice maximo noſtro ad hanc expeditionē cōtra Mahumetē te inuitant, & implorant, teq́; principem, ducē, & totius Chriſtiani exercitus generalem imperatorem pręficiunt. Et q̄primum Pontifex traiecerit, & Dyrrachium intrauerit in regem Albanorum & Epirotarum declaraturum te cōſtituit, dignum apprime, cui ſumma huius belli demādetur. Igitur Scāderbege princeps fœliciſſime, quid facis? quid immoraris? Aut imperpetuū bellū armaq́; obliuioni danda ſunt, iugumq́; accipiendū, aut huic, cū quo de imperio & totius rei ſumma certetur, nec uirtute nec patiētia cedendū? Excita animum & uires tuas, cōuoca duces tuos, & imperatores, contrahe undiq; gentes, & populos, inuita reges, & principes uicinos tibi confœderatos, inſtrue acies & legiones, ſequere oīm fideliū cœtū, & Chriſtianorū collegium, obtēpera ſummo Pontifici, cōſequere ueniā peccatorū tuorū cum omni exercitu tuo. Ecce Veneti me tui miſerunt, ut hęc tibi annunciem,

Studium Mahumetis.

Pius ſecundus contra Turcā

Edictū ſummi Pontificis contra Turcam

 te inuitem,

te inuitem, te exhorter, quo uires uiribus, ſigna ſignis, copias copijs conferas. Sunt enim Veneti (ut noſti) principes Chriſtianiſſimi, benigniſſimi, terra, mariq́ꝫ præpotentes, qui aurum & argentū abunde pollicentur, offeruntq́ꝫ tibi. Itaq́ꝫ Scanderbege uere unq́ꝫ Scanderbege, tu tu prior, principum decus, copijs tuis Barbaro bellum infer, agrū eius inuade, terrorē & formidinē hoſti incute, qui prior te prouocauit, rupto fœdere, fide, & pace uiolata. Nam leges & iura omnia clamant, permittunt, fidem non ſeruanti non ſeruandam. Audacter audacter igitur Chriſtianū præi exercitū, hoſtē prior aggredere, Barbaro bellum uniuerſale annuncia, & ſummo Pontifici iter præpara. Nam ecce iam Pius, ecce Veneti tui, ecce Francigenę, Hiſpani, Belgę, Hungari, Boēmi, Poloni, Itali, & omne Chriſtianū nomē te ſequitur, tibi adeſt. Ex quo fieri nō poteſt, Barbarus tot regibus & principibus, tot copijs & exercitibus ut reſiſtere ualeat. Ideo fugam ſtatim arripiet, Europā deſeret. Nō proderit ſuperbia Ottomano, nō doli, nō inſidiæ, nō fraudes ſolitę eum leuabunt. Aduertendum eſt tñ, & prudenti animo præcauendū, quod callidus Mahumetes hæc omnia præſentiens, ſtatim nuncios & Oratores ſuos ad te deſtinabit, quo alliciat te, ut arma deponas, ut uiolatam ab illo pacem ſerues. Auerte tamen animum à malefica eius natura, occlude, obſtrue aures illecebris. Iam illius noſcis ingenium, ſat odoratus es hominem, & Ottomanę gentis fraudes uel (ſi quiſquam) optime perſpectas habes.

Vbi Germani? Hic uides ingenium Itali ſcriptoris.

His à Dyrrachienſi Archiepiſcopo magno ſpiritu peractis, Scanderbegus inito conſilio, rem ſub longa ac diligenti examinatione pertractauit. Duæ tandem præcipue, eædemq́ꝫ contrarię ſententię fuerunt elicitę. Altera, ut bellum nullatenus cum Ottomano fieret, ſed pax omnino cum eo inita ſeruaretur, eoq́ꝫ maxima inde cōmoda eis proficiſcebātur. Nam omnes populi Scanderbegi urbes & ciuitates locupletatæ fuerant, quotidieq́ꝫ in maius excreſcebat id commodum; adhæc ferè omnem prædam quā Barbarus ex agro Scāderbegano abſtulerat, ei cumulate reſtituerat. Altera huic mens longe diuerſa effluxit. Bellū omnino Ottomano principi mouendum, nec eius fidei ullatenus ſtandum, quam nunq́ꝫ alicui, & præſertim Chriſtiano ſeruauerat, præſertim quando ipſe prior Scanderbego pacem rupiſſet, & iura fœderis uiolaſſet: neq́ꝫ Tyranno credendū, aut promiſſis eius fidem habendam, quum doloſe Scanderbegum alliceret, audiens omnes reges & principes Chriſtianę religionis aduerſus eū conſpiraſſe, & arma iamiam ex omni Chriſtiano orbe in eum ruitura. Eo proinde timore pacem ſe Scanderbego ſeruaturū polliceri, aliâs neq́ꝫ pacem ſeruaſſet, neq́ꝫ prædam reſtituiſſet. Propterea nihil immorandum ſed bellum intrepide, & alacri animo aduerſus cōmunis fidei hoſtem exci tandum. Cuius ſalus eſſet, proprio etiam bono, & ſaluti præferenda, præſertim quod ipſe Pius Pontifex maximus, cum omnibus Chriſtianorū uiribus in eum conſpiraſſet. Hæc igitur ſententia tanq́ꝫ magis religioſa, & efficax, quum ipſi Scanderbego, maioriq́ꝫ parti procerum, & ducum,

Diuerſæ ſententiæ de mouendo bello in Turcam.

& præfecto

& præfectorum placuiſſet, hanc ueluti uniuerſale bonũ, publicumq́ꝫ commodum elegerunt, ſtatueruntq́ꝫ, ut bellum aduerſus Mahumetem excitaretur, & arma pro tutela Chriſtianæ Reipublicę inferẽda eſſent. Pręterea honeſtum ac ſanctum uidebatur, ſummo Põtifici Dei uicario, ac uniuerſo Chriſtianorum collegio adhęrere. Adhęc obtemperandum etiam ipſi Dyrrachienſi Archiepiſcopo, ipſiusq́ꝫ monita & conſilia tanq̃ꝫ mandata ſeruanda. Cui propter uitæ grauitatẽ & ſanctitatem, ſummã fidem pręſtabat, cunctaq́ꝫ eius conſilio faciebat, qui ex more regio Scanderbego ſemper aderat, à quo oẽs res geſtas, & hiſtorias tam Gręcas q̃ꝫ Latinas didicerat, Scanderbeganisq́ꝫ ducibus ac militibus maxime dilectus, gratusq́ꝫ erat. Decreto igitur aduerſus Ottomanum bello, mandatum eſt ubiq́ꝫ locorum delectum fieri, exercitum cogi, pręfectis & caſtrorum ducibus, ut pręparato, inſtructoq́ꝫ exercitu adeſſe feſtinarẽt. Quo facto, Scanderbegani milites pręcipue illi qui in limitibus cuſtodiæ cauſa degebant, ſumma ui & impetu in Turcaicum & hoſtilem agrum irruperũt, quem longe lateq́ꝫ depopulati, maximam inde prædam ſecum abſtulerunt. Nam lx. millia boum, lxxx. millia pecorum, tria millia equarum cum pullis ſuis, quę de turma (ut aiunt) & ipſius Mahumetis principis grege erant, inde abegerunt. Qui quum ad intima Barbarorum loca penetraſſent, & omnia igni, ferroq́ꝫ euertiſſent, nullam fœlicem arborem, nihil frugiferum in agro relinquentes, ingenti terrore atq́ꝫ formidine cuncta repleuerunt. Quę omnia quũ Mahumetes percepiſſet, uehemẽter in Scanderbegum cõmotus atq́ꝫ ſuccenſus eſt. Sed poſtmodum fronte reducta dolorem ſuum ſupprimens, uultu admodum hilari, hæc dixiſſe fertur: Quid mihi Scanderbege iſta, qui Orientis & occidentis principatum teneo? Tamen cõtra eum ultionẽ animo concipiens, in eius perniciem & ruinã iurauit. Sed quia Chriſtianorum arma iam in ſe concitari, & copias moueri pręſenſerat, ualde perterritus, arte ſua Ottomana, illecebris Scanderbegũ capere, et ſibi recõciliare excogitauit. Circũferebatur iam ubiq́ꝫ Piũ Pontificẽ maximũ, cõtractis undiq́ꝫ uiribus, & copiis oĩm Chriſtianorum in unũ coactis, prope diem aduerſus Ottomanum egreſſurũ, qui ut primum in Epirum & Albaniã traieciſſet, in urbe Dyrrachina poſt rem diuinã factam, Paulum Angelum eiuſdẽ urbis Archiepiſcopũ, de quo ſuperius mentionem fecimus, in culmine pręſulatus, & ſecundam à ſummo Pręſule et Pontifice maximo dignitatẽ, quã nunc Cardinalatũ appellant, inſignire, atq́ꝫ ſublimare, Scanderbegũ uero in regẽ Albanorũ & Epirotarũ declarare. Quem etiã omnibus copiis Chriſtiani exercitus aduerſus Mahumetẽ generalẽ (ut aiunt) Imperatorẽ perficeret. Quãobrem à Barbaris undiq́ꝫ circũferebatur, ſi in tali expeditione Chriſtiana aduerſus Ottomanũ Scanderbegus egreſſurus eſſet, proculdubio Chriſtiano uictoriam adiudicandã iri, & de re, Ottomaniq́ꝫ imperio uictũ, deſperatumq́ꝫ fore autumabant oẽs, & aſſerebant. Tantus terror, tanta formido Scanderbegani nominis eos inceſſerat, adeò formidoloſum, adeò horrendũ

Turca cogitat in perniciem Scanderbegi.

Paulus Angelus Archiepiſcopus Dyrrachinus fit Cardinalis.

apud Turcas illius erat nomen. Ideo Mahumetes omni arte, ingenio,& calliditate ſua laborabat,ut Scanderbegum ad ſe alliceret, & cum eo ex in tegro componeret,hincindeq́ꝫ iuramento præſtito pacem uallaret. Cui etiam huiuſmodi literas ſcripſit:

Literæ Mahumetis ad Scanderbegum. Mahumetes Amiræ Soltanus, Orientis atq́ꝫ Occidentis Imperator, Scanderbego Principi Albanorũ,Epirotarumq́ꝫ, S.P.D. Fidem tuam & probitatẽ,Scanderbege Princeps nobiliſſime,ſemper admiratus ſum. Propterea non planè credibile mihi fuit,te magnanimum & generoſum principem,fidem & pacem,quam mecum iampridem inieras, tam facile & temere ſoluiſſe. Nam (ut audio) maxima manu fines meos tranſgreſſus,omnia igni,ferroq́ꝫ deuaſtans,maximam inde tecum prædam qui dẽ abegiſti. Cuius quidem rei cauſam Venetos fuiſſe,mihi certum exploratumq́ꝫ eſt,quorum conſilio & ſuaſu ad hoc faciendum impulſus es.Nam eorum illecebris,calliditate & aſtu ſeductus,mihi bellum intuliſti,ruptor fœderis,uiolatorq́ꝫ gentium iuris factus. Idcirco exiguo,aut nullo potius tibi uitio eſſe dandũ cenſeo,cauſam magis ignominię intuens,q̃ ignominiam ipſam,ſed omnem in eos culpam reijcio,qui mihi ſemper hoſtes & infenſi fuere. Sed quid hæc mihi Scanderbege? qui tot & tanta poſſideo, adeóne graui quadam iactura imperium noſtrum afficere putaſti? dum prædonis magis cuiuſdam,q̃ hoſtis more in agris noſtris depopulandis, & abigendis pecoribus tam inſolens es factus, quod ego tamen neq́ꝫ iniurię loco duco. Sed perge, age, ſi ita æquum uidetur tibi. Pluris nanq́ꝫ ipſe facio amicitiam, & beneuolentiam tuam, quàm omnia quæ mihi ſunt chara,quod te (ut ſcis) ſemper unice dilexi, & eximio quodam amore ſum proſecutus. Nam quoties tenellam ętatem illam noſtram, & conſuetudinem, dum unà in regia patris mei Adrianopoli commorabamus,in memoriam reuoco, non poſſum equidem non omne officij genus debere tibi. Propterea Scanderbege mi, te etiam atq́ꝫ etiam rogo & hortor,ut priores pacis noſtræ conditiones renouantes eam iureiurando ex integro confirmemus.Nam ſi illa prius iuramento hincinde uallata fuiſſet,nequaquam à Venetis te ſeduci, aut circumueniri permiſiſſes. Quamobrem opus eſt,ut nunc denuo fœdus inter nos & pacem iureiurando ſacris hincinde adactis perpetuo muniamus atq́ꝫ confirmemus. Quod ſi feceris (ut ſpero) & me audieris, proculdubio tu cum poſteris tuis ſemper regnabis,& tua omnia tibi ſalua erunt. Sin ſecus, pœnitebit te (mihi crede) q̃ociſſime.Noſti iam uires meas,quibus an poſſis reſiſtere,tute conſule. Non reguli tui uicini,nõ Veneti ſeductores te poterunt à ui,& furore meo eripere. Nonne Græcos ferè omnes exterminatos uides? Trapeſuntium Imperatorem à nobis imperio deiectum? Raſcianos principes,& Triballos euerſos? Illyricos proſtratos, totiusq́ꝫ Aſiæ regna,aliosq́ꝫ reges & principes perdomitos,ac ſubiectos mihi. Sequere igitur Scanderbege conſilium meum,promiſſis ſtato, non enim falleris mehercule. Muſtaphę ſeruo & nuncio noſtro qui ad te uenit, de ijs man

davimus

dauimus, cui indubitatam fidem adhibeto. Vale. Ex Conſtantinopoli urbe noſtra regia, Nonis Maij, à generatione Ieſu Mill.ccccl xiij.

His literis acceptis, perlectiſq́, Scanderbegus Mahumeti in hunc modum reſpondit:

Athleta Chriſti Georgius Caſtriotus, aliâs Scanderbegus, Albanorū Epirotarumq́ princeps, Mahumeti illuſtriſſ. Turcarū Principi S.P.D. Admiraris Mahumetes Princeps, quod milites mei (ut inquis) contra fœdera, ruptis pacis noſtrę conditionibus, ingreſſi ſines tuos, maximam inde prædam ſecū abſtulerunt. Cuius rei auctores Venetos aſſeris, quos hoſtes tibi acerrimos dicis, ſubdiſq́, quod iſta parum offendunt te, tum principem potentiſſimum, tum quia propter maximam in me beneuolentiam omnia ęquo fers animo, & maxime q aliorum conſilio ſeductus id ędiderim, facili negocio omnia remittis mihi, dummodo fœdus quod prius inter nos ictum fuerat, eiſdem tecum conditionibus iuramēto confirmem, impelliſq́ ad id maxime, admones & hortaris, ut cōſilium iſtud tuum amplectar, mihi, & poſteris meis mirum in modum præfuturum, niſi forte dum Venetis obſequi ſtudeo, malim tuam indignationem ſubire. Adhæc, ut magis deterreas me, enumeras longo ordine gentes, populos, Reges, Principes à te deuictos, & tibi ſubiectos. Sed quidnam noui (rogo te per Deum immortalem) quid tantum admiraris Mahumetes princeps? & illud primum, quod milites mei id in agrum tuum fecerint, quod à tuis identidem militibus prius in rebus eorum commiſſum magnopere (ut debuerant) dolebant, ac de me conquerebantur. Proinde ſi ipſi quoq́ militari quadam laſciuia (ut tuus eſt dicendi mos) ulciſcentes illatam, non nouam inferentes iniuriam proſpexerint ſibi, & damnum damno compenſarint, nihil eſt quod admireris & me accuſes. Cohibuiſſem ipſe (uerum ingenue fateor) homines licet acerrime lęſos, ſedaſſem animum eorum tantopere ad omne ultionis genus prouocatum, ſi uel cuncta tu eis, quæ amiſerant, reddenda curaſſes, Princeps unus omnium opulentiſſime, & liberaliſſime, uel hanc tuorum licentiam, quam laſciuiæ uelamento tegis (uix pueris dignas ambages) ut par erat, caſtigaſſes. Quamuis enim delicta ubique grauia exiſtunt, in rebus tamen militaribus grauiſſima cenſeri debent. Quid quæſo? uis ne me iſtam tuorum laſciuiam interpretari? tanta præſertim accepta iactura, quos & cohibere prius, & punire poſt factum potuiſti. Accipe igitur tu quoq́ Mahumetes ſapientiſſime, uerba iſthæc noſtra, quę nobis hucuſque pulcherrime & dare, & uendere conſueuiſti, dum ſemper fraudi excuſationem & ſpeciem aliquam iuris imponis. Illud tamen, quod dum me obtentu priſtinæ conſuetudinis, & beniuolentiæ noſtræ excuſas, in Venetos inueheris, iniuria mehercule facis. Non enim erant Principes optimi, iuſtiſſimi, ſanctiſſimi à te tanquam ſeductores calumniandi. Quid prætere opus Venetæ Reipublicæ cōſilijs mecum agere, illecebris me allicere? ut tibi ſim iratus, te ut hoſtem perſequar,

qui ſoli

qui ſoli,ſoli inquam, quando ita res ferat,& aperte poſſunt tecum conten dere,& facili negocio te ſuperare.Nam quod ſuades mihi,ut eorū conſue tudine abſtineam, fruſtra agis mi princeps. Quis enim mortaliū ita per- ditus eſt, ita ſuis ipſis inuiſus, qui non malit uel maxime errare cū Senatu illo,quam tecum optime ſentire, ego preſertim, qui et confœderatus eis iampridem ſum, & unus omnium amicus, quod tu tamen (quæ tua eſt perfidia) nihil curaſti, agrum eorum in Peloponneſo,ruptis pacis fœderi bus quottidie infeſtando diripiendo. Sed nec minę tuę hoc loco deterre būt me Ottomane princeps,quas Barbaro more effundis,in me ingeris, euomis,ni conſiliū tuum fuerim ſecutus, nam & pati, quādo ita res ferat, & facere fortia Albanum eſt. Non timorem incuties mihi puſillo regulo cum Venetis meis.Quis tantus (ut ipſe te apellas) orientis,occidentis,& omnium mundi partium imperator? Riſum profecto hoc loco excitaſti mihi.Rident te alij quoq; Chriſtiani principes. Quomodo ita imprudē ter,ne dicam impudenter totius orbis imperiū falſo uocabulo urſurpaſti tibi? Quid in maiore Aſia poſſides? nihil certe,an omnia,quæ in mino- ri continētur,tua ſunt? minime.In Europa quid habes preter Thratiam Myſſiam,partem Gręcię,atq; Peloponneſi,Mytilenem,& Tauricam re- gionē? Aphricam nunq; pes tuus calcauit,Hic ne eſt uniuerſi orbis prin cipatus? Sed finge, finge Mahumet Princeps omnia ab ipſo uſq; ocea- no ſubiecta ſeruire tibi, non tamen iccirco inſurgendum eſt adeò tibi ut alios contemnas omnes.Define,define gloriari,& diſce iam (ſi potes) hu manę incōſtantię ſingulare documentū. Nam ubi ſunt Aſſirij,qui orbis terrarū quandoq; imperium tenuerunt? Vbi Medi? Vbi Perſę? Vbi Gręci? Vbi deniq; Romani rerum domini? Maior certe fuit Tanber- lanus ille Scytharū rex,terror (ut ſcribitur) gentium, q̃ tu. Qui auum tuum Paiazetem illum, qui armis tot, & tanta geſſerat cum cc.milibus in finibus armenię profligatum, & in fugam conuerſum captum,uinct- umq; cathenis triumphantis more ante currum ſuum traxit,In cuius ex- ercitu duodecies centena milia hominum fuiſſe traduntur, Xerxe, atq; Dario maior quorum exercitu maria conſtrata ſiccata flumina prodide- runt antiqui, Exterminati tamē ſunt omnes ab exterminatore gentium, Mahumet princeps,digytus dei omnes extinxit. Diſce proinde te quoq; hominem eſſe cognoſcere: Noli tantopere copiarum, & exercituū mul- titudini confidere,ſepe nanq; maiores exercitus minoribus ceſſiſſe hiſto rię teſtantur.Quare nō immerito receptū eſt illud: Nec laudaueris ducis uirtutem, niſi quum ductus fuerit ad triumhpum. Deum quòq; ipſum meliorem cauſam fouere,an dubitandum uidetur Mahumet? Scis tamē tu bene ſcis ad totius imperij ius te quicq; preter deum habere,omnia ui- olenta eſſe,omnia perperam à te,& iniuſte poſſideri. Propterea non deeſt animus mihi Ottomane imperator tibi tanto rerum domino uenienti modo reſiſtere,ſed uel prior te intrepide, & audacter in campum prouo- care,inſignemq; de te (deo propicio) & ſperare,& referre uictoriā. Sunt

Argumenta humanæ inconſtantiæ.

Digitus dei.

& nobis milites, qui & ipſi tela tractare, procedere ante ſigna, uerſari media in mole pugnæ ſciant. Quæ igitur de pace iterum firmanda agis mecum? Fruſtra iam huiuſmodi delinimentis me circumuenire quæris, ita eſt mihi & fides tua ſuſpecta, & beniuolentia uſquequaque inuiſa. Quippe quum ficte ſemper, & doloſe maiorum tuorum mores ſecutus, quicquid agis, quicquid polliceris mihi, facis omnia, quo facilius euertas me, regnoque exuas. Euaſi tamen ipſe hucuſque, Deo autore, inſidias tuas omnes, dolos & fraudes omnes. Sed breui, breui (ut ſpero) his omnibus finem dabis, quum non artes iſtæ tuæ, non inſidiæ ullæ leuabunt te, non Ottomanum ingenium, non tumor iſte Barbarus proderit tibi, neque tamen unus ego in te hos animos gero. Longus poſt me ordo eſt Chriſtianorum principum. Ecce nanque armatur in te, totiſque uiribus cõtendit, quicquid eſt uſque Chriſtiani nominis & ſplendoris. Coniurârunt in te unà cum noſtro ſummo Pontifice Pio, Reges & Duces omnes, et ad euertendum te, regnoque ſpoliandum iam iam aderunt. Quamobrem ego obtentu priſtinæ conſuetudinis noſtræ, quamuis tu eam grauiter læſeris, penitusque uiolaueris, admonendum tamẽ de his te duxi mi Princeps, quo diligentiori aliqua conſultatione cogitatus omnes colligeres, tibique, atque regno tuo conſuleres. Vides impetus, atque uires tantorum principũ, quas an ſic facile poſſis euadere, non ſatis ſcio. Poteris tamen, ſi me audies, poſteris & imperium nomenque tuum ex magno maximũ, ex fœlici fœliciſſimum, ex celebri reddere efficereque celeberrimum, ſi perfidia iſta, & Macometanæ ſectæ erroribus depoſitis, ad Chriſti fidem & ueritatem te conuertere uolueris, animæque tuæ tandem habere rationem. Neque tu quoque qui altiori ſpiritu, & ingenij magnitudine maiores tuos omnes longe excellis, ceu hæreditario quodam iure, in errore, & pertinacia iſta te tuoſque uerſari amplius patiaris, faciaſque iam ſponte tua (ut ſapientiſſimum principem decet) quod es propediem neceſſitate facturus. Turpiſſimum habitũ ſemper eſt ex ore Imperatoris audire: Non putâram. Reſipiſce aliquando, tecum habita. En offert materiam tibi Deus optimus maximus, quomodo & rerum tuarum ſtatum oẽm tranquillum reddas, & omnes te reges & imperatores noſtri ament, uenerentur, obſeruent, neque hac in re te regnandi cupido, ac bonorum iſtorum quæ poſſides, ſolicitudo excruciet. Quicquid enim iniuſte, quicquid illicite uſurpaſti, omnia profecto Chriſtiani principes uelut propria & hæreditaria licite & iuſte te habere concedent, confirmabunt, ſancient. Eris uerus Princeps, legitimeque dominaberis, dummodo fidẽ hãc, & uerũ Dei cultũ amplectaris. Quam ut primũ ſenties, dolebis per Deũ immortalem nõ maturius cognouiſſe: dolebis amiſſi tẽporis diſpẽdio, exterminabis, eliminabis, quicquid mendacij, quicquid fœtoris apud uos reliquit ſpurciſſimus pſeudopropheta ille Mahumetes. Ex caſtris noſtris vij. kalend. Iunias. Mill.cccclxiij.

Coniuratio principum Chriſtianorũ in Turcam.

Stultiſſimũ eſt ex ore Imperatoris audire non putâram.

Hortatur Turcam pro ſuſcipienda fide Chriſtiana.

Poſtquam Scanderbegus huiuſcemodi literas ad Mahumetem dedit, interim literis ſummi Pontificis ei nunciatur, quod ipſe cum innumeris

copijs cruceſignatis contra Ottomanum principem propediem urbem egreſſurus erat,& Anconæ portum, maritimaq́ꝫ petiturus, quo inde in Epirum cum uniuerſo exercitu traijceret. Vbi primum Paulum Angelum Dyrrachinum Archiepiſcopum in Cardinalatus dignitatem & purpuram aſſumeret, Scanderbegumq́ꝫ Albanorum atq; Epirotarum regē declararet, ipſumq́ꝫ Chriſtianis copijs pręficeret, ut expeditionem, quam cum omni fidelium cœtu in Barbarum ſuſceperat, totis uiribus perſequeretur. Quamobrem eum admonebat, exhortabatur, ut copijs præiret, & Barbaro uniuerſale bellum indiceret. Quibus literis corā omnibus principibus & pręfectis caſtrorū perlectis maximo plauſu atq; lętitia, Scāderbegus mox copijs inſtructis, in agrum Turcaicum & hoſtilem maximo impetu irrupit. Quem longe lateq́ꝫ diſcurrens, omnia igni, ferroq́ꝫ deuaſtauit, atq; diripuit, & maximum Barbaris terrorem inferens, Mahumeti generale bellum indixit. Verum quū Ottomanus iamiam Scanderbegi literas perlegiſſet, per idem ferè tēpus ad eum nuncius uenit, Scanderbegum in agrum ſuum irrupiſſe, omnia diripuiſſe, atq; incendiſſe. Quo triſti nuncio Mahumetes admodum territus, totusq́ꝫ ira atq; furore in Scanderbegum percitus, Seremetium præfectum ſuum cum xiiij. millibus equitum ad cohibendum potius impetum & furorem eius, q̄ aliud quippiam præclare agendum contra eum miſit. Statimq́ꝫ ipſe Princeps conuocatis ducibus omnibus, & præfectis ſuis, corā eis ſic elocutus eſt:

Oratio Tyranni ad duces & præfectos ſuos

Nunquam dubium mihi fuit, Principes optimi & commilitones mei uobis omnibus illud unum eſſe certiſſimum, exploratiſſimumq́ꝫ, regnū, ius, imperium meum omne uobiſcum ſemper fuiſſe commune. Eius proinde ſalus, & incolumitas non minus curæ uobis, q̄ mihi ipſi eſſe debet. Noſtis enim bene noſtis, quanti uos fecerim ſemper, ut me ipſo apud me nō eſſetis inferiores, q̄ humane, q̄ benigne egerim uobiſcū, ut nō tanq̄ regem ueſtrum & principē, ſed uelut cōmilitonem aliquē ex uobis uſquequaq; me geſſerim. Qui nō mihi tantū, ſed uobis, uobis inquā, liberisq́ꝫ ueſtris uixi, laboraui, inſudaui, & ad ſangninem uſq; ſtudium, operamq́ꝫ meam omnem pręſtiti, quo regnum uobis pacatum, tranquillum, & undecunq; maximum redderem, efficeremq́ꝫ, quo inimicorū impetū omnē propulſarē, propellerē, & ciuitates, populos, uxores, liberos, fortunasq́ꝫ ueſtras augerem, illuſtrarem, extra periculum ponerem. Effectum, effectumq́ꝫ eſt ita diuinis auſpicijs, ut omnia duce tn̄ uirtute, fortitudineq́ꝫ ueſtra ex animi ſententia ceſſerint nobis. Nihilq́ꝫ ferè hodie uel peragendū, uel optandū ſuperſit uobis duces inuictiſſimi, quod uel ad nominis ſplendorē attineat, uel ad imperij amplitudinem. Quid enim enumerē domitā

Narrat ſuas uictorias per compendium.

iam Aſiā oēm, peruictā Thraciā, expugnatos Triballos, ſubiectas utraſq; Myſias, debellatā Tauricā regionem, Alycarnaſeum regē è ſede deiectū, Principes Illyrię expulſos, Pannones profligatos? Quę regio eſt (rogo uos per Deos immortales) quę tellus fortiſſima, ferociſſima, quam nō arma ueſtra penetrarint? Qui populi, quę gētes indomitę & inuictiſſimæ,

quæ no-

quæ nomen,uirtutemq́ ueſtrã uel non timuerint prius quàm ſenſerint? Nunc uero (proh pudor) quid iſtud dedecoris eſt uiri principes? Quis tantus rerum tumultus? Vnde nouus & inſuetus timor hic? Tantos ni mirum rerum euentus pertimeſcitis? quos ignauus,ſubdolusq́ Chriſti anus iamiam minatus uobis. Perſuaſit,itá ne perſuaſit omnia uobis (quę ueſtra eſt leuitas) Scanderbegiolus ille doli totius artifex,inexhauſtę ma licíæ caput? Vultis,uultis ne ita facili negotio homines fugæ magis quã uirtutis memores,abſq; pugna,abſq; contentione imbelli,inutiliq́ Chri ſtiano concedere,ea quæ cum maiores ueſtri,tum ipſi uos tot ſudoribus, tot uulneribus comparaſtis? Cur enim liberius mihi apud uos loqui nõ liceat pro rebus, pro liberis, pro fortunis ueſtris? Non diſputare apud uos de rei totius ſtatu? Non accuſare uos unq́ licebit mihi, quos & ſer uaui hucuſq;, & nunc maxime ſtudeo conſeruare? Vultis ne ſic abſq; cę de,abſq; cruore deſtituta Europa,quã tanto & deſiderio & labore poſſe diſtis,in Aſiam turpiter confugere,& rem,ſtatumq́ ueſtrum cuiuis mor talium optabilem, hoc ignauo animi torpore ultro relinquere? Qua re nihil hoſti in uniuerſa uita optabilius,nihil iucundius eſſe poſſet. Sed age tuti ne in Aſia eritis? ubiq; gentium perſequi uos non abſtinebũt. Quó uertemus? Quę ſpes reliqua nobis futura? Qui rex aut princeps nos ex cipiet,gentem omnibus inimicã æque ac inuiſam? Idcirco fortaſſe quia quicquid habemus, quicquid poſſidemus,alienum eſſe,uiolentumq́ di cunt,ſed iniuria mehercule. Dictum eſt enim, & uere mehercule dictũ: Quodcunq; pes equi tui calcauerit,id totum tuum ſit. Nihil mortales in hac uita tulerunt ſecum. Nihil horum quæ hic ſunt,cuipiam proprium eſſe poteſt,omnia fortium uirorum ſunt. Deus omnium eſt dominus,& aperto campo cuncta in medium poſuit. Quibus igitur eius nutu & per miſſu potiti ſumus,quę omni merito iure ſumus adepti, & diuina uolun tate per tanta temporum interualla poſſidebimus nunc,nunc ſunt nobis pertinaciſſime tutanda,ſeruandaq́. Quamobrem,commilitones fortiſſi mi,audite,animis adeſte,nolite terreri,ne hoſtibus magis atq; magis au dacia increſcat,ſed unà omnes,ut par eſt,conſilijs non tumultuoſis,& tur bidis,ſed ſedatis,& quietis rem tantam capeſſite,cogitatus ueſtros confir mate. Si pulchrum ducitis uos,uitamq́ ipſam,tot regna, tot imperia di uinitus permiſſa uobis,uxores deniq;,liberos,fortunasq́ ueſtras contra Chriſtianam rabiem & furorem protegere,atq; conſeruare, arma ueſtra intrepide,audacter in Chriſtianos ſumite, acriter aduerſus eos (ut con ſueuiſtis) pugnate. Neq; magni negocij atq; operoſa res uideatur,quod auditis Chriſtianorum principes communi quadam concordia & con ſenſu in nos arma excitaſſe. Nihil eſt adhuc uobis de ſumma uictorię am bigendum. Quid tandem eſt,cur coelum ac terras miſceant? Edocti eſtis ſæpenumero gentẽ iſtam,quàm ignaua ſit,quàm imbellis,nullorũq́ ner uorum. Ignaui ſunt omnes timidi,languidi,ſomnolenti,ocio aſſueti, de licijs & uoluptatibus dediti. Omnes in plumis,omnes in Venere educa

Scanderbegiolum uocat in contemptum.

ti in curia, in Senatu pugnaces, uerbis, non rebus animoſi, ocio ſemper affixi hærent, in foro uiuunt. Nullum neq; bellandi ſtudium, neq; belli artem tenent, neq; laborem corpus, neq; animus perferre periculum poteſt. Molles habent artus, & delicatos, non dura aſſueti diſciplina. Aeſtus frigoris, inediæ, laboris, penitus impatientes, non curæ militaris gnari, ut uos Commilitones amantiſſimi, qui quot milites eſtis, quot bellatores fortiſſimi, tot uidere uideor mihi optimos imperatores. Qui uitam omnem in expeditionibus, & totas ferè noctes in armis & inſomnes ducitis. Nihil ita durum, ita difficile, aſperum, quod non uobis & lene, & facilimum uideatur. Qui ex tanta periclitandi aſſiduitate hi eſtis periculorum contemptores effecti, ut non modo non nolitis timere, ſed etiam non poſſitis, qui ſpreta plumarum mollicię duros artus duriori iugo diſciplinæ pręmitis in bello, & pugna paucis minimiſq; contenti humi procumbitis, dura & extrema omnia pati aſſueti. Ita ad uictoriam contenditis, ita properatis, ut nihil quod ſitis paſſuri, ſed quo peruenturi tantum cogitetis, uulnerum prorſus, mortiſq; immemores. Hæc ſunt, duces optimi, fortiſſimorum, hæc optimorum militum ſtudia, hæc officia, hæ artes, hæc uera militaris diſciplina, hi ſtrenue pugnant, hi facile ſuperant, hos certa manet, hos indubitata uictoria. Contendant igitur ad nos Chriſtiani loquaces principes iſti, ueniant magnifici adhortatores, uerbis tantum feroces, operum militarium expertes, neſcio quo fato, diu forſan longumq; huiuſmodi expeditionis recordaturi, quum non ingenium, non artes ullæ eos leuabunt, non facundia proderit, non erit eis concionibus utendum, non enſes (ut ſolent) muliebribus concinandi ſpeculis, ſed hoſtili cruore aſpergendi, quum ſtrenuus ab ignauo, ab imbelli bellator exterminabitur. Hi ne timendi uobis milites præſtantiſſimi? His cedendum? quibus nihil humilius, nihil contemptius reperiri poteſt. Quid miraculi conſpicor, in ancipiti ſententia nutat animus. Ponite quæſo ante oculos uniuerſi, ponite ſinguli, facti huius dedecus, atque indignitatem. Reuocate animos, priſtinam excitate uirtutem. Itáne abijt omnis maiorum memoria? Nihil iam illius ſanguinis ſupereſt? Nil mouet præterea fortuna fœlicior, quæ in omni uos expeditione, & maximis bellorum motibus eſt ſemper ex animi ſententia, & comitata, & ſecuta? Nihil efferunt tanti rerum ſucceſſus? Vtimini proinde (ſi Dijs placet) tanta rerum occaſione. Viderunt tumultuoſi Chriſtiani iſti, habent in oculis adhuc luctuoſæ fortunæ ſuæ non uetuſtum, ſed recens exemplum, confractas, contritaſq; reliquias Varnenſis & Baſilienſis prælij. Quid de Græco imperio? Quæ uices rerum? Qui motus? Quantæ mutationes? Omnes tandem ſub haſta uenierunt, ſed clamant rapaciſſimi temerarij, & fugaciſſimi defendunt ignauiam ſuam, excuſant imbecillitatem caſus fortunæ, ac ſuorum perfidiam deteſtantur, non ueſtram admirantur uirtutem. O ridiculum remedij genus, hos Imperatorum inſcitia amiſit, hos militum ſecordia, hos belli

hos belli fortuna abſumpſit, illos inteſtinæ ſeditiones, alios credulitas nimia, & perfida domeſticorum exitio tradidit, atq; alijs deinceps nocuit diſſolutior hoſtium contemptus. Siccine igitur hos uenientes timetis, nedum uenturos exiſtimatis? Viri fortiſſimi, id quod maxime optandum uobis fuerat, & uotis omnibus expetendum. At ego (ut efferã planè quod ſentio) nec uenturos puto, domi ſe continebunt (mihi credite) nec inuiti, deponent minas iſtas. Demittent animos ridiculi bellatores. Satis pugnatum uidebitur eis, ſi hoſtem prouocarint. Laborãt præterea ſeditionibus aſſiduis, factionibus agitantur. Omnes præeſſe, omnes imperare uolunt, parere nemo, tanta inter eos animorum diuerſitas, multi ſunt inter illos reges, multi imperatores, quilibet in conſilia ſua pro libito uoluntatis fertur. Nullus commune bonum & commodum procurat, ſimulant Chriſtiani inter ſe, ambitioſi ſunt omnes, cupidi omnes, odia inter eos maxima, cõſenſus nullus, obedientia nuſq;, in quibus tota uis imperij uerſatur, in bello præſertim, nanq; his deficientibus, res militaris omnis ruit, nedum claudicat. Pręter hæc mutua cęde gaudet gens iſta tã ſancta, tam religioſa ultionem inter ſe quotidie, & inſidias parant. Quas ob res, quę perfidus transfuga ille Scanderbegiolus ad nos literis ſuis tot minis & terroribus ſcripſit, contemnite æque, ac irridete. Coniurauit ſcilicet in nos omnis Chriſtianorum cœtus, & turba, unà cum principe ſuo quem illi Papam appellant, quem illi ut nos Calliphum noſtrum uenerantur. Conſpirauerũt omnes fidei illius principes & reges, iam arma commouent, ut nos omnino perſequantur. Europam patrimonium eorum iniuria à nobis occupatam uendicent. Secum nimirum moliuntur hæc, ſecum uidelicet loqui didicerunt, non ſtulti homines, ita eſt unuſquiſq; ſibi bonus interpres. Sic & Agamemnon apud Homerum die quadam anteq; ſol occumberet, ſacros Troię muros dirruere uolebat, ſed auerſos oculos tenebat Iupiter, ridebat hominis uota. Properant Chriſtiani ad comparandam ſibi ſingularem gloriam, ſed perinde difficilem, augebũt, ampliabunt (fidem meam obſtringo uobis) rem, imperiumq; ueſtrum, dum abſorbere cupiunt. Quid enim (ut cętera omittam) de rerum, ac locorum incommodis dicendum? quid de commeatibus, cæteriſq; impedimentis? in quibus uel maxime ſtat robur, & ſubſidium belli. Nonne omnia quæ deerunt eis, uobis in expedito ſunt futura? Locus ipſe præterea uos tutabitur, & rebus omnibus affatim armabit, ad inferendã magis, q; ad recipiendam iniuriam idoneus, & tam ad inferendum, q; referendum pedẽ fidelis & habilis. Domi pugnabitis, ubi cuncta uobis affatim reſpondebunt. Incitabunt ad pugnam omnia, ſuggerent omnia uobis animum, & modum uincendi. Hinc ſeniorum parentum lachrymæ, hinc paruulorum liberorum oſcula, hinc dulcium uxorum amplexus. Gentes ipſæ demum, quę auſpicia ueſtra ſequuntur, fidem pertinaciſſime ſeruabunt, nullis conſilijs opus erit, non ſtimulis, non hortaminibus, accenſi erunt omnes. Inuitat, hortatur, cogit unumquenq; commune periculum,

Chriſtianorũ diſcordia inter ſe.

Commeatus robur belli eſt

culum,commune ſuorum exitium,uocat æque cunctos ęqua belli ſors, monent rerum maximarum uices,ac euentus. Hic una libertas,hic ſeruitus perpetua,hic totius rei ſumma uerſatur,hic patriã,imperium,liberos, fortunasq́ ueſtras,omnia in alea poſita uidetis. Agite ergo uiri ipſa uirtute maiores. Huc omnes gradum ſiſtite, animos firmate, dum tempus agit rem conſulite,ne enerues Chriſtriani iſti (niſi inſtituti huius eos fortaſſe pœnituerit,& ſatius domi ſe cõtinere tandem exiſtimarint) ignaros nos & imprudentes operiantur,adorianturq́. Quippe quum in omni actionum genere euentus maxime in periculo eſſe ſolent, quos non diligens aliqua,& expedita cõſultatio anteceſſerit. Quin & ſi contemptibilis gens iſta ęque ac ſuperſtitioſa,uel ſua ſponte (ut moris ſui eſt) ab incepto deſiſtere maluerit,uel demum quiſpiam corũ conſilia, & rem ſuo ipſam molimine graue̅ præuerterit,ipſi ultro in eos progrediamur,ultro irruamus. Sic & impoſterum quicquid periculi è medio tollemus,& ſuperabimus forſan omnes (ut uno uerbo cuncta abſoluam) ita ſuperabimus, ut hodie orbis totius imperia ſint in uos facili negocio peruentura,quod diuinitus eſt genti noſtrę promiſſum,ut ex aſtrorum ſcientia didici. In qua diuina arte (ut noſtis) uel ab ineunte ætate opere plurimum impendi, & ex ea fructus maximos cepi,quam qui recte tenent, neq́ falli,neq́ errare queunt. Vniuerſam nanq́ mundi huius machinam à ſuperioribus motibus atq́ ſtellis gubernari nemo ambigit. Non deerunt præterea uobis (ne domo diſcedam) milites fortiſſimi,non ualidiſſimi exercitus,nõ multitudo,ac penè innumerabilis copiarum immenſitas, nõ equi, non arma optima cuiuſcunq́ generis,non tormenta,nõ qui eis perite utantur,quæ ad uictoriam comparandam ſunt potiſſima, cum aſtrorum benignitate, & Deorum auxilio diſceſſerimus. Quod uero ad Scanderbegũ attinet, qui tantis rerum ſucceſſibus ferocior factus, fines noſtros quotidie infeſtat,Macedonię ueſtibula obſidet,& ad nos literas omni tẽpore, ac nuncios mittit,nouum doctrinę genus ſuadet,quod ſeipſum male docuit, ex tirpabimus (qñ res ita feret) delebimus. Extinguemus uno icto totũ hominem cũ omni gente & poſteritate ſua,& ſi uiuus forte aliqua in manus meas uenerit,ædam in nephario corpore illo omnia crudelitatis exẽpla. Ita unus omnium maxime tanq́ lerna quędam malorũ (ut de patris morte taceam, animũ meum offendit, remq́ & imperium noſtrũ afflixit tot ducibus,tot principibus,tot fortiſſimis uiris abſumptis. Sed indulgeat nunc aliquantulum ſtultitiæ ſuæ ſtultiſſimus hominum,deſipiat, glorietur regno iſto ſuo atq́ ambitioſa paupertate,quouſq́ ſibi fata permittũt, quandoquidem hodie maiora nos rerum pondera uocant.

Turca ex aſtris colligit orbis imperia ſibi promiſſa.

Minatur atrocia Scanderbego.

His à Mahumete peractis, omnes eius duces, & caſtrorum præfecti, uno eodemq́ conſenſu ſummam & inuiolabilem fidem Ottomano,ſummamq́ obſeruantiam iureiurando ſanxerunt, non tempore ullo laboribus aut periculis parcere,ſed omnia ſua,uitamq́ etiam ipſam, ſi ita exiget res,pro Ottomanę familię dignitate,pro ſui imperij amplitudine ſemper intrepide

intrepide exponere policiti ſunt. Adeo nullum periculi genus animo cuiuſq; obſeruabatur, ſed publicū imperium, ſeruitiumq;. Cæterū Mahumete in prſentia paulum omiſſo Scanderbegū repetamus, qui ingenti onuſtus prda cū militibus ſuis ltabūdus ex hoſtili agro in caſtris reuerſus eſt. Cui illico nunciatur, Seremetiū Mahumetis prſectū cū maximis copijs in finibus Thraci & Macedoni aduentaſſe. Cui occurrere Scanderbegus omnino ſtatuit, ut cū eo (ſi poſſet) congrederetur. Venerat ibi Seremetius cū xiiij. millibus militum ad agrū, & fines tutandos, ne facilis Scanderbego pateret incurſio, qui copias ſuas partim in Ocridam urbē, quę nunc ab incolis Alchria nuncupatur, partim uerò extra urbem, & in ſuburbijs collocauerat, ubi circūquaq; caſtrametati erant. Erat enim prope urbem lacus, ex quo Drino flumen exordium ſuū habet, ingens, & piſcium copia ac diuerſitate admodum celebris. Quò cum Scanderbegus perueniſſet, ad tria millia paſſuum inde procul ſe occultans cum decē millibus equitū, peditumq; in inſidijs ſtetit. Ad hoſtemq; quingentos equites expeditos prmiſit. Quibus Peicum Emanuelis, & Petrū Angelum Driuaſtenſem Andrę filiū prſecerat, uiros tam genere, q̄ factis claros, quo illum (ſi poſſent) ad pugnā & certamē prouocarent. Nouerat enim Scanderbegus ibi eſſe quęſtorē quendā oīm uectigaliū & tributorū Mahumetis, uirū prdiuitē, & bellicoſum, ac pugnæ percupidū, qui facile ad pugnā prouocaretur. Iniunxerat autē Scanderbegus militibus ſuis, qui ad prouocandū hoſtē profecti erāt, ut ſi hoſtis erumperet, & ad pugnandum egrederetur, ei frigide reſiſterent, retroq; pedem ferendo fugā ſimularent, ut is fugientes inſequutus, ad locū inſidiarum perueniret, in quo ipſe eos expectabat, ſicq; eſt effectum. Quod ubi Scanderbegus hoſtem appropinquaſſe uidit, repente ex inſidijs proſiliens, ſummo impetu eum ex omni latere adortus fudit atq; diſſipauit. Cſi ſunt ex hoſtibus ſupra x. millia, plures capti: inter quos ipſe Quęſtor cū filio prſecti caſtrorū, & alijs xij. magn autoritatis uiris, uincti ad Scanderbegū deducti ſunt, qui xl millibus aureorum ſe redimerunt. Quibus donata à Scanderbego libertate, uniuerſa eius caſtra donis & muneribus impleuerunt. Reuerſus itaq; Scanderbegus in caſtra, & ad proprios agros uictor cum copijs ingenti gaudio expectabat, ut Chriſtianus exercitus, & crucesignati transfretarent: ſed fortuna inuida, & maligna, quæ nemini mortalium longo ocio, longaq; uoluptate frui permittit, omnia in ſubitum mœrorem conuertit. Nam ecce paulopoſt Scanderbego nunciatur, Pium Pontificem maximum, qui cum Chriſtianis copijs, & crucesignatis aduerſus Mahumetem egreſſus fuerat, cui etiam Princeps Venetus cum Senatoribus ſuis, & inſigni maritimo apparatu occurrerat, ut primum pedem in Anchon urbem intuliſſet, uitam cum morte cōmutaſſe. Ex quo Chriſtianus exercitus, & omnes crucesignati hincinde diffuſi paſſim diſperſi, ad propria rediere. De cuius uiri laudibus pauca in medium afferre decreui, ne unus omnium uiri illius uirtutes reticuiſſe ui-

De aduentu Seremetij prfecti cum exercitu, ad fines Thraciæ, Macedoniæq;.

Ocrida urbs, dicta Alchria

Victoria Scanderbegi cōtra Seremetium

Pius 2. Papa Anchonæ moritur.

dear, cum autores ferè omnes de eo accumulatiſſime, elegantiſſimeq́; ſcri
Vita pſerint. Fuit autem Pius, qui prius Aeneas Syluius poëta uocatus eſt, pa
Aeneæ tre Syluio, matre Victoria, Senis ex nobili genere, & peruetuſta Picolho
Siluij. minea familia oriundus, uirtute præſtans, uitæ ſanctitate conſpicuus, ſtu
dijs humanitatis præcipue excellens uir, in quo ambiguum erat, doctri-
na maior, an eloquentia fuerit. Grata hominis præſentia, blandi mores,
uita in omni ætate nitida. Religionis zelus, ſalutem, ampliationemq́; fidei
Chriſtianæ quærens, eiusq́; cultor, ac maximus propugnator, quē per
Eccleſiaſticos dignitatis gradus profectū ſacer Senatus Cardinalium in
Pontificem maximū elegit, & omnes Chriſtiani principes tanquam cœ-
leſte quoddam numen, & altiſſimo domicilio demiſſum in terram, omni
pietatis cultu ueneratus eſt. Fuit etiā Pius omnium noſtri ſeculi fortuna
tiſſimus, princeps pacificus, & omnium fermè pater, ac magiſter, qui ea
ætate noſtras, aut Græcas profeſſi ſunt literas. Admirabilis profecto uir,
& omni ueneratione dignus, qui omnem ætatem ſuam legendo, docen-
do, ſcribendo percurrit. Scripſit enim complura uolumina, tam diuinas
q́; humanas complexus res. Contexuit hiſtorias multas, ac uarias, cum
locorum, & totius ferè orbis ſitu, quæ nunc ſingula referre non eſt opus,
cum ea edita per manus omnium quotidie perlegantur. Magnus profe
cto, & clarus Pontifex, contempſit pecunias, uirtutem apprime dilexit,
neq́; ſecundis rebus intumuit, neq́; ſuccubuit aduerſis, neq́; ſpes ei gaudi
um, neq́; metus triſtitiam auxit. Potus, cibiq́; parciſſimum fuiſſe tradūt,
Diuina officia interdiu noctuq́; nunq́; neglexiſſe. Pompas ſeculi fuge-
rat, calcauerat auaritiam, libidinem ſubegerat, ſedatus animus eundē ſem
per eius uultum oſtendit. Durus & aſper in hoſtes Chriſti, promptior
in fide receptis. Euangelij non ſurdus auditor. Omnia inter Chriſti pau
peres erogauit. In quo ea à principio modeſtia, ea grauitas, id acumen in
genij, id ſtudium literarum, is amor uirtutis emicuit. Cum primum uero
Pontificatus apicem adeptus eſſet, magis effulſit. Multa in Turcas para-
uit, Reges & principes omnes concitauit. Sed dum hæc molitus, à fatis
de medio ſublatus eſt. Cuius quidem occaſu tantum Reſpublica Chriſti
ana detrimenti ſuſcepit, ut adhuc eius obitum maxime lugeat, cuius con-
ſilio, auxilioq́; ſemper uſa eſt. Cum emergere, reſpirare, & iamiam in por
tu, & in tuto propediem ſe fore ſperaret, ſubito, & inopinato illius caſu
afflicta eſt, & nunc conſternata admodum, & à Barbaris undiq́; exagita-
ta plurimum mœret atq́; triſtatur. Quo certe triſti nuncio Scanderbega
ni milites, qui prius de uictoria gloriabundi cū triumpho uenerant, tan-
quam fulmine icti dolore q́; maximo penè confecti ſunt, quod huiuſce-
modi expeditio à Chriſtianis contra Mahumetem ſuſcepta, in irritum ce
cidiſſet. Sed magnanimus & inuictiſſimus Princeps Scāderbegus nihil
admodū ex hac ruina, & Chriſtiana calamitate territus eſt, neq́; dolore
perculſus, ſed hilarē in milites ſuos uultū præferens, conuocatis militi-
bus, & eleuatis oculis ad cœlum, ſic religioſiſſime clara uoce locutus eſt:

Dominus meus & Deus meus, cunctorũ cognitor, qui noſti omnia antequam fiant, cui præterita & futura tanquam præſentia patent, & in conſpectu tuo ſunt, à quo omnia in uero & recto iudicio fiunt, qui cuncta optime regis atq; moderaris, cuius diuina & immenſa ſapientia à fine ad finem uſq; pertingit, & omnia ſuauiter diſponit, uota mortalium, & deſideria noſtra quandoq; fruſtraris, nec nos permittis ſemper his ex animi ſententia potiri. Quæ & ſi quidem bona nobis & utilia apparent, in conſpectu tuo tamen longe aliter ſe habent. Multa etenim profecto quæ nobis uidentur profutura, maxime aduerſa à te fore dignoſcũtur. Nanq; (ut quod intẽdit meus iam exprimat animus) nulla eſt ita magna ciuitas, aut populus, qui ſi foris hoſtem non habeat, domi non inueniat, cũ quo certet & contendat, quo etiam præualida corpora ab externis cauſis tuta, ſuis ſe uiribus præmunt, & onerant. Vtinam Romani Carthaginem ſibi æmulam, & aduerſariam non euertiſſent, hoſtem foris non ſuſtuliſſent, quo haberent quem ſemper timerent. Nam ciuilibus inter ſe bellis non conflagraſſent, arma in ſeipſos nõ conuertiſſent, res eorum & imperium nunc forte ſtaret. Nam timor externus, qui optimus tutor, & maximum domeſticæ concordiæ uinculum eſſe dicitur, eos tutatus eſſet, atq; conſeruaſſet. Ita nunc dicendum farſan nobis nec iniuria de Chriſtianis & fidelium populo. Qui ſi hoſtem foris nõ haberemus, aduerſario careremus, qui nos ſolicitatos & timidos teneret, procul dubio arma propria in nos metipſos conuerteremus, & domeſticis, ciuilibusq; bellis una oẽs rueremus. Igitur nequaq; inutile Chriſtiano populo fuiſſe exiſtimo, quod hęc Turcaica & hoſtilis expeditio modo non proceſſerit, ne dum hoſtem fugaremus magis dolendum, & truculentiorem domi pararemus nobis incendium. Quamuis fatendũ eſt indubitanter illud, atq; pro certo habendum, Ottomanum imperium, quod ui, inſidijs, & peſſimis artibus exortum atq; auctum eſt, & diuinis humaniſq; obrutũ ſceleribus, cito caſurũ eſſe, periturumq;, quia male parta (ut ſapienter dictum eſt) male dilabuntur, & nemo diu tenet uiolenta imperia. Rem uero Chriſtianam, & Petri nauiculam diuino ore fundatam atq; erectam perpetuo duraturam certum eſt. Ex quo Deus oĩm domine, & rex omnipotens, qui longe nobis utiliora atq; meliora q̃ ipſi poſtulare nouimus, tua benignitate dare atq; cõcedere dignaris, te ſupplices humiliter depręcamur, ut mala & peccata noſtra diluas, fideq; tuã, & populũ Chriſtianũ à rabie & Ottomano furore defendas, quẽ hic truculẽtiſſimus Tyrãnus Mahumetes cõtinue perſequitur, ſuaq; immanitate perdere atq; euertere conatur. Cęterũ dimiſſo nũc pauliſper Scãderbego, ad Mahumetẽ principẽ me conuertã. Qui audita fuga & cęde ſuorũ militũ, qui cũ Seremetio eius pręfecto profligati fuerant, maiori ira atq; furore accenſus, alium pręfectum contra Scanderbegum, Ballabanũ Baderam nomine, cũ xv. millibus equitum, & tribus peditũ miſit. Hic uir nõ minus ſtrenuus & bellicoſus, q̃ rei militaris peritus, & callidus erat, qui pręclara facinora multa ſub Mahumete ędiderat.

Vt Scanderbegus tulerit mortem Pij 2.

Ottomanũ imperium male partum.

Ballabanus Badera præfectus.

Nam hic

Nam hic ea tempeſtate,qua urbs Conſtantinopolitana à Mahumete ex-
pugnata fuit,primus muros urbis aſcẽdit,urbemq; ipſam ingreſſus eſt.
Propterea Mahumetes ipſum ad præfecturę dignitatem ex inſimo gra-
du promouerat. Erat enim Ballabanus Epiro oriundus,genere & paren
tibus obſcuris,Iohanni Caſtrioto patri ipſius Scãderbegi ſubiectis. Qui
cum admodum puer eſſet, à Turcis captus, in ſeruitutem deductus eſt.
Breui,& modica corporis ſtatura erat,ſed peracris ac ſolertis ingenij, ma
Tideus Homericus. gniq; animi,atq; intrepidi,ut de Tideo illo apud Homerum ſcriptũ eſt,
quem corpore exiguum,ſed maximũ bellatorẽ fuiſſe tradunt, uiribus &
robore corporis pollens,manu promptus,belli percupidus atq; ardens.
Qui ut primum ad urbem Alchrię,& fines Macedoniæ peruenit, exerci
tumq; ſuum perluſtrauit,maxima dona & munera ad Scanderbegum ſi
bi conciliandum (ut quidam uoluere) occulte miſit,ne ſi forte à Scander
bego profligato ſuo exercitu caperetur,ab eo obtruncaretur. Quamuis
propius ſit fidei,quod id nõ fecerit,niſi ficte, ſimulateq;, ut poſtmodum
liquido re ipſa patuit. Nam ipſe totis uiribus,arte,& ingenio Scanderbe
gum euertere contendit. Verum Scanderbegus, quem inſidiæ, aſtus,&
Barbara fraus nõ latitabat,eius amicitiam,dona et munera reſpuens,eidẽ
Ruſtica dona, quæ Scanderbeg miſit Ballabano. ligonem,uomerem,falcem,aliaq; inſtrumenta Ruſticana dono remiſit,
mandauitq; ei,ut omiſſis rebus bellicis (cũ ea curatio altior eſſet faſtigio
ſuo) ruralia & agreſtia officia,paterno ac maiorum ſuorum more exerce
ret,qui uilem ac paganam uitam ſemper excoluerant. Quod Ballabanus
permoleſte atq; indigne ferens,Scanderbego ualde iratus atq; ſuccenſus
eſt,iurauitq; ſe de hac ignominia (ſi tẽpus ac opportunitas ſibi daretur)
omnino ultum iri. Itaq; ſtatuit nocturno tempore furtim,& ex improui
ſo Scanderbegum adoriri. Itaq; contra eum noctu caſtra ſua mouit, ſed
Scanderbeg ab exploratoribus ſuis admonitus, ſtatim ei occurrit. Quo
cognito Ballabanus exercitũ ſuum gradum ſiſtere iuſſit, ne ulterius pro-
grederetur,qui ad duo ferè miliaria à Scanderbeganis caſtris ſibi locum
cepit. Erant autem in exercitu Scanderbegano quatuor tantũ millia equi
tum,peditum uero mille & quingenti. Non quod maiores ei ad delectũ
copiæ (ſi uoluiſſet) & militum numerus deeſſet, ſed quia ueteranos oẽs,
& florem iuuentutis deligebat,quorum uirtuti multũ confideret: & me-
Fabij dictũ celebre. lius uidebatur (ut Fabius ille dicere eſt ſolitus) omnes locupletes reduce
re,q̃ multis rem gerere militibus. Quem præterea dicere ſolitum audio:
Ducem illum,ſiue Imperatorem,qui cum octo millibus,uel xij. ad plus,
hoſtem uincere neſciebat,haud quaquam cum maioribus longe copijs
uictoriam reportaturum eſſe. Multitudinem enim copiarum,& militum
numeroſitatem confuſionis cauſa,ac uictoriæ impedimento pluries exti-
tiſſe aſſerebat. Barbarus autem (ut prędiximus) xv. millia equitum,pedi
Valchalia locus caſtrorum Scanderbegi tum uero tria millia habebat. Erant autem Scanderbegana caſtra in ualle
quadã amœna,& ſpacioſa,quæ in longum protendebatur, cui Valchalia
nomen erat. Barbari uero ex altera uallis parte caſtra poſuerãt iuxta mon
tem,qui

tem,qui Valchalem ipſam terminabat. In cuius ingreſſu fauces,& anguſtię erant,nam Barbari ipſas fauces & montem in ſua poteſtate tenebant. Ibicꝫ inſidias diſpoſuerant,ut cum pugnam commiſiſſent, ſi forte Scanderbegani uictoriam conſequuti, fauces ipſas ingrederentur, ut inde ad caſtra diripienda pertranſire poſſent,ab his,qui ibi in inſidijs aderāt, perturbarentur,occiderentur úe.Scanderbegus uero,qui in altera uallis parte caſtra ſua collocauerat,uolens inde ſe mouere,& collem, ſiue tumulum quendam,qui ſibi à tergo imminebat,præoccupare,quo tutius atcꝫ commodius ſtare poſſet,his uerbis milites ſuos præmonuit:

Adhortatio Caſtrioti ad ſuos.

Commilitones mei, compertum eſt mihi hodierna die hoſtes nos ad pugnam prouocaturos eſſe,ſed prius quàm ueniant, hinc caſtra ammoueamus,& collem qui cōtra nos eſt,prçoccupemus,quo tutius commodius cꝫ eſſe poſſimus. Verum aduertite ꝙ hoſtis cum nos hinc diſcedentes uiderit,nos fugā arripere exiſtimabit,quia numero pauciores ſumus. Ideo repente impetū in nos faciet,ſed uos uiri fortiſſimi impetum eorum fortiter ſuſtinete, in eoſcꝫ conuerſi acerrime, intrepide (ut ſemper facere conſueuiſtis) irruite,perterreſacite,& in fugam cōuertite,quos (haud mihi dubium eſt) ſtatim profligabimus. Sed cauete,cauete (quæſo) milites mei optimi,& ſtrenuiſſimi,cum hi in fugam conuerſi ſuerint, & uos cædendo,obtruncandocꝫ eos perſequuti fueritis, fauces illas, & Valchales furcas nequacꝫ ingrediamini,nec ulterius procedite, quia in his Barbarorum inſidiæ latitant. Noui enim milites mei amantiſſimi,noui, inquā, Barbarorū ingeniū,noui eorū ſtratagemata,& calliditates, in quibus huiuſcemodi hominum genus plurimū uerſatur. Hæ enim anguſtię & fauces,quas uidetis,milites mei egregij, plenæ ſunt armatis, qui nos in inſidijs poſiti expectant. Vbi ſi ingreſſi fueritis,omnes profecto ad unū trucidabimini. Satis ſit igitur uobis uictoriam ad fauces uſcꝫ ſequi.

His dictis,Scanderbegus cū uniuerſus exercitus incredibili alacritate adhortationē eius proſequutus eſſet,nonnullas prçmiſit expeditorū cohortes,quę montē & collē,quē caſtris ſuis deſignauerat, prçoccuparent. Dehinc ipſe collem uerſus caſtra mouit. Quod cū Barbarus aduertiſſet Scāderbeganos auſugere ratus,inordinato milite, & effuſo curſu uallem ipſam cū impetu ingreſſus in eos irruit. Sed Scāderbegani milites & animo,& audacia pleni,necꝫ clamore,necꝫ impetu Barbarorū perterriti,ſed cōuerſis aciebus,& uexillis,ſumma ui,totiſcꝫ uiribus Barbari impetū ſuſtinēdo cū eo acerrime pugnā inierūt. Certamē ingēs oritur,cędes utracꝫ ex parte ualida fit,uictoria diu nutās in ancipiti ſtetit. Sed tāta fuit cōſtantia,& pertinacia Scanderbeganorū militū, & quia Barbari turbato & cōfuſo,ut iam prędiximus,ordine ad pugnā irruerant,uenerantcꝫ,ut uictoria proculdubio de hoſtibus potirentur, qui ſuſi atcꝫ profligati à Scanderbeganis militibus uſcꝫ ad anguſtias & Valchales furcas cōpulſi ſunt. Cæterū octo tm̄ uiri ex Scanderbeganis bellicoſiſſimi,& fortiſſimi, quorū quiſcꝫ certe inter optimos duces et imperatores cōnumerari poterat,

Martia

Martis furore, impetuq́ belli longius delati ſtudio inſtandi, ſequendiq́ præceptorum ducis immemores trahuntur ad locum inſidiarum, & fauces ipſas ingreſſi ſunt. Quas non multominus fortè Epirotico ſanguine, q̃ Caudinas clade Romana inſignes dixerim, ubi Barbarorum inſidiæ aderant, quas Scanderbegus, prius eis non falſus uates prædixerat, quo in loco diu pugnârunt, fauces tandem illas & anguſtias euaſi, egreſſiq́ ad caſtra Barbarorum peruenerunt, ubi etiam manus cum hoſte conſerentes, ad extremum in montem, qui in Barbarorum pontem erat, confugerunt, ibiq́ rurſus in inſidias inciderunt. Itaq́ poſt multa uulnera deſeſſi, ac defatigati, laſſiq́ uiui à Barbaris capti ſunt, qui ob eorum animi præſtantiam, & corporis fortitudinem minime reticendi ſunt. Quorum pro ſecto ſi præclariſſimas & egregias uirtutes, & quicquid ipſi ſumma cum laude pro Chriſtiana fide ſemper geſſerint, complecti uellem, in longiſſimam exirem hiſtoriam, nunc nuda tantum eorum nomina ponam.

Caudinæ fauces. Vide Liuium lib. 5. de bell. Maced. & Aſia.

Captiui Epirẽſes Conſtantinopolim ducti

In primis itaq́ occurrit Moſes ille à Dibris, de quo ſupra multa diximus, Scanderbego unus maxime charus, ac fidus, cui ſumma res exercitus ab eo demandata fuerat. Poſt hunc Giuriza Vladenius, qui Scanderbego ſanguine coniunctus erat. Muſachius Angelinæ, nepos Scanderbegi ex ſorore, Ginius Muſachius, Iohannes Perlatus, Nicolaus Berriſius, Georgius Chucca, & Ginius Maneſſius, qui lachrymoſiorem caſu ſuo rei Albanę ſtatum fecerũt, q̃ unq́ antea. Nam cum omnes & corporis robore, & animi fortitudine, & militari ſcientia plurimum excellerent, tanto præterea terrori atq́ formidini Barbaris fuerant, ut cum Ottomano principi illos captos ad ſe deductos nunciatũ fuiſſet, Mahumetẽ hęc dixiſſe ferunt: Nunc uere ſcio, nunc certum eſt mihi Scanderbegum corruiſſe, uires eius conſternatas atq́ proſtratas eſſe, fortitudinẽ & audaciam ſuã amiſiſſe. Poſtq́ eum ſolus Ballabanus puer meus, & filius meus ex omnibus ducibus & præfectis meis, qui ante eum fuerunt, ſtrenuus unus, & bellicoſus, uincere, ſuperareq́ nouit, à quo tot Duces noſtri, & Imperatores fortiſſimi bello, & pugna ſuperati, partim ſub iugo in captiuitatem deducti, partim cęſi & obtruncati ſunt. Qui poſtq́ Ballabanum multum ſatisq́ laudauit, aurum & argentum cum alijs pleriſq́ donis & muneribus ei miſit, mandauit, ut inſtaurato ſubpletoq́ exercitu contra Scanderbegum bellum continuaret. Verum Scanderbegus cui maxima cura & ſolicitudo de militibus ſuis inerat, qui à Ballabanio capti, ad Mahumetem uincti miſſi fuerant, confeſtim nuncium ſuum cum literis ad ipſum Ottomanum miſit. A quo petijt, ut milites ſuos, qui à Ballabanio pugnando capti fuerant, aut auro uendere, aut captiuis permutare uellet. Quos Mahumetes nec auro tradere, nec captiuis permutare uoluit. Sed quum nullum calamitatis, contumeliæq́ genus non æditum in eos eſſet, omnes excoriari more ſuo iuſſit. Qua fœditate ſupplicij aliquanto ignominia Chriſtianorum inſignior fuit, eorum interitum uniuerſus exercitus maxime luxit, nec uictoria de Ballabanio cõſecuta eſt. Multũ gauiſus

Epirenſes excoriati uiri ſtrenui.

propter

propter huiuſmodi uirorum amiſſionem. Maior itaq; è ciuibus deſide-
ratis dolor, q̃ lætitia ſuſis hoſtibus fuit, & deplorati ſunt omnes, non pri
uato magis, q̃ publico luctu. Magnam quoq; partem audio ueſtem mu
taſſe, multos mortales capillum ac barbã promiſiſſe. Scanderbegus ipſe
etiam abſentia & deſiderio eorum, magno eſt dolore affectus, qui tamen
(ut erat intrepidi atq; inuicti animi) irritatus magis ea re, q̃ fractus, ſta-
tim Turcaicum, & hoſtilem agrum ulciſcendi magis, q̃ prædę ſtudio in
uaſit, omniaq; depopulatus eſt. Nulla incolumi relicta re, cui ferro, aut
igni nocere poſſet. Cæterum Ballabanius, cui prouincia à ſummo prin-
cipe aduerſus Scanderbegum belli cõtinuandi demandata fuerat, inſtau-
rato, atq; ſuppleto exercitu ſuo in Alchriam urbem ad Macedoniæ fines
cum xv. millibus equitum, & tribus peditum reuerſus eſt. Qui aſtu, & ſi
de Barbara ſimulans amicitiam cum Scanderbego uelle, uaria ac diuerſa
dona ei miſit. Quibus Scanderbegus ſpretis atq; reiectis, reſpondit ei, ut
ruralem & paganam uitam, omiſſa militari, excolere deberet. Qua de re
Barbarus admodum ſuccenſus inſidijs, atq; omni ſua calliditate occaſio-
nem quærebat, qua Scanderbegus improuiſus aggrederetur, opprime-
returq;. Itaq; die quadam ſumpta opportunitate, ignorantibus cuſtodi-
bus, & uigilibus ipſius Scanderbegi, caſtra ſua in loco Oronicheo dicto
ſuperioris Dibræ, & iam eum ex improuiſo oppreſſerat, ni ipſe Scander
begus, qui ſemper peruigil ſolers ac diligens in caſtris erat, equorum fre-
mitum & ſtrepitum noctis tempore caſtra obequitans (ut ſui moris erat)
à longe pręſenſiſſet, atq; hoſti in ſe ruenti mox tumultuario ordine (neq;
enim aciem digerendi ſpacium fuit) obuiam proceſſiſſet, cum quo inito
prælio acriter, totiſq; uiribus pugnans, in fugam cõuertit, uniuerſumq;
eius exercitum penè deleuit, caſtriſq; eius potitus eſt, haud quaq; tamen
incruento milite ſuo. Poſtq; Mahumeti hęc nunciata fuere, diu multũq;
ſecum cogitans quid agere deberet, an alium q̃ Ballabanũ copijs ſuis ad-
uerſus Scanderbegum præficeret, qui omnino inuictus atq; inſuperabi-
lis habebatur, qui tot duces & præfectos, tam ſuos, q̃ Amurathis patris
bello ſuperauerat, Ballabanumq; ipſum re bellica cæteris ducibus & im-
peratoribus longe præſtantiorẽ parua manu ſuderat, atq; profligauerat.
Ad extremum Ottomanus multis de cauſis decreuit adhuc ipſum Balla-
banum cum exercitu contra Scanderbegum mittere, tum quia ei inimi-
ciſſimus erat, tũ quia Albania oriundus loca omnia Epiroticæ terrę opti
me nouerat. Prętera utpote qui norat animum humanum inſatiabilem,
ipſius Scanderbegi regnum ei promiſit, ſi illum è medio tollere poſſet.
Itaq; maximo & ualidiſſimo exercitu ipſum expediuit. Qui quum ad ur
bem Ochridam decem & ſeptem millibus equitũ, & tribus peditum ue-
niſſet, imprimis optimos ac uelociſſimos equos, necnon ueſtes ex auro
& argento contextas Scanderbego dono miſit, poſtulans ab eo, ut eius
amicitiam atq; ſocietatem non dedignaretur, cui fidem ſuam mutuamq;
beniuolentiam ſemper præſtaturũ ſe, ſeruaturumq; pollicebatur. Quæ

Prelium Ballabani et Scanderbegi.

Que Turca promiſerũt Ballabano, ſi uincat Scanderbegum.

omnia Barbarus fide callideq́ꝫ agebat, ut ſi Scanderbegum in ſuam ſententiam adducere poſſet, incautum improuiſumq́ꝫ opprimeret. Sed Scãderbegus ſatis edoctus nullam Barbaro fidem præſtabat, ſed munera, & amicitiã ipſius explodens pro uili ruſtico, et pagano illũ ſemper habebat. Quũ iam Ballabanus interuallo trium ferè menſium in Ochridam urbẽ moram traxiſſet, nec occaſionẽ aggrediendi Scanderbegũ ex improuiſo unq́ꝫ nactus eſſet, Statuit omnino ſortunã tentare, & cũ Sbandergo palàm bellum commitere, cui cum de aduentu ipſius relatum eſſet, his breuibus pauciſq́ꝫ milites ſuos ſic ad pugnam, ſic pro uictoria cohortatus eſt:

Cohortatio Scãderbegi ad milites.

Noſtis ſocij & commilitones mei, nos aduerſus fures, prædones, atq́ꝫ Reipublicæ Chriſtianæ perſecutores, pro eiuſdem ſalute atq́ꝫ tutela pugnare. Quamobrem forti paratoq́ꝫ animo ſitis, ut cum ad rem uentum erit, memineritis uobiſcum gloriam, decus omne, præterea libertatem ferre, patriam, liberos, fortunaſq́ꝫ ueſtras. Si ſuperiores erimus, omnia tuta erunt nobis: ſi imbelles, timidiq́ꝫ, nihil infœlicius, nihil contemptius. Deus ipſe præterea, qui hoſtes ueſtros perſequitur, fouet nos, uireſq́ꝫ ſuggerit, qui ad iniuriam propulſandam occurrimus, quo audacius aggrediamini priſtinæ uirtutis memores. Egreſſurus itaq́ꝫ Scanderbegus aduerſus Turcas, Barbaroſq́ꝫ, imprimis Deo optimo maximo pro uictoria uouebat.

Scanderbeg præditus ingenio Numæ aut Romuli.

Erat enim in eo principe Numæ quoddam & Romuli ingenium, nihil nec diuinę, nec humanę opis prætermittens, quæ dehinc in bello opus erant, parabat. Aliquibus ex ſuis militibns equos donabat, alijs arma, alijs ueſtes, nonnullis pecunias, alijs uero alia, ut eorum animos ardentius, uehementiuſq́ꝫ ad bellum excitaret, hortabaturq́ꝫ illos, ut forti, præſentiq́ꝫ animo eſſent, & magnitudine præmiorum ac ſpoliorum mouerentur, nec labore itinerũ deterrerẽtur, nec grauarẽtur geſtare faſcem, & ſolis ardores, ac glaciale frigus conſtanti animo tollerarent, & ut uallo, foſſaq́ꝫ caſtra communirent, pro portis excubarent, acriter ancipites inferrent pugnas, uel uera laude penſarent, mortem ignominia potiorẽ exiſtimarent. His peractis, copias ſuas in ampliſſima planicie in agro Sfetigradenſi deduxit, ubi Ballabanus cũ ſuo exercitu aderat. Diuiſerat enim Scanderbegus exercitum ſuum in quatuor acies, quarũ primam Goico Streſio nepoti ex ſorore dederat, aliam Tanuſio Ducagino, tertiam duci Muſachio, uiris bellicoſiſſimis, quartam uero ſibi in cohortẽ retinuerat. Pedites uero inter equitum alas collocauerat, quibus quatuor uiros bellatores acerrimos præfecerat, Paulum Maneſſum, Peicum Manueli, Demetrium Beriſſam, & Raianum Chuccam, quo ſic in ordine & cornu deducto intrepidus, hilari animo hoſtem ſuum expectans, nec pugnam detrectans. Prouocatus hincinde claris uocibus pugnam acerrime inijt, crebri ex utraq́ꝫ parte cadebant, ſed ex Barbaris plures, ingens ſtrages, & cædes undiq́ꝫ ędebatur. Si quis profecto Scanderbeganos milites pugnare

Scãderbegani milites leones.

uidiſſet, exiſtimaſſet eos non ut homines, ſed ut fortiſſimos & robuſtiſſimos leones. Qui in hoſtes ſæuiendo undiq́ꝫ eos perterrebant, nulla ipſi

ui, nullo

ui, nullo periculo perterrebantur, uel pedem referebant, quippe quibus ſemper non minus animi ad mortem ipſam, ꝗ̃ ad cędem erat. Scanderbegus uero princeps qui hoſtiũ naturam moresꝗ́ tenebat maxima cum prudentia, atꝗ́ dexteritate bellum committebat, multo labore, multaꝗ́ cura obuiam periculis eundo, Ipſe cum equitibus in prima acie uerſabat, laborantibus ſuccurrebat, integros pro ſaucijs ſuggerebat, omnia prouidebat, multum ipſe pugnabat, ſtrenui militis, & optimi imperatoris ſimul officia exequebatur. Nam ſicubi acies flectebatur, illic præſto erat, pugnam reſtituebat, ſicubi pluribus labor erat, periculumꝗ́ imminebat, illic Scanderbegus aderat, rem iam inclinatam ſuſtinebat, in conſertiſſimos hoſtes ſeſe conijciebat, preſentiaꝗ́ ipſius omnis uis ceſſabat, omnis pugna dirimebatur. Ita Turcarum animis nihil terribilius erat, quàm ipſius forte oblata ſpecies, qui quocunꝗ́ ſe intendiſſet, uictoriam ſecum haud dubiam trahebat. Omnia pręſente Scanderbego Marte ſecundo expediebantur, omnis periculi uis & procella ceſſabat, adeò ut Albani, Barbari, et Chriſtiani omnes uno ore clamarent, affirmarẽt Scanderbegum maximum in orbe terrarum bellatorem, Deum produxiſſe. *Scanderbeg pro deo habetur.* Quum ita igitur inter denſiſſimos hoſtes pugnaret, equus ei à Barbaris lętali uulnere confoſſus ſuper uetuſtæ arboris truncũ prolapſus decidit. Isꝗ́ in brachio graui ictu lęſus eſt, ſuperꝗ́ truncum illiſus propter ſubitam equi ruinam. Arbitrati ſunt Barbari Scanderbegum exanimatum eſſe, omnesꝗ́ conglobati ibi ut eum obtruncarent accurrerunt, Sed à militibus ſuis ſubito protectus à furore, & impetu eorum tutatus eſt. Adiutusꝗ́ ſtatim equum inſilijt, & lenito mitigatoꝗ́ dolore, refocillatisꝗ́ uiribus pugnam accerrimam cum Barbaris redintegrauit. Qui tanto impetu cum cohorte ſua in hoſtes delatus eſt, ut quotquot ex illis accurrebant ab eis proſternerentur, haud aliter cædes & ſtrages ex Barbaris fiebat, ꝗ̃ ſi uideres in campo calamos à ui & tẽpeſtate euulſos radicitus corruere, & ad terram proſterni. Sic Scanderbegus per omnes hoſtiũ acies hac illac diſcurrens prouolabat, atꝗ́ penetrabat, ut fulminis & fulguris inſtar uideretur. Cui cum Sulimanus quidam ex Ballabani prefectis, uir maximi nominis, atꝗ́ uirtutis occurriſſet, illumꝗ́ Scanderbegus fortiter obtruncaſſet, tantus terror hoſtes inuaſit, ut Turcæ de uictoria deſperantes, neꝗ́ uim, & impetũ Chriſtianorum ſuſtinere ualentes, ſtatim qui ſemper á Scanderbegano milite uici ſueti erant, infugam conuerſi, abeoꝗ́ inſecuti, cæſi ferè oẽs, profligatiꝗ́ ſunt, Ballabanus ipſe amiſſis caſtris & impedimentis, uix euadere potuit. Qui poſtꝗ̃ à Scanderbego fugatus, eiusꝗ́ exercitus penè deletus, cum pauciſſimis ferè militibus ad Ottomanum profectus, ab eo de graui, multipliciꝗ́ clade, ſtrageꝗ́ à Caſtrioto ſuſcepta ualde reprehenſus eſt. Apud quem Ballabanus ipſe appoſitis uerbis, & longa oratione ſe excuſare nixus, totis uiribus intendebat, & Tyranum inſuam trahere ſententiam, eiꝗ́ perſuadere uiam quandam, & modum ad expugnandam, ſubuertendumꝗ́ Scanderbegum, quem

ſi ipſi Ottomano tentare, expeririq́ placeret ſucceſſurum omnino ſpera bat. Igitur coram eo ſic exorſus eſt. Nihil ſanè turpius (ut opinor) Princeps ſereniſſime, nihil fœdius, nihil ingratitudine deteſtabilius, quo uitio qui aſperſi atq; contaminati ſunt, ij non ſolum ex cœtu & cœleſtium collegio, uerumetiam ex numero hominum, & ex finibus humanæ naturæ prorſus exterminandi. Quũ enim ſæpe ſæpiuſq;, Princeps inuictiſſime, mecum conſidero, atq; mente reuoluo beneficia, quæ à tua maieſtate ſemper in me (quæ tua eſt liberalitas) collata ſunt, nulli profecto me magis (cum à Deo diſceſſerim) q̃ tuæ maieſtati debere, atq; obſtrictũ eſſe confiteor. Tu enim mihi ſemper parens, tu benefactor fuiſti, per te ſpiritum, per te uitam, & quicquid ſum, habeo. Longũ etenim profecto mihi eſſet nunc omnes præfecturas, honores, & dignitates, quibus ſub imperio & auſpicijs tuis functus ſum, enumerare, pro quibus omnibus, quemadmodum me tibi poſſe gratum facere, uicesq́ referre non uideo, niſi ſi toto tempore uitę meę diu noctuq́ inſudarem, inuigilarem, elaborarem, & tandem ſanguinem effunderem, & animam deſponderem, quod (Deos teſtor) me ſemper feciſſe, ac in poſterum omni fide, ſinceritate, atq; obſeruantia facturum ſpondeo. De Scanderbego illo Epirotarum principe, hoſte noſtro acerrimo, nunc tota res agi, uerſariq́ uidetur, à quo nuper (ſic forte Dijs uolentibus) profligatus, atq; in fugam conuerſus ſum, ex quo tuæ maieſtati (forte non immerito) me dignum reprehenſione fore uiſum eſt. Sed nunquid à Scanderbego tantum, an Deorum uoluntate potius profligatus ſim, nunc tempus diſſerendi mihi eſſe non uidetur, uerum potius deliberandum, quid ſit cum hoc hoſte agendum, hoc tantum me dixiſſe tuæ maieſtati nunc ero contentus. Teſtor enim Deos, omnesq́ cõmilitones meos, qui ex hoc prælio & certamiue ſuperfuerũt, quod anteq; ad rem deuenirem, & cũ hoſte congreſſus eſſem, omnia paraui, omnia diſpoſui, omnia locaui, atq; firmaui, nõ conſiliũ defuit mihi, non tempus aptum, accommodatumq́ ad pugnam, nõ locus, nõ miles, non ordo, nihil quod pro uictoria, & ad uictoriam conſequendam faceret, aut omiſi, aut prætermiſi. Verum quia hæc non in manu noſtra, ſed in manu fortunæ eſt, quæ pro animi ſui libidine humanas res & negotia uerſat, alternat, uariat, eademq́ extollit, atq; iterum deprimit, ideo non armis tantum Scanderbegi, ſed uoluntate Deorum potius me uictum, ſuperatumq́ fuiſſe attribuo, quorum conſilia & decreta nobis occulta, atq; omnino ignota ſunt. Sed ad propoſitum redeo. Multa hercle de Scanderbego ſupra hominẽ pręedicare audio, Sereniſſime Princeps, illum eſſe fatalem, & diuinum, bello inſuperabilem, armis inuincibilem, ferro inuulnerabilem, quẽ mater eius in utero geſtans, per noctem in quiete uidiſſe dicitur, ſerpentem immenſæ uaſtitatis & magnitudinis ſe parituram, qui aperto ore caqut protendens in terram & gentem noſtram, omnes nos dilaniabat, atq; deuorabat. Pedes uero & reliquas corporis partes in mari extẽdens, inter Chriſticolas pacifice, quieteq́ tenebat. Quæ cũ ſomnij

Oratio Ballabani ad Ottomanũ.

horrore

horrore uehementer exterrita expergiſceretur tota tremebunda, uiro ſuo Iohanni Caſtrioto quod uiderat per quietem, retulit, ipſe lætus atq; hilaris ſic eius ſomnum interpretatum fuiſſe ferunt, ipſam bono eſſe animo, nihilq; timere, quia nõ ſerpentem, ſed filium pareret, qui uir magnus, armis clarus, & ſtrenuus euaſurus, Turcis, & Ottomanæ legi hoſtis acerrimus atq; perpetuus foret: Chriſtianorũ uero, eorũq; fidei propugnator maximus, atq; mirificus. Verũ quid ego de homine planè ſentiam, nunc proferam, & in medium adducam. Scanderbegum uirum ſtrenuum, & bellicoſum eſſe, belli & militię peritũ, ſcientiam, & artem militarẽ peroptime calere, non eo inficias. Nam ſemper uel quaſi à teneris arma exercuit, pertractauitq;, & militem eſſe, militiamq; inchoaſſe clarum eſt. Preterea in bello fortunatum, & uelut fulmeu, & fulgur in pugnam deſcendere, & cum hoſte manum conſerere, tamen illum homiem eſſe, & mortalem, quemadmodum cæteri homines, inſuper uincibilem bello, armisq; ſuperabilem, nec ſemper uictorem fuiſſe aſſeuero, nam & ipſe aliàs uictus eſt. Quis enim mortalium tam demens & fatuus gloriari ſe audeat uictorẽ ſemper, & non uictum quandoq; fuiſſe? uel perpetua in hac uita, fœlicitate ſynceraq; uoluptate uſum fuiſſe? quin ex altero dolio (ut aiunt) deguſtauerit. Nonne Scanderbegus (ut tua nouit maieſtas) in Belgradi obſidione à Sebalia præfecto tuo, uiro clariſſimo & ſtrenuiſſimo profligatus, eiusq; exercitus totus penè cęſus, ipſe nocturnis tenberis cum parua admodum manu fœdiſſimam fugam arripiens, uix euaſit? Ad anguſtias & Valchales furcas nonne à militibus meis peſſime habitus cũ exercitu ſuo omnes fortiſſimos eius duces, & caſtrorum præfectos pugna prelio ſuperatos captos cum maxima iactura & pernicie, tam eorum q̃ totius Epiri ad urbem regiam tuę Serenitati uinctos miſi. Qui poſtea iuſſu tuo excoriati, turpiſſima morte necati ſunt. Igitur extenuatæ ſunt iam uires eius, & exinanitæ ob hæc & alia cõplura ingentia, & aſſidua bella à nobis ei cõtinue illata. Nec mihi dubium eſt Sereniſſime Princeps quin (ſi nobiſcum pugnare uoluerit) aut eum uiuũ capiamus, aut prælio & pugna uictum, ſuperatumq; profligemus, & cædamus, uel (quod facilius credi derim) non ualens armis noſtris, copijs reſiſtere, cedens uictoriæ conſilium fugiendi capiet, & uacuam nobis Epiri poſſeſſionẽ abſq; cæde, abſq; prælio & ſanguine deſeret, atq; deſtituet. Nouit nanq; tua Serenitas, q̃ nulla in re plus ambiguitatis, maior incertitudo atq; inſtabilitas uerſetur q̃ in bello. Nam qui hodie uincit, cras uincetur, & qui uictus eſt hodie, poſtero die uictor erit. Ea prropter dici ſolitum eſt, incertos eſſe bellorũ exitus. Quod quidem rei noſtræ haud diſſonũ uidetur, nam & ſi pridie uicti ſuimus, hodie uel cras uictores erimus, quia nec ſemper uicti, nec ſemper uictores perpetuo ſunt mortales. Et ſi una nobis non ſucceſſerit uia, aliam quæ ſuccedat omnino aggrediamur, nec unq; de uictoria deſperandum, ſed ſæpe, ſæpiusq; fortuna tentanda eſt, quę maxime in bello plurimum dominatur. Itaq; & nos bellum exintegro cũ Scanderbego

Fuga Scãderbegi in obſidione Belgradi.

In bello ſumma incertitudo.

experiamur, arma aduerſus eum ſumimus, exercitus ualidiſſimos conficiamus, quia (ut ſpero) ſi dictis, & opinioni meæ aures, & aſſenſum præſtiteris, Princeps ſereniſſime, uictores omnino nos futuros eſſe, nec Deos ſemper iratos auerſosq; habituros. De quo ego nunc facilẽ certamq; uictoriã nos Dijs propitijs conſequi poſſe animo concepi excogitauiq;. Placeat Maieſtati tuę Sereniſſime Princeps, decernere, ſtatuereq;, ut duo optimi imperatores, duo pręclariſſimi duces & præfecti cum ualida manu, & florido exercitu aduerſus Scanderbegum deligantur, qui non una & eadem uia, ſed alter ab altero ſeorſum, ſeparatimq; ab inuicẽ per diuerſa loca & itinera, ſimulantes alió potius, ꝗ in Epirum tendere, deflexo poſtea itinere omni cũ celeritate atq; ſilentio regionẽ intrent, ipſumq; Scanderbegũ mediũ intercipiant. Nec unus ſine altero hoſtem adoriatur, aut cũ eo bellum cõmittat, ſed expectato altero collega de cõmuni poſtea conſenſu uno eodemq; tẽpore ſimul illum inuadant atq; opprimãt. Ex quo perfacile uictoriã conſequẽtur, et illũ cũ omni exercitu ſuo obtruncabũt, quia fieri nõ poteſt, ut hoſtis undiq;, et à tot lateribus interceptus, occluſusq;, poſſit euadere, nec tot copijs & multitudini reſiſtere. Sed ipſe profecto uictus à nobis, ſuperatusq;, finis Epiroticę inſolentię atq; belli erit.

Tyrannus à Ballabano perſuaſus, omnia pro arbitrio ei annuit, atq; concedit.

Ottomanus ſatis multumq; uerbis & oratione Ballabani perſuaſus, illico decreuit, ut ipſe Ballabanus pro arbitrio & uoluntate ſua aduerſus Scanderbegũ omnia ageret, & bellum conficeret. Et adhibito ſibi quencunq; uellet ex præfectis ſuis in collegam, quocunq; exercitu & multitudine expeditionem Epiroticam omni cura & diligentia ꝗcaute & accurate aggrediendã procuraret. Cum nihil charius diceret, nihil in uita exoptabilius ſibi fieri poſſe, ꝗ Scanderbegum profligatum cum exercitu ſuo, cæſumq; audire, aut extra imperium expulſum, deiectumq; eſſe, clamitans nequaq; ſe fœlicem uideri regem, niſi Scanderbegum de medio ſublatum uideret, à quo tot mala, tot damna, tot cõmilitonum & ducum ſuorum cædes (præſertim patris mortem) ſuſtinuerat. Ballabanus itaq; habito ab Ottomano decreto, ut ipſe libere in hac expeditione & re ageret, delecto ꝗmaximo facto ex robuſtiſſimis uiris et militibus exercitum confecit, & aſſumens ſibi Iagup Arnauth in collegam, partitis cum eo copijs, illum admonuit, ut à parte maritima per Gręciam & Theſſaliam iter conficeret, & exercitum in Epirum duceret. Cui mandauit, ne ſolus auderet cum Scanderbego bellum cõmittere, nec omnino illum aggredi, donec & ipſe cum exercitu adeſſet. Qui etiam mox omnibus copijs ſuis breuius iter per Thraciam & Macedoniam emenſus, citius Iagup Epirum ingreſſus eſt. Sed omiſſo hic parumper Ballabano, ad Scanderbegũ me conuertam. Cui quum hæc omnia & nuncijs, & exploratoribus, amicorumq; literis de aduentu duorũ exercituũ aduerſus eum nunciata eſſent, ipſe ꝗmaximo potuit ſilentio coacto exercitu inſtructus, accinctusq; ad bellum, hoſtem continue expectabat. Auditoq; aduentu & ingreſſu Ballabani in prouinciam, ei occurrere decreuit, & anteq; alter Barbarorum

præfectus cum exercitu Ballabano adiungeretur, ipſe rem cum Ballabano expedire uolebat, ne à duobus exercitibus uno eodemq́ tempore adortus opprimeretur. Et profecto (ut arbitror) ſi Ballabani opinio ſucceſſiſſet, nulli dubium, quin de Scanderbego actum fuiſſet, quum tanto Barbarorum furori, & multitudini uno eodemq́ tempore in eum irruentium reſiſtere non potuiſſet. Sed Deus omnipotens & ſummus, à quo cuncta pro libito uoluntatis moderantur, cui res Christiana cum ipſo Scanderbego maximę curæ erat, minime paſſus eſt, ut Scāderbegus, qui tanto ſtudio atq; ſolicitudine fidem orthodoxam tutabatur, pro qua die noctuq; inuigilibat, inſudabatq;, turpiter & doloſe à Barbaris circūuentus & uictus opprimeretur. Nanq; Ballabanus alter ex duobus Ottomani præfectis, qui aduerſus Scanderbegū prouinciam ſumpſerant, q̃ primum à Tyranno diſceſſit recta per Thraciam & macedoniam (ut iam diximus) Epirum ingreſſus cum xx. millibus equitum, & iiij. peditum, in uallem quandam, quæ Valchal dicitur, de qua ſuperius mentionem fecimus, tentoria fixit ſua. Quo cognito, Scanderbegus qui cū exercitu ſuo inſtructus paratusq; aderat, tres ſpeculatores ex ſuis, qui ad idipſum experti uidebantur, ad formam caſtrorū Ballabani contemplandam ſtatim pręmiſit. Qui ubi oīa exploraſſent, & ad eum protinus reuerti deberent, certioremq́ de omnibus illū reddere, perfidia impulſi, ad Ballabanū profecti ſunt, eiq́ oīa Scanderbegi cōſilia patefecerunt. Nam unus eorū Ballabano (ut aiunt) ſanguine cōiunctus erat, quod Scanderbego ignotum fuerat, qui cęteros ſeducens, multa pręmia eis à Ballabano futura obtulerat. Quare eius fidē ſocij ſunt ſecuti, quos quū Scanderbegus expectans reuerſos nō cōperiſſet, ueritus ne ab hoſtibus intercepti fuiſſent, ipſe (ut erat ad huiuſmodi omnia impiger & intrepidus) confeſtim equum conſcendens cū quinq; tm̄ militibus ad ſpeculandū progreditur. At Ballabanus peritus & callidus, quū cognoſceret Scanderbegum in re militari inſtructum, obſedit clam locū quendā, ſuſpiciēs Scanderbegum uenturum illuc ſpeculatum, nec opinio eum fefellit. Nam quū Scāderbegus (ut ſui moris erat) ad ſpeculandum egreſſus, anteq; ad locum inſidiarum perueniſſet, equites Ballabani, qui in inſidijs ad idipſum poſiti erāt, detecti prius à Scāderbeganis, illico erumpentes illum adorti ſunt, eumq́ aliquādiu repugnantē in fugā cōuerterunt. Qui fugatus, ſiluam quandam, quę ſibi primū occurrit extra ceruicē Valchalem ingreſſus eſt, ubi in arborē uetuſtiſſimā, quę lapſa totā ſemitā occupauerat, incidit, quam, adhibitis equo (q̃ maxime potuit) calcaribus, pręterlapſus eſt, cum uno tm̄ ex militibus ſuis, cæteri ab hoſtibus cęſi ſunt. Ex Barbaris uero unus ſolūmodo Scanderbegum inſecutus, truncumq́ arboris ſaltu equi pręteruectus in illum ferebatur. Quem quum ſolum Scanderbegus à tergo uenientem reſpexiſſet, conuerſus eum obtruncauit: reliqui aūt Barbari reuerſi ſunt. Scanderbegus uero quum in caſtra perueniſſet, quę in locum qui Petrelba dicitur procul ab hoſte ad xv. millia paſſuum erāt collocata, in quibus viij.

Cura Deo eſt pro Scanderbego.

Scanderbeg elapſus cum uno miniſtro

millia equitū, iiij. peditū ualentiſſimorū inerant, ſe accingit atq; pręparat, ut ad hoſtem proficiſceretur. Sed prius ſic paucis milites ſuos alloquitur:

Adhortatio Scanderbegi ad milites, ante profectionē ſuā cōtra Ballabanum.

Turpe & ſuperfluum, Commilitones mei amantiſſimi, eſſe duxi, hodierna die nouo apud uos dicendi genere longa orationis ſerie cōtexere. Cum res gerenda ſit nobis nō cum nouo hoſte, nouoq; imperatore, ſed cum eo hoſte, qui à uobis uinci, facileq; ſuperari conſueuit. Nonne milites hic eſt ille Ballabanus Ottomani præfectus aptior magis (ut ſcitis) ad ligonem, uomeremq;, & agriculturam, q̃ ad arma, remq; bellicam, quē uos non ſemel, ſed pluries profligaſtis, de eoq; triumphum cum ingentibus ſpolijs reportaſtis. Nonne hic hoſtilis exercitus, quem prę oculis habetis, reliquię ſunt cladis ſuperioris diei? quas Ballabanus ductor ſecum affert uobis tanq; debitas, & dicatas uictimas, ut de ſpolijs eorū uos, domusq; ueſtras & impleatis, & ditetis. Verum enimuero de hoc quid dubij? quid difficultatis eſt perſpicere? Nam ij oēs Barbari quos nunc uidetis, hinc ferè ad horam (Deo propicio) aut captiui ueſtri erunt, aut à uobis (ſi uolueritis) internecione occiſi. Nā illos hoc in loco (ut ſpero) intra uallū, & tanq; pecora in ouile claudemus, noſtrosq; milites per montes, colles, & itinera, ne inde exire poſſint, circūquaq; diſponemus, atq; locabimus. Igitur oēs hodierna die cū Ballabano eorū duce uobis tanq; uictimę offerūtur. Itaq; milites oſtendite uos uiros, excitēt maiorū uos pręconia, excitent laudes, & fortia facta. Capite animos, capite uires & robur, imitemini ueſtigia, imitemini illorū acta. Acuite ferrū in Barbaros, æternos hoſtes ueſtros, ſternite ęquos, præcingite enſes, corripite tela, aſſumite clypeos, procurate oīa quę ad pugnā, & pro uictoria faciunt, perſequimini hoſtes. Coërcete, cōterite infideles, cōculcate, et peſſundate, eosq; penitus delete, quia ecce in fugam cōuertuntur. His peroratis, Scanderbegus inuitare inde pro ſe ſingulos, & cuiq; offerre, & fatigare precibus, ut quę ipſis iumentis uſui eſſent ab ſe potiſſimū ſumerent. Benigne oīa cumulata dare, modeſtia certare milites, na quid ultra uſum neceſſarium ſumerent, nihil morari, nec ab ſignis ſubſiſtere. Cibū rapientes, diē ac noctē ire, uix quod ſatis ad naturale deſideriū corporū eſſet, quieti dare. xv. ferè millia paſſuum Ballabanus inde aberat. Itaq; quū Scanderbegus iam appropinquaret, & ad uallem, in qua Ballabanus caſtrametatus erat, perueniſſet, ceruicē, & collem uallis occupauit. Ibiq; fixis tentorijs, hoſtē in ualle ipſa milite undiq; uelut uallo in coronam per iuga montium collocato ſæpſit, atq; circūdedit, per loca alta ducendo exercitū, cū modo inſideret anguſtos ſaltus, ut tranſitum clauderet, modo à latere, aut tergo caperet agmen, ludificatus hoſtem omnibus artibus belli fuerat. Poſtero die concilium habitū, cui & Tanuſius Tophia, & Zacharias Groppa, & Peicus Manueli, præfecti caſtrorum affuerunt. Multorum eō inclinabant ſententiæ, ut dum feſſum uia ac uigilijs reficerent militem, Tanuſius ſimul et ad noſcendū hoſtem paucos ſibi ſumeret dies, tempus pugnę differreretur. Scanderbeg non ſuadere modo, ſed ſumma etiam ope niti, inſtareq;,

 ne conſilium

ne conſilium ſuum, quod tutum celeritas feciſſet periculoſum immorando facerent. Dum enim Iagup rerum omnium ignarus immoratur, & torpet Ballabani exercitum facile deleri poſſe, quod ſi pro craſtinatione differetur noſtra, ſpacium certe illis cōueniendi dabimus, ſecuramq́ rem noſtram ad ancipitem deducemus euentum. Extemplo ſignū dandum, & exeundum in aciem, abutendumq́ errore hoſtium abſentium, pręſentiumq́. Conſilio dimiſſo, Scāderbegus exercitu ſuo quadripartito, unā partem dat Tanuſio Tophiæ, ſecundā Zacharię Groppæ, tertiam Peico Manueli. Pedites inter equites interſerit, collocatq́, ſcloponarios cum ſagittarijs, haſtatis, & aliquibus equitibus ad prouocandū hoſtem ad pugnam præmittit, reliquum uero exercitum cum cohorte ſua ſibi reſeruat atq́ retinet. Mox ſignum pugnæ proponitur, confeſtimq́ Chriſtiani in aciem procedunt. Iam hoſtes ante caſtra inſtructi ſtabant, moram pugnę attulit Ballabanus, quod collegam ſuum expectabat. Quare receptui propere cecinit. Iubet ſpeculari, ſicubi collegæ caſtra apparerent. Animaduertens autem Scanderbeg Ballabanū moram trahere, nec ad pugnā exire, ſuas acies ad prouocandū hoſtem paratos, inſtructasq́ ad certamen pręmittit (erat enim ferè tertia hora diei) Ipſe uero cum reliquo exercitu uallem ingreſſus, ad caſtra Ballabani ire pergit, ut rem perficeret, anteq́ collega Ballabani ueniret, ne ſimul uno eodemq́ tempore cum duobus exercitibus ſibi confligendum eſſet. Accedens igitur ad uallum & caſtra hoſtium, pugnā expoſcebat, quā ipſe Ballabanus tergiuerſando, moramq́ trahendo recuſabat, militemq́ intra uallum & caſtra cōtinebat. At Scanderbegus cum militibus ſuis auidus, & pugnæ percupidus, ut rem citius conficeret, expediretq́ ad uallum & ſtatiua hoſtium magis magisq́ propius accedens continue ea infeſtans oppugnabat, & hoſtes ad certamen prouocabat. Ballabanus uero miles ira atq́ furore plenus, dentibus frendens, q́ ad pugnam ei exire non permitteretur. Hincinde furor, iraq́ animos militum acuebat; incitabatq́. Ballabanus quoad potuit, pugnā remoratus eſt. Videns autem collegam ſuum nondum ueniſſe, nec auxiliū ſibi adeſſe, nec locus fugæ, nec tempus differendi pugnam, quia undiq́ à Scanderbeganis & Epiroticis militibus circunſęptus atq́ circumdatus erat, continueq́ eius caſtra infeſtabantur, poſteaq́ ſibi eſſe pugnanduin uidit, in prima acie ante ſigna Axappos collocat, circa eos leuo in cornu aduerſus Tanuſium Tophiam Olophanzios, uiros, & milites exercitatiſſimos, & rei militaris peritos collocat. Contra Zachariam Groppam Achanzios, contra uero Peicum Manueli Ianizarios oppponit, durum genus in armis, Ipſe ſiniſtrū cornu aduerſus Scanderbegū cū cohorte, & uetere milite, in quo maxime ſpem habebat, ſibi retinuit, atq́ ſumpſit. Inter Scanderbegū, Ballabanumq́ ingens certamē contractū erat. Virorū cędes utrinq́ cędebatur inſignis. Ibi duces ambo, ibi maior pars peditū equitūq́ Epirenſiū, ibi Croienſis uetus miles, & pugnę peritus, & Dibranus durū in armis genus, qui primo impetu turbarūt primā aciē, et ſigna mouerunt

Inſtructio acierum à Ballabano ad pugnam

Axappi.

Achanzij.

Ianizarij.

mouerunt loco, Deinde creſcente certamine, & clamore, impotentes iam Barbari, inter duas acies uerſari, uelut incerti, quorum eſſent, haud diſſimiliter equis ſine freno uagis. Scanderbegus quid ergo præcipiti curſu tam longum iter emenſi ſumus clamitans militibus, cũ in aduerſam partem fruſtra ſigna erigere conatus eſſet? Poſtq̃ ea regione penetrari ad hoſtem non uidebat poſſe, cohortes aliquot ſubductas è dextro cornu, ubi ſtationem magis ſegnem, quàm pugnam futuram cernebat poſt aciem circumduxit, & non hoſtibus modo, ſed etiam ſuis inopinantibus in ſiniſtrũ hoſtiũ latus incurrit, tantaq́ celeritas fuit, ut quũ oſtẽdiſſent ſe à latere, mox in terga iam pugnarent. Ita ex omnibus partibus à fronte, à latere, à tergo trucidantur Achanzij, Oloſanzijq́, & ad Axappos iam cædes peruenerat, ibi minimũ certaminis fuit. Nam & pars magna à ſignis aberat, procedente nocte lapſi, ſtratiq́ ſomno paſſim per agros, & qui aderant itinere ac uigilijs feſſi intollerantiſſima laboris corpora, uix arma humeris geſtabant, & iam diei medium erat, ſitiſq́, & calor ſemiconfectos hiantes cædendos capiendosq́ affatim præbebat. Ballabanus dux cum ſæpe aliàs memorabilis, tũ illa præcipue pugna fuit. Nanq́ pugnantes hortando, pariterq́ adeundo pericula ſuſtinuit diu, ille feſſos abnuentisq́ tædio & labore, nunc precando, nunc caſtigando accendit. Ille fugientes reuocauit, omiſſamq́ pugnam aliquot in locis reſtituit. Poſtremo cum haud dubie fortuna Epirotarum eſſet, nec pugnam amplius ſuſtinere poſſe uideret, concitato equo quam celeri potuit curſu fugam arripuit, omniſq́ exercitus, omnesq́ ordines permixtim confuſi, & palantes hincinde per uallem, & agros, & montes, prout cuiq́ ſors dederat, cõuerſi ſunt in fugam. Pauci enim ducem ſequuti ſunt, qui inter cædem & tumultum uix cum eo euaſerunt. Reliqui omnes Barbari aut cæſi ſunt, aut uiui capti. Si qui uero ex his inter tumultum & furorem militum elapſi ex ualle exire tentarunt, ab his qui iuga montium & colles inſederant, trucidabantur. Sicq́ exercitus Ballabani eo die profligatus, & ferè deletus eſt. Hanc tam magnam & præclaram uictoriam à Scanderbego partam ſubitus tumultus, & nouus aduentus hoſtilis exercitus excepit. Nondum enim Scanderbegus cum exercitu ex ualle ipſa exierat, nondum ſpolia Ballabani exercitus inter ſeſe milites diuiſerant, adhuc hoſtium corpora palpitantia humi proſtrata iacebant, cum nuncius Mamizæ ſororis à Petrella ciuitate, ubi ipſa cum cohorte & familia ſua conſederat cum literis ad Scanderbegum euolauit. Quibus illa fratrem admonebat, Iagup Arnauch præfectum, & ductorem exercitus Mahumetis principis cum ſedecim millibus equitum per uiam Belgradi in Epirum irruiſſe, & omnia depopulatum igni ferroq́ dediſſe. Tuncq́ in Tyranna minori, iuxta flumen, quod Argilata ab incolis dicitur, caſtrametatum fuiſſe. Hic Chriſtianis parentibus Epiro oriundus, in captiuitatem à Barbaris ductus, circuncilus, fidem Mahumetanam induerat, uir ſtrenuus, ac bellicoſus, qui aliàs multa & præclara apud Mahumethem,

Ballabanus fortiter egit.

& pro eo

& pro eo, tam in Aſia, quàm Europa geſſerat. Venerat enim Iagup Arnauth cauſa intercipiendi Scanderbegum, unà cum collega ſuo Ballabano, ut ſupra commemorauimus. Quæ omnia uera eſſe, quidam Barbarus ex caſtris Iagup, qui à militibus Mamizæ captus fuerat, aſſerebat. Quibus auditis Scanderbegus ſtatim exercitu ſuo, qui in procinctu adhuc inſtructus, paratusq́ erat, in Tyranna minori, quo Iagup Arnauth caſtra poſuerat, ire pergit. Sed prius ſic milites ſuos alloquendos put at:

Adhortatio Scanderbegi ad milites.

Etſi unq̃ aliâs exhortatio ducis uel imperatoris ad milites minime neceſſaria fuiſſe uiſa eſt, hodierna certe die, id mihi muneris apud uos cõmilitones mei minus neceſſarium eſſe duxi, quũ ſuperuacaneum atq́ ſuperfluum ſit, equo (ut aiunt) currẽti, maximeq́ concitato calcaria adhibere. Video enim unumquenq́ ueſtrum, milites mei amantiſſimi, ſine imperatoris edicto, ſine ducis imperio libenti animo præſto eſſe, ordinem ſeruare, uexilla, & ſigna propria ſequi, uigilias, excubiasq́ ducere, agereq́, officia, & munia militaria certatim ſubire, interdiu noctuq́ ſolicitos peruigiles, indefeſſosq́, nunq̃ deſides, nunq̃ pigros & ocioſos, ſed abſq́ ſtimulis & calcaribus concitatos, promptiſſimosq́, & ad omnia, quæ ad uictoriam faciunt, & pro uictoria conſequẽda expediunt, intrepidos, inuictiſſimosq́. Hoſtem quinetiam extra ordinem uiriliter, animoſeq́ inuadere, atq́ opprimere, de uictoria nunq̃ diffidere, neq́ deſperare. Propterea ſi unquam duci, aut imperatori de militibus ſuis gloriari licuit, hoc mihi quoq́ tempore de uobis conceſſum eſt. Cum quibus & ſi ſemper pauciores hoſtibus fuerimus, uſquequaq́ tamen ſuperiores. Hodie uictoriam de Ballabano hoſte noſtro acerrimo (quod tantopere optaſtis) pręclaram, & egregiam adepti ſumus. Qui quũ tanta eſſet apud Ottomanũ autoritate, & fide, quicquid ab eo petijt, contra nos obtinuit. eiq́ pro libito uoluntatis ſuæ omnia conceſſa ſunt. Nam ipſe quum ingentem, floridumq́ exercitum coëgiſſet, totis in nos uiribus intendens (ut compos uoti ſui eſſet) & fidem, quam de certa contra nos uictoria potiunda promiſerat, adimplere poſſet, duobus quammaximis nos exercitibus medios, inſciosq́ intercipere, dolo atq́ inſidijs opprimere, atq́ delere credidit. Sed (Deo propicio, & uirtute ueſtra) factum eſt, ut nos priores in eũ irruentes, illum cũ omni exercitu ſuo profligatũ, cæſumq́ deleuerimus. Nunc uero nobis nondum lotis (ut aiunt) manibus, nondum finito cõuiuio, nondum remotis menſis, Iagup Arnauth, ut bonus & optimus cõuiuator, totum uult prandium apponere, et ſuos conuiuas non fraudare, ſed bene & optime illos accipere, ne fameſcant, exercitumq́ ſuum tanquã reliquias afferre. Ecce milites mei amantiſſimi, antequam uallem egreſſi ſimus, antequam à ſanguine hoſtili manus noſtras coinquinatas lauauerimus, antequam tela terſerimus, & arma purgauerimus, & ea in uaginis & tectis recondiderimus, ipſe Iagup ad nos uenit, uobis ſua munera, dona, & xenia, id eſt, exercitum, & reliquias ab Ottomano contra uos miſſas dicatas offerre, ut pro libito uoluntatis ueſtræ ex eis quicquid

uiſum fuerit,aut deguſtetis,aut deuoretis. Itaq; ſocij & uiri fortiſſimi & fœliciſſimi,accedamus ad nuptias,ad quas Iagup nos inuitat, conuocat, ut eis ad ſaturitatem abutamur,& quũ affatim deuoremus, tum nobiſcũ etiam auferamus. Expediamus igitur nos hinc, egrediamur uallem, occurramus Iagup,& exercitui eius,qui quidem tenuis eſt, & tantummodo profligatus. Nam ſi Ballabanum ipſum cum xxiiij. millibus concidimus, cur non Iagup cum xvi. millibus mactabimus? In hoc maxime ueſtro belli ardore,qui nondum bellicum furorem, nondum Martiales animos ueſtros & ſpiritus depoſuiſtis. Videor enim mihi uidere milites,& præ oculis uerſari Iagup à uobis cęſum cum omni exercitu ſuo atq; profligatum. Quare acceleremus ad eum,feſtinemus ad replendos, ſaturandosq; appetitus noſtros,& ut ſpolijs diuitijsq; hoſtilibus pleni, onuſtiq; domum ad lares proprios,liberos & uxores reuertatis,nunc totis uiribus contendite.

Quum hæc uix Scanderbegus dixiſſet, milites tanto ſunt ardore pugnandi accenſi,ut omnes unanimes ſublata uoce exclamarent,in hoſtem & ad prandij ſui reliquias, quas Iagup Arnauth apponendas attuliſſet, iamiam deuorandas properandum eſſe, Qui tanq; certi de uictoria,præmiſſis ſigniferis cum aquilis & uexillis,exercitum mouerunt,et ad Iagup qui in Tyranna minori caſtrametatus erat,profecti ſunt. Qui quũ Scanderbegum cum exercitu ad ſe euntẽ audiuiſſet, motis inde caſtris (ignorabat enim adhuc de cęde exercitus Ballabani,& fuga eius) in extremam Tyrannę partem & angulum copias contraxit,prope collem, ſeu monticulum quendam,in quo pagus ſeu uilla eſt,quæ Caſſar ab incolis appellatur,ubi tutior commodiorq; caſtris ſuis locus eſſe uidebatur. Scanderbegus uero eundem locum,quem ipſe Iagup prius habuerat, occupauit. Vbi hincinde uterq; exercitus per illum diem abſq; pugna acquieuerũt. Verũ Scanderbegus eam noctem quę ſecuta eſt ſolicitus,anxiusq; tranſegit,ne Iagup cũ exercitu ſuo fugam arriperet,ſi forte de cęde & fuga collegæ intellexiſſet. Omnes igitur uias,aditusq; & itinera obſedit atq; præcluſit,præſidia undiq; diſpoſuit atq; locauit. Exorto autem die, cum ſol regionẽ illam colluſtraſſet,è regione hoſtium oculos reuerberabat, quo deprehenſo Scanderbegus fretus ſe facilius uictoria potiturum,ſpei,animiq; plenus,inſtructo præparatoq; exercitu, ad Iagup caſtra peruenit, ubi nonnulla cæſorum capita exercitus Ballabani, quæ ſeruata cum cura attulerat proijci ante hoſtiũ ſtationes,captiuosq; uinctos, ut erant, oſtendi iuſſit. Iagup autem tanto ſimul publico familiariq; ictus luctu agnoſcere ſe fortunam Ottomani fertur dixiſſe.

Dehinc Scanderbegus quingentos electiſſimos equites ad Iagup ad pugnam inceſſendum prouocandumq; miſit. Quibus mandatum eſt, ne certamen inirent,irruenti terga uerterent, quod & factum eſt. Nanq; Iagup ex omni exercitu ſuo factis tribus aciebus, repente è ſtationibus proſiliuit,& Epirenſes fugientes inſecutus eſt, tũc pugna atrox hincinde committitur

Caſſar.

Ottomani ſermo de fortuna Scanderbegi.

committitur,ſed Chriſtianis facilis ea uictoria fuit. Nam Scanderbeg ad uertens ad Iagup,penetrans omnes hoſtium cuneos, eum haſta primum transfixit,deinde capite obtruncauit.Barbari uiſo Iagup mortuo,omnes in fugam conuerſi,& palantes cęduntur,uiuiq́ꝫ capiuntur. Qui uero ex hoſtibus manus & militum furorē euaſerunt,a colonis, habitatoribusq́ꝫ locorum hincinde fuſi per agros,ſyluas & campos,aut uiui capiebantur, aut trucidabantur. Nuncq́ꝫ ex duobus exercitibus uno eodemq́ꝫ ferè tem pore & bello,tantū hoſtium à Scanderbego interfectum eſt. Redditaq́ꝫ æqua Belgradenſi clades,& alterius ducum fuga,& eius exercitus interitu,& alterius præfecti cæde cū omnibus copijs uidebatur. Viginti quatuor millia hoſtium cæſa,capta ſex millia. Præda magna, alia cum omnis generis,tum auri argentiq́ꝫ. Colonorum qui capti apud hoſtes erant ſupra quatuor millia capitum recepta. Id ſolatij fuit pro amiſſis ad anguſtias,ad Valchales furcas. Eoq́ꝫ prælio (nam haud quaquam incruenta uictoria fuit) mille fermè Epirenſium deſiderati, adeoq́ꝫ etiam uictores ſan guinis cædisq́ꝫ ceperat ſatietas,atq́ꝫ laſſitudo. Vt quum poſtero die Scanderbego nunciatum eſſet,Ballabanum cum uno tantum agmine inter cędem effugiſſe,& abire ſine ſignis,ſine ordine ullo,poſſeq́ꝫ ſi una equitum ala ad perſequendum mittatur,omnes facile deleri. Superſint,inquit, aliqui nuncij,& hoſtium cladis,& noſtræ uirtutis, parta de hoſte uictoria. Ac expeditis omnibus,pręfectus caſtrorum Scanderbegi ad urbē Croię iter ſuum direxit,quod frequentia minore, quia nemo præceſſerat nuncius,lætitia uero tanta uix ut compotes mentium præ gaudio eſſent, cele bratum eſt. Nancꝫ Croiæ neuter animi habitus ſatis pro re dici enarrariq́ꝫ poteſt. Nec quo incerta expectatione euentus pauida perſtiterat ciuitas,nec quo uictoriæ famam accipiens, uniuerſis profuſa eſt gaudijs. Nunquam per omnes dies,ex quo Scanderbegum principē in hoſtem profectum fama attulit ab orto ſole ad occidentem, aut procerum urbis quiſquam à curia,atq́ꝫ à magiſtratibus abſceſſit,aut populus è foro. Matronæ quia nihil in ipſis operis erat, in preces obteſtationesq́ꝫ uerſæ per omnia delubra uagæ ſupplicijs, uotisq́ꝫ Deum, ſuperosq́ꝫ fatigauere. Tam ſolicitæ ac ſuſpenſæ ciuitati fama incerta primo acceſſit,duos Dibrenſes equites in caſtra,quæ ad fines,& in faucibus Epiri oppoſita erāt, uenıſſe ex prælio,nunciantes cæſos hoſtes, quod primo magis auribus, quàm animis acceptum fuit,ut maius,lætiusq́ꝫ,quàm quod mente capere,aut ſatis credere poſſent,& ipſa etiā celeritas fidem impediebant,quod biduo ante pugnam dicebatur. Literę deinde à Tanuſio miſſæ ex caſtris afferuntur,de Dibrenſium equitum aduentu. Eę literæ per forum perlatæ in curiam omnes exciuerant,tantoq́ꝫ certamine,ac tumultu populi,ad fores curiæ concurſum eſt,ut adire nuncius nō poſſet,traheretur'q́ꝫ à per cunctantibus uociferantibusq́ꝫ,ut in forum, priuſquam in curiam literę recitarentur. Poſtquam uero literæ etiam in curia recitatæ ſunt, & pro cuiuſq́ꝫ ingenio alijs iam certum gaudiū,alijs nulla ante futura fides eſſet,

Literę à Tanuſio miſſæ.

priuſquam nuncios caſtrorum præfecti,uel literas audiſſent,ipſum deinde appropinquare præfectum caſtrorum allatum eſt. Tunc enim uero omnis ætas currere obuij primus quiſq; oculis,auribusq; haurire tantũ gaudium cupientes ad miliare uſq; extra portas ciuitatis cõtinens agmen peruenit. Præfectus caſtrorum erat Tanuſius,circunfuſus omnis generis frequentia in forum peruenit. Quum alij ipſum,alij comites eius quæ acta eſſent percunctarentur,& ut quiſq; audierat, exercitus hoſtium cæſos,imperatoremq; alterum occiſum,legiones Epiroticas incolumes,ſaluum principem Scanderbegum cum ſuis caſtrorum præfectis. Extemplo alijs porro impertiebant gaudium ſuum, cum ægre in curia peruentum eſſet,multo ægrius ſummota turba ne principibus miſcerentur. Literæ in curia lectæ ſunt. Inde Tanuſius literis perlectis, ipſe plenius omnia quæ acta erant,expoſuit cum ingenti aſſenſu. Poſtremo etiam clamore uniuerſæ curiæ,quum uix gaudium animis caperent, diſcurſum inde ab alijs circa templa diuina,ut grates agerent,ab alijs domos,ut coniugibus liberiſq; tam lætum nuncium impartirent. Curia & primates quid Scanderbegus incolumi exercitu ducem hoſtium cum Ballabano fugato, legionesq; occidiſſet ſupplicationem in triduum decreuerunt. Eam etiam ſupplicationem uxor Scanderbegi cum conſiliarijs edixerunt. Celebrata à uiris fœminiſq;. Omnia templa per totum triduum æqualem turbam habuere,cum matronæ ampliſſima ueſte excultæ cum liberis, perinde ac ſi debellatum foret omni ſolutæ metu Deo immortali grates agerent. Statum quoq; ciuitatis ea uictoria compoſuit, ac ſi perpetuam pacem comparaſſent omnes. Profligato itaq; Iagup Arnauth cum eius collega Ballabano,uno eodemq; ferè tempore & prælio,eorumq; exercitibus cæſis, Scanderbegus ſubito (ut maiorem hoſtibus terrorem incuterent) Turcaicum agrum ingreſſus,ad intima uſq; loca penetrans, cuncta igni ferroq; depopulatus eſt. Indeq; prædam q̃ maximam ſecũ auferens uictor agro hoſtili egreſſus,nullo penitus hoſte reſiſtente,aut repugnante lætus in agrum ſuum,& feſtiuus reuerſus eſt. Qui more ſuo relicto ad fines imperij ſui conſueto præſidio ſummo cum plauſu & iubilo triumphantis more in urbem regiam Croiæ inuectus eſt. Vbi per aliquot dies inter ciues ſuos,& cum his celebrata tam ingentis uictoriæ lætitia laureatas literas ad omnes ferè reges & Chriſtianos principes ſcripſit, & uictoriam hanc,quam aduerſus Barbaros (Deo autore atq; propitio) adeptus fuerat,his impartiuit,diſpenſauitq;. Quibus etiam uaria donorum genera, & munera ex hoſtium ſpolijs, utpote equos alipedes (ut aiunt) & ueloċiſſimos ſeruos captiuos,arma & tela, præclaras quoq; equorum phaleras,& id genus ornamenta miſit. Dehinc ſoluto exercitu,ad propria unumquenq; ire permiſit. Ex quo poſtea annus ille Scanderbeganis non minus inſignis, quàm hilaris & lætus fuit.

Gaudiũ Croiæ à uictoria Scãderbegi.

Reſponſio,& ingreſſus Scanderbegi in urbem regiã cũ ingenti triumpho & præda poſt adeptam uictoriã ex hoſtibus profligatis.

Equi alipedes

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Duodecimus.

POSTQVAM FAMA TANTI FACTI, ET CAEdis uniuerſi ferè exercitus Ballabani, & collegę ſui Iagup, ad Mahumetem principem peruenit, is ingenti dolore ſimul atq; terrore perculſus, non parua cura atque ſolicitudine angi, torqueriq; cœpit, ueritus, ne fortunam, quæ tantum propicia ei, & ſecunda fuerat, durã experiretur impoſterũ atq; aduerſam. Anxius itaq; animi, atq; conſilij inſcius quid agendum eſſet, & nec ſecũ quidem ipſe concors, omnes duces & præfectos ſuos ad concilium conuocauit. Vbi poſt multas tandem ſententias atq; cõtentiones ſtatutum eſt, ut ipſe Mahumetes princeps cũ cohorte, & omnibus copijs ſuis aduerſus Scanderbegum progrederetur. Quare edicto per omnes regiones propalato ut milites nomina ſua darẽt, coacto ingenti, ualidiſſimoq; exercitu, prętera commeatu abunde, omnibusq; bellicis inſtrumentis præparatis, caſtra ſua contra Scanderbegum mouit. Quo audito, Scanderbegus oĩm ducum & pręfectorum ſuorum conſilio adhibito, maxime Pauli Angeli Dyrrachienſis Archiepiſcopi, cui ſumma cõſiliorum cõmiſſa erat, necnõ Veneti oratoris, qui illic aderat, omnium conſenſu ſtatuit, & decreuit, ut urbes, & loca omnia fortiſſimo milite, alijsq; neceſſarijs rebus communirentur, firmarenturq;. Et in primis, ut in Croia urbe, quæ cardo totius regni, atq; caput erat, & à qua cætera omnia dependebant, ſtrenuus & fidus miles, prudens & ſapientiſſimus pręfectus poneretur. Verum hoc in loco parumper digredi non erit malum, ut oſtendamus quãto terrori, quantęq; formidini Scanderbegus Mahumeti Principi fuerit. Qui quũ uideret eum in tantum excelluiſſe culmen, ut nomen eius iam ſuis omnibus terrificum formidabileq; eſſet. Verebatur ne ob eius celebre nomen & famam, quæ iam ubiq; peruaſerat, gens eius, & populi in ſeditionem uerſi eum trucidarent, aut è regno deijcerent. Itaq; in mortẽ eius inſidijs & dolis machinari, moliriq; cœpit. Nactus eſt autem duos, qui omni linguarum & ſermonum genere eruditi erant, quos edocuit, inſtruxitq;, cũ maximis prius pręmijs donaſſet, maioribusq; indies cumulare promiſiſſet, ut ſe transfugas eſſe ſimularent, mentirenturq;, & zelo orthodoxæ ſidei ad eum defeciſſe aſſererent, Chriſtianoq; ritu baptizari continuo peterent. Et poſtq; ei quæ uellent perſuaſiſſent, ueneno, aut ferro illum interimerent. Qui ubi ad Scanderbegũ deuenerunt, uterq; ſacro fonte Baptiſmatis purificatus eſt, & ab eo in cohortẽ & familiam ſuam (ut uulgo aiunt) ſuſcepti ſunt. Inde uero ad paucos dies, erat enim curę Deo Scanderbegus, qui neſanda eorũ cõſilia patefecit, ne optimus princeps optime

Scanderbegus cõſultat de reſiſtendo Turcæ.

Scanderbegus formidoloſus Turcæ.

de Chriſtiana fide meritus, tam iniquū & ignominioſum fatum ſubiret.
Transfugæ iſti inſidias, fraudesqꝫ, quas in Scanderbegū moliti fuerant,
Subornati occiſores Scanderbegi.
occultare minime potuerunt. Nam ambo in tantum inter ſe diſſidium,
atqꝫ diſcordiam uenerunt, ut ira & furore pleni, in maximas inuicem con
tumelias prorumperent, & alter alterū proderet, palamqꝫ ſe pateſacerent,
quod à Mahumete Turcarum principe ad ipſum Scanderbegū obtrün-
candum ſummiſſi fuerint. Qui ſtatim comprehenſi, & tortoribus adacti
rem omnem explicarunt, ſicqꝫ ambo laqueo ſuſpenſi, uitam finierunt.
Nunc reuertor unde digreſſus ſum. Poſtqꝫ enim Scanderbegus omnia
loca ſua præmunijt, præſertim urbem Croiæ, in qua firmiſſimum præſi-
dium tum Albanorum, & Epirotarum, tum Italorum poſuerat, quibus
Baldeſarem Perducem Italum, uirum æque ſtrenuum atqꝫ fidum pręfece
rat. Interim literæ tumultuoſo undiqꝫ nunciò conuolare cœperunt, Ma-
humetem principem cum cc. millibus militum ad Croiam oppugnandā
breui uenturū, præcurſores ſuos, & equites leuis armaturę iamiā adeſſe.
Qui etiam pauloposſt in Epirum irruperunt, & biduo hincinde per uni-
uerſum agrum diſcurrentes omnia igni, ferroqꝫ depopulati ſunt. Nocte
Croiæ obſidio.
uero quæ ſecuta eſt ſecunda ferè uigilia urbem ipſam Croię obſidione in
modum coronę undiqꝫ cinxerunt. Venerat enim ad eius obſidionē Bal-
labanus Badera Mahumetis pręfectus cum octuaginta millibus electiſſi-
morum equitū, qui ubi caſtra firmauit atqꝫ munijt, quotidie cū Croien-
ſibus, qui ex urbe erumpebant, uario ac frequenti præliorum, certami-
numqꝫ euentu pugnam committebat. Interea Mahumetes ipſe princeps
cum reliquis copijs, & apparatu ſuo inſigni ad urbē uenit, qui primū ab
oppidanis (ut moris eſt) urbem ſub conditionibus petijt, cui cum pro
reſponſo miſſilia, tormenta, aliaqꝫ telorum genera dediſſent, erumpentes
mox ex urbe manus etiam cum hoſte conſeruerunt, ac non paruam illo-
rum ſtragem ędiderunt, uictoriamqꝫ pro parte conſequuti, lęti & alacres
in urbem reuerſi ſunt, afferentes ſecū plurima ex hoſtibus cęſis capita. Ex
quo Mahumetes princeps indignatus, pręparatis atqꝫ erectis qꝫ plurimis
tormentorū machinis, in oppidanos cōtorqueri iuſſit. Adduxerat enim
ſecū metalla ad tormēta cuiuſuis generis conflanda ad urbē ipſam, eiusqꝫ
mœnia penitus ſubruenda atqꝫ euertenda. Artifices præterea in omni
re bellica peritiſſimos. Sed interim egregius & præclarus princeps Scan
derbegus, qui in campo cum ualido exercitu & copijs erat, Mahumetis
caſtra quotidie infeſtabat, nec illum ſinebat aliquo momento quieſcere,
ſed ita aſſidue adoriebatur, inuadebat, infeſtabat, & inſtar torrentis, qui
ex magnis & inundantibus pluuijs è montibus deſcendens, omnia ſe-
cum rapit, proſternit, atque euertit. Sic Scanderbeg quoqꝫ in Turcai-
ca & hoſtilia caſtra alio ſemper & alio irrumpens latere, ea undiqꝫ uexa-
bat, hoſti cædem, cladem, damna, & iacturas maximas inferebat. Ex quo
Mahumetes cum aduertiſſet tantam indies ex ſuis ſtragem & calamitatē
ſequi, nec ipſi ſpem ullam urbis potiundę eſſe (Croia etenim nō tantū nō

expugnari,

Mahumetes diſcedẽs è Croia & Epiro re infecta, Ballabanũ cũ innumeris copijs in Croiæ obſidione reliquit.

expugnari, ſed nec oppugnari commode poterat) decreuit inde omnino diſcedere, & Bizantium unde iam uenerat, ſe recipere. Verum quia id nõ paruo ſibi dedecori & ignominię fore arbitrabatur, ſi nullo à ſe præclaro facinore aduerſus Scanderbegum ædito re infecta tam turpiter abiret, ſtatuit Ballabanum, quem ſupra commemorauimus, exercitui pręficere. Quem cum uiginti tribus millibus electorum militum in Croię obſidione manere iuſſit. Cui etiam octo alios militum pręfectos, uiros pręcæteris & robore corporis præſtantes, & ingenio ac militari peritia ſolertes adiunxit. Quorum cuilibet ſeptem millia militum fortiſſimorum dedit, qui omnes ad nutum ſemper & imperium Ballabani ſtarent, nec ab eius conſilio diſcederent, ueritus quod ſolus Ballabanus cum tanto etiam militum numero, tantaq; copiarum multitudine Scanderbego reſiſtere nõ poſſet. Quo facto, Mahumetes ipſe poſtea à Croiæ obſidione collectis (ut aiunt) uaſis, nocturno tempore incenſis caſtris Conſtantinopolim uerſus iter arripuit.

Tyranni perfidia atq; immanitas.

Qui dum proficiſceretur, quoſdam Chaonię populos, & loca quædam Scanderbegi, quæ Chidna appellabãtur, multis promiſſionibus allectos (armis enim expugnare non poterat) in deditionẽ & fidem ſuam accepit, quàm (ut ſui moris erat) eis minime ſeruauit. Ex quibus octo millia hominum præter mulieres & infantes trucidare fecit, eoq; truculenti modo Tyrannus innoxium ſanguinem effudit, poſtquã in Scanderbegum ſæuire nõ potuit.

Principum ira plumbea.

Grauis profecto eſt regum indignatio, grauis principum ira, quæ non plumea, ſed plumbea (ut dicitur) uere eſt. Profectus itaq; Mahumetes princeps ex Albania mœſtus & triſtis, relicto ibi Ballabano pręfecto cum innumeris copijs, cui mandatum eſt, ut tamdiu Croiam urbem obſididione præmeret, donec Croienſes longa feſſi obſidione, & dura funeſtaq; fame attriti atq; euecti conſumptis rebus omnibus neceſſarijs pro uictu ſeſe in eius ditionem traderent. Sed impiger & ſtrenuus princeps Scanderbeg excandeſcens, ualdeq; indignatus, nec id ullo modo concoquere ualens, quod Ballabanus homo obſcurus, & infimo loco natus, cui parentes ad ſeruitium & famulatum Scanderbegi patris ſemper fuerant, ſibi oppoſitus eſſet, armis cũ eo contendere, bellumq; gerere, decreuit & eum omnino aggredi, ínq; eius caſtra irrumpere. Itaq; conuocatis undiq; Principibus, ſocijs, & confœderatis ſuis, quo illis animi ſui ſententiam aperiret, coram eis in hunc modum loquutus eſt:

Oratio Scanderbegi ad ſocios, principes & confœderatos, pro auxilio ab eis impetrando.

Credo equidem uobis haud ignotum eſſe, Principes & commilitones amantiſſimi, quamobrem huc uos conuocauerim, quid úe in pręſentia ſim diſſerturus. Noſtis enim omnes quanta rabie, quantaq; immanitate Mahumetes ille Turcarum princeps in Chriſtianum nomen, & orthodoxam fidem conſpirauerit, illamq; magis atq; magis omni tempore inſequatur ac præmat. Pro qua nobis illi fortiter reſiſtendum, atq; etiam ſi mori contigerit, alacriter pugnandũ eſſe duco. Maiores eius Aſiam pręuerterunt, dehinc in Europã traijcientes, tot reges & principes Chriſtia-

nos prauis artibus de medio ſuſtulerunt. Hic uero illorum ſequens ueſti gia,in nos ceu maiorum ſuorum reliquias uerſis (ut aiunt) proris ſurorē ſuum euomere,nomenq́ꝫ noſtrum penitus delere conatur. Mahumetes inquam iſte truculentiſſimus,qui uelut ſorte quadam propè in æternum hoſtis mihi datus ſumma ui opeq́ꝫ, me rerumq́ꝫ mearū ſtatum omnē pe- nitus euertere contendit. Qui cū pauloante cum toto exercitu ſuo in me impetum feciſſet,nec ex ſententia ei res ſucceſſiſſet, tanquam furibundus & ſpe omni deſtitutus,prę mœrore & triſtitia hinc diſcedens,octo millia uirorum ex meis,exceptis mulieribus & infantibus,quos fide ſua,uel per fidia potius in deditionem acceperat,ferro ſuſtulit,atq́ꝫ trucidauit. Qui ſi profecto nunc mihi eſſent,uiuerentq́ꝫ,nequaq́ꝫ opus eſſet alienū implora re auxilium.Proficiſcens hinc igitur Mahumetes,Principes inuictiſſimi, hunc Ballabanum,quem præ oculis habemus, ſui exercitus præfectum cū huiuſcemodi copijs in Croię obſidionē reliquit,quo illam tamdiu du riſſima obſidiōe cinctā teneret,pręmeretq́ꝫ, ꝙdiu in eius ditionē ueniret. Quod ſi quo caſu accideret (quod abſit) nec de uobis (ut reor) nec de ue ſtris coniugibus & liberis,rebuſq́ꝫ omnibus bene profecto eſſet.Nam ſę pius me dixiſſe memini,quod rabidus & truculentiſſimus hoſtis iſte ni- hil aliud molitur,nihil aliud mente agitat, & expetit, ꝙ nos ſciunctos,& abinuicem diſtinctos opprimere,atq́ꝫ de medio tollere,regna, imperiaq́ꝫ noſtra arripere,ſibiq́ꝫ uendicare. Quare Principes amantiſſimi,nolite pa ti,ut perfidus Tyrannus iſte,atq́ꝫ cōmunis omnium hoſtis,ſub iugo nos infidelitatis ac perfidiæ ſuę ſubijciat,fidem & religionem noſtram oppri mat,regna & imperia peſſundet,uxores,liberoſq́ꝫ noſtros in ſeruitutem trahat. Proinde omnes admoneo, rogo, obteſtorq́ꝫ, ut hoſti ſine mora occurrere properetis,qui præ foribus & in limite adeſt,qui feſtinat,& ad nos opprimendos totis uiribus accelerat. Itaq́ꝫ in auxilium & tutelam fi- dei ueſtræ,cui quicquid corporis, uitæ, ac ſanguinis ſupereſt, deuouere debemus. Vos Chriſtiani Principes inuito,inuoco atq́ꝫ imploro,ut Bal labanum hunc communem hoſtem noſtrum, quem uidetis ex urbe no- ſtra,è regno,è patria expellamus,reijciamus,qui profecto ſi me oppreſſe- rit,nec uos impunitos relinquet (Epirotica enim gens inimica Turcaico nomini eſt) & ex mea iamiam futura eſt ueſtra publicaq́ꝫ omnium fortu na. In beluas ſtrinximus,ferrum,hauriendus illarum,aut dandus noſter eſt ſanguis,Ceterum fidem meam uobis promitto, quod ueſtra ope & auxilio mihi præſto exiſtentibus, hunc Ballabanum homuncionem ui- liſſimum & abiectiſſimum hominum,cuius maiores uitam ſemper rura lem & paganam ſub parente meo traduxerunt, qui & ipſe ſæpenumero (ut ſcitis) eſt à me antea multiplici clade fœdatus,fuſus,profligatus,nunc cū uniuerſo eius exercitu in fugam uerſum, uiuū, aut mortuum (ut ſors dederit) uobis tradam,uictoriamq́ꝫ de eo inſignem,atq́ꝫ præclariſſimam referam. Iam ſcitis Patres optimi,me hucuſq́ꝫ nullum à uobis unq́ꝫ auxi- lium,opem ue imploraſſe,ſed ſolus ſemper cum copijs & militibus meis

Scanderbegus Ballabanū ui-uum aut mor-tuum ſperat ſe habiturum.

proprijs

proprijs uiribus contra communes hoſtes, uos, regna, imperiaq́ ueſtra protexiſſe,atq́ conſeruaſſe. Nunc uero iam tot bellis attritus, tot expeditionibus exinanitus,tam longo tempore cum militibus meis cōtinue armis inſiſtendo,uiribus ferè exhauſtus ſum. Quorum maior pars & fortiſſimi bello ceciderunt. Alij acerrime dimicantes capti ſunt, aut uulnerū multitudine corporibus mutilatis inutiles bello facti ſunt. Propterea opus eſt Socij,ut nunc ad uos confugiam,ueſtrumq́ implorem auxilium quo ab hoc communi hoſte, quem in ianuis & oculis habemus,urbem meam,uosq́ pariter liberem atq́ defendam. Quare mature ſuccurratis mihi,me me ſequamini,& quod ductu meo facere ſemper ſoletis,uincite. In hunc Turcaicum & hoſtilem exercitū irruamus, impetum faciamus, quē ſtatim (ut ſpero) in fugam conuertemus,facileq́ de eo uictoriā conſequemur,arma,inſignia,aurū,argentū,ſpolia opima nobiſcū referemus, milites noſtros exuuijs ditabimus. Rē igitur tanta mecū capeſcite,uictores enim (Deo propitio) oīno nos fore ſpero. Vosq́ pleni fortunarū,ac gloriȩ ſimul publice, ſimul priuate triūphantes domū ad penates ueſtros redituros. Nunq́ profecto uos decepi,nunq́ feſelli, nunc tēpus eſt ô Socij,quo nos, regnaq́ noſtra,uxores, liberos,aras,foros,& demū fidē Catholicā à tyrānide et iugo barbarȩ ſeruitutis atq́ captiuitatis uindicemus, liberemusq́. Victoriā cū ingenti gloria & triūpho de hoſte reportemus.

His dictis à Scanderbego,duces illi et principes oēs ea oratione erecti, & gaudio exultantes frementesq́,unanimes libera uoce exclamarunt,hoſtem etiā ad ſanguinē uſq́ pro fide Catholica,pro patriæ ſalute,pro Scanderbegi incolumitate,omni ingenio, totisq́ uiribus perſequendum, in Turcaica caſtra fortiter & intrepide irruēdum,Scanderbegum principē ducem, auctorem,parentem,& patriȩ omniumq́ protectorem unanimiter ſequendum,eiq́ in omnibus parendum. Itaq́ cuncti ſeſe cum omnibus copijs & exercitu ſuo in Scanderbegi fidem & arbitrium commiſerunt,tradideruntq́. Statuto igitur prȩfixoq́ ordine,ut q̄maximus atq́ ualidiſſimus exercitus undiq́ cogeretur, Scanderbeg interim dum hæc geruntur, communicata re cum paucis ſine mora ſagulo gregali, & uiliſſimo admodum habitu indutus,ad urbem Romanam pro ope & auxilio à ſummo Principe patrumq́ collegio implorando profectus eſt. Erat enim eo tempore Paulus ij. Pontifex maximus. Qui quum Scanderbegum uidiſſet,ob eius celebre nomen, uiriq́ præſentiam & autoritatem, hilari,perbenignoq́ uultu illū ſuſcepit,donisq́ & honore maximo proſequutus eſt. Quem quum in Conſiſtorio (ſic enim patrum collegiū uocant) adduxiſſet,Scanderbeg coram eis ita concionatus eſt:

Quis unquam mortalium Romane Præſul maxime atq́ ſanctiſſime, Reuerendiſſimi ampliſſimiq́ Patres,nō lingua dicam exprimere, ſed ne animo quidem concipere poſſet, loci huius & ſedis ſacratiſſimæ, in qua ſtatis, celſitudinē & ſublimitatem? Cuius nulla pars eſt,nullus angulus, quin totus ſanctitate,diuinitate plenus undiq́ reſplendeat atq́ refulgeat.

Oratio Caſtrioti coram Paulo ſummo Pontifice, uniuerſoq́ Cardinalium collegio.

ubi primum Petrus ille beatiſſimus, ſanctiſſimusq́ꝫ Chriſti uicarius, ubi Paulus doctor egregius uas electionis, atq́ꝫ totius orbis Chriſtianæ religionis buccinator: ubi tot uiri ſanctiſſimi pręſules & patres integerrimi diuinitus miſſi, cœlibem & diuinam uitam traduxerunt: ubi tot reges & principes inuictiſſimi, glorioſiſſimiq́ꝫ commorati ſunt, qui omni ſanctitate, omni uirtute prędıti, omni ſcientia referti, mundum totum, fidemq́ꝫ catholicam erexerunt, decorarunt, illuſtrarunt. Quibus tu poſtmodum, Romane Antiſtes ſanctiſſime, ad hoc dignitatis faſtigium natus magis, quàm ullo mortalium iudicio uel conſenſu electus diuino quidem nutu, hac ætate tam aurea, tam fœlici ſucceſſiſti, qui totius fidei & religionis noſtræ ſummum lumen eſſes, ſummum decus, ſummus ſplendor, qui Chriſtianum nomen uel ad ultimas terras transferres, & ab omni Barbarica rabie uendicares. Magna profecto fuit expectatio iampridem, Pater beatiſſime, uel animi, uel ingenij tui, q́ꝫ non ut ęques modo, ſed longe quoq́ꝫ ſuperes omnia. Habes ex uoto innocentiam uitæ, ſapientiæ, atq́ꝫ conſilij magnitudinem, naturæ liberalitatem, experientiam rerum, quis in uniuerſa natura, in qua quicquid eſt neruorum, quicquid admirandi, ita es undecunq́ꝫ complexus, habesq́ꝫ in manu, ut liceat ſemper ex te, tanquam ex theſauro aliquo depromere. Fœlicem me igitur, qui te hodie intueor, alloquor, admiror, quo nihil poterat iucundius mihi, nil optabilius contingere in uniuerſa uita. Sed fœliciorem planè Romanam Rempublicã, quæ principem te, paſtoremq́ꝫ ſuum ſentit, experitur, fruitur, quo meliorem, digniorem q́ꝫ alium optare nõ potuiſſet, nedum inuenire. Cuius an grauitatem magis admireris, an pietatem in omnes amplectaris, an maieſtatem atq́ꝫ eloquentiam obſtupeſcas, neſcias penè. Qui (ut uno uerbo omnia perſtringam) nulla re alia magis eminet, q́ꝫ uirtutum omnium excellentia, qui omnium maiorum ſuorum, & ſuperiorum principum gloriam non æquaturus ſolum, uerum uno omnium iudicio ſit ſuperaturus longeq́ꝫ à tergo relicturus. Gaudeat proinde et exultet, quicquid eſt uſq́ꝫ Chriſtiani nominis, uel ſplendoris. Lætentur gentes, iubilet Dei Eccleſia penè afflicta, quę per te ſit ſpiritum & ſanguinem receptura. Nihil iam timeat, tuta quoſq́ꝫ pelagi æſtus, hilaris cuncta æquoris diſcrimia contemnat. Petri nauicula te rectorem, te gubernatorem nacta, qui Chriſti fidem & Euangelium ſemper augere, amplificareq́ꝫ ſtudes: qui unus & paſtor optimus, & Antiſtes ſapientiſſimus non ſolum ſuper oues & gregem tibi à Deo commiſſum, exactiſſime omnem curam & ſolicitudinem impartiris, ſed alienas quoq́ꝫ ouiculas errantes, uagas, diſperſas, in tuum ouile, & Eccleſię gremium reducere, ac congregare die noctuq́ꝫ inuigilas atq́ꝫ inſudas. Bone Deus, cur mihi non eſt tantum eloquentiæ, ea dicendi uis, qua poſſem uirtutes tuas omni laude maiores, non pro merito diſerim recenſere, ſed ſaltem nõ minores efficere: & ſi non debitum perſoluere, huic tamen meę tantæ, tamq́ꝫ ſuauiſſimę ſiti potum aliquem afferre. Sed & ſi poſſem, Pater beatiſſime, non eſt integrum hodie mihi per hos

Cœlebs & diuina uita Romæ.

rerum tu-

rum tumultus, per tot maxima diſcrimina. In quo neſcio quo fato cum gentibus, & populis meis ſum unus omnium maxime coniectus atq; im merſus. Non permittit, non patitur Mahumetes Turcarum princeps il le truculentiſſimus, me uobiſcum diutius commorari Patres ſanctiſſimi, uos contemplari, uos admirari Principes meos, Deos terrarum, ac mun di totius luminaria, qui maiorum ſuorum ueſtigia ſequutus, ac ſpurciſſi mæ illius Mahumetanæ ſectæ nephandus profeſſor & propagator, ue ſtrum ouile quotidie inuadit, perſequitur, diſſipat. Et non contentus ma lis, cædibus & rapinis, quibus in Aſia uſus eſt, nō ſatiatus Chriſtiano ſan guine, quem nuper tantum in Europa fudit, ut totam infecerit, pollue rit, contaminauerit, & Chriſti nomen prophanauerit, ſed nunc me, gen temq; meam tanq; hoc ultimum certamen relictum ſibi euertere, atq; de medio tollere conatur. Cui niſi repente (quę tua ſanctitas eſt atq; clemen tia) occurras, obſiſtas, tu principum Chriſtianorum pater, iubar, atq; ſy dus radiantiſſimum, actum eſt de re omni, actum de imperio meo, quip pe populus Epiroticus tot bellis, tot cladibus exhauſtus iam corruit, iam defecit. Huc igitur ego conceſſi Patres ſanctiſſimi, ad uos ipſe confugi, domi incendium maximum reliqui, hoſtem in ipſis ueſtibulis, qui non tantum gentem meam, & regionem omnem aſſidue diſſipat, euertit, de populatur, in ſeruitutem trahit, ſed & ciuitatē ipſam meam Croiam, pro uinciæ robur atq; caput iamdiu innumero milite obſidet. Neq; hanc ob ſidionem deſerendam propoſuit ſibi, anteq; urbe ipſa aliquo modo po tiatur. Et potietur (uereor) ni ſublimitas tua ſuccurrat atq; ſubueniat. Ita oppidanos in rerum omnium neceſſitatem, & ultimum diſcrimen ad duxit. Conſulti igitur Patres optimi atq; ſanctiſſimi (quæſo) dum tēpus patitur, proſpicite, atq; opportune prouidete mihi. Cohibēdus eſt enim impetus, & ius nephandiſſimi Tyranni, reprimendus eius furor, atq; uio lentia, qui in tantū excreuit, atq; inualuit, ut iamiam extrema omnia Chri ſtianæ Reipublicæ, ac Dei Eccleſiæ, q; orthodoxæ fidei audeat minitari. Sed quid amplius? (proh dolor) quid peius? quid durius expectemus? Aedidit iam in Chriſtianum populum, ædidit in gregem tuum omnia crudelitatis exempla, prophanauit, ita iam fœdauit, omniq; ludibrio ha buit (pudeat Deorum, hominumq;) fidem, religionemq; ueſtram, ut non minus moleſtum mihi ſit dicere, quàm uobis turpe audire. Vide tis, ecce ingentis cuiuſdam mali, non ſuſpicionem modo, ſed apertam ſpeciem obſeruari ante oculos omnium. Videtis Patres ampliſſimi Aſi am ferè omnem huic nephando, ſpurciſſimoq; hoſti ſubiectam, Græ cos quaſi cunctos ab eo exterminatos, Raſcianos Principes, Tribal los, & Thraces euerſos, Illyricos perdomitos, Peloponneſum ſuba ctum, magnam Macedoniæ atq; Epiri partem direptam, incenſam, de uaſtatam. Vnus ego ſuperſum, Pater beatiſſime, cum puſillo & tenui im perio, cum militibus meis, adeò tot prælijs attritus, tot certaminibus exhauſtus, ut nihil iam integri ſit in corpore ad noua uulnera accipienda, neq; quicq;

Populi ſubiecti Turcæ.

necꝗ quicquam ſuperſit ſanguinis, quod dari amplius pro Chriſtiana Republica poſſit. Hoc eſt reliquiarum ex tot principibus, tot ducibus, in ſe raci Macedonia illa regum altrice, quod nunc perfidus Barbarus iſte totis uiribus, arte, ingenio perdere, atꝗ delere contendit. Iam nemini ignotum, nemini dubium eſt. Audiſti Antiſtes ſanctiſſime, audiſtis Patres religioſiſſimi, quot bella, quot expeditiones cum perfida gente iſta maiores mei tot armis geſſerint. Quibus egó poſtmodum ordine naturę, diuino tamen præſeruatus auxilio in regno ſuccedens, nullum unꝗ tempus, nullum diem quieti aut ocio mihi concedere potui, ſed cum prophana gente bella maxima ſemper pertractaui, præſertim cum rabidiſſimo & truculentiſſimo Mahumete iſto, qui iam tot malis rem meam, tot cladibus affecit, ut nihil reliquum ſuperſit mihi, niſi (proh pudor) herbam uictori (ut aiunt) dare. Reſtiti hucuſꝗ reluctatus ſum, & diuina ope adiutus ſemper ferè incolumis atꝗ uictor euaſi. Sed nunc tot malis tam præteritis ꝗ inſtantibus feſſus, tot certaminibus exhauſtus, tot ducibus amiſſis, tot populis, uiribus adeò exinanitus ſum, ut nihil ferè præter animos feroces ex antiqua fortuna ſuperſit. Et Barbarus iſte (ſic fortè peccatis noſtris expoſcentibus) ſupra ꝗ dici poſſit, ſuas uires auxit, imperiumꝗ ſuum ampliauit. Propterea mundi totius iubar, ac Chriſtianæ religionis decus ſplendidiſſimũ, ad tuæ Maieſtatis pedes ſupplex, & qua decet ueneratione cõfugio, tuũ nomẽ inuoco, opẽ & auxiliũ imploro. Deſcẽdas iam Pater ſanctiſſime, prouideas, quo his tot procellis, & bellorũ turbinibus obſiſtere, easꝗ nõ ita certo periculo uitæ, ac rerũ mearũ diſpendio perferre queã. Fidemꝗ ueſtrã ſanctiſſimã, ſanctiſſimi inquã Patres, cõtra uim & impetũ huius immaniſſimi Tyranni protegam atꝗ defendã, pro qua & uſꝗ in pręſentẽ diem omnia extrema ſum perpeſſus. Et impoſterũ me deuoui, necꝗ ullum mortis uel periculi eſt genus, quod pro quocunꝗ ueſtrum cõmodo & dignitate, in aliquo uitæ meæ tempore ſubterfugiam.

Herbam dare ſermo prouerbialis eſt, uictorem agnoſcere. Plin. li. 22. cap. 4. & Feſt. Pomp.

Poſtquam Scanderbeg orandi finem fecit, tanto fauore ab omnibus eſt exceptus, tã liberaliter & honorifice habitus, ut ꝗceleriter expeditus, quicquid à ſummo Pontifice, patribusꝗ petierat, perfacile impetrauerit, & ei ꝗliberaliter ſit conceſſum. Qui maximis etiam muneribus & præmijs donatus, maximo auri, argentiꝗ pondere, grandiꝗ pecunia cumulatus, lætus, alacerꝗ inde diſcedens in Epirum, ad ſuos reuerſus eſt.

Cæterum anteꝗ ulterius progrediamur, deſcribendus mihi uidetur eſſe locus, quo Ballabani caſtra poſita erant, quo res, negociumꝗ noſtrũ melius percipi poſſit, & oculis legentium ſubijciatur. Diximus enim iam Croiam Epiri urbẽ eſſe, in campis Aemathię poſitã, in alta ſaxi crepidine, & undiꝗ præcipiti, niſi tantũ ab una parte, qua uix acceſſibilis, & peruia eſt, à monte Cruinio abſciſa, qui ei adiacens, eum quaſi ſupereminere uidetur. Qui quidem in longum protenditur, & ab ea parte qua urbis arx eſt, in cliuum ſeſe extendens, paulatim deſcendit, & plures tumulos ſiue colles facit. Vbi Ballabanus caſtris ſuis loca occupauerat, ibiꝗ totam ſui

Croiæ deſcriptio.

exercitus

exercitus molem redegerat, & urbem dura obſidione premebat, montemq́ Cruinum occupauerat, ſuper quem preſidium ſuum collocauerat. Verum omiſſo hic parumper Ballabano, ad principem Scanderbegum redeamus. Qui poſtquam ex urbe reuerſus eſt, maximum undiq́ exercitum, ingentesq́ copias atq́ ualidas in unū contraxerat. Venerant nanq́ ad eum reguli omnes confœderati, & circumuicini confluxerant, quotidieq́ confluebant omnes populi, tam ex Epiro & Macedonia, quàm ex Illyrico & Dalmatia, ita ut nunquam antea maior exercitus, neq́ ex ualidioribus, pugnatioribusq́ ab eo coactus eſt. Quem Scanderbegus in duo diuiſerat, quorum alteri Lecham Duchainum regulum præfecerat, uirum non minus rerum bellicarum peritiſſimum, q́ fortunatiſſimum. Alteri uero Nicolaum Monetam Nobilem Scodrenſem uirū acerrimū, qui ex Lyſſo per campos Aemathios, & ſyluam Ionimorum copias ductitantes hoſtem ab eo latere aggrederentur. Ipſe uero cum reliquo armatorum robore tam equitum, q́ peditū montem Cruinum uerſus ex alio latere adoriretur, quo Ballabanus fortiſſimum, munitiſſimumq́ præſidium (ut diximus) locauerat. Hoc conſtituto, ſicq́ copijs diſpoſitis, in hoſtem primus progreſſus eſt. Qui quū ad montem Cruinum cū exercitu perueniſſet, illico nunciatum eſt ei, Ionimam fratrem Ballabani cum præclara Turcarum manu ad fratrem contendere, ut ſe illi coniungeret. Qui (ut fama erat) iam montem Bulgari ſuperauerat. Quo audito Scanderbeg ſine mora electo flore & robore militū, relictoq́ ibi reliquo exercitu, per totam noctem ad Ionimam ſumma celeritate perrexit, eumq́ de improuiſo aggreſſus fudit atq́ diſſipauit, uiuumq́ cum Heder filio ſuo cepit. Indeq́ per noctem eadem celeritate in caſtra ſua uictor reuerſus eſt. Mane uero Ionimam cum eius filio iunctum in conſpectu fratris adductum oſtendit. Dehinc monte Cruino deturbato hoſtium præſidio potitus in eius ſummitate uictor euaſit. Quo cognito Ballabanus deſperata iam uictoria de Scanderbego, à quo toties fugatus fuſusq́ fuerat, ira atque furore plenus, ſtimulis Martis agitatus, ſimilis furibundo & inſanienti, citato equo, cum aliquibus militibus ad mœnia uſq́ & portam urbis Croiæ euectus eſt. Qui cum à Croienſibus & oppidanis multis promiſſis & pollicitationibus urbem in deditionem petere contenderet, erumpentes oppidani & Croienſes, maxima ui & impetu eum adorti, in fugam conuerterunt. Quem quidam etiam ex Croienſibus Georgius Alexius nomine, uir Epiroticus, ictu ſclopi lætaliter in gutture percuſſum transfixit. Qui in caſtra equo reuectus exanimis mortuusq́ ante tabernaculum ſuum pronus in terram corruit, quo mortuo per omnia caſtra tumultuatum eſt. Barbari uero priuati ſuo duce & præfecto, nocte illa, quæ diem inſequuta eſt destituta urbis Croiæ obſidione, mœſto admodum ſilentio diſceſſerunt. Qui ad locum, qui Tyranna dicitur, octo ferè millibus paſſuum ab urbe diſtantem caſtrametati ſunt. Verum Scanderbegus cum ad Barbarorū caſtra exorto iam die ueniret,

Fortiſſimus exercitus cōfluit ad Scanderbegum.

ea uacua atq; deſerta reperit,ubi multa impedimenta,ſarcinulas, & com meatum abunde relictum inuenit. Poſtq; uero obſidio diſſoluta,& urbs Croiæ liberata eſt,Scanderbeg uictor de hoſte triumphans,cum ingenti gaudio & gloria urbem ingreſſus eſt. Qui oppidanos omnes & Croien ſes publice de fortitudine, fide, & conſtantia plurimum commendans, maximis muneribus & præmijs donauit.Interim uero duo equites ex ca ſtris Barbarorum,qui in Tyranna caſtrametati erant,ad Scanderbegum uenerunt. Qui à ducibus & caſtrorum præfectis miſſi erāt, ut his relictis caſtris,equis,& impedimentis,uita tantummodo ſuperſtite abire conce deretur. Timebant enim, ne Scanderbegus eis tranſitus, & itinera,qua tranſituri erant,occludi faceret,quo omnes trucidarētur. Ex quo ſtatim Scanderbeg omnes principes & milites ſuos in concionem aduocauit, ut quid ſuper hoc faciendum eſſet, decernerent, & ſua capita proferrent. Qui omnes pariter hoſtem aggrediendum,& cum eo acerrime dimican dum exclamauerunt. Verum Scanderbeg eos ſic breuibus allocutus eſt:

Oratio Epirenſis ad principes, præfectos, & uniuerſum exercitum.

Noui iampridem, Viri fortiſſimi,& commilitones mei,uirtutem: no ui ſatis fortitudinem,& conſtantiam ueſtram, qua ſemper Barbarū acri ter perterruiſtis,debellaſtis,in fugam cōuertiſtis.Neq; uereor hodie uo bis animum deeſſe,hunc quoq; hoſtem,quem in cōſpectu habemus,ex pugnatum à uobis,profligatumq; iri. Sed animaduertendum eſt,Mili tes optimi,animo ſępius reuoluendum ſapientis illud: In tranquillo tem peſtatem aduerſam optare, dementis eſſe: ſanioris uero, quauis ratione ei occurrere,cum tempus aut neceſſitas urget. Deus cœlitus nobis uicto riam ſine ferro,ſine pugna,ſine cæde demiſit. Vrbs ab obſidione liberata eſt.Ballabanus hoſtis noſter,qui tot mala ædidit,& indies minabatur no bis,extinctus eſt. Exercitus eius fugam arripuit,ſumus in pace, ſumus in quiete,omnia arrident. Cur bellum quæramus? Cur aduerſam exopte mus tempeſtatem? Cur fortunā cæcam, & incertam tentemus? Noſtis enim milites,q; inemendabilis,q; incorrigibilis ſit Martis error.Nā alijs in rebus ſiquidem erratum eſt quidpiam,corripi tamen,emendariq; po teſt. At uero poſt præliorum delicta,locus emendationi minime conce ditur. Ex quo ueteres illi duces glorioſiſſimi non tam numeroſos exerci tus,q; armis eruditos eſſe uoluerunt. Dubius enim eſt pugnę euentus,in certi bellorum exitus,qui non in manu noſtra,ſed fortunę magis repoſi tus eſt.Hoſtis ſemper timendus eſt,nunq; paruipendendus aduerſarius, nunq; contemnendus,Quin & poſt conſumatum bellum, poſt cōſequu tam uictoriam non minori,q; in principio diligentia utendum eſt.Neq; unq; cum hoſte temere confligendum,aut pugnandū. Quare ſi nos bel lum cum hoſte hoc,quem in oculis habemus,experiri uoluerimus, ſi for tunam tentabimus,ſalutem & rem noſtram,quæ iam in tuto, & in portu eſt,in ſummo (quod abſit) diſcrimine & periculo adducemus. Cohibete itaq; impetum iſtum,inhibete animi feruorem,ſatis uictoriæ eſt adeptū. Multum iam de hoſte triumphauimus,contenti eſſe debetis tot cędibus,

tot cladibus de hoſte ſumptis, tantiſq́ afflatibus fortunæ, qua ſemper tã obſequenti uſi eſtis. Videtis præterea has Barbarorũ copias innumeras, ac penè infinitas, neq́ eſt hominum certe colluuies, ſed eximius flos atq́ robur uniuerſi Mahumetis exercitus, uiri electiſſimi, fortiſſimiq́, bello accincti atq́ inſtructi, neceſſitate præterea armati, quę ultimum telum, ac maximum eſt, nihil præter pugnam cupientes, quo uindictam de mòrte Ballabani ductoris ſui, & aliquid pręclari facinoris ad Ottomanum principem perferant, atq́ reportent. Simulant enim Barbari (mihi credite) ſe nobis dedere uelle, fingunt timorem, & pauorem. Noui cõmenta & fallacias corũ, noui inſidias, dolos, & fraudes, in quibus maxime huiuſcemodi hominum genus ſemper uerſatur. Nihil profecto magis q́ pugnandi copiam expetunt, q́ ex nobis ultionem ſumere. Itaq́ milites cauendum (ſi fieri poteſt) cum his bellum committere, fortunam tentare. Sed age nihil ſit doli, nihil fraudis, rabidi ferè ſunt omnes, ſpe omni deſtituti, ignominiæ cladiſq́ pleni. Omnia timentes nihil timent. Nihil periculoſius, q́ cum eis manus conſerere, quibus unà tantum ſalus eſt, nullam ſibi ſalutem ſperare. Audacter dimicat, qui nihil ſibi reliquit, nihil in ſpem ponit. Quid & ſi omnes illos uel deleamus, uel in fugam conuertamus, & non iſtud ipſum ſine malo ueſtro, ſine naufragio, ſine cruore, ſine uitæ diſpendio. Omnis ea uictoria eſt mihi luctuoſiſſima futura. Quas ob res Milites amantiſſimi, ſi me audieritis, ſi conſilia mea capeſſeritis, profecto ſine pugna, ſine ferro eos ſuperabimus. Laborant enim Barbari rerũ omniũ penuria, & maxime re frumẽtaria, ſine qua exercitus abſq́ ferro uincitur. Occludamus uias, & itinera, ne quicq́ ſubſidij, commeatuſúe quoquo modo ad eos perueniat. Nos interim urbem noſtram Croiæ fortiſſimo milite, omniq́ præſidio cõmuniemus. Hi uero ſic occluſi & obſeſſi fame teterrima omnino peribunt, & funditus ſine ferro, ſine pugna euertẽtur.

His à Scandercego dictis, militum animi oratione eius ſedari minime potuerunt, quin audaciores, ferocioreſq́ in hoſtem effecti, magis q́ in furorem uerſi, atq́ magis elati, excitatiq́ ſunt. A quibus ingens poſtea tumultus, ſtrepitus, & clamor undiq́ exoritur, et per omnia caſtra exclamatum eſt: In hoſtem omnino fugientem, & iamiam profligatum intrepide eundum, & in eum acerrime irruendum. Nec Scanderbego principi, qui iam hoſtem timere oſtendit, in hoc parendum eſſe, quandoquidẽ ex acerrimo bellatore cunctator factus, arma uiris ad arma natis, & arma frementibus uelit auferre. Et Imperator exercitui, non exercitus ipſi Imperatori deſit. Quorum uis & impetus uix à ducibus & caſtrorum pręfectis inhiberi cõprimiq́ potuit. Quibus permiſſum eſt, ut cumprimum urbs Croiæ frumento, commeatuq́ communita fuiſſet, hoſtem ex animi ſententia inſequeretur, eiuſq́ caſtra aggrederetur. Mandauerat autẽ Scanderbegus, ut tranſitus, uię, & itinera Barbaris occluderentur, ne pertranſire poſſent, neq́ ad eos commeatus, aut ſubſidium aliquod comportaretur. Interea dum Scanderbegani milites triduo circa urbem commu

niendam ſedulo inſtarent, Scanderbego nunciatur Barbaros, qui in Tyranna caſtrametati fuerant extrema fame compulſos, inde caſtra nocte illa ſigno ſecundę uigiliæ, per quod tempus mortales ſomno altiſſimo prę muntur, clam amouiſſe, neqꝫ tamen cuſtodias fallere potuiſſe, ſed maximam cum eis atqꝫ incolis pugnam commiſſam tandem ſibi ſerro iter apeuiſſe, ingenti tamen ſuorum clade, & cæde, & maxima impedimentorū amiſſione diſceſſiſſe. Quo audito, Scanderbegani milites locis omnibus frementes ægre tulerunt, & maxime de Scanderbego conqueſti omnem in eum culpam reiecerunt, quod Barbarus impune euaſiſſet. Quibus tandem multis illecebris & donis placatis, Scanderbeg uniuerſam obequitans prouinciam, Turcaica & Barbara præſidia, quæ illic aderant omnia aut cepit, aut trucidauit. Poſtq́ꝫ uero uniuerſa prouincia pacata, tranquillaq́ꝫ reddita eſt. Scanderbeg ſocijs multum collaudatis, muneribusq́ꝫ illis quampluribus exhibitis, omnes à ſe ſerèno, hilariq́ꝫ uultu dimiſit. Qui Barbarorum præda onuſti, læti alacresq́ꝫ domum reuerſi ſunt. Ex quo inſignis ille annus, & lætus Scanderbeganis fuit.

MARINI BARLETII SCODRENSIS SACERDOTIS, DE VITA ET GESTIS Scanderbegi Epirotarum Principis, Liber Tertiusdecimus.

Dolor & conflictatio Ottomani principis, ex morte Ballabani, & diſſolutiõe obſidionis Croiç

OMISSA IMPRAESENTIARVM SCANDERBEGANA re, quę ſatis florida, ſatis iucunda & tranquilla erat, ad Mahumetem principem me conuertam, qui recenti Ballabani præfecti ſui interitu, & fœda ſuorum fuga, & ſtrage uehementer indoluit, afflictans ſe, & macerans ſupra modum, quod obſidio urbis Croię diſſoluta eſſet: & quomodo ipſe de tanta ignominia aduerſus Scanderbegum ſe ulciſci poſſet aſſidue cogitabat, animoq́ꝫ dies, ac noctes uoluebat. Statuit tandem, ut coacto undiqꝫ ingenti ualidoq́ꝫ exercitu, ipſe iterum in Epirum contra Scanderdegum rediret. Quo audito Scanderbegus delectum accuratiorem q̃ꝫ ad alia bella unquam haberi ſolitus eſſet, fieri iuſſit, & omnia loca & urbes pręmunijt atqꝫ firmauit. Peracto igitur anno, expectato ueris tempore, quod expeditionibus eſt magis aptum, quo cuncta in campis germinantia rident, ipſe innumeris copijs, uario tormentorū genere, artificibusq́ꝫ in omni arte peritiſſimis in Epirum proficiſcitur. Qui ut primum uenit, in quadam lata & ampla planicie, quam incolæ Sauram appellant, prope Scombinum flumen caſtrametatus eſt, ubi princeps Hyaranites Cominatus Scanderbegi ſocer præerat.

præerat. Eaq́ tempeſtate Ottomanus quodam in angulo iuxta populos qui Iates, Brateſcoſagni, Cherabi, Buſerſechi, & Sopotani dicti ſunt, urbem Valmorum iamdudum à Gallogræcis, & Barbaris funditus euerſam, quam nunc noſtri ciuitatem nominant, inſtaurauit, atq́ reædificauit, qua fortiſſimo milite, omniq́ præſidio munita, firmataq́ caſtra ſua inde ammouens ad urbem Dyrrhachinam expugnandam profectus eſt, putans illam ex improuiſo immunitã, imparatamq́ adoriri, ſed eum ſua ſefellit opinio. Nam tum Veneti ipſi, tum Scanderbegus princeps tam terreſtri, q̃ maritimo milite omniq́ præſidio eam munierant, à qua Ottomanus princeps cum multa cæde ſuorũ turpiter repulſus atq́ reiectus eſt. Cęterum eo impræſentiarum omiſſo, pauca de laudibus huius urbis in medium afferre decreui. Dyrrhachium, quod prius Epidamnum dicebatur, urbs eſt Epiri, ab Epidamno quodam (ut nonnulli uoluere) iam primum condita, à quo & nomen aſſumpſit. Huius ex filia nepos Dyrrhachus nomine portum adiecit, quod Dyrrhachium appellatũ eſt. Verum ut alijs placet, Dyrrhachium urbs Epiri maritima, eſt caput Taulantium, Pireorum, & Pratinorum, inter Lyſſum & Apolloniam poſita. Quæ cum prius Epidamnum uocaretur, propter inauſpicatum nomen (quia uelut in damnum ituris omen eſſe uidebatur) à Romanis poſtmodum Dyrrhachium eſt appellata, à Cheroneſo in quo ſita eſt ſumpto uocabulo, à Corcyreis (ut quibuſdam placet) condita, quam potius ab ijs inſtauratam dixerim. Nam hæc, ſi antiquiſſimis autoribus, & famæ credimus, inter cæteras urbes uetuſtiſſimas connumeratur. Cuius laudes & pręconia magna multaq́ extant. Nam (ut inquit Lucanus) Dyrrhachium opus eſt non manufactum, ſed natura munitum, in rupibus adeò altiſſimis poſitum, ut qui nauigant ſuſpicientes mœnium altitudinem, non ſolum admiratione quadam, ſed periculi timore attoniti fiant. Ea enim mari circumdata præruptis rupibus ab una parte qua collis eſt cõtinenti terræ coniungitur. Hinc portum habet tutiſſimum, cõmodiſſimumq́. Illinc campos latiſſimos, amœniſſimosq́, agrum fertilem, & omnibus rebus copioſum. In ea ſunt ædes ſacræ, templa auguſta atque magnifica. Ibiq́ conſpiciuntur imagines Regum, & Imperatorum. Ibi uiſuntur antiquiſſima Principum monumenta. Ibi ſtatua Adriani Cæſaris, ſeu potius Coloſſus ingens ex metallo conflatus, in æditum locum erectus eſt ad portam Caballinam ſeptentrionẽ uerſus. Arena pręterea, ſiue Amphiteatrum mira arte ingenioq́ conſtructum. Muri urbis munitiſſimi, turribus, alijsq́ inſignibus operibus ornati, decoratiq́. Spectãda quoq́ ea ciuitas eſt maxime in maritimarum ſpecie, ſalinarũ, ac mercium cõmoditate. Hęc eſt Dyrrhachina urbs illa, quę Romanum uidit Senatum, ac perbenigne ſuſcepit ciuili ſanguine, atq́ inteſtinis bellis non inſignis minus, q̃ infœlix. Quę demum qualis quantaq́ fuerit, ipſa ruina docet.

Epidamnũ Colonia propter inauſpicatũ nomen à Romanis Dyrrachium appellata, nam Epidãnus urbs Macedonie à damno deduci uidebatur. Vide Pli. lib.3.cap.23.

Antiqua monumenta in Dyrrhachio

Poſtquam igitur Mahumetes à Dyrrhachinis tam male habitus eſt, & omnis eius conatus in irritũ ceciderũt, credidit Scanderbegum urbis

Abſceſſus Mahumetis ab urbe Dyrrachina

præſidio adeſſe, propterea quod milites eius pleroſq; ibi eſſe nouerant.
Quare retrocedens ad urbem Croiæ ire contendit, eamq; in modum corong undiq; cinxit, & primum petijt ab oppidanis, ut urbem, ſeq; in eius poteſtatem traderent. Quibus etiam multa dona & munera promiſit.
Cuicum Croienſes uarijs tormentorum, ac telorum generibus reſponſum dediſſent, poſtea erumpentes ex urbe, acerrime cum eo decertarunt, uictoresq; cum gaudio & multis hoſtium cæſorum capitibus in urbem redierunt. Verũ Scanderbeg, qui & ipſe in campo cum ſuis aderat, qui nec latere, nec quieſcere nouerant, Barbarũ impune ire non permiſit.
Nam eius caſtra aggreſſus, die noctuq; eum infeſtabat, uarias cędes et damna ei inferens, adeò quod Mahumetes animaduertẽs, nihil ſe aduerſus Scanderbegum proficere poſſe, inde diſceſſit, & locũ quendam ad littus Adriatici maris nõ longe à Dyrrhachio poſitum petijt, qui nunc ab incolis Caput redoni dicitur, ubi princeps Scanderbegus nuperrime urbem, quam Chiurilum appellauit, ponere cœperat. Quam quũ Ottomanus nondum habitatã, nec perfectam reperiſſet, funditus euertit. Dehinc ad expugnationẽ quorundam populorũ Scanderbego ſubditorũ acceſſit.
Scanderbeg aũt aſſidue illum infeſtando ſequebatur, qui montana etiam & aſpera loca incolebant, cum die noctuq; aſſidue laceſſebant, à quibus cęde, & ignominia maxima affectus inde diſceſſit. Ad extremũ uero deſperata de Scanderbego uictoria (qui prius omnia munierat atq; firmauerat) relicta Albania & Epiro, mœſtus ac triſtis turpiter diſcedens, Bizantium unde uenerat petijt. Poſt cuius diſceſſum illico duo ex ſuis præfectis, Ali, & Aias uenere, miſſi ab ipſo ad tutãdos duntaxat, ſaluandosq; fines ſuos, ne à Scanderbeganis infeſtarentur, quos nullatenus ad bellum

Barbari & Scanderbegi munera mutua.

prouocarẽt. Quĩ cum primum uenere, Barbara arte uſi, quo Scanderbegum in ſuam attraherent amicitiam, ſibiq; conciliarent, multa xenia, dona & munera ad illum, clam admodũ ab Ottomano facere fingendo, miſerunt. Quibus Scanderbeg, quo animi ſui magnificentiã cognoſcerent, & ne à Barbaris geatitudine atq; beneficijs ſuperaretur, pulcherrima uiciſſim munera dedit. Interea uero Scanderbeg iuſſit undiq; delectũ fieri, ut maximo coacto exercitu ad urbem Valmorum expugnandam, quam nuper Mahumetes fundauerat, proficiſceretur. Morbo tamen graui implicitum (prò dura fati potentia) ab ea expeditione eum fortuna ſubtraxit. Nam quum uniuerſam prouinciam ad recenſenda capita obequi

Lyſſa Venetorum urbs.

taſſet, & Lyſſum tandem perueniſſet (ea enim urbs Veneto imperio parens, Scanderbego peculiaris, & perchara erat) ut ibi ſocios & confœderatos ad concilium congregaret, in grauem incidit febrem. Vnde morbo indies inualeſcente, magis timens ſibi, & iam extremum uitæ tempus aduentaſſe ratus, omnes ſocios & principes, qui ad eum uenerant, conuocari iuſſit. Præterea Venetorum etiam legatos, quibuscum maxima erat neceſſitudine atq; beneuolentia deuinctus, ad hæc duces ſuos, & caſtrorum præfectos, omnesq; ſic benigne alloquutus eſt:

Summam

Teſtamentum & uerba, quibus Scanderbeg ad ſuos duces & præfectos caſtrorũ uſus eſt.

Summam ueramq́ꝫ uirtutem atqꝫ religionẽ, Principes optimi, uosq́ꝫ Commilitones amantiſſimi, eſſe arbitror, Deum ſummum optimumq́ꝫ imprimis iuſte, ſancte pieq́ꝫ uenerari, colere, obſeruare: Dehinc patriam, remq́ꝫ publicam, in qua natus quisqꝫ educatusq́ꝫ eſt, non amare ſolum, tutari, ſemperq́ꝫ prę oculis habere, ſed etiam ad ſanguinem uſqꝫ protegere, atqꝫ conſeruare. His enim omnibus, qui hoc faciunt, propriũ in cœlo locum diffiniuere ſapientes. Quæ quidem omnia, quæ ſemper mihi cordi fuerint, ad caqꝫ omni ingenio, totisq́ꝫ uiribus contenderim, Deum imprimis, uosq́ꝫ optimos mihi teſtes adduco. Iam trigeſimus peractus eſt annus, commilitones mei, quod impias atqꝫ nepharias Amurathis Turcarum principis manus euaſi, & in regnum meum auitum ac paternum confugi. Ex quo bella aſſidua, cum pro rei totius noſtrę tutela, tum Chriſtianæ Reipublicę dignitate aduerſus perfidam gentem, & Ottomanam rabiẽ geſſi ſemper, atqꝫ ſuſtinui, omniaq́ꝫ propicio Deo fauſte, fœliciter, & ex animi ſententia ceſſerunt nobis, nec uictum unq́ꝫ iuſta acie, aut profligatum me Principem & commilitonem ueſtrum, ſed uictorẽ ſemper de hoſte (liceat hoc & mihi dicere) excepiſtis: neqꝫ memini unq́ꝫ me prę terquam ſemel ſagitta in pede dextro à Barbaro quodam ictum fuiſſe, quem illico in totius exercitus conſpectu obtruncaui, caputq́ꝫ eius cruentum ante pedes ueſtros proieci. Aliâs quidem nunquã (ut noſtis) membra hæc, corpusq́ꝫ meum tot bellis, tot periculis expoſitũ uel ferrum hoſtile ſenſit, uel uulnere aliquo indoluit. Nunc uero (ſic rerum humanarum ordine procedente) reuoluto tertio & ſexageſimo ætatis meę anno, iam in ſenium uergens, Ecce ò ſocij, ecce cõmilitones chariſſimi, morbo graui correptus, & totus naturali uirtute, & robore deſtitutus, iamiam deficio. Sentio iam commilitones mei, ſentio inquam, diuina ſic iubente prouidentia, qua cuncta conſtare regiq́ꝫ non immerito fatemur, depoſita fragili hac, mortaliq́ꝫ ſarcina ad alia loca concedendum, uitæq́ꝫ huius breuitatem, atqꝫ erumnas, cum ijs quę uera ſunt commutandum eſſe mihi, neqꝫ cogitatio me hęc, aut neceſſitas potius (Deum teſtor) aliquo modo perturbat. Non inuitus iugum hoc ſubeo, quod naſcentibus nobis fata dedere. Nihil dolendum eſt, nihil ingemiſcendum, quod præter legem non patimur. At ea ſumus lege nati, ut omnes in hac mortalitatis neceſſitate poſiti ſimus. Scio autem, quod omnibus neceſſe eſt, id ne miſerũ eſſe uni poteſt. Reddenda eſt tandem terra terræ, obtemperandum naturæ, reſtituenda æterna hæc, immortalisq́ꝫ anima, cœleſtisq́ꝫ ſpiritus illi, qui tradidit, commodauitq́ꝫ nobis. Neqꝫ tamen hanc moriendi ſortem idcirco ita æquo nunc animo ſubeo, amplector, ô ſocij & commilitones dulciſſimi, quo pericula illa fugiam, labores euitem, erumnis me abſtraham, in quibus hucuſq́ꝫ pro Chriſtianæ Reipublicæ dignitate & fide annos omnes expoſui, & uitam peregi, quippe quũ & plura, & maiora ſemper pro ea ſubire paratus ſim. Sed uideo, uideo iam hanc eſſe diuini numinis uoluntatem, ſentio Deum, clareq́ꝫ perſpicio, cui omnino eſt parendum,

Scanderbeg uixit annos 63.

 ut ex hac

ut ex hac terrena fece, ac infœlici ergaſtulo tandē receſſam. Satis prǽterea naturę induſſi, uix iam ſatis, & quem dederat curſum fortuna, peregi. Verum antequam & ſpiritus me, & uos ipſe deſeram, atq; relinquam, illud occurrit imprimis, de quo uos alloquendos, ac commonendos putaui, ut ſolitus ſum ſemper, dum per melioris ętatis annos integrum fuit mihi, ut Chriſtianæ Reipublicæ, ac Catholicæ fidei ſalutem atq; dignitatem, ſicut pro ea hucuſq; uiuente me tanto omnium Chriſtianorum principū fauore & admiratione ad extremum uſq; ſpiritum elaboraſtis, inſudetis, ita impoſterum mortuo quoq; unam ſemper in animis, unam præ oculis habeatis. Hababitis autem (mihi credite) facillima ſemper omnia uobis, fœliciſſimaq́;, ſi primum mutuam inter uos pacem & concordiam, qua uel minima quæq; maxima fiunt, fidemq́; atq; beneuolentiam inuicem ſeruetis, omniaq́; ſemper infra commune bonum, & utilitatem publicam ducetis. Nullum eſt enim tam potens, ualidumq́; imperiū, quod nō corruat quandoq;, atq; dilabatur, ubi mutuis odijs atq; diſſidijs prębeas locum, ubi priuatam utilitatem, propriumq́; commodum publico bono anteponas. At uero ſi concordes inuicem & coniuncti eritis, neq; hoſtis ullus, neq; aduerſarij impetus obeſſe poterit uobis: regna, imperiaq́; ueſtra durabunt, ſemper permanebunt: populos, gentes, uxores, liberos, fortunasq́; ueſtras, in quiete, & fœlicitate perpetua collocabitis. Non Ottomani rabiem, non Barbarum furorem timere poteritis, non doli eius artes, uel inſidiæ aduerſus uos quicquam proficient, qui ut uos, uiresq́; ueſtras ſeparet atq; ſeiungat, dies noctesq́; molitur atq; laborat, quo ueſtrum unumquenq; ita ſeorſum, ſigillatimq́; oppreſſum, ex animi ſui uoto deleat atq; euertat. Præter hæc, ſocij & milites fortiſſimi, Iohannem filium meum, quo maiore poſſum ſtudio, diligentia, cura, commendo uobis, fideiq; atq; uirtuti ueſtræ dedo atq; trado. Qui propter ætatem infirmus, & balbutiens ferè adhuc, neq; ad præuidendam, neq; ad propulſandam calamitatem eſt ſatis idoneus, ne feræ & rabidi tigrides eum deuorent atq; dilanient, ne Mahumetes perfidus, & communis hoſtis illum, regnumq́; eius opprimat (ad quod ſemper anxius eſt) & ei rabido atq; cruento ore omni tēpore inſidiatur. Et obtinebit (prò dolor) obtinebit, opprimet miſellum, ni uirtus ueſtra, armaq́; eum protexerint, atq; conſeruauerint. Quod primum enim ſentiet truculentiſſimus Tyrannus me ab humanis ademptum, non ſtabit uel temporis momento, aduolabit quàm ociſſime, tanquam rabida belua, ut tot mala, tot clades, tot iniurias à patre acceptas, in paruulo infœliciq; filio ulciſcatur, atq; resarciat, ędatq; in eo (heu me miſerum) omnia efferaciſſimi animi, atq; crudelitatis exempla. Amplectimini igitur ſocij & commilitones amantiſſimi, rem & imperium eius ea fide, ea diligentia, qua ipſe cuncta commoda & ornamenta ueſtra (ſi uera fateri uelitis) omni uitæ meæ tempore ſum amplexus. Qui non mihi uixi ſolum, ſed uobis omnibus, liberisq́; ueſtris, itaq; laboraui, inſudaui, ut neq; dies, neq; noctes à laboribus, & uigilijs

Scanderbeg moriturus, filium ſuum Iohannem commendat.

giliſs ceſſarem. Non ocio, non quieti ſuperfuit mihi tempus aliquod in uniuerſa uita, non locus certus, non tempus cibi, ſomniúe ſumendi fuit unquam, noctes pares diebus inſomnes ducebam. Cura & incolumitas regni, & imperij ueſtri nō minus cordi mihi, quàm propria erat. In quos (Deum teſtor) ut nunc ſaltem, poſtquam in hunc incidi ſermonem, animum meum aperiam uobis, nihil unquam fraudis, nihil doli aut feci, aut machinatus ſum. Voſq; non ut milites, ſatellites, aut miniſtros, ſed ut ſocios, & fratres ſemper habui, & dilexi. Nemo ueſtrum à me unquam (quod meminerim) non modo manu uiolatus, ſed ne uerbo quidem inclementiori appellatus. In caſtrenſi cura, & labore, in militari officio, in excubiſs, in uigiliſs nunquam uobis inferior eram, ſed tanquam unus ex commilitonibus me habebam, & facta mea, nō dicta ſequi uolebam, nec diſciplinam modo, ſed exemplum à me peti. Nullum unquam laborem, nullum diſcrimen aut periculum recuſabam, ſiue aliqua ſimulatione, aut tergiuerſatione ſugiebam. In hoſte aggrediendo (abſit inuidia uerbo) inter primos uerſabar: è prælio & pugna cum ultimis redibam. Exuuias & hoſtium ſpolia, prædasq; Barbarorum uobis imprimis impartiebar, diuidebamq;, nihil mihi de his retinebā. Regnum, imperium, fortunas, mea deniq; omnia communia faciebam uobis. Nihil proprium erat mihi, aut certum, nihil diuiſum à uobis, nihil ſeparatum. Nunc commilitones chariſſimi, ecce morior, ecce uos deſero. Quare rogo omnes, obſecroq;, ut hanc fidem, beneuolentiam, charitatem, quam in me uos uel nullo temporis momento deſiderare potuiſtis, eam in Iohannem filium, regnum & imperium eius ultro exhibeatis, atq; impendatis, quem ego effigiem, atque imaginem meam, uicarium pro me uobis do, dicoq;.

His dictis, continuo ad ſe filium ſuū aduocans, ſic blandis uerbis commonendo eum alloquitur: Fili mi Iohannes, fili mi, ecce iam morior, & te infantulum atq; tenellum relinquo. Equidem tibi ego regnum, & imperium trado firmum & ſtabile, ſi bonus eris: ſi uero malus, debile & imbecille. Stude igitur fili mi, innitere, ut bonitatem & uirtutem ſolam rebus cæteris omnibus anteponas. His enim & teipſum conſeruabis, & regnum, atq; imperium tuum, non tranquillum ſolum, & quietum efficies, ſed augebis quotidie, in maius proueheſ, atq; illuſtrabis. Verum quia nunc per ætatem impotens es fili, neq; idoneus ſatis ad habenas imperij tui ſuſcipiendas: præterea ſunt hoſtes undique tibi, ſunt feræ peſſimæ, quæ te continue deuorare, atque dilaniare ſtudent. Eſt enim Mahumethes ille Tyrannus communis omnium Chriſtianorum hoſtis, qui, ſi modo fili mi ita paruulus & infirmus paterni regni tui curam ſuſcipias, te omnino opprimet, atque euertet. Ideo animę mi quamprimum oculos paternos contexeris atq; compreſſeris, & corpus meum tumulo tradideris, confeſtim cum matre tua in Dauniam traſicito, & ad urbes, ciuitatesq; tuos q̄ maturę properato, ibiq; uſq; ad puberes annos morā trahito, quoad imperij tui regēdi gubernandiq; idoneus efficieris.

Scanderbeg alloquitur filiū moriturus.

Poſtquam uero adoleueris, Venetum adeas imperium, ut tibi regni tui auiti et paterni ſceptrum reddat, atq; reſtituat. Sub cuius nunc tutela atq; regimine illud relinquo, fideiq; committo, ut curam illius gerat, ab hoſte protegat, tibiq; ſeruet. Manent enim ſic inter me & Venetos fœdera, ſic leges, pacta, & conditiones initæ ſunt, ut regnũ tuum ab hoſtibus & inimicis tueantur, tibiq; ſeruent, atq; in eo te, cũ aptus ad id muneris fueris, reponant. De quorum fide & diligẽtia in rebus tuis nihil dubito, cũ ſoli ſint Veneti inter cęteros Chriſtianos principes (pace omnium dixerim) qui cũ grauitate, prudentia, & rerũ geſtarũ magnitudine nemini cedant, tum fidei maxime & bonitatis pręſtantia imprimis amãdi, obſeruandiq; ſunt. Quod ego toto imperij mei, & uitæ tempore, in omni actionum genere, tantis rerum experimentis unus melius, q̃ alius quiſpiam cognoui, comprobaui, & expertus ſum. Qui & ſocij mihi, ac confœderati, locoq; charorum parentum ſemper fuere. Eoſdem tibi igitur fili parentes, eoſdẽ principes, eoſdem tutores relinquo. Ab eorum monitis, conſilijs, præceptis, nunq; diſcedas. Soli ſunt Veneti patres iuſtiſſimi, ſanctiſſimi, Catholicę fidei & religionis tutores aſſidui, pupillorum, uiduarum, & omnium imbecillium, ac miſerarum perſonarum protectores. Adeò præterea chariſſimi mihi, ut res eorum & imperium, curæ mihi, cordiq; perinde atq; meum ſemper extiterit. Tanta noſtra in eos fides, & beniuolentia, ut urbium, ciuitatumq; ſuarum ius atq; arbitrium in manu mea omni tempore reliquerint, commiſerintq;, eaſq; ita (propicio Deo) dum licuit mihi maxima ſemper fœlicitate tutatus ſum, & ex animi eorum ſententia conſeruaui. Itaq; fili mi tutus eſto, & ſub eorum umbra atq; tutela ſecurus uiuito, ad eoſq;, quum ætas tua patietur, hilaris, & intrepidus accede, quia in ſedem te uel cupide reponẽt. Vrbes ciuitateſq;, regnum, & imperium perbenigne reddent tibi, atq; reſtituent. In quo, ſi bonus & fidus eris, ab omni hoſtium ui & impetu, ab armis & telis aduerſariorum protegent te ſemper, illudq; tibi incolume ſeruabunt, utpote qui principes potentiſſimi, ſapientiſſimi, terra mariq; inuictiſſimi, nullũ ſocium ſibi fidum, nullum amicum deſerunt aut deſtituunt, neminem fraudant aut circumueniunt unquam. Quum uero fili mi in regnũ tuum pacatum & tranquillum reuerſus ſederis, illiuſq; curam & regimẽ ſuſceperis, iuſticiam imprimis cole, quæ omnium uirtutum apprime eſt clariſſima: æquitatem ſerua, faciei pauperis, diuitis, & potentis nullo habito diſcrimine, in omnibus modeſtia & temperantia utare. Regnum tuum amicitia uallato, ſtabilitoq;. Nam neq; theſauri, neq; exercitus ſunt præſidia regni, uerum amici, quos neq; armis, neq; auro habere queas, officio & fide parantur. Quare extat diuina illa Philippi patris in Alexandrũ regem obiurgatio. Quæ te fili ratio in hanc tam uanam ſpem induxit, ut eos fideles tibi futuros exiſtimares, quos pecunia ad amorem tui pellexiſti, à charitate iſtud præſtatur. Veluti enim terra iſta hunc ſolem, quem uidemus, maxime deſiderat, ita uita humana amicitia plurimum indiget. Comparabis igitur

Venetorũ laus

Præcepta pro Principe formando.

Amici præſidia regni ſunt

Philippi uox in Alex. regẽ.

fili cuncta

fili cuncta hæc, comparabis (mihi crede) deuinces, tibi obligabis omne hominum genus, ſi præcepta mea ſeruaueris. Quum ſola quippe humanitas, ſola beneficentia ſit, quæ Deo gratæ, hominibus acceptæ, tutæ ubiq;, & extra periculum poſitę, mirabiles in omnium animis ſui amores generant, & cæteras facile ſuperant uirtutes, ac longo poſt ſe interuallo relinquunt. Solę uel ſingulari ſapientum teſtimonio atq; conſenſu, cũ omni hominum genere, tum principibus maxime neceſſariæ, habent enim omnium ingenia in ſua manu, poſſident omnium animos in ſua poteſtate. In arduis demum & aduerſis fortis eſto, fili. In ſecundis uero & proſperis fœlicem fortunam uirtute moderaberis, atque domabis. Mollis quietis, atque effœminati ocij impatiens eſto, inde enim mala omnia proueniunt. Fomes omnium malorum ocium eſt. Milites tuos ignauia, uel deſidia tabeſcere non permittas, ſed laboribus, uigilijs, ſudoribus aſſiduis exerce, eos tamen non ut miniſtros, ſed ut ſocios & commilitones tractes. In Caſtrenſi labore, & cura militari, non Imperatorem te tantum, uerumetiam militem exhibeas. Delicias maxime abhorre, luxuriam fuge, quibus fortiſſimi etiam & robuſtiſſimi uiri molles, effœminatiq; fiunt. Seueritatem quoque nimiam, & crudelitatem, quæ proprie ferarum eſt, euitato. In laboribus patiens, & periculis intrepidus eſto. Rerum uiciſſitudinem, & uarietatem, fortitudine, atque prudentia moderare. Moleſtiorem fortunam ita feras, ut cælato, diſſimulatoq; uulnere, nihil habeat hoſtis, quod de te glorietur, nihil quod calamitati tuæ inſultet. Quid enim minus eſt conſtantis, & recti Imperatoris, quàm cuius animi motum uultus detegit. Barbarorum inſidias præter cætara, in quibus maxime huiuſcemodi hominum genus uerſatur, ut fugias ſemper præ oculis habe. Fuge perfidiam, fuge dolos perfidæ gentis, contemne amicitiam, abominare ſocietatem, & beneuolentiam nefandiſſimi Tyranni, ſperne munera, blandicias, & promiſſa eius, ne, dum allicere cupit, & incautum te opprimat, & in æterna mala detrudat. Ideo conſiliarios tibi notos, fidos, charos, omni tempore adhibeas. Hæc ſunt, lux mea fili mi, præcepta & inſtituta, quæ ipſe à parente meo haud pœnitendo magiſtro accepi, & didici, quibus delectatus ſum ſemper: his me inſtruxi, his edocui, his ętatem, & uitam omnem formaui, ex his deniq; fructus maximos cepi. Igitur ut ea nunc tu quoq; te ipſum doceas, amplectaris, imbibas, obſerues te maxime hortor, admoneo, & (ſi pateris) parens, parens inquam rogo, oro, obſecroq;.

Laus humanitatis & beneficentiæ.

Ocium fomes omnium malorum eſt.

Quales conſiliarij.

Dum hæc Scanderbegus dixiſſet, interea rumor ingens per uniuerſam urbem excitatur, tumultusq; repens ex agris allatus pronuncio fuit, Turcas iam adeſſe, agros uicinos percurriſſe, incendiſſeq;. Quo audito Scanderbegus, & ſi in lecto graui laboraret morbo, tamen animum illum priſtinum, & inuictum, ſpiritus illos uiuaces. & Martiales comprimere, aut cohibere nequiuit. Quum è lecto aſſurgens, mem-

Irruptio Abamathi Turcarum præfecti, cũ 15. millibus equitũ in agrũ Scodrenſem.

gens membris iam uacillantibus, & tremebundis arma, clypeumq́; ſuum peteret, & equum ſibi ſterni iuberet, ita uegetum ingenium in uiuido pectore uigebat. Sed quum membra eius iam uiribus & uigore ſuo deſtituta, debilitataq́; fluitarent (heu bone Deus, quis eſt tam excelſus & ſublimis, quis tam ſtrenuus etiam & fortis, non dicam humilis, & debilis, ac imbecillis, qui mortem effugere poſſit?) procidens in lectum, ad milites conuerſus, hæc uerba inquit: Egredimini, egredimini milites in hoſtes & Barbaros, præite, præite me, quia uos ſtatim ſequar. Quorũ nonnulli equites urbem egreſſi, ad caſtra Barbarorum peruenerunt, qui Scodrenſem agrum deprædati, iuxta torrentem qui Clirus dicitur, prope urbem Scodræ caſtrametati fuerant. Venerat enim Ahamathius præfectus cũ xv. millibus ad agrum Scodrenſem depopulandum. Quos ut Barbari uiderunt, Scanderbegum adeſſe arbitrati, cõtinuo undiq; caſtris tumultuantibus, trepidantibusq́;, relicta maxima parte prędę, per aſpera & ferè inuia nocturno tempore aufugerunt: erat enim menſis Ianuarij, niuesq́; totam tellurem cooperuerant. Qui quum per ardua, & montium cacumina tranſirent, à regulis et incolis, qui ea loca inhabitabãt, oppreſſi ſunt, qui funeſtam eius populationem, & cruentam prędam fecerũt. Nam plures fuere capti, multi cæſi, prędam ferè omnem amiſerunt. Scanderbegus uero eadem nocte, qua Turcaicus & Barbarus exercitus aufugit, poſt ſacram confeſſionis pœnitentiam, cæteraq́; Eccleſiaſtica Sacramenta qua decet ueneratione percepta, continue ſe animumq́; ſuũ Deo maximo tradens xvi. kalend. Februarias, Anno Domini mill. cccclxvi. extremum diem ſuum obijt. Fertur igitur Scanderbegus lxiij. annos natus, xxiiij. ſui imperij anno è uita migraſſe. Auguratus eſt autem Scanderbegus prima auſpicia imperij ſui quarto kalend. Decembris, anno eiuſdem Domini mill. ccccxliij. Quem Lechas Duchaginus regulus Epirota, de quo ſuperius mentio facta eſt, cum mortuum conclamari audiſſet, in publicum ſe proripuit, mœſtoq́; uultu, & uoce confuſa, barbam ſibi euellens & capillos: Concurrite, concurrite, inquit, reguli omnes & principes Albani. Hodie clauſtra Epiri & Macedoniæ perfracta ſunt. Hodie præſidia & mœnia noſtra corruerunt. Hodie robur omne & uires noſtrę defecerunt. Hodie ſedes & imperia noſtra colllapſa ſunt. Hodie omnis ſpes noſtra cum hoc homine penitus extincta eſt. In eius quoque obitu equus quem ipſe equitabat cum pugnaturus eſſet, ferus, rabidus, & indomitus factus eſt, ita ut nullum amplius dorſo ſuo perpeti uellet, qui paulopoſt extinctus eſt. Sepultus autem eſt Scanderbegus in urbe Lyſſi in eccleſia maiori diui Nicolai, cuius exequiæ & feriæ more maiorum ingenti pompa, luctuq́; militum ſuorum, & omnium Principum & Ducum dolore maximo, patrio ritu, deductæ ſunt. Eoq́; loco oſſa eius repoſita in pace quieuerunt, quoad Mahumetes Turcarũ Princeps in Albaniam & Epirum ad oppugnandam urbem Scodræ uenit: de qua oppugnatione ſiue expeditione iam in alio libello quem ædidimus, diffuſius ſcripſimus.

De morte Scanderbegi.

Locus ſepulturæ.

Alius liber de oppugnatione Scodræ.

Quo tem-

Quo tempore Turci & Barbari potiti urbe Lyſſi, corpus Scanderbegi ſummo deſiderio repertum de tumulo extraxerunt, & quem tantopere uiuum reformidabant, & ad eius tantum auditū nomen fugiebant, mortuum, & iam diſſolutum (neſcio an id diuiuna diſpenſatione factum ſit) uidere ſummopere cupierunt, ne dicam uenerari, & adorare oſtenderūt. Nam omnes quidem ita ad eius cineres oſſaq; certatim confluebant, ut fœlix, & perbeatus is fore exiſtimaretur, qui ea uidere & tangere, fœliciorq; tamen, qui minimam ex illis particulam uendicare ſibi poſſet, quam alij argento, auro alij recondere atq; exornare faciebant, & ad collum appendebant ſibi, tanquam rem diuinam, ſanctam, & fatalem, & ſumma ueneratione ac religione obſeruabant, exiſtimantes illos omnes, qui eas ſecum reliquias ferrent, conſimili quoq; fortuna & fœlicitata in uita uſuros eſſe, qua ipſe Scanderbegus à Dijs immortalibus impetrata, ſolus ex omni hominum memoria dum uiueret, ſemper uſus eſt.

FINIS.

ARGENTORATI APVD CRATONEM MYLIVM,

MENSE OCTOBRI, ANNO

M. D. XXXVII.

Hoſtibus haud tergo, ſed forti pectore notus.